Martin Severin Frandsen

Samskabelse som læreproces

– en fortælling om et byudviklingslaboratorium og en boligsocial helhedsplan

- en ph.d.-afhandling fra Ph.d.-skolen for Mennesker og Teknologi

RUC

Martin Severin Frandsen

Samskabelse som læreproces

– en fortælling om et byudviklingslaboratorium og en boligsocial helhedsplan

Ph.d.-afhandling
Ph.d.-skolen for Mennesker og Teknologi,
Institut for Mennesker og Teknologi
Roskilde Universitet
2018

Martin Severin Frandsen
Samskabelse som læreproces – en fortælling om et byudviklingslaboratorium og en boligsocial helhedsplan

En udgivelse i serien *Afhandlinger fra Ph.d.-skolen for Mennesker og Teknologi,*
Roskilde Universitet

1. udgave 2018

© Ph.d.-skolen for Mennesker og Teknologi og forfatteren

Omslag: Niels Hilfling Nielsen
Sats: Martin Severin Frandsen
Forside foto: Anders Hagedorn
Tryk: Prinfo Paritas Digital Service

Forhandles hos Academic Books på RUC, Bygning 26, Universitetsvej 1, 4000 Roskilde, Telefon: +45 44 22 38 30, ruc@academicbooks.dk

ISBN: 978-87-7349-989-4

Udgivet af:
Ph.d.-skolen for Mennesker og Teknologi
Institut for Mennesker og Teknologi
Roskilde Universitet
Bygning 02, Postboks 260
4000 Roskilde
E-mail: forskerskolen@ruc.dk
https://typo3.ruc.dk/forskning/phd-uddannelse/phd-skoler-og-forskeruddannelsesprogrammer/phd-skolen-for-mennesker-og-teknologi/

Alle rettigheder forbeholdes.
Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPYDAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.
Undtaget herfra er korte uddrag til anmeldelse.

Forskerskolens forord

Jeg har haft den fornøjelse at være vejleder for Martin Severin Frandsen (MSF). Arbejdet med afhandlingen har været en vigtig del af arbejdet med at opbygge miljøet omkring Plan, By & Proces-uddannelsen (PBP), der startede i 2009 på RUC. MSF var ansat som videnskabelig assistent til forberedelse af akkrediteringen af PBP, som blandt andet indbefattede dialog med fremtidige aftagere af uddannelsens kandidater – herunder den almene boligsektor. Det var i øvrigt også ham, der ud fra workshops med RUC-studerende og aftagere foreslog navnet til den nye uddannelse: Plan, By & Proces. I dag er de almene boligorganisationer og de boligsociale helhedsplaner et vigtigt beskæftigelsesområder for PBP-kandidater, og PBP er (så vidt vides) den eneste kandidatuddannelse, der fast udbyder et kursus om boligplanlægning og den almene sektor.

MSFs afhandling har mange af de kendetegn, som PBP arbejder med og stræber efter:

- En participatorisk, helhedsorienteret og eksperimentel tilgang til byudvikling og planlægning, hvor positiv lokalsamfundsforandring skal bygge på lokale behov og mobilisering af lokale ressourcer.
- Et længerevarende engagement med lokale (og andre relevante) forandringsagenter, hvor vidensproduktion bliver relateret til lokalsamfundsempowerment, læring og kapacitetsopbygning – både i civilsamfundet, i boligorganisationer og relevante offentlige institutioner, f.eks. kommunale planlægningsinstitutioner, pædagogiske institutioner og uddannelsesinstitutioner.

MSFs afhandling placerer sig indenfor aktionsforskningstraditionen, som bliver genfortolket og videreudviklet med afsæt i John Deweys læringsteori, som forstår eksperimentel læring som et resultat af et møde med problematiske situationer. Den eksperimentelle læring er ifølge MSF grundlæggende social, relateret til de specifikke sociale og institutionelle betingelser. Afhandlingen leverer således et bidrag til pragmatisk aktionsforskning, især baseret på 'arven fra Hull House-settlementet' i Chicago fra slutningen af det 19. århundrede, som blev et væsentligt udgangspunkt for traditionen for community work og lokalsamfundsempowerment. Et særligt træk ved MSFs Ph.d.-afhandling er, at den leverer en 'thick description' af en mangeårig og kompleks læreproces med både op- og nedture og mange aktører i spil. På denne både undgås problemet med 'teoretisk overkill', som nogle gange gør, at praksisfeltets mange dynamikker og kompleksiteter forsvinder eller udviskes når universitetsforskningen møder virkeligheden. Afhandlingen placerer sig derfor også indenfor en casestudie-tradition indenfor lokalsamfunds- og planlægningsforskningen, som hos f.eks. planlægningsforskeren Bent Flyvbjerg,

der kobler casestudiet til et phronetisk vidensideal: 'phronesis' – det græske ord for 'praktisk visdom'. Vægtningen af praktisk kontekstuel viden, der kan bidrage til positiv forandring – fremfor 'teoritestning' – kommer også til udtryk i afhandlingens 10 konkluderende udsagn, der sammenfatter, hvad der kan læres af det eksperimentelle forløb indenfor det boligsociale felt.

I lyset af de store 'ghettoplaner', der blev lanceret i foråret 2018, har MSFs afhandling fået yderligere aktualitet, fordi den sammenfatter og bearbejder praksisviden om 'det lange seje træk' i de socialt udsatte byområder – f.eks. i forhold til arbejdet med tryghed i boligområderne. Den type bottom-up produceret praksisviden, som afhandlingen repræsenterer, fortjener en langt stærkere opmærksomhed end hidtil.

John Andersen, Professor og tidligere studieleder på Plan, By og Proces

Indhold

FORORD.....10

KAPITEL 1: En eksperimentel og social læreproces
En kaotisk indvielsesceremoni 12
"En fantastisk reception"..... 14
En historie om en eksperimentel og social læreproces 16
Samskabelse 18
Aktionsforskning 21
Den narrative tilgang.....22
Lokalsamfundsarbejdet under anklage.....24
Afhandlingens problemformulering.....25
En ekstrem og atypisk case.....26
Læsevejledning.....27

KAPITEL 2: Lokalsamfundsudvikling som anti-urban ideologi – et svar til byteoretiske kritikere
Indledning 29
En bypolitik for lokalsamfund 30
En bypolitik for urbanitet.....33
En klassisk bysociologisk dualisme.....35
Den urbane kritiks blinde punkter.....36
Et dynamisk og åbent lokalsamfundsbegreb 40
En progressiv rolle for lokalsamfundsarbejdet 44

KAPITEL 3: Lokalsamfundsudvikling som neoliberal styringsteknologi – et svar til 'foucauldianske' kritikere
Indledning 46
Styring gennem lokalsamfundet 47
En kritisk kritik?.....49
Lokalsamfundsudvikling som afmægtiggørelse..... 51
En neoliberal drejning af den danske bypolitik? 55
Slaget om Landsbyggefonden og kommunaliseringen af bypolitikken....58
Opsummering af den 'foucauldianske' kritik 61
Kritiske lektioner fra fortiden 62

KAPITEL 4: Sociale læreprocesser – John Deweys teori om eksperimentel undersøgelse
Indledning **64**
Deweys erfaringsbegreb **66**
Teorien om eksperimentel undersøgelse **67**
Biologisk reduktionisme? **68**
Praktiske og videnskabelige undersøgelser **70**
Den eksperimentelle undersøgelses mønster **73**
Eksperimentel læring **80**
Sociale læreprocesser **83**
Demokrati og undersøgelsesfrihed **86**
Samfundsvidenskab og sociale læreprocesser **87**
Konklusion **92**

KAPITEL 5: Pragmatisk aktionsforskning – arven fra Hull House-settlementet
Indledning **94**
Hull House som socialt og videnskabelig eksperiment **96**
Erfaringspædagogiske eksperimenter **99**
Pragmatisk aktionsforskning **100**
***Twenty Years at Hull-House* – en fortælling om en eksperimentel læreproces** **104**
Den aktuelle relevans **108**
En model for pragmatisk urban aktionsforskning **110**
Konklusion **112**

KAPITEL 6: Eksperiment og fortælling – aktionsforskningsprojektet i Charlottekvarteret
Indledning **113**
Supertanker som socialt og videnskabelig eksperiment **113**
Aktionsforskningsprojektet i Charlotteager **116**
Fortælling af eksperimentet **119**

KAPITEL 7: Et eksperiment bliver til
Indledning **130**
Et samarbejde indledes **131**
Et udsat boligområde **132**
Fra produktionssamfund til segregeret forstad **134**
Det boligsociale arbejde indledes **138**
Situationen i 2006 ..... **141**

Et urbant laboratorium 142
Udviklingen af helhedsplanen 146
Det Bedste i Charlottekvarteret 149
Godkendelse af helhedsplanen og begyndende vanskeligheder 153

KAPITEL 8: Et byudviklingslaboratorium kommer til byen
Indledning 156
Nye ansigter i Charlotteager 156
Antropologen 157
Beslutningen om igangsættelse 159
Design af et mobilt laboratorium 164
Indflytning i Aktivitetshuset 170
Opstart af BeboerTV 172
Interviews og ressourcekortlægning 175
Cirkusvognen og det nye design team 177
Manglende organisering 180
Samarbejdsvanskeligheder 182
En ny projektleder 188

KAPITEL 9: Små succeser og store vanskeligheder
Indledning 189
Drømmespor og samarbejdet med skolen 189
Samarbejdet med det lokale erhvervsliv 193
De mobile havekasser 196
Personalesagen og dens konsekvenser 198
Realisering og indvielse af det første Drømmespors-projekt 201
Super Site Specific 203
C-Block og sommerferie 205
Organisatorisk rekonstruktion og opsamling på hængepartier 206
Skurvognsturneen 207
Fremtidsværkstedet 208
Det mobile laboratorium indvies og BeboerTV går i luften 210
Den organisatoriske rekonstruktion 211

KAPITEL 10: Situationen vender
Indledning 213
Den nye projektkoordinator 214
Stemningen vender 215
Fra 'balademagere' til problemløsere – skraldespandsprojektet 218
Beboerundersøgelsen og dens resultater 225
Tekniske uheld og politiske barrierer 227

Drømmespor 2.0 233
De frivillige kræfter 236
Kulturnatten 238
Ungehaven 241
Genskabt sammenhæng 244

KAPITEL 11: Mod lokalsamfundet som samskabende problemløsnings-fællesskab
Indledning 246
Arbejdsmiljø i det mobile laboratorium 247
Agerposten 249
Fodboldtricks 252
Flere drømme bliver til virkelighed 254
Kulturaftenerne 258
Fra 'balademagere' til problemløsere – tryghedsprojektet 259
Fra tv-station til kommunikationsindsats 265
Lommepengeprojektet – "de aktive unge" 266
Fædrene på banen – kvarterets nye bus 269
Den store reception 272
Epilog: De følgende helhedsplaner og hvad der siden skete 273

KAPITEL 12: 10 udsagn om samskabelse og eksperimentelle læreprocesser i boligsocialt arbejde
Indledning 275
1. Spær ikke vejen for eksperimenter 276
2. Sociale eksperimenter kræver grundige forundersøgelser 279
3. Tillid og demokratisk samarbejdskultur er en forudsætning for kollektiv problemløsning 280
4. Læreprocesser kræver kontinuitet 282
5. Social læring kræver gode arbejdsvilkår 284
6. Udvikling af problemløsningskapacitet forudsætter politisk læring ... 285
7. Samskabelse udvikler lokalsamfundet 287
8. Samskabelse motiverer og engagerer 289
9. Samskabelse løser problemer 291
10. Den urbane samskabelseskultur har brug for sine egne institutioner 292

KAPITEL 13: Konklusion 295

Resumé af afhandlingen 298

Abstract 300

KILDER
Litteratur **302**
Værksteder og interviews **314**

APPENDIKS A: Urban Co-creation

APPENDIKS B: Samskabelse og lokalsamfundsudvikling

BILAG
A. Helhedsplan for Charlottekvarteret 2007-2011
B. Protokol Fremtidsværksted november 2008
C. Beboerundersøgelse sommer 2009
D. Protokol Historieværksted marts 2011
E. Resultatopgørelse Det bedste i Charlottekvarteret 2007-2011

Forord

En række personer har bidraget til, at denne afhandling nu foreligger. Med fare for at glemme nogle, vil jeg gerne takke følgende personer for deres opbakning og hjælp. Tak til min vejleder John for moralsk støtte og faglig sparring gennem hele forløbet. Tak til min bi-vejleder Annika for altid opmuntrende bemærkninger og til Lise Drewes Nielsen for at have læst store dele af afhandlingen i en tidlig udgave. Tak også til mit bedømmelsesudvalg Helge, John og Ewa for at have påtaget sig hvervet.

Undervejs i forløbet har jeg haft stor glæde af faglig sparring og diskussion med en række kolleger på RUC – mine medundervisere på Plan, By & Proces, HumTek og Performance Design, mine samarbejdspartnere i Center for Aktionsforskning og Demokratisk Samfundsudvikling (Kurt in memoriam) samt alle i MOSPUS-gruppen. Jeg har derudover haft den særlige glæde at dele kontor med Kristian og Jesper – tak for hyppige forstyrrelser af arbejdsroen. Til Jesper også tak for at have hjulpet med de franske forbindelser. Blandt disse skylder jeg Jean-Stephane Borja en særlig tak for at have udvist stor gæstfrihed under mit ophold ved Laboratoire méditerranéen de sociologie (LAMES) og for at have introduceret mig til den pragmatiske vending i fransk sociologi – som også blev et vendepunkt i arbejdet med afhandlingen og i mit intellektuelle liv i det hele taget.

En række personer har bistået mig under udarbejdelsen af selve den skriftlige afhandling. Tak til Lene Pfeiffer Petersen for en stor indsats med gennemlytning og transskribering af adskillige timers lydoptagelser. Til Ritta Juul Bitsch for rentegning af figurer. Samt til Felix Henderson og Kristina Muusmann for hjælp med opsætning af tekst og billeder.

En stor del af arbejdet med afhandlingen er foregået uden for RUC's mure. En særlig tak skylder jeg mine nære samarbejdspartnere i Supertanker gennem mange år – Jens, Peter, Henrique, Claus, Thor, Martin, Anders og ikke mindst Jan, hvis afhandling om *Politisk urbanitet* fra 2007 var den direkte inspiration for mit eget arbejde. Tak til jer alle for alle oplevelserne gennem årene.

Afhandlingen var aldrig blevet til virkelighed uden opbakning og tålmodighed fra min nærmeste familie, Clara, Bror, Ingrid og Lysander. Tak også til svigermor Annette for hjælp med børnepasning. Og til min egen far og mor for opmuntring og støtte fra sidelinjen.

Endelig skylder jeg en stor tak til alle beboere og medarbejdere i Charlottekvarteret, der har stillet op til interviews og værksteder. Jeg håber, at nogle af jer ville have mod på at læse afhandlingen og vil kunne genkende jer selv i historien.

To af kapitlerne i afhandlingen har før været publiceret. Kapitel 2 er i en tidligere version i 2013 blevet udgivet i tidsskriftet *Social Kritik*, årg. 25, nr. 133. Og kapitel 5 er i en identisk form blevet publiceret i bogen *Social eksklusion, læring og forandring udgivet* på Aalborg Universitetsforlag i 2016. Derudover er de to kapitler i Appendiks A og B tidligere blevet publiceret i hhv. bøgerne *Situated Design Methods,* udgivet på The MIT Press i 2014 og *Socialt arbejde i udsatte boligområder,* udgivet på Hans Reitzels Forlag i 2017. De to kapitler er skrevet i fællesskab med andre og skal ikke læses som del af selve afhandlingen.

Følgende personer har bidraget med billedmateriale og figurer: Yann Holberg Andersen, Nourali Shahrokhi-Berenjgani, Jens Brandt, Gitte Haurholm, Stig Smirnov, Flemming Høyer Hansen, Leif Vehl, Mogens Andersen, Thor Salling, Martin R. Madsen, Anders Hagedorn, Naweed Anwar, Søren Munch, Merete Petersen, René Reginhardt, Jesper Henriksen, Hamza Boutzamat, Fjolla Rama, Henrique Figueira, Bekir Sari, Jens Rex og Lena Nicolajsen.

Kapitel 1
En eksperimentel og social læreproces

> [Pragmatisme] er hos [Dewey] en almen filosofi om erkendelsen, der hævder, at vores erkendelse af verden ikke består i en passiv beskuen af en uforanderlig ydre virkelighed, men snarere udspringer af konkrete situationer, hvor vi på den ene eller anden måde er kørt fast. I sådanne situationer må vi aktivt skabe idéer, der forstås som problemløsningsinstrumenter snarere end repræsentationer af verden, og med disse idéer søger vi at magte situationen og komme videre (Brinkmann, 2006, s. 25).

En kaotisk indvielsesceremoni

Det er en fredag eftermiddag i oktober 2007 og beboerhuset i boligområdet Charlotteager på Københavns Vestegn summer af aktivitet. I køkkenet snitter frivillige fra den lokale afdeling af Ældresagen grøntsager til ratatouille, i et andet lokale bliver der produceret lamper til levende udendørs belysning, i en lejlighed et andet sted i boligområdet bliver der klippet film. I dagene op til er der blevet delt invitationer ud i alle brevsprækker i boligområdet.

Det summende liv skyldes forberedelserne til lanceringen og fejringen af starten på en 5-årig eksperimentel boligsocial helhedsplan og ankomsten af det lille mobile byudviklingslaboratorium, der skal være fysisk og organisatorisk ramme om eksperimentet. På en landevej midt mellem Årslev tæt på Slagelse og Hedehusene befinder sig en nu aflagt cirkusvogn fra Cirkus Arena. Cirkusvognen bevæger sig langsomt men nogenlunde efter planen mod Charlotteager, hvor den om aftenen sammen med beboerhuset skal være ramme for aftenens fejring. Den lille gruppe på en håndfuld personer, der i de kommende år skal bemande cirkusvognen, har valgt at lancere udviklingsprojektet gennem genoptagelsen af en tradition for lokale Nabotræf, der er blevet opfundet i et af de boligsociale projekter, der er tidligere er foregået i kvarteret.

Figur 1: Det mobile laboratorium kører fast

Da cirkusvognen med en mindre forsinkelse ankommer til beboerhuset i Charlotteager, kører den fast i græsplænen. Den indtil nu relativt stabile situation, hvor forberedelserne til aftenens begivenhed er nogenlunde under kontrol, bliver nu afløst af forvirring og lettere kaos. Først forsøger man at skabe klarhed over *den ubestemte situation* og *definere problemets* karakter og omfang. Det viser sig, at græsplænen rundt om beboerhuset er blevet meget blød, da det er efterår, og der er faldet en del regn i ugerne op til begivenheden. Der fremsættes og overvejes nu forskellige *idéer* og *forslag* til, hvordan *problemet kan løses*, og der *eksperimenteres* med de forskellige løsningsforslag samtidig med, at man forsøger at overskue konsekvenserne af *den problematiske situation* for aftenens planlagte festligholdelse. Lastvognen fra Cirkus Arena, der har trukket cirkusvognen fra Slagelse, prøver forgæves at trække den løs og bugsere den det sidste lille stykke hen foran beboerhuset.

Den fastkørte cirkusvogn tiltrækker en del opmærksomhed blandt de lokale beboere, blandt dem en aktiv beboer som viser sig at have kontakt til en fører af en gravemaskine, der netop på dette tidspunkt tilfældigvis befinder sig i nærheden. Efter omkring et par timers fortsat forvirring lykkes det at genvinde noget af kontrollen og *stabilisere situationen*. Gravemaskinen ankommer og får succes

med at trække cirkusvognen hen til dens planlagte placering foran beboerhuset, kort tid efter at huset har åbnet dørene for aftenens første gæster.

Hændelsen er dog ikke uden effekt, dels på græsplænen, hvor både cirkusvognen og ikke mindst gravkoen har efterlagt nogle dybe hjulspor, dels på forberedelserne til aftenens fejring. Det lykkes at få ratatouillen klar som velkomst til de første gæster, men ellers bliver resten af aftenens program enten meget forsinket, hvis ikke direkte aflyst. Af den levende udendørs belysning, der skulle have skabt en intim ramme omkring cirkusvognen, kommer kun nogle ganske få lamper op. Fremvisningen af cirkusvognen bliver forsinket, da der mangler lys indvendigt i vognen. Med en times forsinkelse lykkes det at vise en lille beboerproduceret film som premiere på det BeboerTV, der indgår i helhedsplanen. Stemningen blandt de små 50 beboere, der i eftermiddagens og aftenens løb dukker op, er blandet. Nogle griber muligheden for at hjælpe til og for at møde andre beboere, andre er mindre fornøjede med den lettere kaotiske begivenhed. En beboer udtrykker utilfredshed med, at arrangementet er blevet flyttet en dag og ikke afholdes som oprindeligt annonceret. For en anden lever det såkaldte Nabotræf ikke op til forventningerne skabt af de Nabotræf, der i sin tid blev afholdt under det tidligere boligsociale projekt. Det lettere kaotiske arrangement bliver således ikke den indvielse og lancering af projektet, som den lille byudviklingsgruppe har håbet.

"En fantastisk reception"

Små 4 år senere på en solrig onsdag formiddag i juni 2011 er der igen summende aktivitet omkring forberedelserne til en indvielse og reception i Charlotteager. Frem mod middag stiger spændingen blandt de mange, der deltager i forberedelserne. På vej fra Høje-Taastrup Rådhus i boligområdets nye minibus sidder socialministeren og Høje-Taastrup Kommunes borgmester med kurs mod Charlotteager, hvor de skal underskrive en netop indgået initiativaftale, der skal fjerne Charlotteager fra regeringens nyopfundne 'ghettoliste' (Regeringen, 2010). Arrangørerne har derudover valgt at slå mange fluer med et smæk og samtidig indvie det nye lommepengeprojekt, områdets nye minibus og den nye aktivitetsbane, der er under anlæggelse.

En stor gruppe repræsentanter fra en bredt sammensat og lang række af boligområdets beboergrupper og institutioner deltager denne gang i forberedelserne. Højtidelighederne skal foregå på det område, hvor den nye aktivitetsbane er under opførelse, og blandt deltagerne i forberedelserne ses midt mellem træstolper lokale unge fra det nyopstartede lommepengeprojekt, der optræder i t-shirts og hættetrøjer med et logo, de unge selv har designet. Blandt de frivillige voksne

beboere ses mødre fra en af områdets kvindegrupper, hvoraf nogle bager fladbrød over et åbent ildsted, mens andre tilbereder falafler og snitter grøntsager i beboerhusets køkken. Også den nyopstartede fædregruppe er på banen og står for servering af kaffe, the og kager. BeboerTV er også denne gang aktive og tilstede med et lille hold, der filmer begivenheden. Medarbejdere og medlemmer af den lokale ungdomsklub er i gang med at opbygge den scene, hvor underskriftsceremonien skal foregå, og hvor en rockgruppe fra klubben skal spille. Boligområdets ejendomsfunktionærere har i dagene op til receptionen shinet områdets grønne arealer op, og der er nyplantede blomster i havekasserne, som er et projekt under helhedsplanen. Frivillige fra den lokale afdeling af Natteravnene er ved at opstille en bod. Medarbejderne i helhedsplanens projektsekretariat, i de lokale folkemunde blot benævnt 'cirkusvognen', arbejder intensivt på at koordinere forberedelserne.

Da selve reception skydes i gang kort før socialministeren og borgmesteren indfinder sig, ankommer lærere og elever fra den lokale folkeskole, ansatte i boligselskabernes administration og boligsociale afdelinger, repræsentanter fra det lokale erhvervsliv og det byggefirma, der udfører renoveringsarbejde i området, gadeplans- og integrationsmedarbejdere fra kommunen, aktive borgere fra Hedehusenes kulturliv samt en håndfuld politibetjente. Alle ankommer for at overvære og deltage i ceremonien.

Da socialministeren og borgmesterens kommer kørende i minibussen med et følge bestående af et lokalt byrådsmedlem, kommunens boligsocialt ansvarlige, en afdelingsbestyrelsesformand fra en af de 3 lokale boligafdelinger, en af de unge deltagere i lommepengeprojektet, en af de ansatte i helhedsplanens projektsekretariat og med en medarbejder fra klubben som chauffør, bydes de velkommen af en anden af de lokale unge fra lommepengeprojektet. Rockorkestret fra klubben skruer ned for musikken, og forsamlingens opmærksomhed retter sig mod de nyankomne notabiliteter. Efter en kort velkomst- og takketale fra arrangørerne får borgmesteren og socialministeren podiet, og efter deres taler underskrives initiativaftalen. Ceremonien fortsætter med indvielse af minibussen, som borgmesteren og en af de lokale unge indvier ved at klippe et rødt bånd over. Herefter afsluttes den officielle del af ceremonien ved, at ministeren og borgmesteren iører sig en t-shirt med boligområdets logo og poserer for fotograferne fra den lokale presse. De officielle gæster forlader nu forsamlingen for at få en rundvisning i boligområdet, og den sammenstimlede mængde vender sig mod den serverede mad og drikkevarerne, mens den netop overståede ceremoni ivrigt kommenteres af de mange medarrangører og tilskuere.

Figur 2: "En fantastisk reception"

Alt synes at gå op i en højere enhed på denne dag, og i det nyhedsbrev, der udkommer kort tid efter begivenheden er vel overstået, kan den lille sekretariatsgruppe i cirkusvognen berette om "en fantastisk reception" og "en utrolig vellykket dag med høj sol og glade mennesker". I de timer hvor receptionen løber af stablen, forekommer det som om, at idealet om *lokalsamfundet som et samskabende problemløsningsfællesskab* er blevet til virkelighed, selv om der også på selv sådan en dag, er enkelte dråber af malurt i bægret. Enkelte af de toneangivende personer i boligområdet glimrer således ved deres fravær og efterlader en mindre gruppe af de fremmødte beboere lettere misfornøjede.

En historie om en eksperimentel og social læreproces

Denne afhandling handler om *en eksperimentel og social læreproces*. Den fortæller om de fire år mellem den kaotiske indvielsesceremoni og "den fantastiske reception", og om den læreproces der gør, at den lille byudviklingsgruppe og dens lokale samarbejdspartnere kan bevæge sig fra en situation, hvor tingene er kørt fast, til en situation, hvor enkelte dage kan nærme sig fuldendte øjeblikke. Det er en fortælling om, hvordan man kommer videre, når situationen ikke er til at overskue. Men det er også en historie om forhindringer, man ikke lykkes at overvinde. Det er en fortælling om kreativitet, samarbejde og engagement. Og det er samtidig en

historie om sociale spændinger, magtrelationer og det boligsociale arbejdes 'realpolitik'.

På det konkrete plan er det en historie om *et socialt eksperiment* i form af en boligsocial helhedsplan.[1] Eksperimentet, som går under navnet Det Bedste i Charlottekvarteret, handler kort fortalt om at introducere et mobilt byudviklingslaboratorium i boligområdet som ramme for et forsøg med brug af designprocesser som katalysatorer for social forandring. Det er dermed en historie om en alternativ tilgang til lokalsamfundsudvikling og om et uvant samarbejde mellem det lille græsrodslaboratorium Supertanker og en række mere etablerede boligsociale aktører og organisationer med Høje-Taastrup Kommune og de to boligselskaber Danske Funktionærers Boligselskab (DFB) og Vibo som de mest centrale. Det er en fortælling om de nye veje og innovationer, dette samarbejde åbner for, men også en historie om den forvirring, de besværligheder og de konflikter, der opstår i mødet mellem disse uvante samarbejdspartnere. Det er endelig en fortælling om de fire formative år i en længerevarende indsats i Charlottekvarteret, der i skrivende stund stadig pågår, og som i dag er bredt anerkendt for sin tilgang og de resultater, der er blevet skabt (Mygind et al., 2015; Foldgast et al., 2016).

Som jeg vil argumentere for neden for, kan fortællingen om Det Bedste i Charlottekvarteret ses som en ekstrem og atypisk case. På den måde fortæller historien i denne afhandling noget generelt om vilkårene for at udføre sociale eksperimenter inden for rammerne af boligsociale helhedsplaner. Den beretter om alle de uforudsete situationer og komplikationer, der kan opstå fra det øjeblik en helhedsplan eller et eksperiment indledes, og idéerne og planerne møder den fysiske og sociale virkelighed. Den siger noget generelt om forandrings- og læreprocesser i udsatte boligområder og om det boligsociale arbejdes store kompleksitet og udfordringer. Den bærer vidnesbyrd om det omfattende og krævende relationsarbejde, der er nødvendigt, for at øjeblikke som "den fantastiske reception" er mulige. Den viser nogle af de ingredienser, der skal til for, at en indsats bliver vellykket og succesfuld. Og endeligt fortæller den om det boligso-

[1] En boligsocial helhedsplan er en 4-årig social indsats (oprindeligt 5-årig), der skal vende en negativ udvikling i et givent boligområde. 75% af finansieringen kommer fra Landsbyggefonden, beboerne i den almene sektors fælles opsparing til renovering og vedligeholdelse, og i de senere år også til socialt forebyggende indsatser. De resterende 25% betales af den lokale kommune og de lokale boligforeninger i fællesskab. Det er boligorganisationerne, der i samarbejde med den lokale kommune udvikler helhedsplanen inden for rammer udstukket af Landsbyggefonden, og arbejdet med helhedsplanen er "organisatorisk forankret i den lokale boligafdeling, men fungerer som en selvstændig enhed med egen leder og egne medarbejdere, der er placeret i boligområderne" (Aner & Mazanti, 2017, s. 21).

ciale arbejdes sociale virkelighed og det levede liv, som ofte er usynligt, når resultatopgørelser, evalueringer og effektmålinger fortæller 'historien' om boligsocialt arbejde.

Den røde tråd og det overordnede og bærende tema, der forbinder de motiver og handlingstråde, der gennemløber fortællingen, er *den eksperimentelle sociale læreproces*. Med dette ledemotiv viser afhandlingen sin inspiration fra den amerikanske pragmatisme og især filosoffen John Dewey, hvis arbejde i disse år er genstand for fornyet interesse. For Dewey opstår læring i mødet med *ubestemte, usikre og problematiske situationer*, hvor vores vanemæssige aktiviteter bliver forstyrrede, og vi må standse tøvende op. Sådanne situationer giver anledning til det Dewey forstår som *eksperimentel undersøgelse*.

> Undersøgelse er noget, mennesker gør som en følge af, at vi står i en ubestemt, usikker, forvirret, konfliktfyldt eller obskur situation. Og det er ifølge Dewey situationen, der har disse træk, og ikke vores subjektive opfattelse af den. Vi er i tvivl, fordi situationen er tvivlsom, eller vi har konfliktfyldte handletendenser, fordi situationen er konfliktfyldt. Undersøgelse er så den praksis, hvor vi ændrer situationen fra at være ubestemt og usikker til at være bestemt og sikker på en måde, så situationens elementer udgør en "forenet helhed", hvilket vil sige, at vi kan mestre den (Brinkmann, 2006, s. 71).

Målet med sådanne eksperimentelle undersøgelser er ikke kun, at de umiddelbart foreliggende forhindringer og vanskeligheder ryddes af vejen, men også at man lærer at håndtere lignende situationer i fremtiden. Man husker resultaterne af sine undersøgelser og opbygger en viden om situationer af samme art, hvilket vil sige, "at man har nogle hypoteser parat om, hvorledes lignende problemer kan løses i fremtiden" (Fink, 1969, s. 16-17).

For Dewey har læring således karakter af en løbende og livslang proces, hvor vores igangværende undersøgelser forbereder os på fremtidige undersøgelser af en mere kompleks og vanskelig karakter. Det er denne pragmatiske læreproces, der er kernen i afhandlingens fortælling, som består af en række af situationer, der afløser hinanden og tilsammen strækker sig over en periode på omkring 5 år.

Samskabelse

Underordnet dette bærende tema handler fortællingen samtidig om udvikling af en særlig tilgang og metode til boligsocialt arbejde og lokalsamfundsudvikling, som, i takt med at eksperimentet i Charlotteager udfoldede sig, og tilgangen krystalliserede sig på det praktiske plan, også på det sproglige og begrebslige plan fik

et selvstændigt udtryk. Ved ankomsten til Charlotteager medbragte medlemmerne af byudviklingslaboratoriet Supertanker en række konceptualiseringer af deres hidtidige arbejde, som i starten indgik i det ordforråd, der blev anvendt til at beskrive gruppens tilgang til det boligsociale arbejde. I dette vokabular indgik begreber som *politisk urbanisme* (Larsen, 2007), *urban innovation* (Larsen et al., 2007) og *minority design* (Kjær, 2008). Som del af idégrundlaget for helhedsplanen indgik endvidere også den på daværende tidspunkt meget populære ABCD-tilgang (Asset Based Community Development) udviklet af amerikanerne Kretzman & McKnight (1993), og i en dansk sammenhæng benævnt som *ressourcebaseret udvikling* (Dahl & Holck-Christensen, 2006). Gradvist som arbejdet med Det Bedste i Charlottekvarteret udviklede sig forsvandt disse begreber ud af vokabularet og blevet erstattet til fordel for det begreb, der blev den blivende konceptualisering af tilgangen – *urban co-creation*, eller på dansk *urban samskabelse* (Frandsen & Pfeiffer, 2014; Hagedorn et al., 2014; Larsen et al., 2017).

Begrebet samskabelse knyttes ofte til en række studier udført af den amerikanske økonom Elinor Ostrom i 1970'erne (Ostrom et al., 1978; Alford, 2014). I disse studier undersøgte Ostrom og hendes kolleger politiets indsatser i forskellige bydele i større amerikanske byer.

> Deres forskning viste, at politiindsatsen var mindre ressourcekrævende og mere effektiv i de mindre enheder, hvor politiet havde en større kontakt til borgerne. Deres tolkning af dette var, at det ikke blot var politiet, der 'producerede' offentlig sikkerhed, men at borgeraktiviteter både havde indflydelse på output (antallet at arresterede) og outcome (kriminalitetsraten i samfundet) (Agger & Tortzen, 2015, s. 10).

På den måde nåede Ostrom og hendes kollegaer til den indsigt, at det ikke kun var 'offentlige aktører', der stod for at producere 'offentlig services' og velfærdsgoder. Borgerne var ikke blot forbrugere af offentlige services, men spillede også en aktiv rolle i at skabe disse (ibid., s. 10).

Hvor den gængse forståelse af samskabelse tager afsæt hos Elinor Ostrom, tager det begreb om urban samskabelse, der udkrystalliserede sig af erfaringerne fra eksperimentet i Charlotteager, sit udgangspunkt hos franske filosof Henri Lefebvre og hans genoptagelse af det oldgræske begreb om *poiesis* (Larsen, 2007, s. 79-80). For oldtidens grækere var ord på versform kun en lille del af det, man forstod ved *poesi*. I en af dialogerne i Platons Symposium fortæller en kvindelig profet ved navn Diotema om, hvordan poesi kan siges at være "[e]nhver frembringelse af noget, der ikke før var til" (Platon, 1955, s. 61). Poesi dækkede med andre ord over kunstnerisk og håndværksmæssig frembringelse i bred forstand.

For Lefebvre indebærer denne frembringelse af noget nyt ikke kun en omskabelse af eksisterende fysiske materialer og former. Arbejdet med den kunstneriske og håndværksmæssige skabelsesproces er samtidig en personlig og social dannelsesproces, hvor vi som mennesker også selv forandres i processen. Poesi er således for Lefebvre "det moment af praksis, hvor mennesket fuldstændigt tilegner sig såvel den indre som den ydre natur i skabelsen af værker (jf. kunstværker; oeuvres)" (Larsen et al., 2017, s. 230-231).

Blandt de værker, som mennesket har frembragt gennem historien, indtager byen for Lefevbre en særlig status. Byen er på en gang et af de ypperste produkter af menneskelig skaberevne samtidig med, at den, i hvert fald i visse historiske øjeblikke, udgør rammen for udvikling af den mest forfinede og frigørende form for menneskelig civilisation.

> Byen [...] som skabt spontant gennem social, religiøs og politisk deltagelse og omfattende: mødesteder, monumenter omkring hvilke befolkningen samles (ceremonier, processioner), agitation, eller modsat katarsis, frembragt ved offentlige sammenkomster, etc. (Lefebvre, 2003, s. 27-28).[2]

Hvor det i den gængse samskabelsesforståelse ofte er *økonomiske hensyn,* der står i centrum, er omdrejningspunktet for urbane samskabelsesprocesser således *personlige, sociale og kulturelle dannelsesprocesser.*[3] Ved siden af afhandlingens bærende tema i form af den eksperimentelle sociale læreproces handler det underordnede tema med andre ord om, hvordan arbejdet med design- og samskabelsesprocesser i det boligsociale arbejde på en gang kan bidrage til *beboernes personlige dannelse* og samtidig til *udviklingen af den sociale og kulturelle sammenhæng i boligområdet og lokalsamfundet.*

---

[2] Alle oversættelser af citater fra engelsk og fransk i afhandlingen er forfatterens egne.

[3] Selv om det er forskellige hensyn, der er i fokus, står de to forskellige forståelser af samskabelse med afsæt hos hhv. Ostrom og Lefebvre ikke nødvendigvis i modsætning til hinanden. De fælles velfærdsgoder, som samskabelsen i Ostroms forstand sigter mod at producere, kan f.eks. også bestå i fælles offentlige urbane rum og faciliteter – mao. urbane værker i Lefebvres forstand, som skabes i et samarbejde mellem offentlige aktører og lokale byboere, som det f.eks. kendes fra en række områdefornyelsesprojekter og helhedsplaner landet over.

Aktionsforskning

Afhandlingens empiriske genstand er altså en eksperimentel og social læreproces, gennem hvilken en særlig tilgang og metode til lokalsamfundsarbejde og lokalsamfundsudvikling tager form. Samtidig er afhandlingen som genstand i sig selv et produkt af et længerevarende aktionsforskningsprojekt. Ole F. Hermansen peger på, hvordan aktionsforskning i sammenligning med det rene evalueringsarbejde er en mere aktiv og forpligtende måde at opsamle erfaringer fra lokalsamfundsarbejde på, da aktionsforskeren samtidig med sin evaluering også påtager sig aktivt at bidrage til den forandringsproces, der studeres. Der er således et sammenfald mellem aktionsforskningsprojektet og det studerede lokalsamfundsprojekt, og udover forskningsarbejdet er det forskerens opgave i samarbejde med lokale borgere, organisationer og myndigheder at etablere tiltag, som han eller hun senere evaluerer resultaterne af (Hermansen, 1985, s. 115-116).

Traditionen for sådanne eksperimentelle 'joint ventures' mellem forskere og lokalsamfundsprojekter kan i skandinavisk og dansk sammenhæng spores tilbage til 1970'erne (Ekegren et al., 1979; Hermansen, 1985, s. 115). Den direkte inspiration til det aktionsforskningsprojekt, som denne afhandlingen er et produkt af, var imidlertid et stort anlagt *politisk urbant* aktionsforskningsprojekt gennemført af Jan Lilliendahl Larsen i regi af Supertanker i første halvdel af 00'erne (Larsen, 2007). Derudover lå det også i forlængelse af den kritisk-utopiske aktionsforskning og dens studier af *demokrati som læreproces* (Olsén et al., 1999) samt mine egne erfaringer fra et aktionsforskningsprojekt om biblioteksbaseret lokalsamfundsarbejde udført i samarbejde med John Andersen (Andersen & Frandsen, 2007). I takt med at arbejdet med projektet skred frem, og især efter at jeg under et forskningsophold i Sydfrankrig blev introduceret til 'den pragmatiske vending' i fransk bysociologi (Frandsen, 2011), begyndte jeg imidlertid at se min aktionsforskning som en forlængelse af en længere tradition for urban aktionsforskning, der går tilbage til slutningen af 1800-tallet og det berømte Hull-House settlement i Chicago.

Hull House-settlementet blev grundlagt af Ellen Starr og den senere nobelprismodtager Jane Addams i 1889 efter et besøg i Toynbee Hall i London (Harkavy & Puckett, 1994; Cefaï, 2007, s. 44). I Hull House koblede de mestendels kvindelige 'bosættere' lokalsamfundsarbejde i Chicagos fattige immigrantkvarterer med sociologiske undersøgelser – med de såkaldte *Hull-House Maps and Papers* som de meste berømte (Residents of Hull-House, 2007). De innovative undersøgelsesmetoder i *Hull-House Maps and Papers* i form af detaljerede demografiske kortlægninger, og hvad vi i dag ville kalde etnografiske beskrivelser af levevilkår og arbejdsforhold, ydede ifølge den amerikanske aktionsforsker Ira

Harkavy stærk indflydelse på den såkaldte Chicago-skole inden for sociologien, der anses for at have grundlagt bysociologien som akademisk disciplin (Harkavy & Puckett, 1994). Hull House var derudover bemærkelsesværdig ved, at John Dewey var en hyppig gæst og forelæser og udviklede vigtige dele af sine socialfilosofiske og demokratiske tanker i dialog med kredsen af beboere i Hull House, heriblandt især Jane Addams.

De pragmatiske tænkeres engagement i det praktiske sociale reformarbejde lå i logisk forlængelse af opgøret med den såkaldte tilskuerteori og med forestillingen om, at vejen til erkendelse går gennem passiv beskuen af en mere eller mindre uforanderlig ydre virkelighed. I stedet ses erkendelse og læring som udspringende af konkrete og problematiske situationer og aktiv og eksperimentel indgriben i verden. For den pragmatiske franske bysociolog Isaac Joseph indebærer den pragmatiske tænkning således "en anden samfundsvidenskabelig praksis", hvor "[d]en eksperimentelle undersøgelse har karakter af en dialog" og "et situeret samarbejde mellem undersøgere og undersøgte" (Cefaï, 2007, s. 43). Også de amerikanske aktionsforskere Ira Harkavy og John L. Puckett bygger på Deweys lærings- og erkendelsesteori og ser deres arbejde med universitetsbaseret lokalsamfundsarbejde som "et gensidigt fordelagtigt demokratisk forhold mellem akademikere og ikke-akademikere", hvor "universitetsforskere lærer fra og med lokalsamfundet, udfører eksperimenterer i samarbejde med og ikke på folk, og bidrager til løsningen af betydningsfulde lokale problemer" (Harkavy & Puckett, 1994). Det er denne tradition for en på en gang urban og pragmatisk aktionsforskning, som den foreliggende afhandling placerer sig i og samtidig forsøger at introducere i en dansk sammenhæng.

Den narrative tilgang

Siden 1990'erne har samfundsvidenskaben ifølge flere forskere gennemgået en 'narrativ vending' (Czarniawska, 2004; Goodson & Gill, 2011). Organisationsforskeren Barbara Czarniawska hævder således, at samfundsvidenskaben har fået øjnene op for, at *narrativ viden* er den vigtigste bærer af viden i vore dages moderne samfund, selvom hovedkonkurrenten i form af den logisk-videnskabelige videnstype har større legitimitet og højere status (Czarniawska, 2010, s. 24). Aktionsforskerne Davydd J. Greenwood og Morten Levin peger parallelt hermed på, at der er en stigende erkendelse af, at også samfundsvidenskabens egne diskursive strukturer besidder narrative træk (Greenwood & Levin, 2007, s. 110-111). Flere og flere forskere arbejder således nu bevidst med at bruge narrative greb i deres fremstillinger (Czarniawska, 2004, 2010). Hverdagsbrugen af fortællinger er kort sagt allestedsnærværende, og folk fortæller historier for underholdningens

skyld, for at forstå de situationer de befinder sig i og ikke mindst for selv *at lære og lære andre noget* (Czarniawska, 2010, s. 240).

Også inden for planlægningsteori kan man identificere en stigende interesse for *fortællingers magt* (Sandercock, 2003). Bl.a. den amerikanske planlægningsforsker John Forester har lavet undersøgelser af brugen af fortællinger blandt planlæggere, lokalsamfundsarbejdere og aktionsforskere. I disse studier har Forester observeret, hvordan planlæggere både fortæller og lytter til historier og hele tiden er engagerede i praktisk historiefortælling (Forester, 1999, s. 22). Foresters interesse for planlæggeres historier bunder således i en tro på, at vi både som praktikere og forskere kan lære af at studere og lytte til andres historier.

> … indsigtsfuld analyse af planlægningssituationer kan fremme bedre praksis ikke gennem at producere abstrakte lektioner [lessons] men gennem at vise, hvad der kan gøres gennem praktikeres levende, lærerige og endda bevægende gengivelser af deres succeser og nederlag (Forester, 1999, s. 7).

Læsere af historier om og fra praksis vil ifølge Forester finde karakterer og situationer, de både kan genkende og i nogle tilfælde identificere sig med. Fortællingers magt ligger derfor delvist i deres hverdagsagtige og ordinære karakter, der gør, at vi siger, "ja, jeg har befundet mig i lige netop den situation. Gad vide hvordan denne person håndterede det" (Forester, 1999, s. 14).

Samtidig med at Forester fremhæver fortællingernes hverdagsagtige karakter, understreger han, at dette hverdagsagtige præg ikke betyder, at de er uinteressante. Snarere betyder det, at de åbner vores øjne for de dramaer, der udspiller sig netop i det daglige planlægnings- og lokalsamfundsarbejde i vore byer og lokalsamfund. Foresters karakteristik af de historier, han selv har indsamlet og studeret, er således et godt stykke af vejen dækkende for den historie, der skal fortælles i de følgende kapitler af denne afhandling.

> Disse historier kaster lys over de komplekse og rodede situationer i det virkelige liv, samtidig med at de skildrer de tragiske valg, borgere står overfor i en verden med dybe konflikter. Disse historier viser de politiske og kulturelle dramaer, der udspilles i byudvikling, lokalsamfundsudvikling, miljøplanlægning, kulturarvsforvaltning, osv. Når borgere har meget at tabe eller vinde, når folks personlige anseelse og renommé er på spil, når kvarterers økonomiske levebrød er på spil, er den virkelige planlægnings og policy-analyses arbejde et ægte drama – et drama som ikke bliver mindre stærkt, bevægende, lærerigt, og ikke mindre oplysende af, at det udspilles på scenerne i vores byer og kvarterer (Forester, 1999, s. 15).

Når jeg i denne afhandling har valgt at fremstille erfaringerne fra det sociale eksperiment i Charlotteager i form af en fortælling, er det således fordi jeg i forlængelse af Forester tror på, at denne fortælling kan være lærerig og oplysende læsning for den brede kreds af praktikere, administratorer, politikere, frivillige, beboere, borgere, konsulenter, studerende og forskere som mere eller mindre direkte arbejder med udsatte boligområder.

En yderligere motivation for valget af den narrative fremstilling er det demokratiske aspekt. Netop fordi fortællinger er en så almenmenneskelig og allestedsnærværende videns- og kommunikationsform, gør den narrative fremstilling erfaringerne og den genererede viden tilgængelig for en bredere kreds af borgere og praktikere, for hvem en mere traditionel akademisk fremstilling ville være vanskelig at læse.

Også når det kommer til den narrative fremstilling er der her inspiration at hente i den pragmatiske tradition for at koble lokalsamfundsarbejde og aktionsforskning. I 1910 publicerede Jane Addams hvad der måske kan betragtes som det første eksempel på en fortælling om lokalsamfundsarbejde som eksperimentel læreproces. I bogen *20 Years at Hull-House* fortalte hun på levende og dramatisk vis om erfaringerne og eksperimenterne i de første årtier af settlementarbejdet i Chicago. Om end den er skrevet inden for konventionerne af et selvbiografiske erindringsværk, kan bogen på mange måder ses som en historisk og genremæssig grundskabelon for den historie, der fortælles i denne afhandling (Addams, 1990).

Lokalsamfundsarbejdet under anklage

Den historie, som afhandlingen fortæller, kan altså ses som en historie om udvikling af en særlig tilgang til det, der med forskellige og delvist overlappende begreber skiftevis betegnes samfundsarbejde (Hermansen, 1985), socialt miljøarbejde (Ejrnæs et al., 2004), lokalsamfundsempowerment (Andersen et al., 2003), lokalsamfundsopbygning (Simonsen, 2007) og boligsocialt arbejde (Aner & Mazanti, 2017) – og som jeg vælger overordnet at betegne som lokalsamfundsarbejde[4]. Parallelt med at lokalsamfundsarbejdet i de senere år synes at have ople-

[4] Hvor der i Danmark ikke synes at være enighed om en fast betegnelse for lokalsamfundsarbejde som praksisfelt, er der i den engelsksprogede verden en vis konsensus om brugen af *Community Development* som gængs og generisk betegnelse (Craig et al., 2011, s. 21), omend andre termer som community work, community organizing, community building og community empowerment også er udbredte. Se Fallow (2017) samt Social Kritik nr. 73, 13. årgang, for en introduktion til lokalsamfundsarbejdets historiske rødder i de sociale settlementer.

vet en renæssance (Hermansen, 2002), i en dansk sammenhæng ikke mindst gennem de mange boligsociale helhedsplaner der er blevet igangsat siden sidste halvdel af 00'erne, har der samtidig fra forskellige sider af samfundsvidenskaben rejst sig en række kritikker, som har sat lokalsamfundet og lokalsamfundsarbejdet "på anklagebænken" (Amin, 2005). Der er tale om kritikker, der grundlæggende rejser tvivl om lokalsamfundsarbejdets legitimitet og effektivitet, og dermed også stiller spørgsmål ved hele grundlaget for det eksperiment og det forskningsprojekt, som denne afhandlingen er et resultat af.

For det første har der været fremsat en kritik, i dansk sammenhæng fremført bl.a. af geograferne John Pløger og Kirsten Simonsen (Pløger, 1999; Simonsen, 2007), der hævder, at lokalsamfundsarbejdet hviler på en anti-urban og kommunitarisk ideologi, der er ude af trit med bylivet i den moderne storby, og som med dens fokus på opbygning af homogene lokalsamfundsenklaver i byen i værste fald kan fungere socialt opsplittende. For det andet har en række analyser med inspiration fra Michel Foucault peget på, hvordan lokalsamfundsudvikling er kommet til at fungere som et led i en neoliberal statslig tilbagetrækningsstrategi, der både placerer årsagen til udsatte boligområders problemer, og ansvaret for at løse dem, i områderne selv. Den sidstnævnte kritik har været anført af engelske sociologer og geografer som Nikolas Rose (1999) og Ash Amin (2005) og har primært haft reference til engelske tilstande, men lignende tendenser er også blevet identificeret i en dansk sammenhæng af forskere som Jesper Visti Hansen (2008b) og Troels Schultz Larsen (2012).

Inden vi tager hul på det teoretiske og empiriske studie af afhandlingens hovedtema, den eksperimentelle sociale læreproces, er der derfor grund til tøve et øjeblik og forholde sig til de fremsatte kritikker. Er der tale om berettigede kritikker, der grundlæggende undergraver legitimiteten og relevansen af hele det eksperiment, som afhandlingen handler om? Skal kritikken modsat helt afvises, fordi de antagelser, der ligger til grund for kritikken, er helt forfejlede? Eller er der tale om en delvist berettiget kritik, som der bør tages højde for og drages ved lære af i det fremtidige lokalsamfundsarbejde i både Charlotteager og andre udsatte boligområder i landet? Disse spørgsmål vil blive taget op i de følgende to kapitler.

Afhandlingens problemformulering

Vi har nu fået præsenteret både afhandlingens hovedtema i form af den eksperimentelle læreproces, det underordnede tema omhandlende samskabelse, afhandlingens forskningsmæssige og metodologiske tilgang samt to kritikker, der poten-

tielt undergraver hele afhandlingens forehavende. Vi er dermed nået til det punkt, hvor afhandlingens centrale problemstilling samt delproblemstillinger kan fastlægges.

Med udgangspunkt i henholdsvis det over- og det underordnede tema lyder afhandlingens problemformulering:

Hvad er vilkårene for eksperimentelle sociale læreprocesser i det boligsociale arbejde, og hvordan kan urbane samskabelsesprocesser bidrage til forbedringen af udsatte byområders situation?

Med vilkår menes der i denne sammenhæng både forhold, der kan begrænse og hæmme læreprocesser samt forhold, der kan understøtte og fremme eksperimentel social udvikling og læring.

Til denne overordnede problemstilling føjer sig en yderligere delproblemstilling foranlediget af de 'nævnte anklager', der er blevet rejst mod lokalsamfundsarbejdet.

I hvilken udstrækning er de aktuelle kritikker rettet mod lokalsamfundsarbejdet berettigede, og hvad kan vi lære af dem?

En ekstrem og atypisk case

Selvom afhandlingen beskæftiger sig med et specifikt eksperiment og en unik situation, er det spørgsmål jeg stiller i problemformulering altså af generel karakter. Jeg betragter med andre ord afhandlingen som et casestudie og nærmere bestemt som et casestudie, der i dobbelt forstand har karakter af det, der betegnes en *ekstrem* eller *atypisk case* (Flyvbjerg, 1991, s. 150). Ekstreme cases er ofte særligt informationsrige, fordi de afviger fra det typiske ved enten at være særligt problematiske og konfliktfyldte eller ved at være særligt vellykkede og succesfulde (ibid., s. 150). Når situationer udvikler sig særligt problematisk og konfliktfyldt er det ofte fordi, der sker et brud med vores vanemæssige praksis. Vi bliver tvunget til at stoppe op og undersøge situationen, og gennem denne undersøgelse afdækker vi de mekanismer og vilkår, der virker ind på et givent praksisfelt, men som vi, så længe tingene fungerer uproblematisk, ikke gør os tanker om. På samme måde kan særligt vellykkede eksperimenter og cases som undtagelser fra det typiske gøre os bevidste om de begrænsninger, der ligger i de rutinemæssige måder, vi griber en situation an på, og anvise nye handlemønstre og tilgange.

> … fra et forståelsesorienteret såvel som fra et handlingsorienteret synspunkt, [kan det] ofte også være mere afgørende at få klarlagt hvilke dybe-

> religgende mekanismer, der frembringer et givent problem, og hvilke konsekvenser problemet kan medføre, end at opnå en beskrivelse af symptomerne på problemet, og hvor hyppigt de forekommer (ibid., s. 149).

I denne afhandling er der tale om en ekstrem case i dobbelt forstand, fordi der både er tale om et eksperiment, der i opstartsfasen er særligt problem- og konfliktfyldt og samtidig et eksperiment, der med tiden viser sig at være succesfyldt og nyskabende. På den måde kan eksperimentet både lære os noget om de dybere mekanismer og vilkår, der både strukturerer og begrænser handlemulighederne i det boligsociale felt, samtidig med at det kan anvise nye handlemønstre og tilgange.

Læsevejledning

Rapporten er opbygget i to dele, som kan læses mere eller mindre uafhængigt af hinanden. Kapitel 2-6 behandler afhandlingens teoretiske og metodologiske spørgsmål, og kapitel 7-11 indeholder det empiriske casestudie og fortællingen om de forskellige kapitler i Det Bedste i Charlottekvarterets historie. Læsere uden akademisk baggrund eller teoretisk interesse kan springe direkte til denne narrative del af afhandlingen, som kan læses uden teoretiske forudsætninger.

De to første teoretiske kapitler i kapitel 2 og 3 beskæftiger sig med de ovennævnte kritikker af hhv. *lokalsamfundsudvikling som anti-urban ideologi* og *lokalsamfundsudvikling som neoliberal styringsteknologi* samt min diskussion af kritikkens berettigelse og relevans.

Kapitel 4 er afhandlingens væsentligste teorikapitel og behandler det centrale tema om eksperimentelle sociale læreprocesser. Modsat den udbredte læsning af John Deweys læringsteori som individorienteret og subjektcentreret, viser jeg gennem en læsning af hovedværket *Logic: The Theory of Inquiry*, at Deweys læringsteori helt grundlæggende er en teori om *sociale læreprocesser*. Jeg argumenterer samtidig for, hvordan teorien om eksperimentel undersøgelse er relevant for et bredere felt af samfundsvidenskabelige studier udover uddannelsesforskningen, både som videnskabsteoretisk udgangspunkt og som empirisk analyseramme.

Kapitel 5 består i et tilbageblik til den tidlige urbane aktionsforskning i Hull House-settlementet, hvor jeg viser, hvordan Deweys ideal om en praktisk engageret og eksperimentel samfundsvidenskab på mange måder allerede var foregrebet i den prototypiske form for aktionsforskning, der her blev udviklet. Samtidig diskuterer jeg relevansen af de historiske erfaringer i Hull-House settlementet i forhold til den aktuelle aktionsforskning i byer og lokalsamfund i en dansk og skandinavisk sammenhæng.

I kapitel 6 beskriver jeg den aktionsforskningsmetodologi, der lå til grund for aktionsforskningsprojektet i Charlottekvarteret og fremhæver fællestrækkene med den pragmatiske aktionsforskning i Hull House. Jeg gør samtidig rede for de konkrete metodiske valg, jeg har foretaget, og de overvejelser jeg har gjort mig i arbejdet med især udarbejdelsen af afhandlingens fortælling.

Kapitel 12 samler op på både de teoretiske diskussioner og den empiriske casefortælling gennem 10 konkluderende udsagn om *eksperimentelle læreprocesser og samskabelse i boligsocialt arbejde*, som i mere kort form resumeres i konklusionen, som afrunder afhandlingen i kapitel 13.

Efter de 13 kapitler, som udgør selve afhandlingen, følger to appendikser med kapitler fra to forskellige antologier skrevet sammen med andre forfattere. Det første appendiks indeholder en konceptualisering af den konkrete *metode* til samskabelse med børn og unge, som blev udviklet i regi af Det Bedste i Charlottekvarteret. Det andet appendiks fortæller om et nyere projekt fra den i skrivende stund igangværende helhedsplan i Charlotteager og indeholder en mere overordnet konceptualisering af *tilgangen* til samskabelse. Samtidig giver appendikset et aktuelt billede af, hvordan arbejdet med samskabelse er blevet videreudviklet siden de første formative år i Det Bedste i Charlottekvarteret, som der berettes om i selve afhandlingen.

Kapitel 2
Lokalsamfundsudvikling som anti-urban ideologi – et svar til byteoretiske kritikere

> Lokalsamfundsbegrebet indbefatter endvidere en formodning om eksistensen af en geografisk afgrænset stedstilknytning, der følger af en subjektiv følelse af stedstilhørighed, der overskrider socio-kulturel forskelligheed. Med andre ord bygger lokalsamfundsdiskursen på, at beboerne har en følelse af at indgå i et normativt, moralsk og værdimæssigt fællesskab mellem homogene befolkninger, hvilket ekskluderer social forskellighed og ret til kulturel egenart (Pløger, 1999, s. 33).

Indledning

Siden slutningen af 1990'erne har der fra forskellige sider af samfundsvidenskaben rejst sig en kritik mod lokalsamfundsarbejdet i udsatte byområder, som har sat "lokalsamfundet under anklage" (Amin, 2005). Der er tale om en kritik, som grundlæggende har rejst tvivl om lokalsamfundsarbejdets legitimitet og effektivitet, og således også stiller spørgsmål ved hele fundamentet for det sociale eksperiment og det aktionsforskningsprojekt, som denne afhandlingen er et resultat af. Kritikpunkterne mod lokalsamfundet og lokalsamfundsarbejdet har været fremsat på flere fronter, men i denne kapitel vil jeg koncentrere mig om de 'anklager', der er blevet formuleret af flere fremtrædende bygeografer og bysociologer i både en dansk og en international sammenhæng.

Kritikken fra byteoretisk hold har gået på, at lokalsamfundsarbejdet hviler på en reaktionær, kommunitaristisk og *anti-urban ideologi*, der er ude af trit med bylivet i den moderne storby, og som i sidste og værste instans kan virke socialt opsplittende. I en dansk sammenhæng har kritikken af lokalsamfundsudvikling som en anti-urban og anti-moderne dagsorden været anført af bygeografiske forskere som John Pløger (Pløger, 1999, 2006) og Kirsten Simonsen (Simonsen, 2007). Baggrunden for kritikken har bl.a. været den række af bypolitiske lokalsamfunds-

projekter, der fulgte i strømmen på nedsættelsen af SR-regeringens byudvalg i 1993 som svar på den stigende sociale marginalisering og polarisering i byerne (Stampe et al., 2010). Ifølge Pløger skabte 1990'ernes danske bypolitik således et politisk-diskursivt regime, som ville revitalisere lokalsamfundet som et nærmiljø man følte stedstilhørighed til. Uden for Danmark finder vi desuden en lignende kritik rettet mod den godt og vel ti år ældre franske bypolitik (Hansen, 2008a) bl.a. hos den fremtrædende bysociolog Isaac Joseph (Joseph, 2007a).[5]

I første del af denne artikel vil jeg redegøre for de fremsatte kritikpunkter, samt for det alternativ de urbane kritikere af lokalsamfundsarbejdet stiller i stedet. I anden del forholder jeg mig til den fremsatte kritik og peger på de punkter, hvor de kritiske diagnoser synes at være berettigede, men også, og ikke mindst, hvor de efter min opfattelse er misforståede. Afslutningsvis i artiklen argumenterer jeg for, at man frem for at dømme lokalsamfundsarbejdet over en kam må skelne mellem forskellige og henholdsvis progressive og reaktionære tendenser og traditioner, samt at der findes en række nye bestræbelser på at udvikle mere åbne og dynamiske begreber og teorier om lokalsamfundet og lokalsamfundsudvikling, som de bygeografiske og bysociologiske kritikere overser.

En bypolitik for lokalsamfund

Fælles for de nævnte bygeografer og bysociologer er en kritisk afstandstagen til den byforestilling, der ligger til grund for den lokalsamfundsorienterede henholdsvis danske og franske bypolitik. Byen ses her som en "samling af lokalsamfund" (Simonsen, 2007, s. 135) forstået som rumligt bundne steder og fællesskaber, hvor befolkningen har en fælles identitet og en række fælles træk. Denne byforestilling ligger i forlængelse af arven fra en række klassiske sociologiske lokalsamfunds- og nærmiljøstudier, ifølge hvilke folk tilstræber at leve i primærgruppe-relationer og forpligtende sociale relationer tilknyttet nære og traditionsbundne fællesskaber (Pløger, 1999, s. 33-34; Simonsen, 2007, s. 135). Den lokalsamfundsorienterede bypolitik ligger i naturlig forlængelse af denne byforståelse og ser løsningen på den stigende sociale opløsning og segregering som lokalsamfunds- og kvarterbaserede projekter, der skal indgive områderne øget social integration, uformel social kontrol og deltagende selvregulering (Simonsen, 2007, s. 137).

> Den aktuelle by- og boligpolitik bygger stadig på målet om at genetablere det tabte *socialt forpligtende* lokale fællesskab og etablere processer og aktivi-

[5] Se min artikel i Dansk Sociologi for en generel introduktion til Isaac Joseph (Frandsen, 2011).

> teter, som kan genskabe den sociale integration. Et vigtigt middel til at etablere dette selvregulerende og selvkontrollerende lokalsamfund er at genopbygge lokale netværk. Den enkeltes 'ansvarlighed' overfor sit nærmiljø skal styrkes gennem deltagelse i aktiviteter, medindflydelse, og demokrati. Disse netværk kan opfange sociale problemer i startfasen, de kan virke integrerende, de kan styrke følelsen af stedstilhørighed, og de kan genetablere den formelle såvel som uformelle sociale orden (Pløger, 1999, s. 35).

Udover den ovennævnte lokalsamfundsorienterede byforståelse trækker den aktuelle bypolitik ifølge Simonsen desuden på to andre filosofiske og teoretiske traditioner. For det første teorier om *empowerment*, som forstår lokalsamfundsarbejde som kollektiv myndiggørelse af underprivilegerede grupper i byen gennem opbygning af lokal politisk handlekraft. For det andet *kommunitarisme*, som er en bevægelse inden for politisk filosofi, der ser lokalsamfundsopbygning som et modtræk til modernitetens individualisering og underminering af kollektive normer og værdier (Simonsen, 2007, s. 137).

På baggrund af denne generelle diagnose af den aktuelle bypolitik og uden nærmere diskussion af forskellene mellem de nævnte traditioner og tilgange til lokalsamfundsarbejde fremsættes en i første omgang mildere kritik, som går på, at bypolitikken er historisk regressiv og ude af trit med byboernes moderne og urbane livsform.

> Umiddelbart må man være sympatisk indstillet overfor sådanne lokalsamfunds-opbyggende projekter. Hvem vil ikke støtte idéer om at give stemme og værdighed til underprivilegerede grupper i vores byer? Imidlertid implicerer den teoretiske og politiske basis for projekterne også en række problemer. For det første, og helt basalt, har dagsordenen meget drejet sig om at genoplive et 'tabt' objekt; det er et spørgsmål om at regenerere og revitalisere en (urban) livsform, der er blevet ødelagt og fremmed for os. Hvor vi tidligere havde levedygtige lokalsamfund, bundet sammen til et sammenhængende hele af 'autentiske' sociale relationer, siger dette narrativ, har vi i dag fremmedgørelse, social opløsning og mennesker, der lever isoleret i deres huse eller lejligheder. Lokalsamfunds-konstruktionen kommer således til at handle om en genoplivning af tabte rødder, en genoplivning af selve kunsten at bo eller leve et sted. På en måde bliver dette både en anti-moderne og anti-urban dagsorden (Simonsen, 2007, s. 137-138.)

Denne mildere 'anklage' mod lokalsamfundsarbejdet støtter sig til flere undersøgelser, der, modsat hvad bypolitikens ophavsmænd og -kvinder forestiller sig, har vist, at flertallet af byboerne ikke ønsker at indgå i tætte lokale fællesskaber i deres nærmiljøer.

> Det er *svage sociale bånd* som generelt kendetegner beboernes relation til deres bymæssige miljø, deres bosted eller kvarter. De som føler, de enten har eller ønsker stærke sociale bånd til nærmiljøet, er de, som er mindst mobile, dvs. ældre, handicappede, hjemmegående mødre, børn og i nogen grad ungdom. Men undersøgelser viser igen og igen, at kun meget få ønsker intim social kontakt med sine naboer, og det at kunne leve anonymt i sit nærmiljø betyder meget for mange (Pløger, 1999, s. 35-36).

Den mildere kritik af lokalsamfundsarbejdet historisk regressive grundlag ledsages imidlertid af en langt stærkere og mere alvorlig 'anklage'. Lokalsamfundsarbejdet er ikke kun ude af trit med byboernes moderne og urbane livsform, det kan lige frem have ekskluderende og opsplittende effekter, fordi man søger at styrke lokale fællesskaber, der er baserede på fælles lokal identitet og lokale værdier.

> Dvs. at en by opdelt i separate lokalsamfund, hvor man føler sig tilpas i sine nære kontakter med folk, der ligner én selv, nemt risikerer at slå over i et ønske om social sammenhæng og identifikation i form af social eller etnisk chauvinisme og politisk sekteriskhed. Lokalsamfundsorganisering er med andre ord socialt opsplittende (Simonsen, 2007, s. 138).

I sidste instans fører den byforståelse, der ser byen som samling af afgrænsede og bundne lokalsamfund, og den bypolitik, der retter sig mod at styrke og opbygge lokalsamfund, til skabelse af grænser, inddæmning og eksklusion (Simonsen, 2007, s. 138).

Samme kritik som Pløger og Simonsen retter mod den danske bypolitik genfindes i den franske sociolog Isaac Josephs kritik af den franske bypolitiks territorie- og kvartersorientering. Som den danske er den franske bypolitik for Joseph farvet af en fællesskabsnostalgi, som i sidste instans kan være kontra-produktiv. I bestræbelsen på at aktivere lokale tilhørsforhold kan lokalsamfundsarbejdet i værste fald bidrage til opbygning af parallelsamfund og områder med retsløse tilstande (Joseph, 2007a, s. 270) – svarende til opbygning af hvad en anden fransk sociolog, Loïc Wacquant, har karakteriseret som *negativ social kapital* (Wacquant, 1998). At man er kritisk overfor bypolitikkens lokalsamfundsorientering indebærer imidlertid ikke, som Joseph understreger, at man kynisk vender ryggen til problemerne i de udsatte byområder. Men frem for at basere sig på nostalgiske lokalsamfundsidealer bør bypolitikken i stedet basere sig på et princip om *en ret til byens fælles goder* udstrakt til hele byen, og herunder ikke mindst til de beboere i byens forsømte områder, der aktuelt er berøvet disse goder (Joseph, 2007a, s. 270).

En bypolitik for urbanitet

Som alternativ til den anti-urbane og i værste fæld opsplittende bypolitik stiller kritikerne således *en bypolitik for urbanitet* (Pløger, 1999, s. 36), der hviler på en grundlæggende anderledes byforståelse. Ifølge den franske byantropolog Yves Grafmeyer er forestillingen om byen som en sammenstilling af kvarterer illusorisk, og "det at bo i en by er ikke det samme som at bo i et kvarter og endnu mindre at bo i dette, som man ville bo i en landsby" (Grafmeyer i Joseph, 2007a, s. 270). En del af den aktuelle lokalsamfundsorienterede bypolitiks problem er således den manglende erkendelse af, "hvad som karakteriser det urbane og dets *urbanitetsformer*" (Pløger, 1999, s. 37). Frem for at tage udgangspunkt i et ideal om homogene og afgrænsede lokalsamfund må bypolitikken i stedet tage udgangspunkt i et begreb om *det urbane*.

> Det urbane ses som mødet mellem en diversitet af livsstile, kulturer og praksisformer – hver med deres specifikke rytmer i byen. Hverdagspraksis i byen drejer sig om at leve og bo, men også om bevægelse og blanding, om mobilisering, møder og udfordringer. … Det moderne byliv skal således ses som konstitueret i *forskellighed* … og *intensitet*, i interferensen mellem multiskalære rytmer og i møder med 'fremmede' personer og grupper (Simonsen, 2007, s. 142).

Modsat livet blandt ligesindede i lokalsamfundet er bylivets grundlæggende sociale præmis "at *leve som en fremmed blandt fremmede*" (Pløger, 1999, s. 37). Og som Joseph fremhæver udspiller dette byliv sig ikke inden for rammerne af et kvarters semi-private territorier, men i byens *offentlige rum*. Karakteren af det offentlige liv på 'gaden', og lige såvel på banegårde, i metroer, posthuse, indkøbscentre eller på biblioteker, i den udstrækning disse er tilgængelige for alle og enhver, adskiller sig fra den form for selskabelighed og de omgangsformer, der præger livet i kvarterer og relationerne mellem naboer. Gadelivet er først og fremmest karakteriseret ved det, Joseph kalder *distance en proximité*, i betydningen høflig distance mellem 'fremmede' der opholder sig i fysisk nærhed af hinanden i det offentlige rum. Urbanitet handler i dette perspektiv om en øget fysisk tæthed og samtidig stigende social og kulturel heterogenitet, og den opretholdelse af høflig distance, der muliggør sameksistens under sådanne vilkår (Joseph, 1995, s. 12). Eller som Pløger med reference til Georg Simmel formulerer det:

> Urbanitetsformerne er de særlige sociale former og attituder, sociale koder og omgangsformer, som opstår i kraft af at have byen som basis for erfaringer (Pløger, 1999, s. 37).

Samtidig med at det offentlige rum udgør et domæne for relationer mellem fremmede, består det ifølge Isaac Joseph af "en verden af forbipasserende" (Jo-

seph, 1998, s. 123). Det offentlige rums tilgængelighed indebærer en regel om den frie færdsel og retten til at komme og gå som *et fælles gode*. Livet i byens gader er således kendetegnet ved mobilitet, og byboeren er et menneske i bevægelse. I det offentlige rum er mennesket aldrig hjemme hos sig selv, det er ikke kun et 'medlem' af et samfund eller en gruppe, og det stopper kun op momentant for at betragte et gadebillede eller indlede en samtale (Joseph, 1998, s. 16-17). En forsamling på gaden må således ikke forveksles med en gruppe, men skal snarere forstås som en "konfiguration af positioner og bevægelser", for hvilken en kødannelse i et offentligt rum er den idealtypiske model. Forsamlinger i byens rum opløses for det meste lige så hurtigt som de dannes, men de kan også i nogle tilfælde udvikle de træk, der kendetegner en gruppe, hvis der i forsamlingen opstår et ønske om, at den skal reproducere sig selv (Joseph, 1998, s. 118-119). En forsamling kan således være en etape eller et moment i dannelsen af en gruppe, og som de ligeledes franske sociologer Marc Relieu og Cedric Terzi beskriver det, er byens offentlige rum, som en scene tilgængelig for alle og enhver, et miljø for dannelsen af nye fællesskaber.

> Gennemkrydset af mangfoldige strømme samler den heterogene befolkninger og sammenfiltrer forskelligartede segmenteringer. Den rummer således utallige lejligheder for at danne, erklære og bekræfte en pluralitet af kollektiver, i hvilke medlemmerne er forbundne af forskellige relationer: sammenstimlinger af nysgerrige foran butiksruder, små grupper af unge der vandrer rundt på den indres by fortove, grupperinger af pendlere som hver morgen rutinemæssigt indfinder sig på de samme steder for at udveksle et par ord, aktivister, der forsvarer interesserne for 'byboere på hjul' – rulleskøjteløbere, cyklister og folk i rullestole (Relieu og Terzi, 2003, s. 375).

For Joseph er et af *byens fælles goder* netop denne mulighed for selv at skabe og vælge de 'kredse', man har lyst til at indgå i – grupper som altid er dynamiske og under dannelse, og som befinder sig i et stadie mellem organisering, desorganisering og reorganisering (Joseph, 2007a, s. 451-452). Mobiliteten og almengørelsen af en livsform, som forbinder mangfoldighed og tilgængelighed, er således for Joseph særkendet ved byen og urbaniteten generelt (Joseph, 2007a, s. 269).

En *bypolitik for urbanitet* må altså ifølge bysociologerne og bygeograferne basere sig på et begreb om det urbane, og ifølge Joseph på et princip om lige ret og adgang til *byens fælles goder*. Højt blandt disse goder rangerer retten til selv at skabe og vælge de forskelligartede fællesskaber, man ønsker at indgå i, og retten til at forsamles og færdes frit og uforstyrret i de offentlige rum og at frekventere andre

territorier end de hjemlige og lokale.[6] Bypolitikken må ifølge Joseph således "*prioritere netværkene og netværkenes effekter frem for territorierne og territoriernes effekter*" (Joseph, 2007a, s. 270). Frem for at *opbygge* lokalsamfund bør den i første omgang rette sig mod at udstrække retten til byens fælles goder til beboerne i de udsatte byområder og *forbinde* dem med den bredere urbane agglomeration og dens 'urbanitetsstrømme'. Bypolitikken bør understøtte og facilitere 'metropoliseringens drivkræfter' og forsøge at ophæve segregeringer og blokeringer af de urbane strømme. Den må rette sig mod *de-segregering* og frigørelse af byboeres fangenskab i et territorium gennem at facilitere byboernes sociale mobilitet og 'deterritorialiseringsformer', og som den første af disse mobiliteten i et offentligt rum (Joseph, 2007a, s. 270; Joseph, 2007b, s. 12-13).

En klassisk bysociologisk dualisme

Isaac Joseph peger på hvordan mobiliteten som særkende for storbylivet allerede blev tematiseret hos en af den akademiske bysociologis grundlæggere, Robert Park, en hovedskikkelse i Chicago-skolens urbane økologi, hvor den personificeres i den unge byboers flugt fra og kamp mod enklavernes segregering og de lokale tilhørsforhold (Joseph, 1998, s. 16-17). Den 'anklage' som bysociologer og bygeografer i dag retter mod lokalsamfundsarbejdet er således omtrent lige så gammel som bysociologien selv og kan spores tilbage til 1920'ernes Chicago.

Den politiske historiker Kevin Mattson fortæller, hvordan Park rettede en sønderlemmende kritik mod datidens amerikanske *social center*-bevægelse. Med den pragmatiske filosof John Dewey (Dewey, 1976) som stærk fortaler var målet for denne bevægelse, som havde sin storhedstid i den såkaldte *progressive æra* i USA i de første årtier af århundredet, at udvikle brugen af lokale skoler som ramme for udviklingen af lokale medborgercentre. Bevægelsen havde nydt stor opbakning blandt intellektuelle fra den urbane middelklasse, men i 1920'erne begyndte flere socialteoretikere at argumentere for, at lokalsamfund ikke kunne være fødesteder for demokratiet men kun for provinsialisme og reaktionære traditi-

[6] En vigtig diskussion er her, om denne ret til selv at vælge de kredse, man ønsker at indgå i, også omfatter retten til selv at vælge de kredse, man ønske *at bosætte sig i*. For en diskussion af dette se Young 2002. Josephs tanker om lige adgang til *byens fælles goder* kan ses som en nyformulering af den franske byfilosof Henri Lefebvres idéer om *retten til byen*: "Retten til byen … skulle … i praktisk forstand realisere borgerens rettigheder som en byboer … og bruger af flere forskellige goder. Den ville på den ene side bekræfte brugernes ret til at bekendtgøre deres idéer om deres aktiviteters rumlighed og tidslighed i byområdet; den ville også dække retten til brugen af bycentret, et privilegeret sted, i stedet for at være spredt og indespærret i ghettoer" (Lefebvre i Kofman & Lebas, 1996, s. 34).

oner. Frem for at se lokalsamfund som fødested for demokratiet afviste de intellektuelle eliter og den urbane middelklasse nu lokale fællesskaber til fordel for en fremvoksende forbrugerorienteret bykultur, der gav løfte om mere kosmopolitiske erfaringer og oplevelser. Robert Park var således en af dem, der bidrog til at ændre intellektuelles opfattelse af lokalsamfundet fra at være en kilde til demokrati til at være "en kilde til skræk" (Mattson, 1998, s. 122). På linje med flere bysociologer og bygeografer i vores samtid mente Park, at de mere velstillede byboere var uinteresserede i problemstillingerne i det særlige geografiske område, de tilfældigvis boede i. Som mange andre universitetssociologer i 1920'ernes USA var Park tilhænger af social mobilitet frem for lokale fællesskaber (Mattson, 1998, s. 121-122).

> Det er de inkompetente personer som tilsyneladende stadig opretholder en på nogen måde livlig interesse i lokalsamfundene i vores storbyer. Kvinder, især ufaglærte kvinder, og immigranter, som er lokalt segregerede og spærret inde bag et fremmed sprogs usynlige mure, må nødvendigvis have en eller anden form for interesse i deres naboer. Børn, som bor med en tæt jordforbindelse, er imidlertid de virkelige naboer i storbyen. Drengebander er lokalsamfundsinstitutioner. Politikere er professionelle naboer. Når bandemedlemmer dimitterer, så de kan gå ind i lokalpolitik, som de ofte gør, indtager den lokalpolitiske boss rollen som protektor for dem, og overfor ham indtager de rollen som klienter. De kompetente mennesker – det vil sige de professionelle mennesker – er på den anden side enten fysisk eller i deres forestillingsverden på farten det meste af tiden. De bor i byen – på deres kontorer eller i deres klubber. De tager hjem for at sove. De fleste af vore beboelsesområder i forstæderne plejer, for så vidt angår de professionelle klasser, at antage karakter af sovebyer. Det er sjældent at nogen, som er tilstrækkelig dygtig eller tilstrækkelig kompetent til at finde en plads i en Blå Bog, har tid til mere end en velvillig interesse i sit lokalsamfund (Park, 1925, s. 113-114).

Den urbane kritiks blinde punkter

Helt tilbage fra den tidligste bysociologis urbane eliter synes der altså at være nedarvet en 'anklage' mod lokalsamfundsarbejdet og en skarp modstilling af det stillestående og tilbageskuende liv i lokalsamfundet og det frigørende mobile storbyliv. Den franske sociolog Joan Stavo-Debauge peger således på, at mange bysociologer forekommer at være hjemsøgt af en forestilling om en "kommunitaristisk indespærring" (Stavo-Debauge, 2003, s. 368). Der synes at være en tendens i bysociologien, fra Robert Park til vores dages bysociologer og bygeografer, til at hæfte sig mest ved de negative aspekter af lokal stedsbundethed – by-

boerens 'fangenskab' i segregerede enklaver – frem for de potentielt positive aspekter ved at indgå i lokale og kvarterforankrede fællesskaber.

Som de to amerikanske forskere i lokalsamfundsarbejde, James DeFilippis og Susan Saegert, påpeger, er en af konsekvenserne af denne byteoretiske traditions fortsatte indflydelse på vores aktuelle sociologiske og geografiske forestillingsevne, at den har efterladt os i en situation, hvor vi kan have svært ved at forestille os *en progressiv og fremadskuende rolle for lokalsamfundet* (DeFilippis & Saegert, 2012, s. 2). Som udvej af denne situation foreslår DeFilippis og Saegert, at vi griber tilbage til arven fra en anden intellektuel tradition med udspring i amerikansk tænkning i form af den sociologisk orienterede filosofiske pragmatisme hos John Dewey, George Herbert Mead og Jane Addams. Den historiske erfaringsbaggrund for disse tænkeres syn på lokalsamfundet var deres erfaringer med socialt settlementarbejde i de fattige immigrantkvarterer i Chicago. På denne baggrund udviklede de et syn på lokalsamfundet som et kompleks af relationer *under dannelse* og med potentiale for vækst og forandring – i kontrast til forestillingen om lokalsamfundet som en historisk givet fællesskabsform, der er på vej til at blive eroderet af den moderne urbanisering og kapitalisme (DeFilippis & Saegert, 2012, s. 2).[7]

Filosoffen James Campbell peger således på, hvordan Dewey afviste netop den udbredte misforståelse, at lokalsamfund er fællesskaber, hvor befolkningen er forbundet af en fælles og ensartet identitet og ensartede værdier.

> En anden mulig misforståelse, som Dewey afviste, er forestillingen om, at et fællesskab er nødt til at fremvise den homogeniserede og monokromatiske ensartethed, som nogle af dets kritikere identificerer det med .... Han erkender, at intet fællesskab kan være et fællesskab, hvis ikke der i vid udstrækning er noget der deles. Denne fællesskabskarakter bør imidlertid også indebære en rigdom eller kompleksitet i forhold til de mulige perspektiver, der er plads til, og ikke en forenkling af identitet. Udviklingen af fællesskab kræver ikke, ifølge Dewey, "en ofring af individualitet; det ville være et dårligt form for samfund, hvis dets medlemmer ikke var udviklede som individer" (Campbell, 1998, s. 32-33).

---

[7] Det kan her undre, at en overskridelse af Robert Parks dualisme mellem lokalsamfund og social mobilitet kan udvikles gennem at gribe tilbage til den klassiske amerikanske pragmatisme, for som bl.a. Hans Joas (Joas, 1993) og Gary Bridge har vist, var det de klassiske amerikanske pragmatiske filosoffer, og herunder Dewey, "der var *den* væsentligste intellektuelle indflydelse på den første vedholdende indsats på udvikling af byteori: Chicago-skolens urbane økologi, som voksede ud af Afdelingen for Sociologi på University of Chicago i de tidligere årtier af det tyvende århundrede" (Bridge, 2005, s. 3). Hvorfor Park på dette punkt har valgt at slå over på et andet spor end Dewey, berører hverken Joas eller Bridge.

For DeFilippis og Saegert er det inden for rammerne af fællesskaber i denne forstand at nye og mere eller mindre demokratiske samfundsformer kan opstå. Den pragmatiske tradition hos Dewey, Mead og Addams giver således et filosofisk grundlag for at formulere en progressiv rolle for lokalsamfundet i skabelsen af sociale forandringer og samtidig for kritisk at adressere de sociale omkostninger ved kapitalismen (DeFilippis & Saegert, 2012, s. 2).

At man således kan påpege blinde punkter hos nogle af de aktuelle bysociologiske og bygeografiske kritikere af lokalsamfundsarbejdet betyder imidlertid ikke, at man helt og aldeles skal affærdige deres kritikpunkter. Som forskerne i lokalsamfundsarbejde Robert Fisher, ovennævnte James DeFilippis samt Eric Shragge skriver, er lokalsamfundsarbejde ikke i sit væsen progressivt, og der har i forskningen måske manglet en forståelse og interesse for, at der også findes reaktionære og repressive former for lokalsamfundsarbejde. Ligesom man kan opstille en kanon for progressive former for lokalsamfundsarbejde, der starter med de sociale settlementer, kan man også opstille en 'anti-kanon' med en lang række eksempler på historiske og aktuelle reaktionære former for lokalsamfundsarbejde.

> Lokalsamfundsarbejdets fortid, nutid og fremtid kan ikke virkelig forstås uden den plads som vedholdende og reaktionære former for lokalsamfund og lokalsamfundsindsatser har haft, og uden at forstå den rolle som reaktionære kontekster spiller i produktionen af lignende former for lokalsamfundsarbejde (Fisher et al., 2012, s. 197).

I amerikansk sammenhæng indeholder denne 'anti-kanon' blandt andet den bevægelse af lokale grundejerforeninger, der opstod som reaktion på indvandringen af afro-amerikanere til de nordlige storbyer i USA i 1950'erne og på baggrund af voldsomme sociale spændinger mellem de mestendels hvide, romersk-katolske husejere fra arbejderklassen og tilflytterne fra Syden. Disse grundejersammenslutninger søgte at opbygge ekskluderende, homogene lokalsamfund, en slags forløbere for vore dages *gated communities*, der først og fremmest er designet til holde uønskede grupper ude, undgå racemæssig integration og beskytte investeringer i privat ejendom (Fisher at al., 2012, s. 198-199).

Overfor sådanne eksempler på lokalsamfundsopbygning er de byteoretiske kritikeres 'anklager' både relevante og berettigede. Men der, hvor 'anklagen' mod lokalsamfundsarbejde er misforstået, er, når kritikken ikke formår at skelne mellem de progressive og repressive former for lokalsamfundsarbejde, som når f.eks. Kirsten Simonsen slår empowermentorienterede og kommunitaristiske tilgange til lokalsamfundsarbejde over en kam. Fraværet af en sådan kritisk skelnen mellem forskellige former for lokalsamfundsarbejde kan endvidere hænge sammen med, at bygeografer som Simonsen og Pløger i deres byteori kun ganske svagt tematiserer spørgsmål om social ulighed og marginalisering. Spørgsmålet om *sociale forskelligheder* i byen underordnes dermed mere eller mindre abstrakte begreber

om diversitet og (kulturel) forskellighed. Hermed forsvinder den afgørende skelnen mellem ekskluderende lokalsamfundsindsatser i velstillede og ofte socio-økonomiske homogene lokalområder, det man i Frankrig betegner 'forgyldte ghettoer' (*ghettos dorées*), over for socialt inkluderende empowermentindsatser i forsømte lokalområder, som ofte er kulturelt heterogene, men hvor beboerne har marginaliseringserfaringer som fælles skæbne (Andersen & Løve, 2007).

De tre franske sociologer Jacques Donzelot, Catherine Mével og Anne Wyvekens peger endvidere på, hvordan kritikere, der 'anklager' empowermentorienteret lokalsamfundsarbejde for at hvile på en kommunitaristisk ideologi, ikke fanger den dobbelthed, der ligger i begrebet. Ved empowerment skal ifølge Donzelot, Mével og Wyvekens forstås "den proces, hvorigennem hver enkelt vinder kontrol over sin individuelle skæbne og samtidig over lokalsamfundets skæbne i byen" (Donzelot et al., 2003, s. 184). Begrebets dobbelthed består således i, at mægtiggørelsen i lige så høj grad indebærer et selvarbejde som et samarbejde med andre, en vilje til at mestre éns personlige livsbane, at bogstavelig talt tage magten over sig selv, på samme tid som man lærer og udvikler evnen til at handle i samarbejde med andre, at gøre brug af kollektivet for at nå de mål, som man ikke kan stræbe imod, når man er alene. At tage højde for denne dobbelthed i begrebet empowerment er ifølge Donzelot, Mével og Wyvekens helt afgørende for at forstå, at lokalsamfundsudvikling ikke er en udvikling af lokalsamfundet for dets egen skyld, et lokalsamfund der indespærrer individet i sin logik, som er det billede de byteoretiske kritikere i både Danmark og Frankrig ofte har, men at lokalsamfundet kan udgøre en støtte for den individuelle fremgang, blandt andet gennem at facilitere individets sociale mobilitet og mulighed for at flytte ud af lokalsamfundet (Donzelot et al., 2003, s. 184-185).

De to niveauer i empowerment-begrebet, det kollektive og det individuelle, kæder sig således logisk sammen. Det kollektive niveau angår det lokale kvarters evne til at gøre sig gældende i byen tæt på de politiske og forretningsmæssige miljøer og beslutningscentre. Dette kollektive niveau i form af lokalsamfundet tjener som støtte for det individuelle niveau, i det det skaber adgang til ressourcer og fælles goder, der tjener til at individet bedre kan udnytte sine muligheder og slippe ud af afhængighed.

> På alle måder er det individet, der er målet for det kollektive arbejde: det er for at forøge individets muligheder, at den kollektive handling iværksættes, ikke for at mure det inde i en fælles enhed, som har forrang over det i en hvilken som helst sammenhæng (Donzelot et al., 2003, s. 185).

Det er således ikke forkert, når bysociologer og bygeografer fremhæver, at fysisk og social mobilitet er et centralt fælles og efterstræbelsesværdigt gode, men det er en misforståelse, når dette stilles op som en nødvendig modsætning til opbygning af stærke lokalsamfund. For Donzelot og hans samarbejdspartnere er der

ingen nødvendig logisk modsætning mellem at opbygge og mægtiggøre et lokalsamfund og at facilitere dets medlemmers mobilitet – begge dele indgår i det han forstår som *en politik for byen*, der som sit overordnede sigte har *at sætte folk i bevægelse* (Donzelot el al., 2003, s. 59-100; Donzelot, 2006, s. 113-171).[8]

Endelig skal som sidste kommentarer til de byteoretiske kritikeres 'anklager' mod lokalsamfundsarbejdet nævnes, at langt fra alle undersøgelser viser, at bedrestillede byboere foretrækker at leve uden lokalsamfundstilknytning og stærke lokale sociale bånd. En ny international undersøgelse af den øvre europæiske middelklasses tilknytningsforhold viser, at selv de mest globaliserede dele af denne bevarer stærke rødder i lokalsamfund i deres oprindelseslande (Andreotti et al., 2010). I en skandinavisk sammenhæng har nyere empiriske undersøgelser desuden vist, at "mennesker er i stand til at kombinere positive aspekter af stedstilknytning og mobilitet i deres hverdagsliv, deres biografier og deres værdier" (Christensen & Jensen, 2012, s. 141). Hvad angår de befolkningsgrupper, der ikke tilhører de urbane eliter, bør man desuden ikke glemme de nutidige repræsentanter for den i Robert Parks tid store restgruppe af 'inkompetente personer' med en stærk lokal jordforbindelse – den gruppe af "ældre, handicappede, hjemmegående mødre, børn og i nogen grad ungdom" (jf. Pløger oven for), der af forskellige årsager ikke har ressourcer til, eller ønsker om, at være mobile. Skal disse grupper med deres mere lokalt bundne rytmer ikke efterlades i en politik for det urbane, kan den ikke kun rette sig mod at frigøre beboerne fra deres lokale tilhørsforhold, men må også handle om at skabe gode lokalsamfund for beboere, der bevæger sig i mere lokale urbane strømme.

Et dynamisk og åbent lokalsamfundsbegreb

Jeg har indtil videre i dette kapitel forholdt mig til den række af kritikpunkter, der aktuelt rettes mod lokalsamfundsarbejdet fra flere toneangivende bysociologer og bygeografer. Jeg har argumenteret for, at nogle af kritikpunkterne hos de byteoretiske kritikere er berettigede, at der findes eksempler på både ekskluderende og anti-urbane former for lokalsamfundsarbejde, og at lokalsamfundsarbejdet også må have lige adgang til *fælles urbane goder* som mål. Samtidig har jeg vist, at den fremsatte kritik rummer flere blinde punkter og argumenteret for, at man frem for at dømme lokalsamfundsarbejdet over en kam må skelne mellem forskellige og henholdsvis progressive og reaktionære tendenser og traditioner. Med andre ord findes der ved siden af de anti-urbane varianter både historisk og aktu-

[8] Se John Andersens artikel i Social Kritik nr. 101 for en længere diskussion af empowermentperspektivet (Andersen, 2005).

elt en lang række progressive og måske endda frigørende former for lokalsamfundsarbejde.

Det er på sin vis paradoksalt, at Kirsten Simonsen (hvis øvrige arbejde jeg nærer den største respekt for) ender med at reproducere den nævnte klassiske byteoretiske dualisme, da hendes ærinde i den refererede artikel netop er at overskride den byforståelse, der er splittet i en dikotomi mellem det, hun ser som "to dominerende kulturelle modeller af byliv":

> På den ene side en forståelse af byliv baseret på et mobilitetsparadigme …, og på den anden side et forsøg på at forstå byliv med basis i begreber som sted eller lokalsamfund (Simonsen, 2007, s. 130-131).

Som led i dette tager Simonsen afsæt i det nyere arbejde inden for geografien, der har sigtet på "at udvikle et mere dynamisk og åbent stedsbegreb". Hun hævder med baggrund heri, at stedskonstruktion i byer ikke behøver at tage form af *sted som lokalsamfund*, og definerer med baggrund i den nyere geografiske teoriudvikling sted som

> "en specifik lokaliseret artikulation af sociale praksisser, sociale relationer og sociale processer såvel som erfaringer og betydninger konstrueret mellem dets forskellige brugere. Sådanne steder er hverken fikserede eller statiske" (Simonsen, 2007, s. 139).

Videre hævder hun, at hvor hendes reservationer over for lokalsamfundspolitik "kun alt for ofte bliver bekræftede" af defensive reaktioner og Not In My Backyard-bevægelser, har "den omfattende litteratur om urbane sociale bevægelser vist os, at stedsbaseret politik kan udfordre dominerende politiske diskurser". Hun kan således konkludere, "at sted har en rolle at spille også i bypolitik" (Simonsen, 2007, s. 139.) Overfor denne argumentation vil jeg hævde, at Simonsen, idet hun fastholder en forståelse af lokalsamfund som statiske, defensive og ekskluderende fællesskaber, overser det arbejde, der, ikke alene inden for forskningen i lokalsamfundsarbejde (se. f.eks. DeFilippis & Saegert, 2012; Craig et al., 2011; Jørgensen, 2008; Christensen, 1999, 2000), men også inden for hendes eget fagfelt (se f.eks. Bridge, 2005; Amin, 2005), har sigtet på at udvikle *et mere dynamisk og åbent begreb om lokalsamfundet*.

Der er altså både inden for forskningen i lokalsamfundsarbejde, geografien og sociologien (hos f.eks. Donzelot og hans samarbejdspartnere) en række teoretiske nyudviklinger i forståelsen af lokalsamfundsarbejdet i udsatte byområder, som imødegår den fremsatte byteoretiske kritik. I det følgende vil jeg særligt fremhæve Bolette Christensen teoretiske forståelse af lokalsamfund som *sociale skæbnefællesskaber* udviklet på baggrund af hendes omfattende studie af lokalt fællesskab og politiske myndiggørelse på Indre Nørrebro (Christensen 1999, 2000).

Ved første øjesyn ligner Christensens beskrivelse af Indre Nørrebro det billede af det mobile og flygtige storbyliv, man finder i den klassiske bysociologi hos Robert Park samt den aktuelle bygeografi hos John Pløger.

> … Indre Nørrebro [er] først og fremmest en del af en storby. Det er et lokalområde med flydende grænser, præget af mobile og flygtige storbymennesker, der ikke nødvendigvis på et personligt plan oplever nogen særlig identifikation med det lokale. Samtidig er Nørrebro demografisk og socialt meget heterogen. Det er en bydel præget af mangfoldighed og store sociale forskelle. Fra velbjergede akademikere, og det en interviewet kalder "middelklasseunger", til "tunge sociale problemer". Der er mange på overførselsindkomst og en meget stor andel beboere med indvandrerbaggrund (Christensen, 1999, s. 43).

Ligesom Park og Pløger hævder Christensen, at moderne storbymennesker ikke nødvendigvis føler en stærk tilknytning til det lokale eller indgår i et tæt værdimæssigt fællesskab med deres naboer. For Christensen indebærer dette imidlertid ikke, at de moderne byboere ikke indgår i en form for lokalt baseret fællesskab. Hvor lokalsamfundet hos Pløger alene forstås som "et normativt, moralsk og værdimæssigt fællesskab" (Pløger, 1999, s. 33) hævder Christensen, at lokalsamfund og lokalt baserede fællesskaber indeholder både sociale, politiske og kulturelle dimensioner (Christensen, 2000, s. 87). Selv om de ikke indgår i et tæt *kulturelt* og værdimæssigt fællesskab, kan byboerne således alligevel være forbundet i *sociale skæbnefællesskaber*. Og det der forbinder dem i en fælles skæbne – hvad enten de er beboere, erhvervsdrivende, frivillige, besøgende eller forbipasserende – er, at de i større eller mindre grad alle er *brugere af et lokalområde*.

> Et sådant skæbnefællesskab der bygger på *afhængighed af fælles lokale ressourcer*, kan være et både meget åbent og meget mangfoldigt socialt fællesskab, præget af forskellighed og interessemodsætninger, og ikke nødvendigvis baseret på en *følelse* af fællesskab eller en identifikation med "lokalsamfundet". Men samtidig bestemmes den fælles afhængighed af lokale ressourcer (kollektive goder som det bymæssige rum, infrastruktur, boligstruktur, offentlige institutioner, kulturelle og kommercielle faciliteter mv.) en *gensidig afhængighed og henvisthed til hinanden* i det lokale område (Christensen, 2000, s. 87).

Den fælles afhængighed og brug af lokale ressourcer, skaber samtidig grobund for konflikter og uenighed om forskellige gruppers krav på, og ret til, brugen af de fælles goder – "brugere af og beboere i lokalområdet sætter igennem deres praksis betingelserne for andre brugere og beboeres handlinger" (Christensen, 2000, s. 87). Det sociale skæbnefællesskab og den gensidige afhængighed skaber dermed en potentiel konfliktzone både internt i lokalområdet men også eksternt i

forhold til omverdenen, og den påvirkning af lokalsamfundet, der kommer udefra. På den måde bliver lokalsamfundet også et *politisk skæbnefællesskab*, hvor dets skæbne er afhængig af evnen til at håndtere både de interne konflikter mellem individer og grupper i lokalområdet og evnen til at varetage lokalområdets interesser i forhold til den påvirkning, der kommer udefra.

> Den gensidige afhængighed indebærer (politisk) kamp og samarbejde om, hvordan det lokale skal udvikles, formes, indrettes og definere sig selv i forhold til omverdenen. Dannelsen af det lokale som "skæbnefællesskab" er samtidig skabelsen af et politisk felt af "fælles anliggender", der er potentielt område for konflikter, interessemodsætninger eller i det mindste uenigheder (Christensen, 2000, s. 88).

Denne forståelse af lokalsamfundet forstået som politisk skæbnefællesskab svarer til sociologen Anja Jørgensens begreb om *sagsorienterede fællesskaber* (Jørgensen, 2008) og John Deweys begreb om *offentligheder* (Dewey, 1954), dvs. mere eller mindre mægtiggjorte fællesskaber forbundet af en interesse i et fælles offentligt anliggende, en 'sag' de er berørt af, som kræver at blive undersøgt, klarlagt og politisk behandlet.

Et lokalsamfund indeholder altså som nævnt både sociale, politiske og kulturelle dimensioner og skal altså ifølge Christensen i første omgang forstås som et socialt og politisk skæbnefællesskab. Hvad angår lokale fællesskabers *kulturelle dimension* svarer denne til Pløger og Simonsens forståelse af lokalsamfundet som "det *oplevede* fællesskab, *identifikation* med fællesskabet og *følelse* af tilhørsforhold" (Christensen, 2000, s. 88). Christensens forståelse af socio-kulturelle fællesskaber bærer samtidig en lighed med Jørgensens begreb om *samværsorienterede fællesskaber* (Jørgensen, 2008). Ifølge Christensen kan et lokalsamfund forstået som *skæbnefællesskab* imidlertid godt fungere uafhængigt af eksistensen af tæt værdimæssigt og *socio-kulturelt fællesskab* og uden noget form for direkte samvær og kontakt mellem de enkelte personer og grupper.

> Sociale og politiske fællesskaber i den betydning jeg bruger oven for [skæbnefællesskaber] indebærer ikke *nødvendigvis* oplevet eller kulturelt fællesskab, der er baseret på fælles værdier. Et socialt fællesskab som "skæbnefællesskab" kan indeholde forskellighed, modsætninger og direkte antagonistiske værdiorienteringer og identifikationer, og det kan omfatte personer og grupper som aldrig træder i direkte kontakt med hinanden, endsige kender hinanden. Samtidig kan oplevede fællesskaber eksistere uden grundlag i egentlige skæbnefællesskaber, på tværs af eller uden for sociale sammenhænge, der er defineret gennem gensidig afhængighed i hverdagslivet (Christensen, 2000, s. 88).

Der kan altså ifølge Christensen godt eksistere et lokalsamfund i form af et socialt og politisk skæbnefællesskab, uden at dette indebærer kulturel homogenitet og fælles værdier. Hertil jeg vil *for det første* tilføje, at det modsatte selvfølgelig også kan være tilfældet – at der med andre ord er et sammenfald mellem skæbnefællesskabet og det kulturelle og værdibaserede fællesskab, og at disse gensidigt understøtter hinanden. *For det andet* vil jeg tilføje, at en vis grad af fælles værdier ikke nødvendigvis indebærer kulturel ensartethed og undertrykkelse af kulturel forskellighed. Netop respekt for forskellighed og mangfoldighed kan jo være nogle af de grundværdier, som et lokalsamfund er fælles om. Med andre ord indebærer et værdimæssigt fællesskab ikke nødvendigvis kulturel homogenitet og ensartethed. Som nævnt tidligere hævder Dewey ifølge Campbell, "at intet fællesskab kan være et fællesskab, hvis ikke der i vid udstrækning er noget der deles", og at et sådant fællesskab samtidig også kan "indebære en rigdom eller kompleksitet i forhold til de mulige perspektiver, der er plads til, og ikke en forenkling af identitet" (Campbell, 1998, s. 32-33).

En progressiv rolle for lokalsamfundsarbejdet

Med Christensens åbne og flerdimensionelle forståelse af lokalsamfundet er det muligt at kvalificere vores forståelse af lokalsamfundsarbejdets forskellige dimensioner og at tænke lokalsamfundsarbejde som andet end opbygning af "eksklusive 'kommunalistiske' enklaver der lukker sig om sig selv og en fælles forestilling om et 'vi' der både politisk, socialt og ikke mindst kulturelt adskiller sig fra 'dem' uden for" (Christensen, 2000, s. 90) – vi kan med andre ord forestille os en progressiv rolle for lokalsamfundsarbejdet.

Ifølge Christensen skal udvikling af lokalsamfund igennem social praksis således betragtes som "en flerdimensionel og helhedsmæssig proces" (Christensen, 2000, s. 89) og lokalsamfundsarbejdet kan på den måde rette sig mod opbygning af både socialt, politisk og kulturelt fællesskab.

Udviklingen af lokalsamfundet som *socialt skæbnefællesskab* kan på den måde f.eks. ske "via opbygningen af lokale kollektive faciliteter (parker, medborgerhuse, trafiksikre gader, økologiske torvedage)" (Christensen, 2000, s. 89). Der skal her være tale om fælles lokale og urbane goder, som i større eller mindre udstrækning er tilgængelige for alle i lokalsamfundet. Og med blandt de helt centrale lokale faciliteter hører desuden offentlig infrastruktur og trafikbetjening, der understøtter lokalbefolkningens fysiske og sociale mobilitet og mulighed for at bevæge sig ud af lokalsamfundet.

Opbygning af lokalsamfundet som *politiske skæbnefællesskab,* handler om at styrke lokalsamfundets evne til *at tage skæbnen i egen hånd* for dels at kunne håndtere interne konflikter og stridigheder, dels at kunne gøre lokalsamfundets stemme

gældende i forhold til magt- og beslutningscentre uden for det lokale. Opbygning af et politiske skæbnefællesskab handler med andre ord om lokal empowerment og skabelse af "et fællesskab, der har påtaget sig ansvar og handlekraft i forhold til fælles anliggender, dvs. som et "myndiggjort" politisk fællesskab" (Christensen, 2000, s. 89).

Udvikling af lokalsamfundet som *socio-kulturelt fællesskab* retter sig mod "udvikling af fællesskabs-følelse, opbygning af lokale traditioner og "ritualer", som søger at fremme direkte interaktion mellem brugerne af det lokale område (f.eks. bydelsfestivaler, fodboldturneringer eller borgermøder)" (Christensen, 2000, s. 89). En sådan opbygning af kulturelt fællesskab indebærer ikke nødvendigvis skabelse af en ekskluderende og homogen lokal kultur og identitet, men kan bygge på anerkendelse af mangfoldighed og respekt for forskellighed.

Endeligt kan de tre tilgange til lokalsamfundsarbejde rettet mod hhv. opbygning af sociale, politiske eller kulturelle fællesskaber gensidig understøtte og styrke hinanden. F.eks. kan lokale traditioner og ritualer udfolde sig omkring og i relationen til lokale fælles goder som offentlige byrum, monumenter og fælles rekreative anlæg og dermed bidrage til understøtte beboernes oplevelse af at indgå i et socialt skæbnefællesskab. Den lokalpolitiske mobilisering kan være rettet mod at sikre og tilvejebringe investeringer i fælles lokale faciliteter fra det omkringliggende og bredere samfund. Og lokale faciliteter som offentlige byrum, beboer- og kulturhuse kan skabe de fysiske rammer, der er nødvendige for at det lokale politiske og kulturelle liv kan udfolde sig.

Kapitel 3
Lokalsamfundsudvikling som neoliberal styringsteknologi - et svar til 'foucauldianske' kritikere

> Måske er det mest indlysende spørgsmål dette: hvorfor skulle vi forvente så meget af fællesskaber på disse steder? Hvorfor forvente at social kapital, deltagelse og sammenhængskraft kommer til undsætning, når det er sådan en mangelvare og af så gode grunde forbundet med det tab af selvtillid og håb, den anomi og atrofi, mistænksomhed og mistillid, det sociale sammenbrud og den påpasselighed, der ledsager arbejdsløshed, mangel på muligheder, negativ omtale i pressen og institutionel forsømmelse? (Amin, 2005, s. 621).

Indledning

I forrige kapitel var formålet at imødegå den kritik fra byteoretisk hold, der siden slutningen af 1990'erne har sat "lokalsamfundet under anklage" (Amin, 2005), og som grundlæggende har stillet spørgsmål ved lokalsamfundsarbejdets legitimitet og berettigelse i den moderne storby. Dette kapitel forholder sig til den kritik, der parallelt med den byteoretiske kritik har været fremsat med inspiration fra Michel Foucault, og særligt med afsæt i dennes studier af 'governmentality' (Burchell et al., 1991, Dean 2006). Ifølge denne kritik er lokalsamfundsudvikling i stigende grad kommet til at fungere som en *neoliberal styringsteknologi*, der gradvis har forskudt ansvaret for håndteringen af udsatte byområders problemer fra det bredere samfund til områderne selv, som nu henvises til at løse deres problemer gennem mere eller mindre statsligt faciliteret opbygning af lokal social kapital og selvforvaltningsevne. Denne kritik har været anført af indflydelsesrige engelske sociologer og geografer som Nikolas Rose (Rose, 1999) og Ash Amin (Amin, 2005) og har primært haft reference til 'engelske tilstande'. Også amerikanske

forskere i lokalsamfundsarbejde har imidlertid diagnosticeret en generel reorientering af tilgangen til lokalsamfundsudvikling i retning af, hvad de betegner som *neoliberal kommunitarisme* (DeFilippis, 2012, s. 35-36), og danske tendenser i samme retning har været diskuteret af forskere som Jesper Visti Hansen (2008b) og Troels Schultz Larsen (2012).

I det følgende vil jeg først redegøre for denne 'foucauldianske' kritik af lokalsamfundsarbejdet for dernæst at pege på de punkter, hvor de kritiske diagnoser synes at være berettigede, men også hvor de efter min opfattelse er misforståede. Afslutningsvis i kapitlet vil jeg argumentere for, at en reaktivering af mere eller mindre glemte dele af lokalsamfundets progressive arv kan hjælpe til at imødegå den aktuelle neoliberale drejning.

Styring gennem lokalsamfundet

Den 'foucauldianske' kritik tager som nævnt afsæt i Michel Foucaults begreb om styring forstået som 'governmentality'. De kritiske analyser følger således Foucaults anvisninger til den politiske teori om at 'hugge hovedet af suverænen' (Foucault, 1994). Frem for at udforske politisk magt i termer af statslig suverænitet søger Nikolas Rose og beslægtede kritikere at rette opmærksomheden mod opfindelsen af, striden om og operationaliseringen af mere eller mindre gennemtænkte planer, strategier og teknikker, der søger at forme vores adfærd for at opnå bestemte politiske mål.

> Styring, i denne sammenhæng, refererer til alle bestræbelser på at forme, vejlede og lede andres adfærd og handlemåder, hvad enten der er tale om besætningen på et skib, medlemmerne af en husholdning, en virksomhedsleders ansatte, børnene i en familie eller beboerne af et territorium. Det indbefatter også de måder, hvorpå man kan blive tilskyndet og opdraget til at lægge bånd på sine lidenskaber, at styre sine impulser og at styre sig selv (Rose, 1999, s. 3).

Med afsæt i dette perspektiv hævder Rose at kunne diagnosticere fremkomsten af en række nye fællesskabs- og lokalsamfundsdiskurser samt en myriade af ledsagende styringsteknikker, der tilsammen peger mod en ny form for *styring gennem fællesskabs- og lokalsamfundsopbygning.*

De nye diskurser er som nævnt knyttet til neoliberal tænkning og har bl.a. rod i stigende bekymringer over voksende statsbudgetter og velfærdsstatens klientliggørelse af borgerne og skabelse af en afhængighedskultur. Der er dog ikke tale om en genkomst af en rendyrket neoliberalisme og individualisering af sociale problemer, men en innovativ blanding af liberalistisk og socialdemokratisk tankegods, som i England især har været knyttet til New Labour-regeringens

'tredje vej', og som af Rose og andre betegnes som *avanceret liberal styring*. I denne form for styring er billedet af den klassiske velfærdstat blevet afløst af forestillingen om den *faciliterende*, *aktiverende* og *igangsættende stat*. Staten skal nu ikke længere styre gennem centralistisk planlægning men agere som en form for *meta-guvernør*, der styrer på afstand gennem at tilrettelægge rammer for og facilitere andres selvstyring. Dette implicerer ifølge Rose en dobbelt bevægelse af *autonomisering* og *ansvarliggørelse*. Virksomheder, organisationer, skoler, forældre og boligområder, der tidligere var viklet ind i velfærdsstaten komplekse og bureaukratiske styringskæder, skal nu frigøres for selv at blive herre over deres skæbne. Men på samme tid som de bliver 'frigjorte', bliver de selv gjort ansvarlige for denne skæbne og for samfundets skæbne som helhed (Rose, 1999, s. 174-175).

Styring gennem lokalsamfund handler i et governmentality-perspektiv på denne måde om at opbygge selvstyrende og selvforvaltende lokalsamfund, der selv påtager sig i det mindste en del af ansvaret for at løse de problemer, de står over for. Rose hævder her, at 'den tredje vejs' billede af dette selvstyrende lokalsamfund er blevet konstrueret med inspiration fra, hvad han forstår som kommunitaristiske tænkere i skikkelse af Robert Putnam og Amita Etzioni. Den tredje vejs lokalsamfund er således et moralsk felt som knytter personer sammen i varige følelsesmæssige relationer og identiteter konstrueret gennem deres tilknytning til værdimæssige lokale kulturer.

> Fællesskab er defineret ved to kendetegn: for det første, et netværk af følelsesmæssige relationer mellem en gruppe af individer, relationer som ofte gennemkrydser og gensidigt styrker hinanden (…) og for det andet, en grad af forpligtelse til et fælles værdisæt, normer og holdninger og en fælles historie og identitet – kort sagt, til en særlig kultur (Etzioni i Rose, 1999, s. 172).

Det er ifølge Rose gennem "den politiske objektivering og instrumentalisering af *dette* fællesskab og dets 'kultur' at styring skal genopfindes" (Rose, 1999, s. 173).

En vigtig pointe ifølge Rose er her, at hvor lokalsamfundet længe har været et fremtrædende begreb inden for politisk tænkning, er det først når det bliver gjort teknisk, at det bliver 'guvernementalt', dvs. kan gøres til genstand for styring. I 1960'erne blev forestillingen om lokalsamfundet som tabt autentisk og fælles tilhørsforhold f.eks. brugt af sociologer og lokalsamfundsaktivister som del af kritisk og oppositionel sprogbrug rettet mod velfærdsstatens fjerne bureaukrati. Lokalsamfundsarbejdere skulle ikke identificere sig med velfærdssystemet, som de anså som fornedrende, overvågende og kontrollerede, men med dem som var underkastet dette system i form af beboere i boligkomplekser og ghettoer. Inden for en forholdsvis kort periode, blev hvad der begyndte som modstandsdiskurs og civil aktivisme imidlertid forvandlet, uden tvivl i bedste hensigt, til en ekspertdiskurs og en professionel karrierevej.

> (…) lokalsamfund er nu noget der skal programmeres gennem lokalsamfundsudviklingsplaner, udvikles af lokalsamfundsarbejdere, overvåges af nærpoliti, bevogtes gennem lokale tryghedsindsatser, og kortlægges af sociologer, som forfølger 'lokalsamfundsstudier'. Lokalsamfund blev områder, der skulle udforskes, kortlægges, klassificeres, dokumenteres, fortolkes, og hvis udviklingsretninger skulle forklares af oplyste og vordende professionelle på utallige læreanstaltskurser, og som skulle inddrages i utallige møder mellem professionelle og deres klienter, hvis individuelle adfærd skulle forklares med henvisning til overbevisninger og værdier i deres 'lokalsamfund' (Rose, 1999, s. 175).

Ifølge Rose blev der således gennem sidste halvdel af det tyvende århundrede opfundet et helt arsenal af små teknikker og anordninger med det formål at mobilisere fællesskaber i den lokale selvforvaltnings navn. Gennem lokale overvågnings-, trygheds- og lokalsamfundsudviklingsindsatser blev der udviklet nye former for ekspertviden, og i lokalsamfundets navn udspredtes på både mikro- og makroniveau en række styrings- og vidensopgaver gennem en myriade af mikrocentre for viden og magt (Rose, 1999, s. 190). Fra at være et kritisk og politisk projekt er lokalsamfundsarbejdet i dens neoliberale gevandter således blevet et rent teknisk anliggende, og lokalsamfundsarbejdere er blevet forvandlet fra aktivister til professionelle eksperter, der som den politiske magts forlængede arme, tilser at de lokale indsatser ikke afviger fra de centralt og ovenfra definerede politiske mål.

Den af Putnam og Etzioni inspirerede 'neoliberale kommunitarisme' søger således ifølge Rose at genopfinde lokalsamfundet i en disciplinerende og normaliserende form (Rose, 1999, s. 194). Ligesom de urbane kritikere af det aktuelle lokalsamfundsarbejde hævder en 'guvernemental kritiker' som Rose således, at lokalsamfundsopbygning som neo- eller avanceret liberal politisk strategi tenderer i retning af en 'kommunitaristisk indespærring', der søger at indprente konformistiske moralske adfærdskoder på individer og grupper i byens lokalområder.

> Den søger at styre et politisk fællesskab gennem mikroforvaltning af dens medborgeres selvstyringsevner. Frem for at bestræbe sig på at åbne bestemte livsformer for eksplicit politiske debat, forsøger den teknisk at styre den måde hvert individ bør forvalte sig selv og sine relationer til andre med henblik på at skabe politisk ønskede resultater (Rose, 1999, s. 193).

En kritisk kritik?

Nikolas Roses 'guvernementale' kritik af den tredje vejs lokalsamfundsdiskurs har vundet stor indflydelse og har vundet genklang også inden for forskningen i

lokalsamfundsarbejde selv, ikke mindst i England hvor den 'guvernementale' kritikform er meget udbredt (se f.eks. Taylor, 2011). Der er således blandt engelske forskere i lokalsamfundsarbejde en udbredt skepsis overfor den drejning lokalsamfundsarbejdet har taget siden 1990'erne. Også uden for kredsen af 'guvernementale' kritikere peges der på, at den kommunitaristisk inspirerede lokalsamfundsdiskurs er karakteriseret af konformisme og moralisme og er drevet af tekniske "top-down policy løsninger snarere end løsninger udviklet gennem demokratisk dialog med udgangspunkt i lokalsamfundet selv" (Craig et al., 2011, s. 8).

Samtidig med at der synes at være enighed om, at de 'guvernementale' kritikere rejser højt relevante spørgsmål, er der også både internt blandt forskere inden for det 'guvernementale' paradigme samt fra eksternt hold, blevet peget på nogle svagheder ved denne form for kritik i den form den praktiseres især hos nogle af dens engelsksprogede repræsentanter. Blandt de interne kritikere finder man blandt andet Jacques Donzelot, der som Foucaults tidligere elev og samarbejdspartner er en af dem, der har stået fadder til governmentality-studierne (Burchell et al., 1991). Donzelot kritiserer bl.a. Nikolas Rose i dennes analyse af lokalsamfundsarbejdet for at være mere optaget af at kultivere "en radikal kritisk attitude" end at udvikle en fintfølende analyse af de historiske former for styring der indgår i forskellige tilgange til lokalsamfundsarbejde (Donzelot & Gordon, 2008, s. 54-56). En lignende kritik finder man fra eksternt hold bl.a. hos de to aktionsforskere Kurt Aagard Nielsen og Birger Steen Nielsen, der hævder at alle forsøg på at skabe demokratisk selvforvaltning indenfor den 'guvernementale' kritik bliver slået over en kam som bestræbelser på installering af selvstyring og selvteknologier.

> I kraft af sådanne teori-konstruktioner har en Foucault-inspireret poststrukturalisme placeret sig som det, Marx spottende kaldte en 'kritisk kritik'. I bedste fald kan en sådan kritisk kritik bidrage til at skærpe blikket for nye former for ufrihed, der måtte præsentere sig i frigørelsens gevandter – hvilket kan være særdeles relevant i forhold til adskillige former for 'inddragelses- eller participationsstrategier'. Men med sine cirkulære begrebskonstruktioner, der på forhånd indskriver ethvert – også kritisk – normativt begreb om frihed og selvforvaltning i en 'styringsrationalitet', har den samtidig afskåret sig fra at kunne udvikle kategorier, der kan skærpe vores *skelneevne* i forhold til modsigelsesfulde bevægelser og tendenser i dagens samfund. Konsekvensen er, at man hverken praktisk eller teoretisk kan arbejde *i* og *i forhold til* modsigelser, og det har da også ført til en generel handlingsabstinens og uforpligtethed hos den meste Foucault-inspirerede forskning (Nielsen & Nielsen, 2005, s. 178).

Denne parallelle kritik fra både internt og eksternt hold er i mine øjne berettiget som kritik af en *tendens* i den 'guvernementale' kritik, og f.eks. Nikolas Rose kan (ligesom en byteoretisk kritiker som Kirsten Simonsen som påpeget i foregående kapitel) kritiseres for, at han ikke formår at skelne tydeligt mellem den aktuelle repressive form for lokalsamfundsdiskurs og alternativer hertil. Idet de forskellige tilgange til lokalsamfundsarbejde slås over en kam, risikerer man at ende, som Donzelot påpeger, med valget mellem enten helt at forkaste lokalsamfundsarbejdet, eller fuldstændig at omfavne det i den form det aktuelt fremtræder. For Donzelot kan analysen af historiske forskydninger samt aktuelle fremtrædelser af de i lokalsamfundsarbejdet iboende styringsrationaliteter således være et helt nødvendigt stadie, men den er ikke i sig selv tilstrækkelig.

Positioneringen i en radikal kritisk attitude må i mine øjne dog som nævnt ses som en *tendens* i den 'guvernementale' kritik og hos flere aktuelle Foucault-inspirerede kritikere som f.eks. Donzelot selv samt den indflydelsesrige engelske geograf Ash Amin, finder man således både en 'guvernemental' kritik af 'nye former for ufrihed forklædt i frigørelsens gevandter' og samtidig analyser af historiske og aktuelle bestræbelser på at udvikle positive alternativer.

Lokalsamfundsudvikling som afmægtiggørelse

I en meget citeret og væsentlig artikel har Ash Amin nuanceret og bygget videre på Nikolas Roses analyse af den tredje vejs 'genopfindelse' af lokalsamfundsarbejdet med fokus på de semantiske forskydninger i forståelsen af relationen mellem samfundet i bred forstand og lokalsamfundet. Som hos Rose er Amins kritik rettet mod New Labour-regeringens politiske instrumentalisering af lokalsamfundsarbejdet. Ifølge Amin har 'den tredje vej' redefineret *sociale problemer* som *lokale problemer*, og dermed kastet dem tilbage på hårdt belastede områder, som der hvor både årsagerne til problemerne og deres løsninger skal findes. Det er på denne baggrund, at Amin er kritisk over for New Labour regeringens vending mod lokal sammenhængskraft og social kapital som et middel til at overvinde lokal fattigdom og eksklusion (Amin, 2005, s. 612).

Amin understreger, at hans analyse af 'den tredje vejs' tilgang til lokalsamfundsarbejde ikke har til hensigt at devaluere betydningen af lokale empowerment- og bottom up-strategier. Når disse er succesfulde og opbygger tillidsrelationer, ejerskabsfølelse, medborgerligt engagement og solidaritet på tværs af sociale skel, kan de kun bedømmes positivt. Amins anklage retter sig i stedet mod de helt urealistiske høje forventninger om revitalisering, der efterlades ved lokalsamfundets dørtrin, og forestillingen om, at man kan løse sociale og rumlige ulighedsproblemer ved styring gennem lokalsamfundet og opbygning af fællesskaber på det lokale niveau. Den neo- eller avanceret liberale styringsrationalitet overser

for Amin helt, hvordan lokalsamfundets skæbne er sammenvævet med et meget bredere *samfund af forbindelser og forpligtelser* (ibid., s. 623-624), og frem for social mægtiggørelse producerer den derfor snarere *social afmægtiggørelse* og disempowerment.

Amins analyse af de historiske transformationer af lokalsamfundsarbejdets politiske og sociologiske idégrundlag adskiller sig også fra Roses. Hvor Rose hævder at lokalsamfundsaktivismen fra 1960'erne og frem til 1990'ernes New Labour-liberalisme hvilede på en forestilling om lokalsamfundet som tabt autentisk og fælles tilhørsforhold, ser Amin de store britiske lokalsamfundsudviklingseksperimenter i 1970'erne (her tænker han formentlig på det såkaldte National Community Development Project – se bl.a. Craig et al., 2011), som en metode til social mægtiggørelse af hårdt ramte områder, der betragtede lokalsamfund som socialt differentierede fællesskaber med klassebestemte, kønsmæssige og etniske forskelle. Disse eksperimenter hvilede ikke på forventninger om, at lokalsamfund, der stod overfor langvarig økonomisk modgang, kunne revitalisere sig selv gennem genopbygning af lokale fællesskaber og mobilisering af uforløste kræfter. Lokalsamfundsarbejdet byggede på mere beskedne forventninger om, at en forbedret livskvalitet i lokalområdet kunne have en positiv betydning for deltagelsen på arbejdsmarkedet, og at lokalsamfund kunne fostre aktiviteter i den alternative økonomi i mindre skala. Der var samtidig en forståelse af, at urbane og regionale skæbner var sammenvævede og var påvirket af magtbalancen mellem forskellige steder. Mens lokale problemer således blev forstået som produkter af både lokale og ikke-lokale kræfter, blev deres løsning først og fremmest set som et ansvarsområde for centralregeringen, hvor problemhåndteringen krævede en kombination af universelle velfærdspolitikker og en rumligt målrettet positiv særbehandling (Amin, 2005, s. 613).

Efter at disse tanker blev fejet af banen med Thatcher-årenes ultraliberalisme bragte New Labour regeringen lokalsamfundsarbejdet til live igen, men i en ny form. Det, der tidligere blev set som et samfundsmæssigt problem, er nu blevet redefineret "som *et problem med en lokal oprindelse*", og den lokale revitalisering ses nu "som en udfordring for lokale aktører" (ibid., s. 615). Den tredje vej har således udklækket en form for lokalsamfundsorientering, som ser det lokale som både årsag til og løsning på sociale og rumlige ulighedsproblemer.

> Den kollektive ånd i den gamle socialdemokratiske tænkning er blevet genoplivet, men den statsdrevne universalisme er blevet erstattet af konformistisk medborgerlig partikularisme, som forventer kollektiv handling fra fællesskaber på bestemte steder og med særdeles instrumentelle mål. Den nye ånd er opsummeret i talen om revitalisering af social kapital, lokal sammenhængskraft, medborgerskab, offentlige rum eller den tredje

> sektor inden for hårdt belastede områder som en kilde til økonomisk, social og politisk fornyelse (ibid., s. 615).

Umiddelbart forekommer intet i denne diskurs at være særligt problematisk, og den kan forekomme netop som et positivt svar på dele af venstrefløjens kritik af den fjerne, bureaukratiske og forskelsblinde velfærdsstat. Men ifølge Amin hviler 'den tredje vejs' lokalsamfundsorientering på en romantisk forestilling om lokalsamfund, som vil være ineffektiv i forhold til at løse de presserende økonomiske og politiske problemer, der presser sig på i både de udsatte by- og landområder.

På det helt grundlæggende plan er denne mangelfuldhed forbundet med den *rumlige ontologi*, som kendetegner den tredje vejs tænkning, og som, når det kommer til håndtering af de hårdest belastede områder, reducerer '*samfundet af forbindelser og forpligtelser*' til en række rumligt og gensidigt afgrænsede lokalsamfund.

> … tidligere nuancerede forståelser af social og rumlig forbundethed er blevet erstattet af en forståelse af samfundet som en række territorier, der pålægges at konkurrere sig tilbage til velstand gennem mobilisering af deres egne ressourcer, og især gennem mobilisering af fællesskab og medborgerskab i bred forstand (ibid., s. 630).

Parallelt med bysociologernes og bygeografernes kritik af forestillingen om byen som en samling af lokalsamfund, som redegjort for i foregående kapitel, kritiserer Amin således fra en mere politisk-økonomisk teoretisk horisont forestillingen om samfundet som bestående af en række selvberoende lokalsamfund. Modsat hvad denne forestilling tilsiger, er historien om områder, der oplever stærk økonomisk nedgang, ifølge Amin netop *også* en historie om forbindelser – om effekter af at være underlagt ydre kontrol, om ulige geografisk udvikling, om koncentration af vækst i mere velstående regioner, udstrømning af ressourcer og kompetencer, osv. De belastede områder er, hvad de er, ikke på grund af afkobling men på grund af forbindelser, der indvirker negativt på dem (ibid., s. 618-619).

Som resultat af 'den tredje vejs' reducerede rumlige ontologi bliver det manglen på lokalt fællesskab, der stilles til ansvar for lokal nedgang uden kritisk blik på andre bidragende faktorer og alternative former for sociale forbindelser. Spørgsmålet om 'fejlslagne steder' bliver et spørgsmål om at eliminere dårlige fællesskaber og erstatte dem med gode og dertil med den uudtalte præmis, at lokalsamfundene kun vil kunne bebrejde sig selv, hvis de politiske indsatser viser sig at slå fejl. Gennem denne forvirrede men effektive lokalsamfundsdiskurs vokser en ny 'stedspatologi' frem.

> De hårdt belastede områder bliver nu visualiseret som en art ondartede organismer, hvis dele det er nødvendigt at genskabe og forbinde med en modgift bestående af lokal sammenhængskraft, lokal tillid og aktivt med-

> borgerskab. Deres fremtidige skæbne ligger i deres evne til selv-revitalisering (ibid., s. x).

Ifølge Amin bliver der nu talt meget mindre om manglen på job, statslige forpligtelser, om at ruste folk til at være socialt og rumligt mobile, om sociale rettigheder, konsekvenser af ulige udvikling, investering i lokal infrastruktur, muliggørende medborgerskab, osv. I stedet bliver der produceret en lang række undersøgelser af graden af deltagelse i lokalt foreningsliv, organiserede fritidsaktiviteter, brobyggende social kapital osv., samtidig med at ansvaret for de ofte nedslående resultater af disse undersøgelser kastes tilbage på de hårdt belastede områder selv, som bevis for deres moralske tilbagestående (ibid., s. 620).

I sidste ende er det for Amin paradoksalt, at nære så store forventninger til hårdt belastede områders evne til selv-revitalisering. For hvorfor, spørger Amin, skulle man forvente så meget af fællesskaber på steder, hvor netop lokal deltagelse og social kapital er en mangelvare på grund af det tab af selvværd og håb, de sociale spændinger og den mistillid og sociale uro, som er en følgevirkning af arbejdsløshed, berøvelse af muligheder, stigmatisering og institutionel forsømmelse? Beboerne i udsatte by- og boligområder hører netop til blandt dem, der er mindst motiverede og dårligst udrustede til at deltage i et aktivt medborgerligt og offentligt liv og til at slutte sig sammen med andre, der er anderledes end dem selv. Helt grundlæggende giver det for Amin "simpelthen ikke mening at basere revitalisering på lokalsamfund i sådanne sammenhænge" (ibid., s. 621).

Amins analyse af den tredje vejs lokalsamfundsdiskurs deles af flere prominente britiske forskere i lokalsamfundsarbejde, ifølge hvilke termen 'lokalsamfundsudvikling' nu på regeringsniveau bruges "som emblem for en vifte af aktiviteter, som har meget lidt at gøre med empowerment af lokale fællesskaber" (Craig et al., 2011, s. 6). Selv om de lokalsamfundsudviklingsindsatser, der er igangsat fra statsligt hold, har skabt nogle nye arenaer, hvor lokalsamfundsaktivister kan engagere sig, står man i bedste fald tilbage med en række tvetydigheder og modsigelser i forhold til de værdier og motiver, der underbygger disse indsatser.

> For eksempel kan et fokus på det lokale niveau i revitaliseringsindsatser helt enkelt betyde, at man pålægger lokalsamfundsaktivister ansvar men hverken magt eller ressourcer. Det som regeringen beskriver som en opfordring til større involvering af lokale beboere, kan for de lokale beboere blive set som noget, der kræver, at de tager større ansvar for, hvad der hidtil har været offentlige opgaver (et ansvar, som de måske ikke ønsker), eller som noget der begrænser deres evne til at deltage i den mere strategiske ledelse af indsatserne (en indflydelse, som de måske gerne ville have) (Craig et al., 2011, s. 14).

Ifølge de britiske forskere i lokalsamfundsarbejde er den tredje vejs ideologiske territorium således blevet defineret af konsensusorienterede forskere som f.eks.

Etzioni, snarere end af tænkere, der ville have bibragt en mere radikal og konfliktuel analyse som teoretisk og ideologisk grundlag for lokalsamfundsarbejdet.

En neoliberal drejning af den danske bypolitik?

Nikolas Roses og Ash Amins 'anklager' mod den politiske instrumentalisering af lokalsamfundsarbejdet har som nævnt indledningsvist baggrund i 'engelske tilstande', og den måde New Labour-regeringen 'genopfandt' lokalsamfundet som genstand for en ny form for neoliberal styring. Samtidig kan lignende tendenser som nævnt også iagttages i en amerikansk sammenhæng. Spørgsmålet er så om disse tendenser også gør dig gældende i en dansk kontekst og inden for rammerne af den nordiske velfærdsstat?

Ifølge sociologen John Andersen kan man på internationalt niveau iagttage nogle fælles elementer i den politiske retorik, når talen falder på de politiske indsatser rettet mod udsatte by- og boligområder. Dette gælder især den kommunitaristisk inspirerede sprogbrug og tale om rettigheder og pligter, social sammenhængskraft, aktivt medborgerskab, omsorgsfulde lokalsamfund, osv. Men på trods af sådanne fælles elementer på det diskursive niveau er det ekstremt vigtigt at skelne mellem indholdet og effekten af disse politikker inden for forskellige velfærdsstatslige regimer – mellem det neoliberale og konservative regime og en kontekst, hvor velfærdsstaten er under afvikling overfor det mere stabile socialdemokratiske og universalistiske regime, hvor staten stadig står værn om borgernes sociale medborgerskab og inklusion.

> Inden for det liberale velfærdsregime kan en højre grad af 'styring gennem lokalsamfund', som Rose formulerer det, i en vis udstrækning erstatte tidligere sociale rettigheder og omfordelingspolitikker, og regimet lægger vægt på behov for markedsindflydelse på velfærdsservice og reducering af velfærdsydelser som en måde at tvinge folk til at komme i arbejde. I det socialdemokratiske regime er velfærdsstatens grundlæggende arkitektur ikke under forandring og således bliver mægtiggørelses- og inklusionspolitikker – som f.eks. lokale empowermentprojekter – set som 'added value' i forhold til den eksisterende velfærdspolitik (Andersen & Pløger, 2007, s. 1354).

Ifølge Andersen var den danske bypolitik frem til 2002 (ligesom den engelske politik overfor udsatte lokalsamfund i 1970'erne, jf. Amin) således i vid udstrækning et eksempel på, hvad man kunne betegne en positiv særbehandling med henblik på bekæmpelse af social segregering (Andersen & Pløger, 2007, s. 1354). Udnævnelsen af SR-regeringens Byudvalg i 1993 skete i praksis på baggrund af socialdemokratiske borgmestres nødråb om, at andelen af etniske minoriteter i

nogle udsatte boligområder havde nået et niveau, som skabte alvorlige sociale spændinger og problemer især i kommuner med en stor andel alment boligbyggeri (Andersen & Pløger, 2007, s. 1353; Hansen, 2008b, s. 43). Selv om den danske bypolitik således havde et negativt diskursivt udgangspunkt i form af den negative stempling af almene boligområder med en høj andel af etniske minoriteter som en 'byrde', var det der skete i den praktiske politikudvikling en bevægelse i retning af en brede social inklusionspolitikker, som anerkendte behovet for investering af statslige ressourcer i håndteringen af de stigende rumlige uligheder på en mere helhedsorienteret måde. Det kommunitaristisk inspirerede 'politisk-diskursive regime', som ifølge Pløger prægede bypolitikken i 1990'erne som beskrevet i forrige kapitel, skal ifølge Andersen desuden forstås som udtryk for en praktisk politisk forhandlingsstrategi, som udviklerne af bypolitikken brugte til at konstruere en skrøbelig konsensus på tværs af det politiske spektrum. I praktisk politikudvikling, hvor det afgørende punkt først og fremmest er at få statslige midler, kan en maskering af de mere ideologiske konflikter ifølge Andersen nogle gange være en effektiv strategi (Andersen & Pløger, 2007, s. 1353). I praksis og på afstand af de nationale politiske forhandlinger var det konkrete lokalsamfundsarbejde ofte i høj grad baseret på empowermentorienterede tilgange i modsætning til den på det retoriske policy-plan kommunitaristiske inspiration.

I forhold til denne optimistiske diagnose af velfærdsstatens og bypolitikkens udvikling frem til 2002 peger sociologerne Jesper Visti Hansen (Hansen, 2008b) og Troels Schultz Larsen (Larsen, 2012) modsat på, at der også i en dansk sammenhæng kan iagttages tendenser i retning af en neoliberal drejning. Disse tendenser satte for alvor ind med VK-regeringens magtovertagelse i 2001, men var på nogle områder allerede undervejs i tiden under den socialdemokratisk ledede regering i 1990'erne. De semantiske forskydninger og forandringer i den dominerede rumlige ontologi, som Amin identificerer i de engelske politiske rationaliteter, kan således også iagttages i en dansk kontekst – fra en sociologisk og geografisk forestilling, der ser udsatte byområders problemer i relation til et 'samfund af forpligtelser og forbindelser', til en diskursivt regime, hvor udsatte boligområders situation forklares gennem at henvise til egenskaber i områderne selv.

Spørgsmålet om en balanceret og blandet beboersammensætning i de almene boligområder har været en centralt anliggende i bypolitikken fra den socialdemokratiske bypolitik, der blev lanceret i 1993, til VK-regeringens liberal-konservative bypolitik i 00'erne. Selv om opmærksomheden på den socialt skæve beboersammensætningen således har været nogenlunde konstant, peger Jesper Visti Hansen på, hvordan der gradvist fra den socialdemokratiske bypolitiks lancering i 1993 og frem til VK-regeringens *Strategi mod ghettoisering* i 2004 skete en semantisk glidning, når det kommer til forklaringen på dette fænomen.

> I starten af 1990'erne blev beboersammensætningen i de belastede kvarterer set som en effekt af samfundsmæssige logikker og således som et symptom med strukturelle årsager. 10 år senere i 2004 ses beboersammensætningen i de belastede kvarterer ikke længere primært som en effekt, men snarere som den væsentligste årsag til ghettoiseringstruslen i mange almene boligkvarterer (Hansen, 2008b, s. 34).

VK-regeringens bypolitik indeholdt ifølge Andersen således i sammenligning med de oprindelige helhedsorienterede indsatser i 1990'erne et klart signal om en redefinering af problemerne om social sammenhængskraft til et spørgsmål om etnisk relaterede spændinger i de udsatte kvarterer (Andersen & Pløger, 2007, s. 1362).

Samme pointe fremsætter Troels Schultz Larsen, der peger på hvordan betegnelsen *samspilsramte boligområder* var den dominerende term, når talen faldt på de problemramte almene boligområder fra begyndelsen af 1980'erne og langt op i 1990'erne. I denne terminologi lå en forståelse af, at langt de fleste faktorer, der spillede en negativ rolle for de almene boligområder, lå uden for områderne selv, og i de fleste tilfælde var økonomisk, politisk eller planlægningsmæssigt betingede. Denne betegnelse er imidlertid gradvist blevet afløst af nu dominerede teorier om 'neighbourhood effects' og beboersammensætning, der alene indtænker forhold *inden for* området selv med fokus på beboernes manglende ressourcer og kulturelle oprindelse (Larsen, 2012, s. 205).

> En af effekterne af den dengang nye områdeorientering har blandt andet været et stadig større fokus på de effekter og årsager, der figurerer inden for et afgrænset geografisk område, på bekostning af spørgsmål om, hvorledes samfundets ressourcer fordeles mellem samfundets grupper, og hvad effekterne af denne fordeling er (ibid., s. 212).

Modsat hvad logikken i de nu herskende teorier tilsiger, hævder Larsen, at hvad der flere steder betegnes som selvforstærkende, negative processer (de såkaldte 'neighbourhood effects') i realiteten udspringer af en kontinuerlig og intensiveret asymmetri på boligmarkedet (ibid., s. 212-213). Denne asymmetri mellem et ejerboligmarked, der hovedsageligt er reguleret efter markedsprincipper, og det almennyttige boligmarked, der hovedsageligt er politisk reguleret, har historisk sin oprindelse i en række historiske boligforlig begyndende i 1958 og cementeret med et stort boligforlig i 1996. Der er således ifølge tale om en politisk udviklingen over knapt et halvt århundrede, der gradvist har medført en stigende 'positiv særbehandling' af det primært markedsregulerede ejerboligmarked gennem en lang række lovmæssige tiltag – afskaffelse af direkte statsstøtte til alment byggeri, systematisk nedtrapning af den indirekte støtte til alment byggeri gennem statsstøttede lån, nedsættelse eller fastfrysning af skatter til fordel for ejerboligmarkedet, indirekte statstilskud til ejerboliger genne rentefradragsret og fjernelse af

driftsstøtte i form af husleje til mindrebemidledes erhvervelse af ejerboliger, således at det nu kun er den almene sektor, der kan få støtte til at opføre byggeri til lavindkomstgrupper (ibid., s. 205-208). Den aktuelle asymmetri på boligmarkedet, og dens symptom i form af de udsatte boligområder, er således på ingen måde et resultat af tilfældigheder eller naturlove, men af effekterne af boligpolitiske kampe gennem et halvt århundrede. Den kendsgerning, at de udsatte boligområder skal ses som et udtryk for denne mere eller bevidste *politiske forsømmelse,* er imidlertid blevet stadig mere usynlig i takt med at teorierne om 'områdeeffekter' og beboersammensætning er vundet frem.

> En af de fremmeste effekter ved det områdebaserede rationale er imidlertid, at det over tid fuldstændig har fortrængt alternative rationaler inden for by- og boligpolitikken i en sådan grad, at det nu er blevet helt legitimt at betegne den almennyttige sektor generelt og de forsømte boligområder i særdeleshed som producenter af sociale problemer (ibid., s. 212-213).

Slaget om Landsbyggefonden og kommunaliseringen af bypolitikken

Som i England har forandringerne i den dominerende sociologiske og geografiske forestillingsevne i Danmark været sammenknyttet med en række nye neoliberalt orienterede styringstiltag, og som påvist af Jesper Visti Hansen har der i den danske sammenhæng været tale om en omplacering af dele af ansvaret for løsning af de udsatte områders problemer fra staten til kommunerne og til de almene boligselskaber. Hvor den socialdemokratiske bypolitik var baseret på store investeringer fra statslig holdt, er det kendetegnende ved den neoliberalt orienterede bypolitik i dens danske form, at staten trækker sig tilbage, når det kommer til finansieringen af bypolitikken, men samtidig fortsætter med at styre på afstand gennem at fastlægge målene og rammerne for indsatserne og den lokale selvforvaltning – der er med andre ord tale om den proces, Rose betegner som en dobbelt bevægelse af *autonomisering* og *ansvarliggørelse.*

> Disse tiltag handler på denne måde om fremtiden for den almene sektor, som regeringen ønsker at decentralisere med mere frihed og ansvar for kommunerne og de almene boligselskaber, men altid under en statslig styring, der fastlægger målene og den overordnede ramme (Hansen, 2008b, s.40).

Ifølge Hansen kan begyndelsen til dette forsøg på at udvikle en bypolitik med neoliberal inspiration tidsfæstes til det boligpolitiske aftale i 2002 indgået mellem VK-regeringen og Socialdemokraterne. Denne aftale var samtidig indledningen

på en politisk strid omkring forvaltningen af midlerne i den såkaldte Landbyggefond. Landsbyggefonden bygger på et princip om, at huslejen ikke nedreguleres, når lånet til byggeri af de almene boligafdelinger er tilbagebetalt. Det vil sige, at de pågældende boligforeninger begynder at generere profit, og en del af dette overskud overføres til Landsbyggefonden som en fælles ejendom for de almene boligselskaber, der kan bruges til at vedligeholde den almene sektors samlede ejendomsportefølje og dermed være med til at sikre at sektoren fortsat er konkurrencedygtig.

Den boligpolitiske aftale i 2002 åbnede for det første for en stor investering i renovering af almene boligkvarterer, men der var vel og mærke tale om en investering med midler fra Landsbyggefonden. For det andet inddrog aftalen midler fra Landsbyggefonden til finansiering af *nye* almene boliger og reducerede samtidig kommunernes andel af denne fra 15% til 7,5%. Set fra de almene boligselskabers side var der således reelt tale om en statslig konfiskering af beboernes opsparede penge, som skulle være brugt på renoveringsarbejde og særlige indsatser i de udsatte kvarterer. Den indgåede aftale svarede således ifølge boligselskaberne til en overførsel på omtrent 5,6 mia. kroner fra Landsbyggefonden til statskassen i perioden 2002-2005.[9] Dermed svækkedes den almene sektors konkurrencemæssige situation på boligmarkedet, idet fremtidigt renoveringsarbejde nu kunne indebære huslejestigninger, samtidig med at aftalen ikke indeholdt virkemidler, der kunne udligne den konkurrencemæssige asymmetri mellem ejerboligmarkedet og den almene sektor (ibid., s. 31-32).

Den boligpolitiske aftale i 2002 blev efterfulgt af en ny forsøgslov om salg af almene boliger i 2004, der åbnede for, at beboerne kunne købe deres almene bolig i perioden 2005-2007, samt nye boligforlig indgået i 2006 og for perioden 2007-2010, der var fortsættelser af principperne fra 2002. Aftalen for 2006 indeholdt samtidig et nyt tiltag, idet den stillede rundt regnet 594 millioner kroner[10] fra Landsbyggefonden til rådighed til såkaldt forebyggende sociale indsatser i form af boligsociale helhedsplaner. For årene 2007-2010 blev det årlige beløb til boligsociale indsatser reduceret til rundt regnet 408 millioner[11], hvoraf halvdelen kunne bruges til huslejenedsættelse. Som konsekvens af at aftalerne forlængede princippet om, at Landsbyggefonden skulle bidrage til finansiering af nyt alment byggeri, trak Socialdemokraterne sig denne gang ud af forhandlingerne. For Socialdemokraterne og for boligselskaberne var det nu ikke kun den eksisterende opsparing, men den almene sektors fremtidige opsparing, som nu blev konfiske-

[9] Hansen opgiver beløbet som 750 millioner Euro. Med den ifølge Nationalbanken daværende Euro-kurs på 742,43 svarer dette til 5.642.468.000 danske kroner (http://nationalbanken.statistikbank.dk/nbf/100250, besøgt 1. nov 2016).
[10] Hos Hansen opgivet som 80 millioner Euro svarende til 593.944.000 kroner.
[11] Hos Hansen opgivet som 55 millioner Euro svarende til 408.336.500 kroner.

ret af staten. Socialdemokraterne talte om tyveri ved højlys dag, og boligselskaberne om at disse tiltag forværrede sektorens konkurrencesituation yderligere. Set fra den anden side af det politiske spektrum drejede det sig for regeringen omvendt om at gøre den almene sektor mere finansielt uafhængig (ibid., s. 39-40).

Initiativerne rettet mod at implicere den almene sektor yderligere i finansieringen af nybyggeriet af almene boliger, mod at få sektoren til at forvalte og finansiere renoveringsprojekter og boligsociale helhedsplaner i udsatte boligkvarter samt de første forsøg på at privatisere de almene boliger havde ifølge Hansen for højrefløjsregeringen det mål, at give sektoren mere autonomi og mere ansvarlighed, og samtidig at give den instrumenter til selv at bekæmpe ghettodannelse. Set fra de almene boligselskabers, socialdemokraternes og venstrefløjens side ville VK-regeringens initiativer modsat svække sektoren. Med privatiseringsforsøgene frygtede man, at de mest attraktive almene boligkvarterer ville blive solgt, og at sektoren kun ville bevare den mindre attraktive og/eller usalgbare del. Således ville den almene boligsektor udelukkende blive for den fattige og socialt belastede del af befolkningen (ibid., s. 46).

I den neoliberalt inspirerede danske bypolitik er den nye forestilling om, at problemerne i de udsatte almene boligområder primært skyldes årsager, der ligger *inden for* områderne selv med andre ord blevet ledsaget af en række styringstiltag, der sigter på at gøre sektoren mere ansvarlig og mere 'fri' til selv at løse disse problemer. Samtidig med at en del af statens ansvar er blevet løftet over på boligselskaberne er den offentlige sektors nu reducerede ansvarsområde blevet omplaceret fra statsligt til kommunalt niveau, og nogle iagttagere taler således om en *kommunalisering af bypolitikken*. I den nye neoliberalt orienterede danske bypolitik er det for Hansen således forholdet mellem kommunerne og de almene boligselskaber, der står i centrum for det bypolitiske apparat. Det er kommuner og boligselskaber, der via en såkaldt styringsdialog aftaler mål og rammer for den lokale almene boligområders udvikling, og det kommunerne og boligselskaberne der sammen forbereder og ansøger Landsbyggefonden om de boligsociale helhedsplaner (ibid., s. 40-42).

Denne omplacering fra stat til kommune rummer ifølge Hansen en tendens til, at der sker "en slags individualisering af sociale og urbane problemer på kommunalt niveau" (ibid., s. 49). Både problemerne vedrørende beboersammensætningen og det sociale mix og initiativerne rettet mod at påvirke og regulere disse er nu placeret inden for rammerne af den enkelte kommune. Dette skaber helt åbenlyst ekstra problemer for de kommuner, hvor de udsatte kvarterer befinder sig, set i lyset af den kendsgerning, at årsagerne til disse problemer, ligesom de sociale problemer generelt, er lokaliseret inden for en rumlig skala, der overskrider den enkelte kommune – i hvad Amin ville betegne som det bredere 'samfund af forbindelser og forpligtelser' (ibid., s. 49). Statens tilbagetrækning

indebærer derudover ifølge Hansen en risiko for, at bypolitikken forfalder til mere eller mindre udtalte former for provinsialisme, og forekommer derudover problematisk i forhold til kommuner, som i realiteten er tilfredse med at se deres udsatte befolkningsgrupper koncentreret i veldefinerede områder i en afgrænset zone af almene boliger (ibid., s. 42).

Den optimisme der ledsagede den socialdemokratiske bypolitik i 1990'erne, trods den også dengang manglende politiske vilje og evne til at regulere boligmarkedets skævheder, blev under VK-regeringens neoliberalt orienterede by- og boligpolitiske regime derfor blevet afløst af noget mere dystre forudsigelser i forhold til de udsatte byområders fremtid.

> Den mest sandsynlige effekt af de aktuelle politikker er stadig en stigende socioøkonomisk opdeling i samfundet som sådan og især i de større byer, fordi forskellige regeringer gennem de sidste to årtier har udviklet en boligpolitik, som koncentrerer etniske grupper og sociale problemer i den almene sektor (som rent faktisk er en politik som allerede blev initieret under det tidligere socialdemokratiske regime) (Andersen og Pløger, 2007, s. 1350).

Opsummering af den 'foucauldianske' kritik

I forhold til denne kritiske diagnose er det vigtigt at understrege, at de danske forskeres kritik af den neoliberale drejning af bypolitikken, på linje med Ash Amin og andre engelske og amerikanske forskere i lokalsamfundsarbejde, er rettet mod den nye form for neo- og avanceret liberale styringsrationalitet og de oppefra-kommende politiske mål, den forsøger at spænde lokalsamfundsarbejdet for. Kritikken skal altså ikke forstås som underkendelse af lokalsamfundsarbejdet som sådan og af det konkrete arbejde, der aktuelt gøres i regi af boligsociale helhedsplaner, områdefornyelser, sociale settlementer osv. Der er i stedet tale om en kritik af, at "strukturelle socio-økonomiske spørgsmål og en formulering af initiativer inden for en bredere urban socio-økonomisk revitaliseringsstrategi" i stigende grad er ikke-eksisterende i de bypolitiske indsatser, og at de derfor er utilstrækkelige i forhold til at løse de udsatte byområders problemer (Andersen og Pløger, 2007, s. 1360).

Samtidig kan kritikken ses som en advarsel mod en politisk instrumentalisering af lokalsamfundsarbejdet og en reducering af dette til et rent teknisk forehavende, hvor arbejds- og problemfeltet reduceres til en række lokalt orienterede sociale indsatser og projekter defineret inden for rammerne af ovenfra kommende og allerede fastlagte mål og indsatsområder. Netop i en periode præget af tendenser i retning af tilbagerulning af velfærdsstaten og dens forpligtelser overfor

de udsatte byområder, er det afgørende, at forandringshorisonten for lokalsamfundsarbejdet ikke lukker sig ved dørtærsklerne til de udsatte almene boligområder eller blot en stenkast længere væk ved kommunegrænsen.

Det er i denne sammenhæng værd at bemærke, hvordan Ole F. Hermansen i den første dansksprogede teoretiske lærebog om lokalsamfundsarbejde udgivet i 1975 ser modviljen mod individualisering af sociale problemer og opmærksomheden på strukturelle socio-økonomiske forhold som en helt grundlæggende del af, hvad man kunne betegne som lokalsamfundsarbejdets kernefaglighed.

> Man kan sige at der i samfundsarbejde ligger en protest imod blot at forklare det enkelte individs eller en gruppes problemer ud fra individuelle faktorer. Man søger i samfundsarbejde at beskrive problemerne også ud fra de faktorer i samfundet, som skaber eller fastholder problemerne, og man søger at løse disse ikke alene ved anvendelse af de individuelle ressourcer, men også ved anvendelse af de ressourcer samfundet besidder (Hermansen 1985, s. 11).[12]

Kritiske lektioner fra fortiden

På et tidspunkt hvor lokalsamfundsarbejdet er under beskydning fra teoretisk hold og samtidig ikke mindst og vigtigst er under stærkt pres fra politisk hold, kan en reaktivering og reaktualisering af "kritiske lektioner fra fortiden" (Fisher et al., 2012) og mere eller mere glemte sider af lokalsamfundsarbejdets historiske arv være et skridt på vejen i retning af at formulere og tilbageerobre en progressiv, politisk og kritisk rolle for lokalsamfundet i skabelsen af sociale forandringer – som illustreret med tilbagegrebet til Hermansen oven for.

En sådan 'kritisk brug af historien' i forhold til aktuelle politikker og magtforhold svarer på mange måder til det, som Foucaults havde til hensigt med sine *kritiske genealogier*. Formålet med disse var at reaktivere mere eller mindre glemte sider af fortiden med henblik på at destabilisere aktuelle magtdiskurser og bane vej for udviklingen af alternativer (Foucault, 2001; Frandsen & Triantafillou, 2011). Når jeg i overskriften på dette kapitel skriver 'foucauldiansk' i citationstegn, er det derfor for at pege på, at der er mange måder at forvalte 'arven fra Foucault' på, og mange holdninger til, hvad der er 'foucauldiansk'.

I en amerikansk sammenhæng er der ifølge Robert Fisher, James DeFilippis & Eric Shragge (Fisher et al., 2012) vigtige erfaringer at drage ved lære af fra tre vigtige perioder i lokalsamfundets historie – fra det sociale settlementarbejde i den progressive æra i starten af århundredet med dets tætte forbindelser til

[12] Her citeret fra 2. udgave fra 1985.

pragmatiske tænkere som Addams, Dewey og Mead; fra organiseringsarbejdet i depressionsårene i 1930'erne og Saul Alinskys mere militante lokalsamfundsarbejde i Chicago (Alinsky, 2011); til 1960'ernes som den periode, der måske er højdepunkt i lokalsamfundsarbejdets amerikanske historie, hvor det blev fornyet gennem forbindelsen til en række nye radikale sociale bevægelser, og hvor empowermentbegrebet blev introduceret (Fisher et al., 2012; Donzelot et al., 2003, s. 182-193).

> Den progressive kanon af indsatser i de tre diskuterede historiske perioder understreger, at nogle af de mest berømte lokalsamfundsindsatser i de sidste 100 år have været dem, der forstod og praktiserede centrale lektioner [lessons]. De forstod at lokalsamfundsindsatser var politiske. De forblev forbundne med og forsøgte at bygge på deres rødder i sociale bevægelser, havde fast ståsted i en kritik af den dominerende politiske økonomi og kultur, og forstod at lokale problemer næsten altid var forårsaget af kræfter og beslutninger, som havde sæde uden for lokalsamfundet. De bestræbte sig derfor på at organisere på både det lokale og det nationale niveau, og anvendte en bred vifte af strategier og taktikker, herunder konflikttaktikker, som både afspejlede deres tid og stræbte efter at ændre den (Fisher et al., 2012, s. 196-197).

I engelsk sammenhæng peger flere forskere på de tidligere omtalte store lokalsamfundseksperimenter i 1970'erne, det såkaldte National Community Development Project, som en vigtig milepæl i lokalsamfundsarbejdets historie (Amin, 2005, Craig et al., 2011). Og i en dansk sammenhæng vil jeg udover Hermansens 'klassiske' lærebog og de forsøgsprojekter, der heri beskrives, pege på Vesterbro Beboeraktion og arbejdet i Kristeligt Studentersettlement i tiden under forstander Otto Krabbe i 1950'erne, hvor lokalsamfundsarbejde og boligpolitisk aktivisme gik hånd i hånd, til perioden under Johannes Bertelsen med det berømte Sidegade-projekt som en vigtig nyskabelse (Laneth, 2011).

Blandt denne række af kanoniserede højdepunkter har jeg i kapitel 5 i denne afhandling valgt at gribe tilbage til arven fra den progressive æra og det pragmatisk orienterede lokalsamfundsarbejde i Hull House-settlementet i Chicago. Flere af de aktuelle kritikere af lokalsamfundsarbejdet, herunder engelske Ash Amin (Amin, 2005, s. 628-629; Amin & Thrift, 2002, s. 133-135) og som allerede nævnt amerikanske DeFilippis, Saegert, Fisher og Shragge (DeFilippis & Saegert 2012; Fisher et al., 2012) peger netop tilbage på den progressive æras sociale settlementer og lokalsamfundscentre (Dewey, 1976) som nogle af de steder, hvor der kan hentes inspiration til udviklingen af en fornyet rolle for lokalsamfundsarbejdet og en kritik af dets aktuelle neoliberale drejning.

Kapitel 4
Sociale læreprocesser – John Deweys teori om eksperimentel undersøgelse

Indledning

I dansk sammenhæng er den pragmatiske filosof John Dewey mest kendt som uddannelsestænker og ophavsmand til den erfaringspædagogiske tradition. Erfaringspædagogik og problembaseret læring har i nogles øjne været så udbredt, at Danmark er blevet betegnet som "Deweys andet fædreland" (Kvale, 2003, s. 10-11). Samtidig med at Dewey er blevet anerkendt som foregangsmand, har han været genstand for en meget kritisk læsning, og hans erfaringsbegreb og læringsteori er blevet beskyldt for at være subjektcentreret, individualistisk og for at mangle en samfundsmæssig dimension (Illeris, 1998; Kvale, 2003).

Mit ærinde i dette kapitel er *for det første* at vise, at denne kritiske læsning af Deweys teori om erfaring og læring skyldes et snævert kendskab til Deweys forfatterskab, som en bredere orientering i hans værker kunne have korrigeret. Det er især værket *Erfaring og opdragelse*, der på grund af en tidlig oversættelse til dansk (Dewey, 1969) har været grundlaget for den kritiske udlægning af Deweys læringsteori. Gennem en læsning af dette værk i sammenhæng med hovedværket *Logik: Teorien om eksperimentel undersøgelse* (originaltitel: *Logic: The Theory of Inquiry*) og nyere fortolkninger af dette, vil jeg vise, at der en helt grundlæggende *social dimension* i Deweys teori om eksperimentel undersøgelse og læring. Som jeg vil argumentere for, er Deweys teori om eksperimentel undersøgelse modelleret over Peirces teori om *eksperimentelle undersøgelsesfællesskaber* (Peirce, 1966), og det er for Dewey først og fremmest gennem deltagelse i sådanne kollektiver, at individer tilegner sig undersøgelsesfærdigheder og erfaringsbaseret læring. Deweys teori om eksperimentel undersøgelse er med andre ord, vil jeg hævde, en teori om *sociale læreprocesser*.

For det andet er formålet med dette kapitel at pege på, hvordan Deweys teori om eksperimentel undersøgelse og læring også er relevant uden for uddannelsesforskningen. Afslutningsvist i kapitlet vil jeg argumentere for, hvordan teorien er

relevant både som videnskabsteoretisk udgangspunkt og som mere konkret empirisk analyseramme for et bredere felt af samfundsvidenskabelige studier.

Dewey arbejdede på teorien om eksperimentel undersøgelse i omkring 40 år fra *Studies in Logical Theory* fra 1903 (genudgivet i en udvidet udgave som *Essays in Experimental Logic* i 1916) til *How We Think* fra 1910 (revideret udgave 1933), og kulminerende med *Logic: The Theory og Inquiry* fra 1938, hvor teorien fik sin fulde udfoldelse. Det sene hovedværk *Logic* betragtes af nogle som kronen på Deweys samlede filosofiske værk, men værkets omfangsrige karakter koblet med en lidt utilgængelig stil har betydet, at det har fået den besynderlige status som et af de mest respekterede og samtidig mindst læste af Deweys værker (Burke et al., 2002, s. 11). I en dansk sammenhæng har de fleste da også foretrukket at læse den kortere og mere letlæste introduktion til teorien om eksperimentel undersøgelse i *How We Think* (se f.eks. Elkjær, 2005; Nielsen, 2012), som nu også findes oversat til dansk (Dewey, 2009).

Som led i den genoplivede interesse for Dewey og pragmatisme generelt er der imidlertid også opstået fornyet interesse for denne del af hans værk, og der findes nu flere gode introduktioner som en læsning af værket kan støtte sig til. I det følgende jeg vil støtte mig til introduktioner og fortolkninger af Hickman (1998), Honneth (1998), Miettinen (2000), Burke, Hester & Talisse (2002), Brinkmann (2006) samt Festenstein (2001, 2014).

I kort form vil jeg i det følgende uddybe følgende hovedpointer: Deweys erfaringsbegreb er i sit udgangspunkt naturalistisk. Hans teori om erfaring handler om, hvordan vi som mennesker som en bestemt form for levende organisme tilpasser os og samtidig forandrer vore omgivelser. Som mennesker er vi på en gang både natur- og kulturvæsner, og som kulturvæsner er vi blandt andet kendetegnet ved vores evne til refleksiv tænkning og bevidst og kontrolleret håndtering af problemsituationer. Mennesket er ifølge Dewey således ikke naturbundet – gennem kulturelt tillærte og bevidste eksperimentelle undersøgelser er vi i stand til at frigøre os fra naturen og organisere forskellige former for fællesskaber. Blandt disse fællesskaber har de demokratiske fællesskaber hos Dewey en særlig status. Med de demokratiske fællesskabers sikring af de enkelte medlemmers ytrings- og undersøgelsesfrihed sker der en institutionalisering af kollektive problemløsningsprocesser og sociale læreprocesser. Det er derfor inden for rammerne af demokratiet at sociale og politiske problemer kan løses på bedst og mest kreativ vis, og det er inden for demokratiske fællesskaber, at der på denne måde skabes de bedste vilkår for de enkelte medlemmers personlige erfaringsdannelse, udvikling og vækst.[13]

[13] Kapitlet skriver sig ind i en aktuel dansk genlæsning af Dewey som samfundsorienteret tænker – se bl.a. Rømer (2007) og Dorf (2008). Hvor disse nyfortolkninger primært

Deweys erfaringsbegreb

I sin introduktion til Deweys tænkning peger filosoffen Hans Fink på, at det var med udbredelsen af Charles Darwins tanker, at der opstod en selvstændig udvikling af filosofien i USA, som indtil da blot havde haft karakter af en efterklang af den tænkning, der var fremherskende i Europa (Fink, 1969, s. 7). Den pragmatiske filosofi hos Charles Sanders Peirce, William James og John Dewey betegnes som følge heraf af nogle nutidige amerikanske filosoffer som 'klassisk amerikansk filosofi' (Seigfried, 1996, s. 7).

Den amerikanske filosof Larry Hickman fremhæver også, hvordan Darwins evolutionsteori havde en dyb indflydelse på Deweys tænkning, men understreger samtidig, at denne indflydelse ikke, modsat hvad nogle af Deweys kritikere har hævdet, havde form af kynisme eller nihilisme, eller det vi i dag ville forstå som 'socialdarwinisme'. Indflydelsen fra Darwin bestod i stedet i en nøgtern anerkendelse af den kendsgerning, at levende væsner kontinuerligt må tilpasse sig foranderlige og omskiftelige miljømæssige livsvilkår, og at deres eksistens grundlæggende og i det lange løb er særdeles skrøbelig (Hickman, 1998, s. 167). Ikke mindst var det via inspirationen fra Darwin, at Dewey udviklede en fundamentalt ny forståelse af erfaring. Erfaring er for Dewey et samspil, en interaktion, eller med Deweys foretrukne term, en *transaktion* mellem en organisme og fysiske og sociale faktorer i dens miljø. Erfaring er med andre ord knyttet til handling og til handlingens konsekvenser, det er den proces, hvor vi griber ind i verden og mærker konsekvenserne af vores handling.

> Når vi erfarer noget, reagerer vi på det, vi gør noget aktivt ved det, og dernæst tåler eller underkaster vi os konsekvenserne. Vi gør noget ved forholdene, og dernæst gør de noget ved os (Dewey, 2005, s. 157).

Denne naturalistiske forståelse af erfaring uddyber Dewey yderligere gennem at inddrage Darwins teori om levende væsners karakteristiske 'stabiliseringstilbøjelighed' – som levende væsner har vi brug for et vist mål af stabilitet i relationen til vores omverdenen for at kunne opretholde vores eksistens.

> Faktisk kan det at leve betragtes som en kontinuerlig rytme bestående af forstyrrelser og genopretninger af ligevægt. Jo mere 'højtstående' en organisme er, jo mere alvorlige bliver forstyrrelserne og jo mere energiske (og ofte mere langstrakte) bliver de bestræbelser, der er nødvendige for genopretningen. En tilstand af forstyrret ligevægt udgør et uopfyldt behov. Bevægelsen mod genskabelse af ligevægt består af søgen og udforskning.

---

genlæser Deweys uddannelsesfilosofiske hovedværk, *Demokrati og uddannelse*, baserer min genlæsning sig som nævnt på det senere hovedværk *Logic*.

> Genopretning udgøres af behovsopfyldelse og tilfredsstillelse (Dewey, 1986, s. 34).

Erfaring er derfor for Dewey ikke blot et samspil, den har også en kraft og en retning, båret frem af en indre drift i det levende væsen mod at opretholde dets egen velvære (Hickman, 1998, s. 167; Burke et al., 2002, s. 14).

Som Brinkmann peger på, kan denne forståelse af erfaring i dag forekomme meget banal, men i sin tid udgjorde Deweys erfaringsbegreb et brud med tidligere filosofiske forståelser af erfaring. Modsat Dewey så disse ikke erfaring som noget aktivt, men som "en passiv modtagelse af den ydre verdens stimuli". Hos Dewey er erfaring en livsproces – et produkt af en løbende udveksling mellem organisme og omverden (Brinkmann, 2006, s. 68).

Teorien om eksperimentel undersøgelse

Hermed er billedet af den menneskelige erfaring selvfølgelig langtfra udtømt og tilbage står blandt andet spørgsmålet om tænkningens og rationalitetens rolle. Som Burke, Hester og Talisse peger på, er der imidlertid kun et lille skridt fra Deweys erfaringsbegreb til Peirces naturalistiske teori om den eksperimentelle undersøgelse, ie. *inquiry* (Peirce, 1965b; Burke et al., 2002, s. 15). Susan Haack fortæller, hvordan Peirce under slående indflydelse af Darwin opfatter videnserhvervelse i forlængelse af dyrenes udforskning af deres omverden.

> Det primitive grundlag for selv det mest sofistikerede niveau af menneskelig kognitiv aktivitet er en homøostatisk proces, hvor organismer stræber efter at genvinde ligevægt. Denne proces begynder med tvivl og slutter, når en ny vane, en revideret overbevisning, dannes (Haack, 2003, s. 524).

Peirce opfatter således tænkning, som noget der udspringer af tvivl forstået som den tilstand af tøven og ubeslutsomhed, det overbevisningsformende væsen kommer i som resultat af erfaringer, der går på tværs af velkendte overbevisninger og vaner (Peirce, 1965b). I modsætning til cartesiansk 'papirtvivl' er denne tvivl ægte, helt ufrivillig og reelt ubekvem (Haack, 2003, s. 524).

Dewey følger Peirce ved at hævde, at eksperimentelle undersøgelser er menneskers svar på et brud eller en forstyrrelse i deres hidtil ubesværede og vanemæssige samspil med omgivelserne. I den dagligdags og kontinuerlige strøm af aktiviteter sker menneskets samspil med de naturlige og sociale omgivelser almindeligvis automatisk, dvs. ureflekteret og vanemæssigt. Denne ikke-refleksive form for erfaring baseret på vaner er for Dewey den dominerende form for erfaring. Nogle gange støder vi imidlertid på forhindringer eller forstyrrelser, der gør, at vores vanemæssige praksis bliver problematisk og utilstrækkelig, og vi må

standse tøvende og tvivlende op. Det er denne type situationer som ifølge Dewey giver anledning til eksperimentelle undersøgelser og refleksiv tænkning. Og det er gennem indflydelsen fra Peirce, at Dewey er i stand til at se den eksperimentelle undersøgelse som en specifik form for erfaring, i hvilken bevidst eksperimentering og refleksion kan være en kontrollerende faktor i forløsning af en tvivl og i problemløsning mere generelt (Miettinen 2000, s. 61; Burke et al. 2002, s. xv).

> *Undersøgelse er den kontrollerede eller styrede transformation af en ubestemt situation til en, der er så bestemt i sine konstituerende distinktioner og relationer, at den oprindelige situations elementer er omdannet til en forenet helhed* (Dewey, 1986, s. 108).[14]

En eksperimentel undersøgelse er med andre ord den praksis, hvor vi ændrer en forvirret og konfliktfyldt situationen fra "at være ubestemt og usikker til at være bestemt og sikker på en måde, så situationens elementer udgør en 'forenet helhed', hvilket vil sige, at vi kan mestre den" (Brinkmann, 2006, s. 71). Og som Dewey understreger, er det "*situationen*, der har disse træk, og ikke vores subjektive opfattelse af den. Vi er i tvivl, fordi situationen er tvivlsom, eller vi har konfliktfyldte handletendenser, fordi situationen er konfliktfyldt" (ibid., s. 71).

Ifølge Hickman er eksperimentel undersøgelse således for Dewey det primære redskab, gennem hvilken tænkende organismer søger at skabe stabilitet gennem tilpasning. Det er gennem eksperimentel undersøgelse, at mennesker er i stand til at udøve kontrol over dannelsen af deres egne vaner og udvikle nye redskaber. På kort sigt gør disse logiske redskaber det muligt for os at forbedre forhold, som vi finder utilfredsstillende, og på lang sigt sætter de os i stand til at påvirke vor egen evolution. Hele idéen med at eksperimentere er netop at udforske, hvorvidt vi kan forbedre gældende forhold ved at finde ud af, hvordan erfarede situationer kan blive rekonstruerede, dvs. forandrede gennem bevidst og kontrolleret eksperimentering og refleksion (Hickman, 1998, s. 167-168).

Biologisk reduktionisme?

Det naturalistiske og evolutionære grundlag for Deweys erfaringsbegreb og teori om eksperimentelle undersøgelser har givet anledning til anklager om 'biologisk reduktionisme', hvor menneskelige handlinger bliver forklaret ved hjælp af organiske processer, som grundlæggende ikke adskiller sig fra de processer, vi kan iagttage i dyrelivet. Sociologen C. W. Mills, som både var en skarp kritiker og på samme tid dybt præget af pragmatisk tænkning, herunder Deweys, (Tilman,

[14] Dansk oversættelse fra Brinkmann, 2006, s. 71.

1984; Mills, 1996), har således hævdet, at Deweys forståelse af menneskets natur knapt var til at skelne fra hans forståelse af dyrs natur, og at den kun adskilte sig ved sekundære kendetegn som kompleksitet og øget tilpasningsevne. Som Tilman argumenterer for, kan Mills kritik af Deweys manglende forståelse for kulturelle faktorers betydning for menneskelige handling imidlertid let afvises gennem en nærmere læsning af *Logic* (Tilman, 1984, s. 155-158). I kapitel 3 om "Det eksistentielle udviklingsmiljø for eksperimentelle undersøgelse: Kulturelt" skriver Dewey:

> Mennesket er, som Aristoteles bemærkede, et *socialt* dyr. Denne kendsgerning bringer det ud i situationer og er ophav til problemer og problemløsningsmåder, som ikke eksisterer forudgående på det organiske biologiske niveau. For mennesket er socialt i en anden forstand end bien og myren, idet dets aktiviteter er indlejret i et miljø, som er kulturelt overleveret, således at det, som mennesket gør og måden det handler på, ikke alene er bestemt af organisk struktur og fysiske arveegenskaber men ligeledes af påvirkningen fra kulturarv, indlejret i traditioner, institutioner, skikke og de formål og overbevisninger, som de både er bærere af og inspirerer til (Dewey, 1986, s. 49).

Dewey hævdede på denne måde, at menneskelig handling kunne forklares ud fra både biologiske og kulturelle faktorer, og at udviklingen fra organisk betinget til intelligent handling var et produkt af livet i et kulturelt miljø, hvis væsentligste træk var den sproglige kommunikation (Tilman, 1994, s. 157). Deweys vægtning af de kulturelle faktorer vis-à-vis de biologiske er endda så stærk, at han fremhæver, hvordan selve den biologiske krop er kulturelt indlejret. Påvirkningen fra det kulturelle miljø er med andre ord så gennemtrængende, at den forandrer selve menneskets organiske struktur.

> Selv individers neuromuskulære struktur omdannes gennem det kulturelle miljøs påvirkning af de udførte aktiviteter. Tilegnelsen og forståelsen af sproglige og kunstneriske færdigheder (som er fremmede for andre dyrearter end mennesket) udgør en inkorporering af kulturelle betingelsers påvirkning i menneskers indre fysiske struktur, en kropslig indlejring der er så gennemtrængende, at de deraf følgende aktiviteter forekommer ligeså umiddelbare og tilsyneladende 'naturlige' som et spædbarns første reflekser (Dewey, 1986, s. 49).

Blandt de kulturelt udviklede og overleverede institutioner og problemløsningsmåder repræsenterede den moderne videnskab for Dewey en særlig 'højtudviklet' form for kulturel forfinelse, hvis potentialer i forhold til social og politiske problemløsning endnu ikke var indfriet.

Praktiske og videnskabelige undersøgelser

Deweys elev Ernst Nagel nævner, hvordan der blandt filosoffer med en primær interesse for formel logik har været en tendens til at benægte, at Dewey var logiker og til snarere at betragte ham som psykolog eller antropolog (Nagel, 1986, s. 13). Selv om dette ikke er blevet sagt for at komplimentere Dewey, er det på sin vis en passende karakteristik, for som jeg netop har redegjort for, er Deweys logik, og det vil sige hans teori om eksperimentel undersøgelse, en både naturalistisk og kulturelt funderet teori om menneskelig erfaring. Mere specifikt er det som nævnt en teori om den form for erfaring, hvor mennesker gennem mere eller mindre kontrolleret eksperimentering og refleksion forandrer usikre og ubestemte situationer til 'forenede helheder'. I sådanne undersøgelser indgår logisk tænkning i snæver og formel forstand kun som et delelement, f.eks. når der skal formuleres klare og operationaliserbare hypoteser og problemløsningsforslag.

Det vigtige for mig at fremhæve i denne sammenhæng er imidlertid ikke så meget, hvordan Dewey vender vores 'vante' forståelse af logik på hovedet (Hickman, 1998, s. 168-169), men den måde han vender op og ned på vores 'vante' forståelse af eksperimenter. Sædvanligvis forstås den eksperimentelle metode som en opfindelse, der tilskrives den moderne videnskab, og som i sin oprindelse var en aktivitet, der foregik blandt et fællesskab af forskere. Idet Dewey placerer eksperimentet inden for en naturalistisk antropologisk teori om erfaring, vender han dette forhold på hovedet. Eksperimentel undersøgelse er således som udgangspunkt en aktivitet og en måde at skabe nye erfaringer på, som mennesker engagerer sig i som del af deres daglige eksistens.

> Eksistensen af eksperimentelle undersøgelser er ikke et tvivlsanliggende. De indgår i alle områder af vores liv og i hvert aspekt af hvert område. I det daglige liv undersøger mennesker; de vender ting i tanken; de drager slutninger og vurderer ligeså 'naturligt', som de høster og sår, producerer og udveksler varer. Som en adfærdsform er eksperimentelle undersøgelser lige så tilgængelige for empiriske studier som disse andre former for adfærd. På grund af den intime og betydningsfulde måde i hvilken eksperimentel undersøgelse og dens konklusioner indgår i forvaltningen af alle livsområder er intet studie af disse tilstrækkeligt, hvis ikke det tager højde for, hvordan de påvirkes af de undersøgelsesmetoder og -redskaber, der aktuelt forefindes (Dewey, 1986, s. 106).

Det er med andre ord ikke videnskaben, der har 'opfundet' den eksperimentelle metode. Som Axel Honneth formulerer det, kan enhver form for videnskabelig praksis i pragmatisk forståelse ses som en metodologisk forlængelse og forfinelse af de intellektuelle og eksperimentelle aktiviteter, gennem hvilke vi i vores daglige

liv forsøger at forstå og løse et problem, der skaber en forstyrrelse (Honneth, 1998, s. 772). Ifølge Dewey vokser de videnskabelige problemer og metodologier således ud af de umiddelbare problemer og mindre reflekterede metoder, der kendetegner den daglige og praktiske tænkning – men samtidig forfiner, udvider og generaliserer videnskaben den problemforståelse og de metoder, der kendetegner den praktisk fornuft (Dewey, 1986, s. 72).

> I første omgang tager videnskab nødvendigvis afsæt i de kvalitative genstande, processer og redskaber, som hører hjemme i den praktiske fornufts brugsorienterede verden med dens konkrete nydelser og lidelser (…) Gradvist og gennem processer, der er mere eller mindre omstændelige og oprindeligt uplanlagte, formes og videregives præcise tekniske processer og redskaber. Viden om fænomeners egenskaber og adfærd bliver akkumuleret uafhængigt af en bestemt og umiddelbar anvendelse. Denne viden bliver i stigende grad fjernet fra de brugs- og nydelsessituationer, som den havde sin oprindelse i. Der opstår på den måde en ophobning af materialer og fremgangsmåder, som kan bruges i udviklingen af det vi betegner videnskab, selv om der ikke er nogen skarp adskillelseslinje mellem praktisk fornuft og videnskab (Dewey, 1986, s. 76-77).

Den praktiske fornuft er altså for Dewey den del af erfaringen, i hvilken mennesker udfører nødvendige adfærdsmæssige tilpasninger som led i deres 'direkte' og praktiske involvering i deres omgivende fysiske og sociale miljø. Praktisk fornuft er med andre ord *umiddelbart praktisk orienteret* (Hickman, 1998, s. 171). Til forskel herfra er videnskabens mål ikke umiddelbart praktisk, og den indebærer ikke på samme måde en direkte involvering af forskeren i en konkret livssammenhæng. I videnskaben er det således i første omgang *skabelsen af viden* for dens egen skyld, der er det umiddelbare mål.

> Produktionen af viden om visse forhold indgår nødvendigvis i praktisk orienterede undersøgelser, men den skabes med henblik på løsning af et praktisk spørgsmål om brug og nydelse, og ikke, som i videnskabelig undersøgelse, for dens egen skyld. I sidstnævnte er der ingen *direkte* involvering af mennesker i deres *umiddelbare miljø* – en kendsgerning der bibringer grundlaget for at skelne mellem det teoretiske og det praktiske (Dewey, 1986, s. 66-67).

Det er imidlertid vigtigt her at fremhæve, hvordan forskeren ifølge Dewey i sidste ende må vende tilbage til den praktiske verden for at kontrollere værdien af sit arbejde.

> Videnskabelig undersøgelse er for Dewey en undersøgelse *for*. Den er et teoretisk forehavende, som i sidste ende må vende tilbage til den praktiske

> verden for at kontrollere værdien af sine resultater (Hickman, 1998, s. 171).

Videnskaben vokser altså ud af og løsriver sig gradvist fra den praktiske fornuft, men videnskabelig viden er ikke i sig selv endemålet for eksperimentel undersøgelse. Videnskabelig undersøgelse er snarere en *intermediær* fase, der i sidste ende skal testes i forhold til dens værdi i forhold til praktisk problemløsning. Ifølge Hickman mener Deweys således ikke, at videnskaben kan fortælle os, hvordan verden 'virkelig er' på nogen endegyldig måde, og videnskaben udgør ikke et 'paradigme' for alle andre former for eksperimentel undersøgelse (Hickman, 1998, s. 171).

Selv om videnskabelig undersøgelse således ikke direkte retter sig mod håndtering af praktiske problemsituationer og dermed ikke kan erstatte praktisk orienterede undersøgelser, mener Dewey imidlertid alligevel at den mere systematiske og kontrollerede undersøgelsespraksis, som er blevet udviklet af videnskaben, kan tjene til at organisere og udvikle brugen af den praktiske fornuft i forhold dens egne virkeområder.

> Videnskabelige problemer kræver et sæt af data og et system af betydninger og symboler, som er så differentierede, at videnskab ikke med rette kan kaldes 'organiseret praktisk fornuft'. Men den er et potentielt redskab til *at organisere* praktisk fornuft i dens håndtering af dens egne emneområder og problemer, og dette potentiale er langt fra at være udnyttet (Dewey, 1986, s. 82-83).

Ifølge Nagel mente Dewey ligefrem, at den relativt lille rolle, som videnskabelige overvejelser for det meste spillede i afgørelsen af moralske og sociale spørgsmål i hans samtid, var en intellektuel skandale (Nagel, 1986, s. 9). Videnskaben var ifølge Dewey blevet et kraftfuldt organiseringsredskab i forhold til udnyttelsen af den fysiske natur til produktionsformål, men moralske, sociale og politiske spørgsmål var stort set uberørte. Når det kom til sådanne problemer var det stadig overleverede og indgroede vaner og overbevisninger, der dikterede løsninger frem for mere åbne udforskninger og eksperimentelle test af idéer og hypoteser.

> Overbevisninger, begreber, vaner og institutioner, hvis fremkomst lå forud for den moderne periode, dominerer stadig i praksis. Sammenholdningen af denne kendsgerning med det meget tekniske og abstrakte videnskabelige sprog skaber og opretholder følelsen og forestillingen om en total adskillelse. Kommunikationsvejene mellem praktisk fornuft og videnskab er indtil videre stort set ensrettede gader. Videnskaben tager afsæt i den praktiske fornuft, men tilbagevejen til den praktiske fornuft er

> lumsk og blokeret af de eksisterende sociale vilkår (Dewey, 1986, s. 82-83).

For Dewey var det generelle billede sidst 1930'erne, hvor han arbejdede på *Logic*, altså en skarp adskillelse mellem videnskaben og den praktiske sociale virkelighed, hvor indgroede fordomme og vaneforestillinger var styrende for problemforståelsen. Allerede i 1890'erne havde Dewey imidlertid, som vi skal se nærmere på i næste kapitel, været involveret i et vellykket forsøg på at sammenkoble videnskabelig og socialt og politisk problemløsning i det sociale settlement Hull House, hvor Dewey i en periode var medlem af bestyrelsen.

Den eksperimentelle undersøgelses mønster

For Dewey var et helt nødvendigt skridt i overvindelsen af adskillelsen mellem videnskab og praktisk fornuft en forståelse for den fælles logiske grundstruktur i både videnskabelige og praktiske undersøgelser. Selvom vægten af de forskellige faser og faktorer varierer meget, mente Dewey at kunne iagttage et fælles mønster i de forskellige former for undersøgelse (ibid., s. 105).

Deweys definerer som nævnt eksperimentel undersøgelse som *en kontrolleret transformation af en ubestemt situation til en situation, hvor elementerne i den oprindelige situation er omdannet til et forenet helhed*" (ibid., s. 108). Termen *ubestemt* henviser her ikke alene til, at situationen på det mentale plan er kendetegnet ved tvivl, men også at tingene på det praktiske og eksistentielle plan ikke hænger sammen.

> Den oprindelige ubestemte situation er ikke 'kun' åben for undersøgelse, men den er åben i den forstand, at dens grundelementer ikke hænger sammen (ibid., s. 109).

Omvendt er slutpunktet for en undersøgelse en (foreløbigt) afrundet og afsluttet situation, hvor tingene igen hænger sammen. Termerne *kontrolleret* og *styret* refererer for Dewey til den kendsgerning, at en undersøgelse er kompetent og vellykket i den udstrækning, at de udførte handlinger rent faktisk ender med skabelsen af en eksistentielt set forenet, sammenhængende og stabil situation (ibid., s. 108-109).

Inden for dette overordnede undersøgelsesmønster mener Dewey så at kunne identificere en række distinkte, intermediære og idealtypiske faser, som jeg nu vil gennemgå, og som er forsøgt illustreret i nedenstående figur.

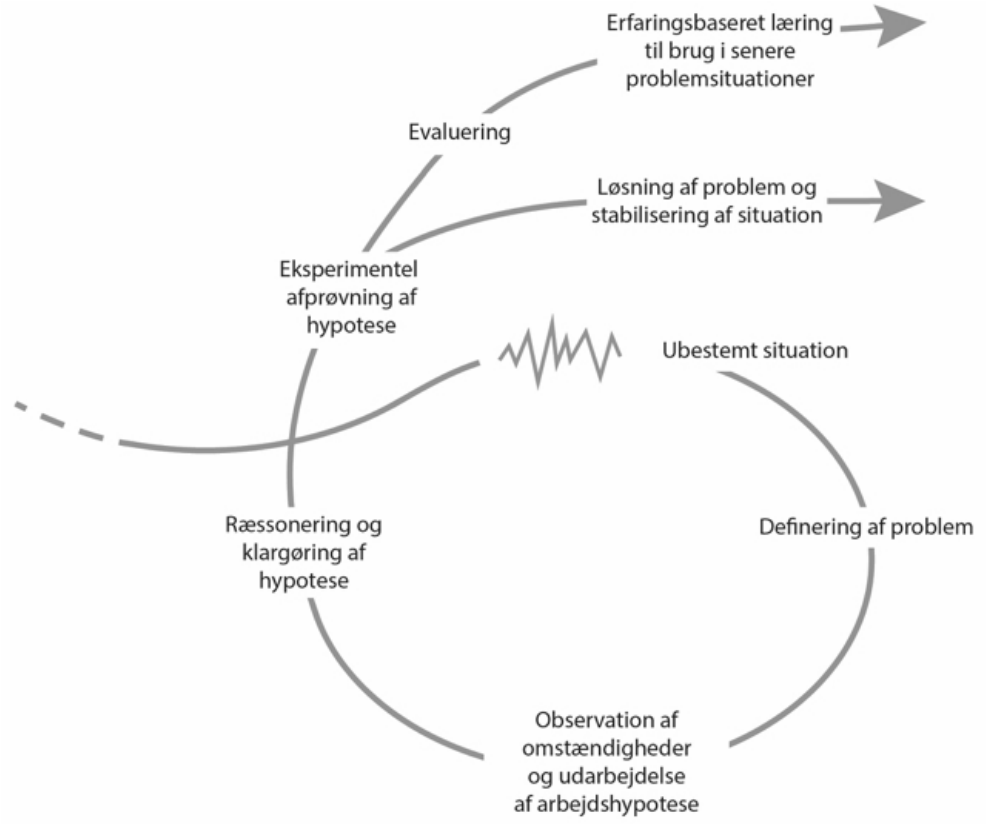

Figur 3: Den eksperimentelle undersøgelses mønster (frit efter Miettinen, 2000).

Den ubestemte situation

Udgangspunktet og den forudgående betingelse for iværksættelsen af en eksperimentel undersøgelse er altså som nævnt en ubestemt situation, som opstår som effekt af en forstyrrelse af en hidtil vanemæssig og ubesværet adfærd.

> En række af forskellige betegnelser tjener til at karakterisere ubestemte situationer. De er forstyrrede, bekymrende, tvetydige, forvirrede, fuld af modstridende tendenser, obskure, osv. (Dewey, 1986, s. 109).

Det er her vigtigt igen at understrege, at disse forskellige betegnelser for Dewey ikke blot karakteriser mentale og psykologiske fænomener. Ifølge Dewey er vi i tvivl, fordi "*situationen* i sig selv er tvivlsom" (ibid., s. 109). Det er med andre ord og som nævnt ikke en rent mental situation, men en *praktisk og eksistentiel situation*, som besidder disse træk. Termen eksistentiel skal endvidere forstås i en naturalistisk og social forstand. Forstyrrelsen af vanemæssig adfærd kan være en konsekvens af biologiske betingelser, dvs. en tilstand af uligevægt i de organisk-miljømæssige interaktioner, som sult, eller det kan være en konsekvens af sociale

betingelser, dvs. uligevægt i sociale interaktioner, som skaber sociale spændinger, konflikter og bekymringer. Som konsekvens af deres eksistentielle natur, kan situationer, der er forstyrrede, forvirrede og bekymrende, ikke håndteres blot gennem manipulering af rent personlige sindstilstande eller 'mentale' processer. En ny tilstand af ligevægt og klarhed kan kun opnås gennem iværksættelse af eksperimentelle handlinger, som faktisk forandrer de eksisterende og usammenhængende materielle og sociale forhold (ibid., s. 109-110).

Fordi enhver organisk og/eller social interaktion er en tidslig proces, understreger Dewey endvidere, at situationen skal forstås som ubestemt og tvivlsom i forhold til dens udfald.

> Hvis vi kalder den forvirret, er det fordi dens udfald ikke kan forudses. Den er obskur, når dens bevægelsesretning går imod endelige konsekvenser, som ikke klart kan ses. Den kaldes konfliktfuld, når den tenderer mod at fremkalde modstridende svar (ibid., s. 110).

Det umiddelbare spørgsmål, en ubestemt situation rejser, handler således om, hvilken slags handlinger organismen skal foretage sig om svar. Og som gængs opfattelse peger på, er udfaldet af enhver forstyrret og bekymrende situation afhængigt af, hvad der gøres. Bonden vil ikke kunne høste, hvis ikke han forstår at så og dyrke jorden; generalen vil vinde eller tabe slaget alt efter, hvordan han formår at lede slagets gang, osv. Håndteringen af en ubestemt situation fordrer med ordre ord aktive og kompetente handlingsmæssige svar (ibid., s. 111).

Definering af et problem – den problematiske situation

Ofte skelnes ikke mellem den ubestemte og den problematiske situation, men som Dewey understreger, ville det være at foregribe tingenes gang at kalde den ubestemte situation problematisk. Den ubestemte situation opstår fra eksistentielle årsager ligesom en organisk ubalance, som f.eks. sult, og der er ikke noget tankemæssigt eller kognitivt i eksistensen af sådanne situationer – de er i sig selv prækognitive. Den ubestemte situation bliver først problematisk, idet den bliver gjort til genstand for en eksperimentel undersøgelse (ibid., s. 111).

Kvalificering af en situation som problematisk, dvs. med behov for at blive undersøgt, er således det første skridt i en undersøgelse, og et problem repræsenterer for Dewey allerede en delvis forvandling af en ubestemt situation til en sammenhængende og stabiliseret situation. At definere det problem, eller de problemer, som en situation kalder på at få undersøgt, er altså at være godt på vej i en undersøgelse, vel og mærke hvis der er tale om et godt formuleret problem. Det er således en sigende talemåde, at et godt stillet spørgsmål er halvt besvaret. Modsat kan en misforståelse af hvilket problem, der er involveret, lede den efterfølgende undersøgelse på afveje. Uden et veldefineret problem famler man i

blinde. Den måde et problem formuleres på, er samtidig bestemmende for, hvilke indfald og idéer der tages til overvejelse, og hvilke der forkastes. Defineringen af problemet fungerer som kriteriet for vurderingen af relevansen og irrelevansen af hypoteser og teorier, og er samtidig styrende for hvilke observationer og informationer, der inddrages eller udelukkes i den videre undersøgelse (ibid., s. 111-112).

Selvom Dewey ikke kommer ind på det i sin redegørelse for den eksperimentelle undersøgelse, viser en bredere orientering i hans værk, at en vellykket problemformulering for Dewey selvfølgelig også kan indebære at bryde med eksisterende og vanemæssige problemforståelser. Som Hans Fink peger på, kan der inden for tænkningen på et område eller på forskellige områder fra videnskaben til vores helt dagligdags liv opstå problemer f.eks. i form af tilsyneladende uundgåelige modsigelser. Opgaven for tænkningen er her at forsøge at forstå disse problemers natur, at sætte dem ind i en større og måske ny sammenhæng og nå til indsigt i, hvorfor de opstår, og hvordan man kommer uden om den. Det kan man i nogle tilfælde komme ved at drage nye sondringer eller opgive eksisterende og ufrugtbare eller urimelige sondringer, således at man kan udvikle et nyt tankemønster og en ny og rekonstrueret forståelsesramme i forhold til den situation, man står i. Disse nytænkninger kan for Dewey imidlertid ikke stå alene og er ikke endelige resultater, men må afprøves konkret og eksperimentelt.

> (…) det må undersøges om de bidrager til, at man kan tænke klarere og mere præcist, mere sammenhængende og mere konsistent end tidligere i bestemte situationer; og om det er tilfældet afgøres igen ved at undersøge om denne nye måde at tænke på sætter mennesker i stand til at løse flere af de problematiske situationer, som deres samspil med omgivelserne frembyder (Fink, 1969, s. 23-24).

Udarbejdelse af en arbejdshypotese

Det at bestemme og klarlægge en situations problematiske karakter har for Dewey imidlertid ingen betydning, hvis ikke det definerede problem, i den måde det er formuleret på, henviser til en mulig løsning. Undersøgelse er for Dewey en fremadskridende proces, netop fordi et velformuleret problem er et skridt på vejen mod dets løsning. De tilfælde, hvor et problem og dets mulige løsning viser sig som øjeblikkelige og spontane indfald, er tilfælde, hvor der allerede foreligger tidligere erfaringer med håndtering af lignende situationer, og i de fleste tilfælde vil fastlæggelse af en problemløsning kræve en længere og mere kontrolleret proces, for at en undersøgelse kan bevæge sig mod en løsning (Dewey, 1986, s. 112).

Første skridt i en sådan mere kontrolleret proces består i at identificere de elementer i en given situation, som er stabile gennem *observation* – i en bred for-

stand af ordet. Med observation mener Dewey den proces, der består i at fastlægge de kendsgerninger, som tilsammen udgør *sagsforholdene* – 'the facts of the case', de ting vi kan sige med sikkerhed. Disse omstændigheder er de forhold, der må tages højde for i enhver relevant problemløsning, der foreslås.

> Når en brandalarm lyder i en fyldt forsamlingshal, er der meget, der er ubestemt i forhold til hvilke handlinger, som kan frembringe en positiv udvej af situationen. Man kan slippe sikkert ud, eller man kan blive trådt ned eller forbrændt. Branden er imidlertid karakteriseret af visse stabile træk. Den er for eksempel lokaliseret *et sted*. Desuden er udgangene og dørene placerede på bestemte steder. Siden de er stabile og bestemte i deres *eksistens*, er det første skridt i defineringen af et problem at fastlægge dem gennem *observation*. Der er andre faktorer, der, selv om de ikke i samme grad er tidsligt og rumligt stabile, alligevel er observerbare elementer; for eksempel andre medlemmer af publikums adfærd og bevægelser. Alle disse iagttagne forhold danner tilsammen 'sagsforholdene' (ibid., s. 112-113).

På baggrund af fastlæggelsen af de faktiske omstændigheder gennem observation kan en mulig løsning foreslås. Den mulige løsning viser sig i form af en idé, forstået som foregrebne konsekvenser i form af forudsigelser om, hvad der vil ske, hvis bestemte handlinger udføres under hensyntagen til de observerede omstændigheder. Observation af kendsgerninger og foreslåede idéer opstår og udvikles således i sammenhæng med hinanden (ibid., s. 113).

En idé er altså først og fremmest en *foregribelse* af noget, som kan ske – den markerer en mulighed. Fordi en eksperimentel undersøgelse er en fremadskridende bestemmelse af et problem og dets mulige løsning, adskiller idéer sig i kvalitet alt efter hvilken undersøgelsesfase, man er nået til. I begyndelsen er idéerne vage og opstår som spontane indfald. Enhver idé har sin oprindelse i et indfald, men samtidig må man skelne mellem et indfald og en idé. Et indfald bliver først til en idé, når det udforskes i forhold til dets funktionelle egnethed; dets egnethed som problemløsning i håndteringen af en given situation. Denne udforskning tager form af en ræssonering, ud fra hvilken vi bliver bedre i stand til at vurdere relevansen og vægten af den overvejede idé i forhold til dens funktionelle egnethed som problemløsning. Den endelige afprøvning af dens besiddelse af disse egenskaber bestemmes imidlertid først, som vi skal se, når den rent faktisk testes eksperimentelt (ibid., s. 115).

Ræsonnering og klargøring af hypotese

Ræssonering handler i Deweys teori om eksperimentel undersøgelse om, "hvorledes vores idéer kan gøres klare" (Peirce, 1994), eller med Deweys egne ord, om udviklingen af et indfald til en idé eller hypotese i egentlig forstand. Ræssonering

indebærer udvikling af idéers betydningsindhold i deres indbyrdes relationer eller med andre ord udforskning af betydning som betydning. Denne udforskning består i at notere, hvad den pågældende betydning indebærer i relation til andre betydninger i det system, den indgår i. Gennem en serie af intermediære betydninger nås til sidst en betydning, som er mere klar og relevant i forhold til det forhåndenværende problem end de oprindeligt foreslåede idéer. Den nu mere klart formulerede idé er klar i den forstand, at den specificerer hvilke handlinger, der kan udføres for at testes dens anvendelighed som problemløsning, hvorimod den oprindelige idé normalt er for vag til at specificere og bestemme de afgørende eksperimentelle handlinger. Processen bliver ifølge Dewey mest tydelig, når det kommer til videnskabelige ræsonnementer.

> En hypotese, idet den først er foreslået og overvejet, udvikles i relation til andre konceptuelle strukturer indtil den opnår en form, i hvilken den kan være udgangspunkt og styre et eksperiment, der kan vise præcist hvilke forhold, som vil have den maksimalt mulige kraft i bestemmelsen af, om hypotesen skal accepteres eller afvises. Eller det kan være, at eksperimentet peger på, at ændringer af hypotesen er nødvendige for, at den kan være anvendelig, dvs. egnet til at fortolke og organisere sagens omstændigheder (ibid., s. 115-116).

Eksperimentel afprøvning af hypotese

Ræssonering tjener altså ifølge Dewey til at gøre idéen mere klar, så vi bliver bedre i stand til at vurdere dens relevans som problemløsning, inden den afprøves gennem et eksperiment. Det næste spørgsmål er så, hvordan et eksperiment kan fungere som test af en idés egnethed som problemløsning. Deweys svar er her, at eksperimentet producerer en række nye kendsgerninger, og gennem observation af disse kan vi teste idéens værdi og validitet som problemløsning, og hermed vurdere om situationen nu er stabiliseret, eller om der kræves et yderligere undersøgelsesarbejde før, at det involverede problem er løst. Er publikum i forsamlingshuset nu bragt i sikkerhed, og er branden under kontrol – eller har man grebet situationen forkert eller uhensigtsmæssigt an, så der stadig er folk, der ikke er bragt i sikkerhed, og områder hvor branden ikke er slukket.

Ikke kun idéer men også observerede kendsgerninger er således for Dewey operationelle i betydningen handlingsanvisende. Som tidligere nævnt opstår idéer forstået som problemløsninger i første omgang på baggrund af en fastlæggelse af sagsforhold, der klarlægger det involverede problem – idéer og kendsgerninger udvikles med andre ord i sammenhæng og samspil med hinanden. I et undersøgelsesarbejdes eksperimentelle fase spiller idéer og observerede kendsgerninger sammen på en ny måde. *Idéer* er operationelle, idet de har karakter af forslag og

planer for, hvordan man gennem handlinger skal reagere på eksisterende forhold og dermed frembringe nye kendsgerninger. Idéer foranlediger og styrer således de videre observationer, der foretages, fra det tidspunkt de eksperimentelle handlinger sættes i værk. *Kendsgerninger* er operationelle, idet de udvælges og fastlægges med det formål, at de kan tjene til at kontrollere en idés værdi og validitet (ibid., s. 116).

I tilfælde hvor en problematisk situation er kompleks og sammensat, kan det kræve flere og mere omfattende undersøgelser, før et problem er løst, og en situation er stabiliseret. I sådanne tilfælde vil det eksperimentelle undersøgelsesarbejde bestå af en serie af på hinanden følgende interaktioner.

> Nogle observerede kendsgerninger peger på en idé som en mulig løsning. Denne idé foranlediger flere observationer. Nogle af de nye observerede kendsgerninger slutter sig til dem, der tidligere blev observerede og er af en sådan karakter, at de udelukker andre observerede ting i forhold til deres bevismæssige funktioner. Den nye sammenhæng af kendsgerninger peger på en justeret idé (eller hypotese), som giver anledning til nye observationer, hvis resultater igen fastlægger en ny sammenhæng af kendsgerninger, og således videre indtil den eksisterende sammenhæng er både forenet og fuldstændig. I løbet af denne serielle proces testes eller 'bevises' de mulige problemløsningers anvendelighed (ibid., s. 117).

Endelig understreger Dewey, at de kendsgerninger, som fremkommer gennem observationer af eksperimentelle afprøvninger af problemløsninger, er foreløbige og forsøgsvise kendsgerninger. De testes og evalueres i henhold til deres værdi som bevisførelse på samme måde som idéer eller hypoteser testes med henblik på deres værdi som problemløsninger. Både idéers og kendsgerningers værdi som henholdsvis problemløsning og bevisførelse afprøves og erkendes således gennem deres funktioner som del af et eksperiment, hvori der sker en omdannelse af en situations eksistentielle materialer (ibid., s. 117).

Den stabiliserede situation

Såfremt en eksperimentel undersøgelse ikke af forskellige årsager afbrydes eller går i stå undervejs, fuldendes den i det øjeblik, de udførte handlinger rent faktisk resulterer i skabelsen af en eksistentielt set sammenhængende og stabil situation. Den oprindelige situations åbenhed er nu omdannet til en forenet helhed, hvor tingene i praktisk og eksistentiel forstand igen hænger sammen.

> … udgangen på situationen er en ny situation, i hvilken de besværligheder og bekymringer, som fremkaldte overvejelser, er skaffet af vejen; i hvilken de ikke længere *eksisterer* (ibid., s. 163).

Som Miettinen understreger, er det umiddelbare og direkte resultat af en undersøgelse i form af en stabiliseret situation imidlertid kun det ene resultat af en undersøgelse. Et anden og mere indirekte resultat er skabelsen af en betydning i form af en idé, som kan blive brugt som en ressource i senere problemsituationer. Og denne sidegevinst er for Dewey mere betydningsfuld i en større livssammenhæng end det primære og tilsigtede resultat af en undersøgelse.

> Og det kan meget vel være at denne sidegevinst, denne gave fra oven, er usammenligneligt mere værdifuld at bringe med sig videre i livet end det primære og tilsigtede resultat i form af mestring [af en situation], nødvendig som denne mestring er for at kunne leve (Dewey i Miettinen, 2000, s. 67).

Hermed er vi fremme ved Deweys forståelse af erfaringsbaseret og eksperimentel læring. Som jeg vil uddybe i det følgende afsnit, forstår Dewey læring som en livsproces, hvor vi i mødet med praktiske besværligheder og bekymringer kontinuerligt udvikler vore eksperimentelle undersøgelsesfærdigheder og opbygger et repertoire af problemløsningsredskaber, der gradvist sætter os i stand til at mestre mere og mere komplicerede og sammensatte problemsituationer.

Eksperimentel læring

Det er især inden for den erfaringspædagogiske tradition, at Deweys forståelse af læring har været en kilde til inspiration trods de indledningsvist i kapitlet nævnte reservationer. Man har her især hæftet sig ved Deweys "kriterier for erfaring", eller mere præcist kriterierne for vurdering af en erfarings opdragelsesmæssige værdi formuleret i værket "Erfaring og opdragelse" (Dewey, 1969). Som Knud Illeris peger på, er det i pædagogisk henseende afgørende netop at formå "at skelne mellem de erfaringer, som opdragelsesmæssigt er noget værd, og dem, der ikke er det" (Dewey i Illeris, 1999, s. 116). Formuleret i mere generelle læringstermer handler det altså om kriterier for vurdering af, hvornår vi kan sige, at der er tale om erfaringsbaserede eller eksperimentelle læreprocesser i positiv forstand.

Illeris fremhæver i denne forbindelse to integrerede principper eller dimensioner, som for Dewey er lærings- og opdragelsesmæssigt centrale, nemlig principperne om *samspil* (eller *transaktion*) og *kontinuitet*, som i deres aktive gensidige forening tilvejebringer "målestokken for en erfarings opdragelsesmæssige betydning og værdi" (Dewey i Illeris, 1999, s. 117). For at en erfaring kan have en lærings- og opdragelsesmæssig værdi, må der således for det første være tale om en ægte erfaringsproces, og som vi har været inde på allerede, skal erfaring for Dewey

forstås som "et samspil mellem organismen og omgivelserne, hvor karakteren af dette samspil er bestemt af organismens grundlæggende behov i sammenhæng med tidligere gjorte erfaringer" (Fink i Illeris, 1999, s. 117). Erfaring er ikke en rent indre proces eller en passiv modtagelse af stimuli fra en ydre verden, men har altid en aktiv dimension.

> Erfaringer er ikke blot noget indre. De *er* indre, for de er med til at bestemme ens holdninger, ønsker og mål. Men det er ikke hele sagen. Enhver ægte erfaring har en aktiv side, som i en eller anden udstrækning forandrer de objektive vilkår, hvorunder man gør erfaringer (Dewey, 1969, s. 208).

Begrebet *samspil* eller *transaktion* tillægger således for Dewey både de objektive og de indre vilkår for erfaringen samme ret, og "tilsammen eller i deres vekselvirkning udgør de det, vi kalder en situation" (ibid., s. 211).

Det andet princip, som for Dewey er involveret i ethvert forsøg på at vurdere en erfarings kvalitet, er princippet om *erfaringens kontinuum*. Kontinuitet drejer sig om at erfaringerne

> "udgør en fortsat strøm, et kontinuum, og det hører med til den enkelte erfaring, at den viser ud over sig selv og tilbage til tidligere erfaringer eller frem imod mulige senere erfaringer. – Erfaringen er således en proces." (Fink i Illeris, 1999, s. 117).

Princippet om kontinuitet i erfaringen betyder med Deweys egne ord således, at "enhver erfaring både optager noget fra de erfaringer, som er gået forud og på en eller anden måde forandrer kvaliteten af dem, som følger efter" (Dewey, 1969, s. 204).

Spørgsmålet er så, hvordan disse principper kan anvendes til at vurdere, hvilke erfaringer, der er opdragende, dvs. at der tale om en læreproces i positiv forstand, og hvilke der leder på vildspor. Ifølge Dewey vil der nemlig altid være en eller anden form for kontinuitet i erfaringen, da enhver erfaring på godt og ondt bidrager til at opbygge visse holdninger, tilbøjeligheder og aversioner, som er medbestemmende for kvaliteten af de efterfølgende erfaringer. F.eks. kan det få varige virkninger at forkæle og være eftergivende over for et barn. Barnet opbygger en holdning i form af en vanemæssig forventning om, at mennesker og ting retter sig efter dets ønsker og luner, og det bliver modstræbende og ineffektivt i situationer, som kræver anstrengelser og udholdenhed for at overvinde vanskeligheder. Princippet om kontinuitet i erfaringen kan således virke sådan, at det lader et menneske blive stående på et lavt udviklingstrin på en måde, som begrænser muligheden for senere vækst (Dewey, 1969, s. 206-207). For at der kan være tale om en erfaring med læringsmæssig værdi, må der således være tale om en erfaring, der gør et individ bedre i stand til at håndtere senere problemsituati-

oner og vanskeligheder, og som dermed bidrager til fortsat personlig udvikling og vækst.

> Hvis en erfaring på den anden side vækker nysgerrighed, forstærker initiativet og opbygger ønsker og afstikker mål, som er tilstrækkeligt intense til i fremtiden at bringe den pågældende over døde punkter, så virker kontinuiteten på en ganske anden måde. Enhver erfaring er en bevægende kraft. Dens værdi kan kun bedømmes ud fra, hvad det er den bevæger sig hen imod og ind i (Dewey, 1969, s. 207).

For at der kan være tale om en erfaring med opdragelsesmæssig værdi, skal erfaring således ifølge Dewey "gøre noget i retning af at forberede den pågældende til senere erfaringer af en dybere og videregående karakter" (Dewey 1969, s. 215-216).

> De to principper om kontinuitet og samspil er ikke adskilt fra hinanden. De omfatter hinanden og forenes. De udgør så at sige to dimensioner i erfaringen. Forskellige situationer afløser hinanden. Men på grund af princippet om kontinuitet overføres der noget fra de tidligere til de senere. Idet et individ går fra én situation til en anden, vil hans verden, hans omgivelser udvide sig eller trække sig sammen. Han synes ikke, at han befinder sig i en anden verden, men i en anden del eller et andet aspekt af en og samme verden. Det, som han har tilegnet sig af viden og færdigheder i én situation, bliver et redskab til forståelse og effektiv behandling af de situationer, som følger. Processen går videre, sålænge han fortsætter med at leve og lære (Dewey, 1969, s. 213).

Læser vi nu Deweys ifølge Illeris "noget uklare" (Illeris, 1999) formuleringer om kriterierne for vurdering af erfaringers værdi i sammenhæng med den ovennævnte redegørelse for den eksperimentelle undersøgelse, bliver meningen med Deweys ord endnu tydeligere. Med "redskaber" menes således i mere præcis forstand *eksperimentelle undersøgelsesredskaber* – med andre ord metoder til at afdække en situation og definere et problem, til at udvikle og udforske idéer og problemløsninger, og til at afprøve dem eksperimentelt og evaluere deres værdi. Som Robert Westbrook skriver, lærer vi ifølge Dewey "gennem at konfrontere problematiske situationer" (Westbrook, 1991, s. 97), idet målet med eksperimentelle undersøgelser ikke kun er, at de umiddelbart foreliggende forhindringer og vanskelighederne ryddes af vejen, men også at man *lærer* at håndtere lignende situationer i fremtiden. Man husker derfor resultaterne af sine undersøgelser og opbygger en viden om situationer af den art, hvilket vil sige, at man har nogle hypoteser parat om, hvorledes lignende problemer kan løses i fremtiden (Fink, 1969, s. 16-17). Hickman skriver:

> Eksperimentel undersøgelse er således en refleksiv aktivitet, hvor eksisterende værktøjer og materialer (som kan være enten materielle eller begrebsmæssige) forbindes i nye og kreative sammenstillinger med henblik på at skabe noget nyt. Sidegevinsterne ved denne proces indbefatter ofte forbedrede værktøjer og materialer, der kan bringes til anvendelse ved den næste lejlighed, hvor eksperimentel undersøgelse er påkrævet (Hickman, 1999, s. 169).

For Dewey har læring således karakter af en form for løbende og livslang læreproces, hvor vores igangværende undersøgelser forbereder os på fremtidige undersøgelser af en mere kompleks og vanskelig karakter.

Når jeg her argumenterer for vigtigheden af at forstå Deweys læringsteori i sammenhæng med hans teori om eksperimentel undersøgelse, er det også fordi der, som bl.a. Miettinen fremhæver (Miettinen 2000), inden for flere af de mest udbredte teorier om erfaringsbaseret læring, hos f.eks. David Kolb, hersker en forståelse af erfaring som en indre og subjektiv proces. Men som det fremgår af ovenstående, vil der i erfaringsbaseret læring i Deweys forstand altid være tale om et samspil mellem et individ og dets omgivelser, hvori der indgår en aktiv og eksperimentel dimension.

Sociale læreprocesser

Vores læsning af *Erfaring og opdragelse* i sammenhæng med *Logic* har altså indtil videre givet os et klarere billede af, hvordan erfaringsbaseret læring for Dewey skal forstås som en kontinuerlig forfinelse og forbedring af eksperimentelle undersøgelsesfærdigheder, der kan bringes i spil i gradvist mere komplekse problemsituationer. Vi skal nu se på den påstand vi fremsatte indledningsvist, og som er dette kapitels hovedargument: at læsningen af *Logic* også tydeliggør, hvordan der helt grundlæggende er en *social dimension* i Deweys teori om læring, og at Deweys teori om eksperimentel undersøgelse bør forstås som en teori om *sociale læreprocesser*.

Vi har allerede været inde på, hvordan Dewey i kapitel 3 i *Logic* karakteriserer mennesket som et *socialt dyr,* hvis aktiviteter, herunder dets eksperimentelle undersøgelser, ikke alene er påvirket af organiske strukturer, men ligeledes og i meget høj grad af kulturel arv og sociale institutioner og traditioner. I kapitel 24 om "Eksperimentelle sociale undersøgelser" vender Dewey tilbage til denne pointe og citerer her Dewey citerer her den amerikanske idehistoriker Francis MacDonald Cornford.

> Der er et ufravigeligt og uudryddeligt sæt af forestillinger, som vi ikke selv er ophav til, men som samfundet stiller til os rådighed – et helt apparat bestående af idéer og kategorier, inden for hvilket og gennem hvilket indi-

viduel tænkning, hvor vovefuld og original den end er, er nødsaget til at bevæge sig (Cornford i Dewey, 1986, s. 482).

Al tænkning og eksperimentel undersøgelse er altså for Dewey socialt og kulturelt indlejret, og alle problemer, idéer og undersøgelsesredskaber har endvidere udviklet og forandret sig historisk.

> Når vi ser tilbage på tidligere perioder, er det indlysende, at visse problemer ikke kunne være fremkommet inden for rammerne af de institutioner, skikke, beskæftigelser og hensyn, der dengang eksisterede, og at selv om man havde været i stand til opdage og formulere dem, ville der ikke have været nogle redskaber til at løse dem (ibid., s. 481-482).

Eksperimentel undersøgelse og erfaringsbaseret læring er altså for Dewey helt ufravigeligt og på et grundlæggende ontologisk plan socialt og historisk betinget. Når jeg hævder, at Deweys teori om eksperimentel undersøgelse og læring er en teori om *sociale læreprocesser*, er det altså *for det første* fordi, vi i vores individuelle problemløsningsaktivitet ifølge Dewey betjener sig os af problemforståelser, idéer og undersøgelsesredskaber, der er udviklet kulturelt og historisk.

Deweys forståelse af læring skal imidlertid også af en anden årsag ses som en social teori om læring. Dewey interesserede sig nemlig også for *kvaliteten* af eksperimentelle undersøgelser, og for hvordan vi som mennesker og som fællesskaber øger og forbedrer vores problemløsningskapacitet. Vi har allerede været inde på, hvordan *erfaringens kontinuum* var et afgørende element i den gradvise forfinelse og forbedring af undersøgelsesfærdigheder – som når vi i daglig tale taler om, at en person er meget erfaren inden et for et givent område. For Dewey var et andet helt afgørende element i opbygningen af effektiv og kritisk problemløsningskapacitet netop dette, at undersøgelsesprocessen i videst mulig udstrækning blev gjort *social.* Dewey var her inspireret af Peirces teori om *eksperimentelle undersøgelsesfællesskaber,* og hans påpegning af vigtigheden af den sociale faktor for videnskabelig bevisførelse og test af hypoteser og problemløsningsforslag.

> Den næstmest afgørende faktor i den moderne videnskabs metode er, at den er blevet gjort social. På den ene side må det, en forsker betragter som en videnskabelig kendsgerning, være noget der er åbent for enhver at observere, såfremt han opfylder de nødvendige ydre og indre forudsætninger. Så længe at kun én mand har været i stand til at se en afmærkning på planeten Venus, er det ikke en etableret kendsgerning… På den anden side er den moderne videnskabs metode social, hvad angår solidariteten i dens anstrengelser. Den videnskabelige verden er som en insektkoloni, i den forstand at individet stræber efter at producere det, som han ikke selv

> kan nære håb om at nyde (Peirce, 1966, 56-57; her citeret i Dewey, 1986, s. 484).

For Dewey var forfinelsen og videreudviklingen af den eksperimentelle metode som nævnt baggrunden for den moderne (natur)videnskabs succes, men en næsten ligeså vigtig faktor var den moderne videnskabs sociale organisering i *forskerfællesskaber* og *forskeroffentligheder*. Ifølge Axel Honneth hævder Dewey baseret på Peirces og hans egne videnskabsteoretiske studier således, at chancerne for at finde intelligente problemløsninger stiger i takt med kvaliteten af samarbejdet mellem de involverede forskere. Jo mere deltagerne i det eksperimentelle forskerfællesskab uden begrænsninger kan introducere deres egne hypoteser, overbevisninger eller intuitioner i undersøgelsesprocessen, jo mere balanceret, sammenhængende og således intelligent vil den hypotese de til sidst former være. Med andre ord beror den moderne videnskabs succes på det Dewey med skiftende betegnelser benævner som henholdsvis *organiseret* eller *social intelligens*.

Hvor den organiserede intelligens hos Peirce i første omgang fungerer som forklaring på den moderne videnskabs succes, peger Honneth på, hvordan Dewey gradvist udvider dens betydning til den *sociale læreproces* i sin helhed. I det sociale samarbejde vil intelligensen af en løsning på et fremkommende problem stige alt efter hvilke grad alle involverede uden begrænsninger og med lige rettigheder, kan udveksle erfaringer og introducere overvejelser (Honneth, 1998, s. 72-73). Udover individets personlige vækst og udvikling af problemløsningskompetencer er den sociale organisering og kommunikation således afgørende for vores evne til intelligent og effektiv problemløsning. Og som Burke, Hester og Talisse peger på, gælder dette især når der er tale om problemsituationer, der er sociale eller politiske i deres udspring.

> Social kommunikation og koordinering af fælles aktiviteter er ofte en integreret del af dannelsen og implementeringen af effektive undersøgelsesmetoder, især i tilfælde hvor kilden (stimulus) til undersøgelse, den ubestemte situation, er af en social natur (Burke et al., 2002, s. 15)

Deweys teori om eksperimentel undersøgelse og læring er altså *for det andet* en teori om sociale læreprocesser, fordi det sociale samarbejde og den sociale organisering af den eksperimentelle undersøgelsesproces for Dewey er helt afgørende for opbygningen af en kritisk og effektiv problemløsningskapacitet ikke mindst i forhold til mere komplekse sociale problemsituationer, svarende til der det inden for planlægningsforskningen betegnes 'wicked problems' (Rittel & Webber, 1973).

> Som indbegrebet af en pragmatisk tænker mente Dewey, at jo flere idéer der gennem oplyst demokratisk udveksling og deliberation blev fremsat, omformet og rettet mod de underliggende årsager bag sociale problemer,

jo større var sandsynligheden for at finde gode løsninger på disse problemer (Harkavy & Puckett, 2014, s. 254).

Demokrati og undersøgelsesfrihed

Af dette følger den betydning, Dewey tillægger de demokratiske politiske institutioner. Uden demokratiske institutioner, som garanterer alle samfundsmedlemmer ytringsfrihed, eller med Deweys betegnelse *undersøgelsesfrihed*, kan sociale og politiske problemer ikke løses på intelligent vis. Det er kun, hvor metoder for offentlig debat af individuelle overbevisninger har opnået institutionel form, at den sociale intelligens kan frigøres i det sociale og politiske liv på den samme måde, som dette gøres i naturvidenskaberne gennem eksperimentelle undersøgelse i laboratorier (Honneth 1998, s. 773).

> Det spørgsmål jeg ønsker at rejse, drejer sig om, hvorfor vi foretrækker de demokratiske og menneskelige ordninger frem for de autokratiske og hårde… Kan vi finde nogen begrundelse, som ikke i sidste ende kan føres tilbage til troen på, at demokratiske samfundsmæssige ordninger i højere grad bidrager til at forøge og forbedre den menneskelige erfaring, end ikke-demokratiske og anti-demokratiske former for samfundsliv gør det? Kan princippet om hensynet til individets frihed og om anstændighed og venlighed i de medmenneskelige forhold ikke, når alt kommer til alt, føres tilbage til overbevisningen om, at disse ting bidrager til en højere kvalitet i erfaringen for et større antal mennesker end undertrykkelse, tvang og magtmetoder? Er grunden til vor forkærlighed ikke den, at vi tror på, at man ved gensidigt at udveksle erfaringer og ved at nå frem til sine meninger gennem argumentation, skaber muligheden for bedre former for erfaring for flere mennesker end det ellers ville være tilfældet (Dewey, 1969, s. 203-204).

Med "en højere kvalitet i erfaringen" mener Dewey de enkelte samfundsmedlemmers personlige dannelse gennem den frigørelse af et individs potentialer, som kun kan finde sted gennem deltagelse i det fælles samfundsliv og "det rige og mangfoldige samliv med andre" (Dewey i Festenstein, 2014). Festenstein peger på, hvordan personlig dannelse, eller udvikling af individualitet, for Dewey blandt andet indebar udvikling af "en persons evne og vilje til at reflektere over sine egne mål, hensigter og projekter, og at revidere dem som et resultat af denne refleksion" (Festenstein, 2014). Den personlige tilegnelse af socialt udviklede eksperimentelle problemløsningsfærdigheder er et individuelt gode, idet den gør individet bedre i stand til at løse de konflikter, der indgår i enhver form for soci-

alt liv, til at koordinere og afstemme sine interesser og ønsker i forhold til andres og til at kunne identificere de mere overordnede interesser, man har til fælles.

> Fuld frigørelse af et individs potentialer kan kun opnås i en demokratisk social orden, i hvilken sociale konflikter gøres til genstand for eksperimental social undersøgelse. Deweys argumentation for, at demokratiets eksperimentelle karakter gør det ønskværdigt, skal altså ikke blot fortolkes instrumentelt. Han hævder ikke kun, at demokratiet åbner for en klarere forståelse af sociale problemer, og hvordan de løses. Hans påstand er også, at individualitet kun kan komme ordentligt til udtryk, hvis individet deltager i demokratiske praksisser, da eksperimentel social undersøgelse er en grundbestanddel af det individuelle gode (Festenstein, 2014).

Når Deweys læringsteori således kritiseres for at være 'individualistisk', er det som argumenteret for oven for altså i udgangspunktet forkert, idet han hævder, at eksperimentelle undersøgelsesfærdigheder udvikles socialt, og idet han samtidig ser demokratiske sociale institutioner som ytringsfrihed som helt afgørende for udvikling af kollektiv problemløsningskapacitet. Dette indebærer imidlertid ikke, at individet tabes ud af syne, da de sociale læreprocesser og den sociale udvikling af undersøgelsesfærdigheder og problemløsningskapacitet i sidste ende også er et gode for den enkelte individ.

Læring er altså hos Dewey helt grundlæggende *eksperimentel* og *social* frem for subjektcentreret og individualistisk. Med baggrund i ovenstående kan *eksperimentel social læring* defineres som *en kontinuerlig udvikling af eksperimentelle undersøgelsesfærdigheder, som forbedrer et menneskeligt fællesskabs evne til at håndtere problemsituationer på intelligent og effektiv vis gennem kommunikation og socialt samarbejde.* Menneskelige fællesskaber kan for Dewey således siges at være demokratiske i den udstrækning de, på linje med forskerne i Peirces videnskabelige undersøgelsesfællesskaber, gennem fri og fælles kommunikation og ved en solidarisk og dedikeret indsats formår at samarbejde om løsningen af fælles problemer.

Samfundsvidenskab og sociale læreprocesser

Vi er nu fremme ved det andet hovedargument, jeg dette kapitel ønsker at fremføre, nemlig at Deweys teori om eksperimentel undersøgelse og læring også er relevant for et bredere område af samfundsvidenskabelige genstandsfelter uden for uddannelsesforskningen, som er det område, hvor Deweys filosofi fortrinsvis er blevet læst og bragt i anvendelse i en dansk sammenhæng. *For det første* vil jeg pege på teorien om eksperimentel undersøgelses relevans som *samfundsvidenskabelig videnskabsteori,* i hvilken samfundsvidenskaben direkte er engageret i social og politisk problemløsning og har karakter af enten aktionsforskning (Harkavy &

Puckett, 2014; Greenwood & Levin, 2007) eller 'en samfundsvidenskab i offentlighedens tjeneste', som det kendes fra beslægtede retninger som 'public sociology' og 'phronetisk samfundsvidenskab' (Jacobsen, 2008; Flyvbjerg, 2008). *For det andet* vil jeg pege på, hvordan teorien om eksperimentelle undersøgelse samtidig er brugbar som *empirisk analyseramme* for studier af sociale problemløsningsaktiviteter og læreprocesser inden for forskellige sociale praksis- og livsområder.

Som jeg har været inde på i afsnittet om praktisk orienterede og videnskabelige undersøgelser, mente Dewey, at den eksperimentelle videnskab i hans samtid langt fra havde udnyttet sit potentiale som redskab for social og politisk problemløsning. Videnskaben havde afsæt i den praktiske fornuft, men var i dens institutionalisering og professionalisering blevet adskilt fra praktiske og dagligdags bekymringer med det resultat, at politiske diskussioner og offentlig meningsdannelse var mere styret af indgroede fordomme og vaneforestillinger end mere åbne udforskninger og kortlægninger af sagsforhold. I dens institutionelle afkobling fra praksis var den aktuelle samfundsvidenskab på en gang blevet mere og mere teknisk avanceret men samtidig mere og mere socialt irrelevant og verdensfjern.

> Alle de observationsteknikker man finder i de højtudviklede videnskaber, herunder brugen af de bedste statistiske metoder til at beregne mulige fejlkilder, etc., kan have været bragt i anvendelse, og alligevel kan resultaterne være videnskabeligt set "døde", det vil sige irrelevante i forhold til et virkeligt problem, således at beskæftigelse med dem næppe kan betegnes som andet end intellektuel beskæftigelsesterapi (Dewey, 1986, s. 492-493).

For Dewey handlede det derfor om at indbygge en "iboende reference til praksis" i centrum af den samfundsvidenskabelige undersøgelseslogik (ibid., s. 503). Udgangspunktet for enhver samfundsvidenskabelig undersøgelse måtte være virkelige sociale spændinger og bekymringer, ie. 'troubles', og ikke problemer, der var "tilfældigt fastlagt af forskeren" (ibid., s. 492). Teoretiske problemer måtte have karakter af intellektualiseringer af praktiske bekymringer og besværligheder, og teoriernes værdi og relevans måtte afgøres gennem eksperimentel test af deres bidrag til afdækning af en problemsituation og fastlæggelse af en problemløsning. Populært sagt måtte de samfundsvidenskabelige idéer for Dewey ikke blot virke i teorien, de skulle også virke i praksis.

> Et ægte problem er et, der udspringer af eksistentielle problematiske *situationer*. I samfundsvidenskabelige undersøgelser udspringer ægte problemer kun af virkelige sociale situationer, som i sig selv er modsætningsfyldte og forvirrede. Sociale konflikter og forvirringer eksisterer i virkeligheden før, et eksperimentelt undersøgelsesproblem eksisterer. Det sidstnævnte er en intellektualisering gennem eksperimentel undersøgelse af de 'praktiske'

> bekymringer og besværligheder. Den intellektuelle bestemmelse kan kun testes og valideres gennem at gøre noget ved den problematiske situation, som bekymringerne udspringer af med henblik på at forandre den i retning af en stabiliseret [ordered] situation (ibid., s. 492).

Denne praktiske og 'instrumentelle' fordring til samfundsvidenskaben er af nogle kritikere blevet misforstået sådan, at Dewey er fortaler for en ukritisk form for policy-videnskab. Med Festensteins ord en "primitiv instrumentalisme for hvilken samfundsvidenskabelig undersøgelse kun eksisterer med henblik på at identificere midlerne til at opnå policy-mål, som i sig selv ikke gøres til genstand for eksperimentel social undersøgelse..." (Festenstein, 2001, 731). Men som vi tidligere har været inde på i afsnittet om *den problematiske situation,* indebærer *definering af et problem* for Dewey en kritisk granskning af eksisterende og vanemæssige problemforståelser, og ikke blot en accept af allerede foreliggende problemdefinitioner. Eksperimentel social undersøgelse indebærer med andre ord altid et element af *kritik*.

> Hvad det praktiske angår, eller blandt personer som direkte er beskæftiget med forvaltningen af praktiske anliggender, antages det ofte, at de foreliggende problemer allerede er fastlagte i deres hovedtræk. Når denne antagelse gøres, bliver undersøgelsesarbejdets formål kun at identificere den bedste måde at løse dem på. Konsekvensen af denne antagelse er, at der gives afkald på den analytiske skelnen, som er nødvendig for at omdanne en problematisk situation til en række betingelser, som former et klart problem (Dewey, 1986, s. 487).

Samfundsvidenskabelige undersøgelser måtte altså have udgangspunkt i virkelige sociale bekymringer og bidrage til kritisk afdækning af en praktiske problemsituation og herunder identifikation af alternative problemløsninger. Men derudover var det for Dewey også afgørende, at samfundsvidenskaberne bidrog til undersøgelsen af de valgte problemløsningers værdi og virkning i praksis gennem observation af deres praktiske konsekvenser. Som nævnt under afsnittet om *eksperimentel afprøvning af hypotese* må idéers værdi som problemløsning afprøves gennem deres funktioner som del af et eksperiment, hvori der sker en omdannelse af en situations eksistentielle materialer (ibid., s. 117). Ethvert politisk løsningsforslag, der udføres i praksis bør derfor studeres og vurderes som et eksperiment.

> … enhver policy som sættes i værk er, *logisk set,* og *bør* i praksis have karakter af, et eksperiment. For (1) den repræsenterer valget af en ud af et antal alternative idéer og mulige handlingsplaner, og (2) dens udførelse har konsekvenser som, selv om de ikke kan differentieres så klart og entydigt som i fysiske eksperimenter, ikke desto mindre inden for visse grænser

kan observeres, således at de kan tjene som tests af validiteten af den udførte idé (ibid., s. 502).

For at de samfundsvidenskabelige undersøgelser kan bidrage til social læring og forbedret kollektiv problemløsningskapacitet må de med andre ord også undersøge og analysere problemers værdi og effektivitet som problemløsningsforslag, der kan bruges i både foreliggende og senere sociale problemsituationer.

Aktionsforskning og public sociology

For Deweys var opgaven for samfundsvidenskaberne altså at engagere sig kritisk og konstruktivt i eksperimentel social og politisk problemløsning. Selv om Dewey ikke selv opfandt termen *aktionsforskning,* peger bl.a. Harkavy og Puckett samt Greenwoood og Levin på, hvordan Deweys teori om eksperimentel undersøgelse kan ses som en videnskabsteori, der understøtter en aktionsforskningstilgang (Harkavy & Puckett, 2014; Greenwood & Levin, 2007). Både koblingen af eksperimentel handling med vidensproduktion og Deweys teori om participatorisk social problemløsning er netop ting, der for Harkavy & Puckett definerer den aktuelle aktionsforskning i dens forskellige former (Harkavy & Puckett, 2014, s. 254).

Det kan undre, at Dewey ikke på noget tidspunkt i *Logic* refererer til sit kendskab til arbejdet i Hull House-settlementet i Chicago. Netop Jane Addams og Hull House-beboernes indsats for at forbedre levevilkårene i et fattigt immigrantkvarter i Chicago i årene omkring århundredeskiftet kan ses som en prototypisk form for aktionsforskning og eksperimentel samfundsvidenskab, der var helt i tråd med det ideal, Dewey nogle årtier senere formulerede i *Logic*. Denne historie vil jeg behandle nærmere i næste kapitel.

Idealet om en kritisk engageret samfundsvidenskab, der bidrager til diskussion af fælles offentlige anliggender og håndtering af fælles problemer, kendetegner også aktuelle og beslægtede strømninger som 'public sociology' og 'phronetisk samfundsvidenskab.' Hvor aktionsforskningens såvel styrke som begrænsning ligger i det lokale og personlige samarbejde med mindre grupper af praktikere, borgere og interessegrupper, fokuserer public sociology og phronetisk samfundsvidenskab på deltagelse i brede offentlige diskussioner og problemstillinger, der berører større grupper af en befolkning. Idéen om 'en samfundsvidenskab i offentlighedens tjeneste' ligger helt i tråd med tankerne i *Logic,* men havde allerede fået sin stærkeste formulering ti år tidligere i *The Public and Its Problems*.

Meninger og overbevisninger der angår offentligheden forudsætter effektiv og organiseret eksperimentel undersøgelse. Med mindre der er metoder til at afdække de kræfter, der er på spil, og spore deres konsekvenser gen-

> nem fintmaskede handlingsnetværk, vil det, der går under navnet offentlig meningsdannelse være "mening" i dens nedsættende betydning, snarere end en i sandhed offentlig meningsdannelse, lige meget hvor udbredt meningen er (Dewey, 1954, s. 177).

Dette ideal om en samfundsvidenskab, som bidrager til en oplyst offentlige diskussion og meningsdannelse, blev med inspiration fra Dewey taget op igen i C. W. Mills' klassiker om den sociologiske fantasi fra 1959 (Mills, 2002), og har i de senere år fået en revival bl.a. affødt af den amerikanske sociolog Michael Burawoys relancering af ideen om 'en offentlig sociologi' (Burawoy, 2005; Jacobsen, 2008) samt det af Bent Flyvbjerg foreslåede program for en phronetisk samfundsvidenskab (Flyvbjerg 2008, 2009).

De to tilgange, aktionsforskning og public sociology, skal ikke ses som gensidigt udelukkende, og i praksis går de ofte hånd i hånd. Burawoy referer således bl.a. til førnævnte Jane Addams som en pioner inden for public sociology (Burawoy, 2005b), og ved siden af sit lokale virke i Chicago var Addams også engageret i socialt reformarbejde på delstatsniveau og i diskussioner af nationale amerikanske anliggender. Ligeledes er koblingen af lokale sociale eksperimenter med en bestræbelse på at 'rekonstruere den offentlige sfære' et kendetegn ved den i en dansk sammenhæng vel nok mest udbredte aktionsforskningstilgang i form af den kritisk-utopiske aktionsforskning (Nielsen, 2001).

Eksperimentelle undersøgelser om empirisk genstandsfelt

Deweys teori om eksperimentel undersøgelse og sociale læreprocesser kan altså ses som en generel samfundsvidenskabelig videnskabsteori. Dette er imidlertid ikke den eneste måde, hvor teorien om eksperimentel undersøgelse er relevant for en bredere samfundsvidenskab udover uddannelsesforskningen. Som tidligere refereret hævder Dewey, at eksperimentelle undersøgelser "som adfærdsform [er] lige så tilgængelige for empiriske studier som […] andre former for adfærd", og at eksperimentelle undersøgelser "indgår i forvaltningen af alle livsområder" (Dewey, 1986, s. 106). Som Hans Joas har bemærket, løber der en pragmatisk åre gennem store dele af amerikansk sociologi (Joas, 1993), og i praksis er Deweys forslag om at studere eksperimentel undersøgelse og problemløsning som empirisk genstand blevet realiseret inden for studier af en række forskellige sociale praksisområder i en amerikansk sammenhæng. Peirces og Deweys teorier om eksperimentel undersøgelse kan således genfindes som ikke altid ekspliciteret analytisk grundmodel inden for bl.a. den såkaldte *sociologi om sociale og offentlige problemer* udviklet af Malcolm Spector og John I. Kitsuse (1987) og Joseph R. Gusfield (1981), som aktuelt har fået en revival inden for fransk pragmatisk sociologi (Cefaï & Terzi, 2012), og også fortsat inspirerer aktuelle danske studier (Bundesen et al., 2015). Teorien om eksperimentel undersøgelse har derudover fundet

anvendelse som forståelses- og analyseramme inden for studier af planlægning og policyprocesser (Hoch, 1984; Friedmann, 1987; Schön, 2001; Healey, 2009), og jeg vil hævde, at Peirces og Deweys grundmodel også kan genfindes inden for studier af sociale bevægelser, der bygger på Erving Goffmans *frame analysis*-tilgang (Goffman, 1974) – bl.a. hos David Snow (Snow et al., 1986) og igen aktuelle pragmatiske franske sociologer (Cefaï & Trom, 2001). Endvidere kan nævnes Chris Argyris' og førnævnte Donald Schöns studier af læring i organisationer (Argyris & Schön, 1996) som i en dansk sammenhæng er blevet videreført af bl.a. Bente Elkjær (Elkjær, 2005; Elkjær & Wiberg, 2013; Brandi & Elkjær, 2013). Endelig, og af særlig relevans i denne sammenhæng, vil jeg argumentere for, at man også genfinder modellen i de tidligere studier af erfaringsbaserede læreprocesser inden for lokalsamfundsarbejde og urban aktivisme hos førnævnte Jane Addams, især i hendes berømte bog om de formative år i Hull House-settlementet, *Twenty Years at Hull-House* (Addams, 1910). Som nævnt i det indledende kapitel ligger denne afhandlings studie af samskabelse og lokalsamfundsudvikling som eksperimentel og social læreproces bl.a. i forlængelse af Addams' klassiske fortælling.

Konklusion

Gennem en læsning af Deweys teori om eksperimentel undersøgelse i hovedværket *Logic* har jeg i dette kapitel for det første argumenteret for, at Deweys teori om erfaringsbaseret læring grundlæggende er en teori om *sociale læreprocesser*, og at individuelle undersøgelses- og problemløsningsevner tilegnes gennem deltagelse i sociale undersøgelsesfællesskaber. For det andet har jeg argumenteret for, hvordan Deweys teori om eksperimentel undersøgelse er relevant uden for uddannelsesforskningen som dels videnskabsteoretisk udgangspunkt, dels empirisk analyseramme for et bredt felt af samfundsvidenskabelige discipliner. Fordi kritisk refleksion og eksperimentel problemløsning ifølge Dewey indgår i forvaltningen af alle livsområder, mente han, at intet studie var disse var tilstrækkeligt, hvis ikke det tog højde for, hvilke undersøgelsesmetoder og hvilken problemløsningskapacitet, der aktuelt forefandtes (Dewey, 1986, s. 106). Det er f.eks. velkendt, hvordan Dewey hævdede, at den traditionelle pædagogik stod i vejen for elevernes læreprocesser. På samme måde mente han, at det demokratiske politiske liv i hans samtid led under manglen på en engageret og 'offentlig' samfundsvidenskab, der kunne bidrage til kritisk afdækning af fælles offentlige anliggender, under en begrænset 'undersøgelsesfrihed' i form af økonomisk og politisk uafhængige medier samt under manglen på en eksperimentelt og samarbejdsorienteret politisk kultur. Evnen til at håndtere fælles samfundsmæssige problemer på kreativ og intel-

ligent vis var af denne årsag begrænset (Dewey, 1954). Men som Dewey ville sige, var den præcise definering af problemet det første skridt i retning af dets løsning. Inden for det politiske liv indebar denne ifølge Dewey netop en ny samfundsvidenskab i offentlighedens tjeneste, en eksperimentelt orienteret politik og en fri offentlig diskussion.

> Det afgørende behov er med andre ord forbedringen af metoderne til, og betingelserne for, debat, diskussion og argumentation [persuasion]. *Det* er offentlighedens problem (Dewey, 1954, s. 2008).

På samme måde kan studier af vilkår for eksperimentel læring og social problemløsning inden for bl.a. planlægning, sociale bevægelser, organisationer og lokalsamfundsudvikling bidrage til at klarlægge, hvad der henholdsvis hæmmer og begrænser, eller modsat fremmer og styrker, evnen til kollektiv og social håndtering af de problemsituationer, der opstår inden for disse områder af det sociale liv. Hensigten med denne afhandlings studie af *metoder til samskabelse og vilkår for sociale læreprocesser i det boligsociale arbejde* er således netop både at identificere de forhold, der 'stiller sig i vejen for eksperimentel undersøgelse' (Peirce, 1965a, s. 56) og de forhold og metoder, der fremmer og styrker evnen til kollektiv og social håndtering af spørgsmålet om udsatte byområder.

Kapitel 5
Pragmatisk aktionsforskning – arven fra Hull House-settlementet

> Det ideelle og fuldt udviklede settlement ville forsøge at teste værdien af menneskelig viden gennem handling og realisering, ligesom det fuldstændige universitet ville beskæftige sig med opdagelse af viden inden for alle grene (Addams, 1899, s. 36).

Indledning

I 1889 flyttede Jane Addams og Ellen Gates Starr ind i en tom bygning i det fattige immigrantkvarter Nineteenth Ward i det vestlige Chicago og grundlagde settlementet Hull House.[15] Over en kort årrække forvandledes deres "vage forhåbninger om at kurere dårligdomme i samfundet" til systematiske og konkrete eksperimentelle projekter rettet mod forbedringer af levevilkårene i kvarteret (Seigfried, 1996, s. 59). Hull House blev ikke alene et centrum for sociale reformaktiviteter i den såkaldt progressive æra i De Forenede Staters historie men samtidig for udviklingen af en ny videnspraksis med et pragmatisk filosofisk udgangspunkt. For aktivisterne i Hull House var skabelsen af viden forbundet med en bestræbelse på at forbedre forholdene for de nyankomne immigranter, og deres arbejde kan ses som en pionerindsats i udviklingen af det, vi i dag betegner aktionsforskning. Der findes en række aktuelle og delvist konkurrerende definitioner på aktionsforskning, men fælles for de fleste er, at eksperimentel handling og vidensproduktion ses som forbundne, og at videnskabelsen "må finde sted

[15] Jeg har valgt ikke at forsøge at oversætte begrebet settlement, da betegnelsen historisk og aktuelt også bruges på dansk. For en sammenligning af arbejdet i Hull House og det vel nok mest kendte danske settlement, Kristeligt Studenter-Settlement på Vesterbro grundlagt i 1911, se Posborg (2001). Se endvidere Laneth (2011) for en lærerig fortælling om de første 100 år af Kristeligt Studenter-Settlements historie.

som en delt eller fælles erkendelse mellem forskere og praktikere" (Nielsen & Nielsen, 2010, s. 99).

I den aktuelle litteratur om aktionsforskning synes pionerarbejdet i Hull House med få undtagelser (Jørgensen, 2014) imidlertid at være gledet ud af den historiske kanon, og selv blandt aktionsforskere med et pragmatisk filosofisk udgangspunkt som f.eks. Davydd J. Greenwood er referencerne til Hull House-eksperimenterne helt fraværende (Greenwood, 2007; Greenwood & Levin, 2007). Når der skal refereres til pionerindsatser inden for pragmatisk orienteret aktionsforskning er det typisk John Deweys laboratorieskole ved University of Chicago, grundlagt i 1896, eller John Colliers eksperimenter med etniske integrationsprocesser i 1940'erne, der refereres til (Brydon-Miller, Greenwood & Maguire, 2003; Nielsen, 2012). Brydon-Miller og Maguire nævner Jane Addams og Hull House som en inspirationskilde, der formede tilgangen til "at forstå uretfærdighed og social forandring" i udviklingen af den nordamerikanske *participatory action research*-tradition, men uden at settlementarbejdet i Hull House omtales eller ses som et tidligt eksempel på aktionsforskning (Brydon-Miller & Maguire, 2009, s. 81). Nogle af de få aktionsforskere, der placerer Hull House centralt i aktionsforskningens historie, som John Puckett og Ira Harkavy, tager samtidig forbehold i forhold til fuldt ud at anerkende indsatsen i Hull House som egentlig aktionsforskning. Puckett og Harkavy hævder, at Hull House-beboerne "i sidste instans adskilte forskning fra handling", selvom de "engagerede sig handlingsmæssigt som fortalere for social lovgivning." Deres metodologiske tilgang i form af detaljerede kortlægninger og beskrivelser af sociale levevilkår kan ifølge Puckett og Harkavy bedst betegnes som "deskriptiv empirisme". En tilgang der var båret af en tro på, at en fuld afdækning af kendsgerninger ville vække en moralsk indignation, der ville drive andre til handling (Puckett & Harkavy, 1999, s. 149).

Omend der kan findes belæg for Puckett og Harkavys påstand i Hull House-beboernes egne udsagn (Schultz, 2007, s. 5), vil jeg i dette kapitel vise, at pionerindsatsen i Hull House ikke kan reduceres til "deskriptiv empirisme", men at skabelsen af settlementet snarere skal ses som et storstilet socialt og videnskabelsesmæssigt eksperiment, hvis resultat og betydning bl.a. blev evalueret i bogen *Twenty Years at Hull-House* udgivet i 1910 (Addams, 1990). Betragter man arven fra Hull House på denne måde, fremstår der ingen adskillelse mellem handling og forskning, og Hull House-eksperimentet bringes dermed på linje med det, vi i dag forstår som aktionsforskning. Jeg vil samtidig argumentere for, at Jane Addams' refleksioner i *Twenty Years at Hull-House* kan ses som en form for prototype på den narrative genre, som Greenwood og Levin betegner som *fortællinger om erfaringsbaseret læring*. Narrativer af denne slags giver ifølge Greenwood og Levin aktionsforskning meget af dens styrke, fordi fortællinger kan formidle specifikke historier, processer, kampe, nederlag og sejre i en alment tilgængelig form (Greenwood

& Levin, 2007, s. 109-113). Addams' *Twenty Years at Hull-House*, der i sin samtid blev noget nær en national 'bestseller', kan ses som et vidnesbyrd herom.

Med andre ord er formålet med dette kapitel i første omgang at genfortolke pionerindsatsen i Hull House-settlementet med henblik på at placere denne på dens rette plads i aktionsforskningens historiske kanon. I anden omgang er formålet at reaktualisere erfaringerne fra Hull House i forhold til den aktuelle aktionsforskning i en skandinavisk sammenhæng og især i forhold til den gren, der beskæftiger sig med urbane spørgsmål og lokalsamfundsudvikling (Larsen & Frandsen, 2010, Andersen, Bilfeldt & Jørgensen, 2014). Jeg vil her særligt fremhæve tre karakteristiske træk ved Hull House-beboernes aktionsforskning, som jeg mener fortsat er aktuelle. *For det første* var den oprindelige pragmatiske aktionsforskning i sit udgangspunkt *eksperimentalistisk*. På linje med den kritisk-utopiske aktionsforskning (Nielsen, 2001; Nielsen & Nielsen, 2007, 2010) var udgangspunktet, at den eksperimentelle afprøvning af nye handlings- og organiseringsformer var nødvendig for at bryde med fastlåste handlingsmønstre, "eksisterende magtkonstellationer og umiddelbart mulige handlingsretninger" (Nielsen, 2001, s. 138). *For det andet* var Hull House-beboernes aktionsforskning kendetegnet ved deres *lokale tilstedeværelse*. Som beboere i settlementet og Nineteenth Ward-kvarteret praktiserede de en prototypisk form for urban etnografi, der gav dem en indlevelse i beboernes situation og en "vis ydmyghed overfor den konkrete situation" (Larsen, 2007, s. 206), de som aktionsforskere og aktivister intervenerede i. *For det tredje* kan Jane Addams' *genfortælling af erfaringerne* fra de første tyve år i Hull House ses som en form for prototype på den narrative genre, som aktionsforskningen ifølge Greenwood og Levin har brug for. En genre som ærligt og nøjagtigt kan formidle aktionsforskningens dynamiske læreprocesser og formidle erfaringer til både forskere og praktikere (Greenwood & Levin, 2007, s. 109-113).

Hull House som socialt og vidensmæssigt eksperiment

Jane Addams forstod helt grundlæggende Hull House-settlementet som et eksperimentelt forehavende. Settlementet var et forsøg på at finde løsninger på de sociale problemer, der fulgte i kølvandet på den urbaniseringsproces, der i løbet af en kort årrække forvandlede Chicago fra en mindre provinsby til en industriel millionby.

> Settlementet er med andre ord en eksperimentel bestræbelse på at bidrage til løsningen af de sociale og industrielle problemer, som er affødt af de moderne levevilkår i en storby (Addams, 1990, s. 75).

I sin biografi om John Dewey fortæller Robert B. Westbrook, hvordan Chicagos befolkning i perioden fra 1880 til 1900 voksede fra en halv million til næsten 1,7 millioner indbyggere. En væsentlig del af denne befolkningstilvækst skyldtes den enorme tilstrømning af immigranter, og i 1890 udgjorde de udenlandskfødte og deres børn trefjerdedele af byens befolkning.

> Byens kulturelle landskab var formet af social klasse såvel som af etnicitet og strakte sig fra overdådige palæer på søbredden til sweatshops og lejekaserner på the West Side. Alle bylivets elendigheder og muligheder var til fuldt skue i Chicago i 1890'erne, og grådige entreprenører og korrupte politikere kæmpede med visionære reformatorer om magten over byens skæbne (Westbrook, 1991, s. 83).

Jane Addams og de øvrige beboere i Hull House var blandt disse 'visionære reformatorer', og settlementtankegangen byggede på en forestilling om, at socialt samkvem og længerevarende bekendtskaber og naboskaber ville bidrage til at bygge bro mellem de sociale klasser og modvirke social splittelse. I løbet af de første 5-6 år af settlementets levetid bosatte omkring 25 personer med middelklassebaggrund, mestendels kvinder, sig i Hull House i perioder på 6 måneder eller mere. I samarbejde med de lokale og nytilkomne immigranter skabte disse 'residents' i løbet af ganske få år, hvad vi i dag ville kalde et civilsamfundsbaseret lokalsamfunds- og medborgercenter (Andersen, Delica & Frandsen, 2013). Ved oprettelsen af settlementet var der ingen forudgående plan for, hvad huset skulle indeholde, og alle aktiviteter blev skabt ud fra de lokales behov og interesser.

> Fastlæggelsen af alle detaljer blev overladt til kvarterets ønsker, og hver afdeling er vokset fra en opdagelse gjort gennem naturlige og gensidige relationer (Residents of Hull-House, 2007, s. 152).

I en oplistning af settlementets aktiviteter og afdelinger i løbet af de første 5-6 år nævnes uddannelsesaktiviteter i form af kurser og sommerskoler med undervisere fra højere læreanstalter, en læsesal, et galleri med tilhørende atelier, et arbejderkor, en mandolinklub, søndagskoncerter og klaverundervisning for børn, en syskole, madlavningskurser, en kaffesalon og et folkekøkken, en gymnastiksal, en gratis vuggestue og børnehave, en legeplads, en aktivitetsklub med sommerudflugter for børn, klubber for hhv. unge og voksne mænd og kvinder, flere diskussionsklubber med inviterede oplægsholdere, en modtagelse for tyske immigranter, en forening der arbejdede for forbedringer af lokale sanitære forhold og offentlige rum, en lokal afdeling af en sparekasse, et apotek, selvorganiserede pensionater for hhv. unge kvinder og mænd, en arbejdsformidling samt endelig udadgående aktiviteter rettet mod forbedring af det lokale arbejdsmiljø og lokale arbejdsmarkedsforhold i form af fabriksinspektioner og mæglingsforsøg i forbindelse med strejker (Residents of Hull-House, 2007, s. 151-170).

Maurice Hamington peger på, hvordan Addams og de øvrige beboere i Hull House allerede i deres samtid nød bred anerkendelse for deres sociale aktivisme og praktiske bedrifter. Men Addams og de øvrige beboere i Hull House var ikke kun kompetente praktikere, og de forstod ikke kun sig selv som sådanne. Ved siden af sin aktivisme publicerede Jane Addams i løbet af sin levetid omkring et dusin bøger og over 500 artikler, hvor hendes praktiske erfaringer blev gjort til genstand for systematiske refleksioner med udgangspunkt i pragmatisk filosofi. Addams arbejde blev imidlertid, ifølge Hamington, fortolket ud fra datidens konventionelle kønsopfattelser: "mandlige filosoffer som John Dewey, William James og George Herbert Mead blev betragtet som dem, der skabte original progressiv tænkning, mens Addams blev set som en eminent forvalter af deres teorier" (Hamington, 2012).

Som det er blevet fremhævet i især nyere feministisk forskning, så Addams imidlertid settlementarbejdet som "en storstilet epistemologisk bestræbelse" (Hamington, 2012), eller med hendes egne ord, som et forsøg på "at teste værdien af menneskelig viden gennem handling og realisering" (Addams, 1899, s. 36).

> Ligesom grupper af mennesker i hundredvis af år har organiseret sig i læreanstalter [colleges] med det formål at videregive og udbrede allerede opbygget viden, og ligesom andre grupper har organiseret sig i seminarer og universiteter med henblik på forskning og udvidelse af grænserne for viden, så har grupper omsider bevidst dannet sig med det formål at anvende viden i livet [the application of knowledge to life]. Disse grupper, som kaldes settlementer, har på naturlig vis søgt de steder, hvor knapheden af denne viden var mest indlysende, de trøstesløse kvarterer i moderne storbyer (ibid., s. 35).

Ifølge Seigfried udviklede de mestendels kvindelige beboere i Hull House på banebrydende vis således en pragmatisk tilgang til problemløsning, som stillede viden til rådighed for samfundets fattigste og svagest stillede medlemmer (Seigfried, 1996, s. 57-60).

Dette videnseksperiment knyttede sig til to aktivitetsområder i Hull House, dels de uddannelsesmæssige aktiviteter, dels den udadgående aktivisme rettet mod forbedring af arbejdsmiljø og arbejdsmarkedsforhold for især kvinder og børn blandt de fattige immigrantfamilier. I uddannelsesaktiviteterne udviklede beboerne i Hull House tidlige eksperimenter med, hvad vi i dag ville kalde erfaringspædagogik (Illeris, 1998), som jeg i det følgende kort vil komme ind på. Mest relevant i denne sammenhæng er imidlertid den pionerindsats i udviklingen af en pragmatisk og urban aktionsforskning, som var knyttet til beboeres udadgående aktivisme, som jeg vil gå mere i dybden med efterfølgende.

Erfaringspædagogiske eksperimenter

På baggrund af hendes intime kendskab til de nyankomne immigranters sociale situation var Jane Addams en skarp kritiker af den form for uddannelse, som immigranterne blev tilbudt på de lokale offentlige grundskoler, de lokale aftenskoletilbud for voksne og de 'university extension lectures', datidens pendant til folkeuniversitetet, som Chicagos Universitet stod for. Undervisningen var næsten udelukkende baseret på boglig viden og en læreplan uden forbindelse til den situation og de problemer, som immigranterne stod over for.

> De lærer at læse og skrive om små naturgenstande ud fra en antagelse om, at det uudviklede intellekt bedst formår at beskæftige sig med insekter og bittesmå dyr, og de accepterer tålmodigt denne uinteressante viden, fordi de forventer, at "uddannelse" er kedelig og svær. Ikke blot for et øjeblik bliver deres egne problemer med at leve midt i ukendte omgivelser berørt (Addams, 1899, s. 44-45).

Som Addams og de andre beboere i Hull House var bevidste om, ville kvarterets børn det meste af deres tilværelse være beskæftiget i fabrikker, og alligevel modtog de ingen uddannelse, der kunne "udfolde historien om den industrielle revolution eller kaste lys over de materialer, de var omgivet af" (ibid., s. 45). I modsætningen til den "støvede og ophøjede" (ibid., s. 47) karakter, som kendetegnede de institutionaliserede uddannelsestilbud i hendes samtid, ville Addams udvikle en form for undervisning, der kunne gøre "det, som var vanskeligt og fjernt, let og tilgængeligt" (ibid., s. 55) og kaste den historiske og vigtige viden, som før kun tilhørte de få, ind i "strømmen af fælles menneskelig erfaring" (ibid., s. 39).

Som en illustration af hvordan beboerne i Hull House udviklede pædagogiske redskaber, som kunne "anvende viden i livet", fortæller Addams om en gruppe italienske kvinder, der en gang om ugen tog deres underernærede børn med til Hull House for at de kunne modtage sundhedsplejende behandling.

> Det har været muligt at lære hver af disse kvinder at give deres børn havregryn i stedet for brød opblødt i the, men det er ikke blevet gjort gennem mundtlig eller skriftlig instruktion, men gennem en række af muntre små søndagsfrokoster arrangeret for en gruppe af kvinderne i Hull Houses vuggestue. Ved hjælp af en social metode blev en ringere kost erstattet af en mere næringsrig (ibid., s. 49).

Da John Dewey en halv snes år efter stiftelsen af Hull House grundlagde sin laboratorieskole, kunne han således trække på de tidligere erfaringspædagogiske eksperimenter i settlementet. Ifølge Seigfried fungerede Hull House således som

"et laboratorium og et eksempel på, hvad [Dewey] forsøgte at udrette inden for uddannelse" (Seigfried, 1996, s. 74).

Pragmatisk aktionsforskning

I en vurdering af den del af Hull House-beboernes vidensmæssige eksperimenter, der var knyttet til den udadrettede aktivisme, beskriver Seigfried det som "en unik bedrift og et ikke anerkendt kvindeligt bidrag til pragmatisk filosofi", som "konkretiserede og med succes testede Deweys problemløsningsmodel" (ibid., s. 59). I sin senere formulerede teori om samfundsvidenskabelig eksperimentel undersøgelse havde Dewey således allerede en fuldt udviklet og velafprøvet eksperimentel praksis at bygge på.

> … de problemer som eksperimentelle undersøgelser af sociale forhold beskæftiger sig med, må, hvis de skal leve op til videnskabelige metodekrav, (1) vokse ud af virkelige sociale spændinger, behov, "bekymringer" ["troubles"]; (2) lade deres genstandsområde fastlægge af de forhold, som er materielle midler til at tilvejebringe en forenet situation, og (3) være relateret til en hypotese, som er en plan eller politik for eksistentiel forløsning af den modsætningsfyldte sociale situation (Dewey, 1986, s. 493).

Det var især ankomsten af Florence Kelley, Alzina P. Stevens og Julia C. Lathrop, der skubbede Hull House i retning af forskning og social aktivisme. Kelley havde en baggrund i samfundsvidenskabelige studier ved Cornell University og universitetet i Zürich i Schweiz og havde bl.a. oversat Friedrich Engells' *Arbejderklassens stilling i England* til engelsk, inden hun flyttede til Chicago og Hull House i 1892. Det var især hende, der introducerede samfundsvidenskabelige undersøgelsesmetoder til Hull House og viste, hvordan de kunne bruges som værktøjer i socialt reformarbejde. Samtidig var vendingen mod social aktivisme påvirket af de elendige forhold Hull House-beboerne var vidne til i det voksende antal af såkaldte 'sweatshops', der var vokset frem i Chicagos tekstilindustri, og som beskæftigede uorganiseret arbejdskraft i form af en lang række kvinder og børn fra immigrantfamilier (Seigfried, 1996, s. 77; Schultz, 2007, s. 5-6).

Det såkaldte 'sweating-system' bestod af dels små primitive værksteder i udlejningsejendomme organiseret af såkaldte 'sweaters', dels 'homework' i form af syarbejde udført i hjemmet. Samlet set havde sweating-systemet den funktion at sænke omkostningerne i tekstilproduktionen, men systemet medførte samtidig en reducering af lønningerne og en drastisk forringelse af arbejdsmiljøet, samtidig med at systemet gjorde udbredt brug af børnearbejde (Schultz, 2007, s. 22-25; Kelley, 2007). I et samarbejde med det statistiske kontor for arbejdsmarkedsforhold i delstaten Illinois formidlet af Addams gennemførte Kelley en lang række

inspektioner af disse sweatshops, samtidig med at hun besøgte tekstilarbejderne i deres hjem. Resultatet af undersøgelserne blev offentliggjort i en rapport, der vakte stor opmærksomhed. På baggrund af rapporten og et efterfølgende og intenst lobbyarbejde rettet mod delstatsregeringen og udført af Hull House-beboerne i samarbejde med fagforeninger og kvindeorganisationer, blev den såkaldte 'Sweatshop-lov' vedtaget i Illinois i 1893. Loven "satte sanitære standarder for arbejdspladsen, forbød ansættelse af børn under fjorten år i fremstillingsvirksomheder, begrænsede den daglige arbejdstid for kvinder til otte timer og øgede håndhævelsen af fabriksinspektioner" (Schultz, 2007, s. 6).

Den succesfulde kampagne mod sweating-systemet blev en form for 'blueprint' for Hull House-beboernes tilgang til social og politisk aktivisme.

> På baggrund af en formodning om eksistensen af et bestemt problem indsamlede de data, som dokumenterede, at et sådant problem eksisterede, de formulerede en politisk handlingsplan baseret på denne faktuelle bevisførelse og dernæst forsøgte de at lægge pres på politiske og lokale kræfter med henblik på at afhjælpe eller afskaffe problemet (Deegan i Seigfried, 1996, s. 59).

Med Jane Addams' egne ord bestod den tilgang til socialt og politisk reformarbejde, som kom til at kendetegne Hull House, i "at afdække situationen" og "tilvejebringe de lovgivningsmæssige foranstaltninger og den medborgerlige organisering gennem hvilke nye sociale håb kan komme til udtryk" (Addams, 1990, s. 105). Afdækning af situationen krævede en erkendelsesinteresse, der i Addams samtid i mindre grad var at finde på universiteterne, og Addams så Hull Houses arbejde med at kortlægge levevilkårene i det vestlige Chicago som mere beslægtet med den vidensproduktion, der foregik i de statslige og føderale statistiske kontorer.

> Så langt som min erfaring rækker, føler et settlement sig på mærkelig vis mere beslægtet med de statslige og nationale statistiske kontorer i deres bestræbelser på at indsamle oplysninger og analysere situationen, end det gør med universiteternes bestræbelser. Dette kan muligvis føres tilbage til den omstændighed, at de statistiske kontorer akkumulerer data ud fra antagelsen om, at de på længere sigt kan danne grundlag for lovgivning, og at de dermed er anvendelsesorienterede (Addams, 1899, s. 48).

Hull House-beboernes mest berømte indsats i udforskningen af levevilkårene i The Nineteenth Ward, *Hull-House Maps and Papers*, blev publiceret i 1893, året efter den succesfulde sweatshop-kampagne. Udgangspunktet for *Hull-House Maps and Papers* var Kelleys udforskning af sweating-systemet, og Kelley fungerede som "den ledende ekspert" (Schultz, 2007, s. 5). *Hull-House Maps and Papers* var desuden inspireret af Charles Booths *Life and Labour of the People of London*, og li-

gesom denne indeholdt Hull House-beboernes undersøgelse socio-demografiske kort. Kortene i *Hull-House Maps and Papers* dokumenterede forekomsten af forskellige nationaliteter samt lønindkomster i de forskellige områder af Nineteenth Ward. Udover kortene med ledsagende kommentarer indeholdt publikationen en række 'papers' i form af essays, der bl.a. beskrev og diskuterede sweating-systemet, børnearbejde, forholdene for lokale pelsmagere, de forskellige hhv. jødiske, bøhmiske og italienske immigrantkolonier samt forholdene på sindssygeanstalter og hospitaler (Residents of Hull-House, 2007).

> De var overbeviste om, at udgivelsen af kortene med tydelig information om lønninger og vilkår for de fattige arbejdere i Nineteenth Ward-kvarteret ville uddanne offentligheden og føre til påtrængte reformer. Troen på at en oplyst offentlighed [citizenry] kunne mobiliseres til reformformål var en del af den Progressive Æras tro på samfundsvidenskabelige undersøgelsers virkningsfuldhed i forhold til at skabe løsninger på samfundsmæssige problemer (Schultz, 2007, s. 1).

En af bidragyderne til *Hull-House Maps and Papers*, Agnes Holbrook, fortæller, hvordan frembringelsen af de empiriske data i undersøgelsen krævede et møjsommeligt udforskningsarbejde (ibid., s. 5), og Schultz beskriver det som en enorm indsats for detaljeret at beskrive og kvantificere viden om de mest intime vilkår i arbejderbefolkningens liv: mængden af luft, lys og plads i lejekasernerne; timesatsen for at producere et knaphul, at sy kanter og at fjerne sytråde; de komplicerede arbejds- og søvnrytmer som var nødvendige for, at familier og enlige kunne opretholde lønninger på overlevelsesniveau; den tidlige aldringsproces blandt forsørgere; udbredelsen af deformiteter og arbejdsrelaterede sygdomme blandt børn; og de vedvarende effekter af arbejdsskader (ibid., s. 3).

Den måde, som Hull House-beboerne 'afdækkede situationen' på, var således ikke kun gennem den form for statistiske kortlægninger, som Addams udtrykte præference for, men i lige så høj grad gennem en tidlig form for urban etnografi kendetegnet ved detaljerede beskrivelser og længere 'ophold i felten'. Schultz peger på, hvordan Addams gjorde det klart, at den vidensmæssige autoritet som studierne i *Hull-House Maps and Papers* besad, hidrørte fra, at forfatterne havde boet og arbejdet i kvarteret i for nogles vedkommende i op til 5 år (ibid., s. 5).

> Beboerne i Hull-House forærer disse kort og essays til offentligheden, ikke som udtømmende traktater, men som nedskrevne observationer, som muligvis vil være af værdi, fordi de er direkte [immediate] og resultatet af længerevarende bekendtskaber (Addams i Residents of Hull-House, 2007, s. 45).

Selv om Addams modsatte sig betegnelsen "sociologiske laboratorier" anvendt om settlementer, hævdede hun, at det var uundgåeligt, at beboere i et settlement

ville kende deres eget kvarter mere omhyggeligt end enhver anden (Addams, 1990, s. 178). Beboerne i Hull House var samtidig, ifølge Seigfried, opmærksomme på begrænsningerne i deres egen viden, formet som den var af deres sociale og uddannelsesmæssige baggrunde. Gennem deres arbejde i kvarteret lærte beboerne at respektere og opsøge de fattige immigranters hårdt tilkæmpede viden og bruge den som prøvesten i evalueringen af deres egne eksperimentelle bestræbelser (Seigfried, 1996, s. 199). For beboerne i Hull House krævede afdækningen af situationen således, at de, der befandt sig i situationen, blev hørt og deltog i formuleringen af såvel problemet som løsningen. Frem for at tvinge deres egen forandringsdagsorden ned over de lokale byboere, arbejdede Hull House-beboerne ud fra et princip om, "at dele magt *med* snarere end at udøve magt *over* dem, med hvem man arbejder (ibid., s. 264).

> Det var ikke hensigten, at intellektuelle, økonomiske og politiske eliter skulle påtvinge passive, nødlidende lokalsamfund sociale reformer, men at de skulle vokse ud af lokalsamfundets egne erfaringer, vejledt af eftertænksom refleksion, planlægning, realisering og evaluering baseret på faktiske resultater (ibid., s. 57-58).

Seigfried illustrerer denne tilgang ved hjælp af en anekdote, fortalt af Mary E. McDowell, som var leder af et andet settlement i Chicago i det såkaldte Back of the Yards-kvarter. McDowell havde inviteret en fagforeningskvinde, som havde indviet hende i, hvordan hun følte bitterhed over ikke at kunne tjene nok til at kunne forsørge sig selv og sin invalide mor, til middag i Hull House. I første omgang havde kvinden tøvet med at tage imod tilbuddet. Hun følte, at det blot var endnu et forsøg fra en bedrestillet kvinde på at agere formynder over for en pige fra arbejderklassen.

> Idet hun ankom for sent, fortalte hun, at Jane Addams havde rejst sig for at byde hende velkommen, som om hun var en hvilken som helst anden dame. Og idet [Addams] anviste hende en plads, havde hun sagt: 'Jeg har inviteret dig til at komme her og se, hvad vi kan finde ud af at gøre med hinanden for pigerne i dit erhverv.' McDowell forklarede, at "[fagforeningskvinden] fortalte, at det lille ord 'med' havde fjernet følelsen af bitterhed fra hendes sind. Havde frøken Addams sagt 'for dig', fortsatte [fagforeningskvinden], 'ville jeg med stolthed have sagt, 'det ønsker jeg selv at gøre', men da hun sagde 'med', gjorde det det anderledes. Jeg har været med hende lige siden' " (ibid., s. 264).

Med et begreb fra aktuel participatorisk aktionsforskning kan vi således se Jane Addams samarbejde med de lokale byboere som et eksempel på *mægtiggørelse* eller *empowerment*, som "snarere end at være en hierarkisk, vertikal, dominerende og

udbyttende form for magt over andre, er en gensidig, horisontal, ansvarsfuld og faciliterende form for magt med andre (Kesby, 2007, s. 2818).

Twenty Years at Hull-House – en fortælling om en eksperimentel læreproces

Som nævnt indledningsvist i kapitlet hævder de to amerikanske aktionsforskere Puckett og Harkavy (1999), at Hull House-beboerne, omend de kombinerede social udforskning med aktivisme, i sidste instans adskilte forskning fra handling, og at deres metodologiske tilgang bedst kan beskrives som "deskriptiv empirisme", som ikke svarer til det, vi i dag forstår og anerkender som aktionsforskning. Greenwood og Levin karakteriserer med afsæt i Deweys teori om eksperimentel undersøgelse aktionsforskning som "en kamp på at forandre en ubestemt til en mere positiv kontrolleret situation gennem en eksperimentel undersøgelsesproces, hvor handling og refleksion er direkte forbundet" (Greenwood & Levin, 2007, s. 64). Aktionsforskning er således kendetegnet ved cykliske undersøgelses- og læringsprocesser, som indledes med en problemdefineringsproces, der efterfølges af design af handlinger og strategier rettet mod problemløsning, og som herefter bevæger sig videre til realisering af de eksperimentelle handlinger for at afslutte med en refleksion og en evaluering af disse handlinger, der fører til en fornyet og dybere forståelse af den oprindelige situation (Greenwood & Levin, 2007, s. 93-94).

Ser man udelukkende på *Hull-House Maps and Papers* kan der i en vis udstrækning findes belæg for Puckett og Harkavys påstand om, at Hull House-beboerne primært så deres vidensproduktion som knyttet til de statistiske kortlægninger og etnografiske beskrivelser (Schultz, 2007, s. 5). Man kan således få et billede af, at resultaterne af de efterfølgende eksperimentelle handlinger og forsøg på at forandre de problematiske situationer, der var blevet afdækket, ikke blev gjort til genstand for refleksion og evaluering. Dette billede forandrer sig imidlertid, hvis man læser *Hull-House Maps and Papers* i sammenhæng med andre af Hull House-beboernes tekster, ikke mindst Jane Addams' *Twenty Years at Hull-House*. I sin indledning til jubilæumsudgaven, udgivet i anledning af 100-året for stiftelsen af Hull House, fortæller James Hurt, hvordan Addams i *Twenty Years at Hull-House* "beskrev resultatet af eksperimentet og udforskede dets betydning" (Hurt, 1990, s. 10). I sit eget oprindelige forord fortæller Addams, hvordan bogen var et forsøg på "at spore de erfaringer, gennem hvilke forskellige konklusioner blev påtvunget mig" (Addams, 1990, s. 2). Jeg vil således argumentere for, at *Twenty Years at Hull-House* kan læses som *en fortælling om erfaringsbaseret læring*, der formidler "specifikke historier, processer, engagementer, kampe, nederlag og sejre"

(Greenwood & Levin, 2007, s. 109-113) i de første tyve år af Hull House-settlementets eksistens.

I forordet til fortællingen beretter Addams, at et yderligere formål med bogen var at korrigere andre fremstillinger af Hull House-settlementets historie, der "gjorde livet i et settlement alt for gnidningsløst og charmerende", og at hendes version af historien også ville inkludere "besværet og tumulten" (Addams, 1990, s. 2). Udviklingen af "det nye og sandeligt gådefulde foretagende, som blev kaldt et settlement" (ibid., s. 89) var samtidig en eksperimentel læreproces, der ofte bestod i "at lære af ens fejl", og Addams beretter i flere tilfælde, hvordan hendes projekter fik utilsigtede og skadelige konsekvenser, som kunne have været undgået, hvis hun havde være bedre til at lytte og sætte sig mere grundigt ind i de problemer, hun forsøgte at afhjælpe (Seigfried, 1996, s. 199).

I kapitel 7 om "Nogle tidlige foretagender i Hull-House" fortæller Addams, hvordan den første tid i Hull House var præget af den forvirring, der indfinder sig, når man står i en ny og uvant situation, og samtidig den forbløffelse, hun oplevede, når hun blev konfronteret med alle de problemer, der kendetegnede et moderne arbejder- og storbykvarter.

> … erindringen om de første år i Hull-House er mere eller mindre sløret af udmattelse, for vi kunne selvfølgelig kun gradvist vænne os til den endeløse aktivitet og forvirring i et hus fyldt af en konstant strøm af mennesker. … Alle ens daglige vaner skulle laves om, og enhver studerendes hang til at sidde med en bog ved pejsen måtte definitivt opgives. At give afkald på "de personlige tilbøjeligheders luksus" var imidlertid det rene ingenting sammenlignet med vores forundring over problemerne i et arbejderkvarter beliggende i en uorganiseret storby (Addams, 1990, s. 87-88).

I samme kapitel beretter Addams om, hvordan flere af Hull House-beboernes indledende forsøg på at løse nogle af disse problemer slog fejl, og om hvordan deres "vage håb" om at forbedre immigranternes sociale levevilkår flere gange ikke blev opfyldt. En eksperiment med oprettelse af en andelsforening, der købte og distribuerede kul til opvarmning af medlemmernes boliger, måtte lukke på grund af manglende indtjening efter 3 år (ibid., s. 80-81). Flere forsøg på at hjælpe unge kvinder ud af prostitution, heraf en mor og en pige på kun fjorten år, mislykkedes. Beboerne "stødte tidligt på vanskelighederne ved det gammelkendte problem, der består i at bringe kvinden, og endda barnet, tilbage i det samfund, som hun tidligere har bragt i oprør", og de måtte i flere tilfælde opgive at få tidligere prostituerede optaget i settlementets egne klubber (ibid., s. 86-87).

En af de mest smertefulde erfaringer fra de tidlige år i Hull House fortæller Addams om i kapitlet om "Fattigdomsproblemer". I 1893 efter at Verdensudstillingen i Chicago var blevet afholdt, satte en usædvanlig hård vinter ind. Da en national økonomisk krise samtidig indtraf, ramte den ekstra hårdt i Chicago på

grund af de mange arbejdsløse uden tag over hovedet, der var strandet i byen efter Verdensudstillingen. På et stort massemøde i byen blev der organiseret et midlertidigt Borgerforbund med det formål at lindre situationen for de mange arbejdsløse. Borgerforbundet tog initiativ til at åbne en række nødhjælpsstationer, etablere midlertidige herberger forskellige steder i byen og igangsætte beskæftigelsesindsatser som f.eks. syværksteder for kvinder og gadefejning for mænd. Som del af denne indsats blev der i Hull House etableret et herberg for kvinder samt et hovedkontor med ansvar for at administrere midlerne afsat til nødhjælpen efter et sæt centralt fastlagte retningslinjer.

> … vinterens mest smertefulde episode opstod for mig på grund af mit forsøg på at efterleve de udførligt udstukne retningslinjer. En kontormand inden for skibsfart, som jeg havde kendt i lang tid, havde mistet sin stilling, som det skete for så mange folk det år, og kom til nødhjælpsstationen oprettet ved Hull House fire eller fem gange for at få hjælp til sin familie. Jeg fortalte ham en dag om muligheden for at få arbejde på afvandingskanalen og antydede, at hvis der var noget arbejde at få, burde han udtømme den mulighed, inden han bad om hjælp. Manden svarede, at han altid havde arbejdet indendørs, og at han ikke kunne tåle udendørs arbejde om vinteren. Jeg fulgte mine instruktioner, men er dog glad for at kunne huske, at jeg var for usikker til at være hård. Han kom ikke igen for at få nødhjælp, men arbejdede i to dage med at udgrave kanalen, hvorved han pådrog sig lungebetændelse og døde en uge efter. Jeg har ikke mistet kontakten med de to små børn, han efterlod, omend jeg ikke kan se dem uden en bitter bevidsthed om, at det var på deres bekostning, at jeg lærte, at livet ikke kan forvaltes ud fra definitive love og regler; at visdom i håndteringen af en mands besværligheder kun opnås gennem kendskab til hans liv og levevis som helhed; og at det at handle på baggrund af en isoleret episode er en næsten sikker vej til at begå fejl (ibid., s. 96-97).

Ved siden af de fejlslagne eksperimenter, nederlag og bitre erfaringer bød de første år i Hull House også på en lang række succesfulde indsatser og opmuntrende oplevelser. Settlementet havde blandt andet succes med at etablere en børnehave, en kaffesalon med folkekøkken, en pensionat for unge kvinder samt en række andre projekter. Det afgørende gennembrud og vendepunkt kom imidlertid med den tidligere omtalte sweatshop-kampagne, som Addams fortæller om i kapitlet "Banebrydende arbejdsmarkedslovgivning i Illinois".

> Selvom vi så mange ynkværdige eksempler på børnearbejde og nedslidte ofre for sweating-systemet, som på ingen måde kunne tjene nok i den korte højsæson til, at de kunne forsørge sig selv resten af året, blev det klart for os, at vi måtte supplere vores generelle indtryk af levevilkårene i kvar-

> teret med omhyggeligt indsamlet viden, hvis det skulle være til nogen virkelig gavn (ibid., s. 118-119).

Som fortalt, var det Florence Kelley, der stod for den møjsommelige udforskning og dokumentation af forholdene i de såkaldte sweatshops, og på baggrund af hendes undersøgelse nedsatte den lovgivende forsamling i Illinois en komité, der nærmere skulle undersøge forholdene i Chicago. På baggrund af komitéens undersøgelser fremsatte den lovgivende forsamling en række anbefalinger, som blev grundlaget for den tidligere omtalte 'sweatshop-lov', den første fabrikslovgivning i Illinois, som indførte reguleringer af arbejdsmiljøet og et styrket tilsyn, forbød børnearbejde og begrænsede den daglige arbejdstid for kvinder til otte timer om dagen og 48 timer om ugen (ibid., s. 119-120).

Med vedtagelsen af loven var Hull House-beboernes indsats imidlertid ikke forbi. Florence Kelley blev udnævnt til den første fabriksinspektør suppleret af en viceinspektør og yderligere 12 tilsynsførende til at håndhæve loven, og derudover fungerede en tidligere mandlig beboer som anklager i de sager, der blev ført mod overtrædere af loven (ibid., s. 122). På denne måde kom Hull House-beboerne på egen krop til at erfare både den modstand og den opbakning, som lovens indførelse medførte.

> … denne første begrænsning af de aggressive industribaroners [captains of industry] kontrol kunne ikke gennemtvinges uden modstand kendetegnet ved dramatiske episoder og opstande. Lovens vedtagelse var allerede blevet knyttet til Hull House, og da dens håndhævelse også blev centreret der, blev vi uundgåeligt genstand for al den modvilje, som disse bestræbelser medførte… Chicago havde været notorisk lemfældig i sin forvaltning af lovgivning, og håndhævelsen af en upopulær foranstaltning vakte i lige så høj grad uvilje hos direktøren på en stor fabrikskoncern, som hos det tidligere offer for en sweatshop, der nu havde startet sit eget sted. Uanset hvilke følelser den nye lov vakte hos arbejdsgiverne, var der ingen tvivl om dens entusiastiske modtagelse blandt fagforeningerne, som også havde spillet en rolle i dens indførelse. Gennem de år, der siden er gået, har Hull House-beboernes oplevelse været sammenfaldende med den engelske statsmands, som sagde, at "et fælles regelgrundlag for arbejderstandens levestandard og levevilkår kan blive fastlagt gennem lovgivning, men det må fastholdes gennem fagforeningsarbejde" (ibid., s. 122-123).

Hull House-beboernes refleksioner over den modstand, som implementeringen af fabriksloven mødte hos fabriksejerne, og omvendt den opbakning, den fik fra fagforeningerne, førte med Greenwood og Levins ord således til "en fornyet og dybere forståelse af den oprindelige situation" (Greenwood & Levin, 2007, s. 94) i form af en dybere erkendelse af "fagforeningernes særlige betydning" for forbedring af arbejdsmarkedsvilkårene (Addams, 1990, s. 123).

Det var ikke kun i forhold til fagforeningernes betydning, at erfaringerne med fabrikslovens implementeringsproces førte til nye og dybere forståelser af situationen. Til Hull House-beboeres store fortrydelse blev den bestemmelse i fabriksloven, der regulerede kvinders daglige arbejdstid, et år efter lovens indførelse dømt grundlovsstridig af højesteretten i delstaten. For Jane Addams indebar dette forløb en erkendelse af, at en lov for at opnå bred opbakning og robusthed først må have været genstand for en grundig og oplysende offentlig diskussion.

> Hele oplevelsen efterlod en mistillid i mit sind til al lovgivning, som ikke er forberedt gennem grundig diskussion og forståelse. En forhastet foranstaltning kan vedtages af en lovgivende forsamling på fuldstændig legitim vis og stadig ikke besidde levedygtighed og modenhed (ibid., s. 121).

Den aktuelle relevans

Efter denne rekonstruktion og genfortolkning af pionerindsatsen i Hull House-settlementet vil jeg nu vende mig mod spørgsmålet om relevansen af de historiske erfaringer i forhold til den aktuelle skandinaviske aktionsforskning rettet mod udvikling af byer og socialt udsatte lokalsamfund. Jeg vil her uddybe tre væsentlige træk ved Hull House-beboernes aktionsforskning, som jeg finder særligt relevante i den aktuelle kontekst.

For det første vil jeg fremhæve, at den pragmatiske aktionsforskning i sit udspring var *eksperimentalistisk* i modsætning til den drejning, som den pragmatisk orienterede aktionsforskning er blevet forbundet med i Skandinavien i den såkaldte 'dialogtradition' (Nielsen & Nielsen, 2007, s. 68-70). Dialogtraditionen er vokset ud af forskning i arbejdslivs- og organisationsudvikling, men har også haft gennemslagskraft i miljø- og lokalsamfundsplanlægning, og tager ligesom Hull House-beboernes aktionsforskning afsæt i pragmatisk filosofi. Dialogtraditionen er imidlertid ifølge Nielsen og Nielsen kendetegnet ved, at den bevæger sig "væk fra det åbent-eksperimentelle i retning af en participatorisk organisationsudviklingsmetode", der fokuserer på at skabe forandringer gennem at facilitere "*dialoger om praktiske problemer og problemstillinger i organisationer*" (ibid., s. 70). Denne bevægelse væk fra eksperimentet implicerer ifølge Nielsen og Nielsen imidlertid en indskrænkning af mulighedshorisonten og af de forandringspotentialer, som er forbundet med de mere radikale forsøg på at afprøve nye praksisser, handlingsmønstre og organisationsformer.

> Dialogforskningen opgiver helt det eksperimentelle "sigte og forvandler sig til en pragmatisk praksisorienteret forskning, hvis sigte er at skabe metoder og procedurer, der kan bestyrke dialogelementet i arbejdsliv, lokal-

> samfund og institutioner." Uden eksperimenter "opstår besværligheder med at foreslå nye sociale strukturer, som bryder med eksisterende magtrelationer og umiddelbart mulige handlingsretninger" (Nielsen i Larsen, 2007, s. 200).

På trods af det fælles grundlag i pragmatisk filosofi er der således afgørende forskel på den fremherskende form, som pragmatisk orienteret aktionsforskning har fået i Skandinavien i form af dialogtraditionen, og den mere radikale og eksperimentelle form, som den oprindeligt tog form af. Med sit udspring i Hull House-settlementet som et storstilet social eksperiment har den tidlige pragmatiske aktionsforskning således mere til fælles med den kritisk-utopiske aktionsforskning med dens betoning af vigtigheden af eksperimenter.

For det andet vil jeg hævde, at aktionsforskningen aktuelt kan lære noget af Hull House-beboernes betoning af betydningen af *lokal tilstedeværelse* og den dermed forbundne indlevelse i beboernes situation og "ydmyghed overfor den konkrete situation" (Larsen, 2007, s. 206), de som aktionsforskere og aktivister intervenerede i. I en øvrigt sympatisk læsning af den kritisk-utopiske aktionsforskning peger Larsen således på en tendens til, at aktionsforskerens fokusering på egne forandringsdagsordener kommer til at skygge for en mere fintfølende forståelse for den situation, deltagerne i aktionsforskningens faciliterede frirum befinder sig i.

> En mere antropologisk forståelse af de konkrete deltagere og deres faktricitet, deres kontekst, synes at træde i baggrunden i forskernes aktive prægning af dem hen imod en ny politisk kultur og nye idéer. Det er altså den eksistentielle situations åbenhed mod det 'mulige' … der er i fokus, snarere end de 'faktiske' (som i 'fakticitet') vilkår, som deltagerne kommer fra og skal tilbage til, efter det faciliterede tidsrum ophæves. Det er befordrende for forandring, men forståelsen af deltagernes 'faktiske' situation træder i baggrunden (Larsen, 2007, s. 205).

I forhold til sådanne tendenser kan den kritisk-utopiske aktionsforskning, såvel som andre varianter af kritisk og eksperimentelt orienteret aktionsforskning, fortsat tage ved lære af, hvordan Hull House-beboerne møjsommeligt anstrengte sig på at 'afdække situationen' gennem 'tilstedeværelse i felten' og detaljerede beskrivelser og kortlægninger af levevilkårene i deres nabolag.

For det tredje vil jeg, som tidligere nævnt, fremhæve, at Jane Addams' fortælling om de første tyve år i Hull House kan læses som en prototype på den form for *fortælling om erfaringsbaseret læring*, som aktionsforskningen ifølge Greenwood og Levin har brug for. Som også planlægningsforskere som Bent Flyvbjerg (Flyvbjerg, 2004) og John Forester (Forester, 1999) har argumenteret for, kan den detaljerede og tætte genfortælling af et handlingsforløb ofte lære os mere om de konkrete besværligheder og udfordringer, der er forbundet med eksperimentel

og realpolitisk problemløsning i praksis, end abstrakte teoretiseringer, der ikke 'sættes på prøve' i praktisk orienterede analyser og problemløsningsprocesser. Samtidig kan fortællinger gennem inddragelse og formidling af de involverede deltageres personlige oplevelser og historier også levendegøre og sætte konkrete menneskelige ansigter på de engagementer, kampe, nederlag og sejre, der kendetegner aktionsforskningens forandrings- og læreprocesser (Greenwood & Levin, 2007, s. 109-113).

En model for pragmatisk urban aktionsforskning

Med baggrund i Deweys førnævnte teori om eksperimentelle undersøgelser (Dewey, 1986) og ovenstående rekonstruktion og reaktualisering af Hull House som socialt og vidensmæssigt eksperiment kan en model for pragmatisk urban aktionsforskning opstilles som i figur 4.

Udgangspunktet for aktionsforskningsprocessen er sociale spændinger, bekymringer eller oplevede uretfærdigheder, der kræver brud med eksisterende handlemønstre og opfindelse af nye, hvis situationen skal forandres og mestres. Første fase i aktionsforskningens eksperimentelle undersøgelse består af indledende og opsøgende møder med eventuelle repræsentanter for de parter, der er berørt af situationen, med henblik på at afklare mulighederne for et samarbejde og nå frem til en foreløbig fælles problemforståelse, der kan vejlede de videre undersøgelser. Forløber denne fase succesfuldt er næste skridt en dybere afdækning af situationen gennem etnografiske feltstudier og forskellige former for kortlægning og dokumentation, hvor skabelsen af viden og opbygning af lokale relationer går hånd i hånd og er hinandens forudsætninger. På baggrund af den dybere forståelse og afdækning af situationen og i samarbejde med en nu bredere kreds af lokale byboere og deres repræsentanter udvikles i tredje fase et forslag til problemløsning, og der organiseres en aktions- eller pressionsgruppe, der enten på egen autonom og selvbestaltet vis eller med støtte fra politisk hold kan iværksætte en eksperimentel afprøvning af problemløsningen. Omfatter problemløsningen ændringer på politisk niveau, f.eks. i form af lovgivning, 'offentliggøres' i den fjerde fase den producerede viden og det udarbejdede problemløsningsforslag som grundlag for offentlig diskussion og efterfølgende lobbyarbejde rettet mod at skabe politisk opbakning til det gennem diskussion forbedrede og kvalificerede problemløsningsforslag. Som den femte fase i aktionsforskningsprocessen, hvad enten det iværksættes på egen hånd eller gennem politiske kanaler, igangsættes nu selve det praktiske eksperiment med afprøvning af problemløsningen. Såfremt problemløsningen viser sig effektiv, og afprøvningen af nye handlemønstre forløber succesfuldt, fører eksperimentet til en forbedret

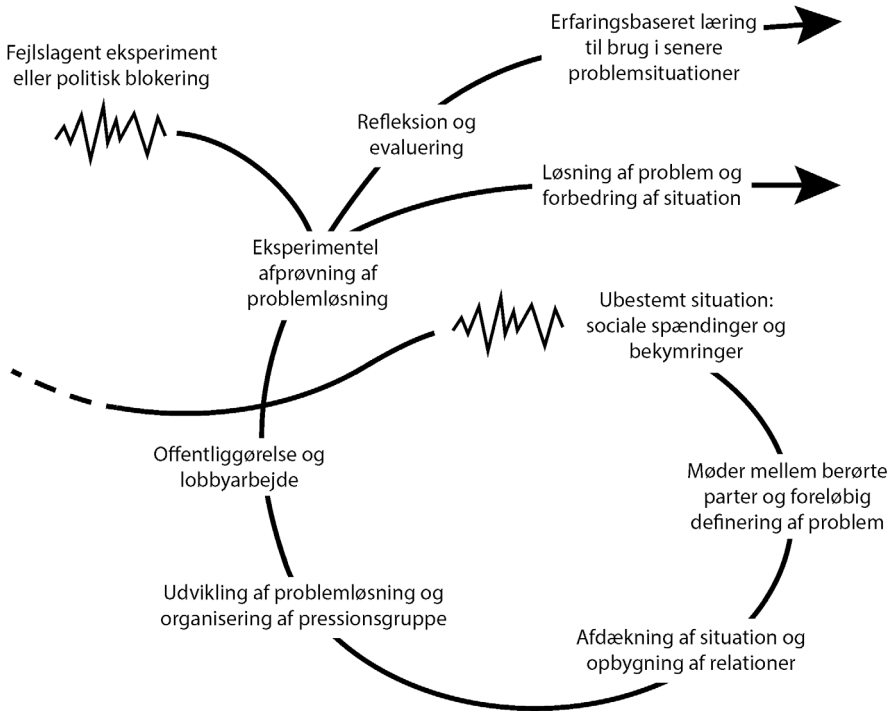

Figur 4: En model for pragmatisk urban aktionsforskning

situation med mindskede sociale spændinger og bekymringer. Som illustreret gennem de gengivne eksempler fra Hull House, kan udfaldet imidlertid lige så vel være, at eksperimenterne mislykkes, kun delvist lykkes eller møder modstand og afmonteres fra politisk hold. I så fald lykkedes det med andre ord ikke at forløse de sociale spændinger og konflikter og forbedre den situation, der var udgangspunkt for aktionsforskningsprocessen og den eksperimentelle undersøgelse. Dette betyder imidlertid ikke, at eksperimentet har været nytteløst. Både de eksperimenter, der er succesfulde, og de, der mislykkes eller blokeres, kan gennem refleksion, evaluering og genfortælling skabe erfaringsbaseret læring, som kan bruges i senere og lignende problemsituationer. Med andre ord består aktionsforskningens læreprocesser af både "nederlag og sejre" (Greenwood & Levin, 2007, s. 109-113). Endelig er det vigtigt at understrege, at ovenstående skal ses som en idealtypisk model, og i praksis vil rækkefølgen af de forskellige faser variere, nogle faser kan udvides og andre kan reduceres, og ofte vil der være iterationer, hvor de samme faser gennemløbes flere gange.

Konklusion

Jeg har i dette kapitel gennem en genlæsning af erfaringerne fra den prototypiske pragmatiske aktionsforskning i Hull House-settlementet argumenteret for en mere fremherskende placering af denne i aktionsforskningens historiske kanon. Jeg har samtidigt argumenteret for de historiske erfaringers aktuelle relevans igennem fremhævelse af væsentlige træk ved den oprindelige pragmatiske aktionsforskning i form af *eksperimentalisme*, *lokal tilstedeværelse* og *narrativ formidling*. Jeg har herunder fremhævet, hvordan den pragmatiske aktionsforskning i sit udspring er mere beslægtet med den kritisk-utopisk aktionsforskning end med den form for 'pragmatisk aktionsforskning', der har været fremherskende i Skandinavien i form af dialogtraditionen. Kapitlet kan således også læses som et første skridt i en udforskning af, hvad forskellige varianter af kritisk aktionsforskning, herunder den kritisk-utopiske og den pragmatiske, kan lære af hinanden.

Kapitel 6
Eksperiment og fortælling - aktionsforskningsprojektet i Charlotteager

Indledning

Fra forrige kapitels tilbageblik på erfaringerne fra Hull House-settlementet i Chicago bevæger vi os i dette kapitel tilbage til nutidsplanet og eksperimentet og aktionsforskningsprojektet i Charlotteager. Mere præcist beskæftiger dette kapitel sig med den metodologiske tilgang og de konkrete metodiske overvejelser og valg i aktionsforskningsprojektet. Det metodologiske afsæt for aktionsforskningsprojektet var i udgangspunktet ikke den pragmatiske model for aktionsforskning, som netop er blevet beskrevet på de foregående sider. Udgangspunktet var en *politisk urban* aktionsforskningsmetodologi udviklet i regi af byudviklingslaboratoriet Supertanker. I første del af kapitlet redegør jeg for denne aktionsforskningsmetodologi, og for hvordan den blev bragt i anvendelse i Charlotteager. Jeg kommer derudover ind på, hvordan jeg gradvist begyndte at forstå mit eget aktionsforskningsprojekt i tråd med den pragmatiske aktionsforskningstradition. I anden del af kapitlet redegør jeg for de metoder, jeg har brugt i arbejdet med afhandlingens fortælling og mine overvejelser og valg i relation hertil.

Byudviklingslaboratoriet Supertanker som socialt og vidensmæssigt eksperiment

Byudviklingslaboratoriet Supertanker blev dannet af en lille gruppe unge aktivister i 2003 som reaktion på den store afstand mellem kommunale planmyndigheder og byboere, der konkret kom til udtryk på et offentligt møde om udviklingen af Københavns Havn. Med base i en nu nedrevet lagerhal på Krøyer Plads i Københavns inderhavn gennemførte den oprindelige Supertanker-gruppe i de følgende år en række workshops, dialogmøder og små fysiske eksperimenter, der

forsøgte at bygge bro mellem de kommunale planmyndigheder, Københavns Havn og københavnske byboere ud fra parolen 'liv i byen og liv i debatten' (Larsen, 2007). De indledende eksperimenter på det daværende Krøyers Plads blev efter lagerbygningens nedrivning i 2005 grundlag for en lang række urbane aktioner og eksperimenter over det næste årti på forskellige steder i København og omegn.

I udgangspunktet var det alternative laboratorium, der spirede frem på Krøyers Plads, på den måde et *socialt* eksperiment – et forsøg på at afprøve nye praksisser, handlingsmønstre og organisationsformer inden for byudviklingen og planlægningen i København. Gennem især tilstedeværelsen af Jan Lilliendahl Larsen, på det tidspunkt ph.d.-studerende på RUC, udviklede Supertanker sig over de første par år imidlertid også til et *vidensmæssigt* eksperiment. Gennem laboratoriets konkrete tilstedeværelse i nye byudviklingsområder som et inviterende og åbent lokalt forum for dialog og fysiske eksperimenter skulle der opbygges og skabes viden om nye og vordende tendenser i byen, som ikke var synlige i den kommunale planlægningsoptik.

> Det kunne tænkes som en praktisk og eksperimentel parallel til statslige forskningsinstitutioner, som fra deres specifikke perspektiver bidrager med relevant viden til ministerierne eller måske i højere grad som en parallel til det armslængdeprincip, der præger statens kunststøtte for herigennem at garantere uafhængigheden. Ved at have et urbant laboratorium som en løbende proces vil planlægningen blive bedre i stand til at åbne sig for nye eller blot andre tendenser i byen (Brandt & Larsen, 2003).

På tværs af den historiske og geografiske afstand, og selvom konteksten og situationen var helt anderledes, indeholdt byudviklingslaboratoriet Supertanker på den måde en række ligheder i forhold til det eksperiment, der havde fundet sted i Chicago over hundrede år tidligere. Uden at det var baseret på noget nærmere kendskab til Hull House-settlementet, var der de samme tanker om at udvikle et nyt slags lokalt samlingspunkt, som samtidig kunne at fungere som en form for 'sociologisk laboratorium' og aktionsforskningsenhed.

Den væsentligste manifestation af det vidensmæssige eksperiment på Krøyers Plads på Christianshavn blev Jan Lilliendahl Larsen stort anlagte ph.d.-afhandling, der fik titlen *Politisk urbanitet – projekter, planer, protester og Supertanker på Krøyers Plads* (Larsen, 2007). Baseret på de praktiske erfaringer fra laboratoriet i Strandgade og med inspiration fra den kritisk-utopiske aktionsforskning og Bent Flyvbjergs phronetiske planlægningsforskning udviklede Larsen her en ny og selvstændig form for *politisk-urban aktionsforskning* (Larsen, 2007, s. 207-213; Larsen & Frandsen, 2010).

Med socialontologisk udgangspunkt i den franske urbane filosof Henri Lefevbres teori om den sociale rumlighed og Lefebvres diagnose af, hvordan *det*

levede i moderne byplanlægning i stigende grad undertrykkes og udgrænses af mere abstrakte ekspertdiskurser, formulerer Larsen en række retningslinjer for "[s]trategisk opbygning af et *politisk urbant* studie" i en form af en faseopdelt metodologi (Larsen, 2007, s. 207). Jeg vil ikke her redegøre for Larsens udfoldede argumentation for både de enkelte faser og deres inddeling, men blot komme ind på den faseinddeling, der også lå til grund for den måde, mit aktionsprojekt i Charlotteager blev opbygget. Lidt forenklet argumenterer Larsen for opbygning af et aktionsforskningsforløb i tre trin: *1) deltagende observation og kontekstualisering*, *2) praktisk involvering i et eksperiment* og *3) narrativ eventalisering* (Larsen, 2007, s. 207-213).

Første fase, *deltagende observation og kontekstualisering,* er ifølge Larsen nødvendig for at undgå, at man som forsker, med den autoritet der følger med denne titel, presser sin egen forandringsdagsorden og normativitet ned over hovedet på de lægfolk, man ønsker at indlede et samarbejde med. Frem for at det er forskeren, der initierer et eksperiment, bør eksperimentet tage udgangspunkt i de forandringstiltag, der allerede er i gang i feltet. I stedet for at praktikere og lægfolk med andre ord inviteres til at deltage i et af forskeren initieret og rammesat forandringsforløb, skal forskeren bevæge sig ud i felten og deltage i eksperimenter og forandringstiltag, der er initieret og rammesat af byboere og lægfolk selv.

> For så vidt der, som i mit tilfælde, er et ønske om *også* at forstå forandringsforsøgs faktiske vilkår bedre vil en god taktik være at applicere sit forskningsprojekt, hvor der allerede er mere eller mindre (u)formulerede ønsker om forandring… Da bliver forskningen ikke et studie af, hvad der sker, når en aktionsforskers fordring om frigørelse, demokrati, fællesskab, utopi og forandring i en 'ontologisk fordobling' påføres aktører i et socialt felt, men snarere studier af, hvordan ønsker om social forandring opstår og udvikler sig, samt ikke mindst under hvilke vilkår dette sker (Larsen, 2007, s. 209).

I første fase kan aktionsforskeren derfor med fordel benytte de teknikker til at bringe felten og dens historik i tale, der er udviklet inden for antropologien og den etnografiske bysociologi.

> Man deltager, lytter, observerer og bliver i processen medskabende, udfordrende og *forstående* (Larsen, 2007, s. 210).

På baggrund af det forudgående feltstudie kan anden fase i et urban aktionsforskningsforløb i form af *praktisk involvering i et eksperiment* indledes. På basis af en forståelse af den praktiske kontekst og kultur, som et forandringstiltag udspringer af, kan aktionsforskeren nu træde mere aktivt ind og på forskellig vis understøtte og styrke men også udfordre eksperimentet.

> Den 'vordende' normativitet, der indledningsvist er forstået, påvirket og udviklet i et møde mellem den deltagende forsker og en gruppe kan i fællesskab udvikles til et projekt, der i et eksperiment kan udfordre 'virkeligheden' … , men her ikke som et forskningsprojekt, men som én (virkelig) aktør(gruppe) blandt andre (Larsen, 2007, s. 210).

I tredje fase af aktionsforskningsforløbet, *narrativ eventalisering,* bevæger fokus sig tilbage mod *forståelsen*, og gennem genfortælling af den gennemløbne forandringsproces forsøger forskeren i samarbejde med aktørerne at evaluere eksperimentets resultater og forstå baggrunden for hhv. dets succes eller dets fejlslåen. I forlængelse af det socialontologiske fokus på *det levedes* vilkår i den moderne byplanlægning inddrages de personlige erfaringer og oplevelser som et væsentlig element i eksperimentet.

> Mens Flyvbjerg fokuserer på konkrete 'effekter' i udviklingen, dvs. forandringer i selve Aalborg planens karakter, mener jeg, at det er nødvendigt i højere grad at fokusere på de personlige oplevelser som et centralt aspekt i den løbende udvikling i det bypolitiske felt (Larsen, 2007, s. 211).

I kraft af forskerens egen praktiske involvering i eksperimentet handler en (mindre) del af denne fortælling også om forskerens egne oplevelser fra at have deltaget i og oplevet eksperimentets bekymringer og besværligheder, dets nederlag og sejre, på egen krop.

Aktionsforskningsprojektet i Charlotteager

Som det vil blive nærmere beskrevet i næste kapitels fortælling om helhedsplanen Det Bedste i Charlottekvarterets tilblivelse, byggede eksperimentet i stor udstrækning på erfaringerne fra såvel det sociale som det videnskæssige eksperiment fra Supertankers tid på Krøyers Plads. I modsætning til eksperimentet på Krøyers Plads, som var initieret af en række unge aktivistiske byboere og udfoldede sig uden for formaliserede rammer i et *vagt rum* (Larsen, 2012, 2014), blev eksperimentet i Charlotteager udviklet inden for de tidsmæssige og organisatoriske rammer, der var forbundet med kravene til ansøgning om støtte til en boligsocial helhedsplan. Der var således i udgangspunktet ikke tale om et forandringstiltag initieret lokalt af beboere i Charlotteager, men et projekt igangsat af en kommunal boligsocial medarbejder i samarbejde med boligorganisationernes boligsociale miljømedarbejder i kvarteret – som i næste omgang havde inddraget Supertanker, der på dette tidspunkt havde udviklet sig til en noget mere formaliseret organisation. Samtidig var der relativt kort tid til at udvikle indholdet af det konkrete eksperiment pga. af den tidsfrist, der af Landsbyggefonden var sat for

ansøgning om tilskud til boligsociale helhedsplaner – og dermed begrænset tid og mulighed til at inddrage lokale beboere og institutioner med henblik på at få forankret helhedsplanens forandringstiltag i lokale ønsker og behov. På denne baggrund var en af de centrale opgaver i forbindelse med opstarten af helhedsplanen i højere grad at få forankret helhedsplanen og dens projekter i lokale behov og ønsker om forandring.

Da mit aktionsforskningsprojekt blev indledt samtidig med opstarten af helhedsplanen, var det således planen, at den ovennævnte første fase i det politisk-urbane aktionsforskningsforløb, *deltagende observation og kontekstualisering,* skulle spille en afgørende rolle i forskningsprojektet. Da form og indhold på de enkelte delprojekter i helhedsplanen var relativt åbne, var der stadig mulighed for, at de lokale behov og ønsker kunne komme til præge og danne udgangspunkt for det samlede eksperiment.

Som det ligeledes vil blive beskrevet nærmere i de næste kapitler, blev denne plan om udførelsen af et større feltarbejde og en længere række af interviews imidlertid afsporet på grund af den række af organisatoriske og praktiske besværligheder, der kom til optage alle medarbejderne i helhedsplanen i eksperimentets opstartsfase. Den indledende fase af aktionsforskningsforløbet blev således dels udskudt, dels reduceret til et mindre ambitiøst forløb bestående af deltagelse i en 'udstillingsturné' i boligområdet, organisering af et fremtidsværksted samt bidrag til en lokal spørgeskemaundersøgelse.

Den anden fase i aktionsforskningsforløbet i form af *praktisk involvering i et eksperiment* blev til gengæld mere omfattende end planlagt, især i det første år af helhedsplanens 5-årige periode, og samtidig kom den til at løbe parallelt med den første fase. Jeg havde siden slutningen af 2004, og inden jeg indledte min forskningskarriere, været et aktivt og ledende medlem af Supertanker. Mit praktiske engagement i eksperiment i Charlotteager bestod således bl.a. i, at jeg var medstifter og bestyrelsesmedlem i den selvstændige udviklingsorganisation, der som del af eksperimentet skulle stå for realiseringen af størstedelen af indsatsen i helhedsplanen. I udgangspunktet var der ikke nogle planer om, at jeg skulle varetage yderligere praktiske opgaver i helhedsplanen end de praktiske forpligtelser, der fulgte med rollen som bestyrelsesmedlem – min primære rolle var at varetage opgaverne som aktionsforsker og herunder som intern evaluator. På grund af de organisatoriske problemer, der viste sig helhedsplanens opstartsfase, opstod der imidlertid, som det er nærmere beskrevet i de følgende kapitler, behov for løsning af en række akutte opgaver af administrativ og organisatorisk art. Da min ansættelse som ph.d.-studerende samtidig blev forsinket, kom jeg i det første trekvarte år af helhedsplanens løbetid til at fungere som lønnet medarbejder i helhedsplanen med primært administrative og organisatoriske opgaver.

Trekvart år inde i helhedsplanen betød flere forhold, at min praktiske forpligtelse i eksperiment blev væsentligt formindsket. Dels faldt min ansættelse som

ph.d.-studerende på Roskilde Universitet på plads, så jeg ikke længere direkte var lønnet og ansat i helhedsplanen. Dels betød en række vanskeligheder, at planen om udvikling af en selvstændig udviklingsorganisation blev opgivet, og helhedsplanen organisatorisk blev lagt ind som et sekretariat i det administrerende boligselskab. Mine praktiske forpligtelser bestod herefter primært i afviklingen af den nu skrinlagte semi-autonome udviklingsorganisation og derudover gennemførelsen af den indledende fases feltarbejde og forevaluering i et reduceret format.

Efter gennemførelsen af disse indledende opgaver godt og vel halvandet år inde i helhedsplanens løbetid fulgte en længere periode, hvor jeg primært fungerede som en nu mere ekstern sparringspartner. Jeg deltog over de næste 2 år jævnligt i møder og var tilstede og hjalp til ved særlige arrangementer og begivenheder i boligområdet, men havde ingen faste opgaver og forpligtelser.

Efter tre et halvt år af helhedsplanens 5-årige løbetid trådte jeg igen til som en mere aktiv bidrager til helhedsplanen, idet jeg nu indledte den tredje fase i aktionsforskningsforløbet i form af det Larsen benævner *narrativ eventalisering*. Tidspunktet for iværksættelsen af denne fase hang sammen med, at medarbejderne i helhedsplanen inden udgangen af det fjerde år skulle søge om prækvalificering til en ny helhedsplan som forlængelse af den igangværende. Det var derfor et naturligt tidspunkt at evaluere og samle op på de hidtidige erfaringer i Det Bedste i Charlottekvarteret som grundlag for at ansøge om prækvalificering til en fortsættelse af arbejdet. Helt konkret kom mit bidrag til at bestå i gennemførelse af tre *historieværksteder*, først to med både tidligere og nuværende medarbejdere i helhedsplanen, og dernæst et større værksted med deltagelse af en række af de mest aktive beboere og centrale samarbejdspartnere i eksperimentet. Disse tre historieværksteder blev, suppleret af en række opfølgende interviews med enkeltpersoner, det væsentligste empiriske udgangspunkt for den fortælling om erfaringerne fra eksperimentet, der følger over de næste kapitler. Det er derfor også de metoder, jeg bragte i anvendelse i den *narrative eventalisering*, som jeg i dette kapitel i det følgende vil redegøre mere udførligt for.

Efter gennemførelse af de tre historieværksteder fulgte en yderligere opgave, inden jeg trak mig helt ud af arbejdet med helhedsplanen. På grund af en udskiftning på projektlederposten manglede der en person til at skrive selve ansøgningen om prækvalificering på baggrund af bl.a. de tre historieværksteder samt andre stamoplysninger om kvarteret. Dette blev mit sidste mere praktiske bidrag til arbejdet med helhedsplanerne i Charlotteager.

I løbet af gennemførelsen af mit *politisk-urbane aktionsforskningsforløb* skete der samtidig en forandring af det socialontologiske grundlag, der havde været afsæt for Larsens udvikling af metodologien. Efter at være blevet introduceret til 'den pragmatiske vending' i fransk sociologi, og herunder franske nylæsninger af Peirces og Deweys teorier om *eksperimentel undersøgelse* (Karsenti & Quéré, 2005), under et forskningsophold i Sydfrankrig, begyndte jeg at fortolke min eget akti-

onsforskningsforløb med udgangspunkt i Deweys pragmatisme og som en videreførelse af den pragmatiske aktionsforskningstradition. Og i stedet for en afdækning af *mulighedsbetingelserne for det levedes realisering i aktuel byplanlægning* som i Larsens politisk urbane studie, blev min undersøgelsesgenstand *vilkårene for eksperimentelle læreprocesser inden for det boligsociale arbejde* i udsatte byområder.

Ændringen af det socialontologiske udgangspunkt indebar dog ikke en grundlæggende forandring i aktionsforskningsmetodologien. Som jeg har været inde på ovenfor, var der på tværs af den historiske og geografiske afstand en række ligheder mellem de sociale og videnskabelige eksperimenter i hhv. Hull House-settlementet og byudviklingslaboratoriet Supertanker, og de to aktionsforskningsmetodologier, i form af den pragmatiske aktionsforskning beskrevet i det foregående kapitel og Larsens politisk-urbane aktionsforskningsmetodologi, har ligeledes en række fælles træk. Disse sammenfald skyldes formentlig en række ligheder mellem de to ontologier hos hhv. Lefebvre og Dewey. Afdækning af forskelle og ligheder mellem Lefebvres teori om den sociale rumlighed og Deweys teori om eksperimentel undersøgelse vil imidlertid kræve en større diskussion, som der er ikke er plads til at komme ind på her.

Fortælling af eksperimentet

Det empiriske grundlag for afhandlingens *narrative eventalisering* og fortælling om Det Bedste i Charlottekvarteret er altså som nævnt tre historieværksteder afholdt i januar og marts 2011 og derudover fire interviews udført mellem efteråret 2010 og efteråret 2011. Derudover har jeg inddraget erindringerne fra min egen praktiske involvering i eksperimentet de steder, hvor beskrivelserne fra værkstederne og interviewene var enten for fragmenterede eller for indforståede til, at udenforstående kunne følge med. Jeg har derudover trukket på mine egne erindringer i de tilfælde, hvor der forekom mig at være væsentlige begivenheder, der af den ene eller anden årsag var blevet udeladt i værkstederne og interviewene og henlå ufortalte. I det følgende vil jeg redegøre for de metodiske valg og overvejelser i forberedelsen og afholdelsen af værksteder og interviews samt i forbindelse med den efterfølgende bearbejdning og nedskrivning af afhandlingens fortælling.

Værksteder og interviews

Historieværkstedsmetoden er i en dansk sammenhæng blevet udviklet og anvendt primært inden for forskning i organisationer og arbejdsliv (Limborg & Hvenegaard, 2010; Gensby, 2014). Som Limborg og Hvenegaard peger på, minder historieværkstedet på flere måder om et fokusgruppeinterview, men hvor fokusgruppeinterviewet ofte fokuserer på undersøgelse af personers holdninger, og

hvordan de formes socialt, fokuserer historieværksteder på beskrivelser af, og refleksioner over, konkrete begivenheder i det fælles liv i en gruppe eller organisation.

> Ved at stille en gruppe af mennesker en konkret opgave, som har relation til deres daglige situation, beskrives et antal begivenheder og mulige fortolkninger foreslås. En af metodens styrker er, at den bygger på kendsgerninger, virkelige begivenheder og personer, snarere end holdninger og synspunkter. På samme tid er værkstedet en social proces, hvor der udvikles nye tanker og indsigter om det, der har dannet baggrund for konkrete aspekter af organisationens udvikling. Værkstederne tilvejebringer ofte en ny, fælles fortolkning af den historiske udvikling (Limborg & Hvenegaard, 2010, s. 322).

Udgangspunktet for værkstedet er altså de enkelte værkstedsdeltagernes personlige erfaringer fra livet i organisationen, som gennem det fælles værkstedsarbejde bliver til episoder og brikker i en samlet fortælling, der udvikles og fortolkes i fællesskab. Udviklingen og refleksionen over organisationens historie skaber et fælles billede og en fælles forståelse af baggrunden for organisationens aktuelle situation, som kan bruges som afsæt for udvikling og planlægning af fremtidige tiltag og initiativer.

En central overvejelse i forberedelsen af historieværksteder er spørgsmålet om udvælgelse af deltagere. For at få et samlet og dækkende billede af en organisations udvikling, er det vigtigt, at et repræsentativt udsnit af de forskellige roller og positioner inden for organisationen deltager, så alle sider af organisationens liv bliver inddraget (Limborg & Hvenegaard, 2010, s. 310-311).

Den konkrete udførelse af værkstedet kan have mange former. I Limborg og Hvenegaards model opdeles værkstedet i seks faser. I de tre første faser nedskriver de enkelte deltagere hhv. væsentlige begivenheder, vigtige problemstillinger og centrale personer i organisations liv inden for en afgrænset periode. For hver fase noteres begivenheder, problemstillinger og personer på et papirark i hver sin farve. De forskellige papirark hænges løbende op og grupperes på en timeline, så der gradvist visualiseres et begivenhedsforløb med en række centrale personer og temaer. I fjerde fase inddeles deltagerne i grupper, som hver især inddeler begivenhedsforløbet i en række kapitler med forskellige titler, der angiver essensen af udviklingen i den givne periode. I femte og sjette fase diskuteres det fælles billede af organisationens historie og udvikling, der er blevet skabt, og den fælles forståelse af organisationens historie danner afsæt for overvejelser om tiltag og initiativer i organisationens fremtidige udvikling (Limborg & Hvenegaard, 2010, s. 310-316).

Styrken ved Limborg og Hvenegaards model er, at visualiseringen i form af en fælles timeline i stor udstrækning giver mulighed for at skabe og fastholde et

fælles billede af organisationens historie og udvikling. Sagt med andre ord er der i høj grad tale om et fælles 'forfatterskab' til historien, selv om der selvfølgelig kan være tilfælde, hvor nogle værkstedsdeltageres udlægninger bliver mere toneangivende end andres. Modellen egner sig derudover godt til værksteder med et større antal deltagere, idet brugen af de personlige papirark muliggør, at mange perspektiver, ganske vist udfoldet i kort og kondenseret form, kan inkorporeres i historien. Svagheden ved modellen er til gengæld, at den ikke levner plads til en dybere udfoldelse og forståelse af de enkelte deltageres personlige oplevelser og til mere tætte og detaljerede afdækninger af konkrete begivenhedsforløb. Det er med andre ord 'den store fortælling' om organisationen, der står i centrum.

I mit aktionsforskningsforløb indgik der som nævnt tre historieværksteder. De to første værksteder var for de tidligere og nuværende medarbejdere i helhedsplanen og dækkede hhv. helhedsplanens opstartsperiode i det første halvandet år fra sommeren 2007 til udgangen af 2008 og de efterfølgende 2 års realiseringsperiode fra starten af 2009 til udgangen af 2010 – tilsammen en periode på 3,5 år. I det første historieværksted deltog de personer, der havde været ansat i opstartsperioden, og som i fortællingen optræder som hhv. *byforskeren*, *designeren*, *iscenesætteren* og *aktionsforskeren*. Derudover deltog også *projektkoordinatoren*, der var trådt til i slutningen af opstartsperioden, og som igennem deltagelse i værkstedet fik overleveret erfaringer og fortalt en sammenhængende historie om helhedsplanens første halvandet år.

I det andet historieværksted deltog de personer, der havde været ansat i realiseringsperioden, og som i fortællingen optræder som hhv. *projektkoordinatoren*, *designeren*, *iscenesætteren*, *frivilligformidleren, kommunikationsmedarbejderen* og *orgelbyggeren* – sidstnævnte havde også været ansat i helhedsplanens opstartperiode, men var forhindret i at deltage i det første historieværksted. Derudover deltog også *aktionsforskeren* – mao. denne afhandlings forfatter – men her kun i rollen som facilitator og interviewer, da jeg kun i begrænset omgang havde været praktisk involveret i denne fase af eksperimentet.

To personer, som også havde deltaget i eksperimentets opstartsperiode, *arkitekten* og *antropologen*, var af forskellige årsager også forhindrede i at deltage i det første historieværksted, og blev derfor interviewet enkeltvis. Derudover blev der foretaget en opfølgende interview med *projektkoordinatoren*, da der kun i mindre omfang var blevet levnet plads til at berøre erfaringerne med ledelsen og koordineringen i realiseringsperioden i det andet historieværksted. Og endelig foretog jeg et opfølgende interview med *designeren* og *iscenesætteren*, da jeg fandt det væsentligt at få inddraget erfaringer fra det såkaldte Tryghedsprojekt, der løb af stablen i månederne efter, at de to første historieværksteder var blevet afholdt.

I de to første historieværksteder ville jeg gerne give plads til, at de enkelte medarbejdere i helhedsplanen mere udførligt og detaljeret kunne redegøre for og beskrive de projekter og aktiviteter, de havde stået i spidsen for i eksperimentet.

Hensigten var at skabe en fælles vidensbase og et samlet billede af udviklingen af eksperimentet – dels på baggrund af, at flere af de nuværende medarbejdere i helhedsplanen ikke havde deltaget i hele eksperimentets opstartsfase, dels fordi der var behov for at formidle og fortælle om de erfaringer, der var blevet skabt inden for de enkelte delprojekter i helhedsplanen, som der ikke var fuldt kendskab til på tværs i gruppen.

Af den årsag valgte jeg at give de enkelte deltagere længere taletid, end det ville have muligt inden for Limborg og Hvenegaards værkstedsmodel. Konkret foregik værkstederne ved, at de enkelte medarbejdere i helhedsplanen efter tur konkret og detaljeret beskrev de centrale aktiviteter og begivenheder inden for deres respektive arbejdsområder samtidig med, at de løbende reflekterede over sammenhængen i forløbet og baggrunden for, at tingene havde udfoldet sig, som de gjorde. Efterfølgende og til dels undervejs kunne de øvrige værkstedsdeltagere stille opklarende spørgsmål, bidrage med supplerede beskrivelser af begivenhedsforløbet eller foreslå alternative eller supplerende fortolkninger af fortællingens sammenhæng og temaer. På den måde blev der henover de to værksteder skabt et samlet billede af hele eksperimentets hidtidige forløb, som kunne gøres til genstand for fælles analyser og fortolkninger.

Til begge værksteder havde jeg på forhånd formuleret en række interviewspørgsmål til hver enkelt deltager, og indledningsvist forklarede jeg hensigten med værkstedet og præsenterede formen og spillereglerne. På det første værksted deltog jeg derudover selv mere aktivt med supplerende beskrivelser og fortolkninger, da jeg i denne fase i stor grad selv havde været praktisk involveret i eksperimentet. Begge værksteder blev desuden båndet som dokumentation og til brug for den efterfølgende analyse og genfortælling.

I både de to første værksteder og de opfølgende interviews benyttede jeg mig af narrativ spørgeteknik.

> Når emnet for et interview er reform eller reorganisering, dvs. en kæde af begivenheder, der udspiller sig over tid, er der intet usædvanligt i at formulere et spørgsmål, der udløser en historie. "Kunne du fortælle mig historien om budgetreformen, sådan som du oplevede den?" "Kan du huske, da du første gang begyndte at tale om, at der skulle ske en reorganisering til i din afdeling? Og hvad skete der så?" (Czarniawska, 2010, s. 247).

I forlængelse af indledende spørgsmål som ovenstående bad jeg værkstedsdeltagerne og interviewpersonerne om detaljeret og præcist at beskrive de konkrete hændelsesforløb, så både jeg selv og udenforstående ville kunne følge med. Oplevede jeg, at fortællingen blev for ufuldstændig, fulgte jeg op med spørgsmål som, "kan du beskrive nærmere, hvad der skete", og "hvem deltog derudover i processen?". Når deltagerne havde beskrevet hændelsesforløbet fyldestgørende, fulgte jeg dernæst op med spørgsmål, der med Czarniawskas ord sigter mod 'at

fiske efter plottet' (ibid., s. 248) ved f.eks. at spørge, "kan du forklare, hvorfor det skete", og "hvorfor tror du projektet fik det udfald, som det gjorde?".

Det tredje historieværksted blev udviklet på baggrund af de to første. Efter at der nu var skabt et fælles billede af historien internt blandt medarbejderne, var det næste skridt at få skabt et bredere og mere fyldestgørende billede af historien om helhedsplanen gennem at inddrage de øvrige deltagere i eksperimentet. Deltagerne på det tredje historieværksted var derfor repræsentanter for boligområdets beboere, ansatte fra de lokale institutioner samt boligsociale medarbejdere i kommunen og boligselskaberne. Samlet deltog 32 personer i værkstedet, heraf 13 beboere og frivillige, 5 repræsentanter for lokale institutioner og lokale kommunale indsatser, 3 repræsentanter fra organisationer i det bredere lokalsamfund i Hedehusene, 5 boligsociale medarbejdere fra kommune og boligselskaber, 4 medarbejdere fra helhedsplanen og endelig en ekstern evaluator og jeg selv (bilag D).

I forhold til de to første historieværksteder var formålet med det tredje historieværksted samtidig mere operationelt. Som tidligere nævnt skulle det fungere som en erfaringsopsamling og fælles evaluering, der kunne danne grundlag for arbejdet med ansøgning om prækvalificering til en ny helhedsplan. Af denne årsag var værkstedet opdelt i to faser (figur 5).

Første fase, som bar overskriften, "Hvad har vi lært?", blev indledt af et oplæg om de hidtidige erfaringer og resultater fra helhedsplanen, som var lavet på baggrund af de to første historieværksteder og en opgørelse af helhedsplanens foreløbige resultater. Derefter fulgte en fælles udveksling af erfaringer ved fire forskellige borde, et for hver af helhedsplanens fire delprojekter. Erfaringsudvekslingen og historiefortællingen ved de enkelte borde fulgte den samme skabelon, som var blevet brugt på de to første historieværksteder. Medarbejderne i helhedsplanen fungerede som facilitatorer og interviewere, og de enkelte deltagere ved bordene fik på tur mulighed til at fortælle om deres erfaringer og oplevelser fra samarbejdet omkring delprojektet. Ved hvert bord var der en referent, og dialogen ved alle borde blev derudover båndet.

I anden fase var overskriften, "Hvad skal vi bygge videre på?". Ligesom første fase blev den indledt med et oplæg i dette tilfælde om rammerne for den fremtidige boligsociale indsats i kvarteret. På baggrund af erfaringsudvekslingen i første fase formulerede deltagerne nu holdninger og forslag til centrale prioriteringer og byggestene i den fremtidige indsats. Værkstedet blev afsluttet med en fælles dialog i plenum og en præsentation af processen i det videre arbejde med prækvalificeringen. På baggrund af referenternes noter udfærdigede jeg efterfølgende en værkstedsprotokol, som operationelt og på kort sigt kunne bruges i arbejdet med prækvalificeringen, og som blev distribueret til alle deltagere (bilag D).

ERFARINGSOPSAMLING DET BEDSTE I CHARLOTTE-KVARTERET
– hvad har vi lært, og hvad skal vi bygge videre på?

Værksted for beboere, frivillige og ansatte

Program
10.00 Velkomst og introduktion til værkstedet

FASE 1: HVAD HAR VI LÆRT?
10.10 Det Bedste i Charlottekvarteret – erfaringer og resultater
10.30 Erfaringsopsamling i temagrupper

12.00 Frokostpause

FASE II: HVAD SKAL VI BYGGE VIDERE PÅ?
12.45 Rammer for den fremtidige indsats
13.00 Temagruppedialog om byggestene i en fremtidig indsats
13.45 Fælles dialog om fremtidig indsats i plenum
14.30 Tak for i dag og de næste skridt

Figur 5: Program for historieværkstedet 2. marts 2011

På trods af at der samlet set deltog et stort antal personer i de tre historieværksteder, var der en mindre håndfuld centrale personer, som af forskellige årsager var forhindret i at deltage i værkstederne. De mest centrale personer interviewede jeg som nævnt efterfølgende, men som i mange andre fortællinger er der også i min fortælling enkelte 'tavse stemmer', personer som optræder i historien, men som ikke selv får mæle. I disse tilfælde har jeg tilstræbt at beskrive deres rolle i historien så respektfuldt som muligt på baggrund af mine egne erindringer og andres udsagn.

Skrivning og plotlægning

Ligesom i tilrettelæggelsen og afholdelsen af værkstederne og interviewene indgik der i den efterfølgende bearbejdning og skriveproces en række metodiske overvejelser og valg. For det første måtte jeg forholde mig til det problem, som Barbara Czarniawska med henvisning til Bruno Latour betegner som spørgsmålet om *repræsentationens politik*:

> Eftersom der altid er konkurrerende versioner af virkeligheden i omløb, hvem har da ret til at vurdere dem og ud fra hvilke kriterier? (Czarniawska, 2010, s. 253).

Det primære empiriske grundlag for nedskrivning af fortællingen var som nævnt de tre historieværksteder og de efterfølgende interviews suppleret med mine egne erindringer. Allerede under selve værkstederne og ved de første gennemlytninger af optagelserne aftegnede der sig nogle klare mønstre i materialet. Ikke desto mindre kunne det samme empiriske grundlag have dannet afsæt for en række forskellige fortællinger alt efter forfatterens vægtning af de forskellige udsagn og udvælgelse af centrale tematikker. På den ene side var det umuligt at undslippe den præmis, at jeg som forfatter gennem udvælgelse og vægtning af forskellige udsagn i materialet skabte *min version* af historien – på den anden side ville jeg gerne yde retfærdighed til de mange forskellige udsagn, stemmer og fortolkninger af virkeligheden, der viste sig i det empiriske materiale.

For de finske aktionsforskere Heikkinen, Huttunen & Syrjälä er et afgørende kvalitetskriterium i narrativ aktionsforskning, som de betegner *det dialektiske valideringsprincip,* netop inddragelse af forskellige stemmer og versioner af virkeligheden i en fortælling.

> Dette princip indebærer i praksis, at forskeren ikke baserer sin tekst på sin egen monologe stemme, men kombinerer forskellige fortolkninger og stemmer i teksten – også når disse er dissonante… En aktionsforsker som respekterer dette princip giver optimalt set plads til forskellige stemmer og fortolkninger af de samme begivenheder. Afrapporteringen af forskningen bør sigte mod at gengive forskellige folks stemmer så autentisk som muligt – at fastholde dem så ægte og originalt, at informanterne kan genkende deres egen tænkning i dem (Heikkinen et al., 2007, s. 13).

Det dialektiske princip handler med andre ord om at inddrage en "polyfoni af stemmer" (Heikkinen et al., 2007, s. 13), der supplerer og sommetider modsiger både hinanden men ikke mindst også forfatteren selv. Gennem skabelsen af en flerstemmig fortælling kan man på den måde komme nærmere på at yde virkelighedens kompleksitet, pluralitet og modsætningsfuldhed retfærdighed. Hvis man i modsat fald undertrykker eller udelukker de forskelligartede og dissonante stemmer fra felten, risikerer man som forfatter at foretage det Czarniawska betegner en *politisk totalisering* (Czarniawska, 2010, s. 250) – man ophæver med andre sin egen version af virkeligheden til den eneste.

Ligesom Heikkinen, Huttunen & Syrjälä peger også Czarniawska på den flerstemmige fortælling som et modtræk til den politiske totalisering, men samtidig understreger hun, "at polyfoni i en tekst blot er udtryk for en tekstuel strategi. 'Stemmerne fra felten' taler ikke på egen hånd; det er forfatteren, der får dem til at kommunikere på sine præmisser" (Czarniawska, 2010, s. 250-251). Forfatter-

skabet til, og dermed ansvaret for, den skrevne fortælling er, som jeg allerede har været inde på, en præmis, man som forsker ikke kan undslippe. For Czarniawska er det imidlertid ikke kun helt legitimt, det er endda et krav, at man som forsker foretager sin egen fortolkning og nylæsning af de udsagn og den historie, ens 'informanter' fortæller. Som Anthony Giddens har påpeget er samfundsvidenskabernes relation til lægmandsverden kendetegnet ved *en dobbelt hermeneutik* (Giddens, 1993), og spørgsmålet om validitet i narrativ forskning kommer dermed også til at handle om kvaliteten af den selvstændige fortolkning, man foretager sig som forsker.

> Også det at sammenstykke fragmenter af fortællinger hentet lige ud af interviewprotokollen dekontekstualiserer dem, men samtidig rekontekstualiseres de. Det er ikke et spørgsmål om at 'citere ordret'; det er [et spørgsmål] om [at foretage en] rekontekstualisering, der [er] interessant ('nyskabende'), troværdig og respektfuld (Czarniawska, 2010, s. 251).

Samtidig med at man bestræber sig på at skabe en flerstemmig fortælling, der yder retfærdighed til virkelighedens kompleksitet og pluralitet, er det med andre ord også et krav, at man som forsker skaber sin egen version af historien. Med Kurt Aagard Nielsens ord er det i denne version "i en mere eksklusiv forstand forskerne, der trækker erfaringsindhold og viden ud af materialet til udfordring af eksisterende akademisk teori" (Nielsen, 2001, s. 146).

For at modvirke tendensen til politisk totalisering kan man udover at give mæle til stemmer fra felten derudover udstille og gøre sin egen mere eksklusive version af historien til genstand for informanternes kritiske granskning.

> Forskerens forpligtelse er imidlertid at påtage sig det forfattermæssige ansvar for den fortælling, de har stykket sammen, og samtidig tillade eksistensen af kritik fra informanternes side, hvis de er opmærksomme på det (Czarniawska, 2010, s. 250).

Heikkinen, Huttunen & Syrjälä betegner dette kvalitetskriterium i narrativ forskning som *refleksivitetsprincippet*.

> Udgangspunktet for narrativ tænkning er, at forskningsrapporten er en narrativ historie skabt af forskeren, ikke en billedlignende replika. Det er forskerens forpligtelse at være opmærksom på, hvordan han/hun gengiver virkeligheden – og at redegøre eksplicit for hans/hendes erkendelsesproces i teksten… Forskerens historie er en blandt et antal alternativer… Den person, der bedriver aktionsforskning, skal anerkende, at han eller hendes perspektiv ikke nødvendigvis er mere sandt end andres perspektiv. Han/hun bør betragte sin afrapportering som et fortolkningsbidrag, som

> skaber et oplæg til diskussion snarere end at hævde en endegyldig sandhed (Heikkinen et al., 2007, s. 11-12).

Som Czarniawska peger på, vil forskerens repræsentation af virkeligheden især være åben for praktikernes kommentarer og spørgsmål, når det studerede praksisfelt er veluddannet. Videnskabens autoritet får i en situation, hvor en befolkning eller en gruppe af praktikere er oplyste, "ikke længere protesterne og kritikken til at forstumme", og 'stemmerne fra felten' kan i mange tilfælde være lige så retoriske skolede og velformulerede som forskerne (Czarniawska, 2010, s. 250).

En narrativ aktionsforskers skrevne fortælling skal altså ses som en blandt flere mulige historier, som samtidig er åben for, og i mange tilfælde vil være, genstand for lægfolks og informanters kritiske granskning. Et centralt diskussionspunkt i en sådan granskning er spørgsmålet om, hvad der er fortællingens overordnede *plot*. I forhold til den historie om en *eksperimentel læreproces*, som jeg fortæller i denne afhandling, finder jeg den bulgarsk-franske narratolog Tzvetan Todorovs definition af et plot særligt rammende.

> [Det minimale plot udgøres] af bevægelsen fra en ligevægtstilstand til en anden. Den 'ideale' fortælling begynder med en stabil situation, som forstyrres af en eller anden magt eller kraft. Det skaber en tilstand af uligevægt, og gennem en modsatvirkende kraft genskabes ligevægten. Den nye ligevægtstilstand minder om den første, uden at de to dog nogensinde er identiske (Todorov i Czarniawska, 2010, s. 248).

Inden for rammerne af en enkelt historie vil der ifølge Czarniawska typisk forekomme en sekvens af på hinanden følgende (u)ligevægtstilstande og modsatrettede forsøg på at genskabe stabilitet – "så snart ligevægten forstyrres, iværksættes en handling for at genskabe den; når der derpå opstår komplikationer, bliver de ligeledes taget hånd om" (Czarniawska, 2004, s. 86). I en historie fortalt af en planlægger i Stockholm fulgte fortællingen således følgende mønster: Uligevægt 1 > Handling 1 > Ligevægt 1 > Komplikation 1 > Handling 2 > Ligevægt 2 > Komplikation 2 > Handling 3 > Ligevægt 3 (Czarniawska, 2004, s. 84-86).

Et lignende mønster optræder i denne afhandlings fortælling. I tiden inden arbejdet med helhedsplanen sættes i gang er der positiv forventning til det kommende arbejde, og der forekommer at være en stabilt udgangspunkt for eksperimentet i form af den foreliggende helhedsplan. Situationen er med andre ord kendetegnet ved ligevægt. Fra det øjeblik arbejdet med realisering af helhedsplanen indledes, opstår der imidlertid en lang række uforudsete vanskeligheder, der destabiliserer situationen og bringer tingene i uligevægt. Over det næste to år kæmper medarbejdere i helhedsplanen på en lang række fronter med at genskabe ligevægten, inden situationen vender og tingene stabiliseres i slutningen af helhedsplanens andet og starten af det tredje år. Kort tid herefter opstår der imidler-

tid nye komplikationer, som igen forstyrrer ligevægten, og bringer tingene i ubalance. Gennem et nyt modsvar på denne situationen genskabes ligevægten igen, og på det tidspunkt hvor historien slutter, er alt igen i harmoni og balance – i hvert fald for et øjeblik.

Et plot kan også ses som det *"forklarende tema* [i en historie], der indordner begivenhederne og forbinder dem i en meningsfuld handlingsrække" (Czarniawskal, 2010, s. 245). I min fortælling er det forklarende tema den eksperimentelle sociale læreproces. Det er med andre ord gennem læreprocessen, at fortællingens aktører bliver i stand til at overvinde besværligheder og komplikationer og genskabe ligevægten. I en anden forfatters version af historien kunne plottet imidlertid havde set anderledes ud. Historien kunne overordnet have handlet om de snævre rammer for politisk orienteret lokalsamfundsarbejde i det boligsociale arbejde – et tema som i min fortælling kun optræder i form af det Todorov betegner som et *indlejret* og underordnet plot (Czarniawska, 2010, s. 256). Historien ville så have været en anden. At det er blevet en historie om en eksperimentel læreproces er med andre ord et resultat af *min aktive plotlægning*.

Set i bakspejlet kunne jeg i mine historieværksteder have gjort en større indsats for 'at fiske efter det overordnede plot' og således i højere grad have skabt et fælles forfatterskab til fortællingen. Bl.a. den fælles visuelle tidslinje, som indgår i Limborg og Hvenegaards historieværksted, kunne have været et godt udgangspunkt for *fælles plotlægning* gennem diskussion af spørgsmål som, "hvad handler hele historien så om"?, "hvorfor skete alt det, der skete", og "hvilke faktorer kan forklare alt det, der skete". Plotlægningen af denne afhandlings fortælling skete imidlertid hovedsageligt i forbindelse med min efterfølgende sammenskrivning af resultaterne fra værkstederne og interviewene, og at det blev til en historie om en eksperimentel læreproces er således i høj grad et resultat af min fastlæggelse af det bærende og sammenbindende tema.

I afhandlingen har jeg således forholdt mig til *det dialektiske valideringsprincip* ved at skabe plads til en række forskellige stemmer og perspektiver, dels ved at skabe et forum for deres mundtlige fortællinger i de tre historieværksteder og de opfølgende interviews, dels ved derudover at give dem mæle i den flerstemmige skrevne fortælling, der følger over de næste kapitler. Jeg har i min inddragelse af udsagn fra værksteder og interviews bestræbt mig på at citere respektfuldt gennem at transskribere længere passager fra protokollerne med plads til udfoldelse af informanternes personlige og selvstændige udlægninger af begivenhederne. I de tilfælde hvor jeg har skønnet, at der kunne være tale om udsagn af mere privat eller følsom karakter, har jeg desuden indhentet informanternes godkendelse til brug af citaterne. Jeg har endvidere forholdt mig til *refleksivitetsprincippet* ved her i indeværende kapitel åbent at anerkende, at min fortælling blot er en blandt mulige versioner af historien om Det Bedste i Charlottekvarteret, samtidig med at jeg står ved og tager ansvar for den fortælling, jeg har skrevet. Jeg har derudover og-

så i fortællingen inddraget udsagn, der forholder sig kritisk til den praktiske rolle, jeg selv har spillet i eksperimentet, og har ikke forsøgt at dække over den utilstrækkelighed og fejlbarlighed, som jeg til tider erfarede hos mig. Med udgivelsen af afhandlingen er historien om Det Bedste i Charlottekvarteret samtidig ikke et afsluttet kapitel – dels pågår arbejdet med en ny helhedsplan, der bygger videre på læringen fra de første formative år, fortsat i skrivende stund i kvarteret – dels skal publiceringen af afhandlingen ses som en invitation til en fortsat refleksion om erfaringerne fra eksperimentet, og herunder en diskussion af, hvad der var det overordnede plot.

Inden jeg indleder fortællingen på de kommende sider, vil jeg afrunde med at komme ind på, hvordan jeg har arbejdet med det yderligere kvalitetskriterium for narrativ aktionsforskning, som Heikkinen, Huttunen & Syrjälä betegner "the principle of evocativeness", og som jeg vil oversætte til *det virkningsæstetiske princip*.

> I den narrative ramme nærmer videnskab sig kunst. Forskning kan også kvalitetsbedømmes ud fra de æstetiske oplevelser og de følelser, den skaber hos læseren (Heikkinen et al., 2007, s. 16).

Med andre ord har jeg forsøgt at skrive en fortælling, der ikke kun vækker til eftertanke og er lærerig, men som også er en god og underholdende læseoplevelse. Konkret har jeg bl.a. på de indledende sider af afhandlingen gjort brug af den retoriske figur, der kaldes *hypotypose*, dvs. "brugen af stærkt malende passager af beskrivende prosa, der udmaler et sceneri eller en handling på en levende og fængslende måde" (Czarniawska, 2010, s. 255). Brugen af en *hypotypose* sigter mod "en beskrivelse, der er rig, overvældende og farverig" (ibid., s. 255), i lighed med det Cliiford Gertz betegner som en 'tyk beskrivelse' (Geertz, 1973).

Jeg har derudover forsøgt at fastholde læseren opmærksomhed gennem gentagen brug af flere forskellige narrative greb, herunder det virkemiddel der populært betegnes som en *cliff hanger*: "en dramatisk og spændende slutning på et afsnit af en serie der får publikum til at vente utålmodigt på det følgende afsnit" (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 2017). Som den opmærksomme læser vil bemærke, afløser de enkelte handlingstråde i fortællingen løbende hinanden, og idet den enkelte handlingstråd afbrydes, efterlades man i nogle tilfælde som læser i spændt afventning på fortsættelsen. Således er i hvert fald intentionen. Om det er lykkedes at skabe en medrivende fortælling, kan læseren selv undersøge nærmere på de følgende sider.

Kapitel 7
Et eksperiment bliver til

Indledning

I foråret 2006 indledes et samarbejde mellem en række meget forskelligartede organisationer, der skal vise sig at blive både innovativt og udfordrende for alle parter. Det uvante og uprøvede samarbejde drejer sig om en boligsocial helhedsplan i boligområdet Charlotteager i Hedehusene, og de nyfundne samarbejdspartnere er Høje-Taastrup Kommune, boligorganisationerne Danske Funktionærers Boligselskab (DFB) og Vibo og det uafhængige byudviklingslaboratorium Supertanker, der hidtil har haft base i København. Disse centrale samarbejdspartnere finder sammen om et eksperiment, der dels skal genoplive nogle af de tidligere traditioner skabt i lokalsamfundsarbejdets første pionerår i Charlotteager, dels skal introducere nye ressourcemobiliserende processer og metoder.

Det første kapitel i historien om dette eksperiment fortæller om tilblivelsen af dette nye samarbejde og den boligsociale helhedsplan. Det beretter om det møde, der indledte samarbejdet, om den måde helhedsplanen blev udviklet på og om det indhold, planen fik. Det beretter også om baggrunden for, at den boligsociale indsats i Charlotteager i sin tid blev indledt, om tilblivelsen af et udsat boligområde og om forandringen af Hedehusene som lokalsamfund. Men først og fremmest fortæller kapitlet om et samarbejde, der får en god start, og samtidig hvordan og hvorfor der tidligt opstår begyndende vanskeligheder. Det er både en beretning om, hvordan en ny situation kan åbne mulighed for, at mennesker kan finde sammen om at udforske og forsøge noget nyt, men også det første kapitel i en længere fortælling om, hvordan den samme situation og de nye samarbejdspartneres manglende kendskab til hinanden kan vanskeliggøre dette samarbejde.

I sin kerne handler eksperimentet om at over- og videreføre de erfaringer, som byudviklingslaboratoriet Supertanker har opbygget gennem flere års urbane eksperimenter i forladte havne- og industriområder i det indre København, til en ny og, som det skal vise sig, meget anderledes kontekst. Samtidig handler det om at revitalisere det lokale engagement og den mobilisering, som prægede de første år af den boligsociale indsats i Charlotteager, men som har vist sig at være svær at fastholde i de efterfølgende år. Konkret består eksperimentet i at introducere et semi-autonomt byudviklingslaboratorium i boligområdet som base for en ræk-

ke forsøg med designprocesser og nye dialog- og kommunikationsformer. Formålet med eksperimentet er at engagere og mobilisere en bred gruppe af lokale beboere, herunder boligområdets børn og unge, omkring udviklingen af boligområdet og at opbygge nye samarbejdsrelationer mellem Charlotteagers beboere og lokale foreninger, institutioner, virksomheder og naboområder i Hedehusene.

Et samarbejde indledes

I foråret 2005 bliver det urbane laboratorium Supertanker kontaktet af *den boligsocialt ansvarlige* i Høje-Taastrup Kommune og inviteret til at diskutere mulighederne for et samarbejde omkring udarbejdelse af en forestående boligsocial helhedsplan i Charlotteager. Ved lidt af en tilfældighed bliver det fra Supertankergruppen *arkitekten*, der tager alene til Høje-Taastrup for at mødes med *den boligsocialt ansvarlige* samt en *miljømedarbejder* som repræsentant for områdets boligforeninger. Turen til forstaden går dog ikke helt som planlagt.

> Så står jeg af på Tåstrup Station i stedet for Høje-Taastrup Station, vi skal jo mødes med [*den boligsocialt ansvarlige*] på Rådhuset, og jeg farer vild og er så tæt på bare at tage hjem igen (*Arkitekten*, I2).

Det lykkedes dog til sidst *arkitekten* at finde vej i de fremmede omgivelser, og han ankommer til rådhuset med cirka en halv times forsinkelse. Trods den forvirrede optakt forløber mødet dog godt, og både *den boligsocialt ansvarlige* og *miljømedarbejderen* virker meget positivt stemt over Supertankers procesorienterede tilgang.

> På det tidspunkt var vi i Sydhavnen, og der arbejdede vi meget med at lave nogle procesforløb, som handlede om først at tage ud og tale med folk, og så 'piske en stemning op' og slutte af med, at man lod nogle lokale mennesker overtage nogle små selvorganiserede projekter. Så det var allerede på dagsordenen fra det første møde. Og det var [*miljømedarbejderen*] meget begejstret for (*Arkitekten*, I2).

Parterne bliver derfor enige om at indlede et samarbejde omkring formulering og udvikling af en helhedsplan for Charlotteager. Inden vi fortæller, hvad der umiddelbart herefter skete, kan det imidlertid være klargørende at opholde sig lidt ved historien om den bredere historiske og samfundsmæssige baggrund og den mere omfattende politiske og sociale situation, der lå til grund for, at dette nye samarbejde blev påbegyndt.

Et udsat boligområde

I 1970 beslutter kommunalbestyrelsen i Høje-Taastrup, at der skal opføres et nyt boligkvarter på den såkaldte Charlottegårds marker i den østlige udkant af Hedehusene. Området bliver udstykket til 800 etageboliger og 200 parcelhuse, en ny skole samt en række daginstitutioner. Allerede inden de første beboere er flyttet ind, er grundstenene til den række af problemer, der kommer til at præge det nye Charlottekvarter, imidlertid allerede blevet lagt.

Beslutningen om opførelsen af det nye Charlottekvarter træffes på baggrund af forventninger om kraftig befolkningsvækst i de kommende årtier. En prognose anslår i 1970, at indbyggertallet i Høje-Taastrup Kommune som helhed vil vokse fra de daværende ca. 30.000 indbyggere til 74.000 i 1982. Forventningerne om kraftig befolkningsvækst hænger sammen med, at Høje-Taastrup Kommune er planlagt til at have en central placering som knudepunkt i Hovedstadsregionen. Vestegnskommunen skal aflaste København, både hvad angår boliger men også udflytning af offentlige institutioner og lokalisering af nyt erhvervsbyggeri, og i regionplanerne fra 1973 fastlægges det, at en væsentlig del af den bymæssige vækst skal ske omkring den planlagte stationsby i Høje-Taastrup, i Tåstrup samt i Hedehusene (Rasmussen, 1994, s. 305-311; Gaardmand, 1993, s. 115-123, 209-215; Riis & Bæklund, 2005, s. 5).

I 1973 tages der hul på første etape af udbygningen af etageboligerne i det nye Charlottekvarter. Bygherren er den almene boligorganisation Danske Funktionærers Boligselskab, og i 1975 står Charlottegården med 405 lejligheder klar til indflytning. I samme periode opføres den nye skole, Charlotteskolen. I 1980 indvier boligselskabet Vibo anden etape af etagebyggeriet, boligafdelingen Charlotteager I med 182 lejligheder. To år senere i 1982 er et næsten identisk byggeri, Charlotteager II, klar til indflytning, ligeledes med Vibo som bygherre og bestående af 186 lejligheder. På dette tidspunkt har Vibo planer om endnu en etape med etageboliger, men pga. udlejningsvanskeligheder besluttes det i 1988 i stedet at opføre en rækkehusbebyggelse med 71 boliger med navnet Charlottegårdshave (Faurby, 2002, s. 23).

Figur 6: Charlottegården og Charlotteskolen kort tid efter opførelsen

Som mange andre almene boligbebyggelser over hele landet, der opføres i samme periode, bliver bebyggelsen fra starten ramt af udlejningsvanskeligheder, og Charlotteager bliver et af de områder, der får betegnelsen *samspilsramte boligområder*. Betegnelsen samspilsramt refererer til, at de nyopførte boligområders problemer ikke kan henføres til en enkelt forklarende faktor, og at boligområderne lider under konsekvenserne af en række økonomiske, politiske og planlægningsmæssige strukturelle forandringer uden for områderne selv (Larsen, 2012, s. 205).

Allerede inden første etape af byggeriet indvies, er de forudsætninger, der ligger til grund for udbygningen af Charlottekvarteret og det omfattende boligbyggeri i Høje-Taastrup Kommune, begyndt at skride. Først og fremmest udebliver den forventede befolkningstilvækst, og i 1982 er der ikke de forventede 74.000 indbyggere i kommunen, men kun ca. 44.000. I 2005 er tallet kun vokset yderligere til ca. 45.000 indbyggere. Høje-Taastrup Kommune bliver ikke en arbejdspladsmagnet i det omfang, man havde forventet, og en række af de store arbejdspladser bliver ikke udflyttet fra København, sådan som det var forudsat i regionplanen. Samtidig bliver en række af kommunens eksisterende store arbejdspladser ramt af 1970'ernes økonomiske krise og må dreje nøglen om. Som en yderligere negativ faktor vælger mange af kommunens økonomisk bedrestillede borgere, tilskyndet af inflation og mulighederne for rentefradrag, at bosætte sig i de nye ejerboligområder. Ligesom andre almene boligområder løber Char-

lotteager derfor fra starten ind i store udlejningsvanskeligheder, og i en situation med stigende arbejdsløshed betyder den lette adgang til boliger, at det bliver dårligt stillede familier, der med støtte fra kommunen kommer til at bo i området. Charlotteager får derfor det, der senere bliver betegnet som en socialt skæv beboersammensætning, og området kæmper fra starten med et dårligt omdømme. Ældre beboere i bebyggelsen fortæller således i dag, hvordan de fra starten blev set skævt til af de mere velstillede naboer i parcelhuskvartererne, som blev opført i samme periode (Jensen, 1994, s. 327-332, 355; Riis & Bæklund, 2005, s. 5-6; Bilag A).

Fra produktionssamfund til segregeret forstad

Den isolation og afsondring fra naboområderne og Hedehusene som helhed, der præger Charlotteager fra starten, skal samtidig ses i sammenhæng med, at lokalsamfundet Hedehusene som konsekvens af en række ydre faktorer grundlæggende forandres i løbet af den periode, hvor det nye boligområde etableres. I de første år af 1970'erne begynder lukningen af Hedehus-Teglværket, en af de tre store industrivirksomheder, som byen Hedehusene i sin tid er vokset op omkring. Sammen med anlæggelsen af Charlotteager kan lukningen af teglværket ses som en markering af Hedehusenes forvandling fra industriby og tæt integreret produktionssamfund til segregeret forstad.

Hedehusene opstår som stationsby midt i 1800-tallet, men det er først i slutningen af århundredet samtidig med den industrielle udvikling i resten af Danmark, at byen for alvor begynder at vokse. Opsvinget i bygge- og anlægssektoren i 1890'erne fører således til etablering af en række tunge industrivirksomheder i området syd for jernbanen. Den første af de store virksomheder er Madsens Grusgrav, som åbner i 1892 i det område, som nu rummer det rekreative område Hedeland. Lidt vest for Madsens Grusgrav anlægges i 1894 områdets næstældste tunge industri, Nymølle Skærvefabrik og Grusgrav, og to år senere i 1896 etableres Hedehus Teglværket. Det er ifølge historikeren Else Trier disse store fabrikker syd for jernbanen, som industribyen Hedehusene i bogstavelig forstand er bygget op omkring, og som giver byen dens karakter (Hansen, 1974; Trier, 1993, s. 228-234).

Omkring industrivirksomhederne syd for banen opføres små huse til arbejderne i sten fra teglværket, og værket leverer også sten til byens kirke, Ansgarkirken, der indvies i 1921. Det er indvandrere fra landet, der flytter til Hedehusene for at finde beskæftigelse på byens store arbejdspladser under barske vilkår og til en lav løn. Som industriby er Hedehusene på den ene side et klassesamfund med klare skel mellem 'kapitalister' og arbejdere, hvad der også tidligt giver sig udslag i strejker og arbejdskonflikter. Men der er samtidig tale om et meget tæt integre-

ret lokalsamfund, hvor stort set alle har en funktion i den sociale arbejdsdeling organiseret omkring produktionen (Trier, 1993, s. 233, 241).

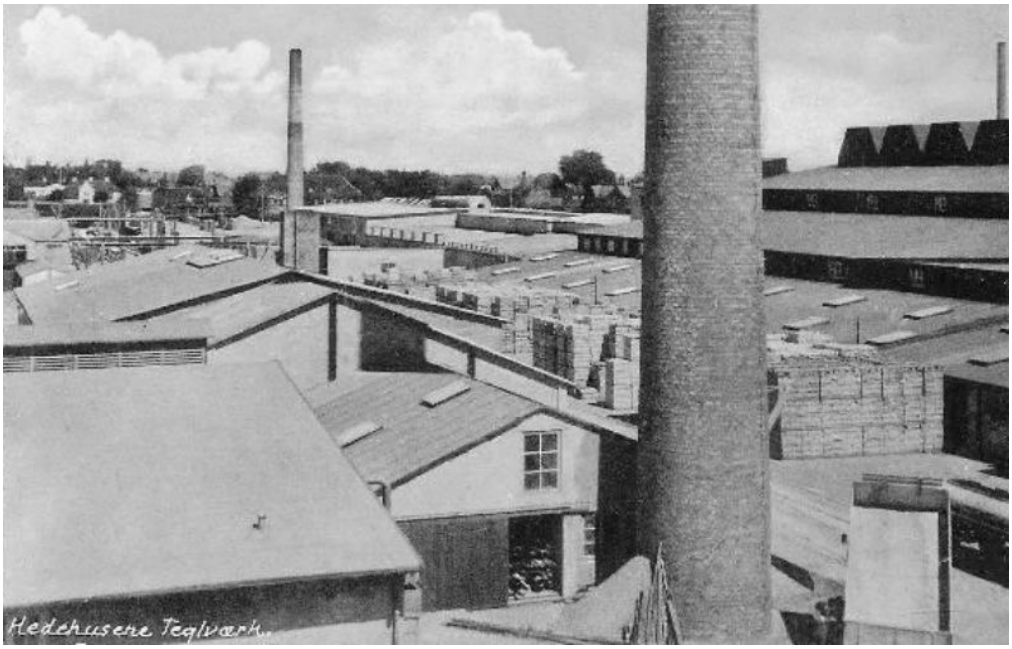

Figur 7: Hedehus Teglværket. Udateret postkort.

Efter den første industrialiseringsbølge begyndende i 1890'erne oplever Hedehusene i efterkrigstiden en ny industrialisering, og 40 år efter at de "tre store giganter" har set dagens lys, kommer den fjerde til. Det, der senere bliver til virksomheden Rockwool, etableres i bygninger mellem Madsens Grusgrav og Nymølle Skærvefabrik. Virksomheden har i 1937 begyndt en mindre produktion af isoleringsmaterialer, og i efterkrigsårene vokser Rockwool til at blive Hedehusenes største industri med flere hundrede ansatte (Trier, 1993, s. 243). Rockwool er den eneste af de store industrivirksomheder, som stadig eksisterer i Hedehusene, og koncernens internationale hovedkontor har den dag i dag stadig adresse på hovedgaden.

Samtidig med den anden industrialiseringsbølge sås imidlertid de første spirer til en ny udvikling, der grundlæggende kommer til forandre byens karakter. I 1950'erne bygges de første boligkarréer med lejligheder tiltænkt arbejderne langs gaden Vesterkøb nord for jernbanen. De nye beboere, der flytter ind, kommer imidlertid ikke til byen på grund af et øget antal lokale arbejdspladser, men på grund af muligheden for at få fordelagtige boliglån med en lav rente. Mens boligernes antal stiger, er antallet af arbejdspladser det samme. Der er med andre ord tale om begyndelsen på en ny udvikling, hvor forstadsbeboerne rykker ind (Trier, 1993, s. 244).

Hedehusenes forvandling fra industriby til forstad tager for alvor fart fra 1970'erne, hvor en række af byens virksomheder lukker, samtidig med at der udstykkes nye områder til boliger. Via de nye boligbebyggelser, herunder Charlotteager, vokser Hedehusene sammen med de omkringliggende gamle landsbyer Fløng, Kallerup og Baldersbrønde. Indbyggertallet stiger samtidig med, at antallet af arbejdspladser samlet set ikke øges, selv om der etableres nye industriområder bl.a. omkring den gamle landsby Baldersbrønde. Udviklingen, hvor meget få af de nye tilflyttere arbejder i Hedehusene, forstærkes med etablering af Holbækmotorvejen, og da regionaltoget fra 1980'erne begynder at standse én gang i timen i Hedehusene (Trier, 1993, s. 46).

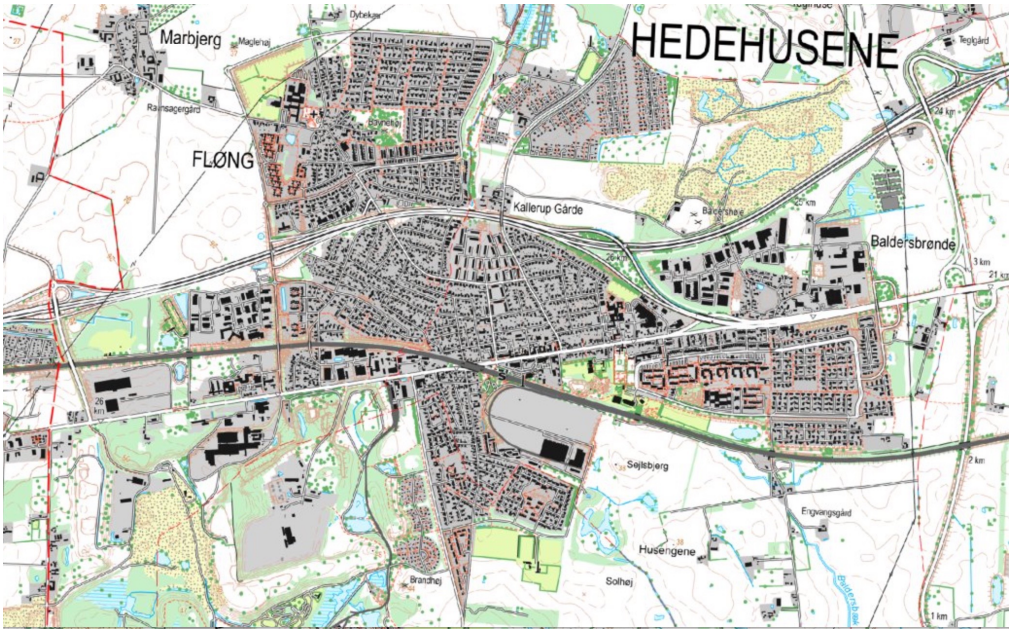

Figur 8. Forstaden Hedehusene. Kilde: Topografisk.dk.

Blandt den nye bølge af tilflyttere, der bosætter sig i Hedehusene fra slutningen af 1970'erne, er en med tiden voksende gruppe af gæstearbejdere fra hovedsageligt mindre landsbyer i Tyrkiet. Gæstearbejderne er nogle af de første, der lejer boliger i Charlotteager. Nogle flytter til for at arbejde i byens industrivirksomheder, såsom Rockwool, og andre kommer som følge af lovkravet om en passende bolig fra 1973, der presser en stor gruppe af gæstearbejdere i Hovedstadsområdet fra det private udlejningsmarked over i det almennyttige byggeri, som har flest ledige boliger på Vestegnen. Senere hen ankommer en række mindre flygtningegrupper fra det tidligere Jugoslavien (Bosnien, Kosovo, Kroatien), Pakistan, Marokko, Afghanistan, Iran og Irak, hvoraf en stor del bosætter sig i Charlotteager. Det er dog kendetegnende for Charlotteager, ligesom for andre

udsatte boligområder på den Københavnske vestegn, at det er gæstearbejderne (og deres efterkommere) fra højkonjunkturen i tresserne og begyndelsen af halvfjerdserne, der udgør hovedparten af de etniske minoriteter. Andelen af udenlandske statsborgere er i Charlotteager større end i kommunen generelt, og er over 10 år steget fra 38% midt i 1990'erne til 50% i 2005 (Bilag A; Larsen, 2008, s. 67).

Som i de øvrige dele af landet oplever gæstearbejderne og deres efterkommere, at deres arbejdskraft gradvist overflødiggøres på grund af indførelsen af ny produktionsteknologi og det mindskede behov for ufaglært arbejdskraft. Udviklingen rammer dog mindre hårdt i de udsatte boligområder på den Københavnske Vestegn end i andre udsatte boligområder i landet. På trods af at byvæksten sker i et langsommere tempo end forventet, sker der op igennem 1970'erne og 1980'erne en udflytning af let industri, af en stor del af de små og mellemstore produktions- og servicevirksomheder samt af store dele af lager-, opbevarings- og logistiskindustrien til den storkøbenhavnske periferi. Det arbejdsmarked, der omgiver Charlotteager og de øvrige udsatte boligområder på Vestegnen, som Larsen tilsammen kategoriserer som *metropole randområder*, får således landets formentlig største koncentration af produktions- og serviceerhverv (50-56% af arbejdspladserne). Der er således fortsat en lokal efterspørgsel på ufaglært arbejdskraft, og set i forhold til udsatte boligområder andre steder i landet er en større gruppe af beboerne i de såkaldt metropole randområder (herunder også de etniske minoriteter) i beskæftigelse (Larsen, 2008, s, 67).

Tilsammen bidrager disse udviklinger, trods et mindre dramatisk tab af arbejdspladser end andre steder i landet, til en grundlæggende forandring af Hedehusene som lokalsamfund. Modsat i industribyen Hedehusene, hvor stort set alle deltog i den sociale arbejdsdeling organiseret omkring produktionen, kan man nu ikke længere tale om lokalsamfundet som noget givet. De forstadsbeboere, som nu dominerer byen, er ikke gensidigt afhængige af hinanden i kraft af, at de hver især har en opgave i den sociale arbejdsdeling på lokalt plan. Det er derfor nogle helt nye vilkår, der møder den meget heterogene gruppe af tilflyttere, der nu bosætter sig i Charlotteager. Modsat tidligere bliver de ikke automatisk integreret i lokalsamfundet gennem deres tilknytning til det lokale produktionsfællesskab. I modsætning til de "underordnede klasser" i industribyen Hedehusene, som nok måske blev udbyttet, men som var uundværlige i den sociale arbejdsdeling, får en stor andel af de nye tilflyttere til byen, som koncentreres i Charlotteager, i stedet en status og position som overtallige eller "unyttige" (Hansen, 2008, s. 88). Som lokalsamfund er Hedehusene blevet svækket, og med den franske sociolog Jacques Donzelots ord kan man tale om en forandring af byen fra et *produktionssamfund* til *et samfund, der aktivt skal produceres.*

> Samfundet har så at sige mistet sin evidens, det er ikke længere en præmis, der giver sig selv. Samfundets sociale sammenhæng er blevet selve problemet, og det sociale er blevet et fænomen, der først skal produceres (Hansen, 2008, s. 89).

På det bymæssige plan viser denne forandring eller svækkelse af lokalsamfundet sig gennem en tendens til stigende social segregering og dannelse af enklaver, der mere eller mindre lukker sig om sig selv: Fløng nord for Holbækmotorvejen, det gamle Hedehusene nord for jernbanen omkring Vesterkøb, området syd for jernbanen omkring Reerslevvej og Brandhøjgaardsvej, kvarteret omkring den gamle landsby Baldersbrønde nord for Hovedgaden og så i byens østlige udkant syd for Hovedgaden Charlottekvarteret, som adskiller sig fra de øvrige områder ved en intern opdeling mellem de almene boliger i Charlotteager og de omkringliggende parcelhuse.

Segregeringen og opdelingen i denne østlige del af byen viser sig på det sproglige plan ved, at navnet Charlottekvarteret, som oprindeligt bliver brugt om hele udstykningen på den gamle Charlottegårds marker, efterhånden kun bruges om det etageboligområde, hvor alle lejemål har adressen Charlotteager. En af de historier, der fortælles i boligområdet, handler således om, hvordan de naboer, hvis parcelhuse støder op til både Charlotteager-vejen og de sideløbende villaveje, fik ændret deres postadresser for at slippe af med det negative stempel, som en adresse på Charlotteager indebærer.

Det boligsociale arbejde indledes

Som reaktion på denne udvikling indgår de to boligselskaber DFB og Vibo i 1994 et samarbejde og ansøger den daværende SR-regerings Byudvalg (se kapitel 3) om en særlig indsats i Charlotteager, og i 1995 ansætter boligselskaberne den første i en række af boligsociale miljømedarbejdere. *Byudvalgsmedarbejderen* får til opgave at koordinere arbejdet med en omfattende indsats, der både rummer boligsociale tiltag, fysiske miljøforbedringer, udbedring af byggeskader og økonomisk sanering (Faurby 2002).

Figur 9: Sjov Søndag i Charlottekvarteret. En tradition der går tilbage til byudvalgsprojektet.

De følgende år frem til årtusindskiftet bliver en pionertid for det boligsociale arbejde i Charlotteager, hvor en bred gruppe af beboere mobiliseres omkring en række nye sociale aktiviteter og fysiske projekter, og hvor nye netværk og traditioner bliver skabt i kvarteret. En projektgruppe med repræsentanter for afdelingsbestyrelserne, Charlotteskolen og de lokale institutioner arbejder med udviklingen af boligområdets fælles grønning, der afholdes det første af en række Nabotræf, hvor beboere udvikler idéer til nye sociale aktiviteter, og den første Sjov Søndag, en årlig festdag på kvarterets grønning, afholdes med deltagelse af flere hundrede børn og unge. Blandt de øvrige nye sociale aktiviteter, der ser dagens lys i de første pionerår, er et street basket-projekt for kvarterets unge, en legecontainer for kvarterets børn bemandet af ledige kontanthjælpsmodtagere fra boligområdet, en motionsklub, et PC-værksted og en morgencafé drevet af frivillige i det fælles beboerhus. Derudover indgår byudvalgssamarbejdet i Charlotteager i et tværgående kommunalt samarbejde om etableringen af et nyt korps af opsøgende ungemedarbejdere, Gadeplan, til støtte for at bringe unge ud af kriminalitet og misbrug. Endelig fører arbejdet med udviklingen af den fælles grønning til etablering af en boldbane, som indvies i år 2000, og året efter indvies et nyt Aktivitetshus i samme område (Faurby, 2002).

Trods de nævnte positive begivenheder omkring årtusindskiftet kommer de første år af det nye århundrede også til at markere afslutningen på pionerårene

for lokalsamfundsarbejdet i Charlotteager. Den energi, der har været omkring at starte nye aktiviteter op, begynder at blive afløst af vanskeligheder og besværligheder med at holde aktiviteterne kørende. Der opstår konflikter mellem forskellige beboergrupper og de forskellige boligafdelinger omkring brugen af de nye faciliteter, ikke mindst hvad angår Aktivitetshuset, hvor de regler og aftaler, der er blevet lavet for at styre brugen af huset, viser sig at være svære at implementere. Udover boldbanen og Aktivitetshuset bliver de mange planer og visioner for Grønningen ikke realiseret, og omkring 2002 vælger byudvalgsmedarbejderen at søge nye karriereveje. Samme år beslutter den nytiltrådte VK-regering at trække det statslige tilskud til boligsociale aktiviteter og til ansættelse af beboerrådgivere og miljømedarbejdere. Det lykkedes dog at forlænge ansættelsen af en miljømedarbejder i Charlotteager, da Høje-Taastrup Kommune beslutter at yde tilskud til fortsættelse af ordningen, men de efterfølgende år blive karakteriseret ved hyppig udskiftning på posten, og der er ikke længere den samme kontinuitet og stabilitet som i *byudvalgsmedarbejderens* tid (Faurby, 2002; Bilag A).

VK-regerings ændrede politik og prioritering i forhold til de udsatte boligområder får også på andre måder konsekvenser for det boligsociale arbejde i Charlotteager. I 2001 er Høje-Taastrup Kommune sammen en række andre kommuner blevet udvalgt som modelområder for en ny boligsocial indsats med midler fra den såkaldte Bypulje under By- og Boligministeriet. Udover at indsatsen bliver forsinket og først starter i 2003, indebærer regeringsskiftet et skærpet fokus på såkaldt 'målrettede indsatser' og et mindre fokus på den brede mobilisering og inddragelse af beboere (Riis & Bæklund, 2005, s. 6-7). Den udskudte indsats navngives Det Boligsociale Partnerskab og kommer i den reviderede version til at bestå af en række tværgående projekter i kommunens udsatte boligområder, som løber over en fireårig periode og afsluttes i 2006. Hovedfokus i de tværgående projekter er på beskæftigelse, uddannelse, integration gennem fritidsaktiviteter, kriminalpræventive indsatser og socialpædagogisk arbejde med udsatte unge. I den afsluttende statusrapport konkluderes, at det gennem projektaktiviteterne i Charlotteager er lykkedes at skabe kontakt til en del af områdets etniske minoriteter, og at særligt kvinder og børn med anden etnisk baggrund end dansk er blevet socialt aktiveret i forskellige foreninger. Derudover er der i mindre grad sket forbedringer på beskæftigelsesområdet, og endelig har et lille antal unge fra kvarteret modtaget behandling i det tværgående hashmisbrugsprojekt Projekt Netværk og er blevet stoffrie eller har opnået væsentlig stofreduktion (Riis og Bæklund, 2006, s. 13).

Situationen i 2006

"Men vi tænkte, at vi ville prøve at vende processen på hovedet og prøve at få fat på nogle af dem med ressourcer herude"

Efter godt er vel et årtis boligsocial indsats er Charlotteager på tidspunktet for afslutningen af Det Boligsociale Partnerskab i 2006 præget af de samme tendenser, som da det boligsociale arbejde blev indledt. Den afsluttende statusrapport for Det Boligsociale Partnerskabs vurderer således, at der fortsat vil være brug for en boligsocial indsats især med fokus på socialt integrerende initiativer for børn og unge (Riis og Bæklund, 2005, s. 13). Det statistiske billede af området i 2006 viser et boligområde med større arbejdsløshed og en væsentlig større gruppe af modtagere af overførselsindkomster, herunder personer på kontanthjælp, end i Høje-Taastrup Kommune generelt. Der er endvidere en intern differentiering i området, hvor Charlottegården adskiller sig ved at have den højeste andel af kontanthjælpsmodtagere blandt de almene boligområder i kommunen, og ved at andelen af børne- og ungesager ligeledes ligger blandt de højeste (Riis og Bæklund, 2005, s. 11, Høje-Taastrup Kommune, 2006).

De tre boligafdelinger har en større procentandel af børn og unge sammenlignet med Høje-Taastrup Kommune generelt, og 31% af beboerne er børn og unge mellem 0-18 år. Som afspejlet i de mange børne- og ungesager rummer kvarteret en større gruppe udsatte børn og unge, og en mindre gruppe blandt disse er kilde til utryghed for de øvrige beboere. En del børn og unge er ikke medlemmer af den lokale ungdomsklub, 5'eren, eller andre fritidstilbud, og nogle er involveret i mildere former for kriminalitet såsom hærværk, hashrygning og indbrud i kældre. En lille gruppe er involveret i grovere former for kriminalitet i form af tyveri og trusler mod jævnaldrende og har modtaget domme for vold og røveri (Bilag A).

Internt er kvarteret desuden præget af sociale spændinger mellem forskellige sociale og kulturelle grupper, som bl.a. viser sig i konflikter omkring beboerdemokratiet og om brugen af fælles faciliteter, herunder ikke mindst Aktivitetshuset, som bruges af forskellige klubber og foreninger på tværs af boligafdelingerne. Boligområdet lider samtidig under et fortsat dårligt omdømme i naboområderne og i Hedehusene generelt, som bl.a. skyldes de historier om kriminalitet, som jævnligt fylder spalterne i den lokale presse. Endelig er kvarterets fællesarealer, trods arbejdet med at udvikle Grønningen, nedslidte og dårligt udnyttede og rummer samtidigt begrænsede lege- og aktivitetsmuligheder og få steder, der indbyder til ophold. På et punkt har boligområdets situation dog ændret sig, idet der ikke længere er udlejningsvanskeligheder. Den nye udlejningssituation skyldes, at huslejen næsten ikke er steget over de sidste 10 år og nu er blandt kom-

munens billigste, undtagen i Charlotteager II, hvor den ligger over gennemsnittet (Bilag A).

I 2006 opstår imidlertid en ny situation for det boligsociale arbejde i kvarteret, da VK-regeringen indgår en boligpolitisk aftale for perioden 2007-2010. Hvor midlerne til det boligsociale arbejde hidtil er kommet fra staten med medfinansiering fra kommunen og boligorganisationerne, rummer den nye aftale som et ny tiltag, at der afsættes rundt regnet 594 millioner kroner fra Landsbyggefonden, dvs. fra den almene boligsektor selv, til såkaldt forebyggende sociale indsatser i form af boligsociale helhedsplaner (se kapitel 3). Den boligpolitiske aftale giver således mulighed for, at kommunen og boligorganisationerne kan søge om midler til en ny 5-årig boligsocial indsats i kvarteret. For den boligsocialt ansvarlige i kommunen bliver dette en mulighed for at revitalisere og forny det boligsociale arbejde i kvarteret, som siden *byudvalgsmedarbejderens* tid har tabt energi og mistet det momentum, der prægede de første år.

> Efter [*byudvalgsmedarbejderen*] var beboerrådgiver her, fik vi en ny regering, og de sagde, at der var én ting, vi skulle arbejde med, og det var roden til alt godt, det var beskæftigelse. Derfor blev alle vores kræfter brugt på det. Vi brugte 4 år på det, og vi fik nogle rigtigt gode resultater, men ikke så meget her [i Charlotteager]. En af feedback'ene herfra var, at det slet ikke var det, der var ønskværdigt, at kommunen kom og fik folk i beskæftigelse. Det synes jeg nu nok, vi stadig skal gøre en del ud af, men der var behov for noget andet også, lidt tilbage til [*byudvalgsmedarbejderens*] tid. Det Boligsociale Partnerskab var noget, vi styrede fra Høje-Taastrup Kommune af. Det var mere ovenfra og ned og ikke så synligt, for det handlede ikke om at inddrage beboere. Det handlede om at tage fat på dem, der var arbejdsløse og hjælpe dem i arbejde. Det kunne måles meget hurtigt. Men vi tænkte, at vi ville prøve at vende processen på hovedet og prøve at få fat på nogle af dem med ressourcer herude *(Den boligsocialt ansvarlige*, HV3*)*.

Det er således med henblik på "at vende processen på hovedet", at *den boligsocialt ansvarlige* i foråret 2006 kontakter det lille københavnske græsrodslaboratorium Supertanker.

Et urbant laboratorium

"Så det positive udtryk derfra, fra den negative oplevelse, er så, at der bliver udviklet forskellige eksperimenter i en gammel lagerhal"

5 år før cirkusvognen på en overskyet oktoberdag kører fast i Grønningen under den officielle indvielse af Det Bedste i Charlottekvarteret (se kapitel 1) fører en

på flere måder lignende situation til dannelse af den gruppe, der senere kalder sig Supertanker. Anledningen til gruppens dannelse er et stort anlagt borgermøde om udviklingen af Københavns Havn, der finder sted i efteråret 2002. For en af de centrale personer i Supertanker, *byforskeren*, fører mødet til en oplevelse af, at den vanemæssige måde at lave borgerinddragelse og borgermøder om byens udvikling på er *kørt fast*.

> Den baggrund, det er vokset ud af, det er simpelthen fra tabula rasa, fra vaghed, fra en eller anden fornemmelse, en demokratisk indignation, hvor man bliver irriteret. En lille gruppe, der senere kalder sig Supertanker, bliver irriteret over den normale måde, ting foregår på, når vi diskuterer udvikling. Og det kan være udvikling af sociale boligområder, det kan være udvikling af Københavns havn, som det var tilfældet her. Så der var en lille gruppe, der reagerede (*Byforskeren*, HV1).

Borgermødet, der bliver den konkrete anledning til dannelsen af Supertanker, er arrangeret af en forening af aktive brugere af havnen, der føler sig presset af den igangværende udvikling. Trods den pressede situation er arrangørernes oplæg til møde et ønske om bedre dialog. Mødet er tilrettelagt efter den klassiske drejebog for borgermøder med indlæg fra et panel af primært repræsentanter fra Københavns Kommune og Københavns Havn med efterfølgende debat med salen. Som mødet skrider frem bliver det tydeligt, at arrangørernes ønske om dialog ikke vil blive indfriet. Mødet ender i en konfrontation mellem panelet og tilhørerne, hvor de "magtfulde personer i panelet får lov til at dominere i et debatklima, der forstener i dem, der har magt, og dem, der ikke har magt" (*Byforskeren*, HV1).

Ud fra den i første omgang negative reaktion og indignation over det såkaldte dialogmødes forløb – "det kan ikke være rigtigt det her, det er alt for sort-hvidt, den måde, som vi her har oplevet, at der bliver diskuteret" – opstår der hos den lille gruppe, der er under dannelse, en positiv reaktion. Blandt de inviterede deltagere i panelet er også en eksponent for en alternativ udvikling af havnen i form af en af initiativtagerne til en uformel strandcafé, Luftkastellet, der på meget kort tid og med få midler er blevet etableret i en gammel lagerbygning på en central beliggenhed i Københavns inderhavn. Som reaktion på den drejning dialogmødet tager, inviterer repræsentanten for Luftkastellet fra sin plads i panelet tilhørerne til at mødes i et ledigt lokale bagerst i lagerbygningen for der at undersøge og udforske mulighederne for at mødes og samarbejde om udviklingen af Københavns Havn på andre måder og under andre former.

Et halvt år efter i juni 2003 lanceres byudviklingslaboratoriet Supertanker, og i de 2 efterfølgende år, indtil lagerbygningen rives ned, bliver laboratoriet base for en lang række eksperimenter med workshops, borgermøder og udstillinger, der inviterer en bred kreds af både lokale christianshavnere, københavnske bor-

gere, studerende, planlæggere, grundejere og politikere til dialog og samarbejde om udvikling af havnen.

> Så det positive udtryk derfra, fra den negative oplevelse, er så, at der bliver udviklet forskellige eksperimenter i en gammel lagerhal (…) på et sted, der har en historie for at udvikle ting fra ingenting til et eller andet – det er så Luftkastellet, ikke. Og det er her, i løbet af to års tid, at der bliver udviklet en samarbejdskultur og nogle konkrete processer, hvor man får folk til at snakke sammen og idégenerere, men så bliver der også udviklet en hel konkret måde at forholde sig til de eksterne sociale eller fysiske omgivelser på. Det er altså en samlet pakke på 4-5 punkter, der bliver udviklet, og som handler om en eller anden form for autonomi og et positivt og anderledes sted, som langsomt selv finder sin form med de fysiske omgivelser, den måde man arbejder på, når man strikker processer sammen, den måde man samarbejder på internt, og så den måde man forholder sig til den generelle politiske kontekst på. Det er det, vi tager med videre (*Byforskeren*, HV1).

Set i *byforskerens* tilbageblik er det, der vokser ud af erfaringerne fra de to års eksperimenter i den gamle lagerhal i Københavns inderhavn, *en integreret praksis- og erfaringsammenhæng* i form af et laboratorium, som har sin identitet som et alternativ til den etablerede planlægning og den normale måde at mødes og samarbejde om byudvikling på. Netop identiteten som et alternativ er det, der for *byforskeren* kendetegner byudviklingslaboratoriets måde at forholde sig til sine eksterne sociale og politiske omgivelser på.

> Det man kunne, det var at have en størrelse, der kunne peges på, og som selv kunne pege på noget andet. (…) det som de steder kunne, det var, at i og med de var mærkeligt anderledes, alternative, men stadig inviterede byen ind, så kunne de pege, lidt som hofnarren kan vise sit billede af nogle mærkelige ting, der foregår i samfundet. Og man kan tillade sig at gøre det, fordi man er en slags hofnar, man er sådan lidt anderledes, så man har en identitet, som ligger udenfor det, der så bliver peget på (*Byforskeren*, HV1)

Figur 10: Byudviklingslaboratoriet i Strandgade.

Et stykke tid efter og delvis som konsekvens af nedrivningen af lagerhallen i inderhavnen gik den oprindelige gruppe, der havde stået bag dannelsen af Supertanker, i opløsning, og den konkrete fysiske og sociale sammenhæng laboratoriet var vokset ud af, gik tabt. Gruppen bevægede sig nu i forskellige retninger, men en væsentlig del af inderkernen besluttede sig for at videreføre erfaringerne skabt i de to år i inderhavnen og at forsøge at genopbygge laboratoriet et nyt sted, men under lignende fysiske og autonome organisatoriske rammer. Gruppen relokaliserede sig efteråret 2004 i en nedlagt fabrik i Sydhavnen, og under disse rammer lykkedes det at genopbygge og videreføre den alternative udviklings- og samarbejdsplatform, som havde fungeret i lagerhallen i inderhavnen. En del af den oprindelige Supertanker-gruppe fandt i de nye fysiske rammer igen sammen samtidig med, at de blev suppleret af nye ansigter.

Gruppen markerer sig i denne periode med en række stort anlagte konferencer, der tematiserer aktuelle byudviklingsspørgsmål i København og samler en bred kreds af borgere, planlæggere, lokalsamfundsarbejdere, developere, iværksættere, forskere og studerende (Christrup et al., 2006; Kvarterløft Nørrebro Park, 2006), og gør sig desuden bemærket i den københavnske offentlighed med en række debatindlæg og eksperimenter med brug af nye kommunikationsteknologier (Dalsgaard et al., 2007).

Figur 11: Byudviklingslaboratoriets anden inkarnation i Sydhavnen.

På det tidspunkt hvor Supertanker bliver kontaktet af *den boligsocialt ansvarlige*, har gruppen i skiftende konstellationer således eksisteret i små fire år og har i denne periode etableret sig som en alternativ, men samtidig også anerkendt, bypolitisk aktør på den københavnske byudviklingsarena med en bred vifte af forbindelser til forskellige dele af byudviklingsfeltet fra urbane aktivist- og kunstmiljøer, lokaludvalg og områdefornyelser til universiteter, brancheforeninger for byggesektoren og kommunale planafdelinger.. Samtidig er gruppen både hvad angår erfaring, engagement, samarbejdsrelationer og identitet stærkt forankret i København. Det er derfor på alle måder et stort spring, da gruppen tager imod invitationen om at prøve kræfter med en boligsocial helhedsplan i Charlotteager og beslutter sig for at skabe den tredje inkarnation af byudviklingslaboratoriet i helt uvante omgivelser. Inden vi springer frem til dette tidspunkt i fortællingen, skal vi imidlertid tilbage til den række af begivenheder, der indtræf umiddelbart efter det indledende møde mellem Supertanker, i form af *arkitekten,* og de to repræsentanter fra Høje-Taastrup Kommune og boligforeningerne i Charlotteager.

Udviklingen af helhedsplanen

"Der var den der stemning af, at nu skulle der altså ske noget andet, fordi det som havde været i gang måske ikke havde givet de resultater, som folk havde efterspurgt"

Efter det første møde på Høje-Taastrup Rådhus og beslutningen om at indlede et samarbejde tager *arkitekten*, *miljømedarbejderen* og *den boligsocialt ansvarlige* fat på arbejdet med at udvikle helhedsplanen. Som led i udviklingen af planen og med henblik på sikre en lokal forankring aftaler gruppen at gennemføre en spørgeskemaundersøgelse blandt beboerne, at holde en række møder med centrale samarbejdspartnere og at afholde en workshop, hvor lokale beboere kan fremsætte ønsker og udvikle idéer. Gruppen aftaler en arbejdsfordeling, hvor *miljømedarbejderen* står for at gennemføre beboerundersøgelsen, *miljømedarbejderen* og *arkitekten* i fællesskab mødes med de lokale samarbejdspartnere, og hvor *arkitekten* har hovedansvaret for at tilrettelægge og facilitere workshoppen. Derudover står *den boligsocialt ansvarlige* for at indhente en række statistikker og baggrundsinformationer til brug for ansøgningen.

Beboerundersøgelsen

I beboerundersøgelsen deltager omkring 50 husstande på tværs af de tre afdelinger. De overordnede konklusioner fra undersøgelsen, som tages med i helhedsplanen, er, at få beboere er aktive i beboerdemokratiet, men samtidig at beboerne har en holdning til, hvordan deres boligområde skal fungere. Især udviklingen af de grønne fællesarealer er vigtig for de adspurgte beboere. Endelig efterlyser de unge bedre og flere sportsfaciliteter i området. På baggrund af undersøgelsen konkluderes i helhedsplanen desuden, at der er et potentiale for at mobilisere flere beboere til at deltage i udviklingen af området, da mange beboere viser interesse og har en holdning til, hvordan området bør forandres (Bilag A).

Møder med lokale samarbejdspartnere

Sideløbende med gennemførelsen af beboerundersøgelsen mødes *miljømedarbejderen* og *arkitekten* med repræsentanter for nogle af de lokale institutioner og de eksisterende kommunale indsatser i kvarteret. For *arkitekten* handler møderne om at få indsigt i, hvad man har gjort af hidtidige erfaringer i det boligsociale arbejde, og hvilke eksisterende indsatser der er i gang. Med denne viden kan man undgå at iværksætte noget, som allerede er afprøvet.

> Det gik jo meget ud på at lytte til, hvad der allerede var. Vi diskuterede måske ikke så meget ideer til, hvordan helhedsplanen skulle være, som vi diskuterede, hvad de drømte om, og hvilke problemer der var. Det var måske i højere grad det med at undgå at genopfinde den dybe tallerken, end det var at diskutere helhedsplanen (*Arkitekten*, I2).

Møderne har desuden til formål at afsøge mulighederne for samarbejde omkring indsatser og projekter i helhedsplanen for på den måde at få forankret helheds-

planen lokalt. Især mødet med skolen bliver produktivt hvad dette angår, og både *skolelederen* og *arkitekten* ser muligheder i et styrket samarbejde mellem skolen og det boligsociale arbejde i Charlotteager. Også mødet med formanden for det lokale erhvervsnetværk i Hedehusene falder positivt ud. På nogle af de øvrige møder, blandt andet mødet med den lokale ungdomsklub 5'eren, fornemmer *arkitekten* til gengæld en vis skepsis og tilbageholdenhed i forhold til at skulle indgå i et potentielt samarbejde med de udefrakommende københavnere, og disse samtaler fører ikke på samme måde til gensidige aftaler om samarbejde. Samtidig er der en række lokale samarbejdspartnere, som *arkitekten* ikke når at mødes med, bl.a. grundet den korte tidshorisont der er givet for udviklingen af helhedsplanen.

Beboerworkshoppen

Den sidste aktivitet i arbejdet med at forankre helhedsplanen lokalt i området er beboerworkshoppen, som afholdes i Aktivitetshuset med deltagelse af repræsentanter for afdelingsbestyrelserne og en gruppe af de mest aktive beboere i området. På mødet udvikler deltagerne en række ønsker og idéer til initiativer og projekter i helhedsplanen, som tematiseres under overskrifterne "tilbud til børn og unge", "aktiv brug af naturen" og "bruge og udvikle menneskers ressourcer" (Bilag A). I løbet af workshopaftenen får *arkitekten* desuden det indtryk, at der blandt beboerne er en klar holdning til, at tiden nu er kommet til at prøve noget nyt, især når det kom til arbejdet med kvarterets børn og unge.

> Der var den der stemning af, at nu skulle der altså ske noget andet, fordi det, som havde været i gang, måske ikke havde givet de resultater, som folk havde efterspurgt. For eksempel var det et meget udtalt ønske, at man skulle have de unge med. Der kom selvfølgeligt alle mulige ideer frem, og det var meget klart, at man sagde, "jamen, hvis man ikke fik de unge med, så kunne alt det andet være lige meget." Det var lidt ud fra den der med, at så hærgede de bare det hele. Det var egentligt en lidt negativt defineret måde at prioritere på, men det var jo helt klart et udtryk for, at den del ikke var lykkedes tidligere, og det skulle vi altså så gøre en særlig indsats for nu. Så man kan sige, at på den måde havde vi måske lidt carte blanche til at sige, "så giver vi den hele armen i vores retning" (*Arkitekten*, I2).

Det indtryk som workshoppen efterlader hos *arkitekten* er således, at der blandt toneangivende beboere, især i forhold til arbejdet med at inddrage kvarterets børn og unge, var en efterspørgsel på en ny og anderledes indsats. Med andre ord legitimerede stemningen på beboerworkshoppen, som *arkitekten* opfattede den, at helhedsplanen blev givet en meget eksperimentel karakter.

Det Bedste i Charlottekvarteret

"Vi havde jo også lige pludseligt den fornemmelse af, at der var mulighed for at prøve nogle ideer af"

Indledningsvist er samarbejdet mellem *den boligsocialt ansvarlige*, *miljømedarbejderen* og *arkitekten* kun blevet indgået med henblik på udviklingen af helhedsplanen, og Supertanker er ikke automatisk tiltænkt en rolle i realiseringen. Men det samarbejde, der har været omkring formuleringen af planen, har udviklet sig så lovende, at det nu besluttes, at Supertanker også skal stå for realiseringen af planen, eller i hvert fald en del af den, som det skal vise sig.

For Supertankers og *arkitektens* vedkommende er det især åbenheden for en eksperimentel og alternativ tilgang, der gør et videre samarbejde interessant. Som *arkitekten* oplever det, er helhedsplanen en mulighed for at videreføre den praksis og den identitet, som Supertanker-gruppen har udviklet i årene i København, og samtidig prøve nogle ting af, som foreløbigt kun er forblevet på idéplan. Hidtil har Supertanker, med enkelte undtagelser som f.eks. et eksperiment med en flydende park, mest gjort sig bemærket ved sin procesorienterede tilgang og som arrangører af en række små og store workshopforløb og konferencer, som beskrevet oven for. Med helhedsplanens 5-årige tidshorisont samt de midler, der er afsat til realiseringen, vil det dels være muligt at gennemføre nogle længevarende inddragelses- og idéudviklingsprocesser og samtidig at realisere de idéer, der kommer ud af processerne i fysisk form. Samtidig har Supertanker i mindre omfang også gjort sig bemærket gennem eksperimenter med nye kommunikationsteknologier, og også på dette punkt er helhedsplanen en mulighed for at bringe de foreløbige eksperimenter et skridt videre.

Set fra den *boligsocialt ansvarliges* og *miljømedarbejderens* side stemmer Supertankers inddragende og procesorienterede tilgang godt overens med den bredt mobiliserende indsats, som havde være kendetegnende for det boligsociale arbejde i *byudvalgsmedarbejderens* tid, men som siden har mistet momentum. Supertankers tilgang, sammen med den energi som gruppen kan bringe med sig, er dermed en mulighed for at genoplive det lokale engagement og den mobilisering, som havde præget de første pionerår i det boligsociale arbejde i Charlotteager. Derudover er Supertankers tilgang også på mange måder i samklang med den nye orientering mod såkaldt "ressourcebaseret udvikling af lokalområder", som på dette tidspunkt bliver promoveret fra både ministerielt hold og af toneangivende aktører i det boligsociale felt, ikke mindst gennem udbredelsen af den såkaldte ABCD-metode (Kretzman & McKnight, 1993: Dahl & Holck-Christensen, 2006; Nissen & Lund, 2006).

Den fælles orientering mod en ressourcemobiliserende tilgang blandt de tre samarbejdspartnere kommer på det retoriske plan til udtryk i den titel som hel-

hedsplanen får, som i sin fulde længde lyder: "At få det bedste frem i mennesker i Charlottekvarteret". På det konkrete plan kommer helhedsplanen til at bestå af 4 delprojekter, der tager udgangspunkt i de overordnede temaer, der er blevet udpeget på beboerworkshoppen, og som bliver omformuleret til 3 fokusområder: "børn og unge", "det grønne" og "beboernes ressourcer" (Bilag A). De fire delprojekter får navnene Street Art, Drømmespor, Frivilligformidlingen og BeboerTV, og bortset fra Frivilligformidlingen bærer hvert af delprojekterne et tydeligt Supertanker-præg. Der er således ikke tale om projektdesign i traditionel forstand, hvor resultatet er givet på forhånd, men i stedet om det Supertankergruppen betegner *procesdesigns*. Med procesdesigns skal forstås mere eller mindre strukturerede men samtidig åbne processer tilrettelagt med henblik på at mobilisere og stimulere deltagernes fantasi, engagement og samarbejde. En af de hypoteser, der ligger bag valget af sådanne procesdesigns, er, at en bred mobilisering af beboerne netop kræver, at beboerne får mulighed for selv at komme til orde og blive medskabere af de projekter og tiltag, der skal igangsættes. Hvis projekterne og tiltagene derimod på forhånd er definerede og fastlagte, vil det blive svært at skabe det samme ejerskab og engagement blandt beboerne.

Street Art

Projektet Street Art er helhedsplanens svar på udfordringen med i højere grad at få inddraget og mobiliseret boligområdets unge. Projektets idé er at introducere en række nye metoder inden kortlægning, idégenerering, og projektudvikling, der som udgangspunkt har de unges egne fremtidsvisioner og syn på deres kvarter. Herigennem skal der udvikles og designes en række konkrete projekter, som de unge selv er med til at realisere og bygge sammen med deres forældre, lokale institutioner, mv. Den samlede proces skal tilrettelægges i samarbejde med Charlotteskolen, så det samtidig fungerer som et undervisningsforløb i kreative metoder og samarbejdsformer. I processen skal desuden indgå brug af sociale medier og film, og de unges arbejde skal fremvises på en række events. Det overordnede formål med projektet er at skabe en bedre og mere meningsfuld hverdag for de unge, at udvikle deres kompetencer samt at skabe samarbejde på tværs af sociale barrierer (Bilag A).

Drømmespor

Baggrunden for projektet Drømmespor er den interesse for boligområdets grønne områder, som var fremgået af både beboerundersøgelsen og beboerworkshoppen. På beboerworkshoppen var der samtidig blevet peget på, at udviklingen af de grønne områder skulle bygge på en inddragelse af børn og unge, dels da det var dem, der brugte områderne mest intensivt, dels for at skabe ejerskab

hos dem og dermed forebygge misligholdelse og hærværk. Ligesom i Street Art-projektet skal udgangspunktet for projektet bestå af en række procesforløb med kortlægning, idé- og projektudvikling tilrettelagt i samarbejde med Charlotteskolen, efterfulgt af en fase, hvor børnene selv er med til at realisere projekterne i samarbejde med deres forældre, andre beboere, lokale institutioner, mv. Udover at skabe nye samarbejdsrelationer internt i boligområdet er en yderligere ambition med Drømmesporsprojektet at opbygge relationer til naboerne i villakvarterne, der støder op til Charlotteager, og som tilhører samme skoledistrikt. Hypotesen er, at man ved at tage udgangspunkt i skoleklasserne kan engagere forældre fra naboområderne omkring fælles projekter i nogle af de grønne områder, der ligger i grænseområdet mellem Charlotteager og villaområderne (Bilag A).

Frivilligformidlingen

Af de 4 delprojekter er Frivilligformidlingen det projekt, der mest direkte ligger i forlængelse af det hidtidige boligsociale arbejde i Charlotteager. Projektet ligger inden for fokusområdet "beboernes ressourcer", og overordnet er projektets formål at puste nyt liv i de frivilligt bårne aktiviteter i boligområdet. Hypotesen er, at en bedre understøttelse og facilitering af de frivillige kræfter i området kan hjælpe til at flytte fokus "fra de problemer, der har præget de frivillige aktiviteter de sidste tre år for i stedet at kunne koncentrere sig om de muligheder, som kvarteret rummer". Som led i arbejdet med at styrke samarbejdet i kvarteret er det desuden planen, at Frivilligformidlingen skal genoptage den lokale tradition for Nabotræf som omdrejningspunkt for det frivillige arbejde og med henblik på at tiltrække flere og nye mennesker. Endelig skal en vigtig del af Frivilligformidlingens arbejde bestå i at formidle kontakt mellem beboere og frivillige i Charlotteager og det øvrige foreningsliv i resten af Hedehusene bl.a. gennem at samarbejde med de eksisterende frivillighedsprojekter i Høje-Taastrup Kommune (Bilag A).

BeboerTV

Idéen om en lokal og beboerdrevet tv-station var blevet foreslået af et par aktive beboere på beboerworkshoppen og bliver i helhedsplanen placeret under fokusområdet "beboernes ressourcer". Målet med projektet er for det første at forbedre kommunikationen i boligområdet gennem at udvikle en ny kommunikationsplatform og for det andet at udvikle og vitalisere det lokale beboerdemokrati gennem at skabe en ny nærdemokratisk arena i form af et såkaldt borgerforum.

Idéen om en lokal tv-station kommer bl.a. fra et andet alment boligområde i Høje-Taastrup, Gadehavegård, hvor der i en årrække har eksisteret en tv-station. Derudover er projektet inspireret af kunstnergruppen Superflex' projekt Super-

channel, en beboerdrevet og internetbåret tv-station i et boligområde i Liverpool, der på dette tidspunkt har eksisteret med succes i 5 år. BeboerTV-projektet i Charlotteager skal skydes i gang med en serie portrætter af kvarterets beboere efter devisen 'TV om beboerne af beboerne'. Derudover skal tv-stationen formidle resultaterne fra Street Art og Drømmespor, og en ugentlig aktivitetskalender skal sætte fokus på aktiviteterne i området. Endelig skal BeboerTV samarbejde med Frivilligformidlingen om arrangering af Nabotræf og bringe faste udsendelser herfra som led i arbejdet med at mobilisere flere beboere til det frivillige arbejde.

Når den tekniske infrastruktur og den organisatorisk ramme om BeboerTV er blevet etableret, skal arbejdet med udviklingen af det såkaldte borgerforum igangsættes. Borgerforum er tænkt som det sted, hvor beboere kan mødes for at udvikle idéer og diskutere mulige tiltag, og hvor den lokale dagsorden bliver sat. Borgerforum skal samtidig fungere som forum for konflikthåndtering, og der skal arbejdes med at facilitere diskussioner, der kan være vanskelige og konfliktfulde. Møderne og diskussioner i borgerforum kan endvidere kobles til BeboerTV f.eks. i form af debatprogrammer (Bilag A).

Idéen om at skabe en ny nærdemokratisk arena ligger i forlængelse af Supertankers tidligere oplevelse af, at de normale og vanemæssige måde at lave borgermøder på er kørt fast. De traditionelle mødeformer er med til at hæmme dialogen og samarbejdet om fælles idéudvikling og problemløsning. I forbindelse med arbejdet med udvikling af helhedsplanen havde *arkitekten* fået et billede af, at samme problem kunne observeres i Charlotteager og kom til udtryk i den lave deltagelse i beboerdemokratiet og den manglende repræsentativitet i afdelingsbestyrelserne. Der forekom derfor at være brug for en ny arena for dialog og samarbejde, som kunne mobilisere et bredere og mere repræsentativt udsnit af beboere.

Den semi-autonome enhed

Autonomi er for Supertanker en central del af "den samlede pakke" og praksissammenhæng, som gruppen bringer med sig som erfaringsbaggrund fra København. I København har gruppen erfaret, at netop uafhængigheden af etablerede interesser er en forudsætning for, at man som en art tredjepart kan facilitere konstruktive møder og dialoger mellem forskellige interessegrupper i byen. Samtidig har gruppen erfaret, at det at være en alternativ aktør også er en fordel, når det kommer til at komme i dialog med og mobilisere lokale borgere, som ofte nærer skepsis over for repræsentanter for kommunale myndigheder. Etableringen af en mere eller mindre autonom enhed som den instans, der skal realisere helhedsplanen, er således en vigtig del af forsøget på at videreføre de erfaringer, som Supertanker bringer med sig fra København.

I helhedsplanen bliver denne del af Supertankers erfaringer forsøgt indskrevet og begrebsliggjort gennem formuleringerne om "den semi-autonome enhed". Realiseringen af helhedsplanen skal "udliciteres" til den semi-uafhængige enhed for at forøge muligheden for at arbejde frit og som igangsættende instans mellem forskellige netværk (lokale borgere, offentlige institutioner, private virksomheder, mv.). Dette "armslængdeprincip" skal endvidere sikre en bedre kontakt til især de uformelle og ressourcesvage grupper, der kan være afvisende over for at samarbejde med myndigheder. Fysisk skal denne enhed placeres i en lokal projektbase i form af et lille åbent sted med en uhøjtidelig stemning, der også kan rumme nogle af helhedsplanens projekter, som f.eks. en lille have eller en lille udendørs café (Bilag A).

> Det egentligt meget vigtige punkt i den beskrivelse var, at der var projektet jo organiseret som et autonomt projekt, altså vi var en autonom enhed, som ikke havde hverken boligselskabets eller kommunens kasket på. Det var simpelthen skrevet ind i projektet. Hvis man tager hul på de næste faser, så var det noget af det meget afgørende, der så egentligt ændrede sig efterfølgende, men vi beskrev det jo meget klart som at det her, det var et eksperiment, og eksperimentet var simpelthen baseret på den autonome ting (*Arkitekten*, I2).

Godkendelse af helhedsplanen og begyndende vanskeligheder

Efter omkring et par måneders arbejde i foråret 2006 indsendes resultatet af *den boligsocialt ansvarliges*, *miljømedarbejderens* og *arkitektens* arbejde til Landsbyggefonden. Nogle måneder senere modtager de to boligorganisationer og Høje-Taastrup Kommune et positivt svar fra Landsbyggefonden, der imødekommer og godkender ansøgningen.

I løbet af de måneder, det har taget at udvikle ansøgningen om helhedsplanen, er der blevet etableret et godt samarbejde mellem *den boligsocialt ansvarlige*, *miljømedarbejderen* og *arkitekten,* og med Landsbyggefondens positive svar tegner alt nu lovende. Efter Landsbyggefondens første godkendelse går der imidlertid en lang periode på omkring et år med revideringer, detaljeringer og tilføjelser til planen, inden den godkendes endeligt. I løbet af denne periode begynder de første vanskeligheder for eksperimentet at vise sig, og det hidtil gode samarbejde begynder at krakelere.

For *miljømedarbejderen* er Det Bedste i Charlottekvarteret en mulighed for at få nogle mere interessante arbejdsopgaver og samtidig slippe ud af en til tider meget opslidende og ensom arbejdssituation. En stor del af *miljømedarbejderens* arbej-

de består i at dulme de hyppige konflikter mellem afdelingsbestyrelser og forskellige beboergrupper ikke mindst omkring driften af Aktivitetshuset. Samtidig er *miljømedarbejderen* ansat på en midlertidig bevilling, uden at der er vished om, hvorvidt stillingen kan forlænges. Helhedsplanen er således for *miljømedarbejderen* en mulighed for både at få mere interessante arbejdsopgaver og samtidig at få forlænget sin ansættelse. *Miljømedarbejderen* er især interesseret i BeboerTV-projektet og i løbet af processen med revidering af helhedsplanen opstår der en konflikt mellem *miljømedarbejderen* og *arkitekten* om, hvem der skal stå for realisering af dette delprojekt.

Situationen kompliceres yderligere af, at der viser sig en mulighed for at få finansiering til Frivilligformidlingen via en pulje fra Integrationsministeriet. For at øge den samlede bevilling til helhedsplanen søger *den boligsocialt ansvarlige* om midler herfra, og da denne ansøgning imødekommes, løftes Frivilligformidling organisatorisk ud af det semi-autonome laboratoriums regi og placeres i kommunen. *Arkitekten* ser nu en mulig organisatorisk fragmentering af helhedsplanen foran sig og en reducering af den del, som Supertanker skal stå for, til de to delprojekter Street Art og Drømmespor. Set med hans øjne er hele eksperimentet dermed i fare for at falde fra hinanden og miste sin sammenhængskraft. Det lykkes ikke parterne at finde en fælles løsning på konflikten, og udkommet af situationen bliver, at realiseringen af BeboerTV fastholdes som del den semi-autonome enheds opgaveportefølje. Dermed skabes et mistillidsforhold mellem *arkitekten* og *miljømedarbejderen*, som kommer til at præge opstarten af helhedsplanen, da denne sættes i værk i sommeren 2007.

Også på et andet punkt begynder der i løbet af den langvarige proces med godkendelse og revidering af helhedsplanen at vise sig uforudsete vanskeligheder. Finansieringen af helhedsplanen er skruet sådan sammen, at Landsbyggefonden bidrager med 3/4 af midlerne, mens betalingen af den sidste 1/4 deles ligeligt mellem Høje-Taastrup Kommune og de 3 boligforeninger i Charlotteager. En mindre del af midlerne til helhedsplanen skal derfor betales via en lille stigning i beboernes husleje. Det viser sig imidlertid, at der i den ene boligafdeling er toneangivende personer, der helt grundlæggende slet ikke ønsker, at indgå i det boligsociale samarbejde på tværs af de boligafdelinger, og som derfor modarbejder, at helhedsplanen bliver godkendt. Afdelingens godkendelse af helhedsplanen skal samtidig ske i en periode, hvor der er stor turbulens i beboerdemokratiet, som munder ud, i at den siddende formand for afdelingsbestyrelsen bliver væltet, og afdelingen i en periode står uden afdelingsbestyrelse. På grund af denne situationen ender det med, at helhedsplanen bliver godkendt via den såkaldte organisationsbestyrelses – den samlede bestyrelse for hele boligselskabet – mellemkomst. Selv om det således lykkes at få godkendt helhedsplanen i alle de tre boligafdelinger, viser forløbet, at der i nogle af de toneangivende beboerkred-

se i boligområdet ikke er den positive indstilling til den nye og eksperimentelle boligsociale indsats, som beboerworkshoppen tidligere havde givet indtryk af.

Disse vanskeligheder, der opstår i den periode, der går med revidering og endelig godkendelse af helhedsplanen, skal imidlertid vise sig kun at være de første i en lang række af besværligheder og komplikationer, der opstår fra det øjeblik arbejdet med realiseringen af helhedsplanen sættes i gang. Om dette fortæller næste kapitel.

Kapitel 8
Et byudviklingslaboratorium kommer til byen

Indledning

Dette kapitel fortæller om den eksperimentelle læreproces, der begynder med realiseringen af helhedsplanen Det Bedste i Charlottekvarteret og det lille byudviklingslaboratorium Supertankers ankomst i boligområdet i forsommeren 2007. Den situation der opstår, da cirkusvognen kører fast i Grønningen under forberedelserne til den formelle indvielse af helhedsplanen, som beskrevet på de første sider af afhandlingen, er på mange måder et billede på de besværligheder, der indfinder sig, fra det øjeblik realiseringen af eksperimentet sættes i gang. Trods den lange periode der er gået med revideringer, godkendelser og forberedelse af realiseringen, er der på det tidspunkt helhedsplanen sættes i gang stadig en lang række uafklarede forhold. Introduktionen af det alternative laboratorium og ankomsten af en række nye ansigter i boligområdet viser sig at blive en højst forvirrende situation for både medlemmerne af Supertanker, de aktive beboere og beboerdemokrater samt flere af de ansatte i områdets institutioner og øvrige kommunale indsatser.

Nye ansigter i Charlotteager

Med opstarten af Det Bedste i Charlottekvarteret ankommer en række nye personer til Charlotteager, som bringer nye erfaringer og perspektiver på boligsocialt arbejde og lokal byudvikling med sig i bagagen. Den første der ankommer er lederen af projektet Frivilligformidlingen, som organisatorisk er blevet adskilt fra de øvrige delprojekter og placeret i kommunen. Da Frivilligformidlingen finansieres selvstændigt via puljemidler fra Integrationsministeriet, har projektet en anden tidsramme end de øvrige delprojekter, og derfor sættes projektet i gang før de øvrige delprojekter. I forsommeren et par måneder inden Supertankergruppen ankommer til Charlotteager, ansætter *den boligsocialt ansvarlige* i samarbej-

de med *miljømedarbejderen* således en medarbejder med baggrund som antropolog som leder af Frivilligformidlingen, og *antropologen* flytter ind på *miljømedarbejderens* kontor i Aktivitetshuset.

I løbet af august ankommer så de første ansigter fra Supertanker-gruppen, som udover *arkitekten* består af *byforskeren, designeren* og *aktionsforskeren,* som alle har flere års samarbejde i Supertanker med sig i bagagen. Et par måneder senere ankommer desuden *orgelbyggeren*, som også over flere år har været aktiv i en række Supertanker-projekter, og nogenlunde samtidig indfinder *iscenesætteren* sig, et nyt ansigt i Supertanker-gruppen. Endelig ansætter Supertanker-gruppen sidst i 2007 en ny overordnet projektleder for helhedsplanen, *den nye projektleder*, der starter i en prøveperiode i februar 2008. Det er dette persongalleri bestående af dels *miljømedarbejderen*, dels gruppen af nye ansigter i Charlotteager, der bliver hovedpersoner i Det Bedste i Charlottekvarterets lange og turbulente opstartsfase.

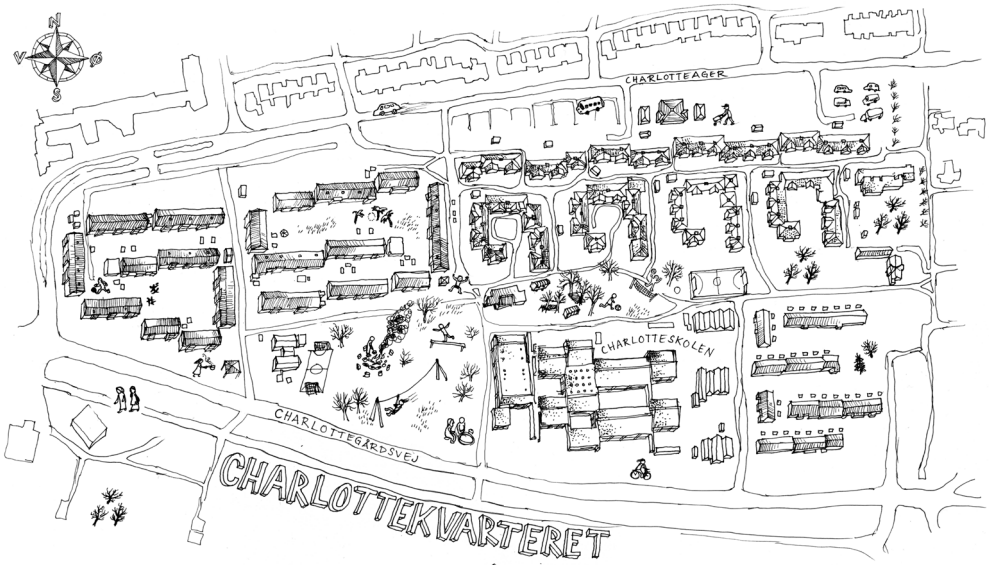

Figur 12: Et fugleperspektiv på Charlottekvarteret. I den vestlige del ligger Charlottegården og i den østlige del Charlotteager I og II. Umiddelbart nord for skolen ligger Grønningen og Aktivitetshuset.

Antropologen

"Det er jo klart, at jeg prøver, synes jeg selv i hvert fald, at bevare et andet udgangspunkt, at der helst skal være forskellige måder at leve her på"

Flere måneder inden arbejdet med den øvrige helhedsplan indledes tager *antropologen* hul på opstarten af delprojektet Frivilligformidlingen. Fra sin uddannelses-

mæssige baggrund medbringer *antropologen* en interesse for forholdet mellem minoriteter og majoriteter, og med i bagagen har hun desuden en praktisk erfaringsbaggrund fra en stilling som beboerrådgiver i et alment boligområde i Køge. Hun har her, og desuden i mødet med det bredere boligsociale felt, fået en oplevelse af, at det boligsociale arbejde ofte er præget af en "mangeldiskurs", hvor beboere med minoritetsbaggrund bliver betragtet ud fra en dansk målestok. Heroverfor fordrer en antropologisk tilgang til det boligsociale arbejde et andet perspektiv.

> Jeg har jo en ganske anden tilgang til det. Hele den der problemdiskurs og mangeldiskurs strider mig meget imod. Vi gør det også ude i Charlottekvarteret, vi gjorde det også i Køge, og man gør det generelt. Man har hele tiden med etniske minoriteter og beboere at gøre ud fra det, de mangler at kunne eller mangler at gøre eller ikke kan, om det så er deres forældrerolle eller deres foreningsliv, så passer det ikke ind i vores forståelse. Det er hele tiden en etnocentrisk målestok, man lægger ned over det, og så mangler de, eller kan ikke, et eller andet. De skal lære at gøre tingene på vores måde. Det er jo klart, at jeg prøver, synes jeg selv i hvert fald, at bevare et andet udgangspunkt, at der helst skal være forskellige måder at leve her på (*Antropologen*, I1).

Derfor drejer *antropologens* tilgang til det boligsociale arbejde sig om at opbygge relationer til forskellige grupper i boligområdet, og ikke blot lytte til de dominerende stemmer og danne sit billede af områdets problemstillinger ud fra disse.

> Det handler om at få skabt relationer, kontakt og få hørt andre perspektiver end det dominerende. Man kan ikke bare tale med husbestyrelsen om hvilke problemer, der er omkring Aktivitetshuset. Du må ud og høre borgerne, og dem der ikke bruger det. Du må sørge for at få forskellige perspektiver med, således at man ikke f.eks. tager udgangspunkt i formålsparagraffen for Aktivitetshuset. Man må ud og tale med kvinder og mænd, unge og gamle. Den personlige kontakt er rigtig vigtig (*Antropologen*, I1).

Antropologens motivationen for at søge stillingen i Charlotteager er de spændende muligheder for et tværfagligt arbejdsmiljø, som fremgik af helhedsplanen. Supertanker forekommer desuden *antropologen* at have viden og erfaringer omkring byudvikling og borgerinddragelse, og forudsætningerne for et godt fagligt samarbejde synes således at være tilstede. På de indledende møder og uformelle snakke med Supertanker på gruppens daværende tilholdssted i Sydhavnen i København, som *antropologen* deltager i som led i opstarten af Frivilligformidlingen, er stemningen da også positiv og samarbejdet tegner lovende. Helhedsplanen indeholder mange tanker, der er i tråd med *antropologens* egen tilgang, og der forekommer i udgangspunktet at være en samstemmende forståelse af, hvordan arbejdet i bo-

ligområdet skal gribes an. At der skulle være tale om et mere radikalt eksperiment og en alternativ organisering af det boligsociale arbejde er dog for *antropologen* ikke noget en læsning af helhedsplanen i sig selv giver indtryk af.

> Armslængdeprincippet havde faktisk ikke slået mig specielt meget. Jeg tror ikke, det har været synligt for mange andre end jer selv, at det var en præmis. Ressourcetilgangen slog mig heller ikke som noget særligt. Der er mange som prøver at arbejde på den måde, og det er en ret naturlig indgang, ikke for alle måske, men for mange. Jeg synes ikke, der var noget vildt revolutionerende eller odiøst i det. Jeg tænkte bare, at det var en meget hæderlig helhedsplan, der startede et fornuftigt sted med netop kontakten til folk, dialogen, folks ressourcer. Jeg tænkte ikke på den som det store eksperiment, jeg kunne ikke se, at den skulle have været revolutionerende i sig selv. Jeg søgte stillingen, fordi jeg så en mulighed for, at det kunne blive et skægt arbejde qua det faglige miljø. Jeg så mere de forskellige profiler, som man kunne se i helhedsplanen, at der var forskellige fagpersoner inde over. Man kunne hive designere og andre ind. Så det ville blive et tværfagligt forum, der skulle arbejde med den her helhedsplan, og det tiltrak mig (*Antropologen*, I1).

Det er altså med en positiv forventning til det kommende og tværfaglige samarbejde, at antropologen indleder sit arbejde med den nye helhedsplan. Ligesom for Supertanker-gruppen skal samarbejdet omkring helhedsplan også for *antropologen* imidlertid vise sig at rumme en række uforudsete besværligheder og bekymringer.

Beslutningen om igangsættelse

"Altså så snart pengene var der, skulle der bare ske et eller andet"

I foråret 2007 giver Landsbyggefonden besked om den endelige godkendelse af den reviderede helhedsplan, og i samråd med *arkitekten* beslutter helhedsplanens styregruppe i løbet af sommeren at igangsætte realiseringen af den samlede helhedsplan fra og med august. Helhedsplanens styre- og projektejergruppe er blevet nedsat undervejs i forberedelserne og arbejdet med den nærmere organisering af helhedsplanen og er sammensat af repræsentanter for de organisationer, der indgår i partnerskabet omkring medfinansiering af helhedsplanen. I styregruppen sidder *den boligsocialt ansvarlige* som repræsentant for Høje-Taastrup Kommune, en repræsentant fra hver af de to boligselskaber samt endelig formændene for hver af de tre 3 afdelingsbestyrelser i Charlotteager.

Beslutningen om at igangsætte helhedsplanen bliver truffet, selv om der på trods af den allerede langtrukne godkendelses- og revideringsproces fortsat er en række problemer omkring organiseringen af projektet, der ikke er afklarede. *Arkitekten* begrunder baggrunden for beslutningen om alligevel at opstarte projektet på dette tidspunkt med, at der nu er gået cirka halvandet år siden afholdelsen af beboerworkshoppen, uden at der set fra beboernes perspektiv er sket noget.

> Det hurtige og nemme svar er, at på det tidspunkt var det meget problematisk, at der ikke skete noget. Man havde diskuteret alle de der ting og havde holdt workshops med afdelingsbestyrelser, osv. I hvert fald føltes det som om at "nu" – altså så snart pengene var der, skulle der bare ske et eller andet (*Arkitekten*, I2).

Udover den utålmodighed som styregruppen fornemmer fra beboernes side, er et yderligere forhold, der taler for igangsættelse af helhedsplanen, at delprojektet Frivilligformidlingen er startet op i forsommeren på grund af de tidsmæssige rammer for anvendelse af puljemidlerne fra Integrationsministeriet, som beskrevet oven for. Hvis helhedsplanen skal komme samlet fra start, og den tiltænkte synergi mellem de forskellige delprojekter skal udnyttes, er det vigtigt, at den øvrige helhedsplan ikke bliver forsinket for længe.

Den væsentligste uklarhed, der resterer, angår etableringen og samarbejdet med den såkaldte semi-autonome udviklingsenhed, som skal stå for realiseringen af hovedparten af helhedsplanen. Som beskrevet i foregående kapitel består en vigtig del af eksperimentet i Det Bedste i Charlottekvarteret i organiseringen af et frit og semi-uafhængigt urbant laboratorium som helhedsplanens udførende organ. Hen over foråret har Supertanker i samarbejde med en rådgiver undersøgt mulighederne for at etablere den semi-autonome enhed som en knopskydning og et form for datterselskab under en nystiftet almennyttig og erhvervsdrivende fond. Den nystiftede fond skal afløse Supertankers eksisterende foreningsorganisering, og arbejdet på at udvikle et koncept, finde samarbejdspartnere og rejse kapital til stiftelse af fonden har stået på i omkring et års tid.

Planen om en datterselskabsorganisering støder imidlertid på en uventet forhindring. Med denne organisering vil hovedparten af helhedsplanens midler blive kanaliseret videre til den semi-autonome udviklingsorganisation, som skal stå for realiseringen af de 3 af helhedsplanens delprojekter. Med den påtænkte datterselskabskonstruktion vil skattevæsnet imidlertid betragte de viderekanaliserede midler fra helhedsplanen som en momspligtig indtægt. Helt konkret vil konsekvensen af den påtænkte organisering dermed være, at 25% af lønmidlerne til realiseringen af de 3 delprojekter vil forsvinde ud af helhedsplanen og ind i skattevæsnets kasser.

> Jeg mener egentligt, at det er en meget meget afgørende ting i forløbet i det projekt. Fordi vi søgte pengene som et eksperiment og definerede det som drevet af en autonom enhed, det var det, pengene var blevet givet til, simpelthen. Og så løb vi ind i nogle problemer, altså det var jo simpelthen det med, at hvis det skulle være uafhængigt, så blev det en konsulentydelse, og så skulle der betales moms. Dvs. at pludseligt skulle man, hvis det handlede om lønninger, hive 25% ud til moms, og det synes vi jo var sindssygt spild af penge (*Arkitekten*, I2).

Allerede inden igangsættelsen af eksperiment støder den på idéplan relativt enkle organisering altså på uforudsete praktiske besværligheder. Imidlertid anser *arkitekten*, at det er helt afgørende at fastholde den semi-autonome organisation og armslængdeprincippet, hvis helhedsplanens eksperimentelle karakter og mulighed for at udvikle noget nyt og alternativt skal sikres. Supertanker tager derfor nu kontakt til en revisor med speciale inden for momsregler for at forhøre sig om mulighederne for at etablere datterselskabet som en organisation med et almennyttigt og velgørende formål, som kan blive fritaget for at betale moms. Revisionsfirmaet afviser ikke denne mulighed og tilbyder at lave en ansøgning til skattevæsnet. Men samtidig anslår firmaet, at alene skattemyndighedernes behandling af en sådan ansøgning vil vare adskillige måneder. Bare undersøgelsen af muligheden for momsfritagelsen i sig selv vil altså forsinke opstarten af helhedsplanen med flere måneder, og dertil skal påregnes den tid, der vil gå med processen omkring stiftelsen af den nye organisation. På denne baggrund opgiver Supertankergruppen nu denne mulighed.

"Det lyder fint, det gør vi bare"

Styregruppen og Supertanker-gruppen står nu i en situation defineret ved to modstridende interesser. På den ene side interessen i at få igangsat helhedsplanen snarest muligt, og på den anden side ønsket om at fastholde armslængdeprincippet uden at dette indebærer, at en stor sum penge går tabt i form af momsbetaling. Udgangen på situationen bliver en mellemløsning, der forekommer både at fastholde armslængdeprincippet og løse momsproblematikken.

I korte træk indebærer løsningsmodellen en organisatorisk adskillelse af *administrationen* og *realiseringen* af helhedsplanen. Administrativt og økonomisk forankres helhedsplanen i et af boligselskaberne, som opretter hvad der formelt set svarer til en ny boligafdeling men med titlen "Afdeling 93-5: Socialt Partnerskab – Charlottekvarteret". Boligselskabet administrerer altså hovedparten af helhedsplanens midler i henhold til Landsbyggefondens retningslinjer, og samtidig ansættes medarbejderne i helhedsplanen formelt og administrativt i den nyoprettede 'boligafdeling'. Samtidig med oprettelsen af 'boligafdelingen' som administrativ forankring af helhedsplanen opretter Supertanker en ny forening med navnet

Det Bedste i Charlottekvarteret (DBC), som en slags søsterforening til den eksisterende Supertanker-forening. Den nye forening skal fungere som helhedsplanens semi-autonome udviklingsorganisation i henhold til en samarbejdsaftale, der indgås med helhedsplanens projektejere.

Samarbejdsaftalen uddelegerer kompetencer til selve den praktiske *realisering* af helhedsplan til DBC. I uddelegeringen af ansvaret for realisering af helhedsplanen indgår kompetencer til løbende og kvartalsvis budgettering af helhedsplanens midler inden for det overordnede 5-årige rammebudget, praktisk ansvar for at ansætte og evt. afskedige medarbejdere via indstilling til boligselskabet samt instruktionsbeføjelse og ansvar for ledelse af de ansattes arbejde med helhedsplanens delprojekter. Til løbende kontrol af arbejdet med realiseringen skal DBC hvert halve år udarbejde et statusnotat for hvert enkelt delprojekt og en samlet status for arbejdet med helhedsplanen overordnede succeskriterier, tidsplan og økonomi samt et status på, hvordan samarbejdet i boligområdet fungerer. Fordi de almene boligselskaber som almennyttige foreninger netop er fritaget for at betale moms, betyder denne organisering, at der ikke går betydelige dele af helhedsplanens midler tabt som momsbetaling til skatteæsenet.

> Vi endte så med at sige, at vi så blev ansat i boligselskabet, som havde fået opgaven og fået penge for at køre driften af projektet, men altså hvor vi, selvom vi formelt set var ansatte, så havde vi et armslængdeprincip stadigvæk. Dvs. at vi skrev selv vores ansættelsesaftaler, og vi havde lavet sådan et organisationsdiagram, hvor det var sådan, at selvom vi var ansat i boligselskabet, så var der ligesom en uafhængig del stadigvæk (*Arkitekten*, I2).

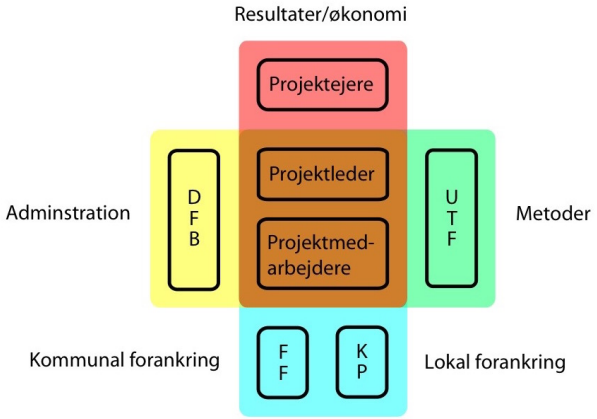

Figur 13: Diagram over helhedsplanens planlagte organisering. Den nye Supertanker-forening indgår i diagrammet som UTF, FF er en kommunal faglig følgegruppe og KP er et lokalt kvarterpartnerskab.

Men den skitserede løsningsmodel er den væsentligste forhindring for en relativ hurtig igangsættelse af helhedsplan ryddet af vejen. Ønsket om at få igangsat helhedsplan er imidlertid så presserende, at styregruppen i samråd med *arkitekten* vælger at igangsætte realiseringen allerede inden oprettelsen af den nye boligafdeling, stiftelsen af den nye forening og indgåelsen af samarbejdsaftalen er på plads. Ifølge *arkitekten* aftaler parterne at starte på baggrund af en midlertidig kontrakt, som skal fungere indtil arbejdet på at få den permanente organisering og samarbejdsaftale formuleret og forhandlet på plads. Denne midlertidige kontrakt bliver imidlertid aldrig indgået, og selv om dette positivt set kan fortolkes som et udtryk for en stor grad tillid parterne imellem, skal det vise sig også at indebære en række praktiske problemer.

> Altså det var jo sådan det der med at sige, "det lyder fint, det gør vi bare", fordi boligselskabet havde travlt med alt muligt andet, og fordi problemerne jo først viste sig senere (*Arkitekten*, I2).

Det er imidlertid ikke kun de formelle organisatoriske rammer, der ikke er på plads på det tidspunkt, hvor beslutningen om at opstarte helhedsplanen bliver taget. En anden uklarhed angår hvilken person, der på længere sigt skal lede arbejdet med realiseringen af helhedsplanen. Som den væsentligste aktør bag udviklingen af helhedsplanen og designet af eksperimentet er *arkitekten* det naturlige valg, men på dette tidspunkt har han sin primære bopæl uden for landets grænser. Samtidig er der ingen af de øvrige personer i Supertanker-gruppen, der af forskellige årsager er oplagte kandidater til lederposten. Løsningen på problemet bliver, at *arkitekten* skal fungere som projektkoordinator i opstartsfasen. Samtidig skal den mere permanente leder hurtigt ansættes og overtage ledelsen efter en indkørings- og prøveperiode, hvor den valgte person kan udvikle en forståelse for den særlige organisation og det eksperiment, vedkommende skal lede.

Udover denne plan hvad ledelsen angik, er det tanken at *byforskeren* skal fungere som leder af BeboerTV-projektet med sparring fra en konsulent med speciale inde for TV-produktion. *Designeren* skal i et ikke nærmere bestemt omfang deltage i udviklingen af eksperimentets fysiske base, men hans mere permanente rolle i helhedsplanen er der ikke taget stilling til. *Aktionsforskeren* skal tilknyttes helhedsplanen som phd-studerende og skal bl.a. stå for en indledende forevaluering og interviewundersøgelse. Tilknytningen af en phd-studerende er en mulighed, der er opstået i løbet af godkendelses- og revideringsfasen gennem en ekstrabevilling fra Landsbyggefonden og med tilsvarende beløb fra henholdsvis RUC og De Frie Forskningsråd. Phd-projektet ligger i naturlig forlængelse af ambitionerne om at gennemføre et eksperiment, og formålet med forskningsprojektet er at dokumentere, evaluere og perspektivere de erfaringer, eksperimentet skaber. Endelig vil der det første halve år af opstartsfasen være tilknyttet en praktikant fra RUC. Udover at finde den mere permanente projektkoordinator vil en

vigtig opgave i forbindelse med helhedsplanen opstartsfase være, at finde ud af, hvem der skal stå for ledelsen og realiseringen af de to delprojekter Street Art og Drømmespor.

Design af et mobilt laboratorium

"Der har vi så indrettet os i det her Aktivitetshus, og lavet en fremvisning af nogle sådan lidt papmacheagtige forslag"

Efter at beslutningen om igangsættelse af helhedsplanen er det første projekt, som Supertanker-gruppen tager hul på, opbygningen af et nyt og lokalt forankret laboratorium som den fysiske ramme for eksperiment og samtidig som den tredje inkarnation af Supertankers alternative platform for udvikling og samarbejde. På baggrund af gruppens tidligere erfaringer bliver opbygningen af den fysiske base set som en helt centralt del af eksperimentet. Et distinkt og anderledes fysisk sted skal være med til at signalere, at der er tale om et alternativ til de vante og etablerede arenaer for beboerinddragelse og beboerdemokratisk deltagelse.

Ungeworkshop

Den første aktivitet i udviklingen af det nye laboratorium og samtidig et af de første forsøg på at arbejde med Supertankers idéudviklingsprocesser i den nye kontekst er en workshop arrangeret i samarbejde med den lokale ungdomsklub 5'eren, der løber af stablen i juni ikke længe efter, at beslutningen om igangsættelse af helhedsplanen er taget. Formålet er at få de lokale unges input og idéer til indhold og form på det nye laboratorium og dermed skabe ejerskab til stedet blandt dem. En af de ting, der er kommet frem i arbejdet med udviklingen af helhedsplanen, er en klar forståelse af, at man skal have de unge med fra starten af for at forebygge hærværk og undgå at avle modstand mod projektet. Inddragelsen og samarbejdet med de unge er samtidig en af de ting, der ikke i så stor udtrækning er lykkedes i den hidtidige boligsociale indsats i området, og derfor er det et af de centrale punkter i den nye helhedsplan.

Figur 14: Ungeworkshoppen

Workshoppen tilrettelægges med først en idéudviklingsøvelse og derefter et åbent grillarrangement og en improviseret fodboldkamp. Arrangementet er samtidig ikke kun det første møde med nogle af boligområdets unge, men også med en af de centrale samarbejdspartnere i boligområdet i form af souschefen i 5'eren. Processen og samarbejdet med klubben forløber i Supertanker-gruppens øjne vellykket, men samtidig fornemmes også en vis forbeholdenhed som et første tegn på udfordringerne ved at være en nyankommen aktør i boligområdet.

> I starten der hørte jeg jo, at Charlotteager havde fået en masse penge, og så hørte jeg, at I var blevet hyret til det, og der var jeg, for at sige det mildt, skeptisk, "åh nej, et nyt projekt, nu kommer der igen nogen udefra, som ikke fatter en brik, og som gerne vil ændre verden." Jeg har set det ske rigtig mange gange, og jeg er lidt træt af det, så derfor var jeg også i hvert fald personligt ret skeptisk, fordi det var folk udefra. En af mine hovedregler er f.eks., at man lover ikke de unge noget, hvis man ikke kan holde det. Så den der med at love dem guld og grønne skove, og så kan jeg gå og samle op på det bagefter, det har jeg prøvet rigtig mange gange. Så det var der, min skepsis var, at nu kom der et eller andet fancy firma og skulle til at ændre Charlotteager (*Klubmedarbejderen*, HV3).

Local Interaction

Workshoppen med de unge er det første trin i en længere og ambitiøs designproces, der skal føre til etableringen af det nye lokalt forankrede laboratorium. I starten af august organiserer Supertanker-gruppen i samarbejde med *miljømedarbejderen* en ambitiøs workshop med titlen Local Interaction, som skal bygge videre på de idéer, de unge har formuleret. Til workshoppen inviteres en række af Supertankers danske og internationale kontakter i form kunstnere, arkitekter, aktivister og forskere, der arbejder med deltagelsesorienterede arkitektur- og designpraksisser. For især *arkitekten* er workshoppen en realisering af ambitioner, der tidligere er forblevet på idéplanet, men som nu, med de midler der følger med helhedsplanen, er mulig at realisere.

Workshoppen løber over en weekend og indledes fredag med præsentationer af tankerne om helhedsplanen og det lokale laboratorium, en rundvisning i boligområdet og en præsentation af de unges idéer. De inviterede deltagere deles derefter op i tre grupper, der hver begynder at udvikle koncepter og designs for det nye laboratorium. Det hele foregår i en meget uformel og afslappet atmosfære inden for i boligområdets beboerhus Aktivitetshuset, og uden for i tre brugte villatelte, som Supertanker har indkøbt til lejligheden.

Figur 15: Local Interaction-workshoppen

Lørdag formiddag arbejdes der videre med de forskellige koncepter, og midt på dagen har *arkitekten* planlagt en præsentation, hvor de foreløbige idéer skal præsenteres og modtage feedback fra lokale beboere. Fremvisningen af de stadig

meget svævende idéer og skitseagtigt designs viser sig dog at være en noget forvirrende oplevelse for de inviterede beboere. Den inviterede gruppe tæller flere repræsentanter fra områdets afdelingsbestyrelser, der ikke helt forstår, hvad øvelsen går ud på, at hvad det er for en forsamling af folk, der nu er ankommet til boligområdet. Modtagelsen af de præsenterede idéer bliver således ikke særlig positiv.

> Der har vi så indrettet os i det her Aktivitetshus og lavet en fremvisning af nogle sådan lidt papmacheagtige forslag, som vi har lavet aftenen før sammen med kunstnere og arkitekter fra rundt omkring i Europa og Danmark. Fed stemning, fed proces, og så fremviser vi det, og så bliver der simpelthen bare råbt "tiger", "papmache" (*Byforskeren*, HV1).

Byforskeren fremhæver efterfølgende to ting som forklaring på den negative reaktion på præsentationen af designforslagene. For det første er der tale om et sammenstød mellem forskellige forventninger. Aktivitetshuset er et resultat af den tidligere boligsociale indsats i Charlotteager, og der eksisterer i huset allerede en kultur omkring hvordan, og under hvilke former, man mødes. I modsætning har de bygninger, hvori Supertanker tidligere har haft sin base, været forladte og tomme, og der har derfor ikke på forhånd været fast definerede forestillinger og forventninger om, hvad man ville møde, når man blev inviteret inden for.

> Vi går ind i den her ramme her, som har sin helt egen kultur. De folk, der kom fra lokalområdet, de har været der mange gange, de har ligesom en forventning om, hvad de møder, når de kommer til møder her. Altså hvad nu, hvis de var kommet ned i en bunker, et kælderlokale, hvor der havde været sløjdbænke, hvor der var sket mærkelige ting og sager, og folk var kommet og gået… (*Byforskeren*, HV1)

Et andet forhold som *byforskeren* peger på som forklaring på, at man går galt af hinanden, handler om den måde designprocessen er skruet sammen på. Frem for at indgå som deltagere i en designproces, bliver beboerne i for høj grad passive tilskuere til en proces, de kun bliver inviteret med i for at se de spændende og kreative ideer, andre er kommet med.

> Jeg vil så også sige, hvis vi tager den proces, at der kom vandtætte skodder mellem hvad der skete før sommerferien med de gode ideer fra ungeworkshoppen, der så blev del af en eller anden form for program for sådan en kunstnerisk workshop. Der kom der en adskillelse fra de lokale beboere, de unge og de ældre. Så kommer den her 'avantgarde' eller hvad vi skal kalde den, altså kunstnere, der kommer med forslag til ditten og datten. Og så har vi så tilskuerne, det er så de lokale, som får lov til at se

på, hvad de andre gør. Det var sådan en kunstig adskillelse (*Byforskeren*, HV1).

Trods den mislykkede præsentationsseance lykkes det efterfølgende workshop-deltagerne at mobilisere energi til at fortsætte designprocessen, og de tre gruppers idéer synes at samle sig om et koncept med et mobilt laboratorium. Det mobile koncept fremkommer som løsning på den sociale og mentale opdeling af boligområdet, som deltagerne er blevet informeret om på fredagens rundvisning. Som nævnt udgøres Charlotteager tilsammen af tre boligafdelinger, og det er især mellem DFB-afdelingen Charlottegården og de to Vibo-afdelinger, Charlotteager I og II, at der eksisterer sociale og mentale skel. Ved at etablere en mobil base vil man kunne flytte rundt i boligområdet og lave nedslag med aktiviteter i de forskellige afdelinger. Samtidig er der også den praktiske fordel ved den mobile løsning, at det er nemmere at få kommunens tilladelse til opstilling af en mobil og flytbar enhed end til en bygning af mere permanent karakter som f.eks. en pavillon.

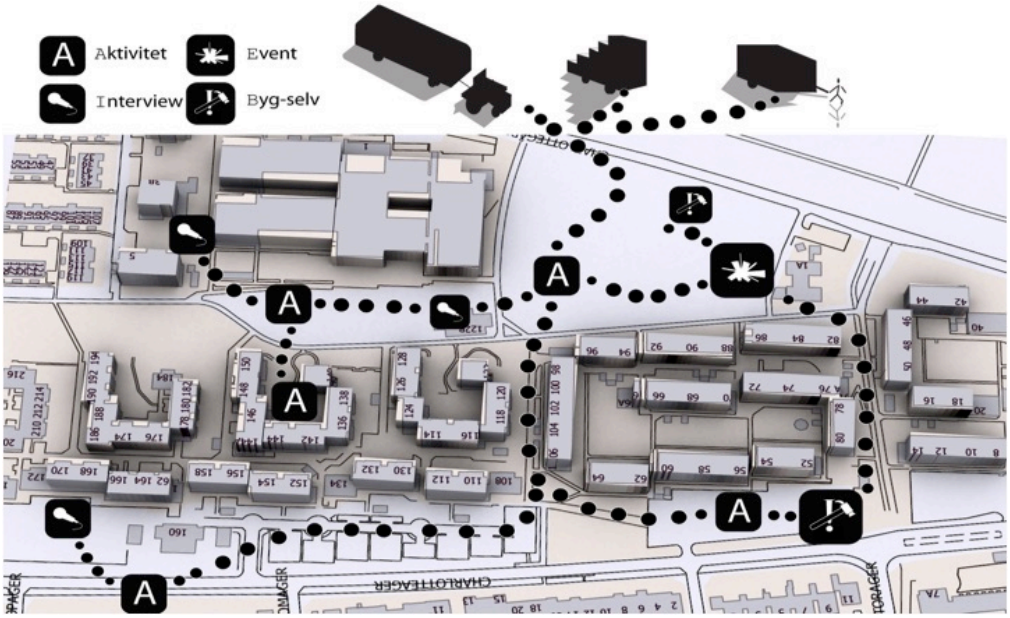

Figur 16: Koncept for det mobile laboratorium

Sjov søndag

Efter designværkstederne med først de unge og derefter med gruppen af designere, arkitekter, kunstnere og forskere består det planlagte tredje trin i designprocessen af en præsentation og udvælgelse af det bedste af de designforslag, der er blevet udviklet på Local Interaction-workshoppen. Udvælgelsen skal ske gen-

nem en afstemning blandt beboerne i forbindelse med afholdelsen af den årlige og tilbagevendende festdag i boligområdet, Sjov Søndag. Sjov Søndag er en meget populær festdag organiseret på frivillig basis med musik, hoppeborg, kræmmermarked, snobrød og meget mere, der som nævnt i forrige kapitel er en opfindelse fra den tidligere boligsociale indsats i kvarteret. Samtidig med præsentationen og afstemningen om de tre designforslag skal dagen bruges til at give et par smagsprøver på nogle af delprojekterne i helhedsplanen i form af BeboerTV og Drømmespor. På denne måde kan dagen fungere som en uformel markering af, at arbejdet med helhedsplan nu vil blive igangsat.

Figur 17: Sjov søndag

Sammen med *antropologen* og *miljømedarbejderen* opstiller Supertanker-gruppen igen de tre villatelte. I det største telt fremvises de tre designforslag i en bearbejdet grafisk form, mens der i de to andre telte er indrettet henholdsvis et lille interimistisk tv-studie som forsmag på BeboerTv og et tegneværksted som forsmag på Drømmesporsprojektet.

> Det ene telt var det største, der havde vi sådan nogle grafiske fremstillinger af resultatet af workshoppen, som egentligt var sindssygt vellykket, men bare ikke særligt godt formidlet rent grafisk, alt for abstrakt. Så havde vi så to andre telte, som rent praktisk forsøgte at vise nogle sider af helhedsplanens delprojekter. I det ene var der videooptagelse, og der blev ba-

re filmet løs, og det var bare skide sjovt. Det andet telt var sådan et tegnetelt, og det var også enormt sjovt (*Arkitekten*, I2).

Det bliver alt i alt en meget vellykket dag, hvor Supertanker-gruppen gennem at hjælpe til med den praktiske afholdelse af dagen kommer i god kontakt med en række beboere. Der foregår dog alt for meget andet til, at det lykkes at skabe opmærksomhed om de udstillede designforslag, og den planlagte afstemning og udvælgelse af det bedste designforslag aflyses derfor.

Indflytning i Aktivitetshuset

"Det er ret svært at gå ind og lirke, når man hele tiden skal give den der 10'er for kaffen og sige "undskyld""

Efter Sjov Søndag er resultatet af den foreløbige designproces en række idéer fra workshoppen med kvarterets unge samt de tre designforslag fra Local Interaction-workshoppen. Den oprindelige plan var, at det nye laboratorium skulle stå klar i løbet af efteråret, og at Supertanker-gruppen skulle flytte direkte ind her. Nu hvor helhedsplanen, ganske vist uformelt, er blevet lanceret på Sjov Søndag, er der imidlertid blandt en række beboere en forventning om, at gruppen hurtigt installerer sig og påbegynder arbejdet med realisering af helhedsplanens delprojekter. Især er en lille gruppe beboere utålmodige for at få igangsat BeboerTV-projektet. Af den årsag arrangerer *miljømedarbejderen,* at Supertanker-gruppen midlertidigt kan flytte ind i et lille baglokale i Aktivitetshuset for at kunne tage hul på BeboerTV-projektet ved siden af det fortsatte arbejde med design og udvikling af laboratoriet.

I slutningen af august flytter i første omgang *byforskeren* og *aktionsforskeren* samt *praktikanten* fra RUC ind i det lille baglokale i Aktivitetshuset. Aktivitetshuset rummer på dette tidspunkt et større fællesrum, der også fungerer som morgencafé alle hverdage, et køkken, nogle mindre mødelokaler, et PC-rum samt *miljømedarbejderens* kontor over for det lille baglokale, hvor også *antropologen* har installeret sig, siden Frivilligformidlingen blev igangsat i forsommeren 2007. Bortset fra kontoret er Aktivitetshuset forbeholdt aktiviteter organiseret af frivillige i kvarteret og med den regel, at aktiviteterne skal være åbne for alle områdets beboere.

Aktivitetshuset er ved siden af en fælles fodboldbane det mest synlige og på mange måder et af de fornemste resultater, der er kommet ud af det hidtidige boligsociale arbejde i kvarteret. Men som beskrevet i foregående kapitel er Aktivitetshuset også blevet et 'stridens æble' og et omdrejningspunkt for mange og intense konflikter mellem forskellige grupper i boligområdet og mellem de forskellige boligafdelinger. Blandt andet oplever nogle beboere, at en dominerende

gruppe har sat sig på huset og forvalter det på en måde, så andre grupper udelukkes. På trods af at det er nedfældet i huset formålserklæring, at det er åbent for alle, opleves huset ikke sådant af alle beboere.

Beslutningen om at stille baglokalet til rådighed for Supertanker-gruppen bliver truffet uden hele den såkaldte husbestyrelses tilslutning, og det viser sig, at der er stor uenighed om, hvad det lille baglokale skal og må bruges til. Et af medlemmerne af husbestyrelsen, som er meget engageret i det kommende BeboerTV-projekt, mener, at lokalet kan inddrages som kommende TV-studie, mens andre medlemmer af husbestyrelsen, som ikke er blevet godt informeret om helhedsplanen og tankerne bag den, ønsker at fastholde lokalet til andre frivillige beboeraktiviteter. Disse interne kampe og forhandlinger i husbestyrelsen er ikke noget Supertanker-gruppen er bekendt med, men gruppen fornemmer alligevel kort tid efter indflytningen, at ikke alle ser med velvilje på deres tilstedeværelse. Gruppen føler sig som gæster på tålt ophold i huset og får hurtigt en oplevelse af, at blive underlagt en allerede defineret kultur, som det ellers er meningen, at de skal skabe et alternativ til.

> Vi fik så efter en hård forhandling lov til at få et baglokale inde i Aktivitetshuset. Og der var ikke særlig meget armslængde. Det var simpelthen på deres nåde, at projektet fik lov til at bo i annekset. Og der går man ind i en meget stærkt defineret kultur skabt gennem en hel masse kampe. Nogle af de demokratiske kampe, som vi egentlig har som genstandsfelt og skal prøve at lirke med, der går vi ind og bliver underlagt dem, snarere end at få lov til, eller give os selv lov til, sådan stille og roligt at opbygge en selvbevidsthed indadtil og et ansigt udadtil, som værende ikke dem, der på deres nåde får lov til at være et sted, men nej, vi opbygger noget udenfor. Fordi ellers så er det ret svært at gå ind og lirke, når man hele tiden skal give den der 10'er for kaffen og sige "undskyld" (*Byforskeren*, HV1).

Samtidig oplever Supertanker-gruppen, at de blandt beboergrupper uden for Aktivitetshuset bliver opfattet som allierede med den etablerede og dominerende gruppe i boligområdet, der i deres øjne har sat sig på Aktivitetshuset, idet de ikke skelner mellem de forskellige brugere af huset, men ser dem som en samlet gruppe.

> Når vi så bliver placeret der i Aktivitetshuset, så er det den samme hoveddør, de skal gå ind ad. Gå forbi og hilse på, og sige "hej hej, jeg smutter lige ned til de der nye". "Nå gør du det, kom lige herned og snakke bagefter, ikke". Der vil jeg sige, der en kultur derude, ligesom alle andre steder, så er der kulturer (*Byforskeren*, HV1).

Denne situation, der opstår med indflytningen i Aktivitetshuset, kommer til at præge hele helhedsstartens opstartsfase i det første år, da det viser sig at etable-

ringen af det mobile laboratorium bliver en noget mere langtrukken proces end planlagt.

Opstart af BeboerTV

"Det var så i sig selv en tung ting at trække i gang i en organisation, som var rimelig fejlbarlig"

BeboerTV-projektet er som beskrevet i foregående kapitel tiltænkt en særlig strategisk funktion i helhedsplanen, der går videre end produktion af tv-udsendelser og etablering af en lokal og beboerdrevet tv-station. BeboerTV skal være rammen om et forsøg med at udvikle det lokale demokrati i ordets brede forstand ved at tilføje en ny politisk arena, et lokalt borgerforum, som supplement til det eksisterende beboerdemokrati.

I beskrivelsen af projektet i helhedsplanen er det skitseret, hvordan opbygningen af BeboerTV-kanalen og borgerforummet kan integreres i en sammenhængende proces med styrkelse af den lokale offentlige sfære som det langsigtede mål. Første trin er at udarbejde en serie af portrætter af kvarterets beboere i samarbejde med en videokunster eller en dokumentarfilmsinstruktør. Målet er at skabe en bedre forståelse for andre beboeres livssituation og deres syn på kvarterets problemer og muligheder. Gennem denne første kontakt skal beboerne gøres opmærksomme på og inddrages i projektet, som det så småt er sket på Sjov Søndag. På baggrund af det samarbejde, der bliver opbygget omkring portrætserien, skal den fremtidige organisation af BeboerTV udvikles og forankres på tværs af de tre afdelinger og de forskellige etniske grupper i kvarteret. Sidste trin i etableringen af stationen er hernæst etableringen af den fysiske og tekniske infrastruktur med tv-studie, redigeringsrum og sendeudstyr. Når den nye kommunikationskanal i kvarteret er etableret, skal der tages hul på etablering af borgerforummet og arbejdet med at give flere beboere mulighed for at deltage aktivt i områdets politiske liv og demokratiske samarbejde (Bilag A).

På baggrund af det overordnede demokratiske sigte med BeboerTV er *byforskeren* blevet sat til at lede projektet i samarbejde med en videokunstner, som er tilknyttet på konsulentbasis. I den oprindelige tidsplan, som *arkitekten* havde lagt, var planen, at både portrætserien samt etableringen af BeboerTV-organisationen og den teknisk infrastruktur skulle realiseres inden for det første halve år af helhedsplansperioden. Der går imidlertid ikke længe før de første uventede forhindringer viser sig, og den noget optimistiske tidsplan begynder at skride.

Den første opgave, der viser sig at være mere ressource- og tidskrævende end forventet, er etableringen af den helt basale tekniske infrastruktur, der er nødvendig for overhovedet at komme i gang med at lave film- og tv-produktioner.

Som noget ganske uventet viser det sig at være svært at finde egnede lokaler, som kan fungere som redigeringsrum og tv-studie.

> Det var jo tænkt, at selvfølgelig skal BeboerTV ligge i Aktivitetshuset, for det er jo der, alle møderne er, og så kunne man filme og det ene og det andet. Og [*miljømedarbejderen*] havde jo lobbyeret for, at BeboerTV skulle ligge i Aktivitetshuset inden i hans kontor, og var villig til at flytte kontor (*Iscenesætteren*, HV2).

For både *miljømedarbejderen* og de aktive beboere bag projektet forekommer det således naturligt, at BeboerTV placeres i Aktivitetshuset, men som nævnt viser der sig at være uventet modstand mod denne idé blandt nogle repræsentanter i husbestyrelsen, der ønsker at fastholde, at lokalerne også skal kunne bruges til andre frivillige beboeraktiviteter. Baggrunden for modstanden mod inddragelse af lokaler i Aktivitetshuset står aldrig helt klart for Supertanker-gruppen, men hænger formentlig sammen med flere faktorer – herunder at det havde vist sig at være svært at implementere de regler og aftaler, der var blevet lavet for at styre brugen af huset, at der var personlige uoverensstemmelser mellem medlemmer af husbestyrelsen, og at der blandt medlemmerne samtidig var et begrænset kendskab til helhedsplanen og tankerne bag den.

Efter at planerne om placering af BeboerTV i Aktivitetshuset er blevet opgivet, sonderer *byforskeren* andre muligheder, og efter godt og vel en måneds tid og en række forhandlinger med et af ejendomskontorene lykkes det at finde et lille og isoleret beliggende baglokale i en af boligblokkene, som kan bruges som redigeringsrum, og hvor sendeudstyret kan placeres. I sammenligning med den oprindeligt tænkte placering i Aktivitetshuset er der imidlertid tale om noget, der ligner en nødløsning.

Problemet med at finde egnede lokaler er dog kun et i en længere række af komplikationer, der opstår omkring etablering af den tekniske infrastruktur. Samtidig med lokaleproblemerne opstår der forvirring, uenighed og diskussioner om, hvilke tekniske løsninger man skal vælge, og hvilket udstyr man skal købe, i den lille gruppe af aktive og engagerede frivillige, der har fostret idéen om et beboer-tv. Relativt hurtigt bliver det klart for *byforskeren*, at det ikke er tilstrækkeligt med en mere løst tilknyttet konsulent med tekniske kompetencer, men at der er behov for fast og daglig tilstedeværelse af en person, der kan bringe klarhed i forvirringen og give faglig sparring i forhold til valg af teknisk udstyr. Via Supertankers netværk i København får *byforskeren* og *designeren* sidst på efteråret kontakt til en person, som kan løfte det tekniske arbejde omkring BeboerTV i samarbejde med de frivillige. *Iscenesætteren* har både erfaring med de tekniske aspekter omkring tv-infrastruktur samt med produktion af film og har derudover en kunstnerisk samt en teatervidenskabelig uddannelse bag sig. Med ansættelsen af *iscenesæt-*

teren som *byforskerens* højre hånd er der nu skabt en mere robust og fagligt kompetent hold til at indfri de store ambitioner med BeboerTV-projektet.

Figur 18: BeboerTV-logo

Kort efter *iscenesætterens* ankomst opdages imidlertid endnu en uforudset teknisk barriere. I samråd med den lille gruppe af frivillige når *iscenesætteren* frem til, at den nye tv-kanal primært skal sendes som tv-signal, da en stor del af beboerne i Charlotteager ikke er vante Internet-brugere. Imidlertid er der en teknisk forhindring i forhold få signalet ud til alle de tre boligafdelinger. Mere præcist består problemet i, at hhv. Charlottegården og Charlotteager I og II ikke er tilsluttet det samme kabelnet, og i budgettet for BeboerTV er der ikke taget højde for de udgifter, som en sammenlægning af kabelnettet vil indebære. I denne situation vælger *iscenesætteren* sammen med *tv-teknikeren*, en af de aktive frivillige i projektet med stor teknisk erfaring med tv-produktion, hvad iscenesætteren selv betegner som en 'Storm P.-løsning'. Konkret består løsningen i at etablere et luftbåret signal mellem Charlottegården og de to øvrige boligafdelinger. Ved hjælp af denne løsning kommer man uden om problemet med den manglende budgettering til etablering af sendenettet, men samtidig kommer den valgte løsning, som vi vil vende tilbage til, til at indebære fortsatte driftsproblemer for BeboerTV-kanalen i det meste af helhedsplanens 5-årige periode.

Parallelt med arbejdet med etablering af den basale tekniske infrastruktur har *byforskeren* taget hul på mobiliseringen af frivillige beboere til projektet. I samarbejde med *designeren* har *byforskeren* afholdt en workshop, hvor en række beboere har udviklet idéer til nye tv-programmer. Efter denne første workshop er arbejdet imidlertid gået mere eller mindre i stå, dels på grund af de uventede besværligheder omkring den tekniske infrastruktur, dels fordi andre opgaver også viser sig mere ressourcekrævende end forventet og lægger beslag på *byforskerens* tid.

Beslutningen om igangsættelse af BeboerTV-projektet er blevet taget på et tidspunkt, hvor hele den organisatoriske ramme om helhedsplanen kun eksisterer på idéplan og som en mundtligt indgået aftale, og hvor den fysiske ramme om det nye laboratorium kun foreligger i form af 3 designforslag i skitseret form. Hverken *arkitekten* eller andre i Supertanker-gruppen har foregående erfaring med et projekt i denne skala, og dermed med hvor stort et opstartsarbejde den organisatoriske og fysiske etablering af det nye laboratorium indebærer – etablering af økonomistyring og bogholderi, indgåelse af ansættelseskontrakter, etablering af interne samarbejdsrutiner, indretning af kontor og anskaffelse af et kontorhold og et IT-system, osv. Og som vi skal vende tilbage til, bliver dette arbejde yderligere besværliggjort, fordi der i det boligselskab, der skal administrere helhedsplanen, på dette tidspunkt er stor ustabilitet og udskiftning af driftschefer.

Ser vi indtil videre kun på konsekvenserne af den manglende organisering i forhold til BeboerTV-projektet, kommer det til at betyde en yderligere forsinkelse i forhold til den oprindeligt formulerede tidsplan.

> Det var så i sig selv en tung ting at trække i gang i en organisation, som var rimelig fejlbarlig. Den kritiske masse af projekter og mennesker, der var inde over bare om at samarbejde med hinanden og lave et udtryk og fortælle, hvordan deres kvarter så ud, den kritiske masse blev ikke skabt. Der kom så rimelig meget af andre ting, som så også forklarer, hvorfor der ikke blev fokuseret specielt meget på at få det her BeboerTV kørt i sving. På det tidspunkt kan man sige, at organisationen generelt var underdrejet i forhold til organisatoriske opgaver. Så det beror på sådan det helt praktiske, hvad der i det hele taget er muligt, ikke (*Byforskeren*, HV1).

Samtidig er en yderligere forklaring på, at arbejdet med at mobilisere frivillige beboere til BeboerTV sættes i bero, et mere bevidst strategisk valg. I forbindelse med arbejdet på at rekruttere frivillige erfarer *byforskeren* og *iscenesætteren*, at hele projektet forekommer meget abstrakt for beboerne, fordi der ikke er en konkret tv-kanal, de kan slå over på hjemme i stuerne. På den baggrund beslutter BeboerTV-gruppen i første omgang at fokusere på at få den tekniske infrastruktur på plads for først herefter at mobilisere beboere til at drive tv-stationen og udfylde sendefladen på kanalen.

Interviews og ressourcekortlægning

En anden aktivitet, der er planlagt til at løbe af stablen i efteråret 2007, er en interviewundersøgelse koblet med en workshop med fokus på visioner for boligområdet. Idéen om at gennemføre et feltstudie og en række interviews inden ar-

bejdet med en konkret forandringsproces igangsættes, er en metode som Supertanker har udviklet på baggrund af erfaringerne fra København. Formålet med undersøgelsen er dels at skabe en lokal 'fingerspidsfornemmelse' og forståelse for de lokale forhold, dels at opbygge et netværk af personer, som kan inddrages i den videre forandringsproces. Som konkret produkt af undersøgelsen skal der endvidere udarbejdes et såkaldt 'ressourceatlas' (Hausenberg & Vollsmosesekretariatet, 2007) over nøglepersoner i boligområdet, og endelig er tanken at interviewundersøgelsen skal indgå i en 'baseline', dvs. en forevaluering af situationen inden arbejdet med helhedsplanen for alvor går i gang.

Ansvaret for interviewundersøgelsen er placeret hos *aktionsforskeren,* og det er planen, at arbejdet skal indgå som et led den dokumentation og evaluering af eksperimentet, som er formålet med phd-projektet. Da finansieringen af phd-projektet endnu ikke er faldet helt på plads, ansættes *aktionsforskeren* i første omgang på deltid som projektmedarbejder i helhedsplanen for at arbejdet med interviewene og forevalueringen kan påbegyndes. Da arbejdet med ressourcekortlægning også falder naturligt inden for Frivilligformidlingens arbejde, indgår *aktionsforskeren* et samarbejde med *antropologen* om gennemførelse af undersøgelsen. I starten af efteråret udarbejder de to samarbejdspartnere en interviewguide og gennemfører de første i en planlagt række af interviews. Derudover samarbejder de også om afholdelse af Frivilligformidlingens første seminar med fokus på samarbejde mellem lokale klubber og foreninger.

I løbet af oktober går arbejdet med undersøgelsen imidlertid i stå. Ligesom *byforskeren* har måttet indstille arbejdet med at mobilisere frivillige til BeboerTV, da der viser sig at være behov for en større end forventet indsats med organisering og administration af helhedsplanen, bliver det også disse opgaver, der kommer til at beslaglægge *aktionsforskerens* tid. I stedet for den planlagte undersøgelse kommer *aktionsforskerens* arbejde til at bestå af bl.a. bidrag til udvikling og stiftelse af projektorganisationen Det Bedste i Charlottekvarteret (DBC), udvikling af samarbejdsaftalen mellem DBC og helhedsplanens projektejere, udarbejdelse af kasseklader, medvirken til ansættelsessamtaler, oprettelse og administration af bankkonti samt betaling af løn og regninger. På grund af fortsatte besværligheder med ikke mindst at få administrationen af helhedsplanen sat i system, som vi skal vende tilbage til, fortsætter denne situation frem til sidst på foråret 2008, hvor phd-ansættelsen endelig falder på plads. Inden vi beretter nærmere om besværlighederne omkring organiseringen af helhedsplanen, skal vi dog først tilbage til perioden lige efter Sjov Søndag for at høre, hvordan det er gået med udviklingen og designet af det mobile laboratorium.

Cirkusvognen og det nye design team

"…vi kunne slet ikke forestille os, hvad det krævede af ressourcer for at gå i dialog og arbejde med de her unge"

Som beskrevet tidligere er resultatet af den foreløbige proces med den fysiske etablering af det nye laboratorium et koncept for en mobil enhed samt tre designforslag. Kort tid efter Sjov Søndag arrangementet videregiver *arkitekten* arbejdet med design og etablering af laboratoriet til *designeren*. Efter besøg hos en lokal producent af containere og skurvogne samt en bredere sondering af markedet fremlægger *designeren* en række forslag for de øvrige medarbejdere i helhedsplanen. Gruppen bliver enige om at købe en cirkusvogn, som tidligere har fungeret som beboelsesvogn, og ombygge den, så den kan fungere som fysisk base for laboratoriet. Gruppen bliver desuden enige om en fast 'ankerplads' ved siden af Aktivitetshuset, og forslaget om at opstille cirkusvognen samt evt. en yderligere skurvogn sendes til godkendelse hos kommunen og i høring blandt naboerne.

På en grå efterårsfredag i oktober måned ankommer cirkusvognen, kører fast i Grønningen uden for Aktivitetshuset og skaber kaos og forvirring i den planlagte og officielle fejring og indvielse af helhedsplanen som beskrevet på afhandlingens første sider. Da Supertanker-gruppen møder på arbejde igen mandag morgen, mødes de af nogle temmelig skeptiske og utilfredse miner hos flere af stamgæsterne og de frivillige i Aktivitetshusets morgencafé, som har svært ved at forstå meningen med, at der står en udtjent cirkusvogn placeret lige uden for cafélokalets vinduer. Det viser sig desuden, at der i løbet af weekenden har været uindbudte gæster i cirkusvognen, som har brudt hængelåsen på døren op men ellers ladet inventaret uberørt og blot efterladt sig et par tomme sodavandsdåser. I det hele taget påkalder det nyankomne objekt sig en del nysgerrighed og undren i boligområdet, og der forlyder rygter blandt nogle af områdets børn om, at en gruppe sigøjnere et flyttet ind i kvarteret.

Samtidig med at han forsøger at berolige de skeptiske frivillige og stamgæster i morgencaféen, går *designeren* nu i gang med at finde beboere, der kan deltage i ombygningen af cirkusvognen. Designeren kommer i første omgang i kontakt med en svejser, der bor i området, men det bliver en lille gruppe af områdets unge, der som resultat af en tilfældighed, kommer til at blive de vigtigste samarbejdspartnere i ombygningsprojektet.

Parallelt med at *designeren* har indledt arbejdet med udvikling af det nye laboratorium, har *miljømedarbejderen* arbejdet på at løse et problem med en gruppe af unge drenge, som går under navnet 'knallertdrengene'. Den lille gruppe af unge, som er blevet forment adgang til den lokale ungdomsklub 5'eren, har fået et lille værkstedsskur stillet til rådighed i Charlottegården, men deres tilstedeværelse og

adfærd har skabt utryghed og bekymring hos nogle beboere. *Miljømedarbejderen* arbejder derfor på at finde en alternativ placering til et nyt knallertværksted til drengene og inviterer i den forbindelse *designeren* med til et møde. Da det på mødet viser sig, at der er længere udsigter til, at der kan etableres et nyt knallertværksted, kommer *designeren* på den idé, at drengene i stedet kan bruge tiden på at hjælpe med ombygning af cirkusvognen. Selv om det forbliver uudtalt, ligger det samtidig i luften, at det er de samme drenge, som har været på uinviteret besøg i cirkusvognen.

Drengene tager positivt imod invitationen, og *designeren* tager derfor i samråd med *miljømedarbejderen* kontakt til drengenes klasselærer og en pædagogisk specialkonsulent på Charlotteskolen, og tilsammen aftaler de nogle spilleregler for, hvordan samarbejdet med drengene skal organiseres. Kort tid efter påbegyndes arbejdet, og drengene møder op efter skoletid et par dage om uge for at hjælpe til med ombygningen, som i første omgang handler om at nedbryde og fjerne inventaret fra cirkusvognens hidtidige funktion som beboelsesvogn. Udover designeren deltager også *praktikanten* fra RUC i samarbejdet med drengene.

Ikke længe efter at samarbejdet med knallertdrengene er påbegyndt, bliver det klart for *designeren*, at det ikke ligefrem er et effektivitetsfremmede samarbejde, der nu er indledt. Fra at være projektleder på et indretnings- og ombygningsprojekt bliver *designeren* nu leder af en socialpædagogisk læringsproces. Udgangspunktet for samarbejdet er redesignet og ombygningen af cirkusvognen, men uden at det er led i en bevidst plan, bliver det mere og mere samarbejdet med drengene, *designeren* og *praktikanten* kommer til at fokusere deres ressourcer omkring. Som svar på denne uforudsete situation inviterer *designeren* efter samråd med *arkitekten* en tidligere og længerevarende samarbejdspartner fra miljøet omkring Luftkastellet og Supertanker til at hjælpe til med realisering af ombygningen. *Orgelbyggeren* er ligesom *designeren* uddannet på Danmarks Designskole, og på baggrund af et fælles afgangsprojekt har de sammen tidligere drevet designvirksomheden tool-kit. Sideløbende hermed har *orgelbyggeren* arbejdet som håndværker, og han kan derfor overtage som hovedansvarlig for opgaven med den fysiske omindretning og istandsættelse.

Designeren kan nu bedre koncentrere sin energi omkring arbejdet med de unge og med at tilrettelægge læringsprocessen. Efter arbejdet med at nedrive og fjerne alt inventar i vognen, inddrages knallertdrengene, som nu tituleres *designteamet*, i arbejdet med at udvikle en indretningsplan for vognen. I første omgang opmåles vognen, og de unge lærer at lave en plantegning. Herefter udvikles idéer til indretningen, som viderearbejdes til en indretningsplan. Parallelt hermed, og som vi skal vende tilbage til, begynder *orgelbyggeren* at tage kontakt til lokale virksomheder for at få sponsoreret materialer, arbejdstøj og værktøj til ombygningsarbejdet.

Figur 19: Det nye designteam i aktion

På trods af de ekstra ressourcer der tilføres med *orgelbyggerens* ankomst, bliver projektet med etablering af det nye laboratorium, ligesom det er tilfældet med BeboerTV-projektet, et meget mere kompliceret og langtrukkent forløb end oprindeligt planlagt.

> Vi havde aldrig regnet med, at vi skulle have de unge med, det lå ikke i kortene, men det skete bare. Det blev jo også til et Street Art-projekt, fordi det kom til at ske sådan. Ellers kunne vi bare have sat den i stand, og så skulle vi have gjort det. De folk vi så havde fat i, vi kunne slet ikke forestille os, hvad det krævede af ressourcer for at gå i dialog og arbejde med de her unge. Det slugte jo altså en masse energi. Samtidig med at vi stod med ombygningsprojektet, så står vi overfor nogle unge, der stillede enormt høje krav i forhold til, hvordan du agerer som person i det her. Og det var da klart, at [*orgelbyggeren*] og jeg var da kastet for løverne der. Pludselig kom der otte mand på knallerter og kaos og sådan noget. Der havde vi ikke den erfaring med på den måde. Så er det klart, så tager tingene længere tid, end hvis vi bare ligesom havde banket det færdigt (*Designeren*, HV1).

Der skal gå tæt på et år mere før indvielsen af det nye laboratorium finder sted. Til gengæld bliver resultatet af processen meget mere end det synlige fysiske resultat, der til den tid fejres ved indvielsen. Med inddragelsen af de unge bliver re-

sultatet af projektet i ligeså høj grad en pædagogisk læreproces og, som vi skal vende tilbage til, bliver ombygningen også anledning til, at der skabes en række relationer til det lokale erhvervsliv.

Manglende organisering

"De havde jo en udskiftning af driftschefer, der var helt ekstrem lige præcis på det tidspunkt, hvor vi skulle starte det projekt op"

Både opstarten af BeboerTV-projektet og etableringen af det mobile laboratorium viser sig som beskrevet at blive uventet tunge og ressourcekrævende, og begge projekter bliver væsentligt forsinket i forhold til den oprindelige tidsplan. For BeboerTVs vedkommende er det især etableringen af den tekniske infrastruktur, der er mere vanskelig end forventet, og for cirkusvognens vedkommende er det inddragelsen af det unge *designteam*, der sluger uforudset tid og ressourcer.

Der er imidlertid nogle yderligere faktorer, der er medvirkende årsager til forsinkelsen af de to projekter, og som gør det vanskeligt at få tingene til at hænge sammen i helhedsplanens opstartsfase. Også for arbejdet med at få den organisation, der på helhedsplanens igangsættelsestidspunkt kun foreligger på idéplan, til at materialisere sig i praksis, viser der sig at være en række uforudsete besværligheder. Hele det første år af helhedsplanen kommer således til at forløbe uden, at der ligger nogen formelt indgået samarbejdsaftale mellem det semi-autonome Supertanker-laboratorium og projektejerne.

Projektejergruppen består som nævnt af repræsentanter for henholdsvis Høje-Taastrup Kommune og de to boligorganisationer, der medfinansierer helhedsplanen. Projektejergruppen har det overordnede ansvar for forvaltningen af helhedsplanens midler, men internt har projektejerne uddelegeret den praktiske administration af midlerne til det ene boligselskab, der er et såkaldt koncessioneret boligselskab, der varetager administrations- og driftsopgaver for forskellige boligforeninger (Jensen, 1997). Der er således tale om en organisation, der hovedsageligt beskæftiger sig med opgaver, der har en driftsmæssig karakter med fokus på de forskellige boligforeningers ejendomsportefølje. Opgaverne består således af udlejning af boliger, administration af afdelingernes økonomi, vedligeholdelsesopgaver via drift af lokale ejendomskontorer, mv. Derudover er der også ansat enkelte personer, der arbejder med sociale og menneskelige relationer i boligområderne i form af beboerrådgivere og miljømedarbejdere, men dette er ikke organisationens kerneopgave.

Opgaven med at lede og administrere større boligsociale helhedsplaner og udviklingsprogrammer er således ny for boligselskabet. Det er en såkaldt driftschef, der normalt har ansvaret for drift af boligafdelinger, som pålægges opgaven

med at repræsentere selskabet i projektejergruppen og samtidig stå for administrationen af helhedsplanen. Driftschefen bliver med andre ord pålagt ansvaret for administration af et projekt, der som udgangspunkt har en anden karakter end drift af en ejendomsportefølje, og i dette tilfælde er der tilmed tale om en helhedsplan med en eksperimentel karakter også på det organisatoriske plan. Det er dermed ikke kun for Supertanker-gruppen, at samarbejdet om helhedsplanen er en ny og på mange måder forvirrende og uvant opgave.

Uheldigvis falder denne nye opgave tidsmæssigt på et tidspunkt, hvor der er meget ustabilitet i det koncessionerede boligselskab.

> De havde jo en udskiftning af driftschefer, der var helt ekstrem lige præcis på det tidspunkt, hvor vi skulle starte det projekt op. Jeg kan huske, at vi ville gerne lave en midlertidig kontrakt, fordi der var nogle uafklarede ting omkring, hvordan vi ville blive betalt for det og mente, at det ville være fint at få det afklaret lidt, hvordan skulle vi aflønnes og sådan nogle ting. Men [*driftschefen*] … havde sikkert allerede sendt sin opsigelse, så vi kunne bare køre derudaf og sende regningen hen ad vejen, og sådan var det lidt (*Arkitekten*, I2).

Der bliver således aldrig indgået en midlertidig kontrakt, og i stedet fokuserer *arkitekten* i samarbejde med *aktionsforskeren* og *byforskeren* på at få stiftet den nye forening som formel ramme om helhedsplanens semi-autonome laboratorium samt at få formuleret den samarbejdsaftale, der skal fastlægge fordelingen af ansvar og kompetencer mellem foreningen og det koncessionerede boligselskab som repræsentant for projektejerne. Den nye forening stiftes i oktober med Supertankers hidtidige revisor og økonomiske rådgiver som bestyrelsesformand, en professor fra RUC som næstformand og endelig med *arkitekten* som det tredje medlem af bestyrelsen. I samarbejde med bestyrelsesformanden udarbejder Supertanker-gruppen hernæst over de næste par måneder et forslag til en samarbejdsaftale, som ligger klar til behandling på et projektejermøde i starten af 2008.

Samtidig med at Supertanker-gruppen arbejder på at få de organisatoriske rammer på plads bliver det mere og mere klart, at den manglende organisering er et problem for arbejdet med at opstarte realiseringen af helhedsplanen. Som foreløbig løsning får Supertanker-gruppen udbetalt midlerne til realisering af planen dels som a conto udbetalinger til indkøb af materialer mv., dels som månedlige honorarbetalingerne til at dække lønomkostninger. Der foreligger ikke nogen fast aftale om, hvordan a conto udbetalingerne skal afregnes med boligselskabet, men praksis bliver, at Supertanker løbende afleverer kassekladder til boligselskabet, og a conto beløbene samt honorarer udbetales løbende på baggrund af *arkitektens* indstillinger med henvisning til helhedsplanens budget. Fordi der ikke etableres en fast praksis omkring dette, samtidig med at der er generel travlhed, kommer udbetalingerne til at foregå meget uregelmæssigt og ofte med forsinkel-

se, som giver besvær for både arbejdet med realiseringen samt for de ansattes private husholdninger. Med henblik på at få skabt en mere fast praksis forsøger Supertanker-gruppen sammen med deres bestyrelsesformand at få arrangeret et møde med den ansvarlige driftschef men oplever, at det er meget svært at komme i kontakt med denne endsige at få et møde i stand.

Situationen forværres da den pågældende driftschef stopper i slutningen af 2007, uden at det er lykkedes at få et møde i stand trods gentagne forsøg. På dette tidspunkt overvejer Supertanker-gruppen i samråd med bestyrelsesformanden, om de helt skal afbryde realiseringen af helhedsplanen, men vurderer at det vil have for store omkostninger dels i forhold til de personer, der er ansat i helhedsplanen, dels i forhold til relationen til beboerne, der efterhånden blive mere og mere utålmodige efter at se synlige resultater.

I starten af 2008 er situationen omkring samarbejdet med det koncessionerede boligselskab og bemanding af driftschefsopgaven stadig uafklaret. På projektejermødet i starten af 2008, hvor forslaget til samarbejdsaftalen skal behandles, udebliver begge repræsentanter for de to boligorganisationer, og punktet må derfor udskydes. Den uafklarede og ustabile situation fortsætter hele foråret, uden at samarbejdsaftalen bliver indgået, lige indtil der opstår en personalesag, som får boligorganisationen til at reagere.

> Så var det hans overordnede, der blev afløser, og der var endda en midt i mellem, som vi aldrig så, men så var det den overordnede, og så holdt hun op, og så blev det en af cheferne, som tog over, og så pludseligt, så huggede det bare. Men der gik et år i det der forløb (*Arkitekten*, I2).

Inden vi fortæller nærmere om den personalesag, der fik boligorganisationerne til at reagere, er det imidlertid nødvendigt at berette om en yderligere komplikation, der viste sig i opstartsfasen, for at vi kan få det fulde billede af den ubestemte og kaotiske situation eksperimentet Det Bedste i Charlottekvarteret befandt sig i.

Samarbejdsvanskeligheder

Oven i den problematiske placering i Aktivitetshuset, de uforudsete og ressourceslugende opstartsproblemer med det mobile laboratorium og BeboerTV-projektet samt manglen på organisering er der et yderligere element, der er med til at destabilisere og komplicere situationen i helhedsplanens startfase. I løbet af de første måneder efter Supertanker-gruppens ankomst til Charlotteager er der gradvist blevet opbygget nogle spændinger i samarbejdsrelationen til *antropologen*. Spændingerne er opstået på trods af, at der på de indledende møder var blevet skabt nogle positive forventninger til samarbejdet, og der på mange punkter er en fælles forståelse af, hvordan arbejdet med helhedsplanen skal gribes an. Sam-

tidig er den konflikt, der var opstået mellem *arkitekten* og *miljømedarbejderen* tilbage i helhedsplanens udviklings- og ansøgningsfase, forblevet uforløst, og den modsætning og mistillid, der var opstået her, er blevet båret med ind i opstartsfasen. Samarbejdsvanskelighederne mellem Supertanker-gruppen på ene side og *antropologen* og *miljømedarbejderen* på den anden side, får samtidig et fysisk udtryk ved at de to grupper sidder på hver sit kontor i henholdsvis baglokalet og kontorlokalet i Aktivitetshuset.

Organisatorisk opdeling og kulturforskelle

Der kan peges på flere forskellige ting som baggrund for den vanskelige samarbejdsrelation. En væsentlig forstyrrende faktor er måden helhedsplanen er organiseret på. På det organisatoriske plan er den gruppe, der skal samarbejde om det boligsociale arbejde i Charlotteager placeret tre forskellige steder med hver sin organisatoriske kultur. *Miljømedarbejderen* er ansat i det koncessionerede boligselskab, *antropologen* er pga. af den særlige finansiering af Frivilligformidlingen via puljemidler fra Integrationsministeriet ansat i Høje-Taastrup Kommune, og Supertanker-gruppen indgår i det semi-autonome laboratorium, der er under etablering. Som beskrevet i foregående kapitel er *miljømedarbejderens* arbejdsområde i løbet af udviklings- og ansøgningsfasen ikke blevet integreret i helhedsplanen som del af en samlet udviklingsindsats, og på denne måde kommer *miljømedarbejderen* nærmest til at fungere som ekstern samarbejdspartner i forhold til helhedsplanen. Et yderligere komplicerende forhold er, at *antropologen* er blevet ansat og er ankommet til Charlotteager flere måneder før Supertanker-gruppen pga. de tidsmæssige rammer for puljemidlerne til Frivilligformidlingen. Allerede inden Supertanker-gruppen ankommer har *antropologen* derfor udviklet nogle arbejdsgange og samarbejdsrutiner med *miljømedarbejderen*, som hun deler kontor med. Samtidig med at antropologen og miljømedarbejderen allerede er begyndt at udvikle en samarbejdsform, ankommer Supertanker-gruppen som den tredje organisatoriske enhed som en allerede sammentømret enhed, der medbringer en stærk og allerede defineret identitet og en over længere tid udviklet intern samarbejdskultur.

> Det var jo også sådan noget kasse noget, altså hvor der lige pludseligt var nogle andre penge nogle andre steder fra. Hvilket på en måde var positivt, men jeg oplevede det faktisk ret negativt, og jeg tror egentligt også, at der var en samarbejdsrelation, som ikke var særligt god, fordi det så blev sådan noget DJØF-noget, der blev kørt ind over. Det svækkede lidt ønsket om autonomi, fordi lige pludseligt var der både en beboerrådgiver og en Frivilligformidling, som var udenfor den autonome enhed, og det var også tydeligt, at det gav en masse knas. Ikke fordi det nødvendigvis var deres

> skyld, men de havde bare meget forskellige måder at se tingene på (*Arkitekten*, I2).

Med de mange besværligheder og praktiske problemer der hele tiden trænger sig på i opstartsfasen, er det samtidig svært også at finde tid til at udvikle en intern samarbejdskultur på tværs af den organisatoriske og fysiske adskillelse og skabe en sammenhæng mellem de forskellige projekter og aktiviteter. På hver sin side af gangen i Aktivitetshuset oplever henholdsvis *antropologen* og *miljømedarbejderen* og Supertanker-gruppen, at den anden gruppering lukker sig om sig selv.

Projektkoordinering på afstand

Ved siden af de komplikationer, som den organisatoriske opdeling og mødet mellem de forskellige samarbejdskulturer indebærer, er der en yderligere ting, der især for *miljømedarbejderen* og *antropologen* er belastende for samarbejdet med Supertanker-gruppen, og som også internt i Supertanker-gruppen giver anledning til kontroverser. Som tidligere berettet var spørgsmålet om, hvem der på længere sigt skulle lede og koordinere arbejdet med helhedsplanen ikke afklaret på tidspunktet for igangsættelsen af helhedsplanen. For ikke at forsinke opstarten yderligere havde man fundet frem til den løsning, der bestod i, at *arkitekten*, der som nævnt havde sin primære bopæl uden for landets grænser, skulle fungere som projektkoordinator i opstartsfasen, og at en mere permanent leder relativt hurtigt skulle ansættes og overtage ledelsen efter en indkørings- og prøveperiode.

I praksis viser det sig, at *arkitekten* pga. sin familiesituation kun har mulighed for at være tilstede i Charlotteager i ca. en uge hver måned. Uholdbarheden ved en situation, hvor den koordinerende leder af helhedsplanen, som samtidig er projektets ansigt udadtil, kun er til stede i begrænset omfang i det daglige, og hvor den øvrige kommunikation må foregå via telefon og Skype, bliver hurtigt synlig internt i Supertanker-gruppen.

> Jeg opfattede det jo lidt sådan, at vi var jo den her autonome enhed, så bare vi ligesom gik i gang med de ting, man havde tænkt sig at lave, så var det andet jo... der undervurderede jeg jo helt klart, at de ligesom skulle have det der ansigt som repræsenterede (*Arkitekten*, I2).

Efter et par måneder med projektkoordinering på afstand beslutter Supertanker-gruppen derfor at sætte fart på processen omkring ansættelse af en person til mere permanent bemanding af projektleder-posten.

Udover de praktiske udfordringer som fraværet af den koordinerende leder betyder for det daglige samarbejde om helhedsplanen, indebærer situationen også, at Supertanker-gruppens relation til *antropologen*, som ikke er blevet nærmere informeret om baggrunden for ledelsessituationen i opstartsfasen, bliver yderligere belastet.

> Det forløbet det først halve år] overraskede mig rigtigt meget i forhold til, da jeg havde været rundt og møde jer. Jeg tænkte, at det bliver fint, det her. I har lavet en masse skægt, og I ved en masse om byudvikling og borgerinddragelse, det skal nok gå godt. Så derfra og til at se alt det, som absolut ikke blev gjort det først halve år. Det kom meget bag på mig, at alle de her ord om borgerinddragelse, tilstedeværelse, kaffedrikning og kontakt til beboerne var totalt varm luft i forhold til den virkelighed, som blev praktiseret derude. Det kom rigtigt meget bag på mig (*Antropologen*, I1).

Det er samtidig ikke kun i *antropologens* øjne, at situationen med en fraværende projektleder svækker Supertanker-gruppens troværdighed. Også blandt de øvrige lokale samarbejdspartnere, som heller ikke kender til den nærmere baggrund for situationen, undrer man sig over, hvordan helhedsplanens projektleder kun i begrænset omfang kan være til stede.

Kontakten til de etablerede samarbejdspartnere

Supertanker-gruppens svage relation til de øvrige lokale kommunale institutioner og samarbejdsparterne er en tredje kilde til de interne samarbejdsvanskeligheder i opstartsfasen, som kan føres tilbage til de forskellige erfaringsbaggrunde Supertanker-gruppen og *antropologen* bringer med sig til Charlotteager. Fra sin tid som beboerrådgiver i Køge, har *antropologen* opbygget en viden om både beboerdemokratiet og beslutningsprocesser i almene boligområder, samt om den brede vifte af offentlige institutioner og allerede igangværende sociale indsatser, det er vigtigt at skabe kontakt til, når man ankommer i et boligområde.

> Meget gik jo ud på at etablere kontakt ind i de utal af både politiske og sociale og kulturelle grupperinger – skabe kontakt og netværk, osv. Det handlede jo også om at løbe alting i gang fra starten, at få etableret de der samarbejdsstrukturer, at få kommunen hevet ind, få startet samarbejdet med SSP, med integrationskonsulenter, med uddannelsesinstanser, med skoler og SFO'er. Jeg tror det var 5 år siden, man sidst havde lavet noget på den måde, så det hele skulle løbes i gang (*Antropologen*, I1).

Belært af disse erfaringer havde antropologen brugt sine første måneder i Charlotteager til at afsøge området og holde en række møder med formelle og etablerede aktører.

> Det har i hvert fald givet mig en ret god indsigt i både beslutningsprocesser i et boligområde i forhold til beboerdemokratiet og det etablerede, men også de mere uformelle kanaler og strukturer og også i forhold til kommunen. Hvilke aktører og lokale institutioner skal man have med, hvad er det for en rolle, de kan tage, osv. Derfor havde jeg en idé, da jeg

> startede i Charlottekvarteret, om, hvordan man kommer ind i et boligområde, altså hvem man skal sørge for at komme rundt til og tage kontakt til og i hvert fald en nogenlunde idé om hvem, der kunne være centrale aktører, som man skal have med (*Antropologen*, I1).

For Supertanker-gruppen er dette kompleks af boligsociale samarbejdspartnere en ny virkelighed, og gruppen har ikke et klart billede af den brede vifte af kommunale aktører og indsatser, der allerede er etableret i og omkring boligområdet. Samtidig er gruppens fokus på det metodiske plan, og i tråd med sigtet i helhedsplanen, at skabe kontakt til de oversete ressourcer i boligområdet og at få mobiliseret beboere, der ikke allerede er aktive. Derudover arbejder gruppen ud fra en forståelse af, at der er en form for intern arbejdsdeling, hvor *miljømedarbejderen* varetager opgaven med den løbende kommunikation med dels afdelingsbestyrelserne, dels de kommunale tiltag i området som SSP-samarbejdet og de øvrige netværk mellem kommunale institutioner. Endelig spiller det også en rolle, at *arkitekten* ikke er mere tilstede i boligområdet, og dermed ikke har tid til at tage rundt og få skabt kontakt til den lange række af kommunale samarbejdspartnere.

> …det var da helt tydeligt, at vi fik så mange hug for ikke at gribe fat i de ting, som allerede var der, og det gjaldt jo både afdelingsbestyrelserne, SSP-samarbejdet, osv. Der var vi jo meget grønne (*Arkitekten*, I2).

Det er således ikke kun i forholdet til *antropologen* og *miljømedarbejderen*, at samarbejdet er vanskeligt, også samarbejdet med nogle af de andre aktører i området kommer i helhedsplanens opstartsfase skævt fra start.

> For mig at se vadede I bare ind som elefanter i et glasbur og fik jogget stort set alle centrale aktører over tæerne ved ikke at tage jer den tid, det tager at komme rundt. Man kan sagtens have et armslængdeprincip og arbejde for projektautonomi uden at animere de etablerede strukturer til modstand. Jeg synes virkeligt, at I skød jer selv i foden ved ikke at tage jer tiden til at tage en række kedelige møder, som handlede om at få sat ansigter på jer og få jer præsenteret samt få forklaret folk, hvad jeres tanker om armslængde gik ud på. For de lokale institutioner, foreninger, bestyrelser, kommunale instanser og konsulenter, som ikke var sat ind i tankerne bag, så det ud som om, at der kom nogen og ville lave et eller andet, men ikke gad samarbejde med andre end dem selv (*Antropologen*, I1).

En yderligere grund til, at Supertanker-gruppen i opstartsfasen ikke har fokus på at etablere samarbejder med afdelingsbestyrelserne og de lokale kommunale aktører, er gruppens erfaring med, hvordan etablerede magtstrukturer og institutionaliserede handlemønstre kan være en hæmsko for mobiliseringen af byboere, der kan være fornyede drivkræfter for udvikling og forandring. Som berettet i forrige kapitel havde *arkitekten* fået et billede af, at dette også gjorde sig gældende

i Charlotteager, som det bl.a. kom til udtryk i den lave deltagelse i beboerdemokratiet, den manglende repræsentativitet i afdelingsbestyrelserne og konflikterne omkring Aktivitetshuset.

> En af de ting, som gjorde det meget svært for os i starten, var, at vi jo var rimeligt kritiske overfor de der afdelingsbestyrelser, de formelle organisationer i området. Vi gjorde det måske bare ikke på en særlig smart måde, men vi ville ligesom ikke, at de skulle sætte sig på det hele fra starten af. Det var jo åbenlyst, at vi ikke burde give de der afdelingsbestyrelser for meget indflydelse, men vi gjorde det bare ikke på en særlig smart måde, for vi var meget sårbare og havde ikke prøvet noget som helst af det der før (*Arkitekten*, I2).

Ligesom Supertanker-gruppen var også *antropologen* forsigtig i forhold til at indgå for tætte alliancer med afdelingsbestyrelserne, men ud fra sin erfaring havde hun lært, at det var afgørende at opretholde en balance mellem samarbejdet med eksisterende strukturer og aktører på den ene side, og udvikling af nye og mere autonome fora og arenaer for deltagelse på den anden side.

> Der er masser af afdelingsbestyrelser og demokratiske strukturer, som kan være en kæmpe hæmsko for forandring i boligområderne. Vi oplever jo hele tiden afdelingsbestyrelser og husbestyrelser, der siger nej, og som spænder ben for nye initiativer, og som sidder med beslutningskompetencen over et eller andet og opstiller så mange kriterier og krav, at alt dør på forhånd. Så det er klart, at de kan slukke en hel masse, og det gør, at du selvfølgeligt er nødt til, uanset om du er ansat i boligselskabet eller i en fri organisation, så er du nødt til at identificere de forandringsagenter, der kan være med og vil være med på en konstruktiv vogn. Dem skal du identificere og arbejde med, uanset hvor du er ansat, hvis du vil skabe noget. Man skal arbejde med dem så langt hen af vejen, at man ikke får dem som modstandere. Parallelt må man forsøge at dyrke alternative fora. Det tror jeg er den mest farbare vej, fordi du gør også livet rigtigt surt for dig selv, hvis du skal kæmpe, hvis de bliver modstandere hele vejen igennem, så bliver man jo slået i hovedet hver dag, man kommer på arbejde. Man må på en eller anden måde have dem med som medspillere, så langt som de kan være det, de traditionelle strukturer og derudover gøde jorden og få skabt nogle frizoner (*Antropologen*, I1).

En ny projektleder

Hovedpersonerne i fortællingen om Det Bedste i Charlottekvarterets opstartsfase står således sidst på efteråret i en særdeles *ubestemt* og *problematisk situation* kendetegnet ved en række destabiliserende faktorer: den uhensigtsmæssige placering i Aktivitetshuset, de uforudsete problemer med etablering af det mobile laboratorium og ligeledes med BeboerTV-infrastrukturen, manglen på organisering og tilstedeværende ledelse og oveni alt dette både interne og eksterne samarbejdsvanskeligheder.

For både Supertanker-gruppen samt for *miljømedarbejderne* og *antropologen* er et helt afgørende skridt på vejen ud af denne situation at få løst problemet med den fraværende ledelse, og som nævnt fremskynder Supertanker-gruppen derfor nu processen med ansættelse af en mere permanent projektleder. Som fortalt har Supertanker-gruppen i oktober fået stiftet den nye forening, der formelt skal stå for realiseringen af helhedsplanen, og som ifølge den på papiret endnu ikke indgåede samarbejdsaftale samtidig er uddelegeret kompetence til at stå for rekruttering af medarbejdere via indstilling til boligselskabet. Rekrutteringsprocessen planlægges og udføres i samarbejde med Supertankers hidtidige revisor og økonomiske rådgiver, der er tiltrådt som den nystiftede forenings formand. Revisoren har fra en anden bestyrelsespost flere års erfaring med rekrutterings- og ansættelsesprocesser, og Supertanker-gruppen, for hvem dette er en uvant opgave, føler derfor, at de nødvendige kompetencer til at gennemføre en kvalificeret rekrutteringsproces er tilstede. Der kommer godt og vel en snes ansøgere til stillingen, hvoraf flere vurderes som kompetente, og der gennemføres herefter to runder samtaler. I samråd med revisoren vælger Supertanker at ansætte en person med flere års erfaring fra et områdefornyelsesprojekt i København, og det aftales i samråd med den fungerende driftschef i det koncessionerede boligselskab, at den nye projektleder skal starte i en 3 måneders prøveperiode fra februar det kommende år.

Med ansættelsen af *den nye projektleder* skabes der en vis ro i forhold til de interne samarbejdsvanskeligheder, og samtidig skabes der et vist håb om, at de ledelsesmæssige problemer vil blive løst i starten af det nye år – hvad der imidlertid skal vise sig ikke at blive tilfældet.

Kapitel 9
Små succeser og store vanske-ligheder

Indledning

"Men vi skal jo også huske de gode historier"

Midt i den forvirring der præger Det Bedste i Charlottekvarterets opstartsfase, er der imidlertid også ting, der lykkes for de nyankomne personer i boligområdet. På trods af det generelt set vanskelige samarbejde på tværs af gangen i Aktivitetshuset er der enkeltstående aktiviteter, hvor samarbejdet fungerer, og samtidig er det ikke i relation til alle lokale kommunale institutioner og øvrige lokale aktører, at samarbejdet omkring helhedsplanen kommer skævt fra start. Som positive holdepunkter midt i alle besværlighederne lykkes det i løbet af foråret 2008 at skabe nogle af de "små, synlige succeser", der i litteraturen om borgerdeltagelse omtales som så afgørende for at fastholde beboernes positive engagement i længerevarende forandringsprocesser (Larsen, 2001, s. 29).

Netop som de små succeser er ved at skabe en vis optimisme blandt medarbejderne i helhedsplanen opstår der imidlertid nye store vanskeligheder, der igen destabiliserer situation og bringer stemningen helt i bund. De nye komplikationer får personlige konsekvenser for flere af medarbejderne i helhedsplanen og fører mod udgangen af 2008 til en afvikling af Supertanker-gruppens semi-autonome udviklingsorganisation.

Drømmespor og samarbejdet med skolen

En af de lokale institutioner, der tidligt skabes en god samarbejdsrelation til, er Charlotteskolen. Grundlaget for den gode kontakt til skolen er blevet skabt tilbage i helhedsplanens ansøgningsfase, hvor *skolelederen* viste stor interesse for at indgå i et samarbejde med helhedsplanen. Interessen fra skolens side bunder bl.a. i, at skolen har problemer med at få mange af forældrene i Charlotteager til at

engagere sig i deres børns skolegang og f.eks. møde op til forældremøder. Samarbejdet med helhedsplanen kan set fra skolens side være med til at skabe en ny kontaktflade til forældrene.

Det er i første omgang delprojektet Drømmespor, der skal fungere som projektmæssig ramme for samarbejdet med skolen. Som beskrevet i kapitel 7 var baggrunden for Drømmespor den store interesse for de grønne områder, der havde vist sig i beboerundersøgelsen. På beboerworkshoppen var der samtidig blevet peget på, at udviklingen af de grønne områder måtte tage udgangspunkt i et samarbejde med boligområdets børn og unge.

Ved siden af processen omkring etablering af det mobile laboratorium er Drømmespor det første projekt i helhedsplanen, hvor Supertanker-gruppen skal prøve kræfter med at tilrettelægge og facilitere en ambitiøs designproces af samlet set et halvt års varighed. Den proces, der er planlagt til at køre i foråret 2008, er samtidig tænkt som et pilotprojekt, der skal gentages i revideret og forbedret form det efterfølgende år i helhedsplanen.

Det er *arkitekten*, der i forlængelse af sit forarbejde i helhedsplanens ansøgningsfase og som led i sit projektkoordineringsarbejde i opstartsfasen står for planlægning af pilotprojektet i samarbejde med skolen. Udviklingen og designet af processen sker desuden i samarbejde med en *specialestuderende* fra RUC, som planlægger at bruge resultaterne af første del af processen som empirisk materiale i sin afhandling. Derudover inddrager Supertanker-gruppen flere illustratorer, der får til opgave at visualisere processen og dens delelementer i en form, der kommunikerer til både børn og forældre. Kort fortalt består processen af samlet set fem faser: første fase består af en kortlægning af boligområdets grønne områder og deres kvaliteter og mangler set fra børnehøjde. Herefter følger i anden fase en udvikling af idéer til konkrete tiltag og projekter i det grønne, som i tredje fase efterfølges af en udstilling af de udviklede idéer og en udvælgelse af de bedste og mest populære forslag. I fjerde fase inddrages børnenes forældre i udviklingen af projekterne frem mod deres realisering, som i femte fase sker gennem et 'gør det selv'-samarbejde mellem børnene, deres forældre og øvrige lokale samarbejdspartnere.

Allerede som pilotprojekt er Drømmespor således et ambitiøst og komplekst projekt, hvor en række aktører skal deltage i nye og uafprøvede samarbejdsformer. Den i forvejen ressourcekrævende proces bliver imidlertid yderligere ressourcebelastende, fordi *arkitekten* vælger at inddrage ikke bare en enkelt skoleklasse, men hele 3 tredjeklasser i de første faser af Drømmespors-processen fra kortlægning til idéudvikling og udstilling. Denne beslutning tages bl.a. af hensyn til den specialestuderendes behov for at have en tilstrækkelig bred gruppe af børn som grundlag for hendes specialeundersøgelse. Der bliver dermed tale om et meget stort antal børn, der over en periode fra februar til april skal deltage i

ugentlige aktiviteter tilrettelagt som et projektundervisningsforløb integreret i deres normale skoleskema.

Det er som nævnt *arkitekten,* der står i spidsen for planlægning af Drømmesporsprojektet, og han deltager også på strategiske tidspunkter i selve realiseringen af pilotprojektet. Derudover deltager den specialestuderende meget aktivt i kortlægningsfasen. På grund af *arkitektens* manglende tilstedeværelse bliver det imidlertid *den nye projektleder*, der tiltræder fra februar, der hen af vejen bliver den daglige praktiske koordinator af forløbet. Med det ambitiøse omfang som projektet antager, kommer arbejdet med Drømmespor til at ske på bekostning af det arbejde med løsning af organisatoriske og ledelsesmæssige opgaver, som ellers er den centrale del af den nye projektleders opgaveportefølje. Udover at projektet kommer til at belaste den nye projektleders indkøringsperiode, trækker det også ressourcer ud af de øvrige delprojekter i helhedsplanen, idet især *designeren* men også *orgelbyggeren*, *aktionsforskeren* og *antropologen* undervejs trækkes ind i projektet.

På trods af at den ambitiøse Drømmesporsproces løber af stablen midt i en periode med store opstartsvanskeligheder for den samlede helhedsplan, bliver forløbet fra februar til april meget vellykket. Samarbejdet med skolelærerne fungerer godt, og aktiviteterne bliver populære afvekslinger fra den normale skoledag for børnene. I centrum af processen står børnenes sanselige udforskning af de grønne områder i boligområdet og aktiveringen af deres skabende fantasi gennem tegning og bygning af små modeller. Hele processen fra kortlægning til idéudvikling foregår i et tæt samspil med omgivelserne uden for skolen, idet flere af materialerne til de små modeller i form af blade, grene, sten, mv. indhentes gennem udflugter i det grønne. Forløbet afsluttes med en stort anlagt udstilling på skolen, hvor børnenes arbejde og idéer vises frem for forældre fra både Charlotteager og de omkringliggende villakvarterer, som møder talstærkt frem.

Figur 20: Drømmespor – fra kortlægning til udstilling

Især afviklingen af den vellykkede udstilling bliver samtidigt den første positive samarbejdserfaring for den samlede Supertanker-gruppe og *antropologen*, som deltager praktisk i det afsluttende klimaks på forløbet. På trods af at projektet trækker energi ud af øvrige delprojekter, bidrager det på denne måde positivt til at forbedre samarbejdsklimaet mellem Supertanker-gruppen og lederen af Frivilligformidleren. Aftenen efter at udstillingen er vel overstået, er der for første gang en lettet og høj stemning i hele den gruppe, der er samlet omkring af realisering af helhedsplanen.

Da gruppen møder på arbejde i Aktivitetshuset den efterfølgende morgen kommer stemningen dog hurtigt igen ned på sit normale leje. Det viser sig, at flere blandt de frivillige og stamgæsterne i morgencaféen er meget utilfredse med ikke at have været blevet inviteret til gårsdagens udstilling.

> Vi fik jo, efter vi havde været nede og lave den der kæmpestore udstilling på skolen, og vi var sådan helt oppe at køre, for det var bare gået super, super respons, så næste morgen var der bare rituel afklapsning i morgencafeen, fordi der var så ikke blevet informeret til beboerne, de var ikke blevet inviteret til det (*Aktionsforskeren*, HV1).

I forlængelse af strategien med at skabe kontakt til og inddrage forældre på tværs af Charlotteager og naboområderne har Supertanker-gruppen været fo-

kuseret på at få inviteret skoleelevernes forældre, hvoraf en stor del jo samtidig er beboere i Charlotteager. For nogle af de øvrige beboere virker det imidlertid som om, at Supertanker-gruppen bruger en meget stor del af helhedsplanens ressourcer på et projekt, der ligger uden for boligområdets matrikel. Vel og mærke ressourcer, hvoraf beboerne selv via huslejen bidrager med 1/8 af midlerne. Selv om Drømmesporsprojektet set fra skolens side således er en stor succes, bidrager det ikke på samme måde positivt til at forbedre helhedsplanens status hos de toneangivende kræfter blandt beboere, men er snarere med til at styrke billedet af et projekt, der er kørt af sporet. På trods af denne negative effekt inden for boligområdet har projektet dog den positive effekt, at det er med til at styrke den positive samarbejdsrelation med skolen, som skal vise sig at blive et bærende element i arbejdet med helhedsplanen i hele dens løbetid.

Samarbejdet med det lokale erhvervsliv

Udover det fra starten vellykkede samarbejde med skolen er der også en anden gruppe af lokale samarbejdspartnere, som Supertanker-gruppen får etableret et godt samarbejde med i opstartsfasen. Projektet med redesign og ombygning af cirkusvognen bliver anledning til et positivt og frugtbart samarbejde med det lokale erhvervsliv. Fra deres fælles baggrund på Danmarks Designskole og i virksomheden tool-kit har *designeren* og *orgelbyggeren* skabt sig erfaring med at samarbejde med virksomheder med fokus på innovationsprocesser og socialt ansvar. Da det viser sig, at det budget, der er sat af til etablering af det mobile laboratorium, ikke er tilstrækkeligt, begynder de derfor at tage kontakt til lokale virksomheder med henblik på at få sponsoreret værktøj, arbejdstøj og materialer.

> Vi havde ikke så mange penge til at sætte cirkusvognen i stand. Vi kommer også fra den kultur, der hedder iværksætteri og innovation og sådan noget, så selvfølgelig virksomheder, det er en naturlig del af noget udvikling, både lærepladser og beskæftigelse og sådan noget. Selvfølgelig er det vigtigt også at få dem kortlagt. Ud af de der 10-12 virksomheder, der ligger heroppe [i industriområdet omkring Baldersbrønde], der er der 3-4, der er rigtig friske mennesker, som er med på at tage et socialt ansvar (*Designeren*, HV2).

Der er fra starten en positiv interesse for projektet fra en række af de lokale virksomheder, og det viser sig at den indkøbte cirkusvogn egner sig godt til at 'sælge' projektet til det lokale erhvervsliv.

> Cirkusvognen, den har et poetisk billede, som er god til, at folk bliver fanget, "nå, det lyder spændende", altså hvis vi sagde, "vi sidder på et kontor i lejlighed 76, st. tv., har I ikke lyst til et eller andet"… Den starter lidt der med historiefortællingen (*Designeren*, HV2).

En anden ting, der er med at skabe positiv interesse for projektet, er samarbejdet med det unge 'designteam', hvis deltagelse i ombygningen af cirkusvognen fortsætter henover foråret 2008. De unges fortsatte deltagelse giver en praktisk håndværksmæssig og uddannelsesorienteret dimension til projektet, som de lokale virksomheder kan identificere sig med. En del af det arbejdstøj, der bliver sponsoreret, er således arbejdstøj til det unge designteam.

En tredje faktor, der også spiller ind i udviklingen af det positive samarbejde med erhvervslivet, er, at helhedsplanen har en effektiv lokal ambassadør med høj status i lokale erhvervskredse. I helhedsplanens følgegruppe sidder en repræsentant for tredje generation af det lokale industridynasti, der i over et århundrede har stået i spidsen for det nu nedlagte lokale teglværk. Helhedsplanen har således en *ambassadør*, der kan lægge et godt ord ind for projektet, når der skal indhentes lokale sponsorater. Helt konkret kommer ambassadøren til at spille en vigtig rolle, da vinteren sætter ind, og der opstår behov for et indendørs værksted, hvor arbejdet med ombygning af cirkusvognen kan foregå i beskyttede rammer. Det lykkedes via *ambassadørens* mellemkomst, at få lov til parkere cirkusvognen i en produktionshal på betonfabrikken Spæncom, der ligger i samme område som det tidligere teglværk, og som nu også står foran at skulle lukkes ned og udflyttes.

At renoveringen af cirkusvognen flyttes ned i et rigtigt produktionsmiljø samtidig med, at de unge får sponsoreret arbejdstøj, giver samtidig 'designtemaet' en oplevelse af at deltage i noget, der ligger tæt på et reelt lærlingeforløb, men som foregår inden for nogle trygge og beskyttede rammer.

> *Orgelbyggeren*: De havde arbejdstøj, og det var nede ved vognen på Spæncom. De var der jo ikke altid, men når de var der, så var de der for lave noget, så var de på i måske en time af gangen, og så hang de ellers bare ud.
>
> *Designeren*: Så tror jeg de nød det der frirum, at de ikke var stemplet af et eller andet system, at de kom herhen, og så blev de mødt med, "hey, kunne du ikke tænke dig", sådan lidt positivt, naivt var det sikkert også fra vores side.
>
> *Orgelbyggeren*: Men det var følelsen af, vi bygger det her sammen, vi laver noget sammen, de lå på knæene og sleb og gjorde ved, og de gjorde det sgu' godt, de var på, og de gav den en skalle. Det var det, jeg egentlig prøvede ubevidst, den der jargon som du har på et værksted eller på en byggeplads, med at man laver noget sammen, og så har man en fyraften bagefter, og så står man lige og drikker en sodavand, hele den der følelse af, at

man har lavet noget sammen, den ville jeg gerne prøve at vise dem. Og så bagefter når de var færdige og stod i arbejdstøjet, og vi stod og tog billeder, der var de nogle helvedes karle (HV2).

Figur 21: Designteamet på arbejde i Spæncoms produktionshal

Selvom samarbejdet med det lokale erhvervsliv på denne måde kaster flere positive resultater af sig, bidrager det, som i tilfældet med skolen, ikke til at forbedre indtrykket af helhedsplanen blandt de lokale beboere. Idet cirkusvognen flyttes ned til Spæncom, er arbejdet med ombygning af vognen ikke længere synligt i boligområdet, og derudover er det også tidskrævende at indhente de mange sponsorater. En væsentlig del af Supertanker-gruppens arbejde bliver derfor usynligt for beboerne. Derudover mener flere beboere også, at der bliver brugt for mange ressourcer, som kun kommer en lille gruppe af utilpassede unge til gode.

De mobile havekasser

"Der gik rimeligt lang tid, hvor der var slet ikke hul igennem til noget som helst. Og så vendte det med haveprojektet…"

Ved siden af Drømmespors-projektet og samarbejdet med det lokale erhvervsliv om ombygning af cirkusvognen er der et tredje projekt, som i foråret 2008 også skaber en tiltrængt succesoplevelse midt i helhedsplanen vanskelige opstartsproces. Modsat de andre vellykkede projekter er der her tale om et projekt, der er direkte rettet mod de voksne beboere, og som skaber synlige resultater inden for boligområdets matrikelgrænser. Projektet handler om at bygge en række havekasser i første omgang efter ønske fra en række ældre etniske minoritetskvinder, men i det videre forløb som en aktivitet for alle interesserede beboere i Charlotteager. Det er Frivilligformidlingen, der tager initiativ til projektet, men selve realiseringen sker i samarbejde med Supertanker-gruppen og en københavnsk billedkunster, som Supertanker-gruppen inddrager. Sammen med Drømmespors-projektet bidrager også havekasse-projektet til at forbedre det ellers vanskeliggjorte samarbejde mellem *antropologen* og Supertanker-gruppen.

Vejen ind i området har også for *antropologen* vist sig at udgøre en betydelig udfordring. Nogle af de tidligere indsatser i området har på uheldig vis taget modet og lysten fra nogle beboere i forhold til at deltage i kommunale projekter. Blandet andet har flere beboere tidligere oplevet, at projekter ikke er lykkedes, og at de derfor er blevet stillet i et dårligt lys. *Antropologen* har på forskellig vis forsøgt at få engageret beboerne ved at opretholde dialog og kontakt, men først med gennemførelsen af havekasseprojektet udvikles der for alvor en gensidig relation. Projektet opstår på baggrund af et fokusgruppeinterview med en gruppe ældre tyrkiske kvinder, og idéen er at etablere en række havekasser som passes og vedligeholdes af kvinderne og andre beboere selv, og hvor de kan dyrke grøntsager og krydderurter til deres lokale husholdning.

> Der gik rimeligt lang tid, hvor jeg smilede og snakkede, når vi sås, men der var slet ikke hul igennem til noget som helst. Og så vendte det med haveprojektet, hvor jeg lavede en lille fokusgruppe med nogle ældre kvinder, som jo havde boet der i 25 år og ikke talte særligt godt dansk. Jeg havde fået en beboer til at tolke og hjælpe mig med at tale med de her kvinder, som jo bestemt ikke er ressourcepersoner i nogen normal optik, de stod uden for arbejdsmarkedet, de er nedslidte, de taler ikke dansk, de er absolut på alle normale parametre ikke integrerede og ikke nogen, som der i den forstand er ressourcestærke. Jeg talte med dem om livet, og hvad de

kunne tænke sig. De talte alle sammen om de her haver, og hvor fantastisk det kunne være (*Antropologen*, I1).

Figur 22: Havekasseprojektet

Havekasseprojektet bliver et vendepunkt i dialogen og relationen til beboerne, da de her får øjnene op for de muligheder, som ligger i Frivilligformidlingen og helhedsplanen mere generelt.

> Efter det haveprojektet begyndte kvindernes døtre at komme af sig selv og spørge, "kan vi ikke få?", og "kan du ikke hjælpe med?", osv. Og det blev vendepunktet. Jeg ved ikke, hvad læren er af det, men det er i hvert fald noget med, at man er nødt til at lytte til folk selv og prøve at få afdækket og få flere perspektiver på boligområdet, få en bredere kontakt, således at det ikke bliver de sædvanlige gatekeepers, der får lov til at definere, hvad der er vigtigt, og hvad der ikke er, i et boligområde. Det var helt klart den vej igennem, og så breder det sig som ringe i vandet (*Antropologen*, I1).

En anden årsag til projektets succes i boligområdet er, at de etablerede aktører inddrages i projektet fra start af, og derved tidligt følger med i og støtter op om projektet. Derved undgår man problemer i forhold til f.eks. vedligeholdelse, som *antropologen* har forudset kunne udgøre et problem. Denne inddragelse af centrale medarbejdere og beboere gennemfører antropologen, da hendes erfaringer fra

Køge har vist, hvor vigtigt netop dette er i realiseringen af projekter i boligområder.

> Måske er det et eksempel på det med balancen, at man både kunne gribe beboernes ideer og sørge for, at det bliver til noget, men uden at blive uvenner med det etablerede beslutningssystem. Netop det med sideløbende med kontakten med kvinderne at sørge for fra dag ét at invitere afdelingsbestyrelserne, ikke fordi de skulle være med i projektet, men det var et projekt, som foregik i deres afdelinger. At få dem med ind, få dem til at nedsætte en følgegruppe, en fra hver afdeling som kunne stå som kontaktperson og svare på eventuelle spørgsmål i forhold til projektet, hvis nogle personer havde spørgsmål, så kunne de forklare, hvad projektet gik ud på, og hvad det var. Få ejendomskontoret med ind i forhold til hvor skal det ligge, og hvad for nogle farver, og hvordan og hvorledes. Og helt ud til at få gartnerne ind over fordi, hvis de skal kunne slå græsset, så skulle det ligge på nogle køreplader, for ellers kunne de ikke komme til med deres maskiner, og hvis det ikke var kommet op på nogle køreplader, så havde de bandet de der kasser væk det næste år og havde brokket sig til ejendomskontoret, som så havde sagt, "det fungerer ikke, fordi prøv at se hvordan, det ser ud." Så må man lave nogle justeringer, så må man så sige, "nå ja, de vil kun gå med til tre af de her farver, og vi ville godt have haft 10 forskellige farver." Det er den balance igen og kompromiser med dels at arbejde med det etablerede system og dels give plads til beboerne (*Antropologen*, I1).

Personalesagen og dens konsekvenser

"… lige pludselig så trækker man lidt i nødbremsen, fordi der sker en fejl omkring hendes opsigelsesprocedure"

I løbet af det første halvår af 2008 bidrager en række vellykkede projekter og samarbejdserfaringer til at forbedre situationen for helhedsplanen. Samtidig giver ansættelsen af *den nye projektleder* også en fornyet tro på, at tingene kan lykkes blandt Supertanker-gruppens interne og eksterne samarbejdspartnere. Der er dog fortsat en række vanskeligheder, som ikke er blevet løst. Den manglende organisering og det besværlige samarbejde med det administrerende boligselskab skaber fortsat problemer for driften af projektet, ombygningen af cirkusvognen og etableringen af BeboerTV trækker ud, og endelig er flere af de toneangivende beboere fortsat meget negativt stemt over for helhedsplanen. De positive ting, der er sket, giver dog på trods af dette både Supertanker-gruppen, *antropologen* og *miljømedarbejderen* en fornemmelse af, at det værste nu er overstået, og at situationen er

ved at vende. Sidst på foråret dukker der imidlertid et nyt uforudset problem op, som får store konsekvenser for helhedsplanen overordnede organisering og for flere af hovedpersonerne i helhedsplanens opstartsfase.

Den nye projektleder træder som tidligere nævnt til i februar og rykker ind i det lille baglokale i Aktivitetshuset sammen med resten af Supertanker-gruppen. Det er en kompleks og krævende ledelsesopgave, hun står over for. For det første skal hun håndtere problemerne med manglende organisering, interne og eksterne samarbejdsvanskeligheder, utilfredshed blandt toneangivende beboere samt realisering af en række ambitiøse projekter, der er igangsat oven i alt dette. For det andet bliver *den nye projektleder* den dagligt ansvarlige for det netop opstartede og omfattende Drømmespors-projekt under *arkitektens* overordnede ledelse. Som nævnt i forrige kapitel har Supertanker-gruppen gjort sig umage med at finde den rette kandidat til at varetage denne ledelsesopgave ved blandt andet at inddrage en ekstern rådgiver i ansættelsessamtalerne og ved at afholde to runder samtaler. Samtidig har de store problemer forbundet med den manglende daglige tilstedeværelse af den koordinerende projektleder skabt et stort pres på at få ansat en ny person så hurtigt som muligt for at gå genoprettet tilliden til helhedsplanen og få skabt et tåleligt arbejdsmiljø for medarbejderne. Selv om der i Supertanker-gruppen efter de to runder jobsamtaler stadig er et element af tvivl i forhold til, om den rette person er fundet, beslutter de derfor at ansætte *den nye projektleder*.

Det er med andre ord meget vanskelige vilkår *den nye projektleder* starter under, og selv om hun yder en stor indsats og bl.a. bidrager til, at de første faser af Drømmespor bliver en succes, er der i den samlede Supertanker-gruppe mod slutningen af den 3 måneders prøveperiode ikke blevet skabt tillid til, at hun formår at løfte den opgave, der består i at stå i spidsen for det semi-autonome laboratorium. Mod slutningen af prøveperioden beslutter gruppen derfor at opsige hendes stilling som overordnet projektleder og i stedet, såfremt hun er interesseret, at tilbyde hende en stilling som midlertidig projektleder af Drømmespor. I første omgang tager *den nye projektleder* imod tilbuddet om den midlertidige projektstilling, og fortsætter dermed som medarbejder i helhedsplanen, samtidig med at *arkitekten* træder tilbage i rollen som helhedsplanen overordnede projektkoordinator.

Opsigelsen af *den nye projektleder* sidst på foråret 2008 betyder, at det gryende håb om, at de værste vanskeligheder nu ligger bagude, og at tingene er ved at stabilisere sig, slår over i et stemningsmæssigt lavpunkt. For både Supertanker-gruppens interne samt nogle af de eksterne lokale samarbejdspartnere, er opsigelsen endnu en indikation på, at gruppen grundlæggede ikke evner at løfte opgaven med realisering af helhedsplanen på kvalificeret vis, og tilliden til gruppen får dermed et yderligere knæk.

Den nye projektleder fortsætter som nævnt i første omgang i den midlertidige stilling som projektleder af Drømmespor, men først på sommeren forlader hun

projektet og indleder en personalesag mod det administrerende boligselskab, som formelt set er hendes arbejdsgiver. Det viser sig nu, at der er sket en procedurefejl i forbindelse med opsigelsen på grund af en misforståelse mellem *arkitekten* og den fungerende driftsleder i boligselskabet, og i samråd med sin fagforening vælger *den ny projektleder* at indlede en erstatningssag på dette grundlag. På dette tidspunkt er det stadig ikke lykkes formelt at få indgået en samarbejdsaftale mellem boligselskabet og DBC, dvs. den forening som Supertanker har stiftet, og samtidig hersker der fortsat ustabilitet omkring bemanding af driftslederposten i boligselskabet.

> Efter det så har kørt sådan i et års tid, så opstår der denne her personalesag omkring [*den nye projektleder*], altså hun bliver ansat som leder, og vi vurderer så, at hun ikke kan løfte den der opgave, og så blandt andet på grund af at den der samarbejdsaftale, den ikke er faldet ordentligt på plads, den er heller ikke blevet godkendt på det tidspunkt, fordi boligorganisationen er ikke kommet til mødet, nå, men det korte af det lange er, at lige pludselig så trækker man lidt i nødbremsen på en eller anden måde, fordi der sker en fejl omkring hendes opsigelsesprocedure. Og så siger man, nu skal der ligesom laves om (*Aktionsforskeren*, HV1)

Personalesagen får nu boligselskabet, som har været meget fraværende siden helhedsplanens igangsættelse, til at tage affære, og en leder på et mere overordnet plan træder ind i sagen. På baggrund af et projektejermøde, hvor begge boligselskaber for første gang deltager, vælger den overordnede leder i samråd med de øvrige projektejere at opsige den samarbejdsaftale, som aldrig formelt er blevet indgået. Hvor realiseringen af helhedsplanen hidtil har været uddelegeret til den semi-autonome forening DBC, som Supertanker-gruppen har stiftet, lægges projektet nu ind i boligorganisationen, som hermed overtager det direkte ansvar for realiseringen samt instruktionsbeføjelsen i forhold til medlemmerne af Supertanker-gruppen bortset fra *aktionsforskeren*, som i mellemtiden er blevet ansat på RUC.

Med afviklingen af den semi-autonome udviklingsorganisation afmonteres et aspekt, der i Supertanker-gruppens øjne har været en helt afgørende del af det eksperiment, som er blevet iværksæt med helhedsplanen, og som samtidig er en videreførelse af de erfaringer og den identitet, gruppen har bragt med sig fra København. Udover forandringen på det organisatoriske plan bidrager personalesagen også til en ændring af den personsammensætning, der hidtil har eksisteret omkring udvikling og realisering af helhedsplanen. Sidst på foråret vælger *miljømedarbejderen*, som det er aldrig er lykkes at integrere i arbejdet med helhedsplanen, at forlade sin stilling til fordel for et job på højere niveau i en anden boligorganisation. Og først på sommeren vælger også *byforskeren* at forlade projektet på grund af de belastende arbejdsvilkår og det opslidende samarbejdsklima. Sam-

let set bliver konsekvenserne af den mislykkede rekruttering af en ny projektleder således, at flere medarbejdere, herunder en af de centrale personer i Supertankergruppen, forlader projektet, samtidig med at helhedsplanens eksperimentelle organisering med den semi-autonome enhed afmonteres.

Realisering og indvielse af det første Drømmespors-projekt

I den meget turbulente periode, der følger fra opsigelsen af *den nye projektleder* og frem til sommerferien, taber helhedsplanen noget af det momentum, der ellers var begyndt at opstå med den vellykkede Drømmesporsproces, samarbejdet med erhvervslivet og den 'lille, synlige succes' med havekasseprojektet. Alligevel lykkes det at gennemføre to projekter i perioden fra maj til først i juli.

Med udstillingen på skolen er Drømmespor kun nået til tredje fase i den planlagte proces, og projektet står nu overfor fjerde fase, der handler om at mobilisere og inddrage forældre til at deltage i videreudvikling og realisering af en eller flere af børnenes idéer i samarbejde med børnene selv. Da de første faser med inddragelse af 3 tredjeklasser over en længere periode og opsætning af en stor udstilling har været meget ressourcekrævende, har andre af helhedsplanens projekter i samme periode ligget stille, blandt andet arbejdet med cirkusvognen og BeboerTV. For at helhedsplanens øvrige projekter ikke skal gå helt i stå, reduceres holdet i den næste fase af Drømmespor til *den nye projektleder*, nu i en midlertidig ansættelse som leder af Drømmespor, samt *arkitekten*.

Som første skridt inviterer *arkitekten* og den nye *projektleder* alle forældre i tredjeklasserne, hvoraf en stor gruppe var mødt frem til udstillingen, til et møde om udvælgelse og realisering af elevernes idéer. På mødet vises en film med børnenes idéer produceret af BeboerTV, der skal fungere som inspiration for forældrene og få dem til at tænke i nye baner.

> Hele planen var dengang, at de skulle fungere som en øjenåbner for de voksne, for at de voksne ikke bare tænkte, "nu skal vi have en legeplads." Det var i virkeligheden for at imødegå [et medlem af en af afdelingsbestyrelser], det var tanken at prøve at sige, "okay, vi vil finde ud af, hvad børnene vil have." Det er for, at de voksne ikke bare skal tænke, "det er en ny legeplads, vores børn vil have", for det var det helt tydeligvis ikke. De viste jo nogle områder, som de synes var meget sjovere end legepladser (*Arkitekten*, I2).

Strategien viser sig at virke efter hensigten. Da de fremmødte forældre møder op, er det i første omgang med idéer om at bygge legepladser, men efter at de er ble-

vet præsenteret for børnenes forslag samler tankerne sig omkring et projekt på Bakken. Bakken ligger midt i boligområdet umiddelbart vest for Grønningen og Aktivitetshuset og er oprindeligt anlagt med overskudsjord fra byggeriet af boligområdet. Mere konkret går børnenes idéer ud på at anlægge en bålplads på toppen af bakken, der kan fungere som samlingssted for både børn og voksne. Netop ønsket om et mødested for boligområdets familier med henblik på samvær mellem børn og voksne frem for en legeplads kun for børn, er en af de nye behov, der har vist sig i de første faser af Drømmespor.

Mødet med forældrene er således på dette punkt vellykket, men alligevel indfrier det ikke helt de oprindelige ambitioner. I forhold til det store fremmøde til udstillingen, er det nemlig kun en lille håndfuld forældre, der møder op, og samtidig er det kun forældre med adresse inden for Charlotteager.

> Jeg tror, at hvis man havde stået f.eks. på receptionsaftenen, hvor der var alle de der forældre, og ligesom havde haft nogle billeder og sagt, "vi skal lave en af de her idéer", man kunne have lavet en afstemning, "hvad for et er sjovest eller lettest at lave?" Og så havde haft en byggegrund projekteret op på en projektor eller et eller andet. "Vi skal bruge 20 voksne, som kan lidt af hvert, vi bygger sgu' en af de der ideer, det gør vi næste weekend." Så tror jeg, der ville have stået nogle folk (*Orgelbyggeren*, HV2).

Det bliver altså en mindre arbejdsgruppe, der samles omkring etableringen af en bålplads på Bakken, men i denne mindre kreds tager projektet hurtigt form. Til at hjælpe med projekteringen inddrages *orgelbyggeren*, som tager kontakt til en personlig bekendt, der er lærer på en skovskole nord for København, og som hyres ind som byggeleder på projektet.

Selve anlæggelsen af bålpladsen skal så vidt muligt ske i samarbejde med de lokale børn, unge og forældre, og for at få skabt opmærksomhed omkring projektet planlægges det, at det hele skal foregå som en Festdag på Bakken, hvori der indgår først etablering og indvielse af bålpladsen og efterfølgende mad, musik og dans i Aktivitetshuset, hvor Høje-Taastrup Kommunes borgmester inviteres.

Udover borgmesteren kommer der imidlertid også andre vigtige beslutningstagere på besøg samme dag, som Festdagen på Bakken skal løbe af stablen. Landsbyggefonden, der som fortalt er økonomisk hovedbidragsyder til helhedsplanen, har dette år valgt Charlotteager som mål for sin årlige sommerudflugt. Baggrunden for valget af Charlotteager er bl.a. muligheden for at få et indtryk af en af de nye boligsociale helhedsplaner, som er blevet igangsat året før, og Det Bedste i Charlottekvarteret er samtidig valgt som eksempel på et mere eksperimenterende og anderledes projekt. Midt i turbulensen med opsigelser og omorganisering af projektet skal *arkitekten* og resten af gruppen omkring helhedspla-

nen således være vært for et besøg fra de helt centrale bevillingsgivere og beslutningstagere i forhold til helhedsplanen.

Det lykkes at holde den megen uro ude i kulisserne og både etableringen af bålpladsen på Bakken, Landsbyggefondens besøg og den efterfølgende fest i Aktivitetshuset med borgmesteren som aktiv deltager, bliver alt i alt en vellykket dag.

Figur 22: Festdag på Bakken.

Super Site Specific

På paradoksalt vis er det umiddelbart efter, at beslutningen om at afvikle det semi-autonome laboratorium er taget, at nogle af potentialer med denne organisering viser sig. En af tankerne bag den semi-autonome enhed er at forøge Supertanker-gruppens mulighed for at arbejde som igangsættende instans mellem forskellige netværk på tværs af boligområdet og den omkringliggende by. Først på sommeren arrangerer Supertanker-gruppen ved hjælp af midler fra Metropolis festivalen, som gruppen selv har skaffet, en workshop på Hedehusene Station med titlen Super Site Specific. Metropolis er en tilbagevendende festival for teater, kunst og performance i byens rum, som er arrangeret af Københavns Internationale Teater, og workshoppen fungerer som del af festivalens program. Netop det forhold at midlerne til afviklingen af workshoppen ikke tages fra helheds-

planen muliggør, at Supertanker-gruppen kan tillade sig at afvikle en aktivitet uden for boligområdets matrikelgrænse.

Valget af Hedehusene Station som workshoppens location er ikke tilfældigt. Billetsalget i stationen er blevet nedlagt, og bygningen står derfor nu tom og ubrugt hen. Som fortalt i forrige kapitel er Hedehusene oprindeligt opstået som stationsby midt i 1800-tallet, og Supertanker-gruppen ser derfor den tomme stationsbygning som et billede eller symbol på, at byens historiske identitet som først stationsby og senere industriby, er forsvundet. På den måde bliver den tomme stationsbygning et særligt symbolsk rum, hvor byens identitet kan udforskes og genopfindes på ny.

Som deltagere i workshoppen samler Supertanker-gruppen en række lokalt engagerede personer fra forskellige områder i Hedehusene. I sin konkrete udformning tager Super Site Specific form af en kortlægningsworkshop, hvor deltagerne udforsker og kortlægger de forskellige områder af byen og tilsammen skaber et fælles kort, der bliver udgangspunkt for udvikling af en række idéer til fornyelse af lokalsamfundet. Resultaterne af workshoppen bliver præsenteret på en større workshop i København, som indgår i Metropolis festivalen. Af større betydning er dog, at workshoppen samtidig bliver startpunktet for en aktiv ibrugtagning af stationsbygningen. Høje-Taastrup Kommune har opkøbt stationsbygningen af DSB og efter workshoppen indvilger kommunen i at udlevere nøglerne til en lokal borger og i en ikke nærmere aftalt periode at stille bygningen til rådighed for lokale kulturelle aktiviteter.

Figur 23: Super Site Specific

Den vellykkede workshop på Hedehusene Station bliver således startpunktet for et parallelt urbant eksperiment med udforskning af Hedehusene som lokalsamfund initieret af Supertanker-gruppen i samarbejde med lokale borgere i Hedehusene og Høje-Taastrup Kommune. De større potentialer i at koble arbejdet i helhedsplanen til udforskning og udvikling af Hedehusene som lokalsamfund bliver dog først realiseret med de senere boligsociale helhedsplaner (Larsen et al., 2017), og efter den vellykkede workshop på stationen koncentrerer Supertanker-gruppen i resten af den igangværende helhedsplans periode sig om indsatsen inden for Charlotteagers matrikelgrænse.

C-Block og sommerferie

Det bliver imidlertid ikke succesoplevelserne med Festdag på Bakken og Super Site Specific, som den reducerede gruppe samlet omkring helhedsplanen tager med sig som den sidste oplevelse inden sommerferien. Først på sommeren bliver først *antropologen* og siden *designeren* kontaktet af to beboere, der gerne vil starte en ny klub i Aktivitetshuset for de unge, der af forskellige årsager ikke bruger det kommunale klubtilbud 5'eren. I udgangspunktet er målet med Frivilligformidlingen at støtte op omkring beboeraktiviteter, men i forhold til dette projekt har *antropologen* en række forbehold. Forbeholdene går på, at aktiviteten potentielt set kan gå hen og blive en konkurrent til det kommunale klubtilbud, og at nogle unge kan fravælge 5'eren til fordel for en aktivitet drevet af frivillige uden pædagogisk uddannelse. På den baggrund rådgiver *antropologen* de to beboere til at tage kontakt til 5'eren, inden de går videre med projektet. De to beboere vælger imidlertid alligevel på egen hånd at gå videre med projektet og tager hul på at organisere en ugentlig klubaktivitet kaldet C-Block i Aktivitetshuset, som hurtigt tiltrækker en stor gruppe lokale unge.

Da en af de ansvarlige forvaltere af de kommunale klubtilbud i Høje-Taastrup Kommune får nys om den nystartede klub i Charlotteager, antager vedkommende, at der er tale om et initiativ i regi af den boligsociale helhedsplan. *Antropologen* må nu forsvare sig mod heftige anklager fra den kommunale medarbejder, som fortolker situationen som udtryk for inkompetence blandt helhedsplanens medarbejdere. Udover denne eksterne konflikt fører en manglende kommunikation mellem *antropologen* og *designeren,* omkring hvordan situationen skal håndteres, til yderligere interne spændinger. Det er således med denne oplevelse i kroppen at den resterende gruppe omkring helhedsplanen går på sommerferie.

Organisatorisk rekonstruktion og opsamling på hængepartier

På trods af flere vellykkede projekter og små succeser i første halvdel af 2008 er situationen omkring arbejdet med Det Bedste i Charlottekvarteret fortsat problematisk og ustabil, da den resterende gruppe omkring helhedsplanen i august igen møder op i Aktivitetshuset for at tage fat på det andet år af arbejdet med helhedsplanen. Selvom flere i den resterende gruppe i løbet af sommerferien har taget deres fortsatte engagement op til overvejelse, er der ikke yderligere personer, der slutter sig til de tre, der sidst på foråret enten frivilligt eller ufrivilligt har forladt helhedsplanen. Supertanker-gruppen tæller nu *arkitekten*, der stadig fungerer som helhedsplanens koordinerende projektleder, samt *designeren, iscenesætteren, orgelbyggeren* og *aktionsforskeren*, sidstnævnte tilknyttet via sin ansættelse som phd-studerende på RUC. På den anden side af gangen i Aktivitetshuset sidder *antropologen*, men nu uden selskab af *miljømedarbejderen*.

I forhold til det intensive forløb i foråret, både hvad angår arbejdsbyrden og konfliktniveauet, bliver anden halvdel af 2008 en mere rolig periode, hvor den resterende gruppe omkring helhedsplanen koncentrerer sig om at genopbygge det interne samarbejde og samtidig om at samle op på en række hængepartier og uafsluttede projekter igangsat i løbet af helhedsplanens første år.

På det organisatoriske plan samarbejder *arkitekten* med det administrerende boligselskab om at få lagt administrationen og ledelsen af projektet direkte ind i boligorganisationen. Efter en længere periode uden faste driftsledere tilknyttet helhedsplanen har boligorganisationen nu fundet en mere permanent person til bemanding af posten. Sammen med den nye driftsleder arbejder *arkitekten* på at gennemføre den organisatoriske overflytning og samtidig på at rekruttere en ny koordinerende projektleder for helhedsplanen, der skal ansættes direkte i boligorganisationen med reference til driftslederen, som det kendes fra andre boligsociale helhedsplaner. I forhold til det interne samarbejde på tværs af gangen i Aktivitetshuset er en af de første aktiviteter i efteråret 2008, iværksat på initiativ af *antropologen*, et seminar om konfliktløsning, der skal give gruppen redskaber til bedre konflikthåndtering i første omgang i det interne samarbejde men også med henblik på samarbejdet udadtil.

Udover den organisatoriske rekonstruktion står Supertanker-gruppen og *antropologen* derudover med en række hængepartier på projekter, som er blevet igangsat i helhedsplanens første år. For det første er der færdiggørelsen af det mobile laboratorium i form af cirkusvognen, der siden vinteren har stået i Spæncoms fabrikshal. Først på efteråret flytter *orgelbyggeren* cirkusvognen tilbage til dens tiltænkte placering ved siden af Aktivitetshuset, og for at sætte fart på færdiggørelsen hyres et hold ekstra håndværkere ind. Et andet hængeparti er etablering af den tekniske infrastruktur omkring BeboerTV, som *iscenesætteren* i samar-

bejde med *tv-teknikerem* løbende har arbejdet på siden sin ankomst, og som nu er ved at være på plads. For det tredje står Supertanker-gruppen med et opsamlingsarbejde på det første forløb af Drømmespor. Flere beboere har som nævnt været utilfredse med, at alle beboere i Charlotteager ikke var inviteret med til udstillingen af tredjeklassernes idéer og modeller på skolen. For at imødekomme dette planlægger Supertanker-gruppen med *designeren* i spidsen derfor at arrangere en turnerende udstilling i boligområdet for at fremvise skoleelevernes idéer og mobilisere beboere til at deltage i realisering af yderligere Drømmesporsprojekter efter samme skabelon som bålpladsen på Bakken. Det sidste og fjerde hængeparti, som der bliver samlet op på i efteråret 2008, er den uafsluttede ressourcekortlægning og interviewundersøgelse, som *antropologen* og *aktionsforskeren* har igangsat i efteråret 2007 som led i arbejdet med en forevaluering af situationen inden, eller i praksis parallelt med, opstarten af helhedsplanen.

Skurvognsturneen

Som led i arbejdet med istandsættelse af cirkusvognen er *designeren* og *orgelbyggeren* som fortalt kommet i kontakt med en række lokale virksomheder i Hedehusene. Blandt de lokale virksomheder er en producent og udlejer af skurvogne, og gennem lidt opsøgende arbejde lykkes det *designeren* at få sponsoreret en udtjent skurvogn, som kan bruges som et mobilt galleri til udstilling af tredjeklassernes Drømmesporsidéer. Med *iscenesætterens* hjælp udsmykker *designeren* den noget slidte og gråt udseende skurvogn til en fantasifuld og farvestrålende mobil skulptur. Vognen beklædes med grønt kunstgræs, hvorpå en række farvestrålende skilte påmonteres. Indeni vognen bliver gulvet ligeledes beklædt med kunstgræs, og et udvalg af børnenes idéer udstilles på nyopsatte og transparente vægge. I hele udsmykningsprocessen deltager en række af kvarterets børn, som på improviseret vis bidrager til opsætningen af skilte, mv.

Figur 24: Det mobile udstillingsgalleri

Henover efteråret turnerer dette 'værk' nu rundt i de tre forskellige boligafdelinger i Charlottekvarteret. I hvert område arrangeres en udendørs filmforevisning, som viser tredjeklassernes arbejdsproces og idéer, samtidig med at der bages snobrød eller serveres æbleskiver. Forud for hver filmfremvisning deler Supertanker-gruppen invitationer ud ved at stemme dørklokker i den pågældende boligafdeling og får ved samme lejlighed en uformel snak med de lokale beboere. Især filmfremvisningerne bliver tilløbsstykker for primært boligområdets børn, men også for en gruppe af forældre, som Supertanker-gruppen ikke tidligere har været i kontakt med. Udover *designeren* og *iscenesætteren* deltager også *aktionsforskeren* og *antropologen* i turnéen med henblik på at koble det opsøgende arbejde med den igangværende ressourcekortlægning og invitere beboerne til et planlagt fremtidsværksted sidst på efteråret.

Fremtidsværkstedet

Fremtidsværkstedet, som afholdes sidst på efteråret 2008, ligger i forlængelse af den beboerworkshop, der var blevet afholdt som led i udviklingen og formuleringen af helhedsplanen tilbage i foråret 2006. På grund af den korte tid og de få ressourcer, der havde været afsat til ansøgningsarbejdet, havde kun en lille og særligt aktiv gruppe af beboere deltaget i beboerworkshoppen. Formålet med

fremtidsværkstedet, som oprindelig havde været planlagt til at løbe af stablen i efteråret 2007, er derfor at skabe en stærkere lokal forankring af helhedsplanens visioner og indsatser og samtidig at få bredere et billede af hvilke bekymringer, der optager beboere.

På en mørk novemberaften lykkes det at mobilisere 24 beboere og professionelle til at deltage i ca. 4 timers værkstedsarbejde. Udover de særligt aktive beboere deltager også en mindre gruppe etniske minoritetskvinder samt nogle ældre mandlige beboere af anden etnisk herkomst end dansk. Derudover deltager en række kommunalt ansatte medarbejdere, som ligeledes ikke har været inddraget i formulering af helhedsplanens indsatser og visioner i ansøgningsfasen.

Værkstedet arrangeres af *aktionsforskeren* og *antropologen*, og overskriften lyder: "Charlottekvarteret om 10 år – hvordan skal kvarteret udvikle sig i samspil med Hedehusene?" Værkstedets form bygger på principperne fra Fremtidsværkstedsmetoden (Jungk, 1984) som suppleres med inspiration fra ABCD-tilgangen (Kretzman & McKnight, 1993). I værkstedet indgår fire faser, hvoraf de tre første faser er hentet fra Fremtidsværkstedet: En første fase med fokus på bekymringer for fremtiden, en anden fase med fokus på håb og drømme for fremtiden og en tredje fase med fokus på nye aktiviteter, der kan virkeliggøre håbene og drømmene. Derudover tilføjes en fjerde fase med fokus på kortlægning af ressourcer og netværk, som kan fremme virkeliggørelsen af idéerne. Som opsamling på processen inviteres en forsker fra RUC til formulere nogle råd, som kan tages med på vejen. I forhold til den kendte form på Fremtidsværkstedet har *aktionsforskeren* og *antropologen* desuden justeret lidt på titlerne på de tre faser, idet den første fase, som normalt kaldes *kritikfasen*, er blevet omdøbt til en *bekymringsfasen*. Denne ændring foretages for at forebygge kritik internt mellem beboerne og en gentagelse af eksisterende konfliktmønstre i boligområdet. Ved at fokusere på bekymringer frem for kritik skabes dermed en opfordringsstruktur, der inviterer til at dele bekymringer i stedet for at kritisere gensidigt.

Fremtidsværkstedet bliver samlet set et vellykket arrangement, og det lykkes at modvirke gensidig kritik internt mellem beboerne. Efterfølgende bliver resultaterne fra værkstedet dokumenteret i en værkstedsprotokol, der distribueres til alle deltagere (Bilag B). Og på det mere operationelle plan bliver nogle af idéerne fra værkstedet i videreudviklet form realiseret som del af Drømmesporsprojektet i foråret 2009, som vi senere skal vende tilbage til. Derudover bliver resultaterne af værkstedet også brugt som del af vidensgrundlaget for en spørgeskemaundersøgelse, der ligeledes gennemføres i foråret 2009, og som sammen med Fremtidsværkstedet kommer til at udgøre helhedsplanens forevaluering.

Det mobile laboratorium indvies og BeboerTV går i luften

Parallelt med opsamlingen på Drømmespor og ressourcekortlægningen er der som nævnt to øvrige hængepartier fra helhedsplanens opstartsfase, som der arbejdes på at samle op på henover efteråret 2008. Efter en intensiv arbejdsindsats af *orgelbyggeren* og hans indhentede håndværkerhold bliver cirkusvognen, helhedsplanens mobile laboratorium, endelig indviet midt på efteråret. Indvielsen fejres på rituel maner med taler, bespisning og champagne. En af drengene fra 'designteamet' for æren af at døbe og knuse en champagneflaske mod cirkusvognen, og i sin indvielsestale fortæller *designeren* om samarbejdet med drengene. Indvielsen af cirkusvognen betyder også, at Supertanker-gruppen nu langt om længe kan flytte ud af baglokalet i Aktivitetshuset, og at projektet fra dette tidspunkt gradvist får en mere selvstændig identitet i boligområdet. Blandt den brede beboergruppe i Charlotteager bliver helhedsplanen og de aktiviteter, der udgår fra den, fra nu af synonymt med 'cirkusvognen'.

Figur 25: Indvielse af den ombyggede cirkusvogn

Efter at have kæmpet med en række tekniske udfordringer lykkes det også endelig for *iscenesætteren* og *tv-teknikeren* at få signalet fra BeboerTV ud i alle stuer på tværs af de tre afdelinger i Charlotteager. Sidst på efteråret kan BeboerTV således blænde op for sin første lokalt transmitterede tv-produktion.

Den organisatoriske rekonstruktion

Parallelt med at *aktionsforskeren*, *antropologen*, *designeren*, *iscenesætteren* og *orgelbyggeren* arbejder på at samle op på de mange hængepartier koncentrerer *arkitekten* sig om den organisatoriske rekonstruktion og herunder rekruttering af en ny projektkoordinator. Arkitekten samarbejder her med den nye driftsleder og søger derudover også rådgivning hos en ekstern HR-konsulent for at sikre en bedre rekrutteringsproces end den, der var foregået året før. I sparring med konsulenten og med bidrag fra *aktionsforskeren* udarbejdes en personprofil og en detaljeret jobbeskrivelse, så der nu foreligger mere præcise kriterier for udvælgelse af den rette kandidat.

Selve jobsamtalerne foregår i to runder. I første runde interviewes ansøgerne af helhedsplanens overordnede ledelse i form af projektejergruppen og *arkitekten*. Projektejergruppen tæller, udover driftslederen fra det administrerende boligselskab, en ligeledes nyansat boligsocial koordinator fra det andet boligselskab samt den *boligsocialt ansvarlige* fra Høje-Taastrup Kommune. I anden runde interviewes ansøgerne af medarbejderne i helhedsplanen, dvs. *designeren*, *iscenesætteren*, *orgelbyggeren*, *antropologen* og desuden *aktionsforskeren*. Begge grupper ender med at pege på den samme person som den mest kvalificerede.

Rekrutteringen af den nye projektkoordinator skal vise sig at blive en af de sidste opgaver *arkitekten* udfører som del af helhedsplanen. I den nye organisering er den nye projektkoordinator samt helhedsplanens menige medarbejdere som tidligere nævnt nu direkte ansat i den administrerende boligorganisation. Den overordnede ledelse består af de nævnte projektejere med driftslederen som administrativ og personalemæssig ansvarlig. Udover projektejerne er den bredere lokale interessentgruppe, herunder de tre boligafdelinger, organiseret i et rådgivende kvarterpartnerskab, der på kvartalsbasis orienteres om helhedsplanens fremdrift. Den nye organisering indeholder endelig også en fortsat tilknytning af *arkitekten* som ekstern og strategisk rådgiver. Efter at *arkitekten* i en kortere periode at have stået for indkøring af den nye projektkoordinator efter dennes tiltrædelse udfases dette samarbejde imidlertid. *Arkitekten* fortsætter i årene herefter dog sit virke i Hedehusene, men nu koncentreret om det urbane lokalsamfundseksperiment med base på Hedehusene Station, der er blevet initieret af workshoppen Super Site Specific den forgangne sommer.

Med den organisatoriske rekonstruktion efter næsten halvandet års ustabilitet finder organiseringen af helhedsplanen nu endelig en mere fast form. Midt i forvirringen og vanskelighederne i opstartsfasen er nogle eksperimenter lykkedes, og som vi skal se i næste kapitel fungerer opstartsfasen som en læreproces, der skaber forudsætningerne for at arbejdet med realiseringen af helhedsplanen for alvor kan tage fart. De halvandet års forvirring og ustabilitet har dog ikke været uden omkostninger for flere af de implicerede personer, og af forskellige årsager

har flere forladt projektet, for nogles vedkommende frivilligt og for andres ufrivilligt. Derudover indebærer den organisering af helhedsplanen, der til sidst falder på plads, en afmontering af Supertanker-gruppens delvise autonomi og armslængde på det formelle plan, hvilket betyder, at flere aspekter af det oprindelige eksperiment delvis opgives og forbliver uudforskede.

Kapitel 10
Situationen vender

Indledning

"Der var jo også en læringsproces, som lagde grunden til det, der så kom til at fungere senere"

Det fjerde kapitel i historien om Det Bedste i Charlottekvarteret fortæller om begivenhederne i 2009 og den nye fase, som eksperimentet indtræder i godt halvandet år efter igangsættelsen. Der er nu ikke længere bundet den samme energi i opstarts- og organiseringsvanskeligheder, og der kan derfor nu komme fuldt fokus på det udadvendte arbejde i boligområdet og lokalsamfundet. Samtidig begynder det nyt sammensatte hold af medarbejdere i helhedsplanen at høste frugten af de erfaringer, der er blevet skabt de første halvandet år. I løbet af et halvt års tid begynder stemningen omkring helhedsplanen at vende, og 'cirkusvognen' får i samarbejde med en skoleklasse succes med at gennemføre en vellykket og fuldt udfoldet design- og samskabelsesproces, der involverer en bred kreds af samarbejdspartnere i kvarteret og viser nye veje for det boligsociale arbejde.

I denne del af fortællingen træder desuden en række nye hovedpersoner ind på scenen, samtidig med at flere af de personer, der har spillet en nøglerolle i den hidtidige historie, ikke længere optræder. Den væsentligste tilføjelse til persongalleriet er *projektkoordinatoren*, der tiltræder sit nye embede omkring årsskiftet. Et andet nyt ansigt i boligområdet er *frivilligformidleren*, der i foråret 2009 overtager arbejdet med Frivilligformidlingen, da *antropologen* går på barselsorlov. Ved siden af de nye ansigter optræder Supertanker-gruppen fortsat i en hovedrolle, men gruppen er nu reduceret til fire personer i skikkelse af *designeren*, *iscenesætteren*, *orgelbyggeren* samt *aktionsforskeren*, hvor sidstnævnte i denne fase kun er tilstede i et mindre omfang.

Den nye projektkoordinator

"Jeg oplevede meget en styregruppe, som ikke var enige om, hvordan projektet skulle køre"

Da den længe ventede nye projektkoordinator ankommer til Charlotteager i slutningen af 2008 er det på et tidspunkt, hvor mange af de besværligheder og vanskeligheder, der har præget opstartsfasen, er ved at være overvundet. Organiseringen af projektet er nu på plads, ganske vist i en anden og mindre eksperimentel form end oprindeligt tiltænkt, og projektsekretariatet er flyttet ind i den nyligt indviede cirkusvogn. Derudover er den tekniske infrastruktur i BeboerTV-kanalen på plads, så der nu kan sendes lokalt produceret tv ud til alle beboere i de tre boligafdelinger (dog stadig med lejlighedsvise forstyrrelser af sendefladen), og endelig er de værste interne samarbejdsvanskeligheder nu historie. Med *projektkoordinatorens* tiltræden er der samtidig sammensat et projektsekretariat med brede og tværfaglige kompetencer, som, også på baggrund af de erfaringer der er blevet skabt i opstartsfasen, er godt rustet til det kommende arbejde med realisering af helhedsplanen. På baggrund af hendes erfaringer fra et foregående arbejde i et boligselskab i København er den nye *projektkoordinator* desuden godt klædt på til at varetage det samarbejde med afdelingsbestyrelserne og de lokale kommunale samarbejdspartnere, som er kommet skævt fra start.

Et yderligere område, hvor situationen har stabiliseret sig, er i forhold til bemandingen af de to boligselskabers poster i helhedsplanens projektejer- og styregruppe. I det administrerende boligselskab har man nu fået en mere fast driftschef tilknyttet helhedsplanen, og samtidig har det andet boligselskab ansat en *boligsocial koordinator* til at varetage boligselskabets nye opgave med at udvikle, administrere og koordinere arbejdet med de boligsociale helhedsplaner. Samtidig med at konsolideringen af styregruppen bidrager til stabilisering af den organisatoriske ramme for helhedsplanen, skaber tiltrædelsen af de nye personer i styregruppen dog uklarhed og usikkerhed fra en ny front.

> En af de helt store ting da jeg startede, det var i hvert fald også det, jeg oplevede, det var jo, at der i styregruppen slet ikke var enighed om, at man var ude i et eksperiment. Altså det var jo i virkeligheden kun [*den boligsocialt ansvarlige*] fra kommunen, der syntes, at det var interessant og spændende. De to andre i styregruppen var jo mere til den klassiske model af en helhedsplan. Og altså, det er jo vildt svært at navigere og udføre et projekt, hvis man har en styregruppe i ryggen, som ikke er enige om, hvad det er, man er ved at udføre (*Projektkoordinatoren*, HV2).

Også i styregruppen er der således nu skepsis i forhold den alternative og eksperimentelle tilgang, som de tilbageværende medlemmer af den oprindelige Supertanker-gruppe repræsenterer, oveni den skepsis som gruppen fortsat støder på blandt toneangivende beboere og hos nogle af de lokale kommunale samarbejdspartnere. Og hvor *arkitekten* op til og under opstarten af helhedsplanen havde oplevet en laissez-faire-agtig indstilling fra boligselskabernes repræsentanter, er det nu en anderledes engageret styregruppe, den nye *projektkoordinator* bliver konfronteret med.

> Jeg oplevede meget en styregruppe, som ikke var enige om, hvordan projektet skulle køre. En styregruppe som virkede som om, at de havde været meget fraværende i en opstartsfase og så var vågnet op, og det, de var vågnet op til, var noget de forbandt med kaos, og hvor der ikke var blevet leveret. Så jeg oplevede en styregruppe, der gerne ville se resultater, fordi de også havde behov for… altså de oplevede jo deres beboere kritisere projektet (*Projektkoordinatoren*, HV2).

Stemningen vender

"Stemningen mod os blev mere positivt vendt, efter de der fire projekter var sat op, trods det at processen måske ikke havde været den allerfedeste"

En ting er den nykonsoliderede styregruppe dog enige om. For at imødekomme kritikken fra beboerne skal der nu sættes fart på realisering af nogle af de små, synlige succeser, der i nogles øjne ikke i tilstrækkeligt omfang er blevet skabt i helhedsplanens opstartsfase.

> Og den måde de tænkte, hvordan opnår vi nogle resultater på, det er jo sådan, nu skal vi have nogle konkrete fysiske resultater, altså, så er det ikke nok, at vi har et dialogforum, og alle de der andre ting, som helhedsplanen jo i virkeligheden er bygget meget op omkring. Så det var nogle Drømmesporsprojekter, der skulle føres ud i livet, altså sådan at beboerne kunne se, at der skete noget (*Projektkoordinatoren*, HV2).

For at få sat skub i denne proces fremrykkes der nu nogle af de arbejdstimer, der ellers var budgetteret med senere i helhedsplanens 5-årige periode. Samtidig reorganiseres sekretariatet, og der placeres nogle mere faste opgaveporteføljer blandt medarbejderne. *Designeren* bliver nu fast projektleder på Street Art, *orgelbyggeren* får hovedansvaret for Drømmespor, mens *iscenesætteren* fortsætter som projektleder på BeboerTV samtidig med, at der fortsat arbejdes meget på tværs af de enkelte delprojekter. Sekretariatet tager dernæst fat i nogle af de beboere, der er

blevet skabt kontakt til bl.a. som resultat af skurvognsturnéen og fremtidsværkstedet i efteråret. Udgangspunktet er, at det er beboernes idéer og initiativ, der skal være bærende, og sekretariatets rolle er at støtte og facilitere realiseringen af idéerne. Tanken er endvidere, at realiseringen i sig selv skal være en social aktivitet, hvor forskellige beboere samarbejder om at bygge og anlægge nye aktivitets- og mødesteder i boligområdets grønne områder.

I løbet af foråret 2009 realiseres 4 Drømmespors-projekter. I samarbejde med en tyrkisk-kurdisk kvindegruppe og med hjælp fra den samme skovskole nord for København, som også bistod med etablering af bålpladsen på Bakken, bygges en the-pavillon, en idé der er opstået på Fremtidsværkstedet. Pavillonen placeres på Grønningen tæt ved fodboldbanen, så kvinderne kan bruge den som opholdsrum, mens deres børn leger og spiller bold. På initiativ fra en yngre og meget aktiv frivillig fra samme kvindegruppe, *rollemodellen*, bygges dels en udendørs volleyballbane ligeledes på Grønningen, og der etableres lys på fodboldbanen, så kvarterets børn og unge også kan spille fodbold den del af året, hvor det bliver tidligt mørkt – noget som har været meget efterspurgt af de unge lige siden den første workshop med de unge i forsommeren 2007. Endelig realiseres på initiativ af en anden beboergruppe et fysisk løft af en boligområdets mange gårde, den såkaldte Rød Gård, hvor der bygges et stort bord, en grill, en ny sandkasse og nye blomsterkasser.

Figur 26: The-pavillonen og volleyballbanen.

Med realiseringen af de 4 projekter lykkes det for det nykonsoliderede sekretariat at føre nogle af beboernes idéer ud i livet på meget kort tid. Det viser sig dog, at det tidsmæssige pres har haft nogle omkostninger i forhold til processen og dermed i forhold til beboernes ejerskab til nogle af projekterne.

> *Orgelbyggeren*: Altså, der var det jo meget os, der pushede de der idéer igennem. Altså for at sætte skub i det. Det kan man så se i bakspejlet, det var ikke den fede proces…

> *Designeren*: Nej nej, det blev jo forkrampet, og det blev noget lort. Det eneste, der var rigtig godt, det var lys på fodboldbanen. Det var skidegodt i forhold til de unge. Men det andet, det blev sådan noget stress og jag, og det har heller ikke givet andet end ballade bagefter, kan du se på pavillonen, der ikke emmer af den rigtige beboeropbakning. Og det tror jeg er et resultat af en forkrampet forproces… nu vil vi se noget fysisk, så kommer der nogen ind og skubber på, ikke. Og det var der nok også behov for (HV2).

Ved siden af det svage ejerskab til nogle af projekterne afføder den pressede proces samtidig kritik fra nogle beboere, der stiller spørgsmål ved den måde, projekterne er blevet udvalgt på.

> Jeg synes også, det var et eksempel på, at man ikke havde fået nået at gennemtænke, hvordan kører vi sådan en proces i sådan et boligområde som Charlottekvarteret, hvor der er så mange konflikter imellem beboerne. Så det, vi endte ud med, var jo også, at andre spurgte, "nå, men hvorfor var det lige præcis de damer, som havde fået deres ting igennem?" Altså vi havde ikke gennemtænkt en demokratisk proces for det (*Projektkoordinatoren*, HV2).

På trods at denne kritik af udvælgelsesprocessen og det svage ejerskab til nogle af projekterne, skaber realiseringen af de 4 fysiske projekter alligevel noget af den positive effekt, som styregruppen og den nye projektkoordinator har håbet og satset på. Og som det senere skal vise sig, har projekterne samtidig en positiv virkning i forhold til mobilisering af beboere, idet de viser, at de idéer der bliver udviklet af beboerne selv rent faktisk også bliver til virkelighed. Samlet set er de 4 små, synlige resultater med til at vende den negative stemning omkring hele projektet.

> *Orgelbyggeren*: Men så står de der projekter som et synligt bevis på, at man kan få ændret noget i kvarteret, sådan fysisk, "okay, de har fået lavet de her ting", og det giver så måske idéer til nogle af de andre beboere, at man kan faktisk være med til at gøre en forskel.

Designeren: Jo jo, det med volleyballbanen, der hørte man jo også, at det var første gang at tyrkerne og kurderne spillede sammen.

Projektkoordinatoren: Så selvom processen måske ikke var så interessant, så viste det alligevel, at der faktisk, altså, der blev jo vendt en stemning, den blev mere positivt vendt stemningen mod os, efter de der 4 projekter var sat op. Trods det at processen måske ikke havde været den allerfedeste (HV2).

Fra 'balademagere' til problemløsere – skraldespands-projektet

"De unge er jo lige så bevidste om de problematikker, der er der: utryghed, skrald. Selvom de unge tit er dem, der bliver peget fingre af…"

Med de 4 Drømmesporsprojekter lykkes det for 'cirkusvognen' at realisere nogle af helhedsplanens intentioner om gør det selv-projekter og beboerdrevne designprocesser samtidig med, at der skabes nogle for beboerne synlige resultater. Det er dog med et andet projekt i foråret 2009, at 'cirkusvognen' for alvor får succes med at omsætte helhedsplanens idéer til virkelighed.

I begyndelsen af 2009 tages der hul på delprojektet Street Art, som har fokus på de unge i Charlottekvarteret. I planlægningen af helhedsplanen havde *arkitekten* udskudt opstarten af dette delprojekt ud fra den betragtning, at de unge var den gruppe, det var vanskeligst at samarbejde med, og der derfor var behov for en grundig forberedelse, inden man kastede sig ud i proceseksperimenter med beboere fra denne aldersgruppe. I praksis har det imidlertid vist sig at være meget vanskeligt at udskyde samarbejdet med de unge, da mange af de unge er meget opsøgende og nysgerrige i forhold til 'cirkusvognen'. Med inddragelsen af de såkaldte 'knallertdrenge' i arbejdet med ombygning af cirkusvognen, og med projektet Lys på fodboldbanen er de unges utålmodighed dog blevet dæmpet og noget af deres skepsis i forhold til, om helhedsplanens mange midler nu også ville komme dem til gode, er blevet imødekommet.

Street Art-projektet minder i sit procesdesign meget om Drømmesporsprojektet og skal ligeledes baseres på et tæt samarbejde med især Charlotteskolen og derudover den lokale ungdomsklub, 5'eren. Ligesom med Drømmespor skal designprocesserne indarbejdes i skolens undervisning som en indføring i metoder til idégenerering og projektudvikling. Projektet skal som udgangspunkt have en forbedring af de unges hverdagsliv i lokalområdet som arbejdsfelt, men samtidig som sidegevinst fungere som en opkvalificering af områdets unge i forhold til kreative arbejdsmetoder og demokratiske processer. Gennem realisering af de

unges egne idéer i konkrete og synlige projekter, som de selv er med til at udvikle og realisere sammen med deres forældre, lokale institutioner, osv., er det samtidig målet at styrke de unges positive lokale tilhørsforhold og indflydelse på deres kvarter (Bilag A).

"Forventningerne var bare, at der er masser af ressourcer her"

I først omgang var *designeren* blevet inviteret til Charlotteager for at bistå *arkitekten* med den første ungeworkshop og Local Interaction-workshoppen. Hen af vejen var han blevet ansvarlig for hele processen med design og ombygning af det mobile laboratorium først alene og siden i samarbejde med *orgelbyggeren*. Kort tid efter hans ankomst og især efter opstarten på samarbejdet med knallertdrengene havde det vist sig, at *designeren* havde et særligt talent i forhold til at skabe relationer til de unge i boligområdet.

Det er imidlertid ikke kun erfaringerne fra det første halvandet års arbejde med helhedsplanen, der har rustet *designeren* til opgaven med ledelse af Street Art-projektet. Gennem sit tidligere arbejde i Supertanker, i virksomheden tool-kit samt i projektet Minority Design har designeren specialiseret sig i tilrettelæggelsen af designprocesser, der mobiliserer oversete og ubrugte ressourcer hos forskellige minoritetsgrupper som f.eks. handicappede, asylansøgere og udsatte unge. Det er således hans klare forventning til arbejdet med de unge i Charlotteager, at der ville være ressourcer at bygge på hos de unge, på trods af at nogle af dem kommer fra socialt udsatte familier.

> Forventningerne var bare, at der er masser af ressourcer her. Det er jo velfungerende unge, der er jo ingen af dem, som er fysisk ramt andet end, at de er marginaliserede unge. Men jeg havde ikke så mange forventninger andet end selvfølgeligt at møde folk og finde ud af, hvordan stemningen er. Jeg havde ikke nogle forventninger som, at der ikke ville være noget her. Selvfølgeligt er der noget, når der er unge mennesker (*Designeren*, HV2).

Gennem sit arbejde og den daglige tilstedeværelse i Charlotteager har designeren oplevet, at mange af de unge i boligområdet bliver opfattet som 'balademagere', der ikke bidrager positivt til kvarteret. Denne opfattelse omfatter en bred gruppe af unge, hvoraf de fleste ikke har gjort sig skyldige i andet end til tider lettere støjende adfærd, mindre høflighedskrænkelser og 'løsgængeri' i boligområdet efter ungdomsklubbens lukketid. Derfor er det for designeren afgørende at få taget fat på og arbejdet med nogle af de opfattelser, der eksisterer i kvarteret, og som er med til at sætte nogle af de unge i et dårligt lys. Som *designeren* allerede har erfaret, og som det skal blive endnu tydeligere som arbejdet med Street Art-projektet skrider frem, er de unge ofte lige så bekymrede for området som andre beboere:

> De unge er jo lige så bevidste omkring de problematikker der er: utryghed, skrald. Selvom de unge tit er dem, der bliver peget fingre af, som dem der skaber problemerne eller utrygheden, så er de lige så bekymrede. Sådan virker det i hvert fald på mig (*Designeren*, HV2).

Ligesom de såkaldte 'knallertdrenge' i arbejdet med cirkusvognen var blevet forvandlet til et *design team*, åbner Street Art-projektet for *designeren* mulighed for, at kvarterets unge gennem at arbejde som designere kan vise nye og positive sider af sig selv i forhold til de øvrige beboere i boligområdet og lokalsamfundet.

"… det var totalt gennemført fra start til slut"

Belært af erfaringerne fra både Local Interaction-workshoppen og det første Drømmespors-forløb vælger *designeren* at invitere nogle af de mest aktive og samtidigt kritiske beboere med til en opstartsworkshop, der arrangeres sammen med ungdomsklubben 5'eren. Målet er at forankre processen bredt i boligområdet og at inddrage både beboere og klubmedarbejdere i den kreative idéudvikling. Workshoppen forløber godt, og der produceres en række idéer som oplæg til det planlagte undervisnings- og temaforløb på skolen.

Undervisningsforløbet på skolen kommer på mange måde til at ligne den pilotproces, der blev gennemført med de 3 tredjeklasser i Drømmespor året før, men igen tages der ved lære af erfaringerne og tilføres nogle yderligere elementer. Forløbet koncentreres tidsmæssigt, så der er en kortere og mere direkte vej fra idé til realisering, og samtidig samarbejdes der kun med en enkelt skoleklasse, da det havde vist sig at være for ressourcekrævende at arbejde med flere klasser på en gang.

Designprocessen tager udgangspunkt i de unges egne erfaringer med at bo i Charlotteager. Første fase består af en udforskning og kortlægning af boligområdet set fra de unges perspektiv. På baggrund af kortlægningen udvikler eleverne en række idéer og løsningsforslag, som visualiseres gennem tegninger. Resultatet af processen fremvises på en udstilling på skolen, som denne gang er åben for alle beboere i Charlotteager samt for lokalavisen, som bringer en reportage om begivenheden. På udstillingen udvælges to idéer til realisering. Den ene idé går ud på at designe og producere nogle nye skraldespande til kvarteret, og den anden handler om at designe og anlægge et nyt værested for de unge i de grønne områder i form af en 'ungehave'. Især skraldespandsprojektet skal vise sig at blive et projekt, der i det videre forløb sammenbinder mange forskellige lokale grupper, organisationer og institutioner i boligområdet og lokalsamfundet.

Idéen om nye skraldespande udspringer af de unges egen oplevelse af, at der bliver smidt for meget skrald i kvarteret, og at der er brug for en ekstra indsats på netop dette område. Idéen bliver blandt andet udvalgt, da den er praktisk og

håndgribelig for de unge, og samtidigt er det et projekt, som kan bidrage til løsning af et problem, der berører hele boligområdet og ikke kun de unge selv.

For at skabe størst muligt ejerskab og samtidigt det største læringsudbytte er det for *designeren* afgørende at de unge er med i alle designprocessens faser fra idé til realisering. Efter udvælgelsen af skraldespandsidéen bliver idéerne til skraldespande yderligere konkretiseret i først skitser og senere prototyper i form af små modeller. En bærende tanke med de nye skraldespande er at skabe nogle opsigtsvækkende og kreative designs, der kan tilføre et legende element til brugen af skraldespandene. Med prototyperne er det endelige design af skraldespandene færdigt, og man tager nu hul på selve produktionsfasen. Processen bevæger sig i denne fase nu ud af skolen og boligområdet. *Designeren* tager først eleverne med på en skrotplads, hvor de finder nogle gamle tønder og andre metalrester, som kan genbruges som materialer til skraldespandene. Herefter fortsætter processen på Roskilde Produktionsskole, hvor eleverne lærer at smede skraldespande ud af de fundne genbrugsmaterialer. Tilbage på skolen og i boligområdet bliver skraldespandene malet og dekoreret med stencileringer.

Figur 27: Design og konstruktion af skraldespande

I løbet af denne realiserings- og produktionsproces bliver kredsen af personer og organisationer, der deltager og bindes sammen af projektet gradvist bredere og bredere. Undervejs i processen bliver der skabt kontakt til en lokal smed, som viser sig at få en varig tilknytning til helhedsplanen, og det samme sker med den

lærer fra produktionsskolen, der bliver involveret. Udover eleverne fra 8. klasse bidrager unge fra 5'eren med at spraymale og lave stencils til udsmykning af spandene, og skitserne og modellerne til skraldespandene bliver vist frem på en udstilling i klubben. På mere improviseret vis kommer yderligere unge uden for skole- og klubregi til at deltage i projektet. Et vigtigt element her er den metodiske regel, at alle som har lyst og interesse i at deltage – også unge uden for den primære 8. klasse – kan blive en del af projektet.

> *Designeren*: Der var mange, der kom ind tilfældigt. Der havde vi jo en tommelfingerregel, at dem der kommer og er positivt interesserede, de skal have et eller andet i hånden – en spraydåse eller et eller andet. Der var det sjovt at se den proces, at den 8. klasse, de begyndte at blive lærerne overfor de nye, der kom ind, "nu skal du se, man skal gøre sådan og sådan." Det er jo en fed mekanisme, som sker af sig selv, uden at de er bevidste om, at nu bliver de rollemodeller i processen, fordi man inddrager folk. Så for at folk kan træde frem og tage det lederskab og det potentiale, de har. Og alle har jo forskellige roller i den proces, nogle er skide gode til at tegne, og så er der andre, som er skidegode på værkstedet. Det er spændende at se (HV2).

Med denne åbenhed formår skraldespandsprojektet at rumme og delagtiggøre mange grupper fra kvarteret. Det er et afgørende metodisk greb, som er med til at give ejerskab til projektet og produktet til mange andre unge end den oprindelige 8. klasse.

Lokalt i boligområdet bliver også ejendomsfunktionærerne og afdelingsbestyrelserne i løbet af design- og produktionsfasen inddraget i processen. Samarbejdet med ejendomsfunktionærerne er afgørende, da det er dem, der skal tømme skraldespandene, når de tages i brug. Det er derfor vigtigt at inddrage deres erfaring i forhold til både skraldespandenes placering og funktionalitet.

> [*Ejendomsfunktionæren*] var med på skolen og se modellerne. Så han var med, og han stillede sig op og fortalte noget til de unge. Så på den måde var han jo med og følte sig inkluderet ret tidligt, da han så de der papmodeller nede i formning. Så kom han også med nogle ideer (*Designeren*, HV2).

Løsning af problemet omkring drift og placering af skraldespandene bliver også behandlet på et møde med afdelingsbestyrelserne og er således anledning til, at der bliver skabt en relation mellem bestyrelserne og de unge. Afdelingsbestyrelserne har desuden den formelle rolle, der består i at godkende og støtte projektet økonomisk, og på den måde får de unge kendskab til og erfaringer med, hvordan beboerdemokratiet fungerer.

Det brede ejerskab til projektet forstærkes yderligere ved, at hele processen løbende bliver dokumenteret og formidlet i lokalavisen og især på BeboerTV, hvor beboerne kan se små film fra processen og løbende holde sig orienteret om projektets udvikling.

> Der var også massiv tv-dækning på det projekt. Et af de få projekter som virkeligt blev formidlet (*Iscenesætteren*, HV2).

Beboere, som ikke deltager aktivt i projektet, kan således alligevel få formidlet historien om skraldespandene og det positive billede af de unge, som nogle der bekymrer sig om affaldsproblemerne og bidrager positivt til at løse dem. I modsætning til de tidligere projekter i helhedsplanens opstartsfase er projektet således meget synligt i området, og bidrager sammen med Drømmesporsprojekterne til at vende stemningen omkring helhedsplanen.

Et yderligere element, der bidrager til den brede forankring og synlighed i boligområdet, er den afsluttende indvielse i august, hvor en bred gruppe af personer og organisationer i lokalsamfundet inviteres. Udover en stor gruppe elever fra de forskellige klassetrin på skolen deltager lærere, forældre, beboere, klubmedarbejdere, repræsentanter fra afdelingsbestyrelserne, ejendomsfunktionærer, børn og pædagoger fra de lokale daginstitutioner, repræsentanter fra det lokale erhvervsliv, aktive borgere i Hedehusene samt den lokale presse.

> Det afsluttende ritual er vigtigt, ligesom at højtideligholde det. Det fungerede rigtigt godt med det røde bånd og "wow" og "yeah". Der var rammerne rigtigt gode (*Designeren*, HV2).

Igen bidrager indvielsesceremonien til at formidle historien om skraldespandene, det positive billede af de unge og samtidig et billede af et boligområde og lokalsamfund, der samarbejder om at løse problemer.

Figur 28: Indvielse af kvarterets nye skraldespande

"... der sker et eller andet, der rækker ud over projektet, udover de der skraldespande…"

Med skraldespandsprojektet har *designeren* og 'cirkusvognen', efter den svære, forvirrende og krævende opstartsproces med de delvist lykkede og halvt gennemførte processer, nu fundet opskriften på, hvordan man kan skabe positive forandringer og mobilisere ressourcer i et lokalsamfund gennem designprocesser.

En vigtig erfaring fra skraldespandsprojektet er, at det afgørende ikke kun er det konkrete produkt, processen skaber, men alle de ting processen igangsætter i lokalområdet.

> Det var fedt den måde, de unge blev sat i spil med, at de kom ud på en anden skole, og at det lokale virksomhedsnetværk blev aktiveret plus det at [*smeden*], som er inde i det her kvarter, bliver en del af et eller andet og begynder at forme nogle opgaver for [en af ejendomsfunktionærerne] også, for at han skal lave noget i kvarteret, som er udover projektet. Der kan man begynde at se, at der bliver sat noget i værk på grund af det her projekt, selvfølgeligt er det i mikroskala, men man kan se, at der sker et eller andet, der rækker ud over projektet, udover de der skraldespande. Det kunne have været hvad som helst. I og med at det var så langt et forløb, så kan tingene få den plads og den tid til at vokse, som de skal have. Der gik selvfølgeligt tre måneder med det projekt, men hvis du går ind og analyse-

> rer, så er der rigtigt mange biprodukter, som kom ud af det (*Designeren*, HV2).

En af biprodukterne af processen er således, at der bliver skabt en række nye og varige samarbejdsrelationer i lokalområdet. Et andet biprodukt er den viden om designprocesser og demokratiske samarbejdsprocesser, projektet skaber hos de unge. I denne proces bliver både de unges egen selvopfattelse og omgivelsernes billede af dem forandret. En del af læringsprocessen består i, at de unge får lov til at prøve kræfter med nye og uvante situationer, som kan forandre deres opfattelse af deres egne evner og færdigheder. Projektet skaber en mulighed for, at eleverne kan opleve sig selv i nye rammer og udfordre egne, men også lærernes, opfattelse af deres evner og talenter. I flere tilfælde oplever eleverne således, at de overrasker både sig selv og andre.

> Det kunne vi også se, da vi lavede filmen nede på skolen med ham der [en elev], en meget stille fyr. Han havde aldrig sagt noget, og læreren havde ikke noget indtryk af ham. Så begyndte han at klippe film, og så sad han bare og fyrede den af. Læreren stod bare, "hold da kæft!" Det er sådan noget projektet kan, det er en mulighed for eleverne til at opdage noget nyt hos sig selv, og for at læreren også kan se dem i et andet lys end bare sådan, "han kan ikke læse eller skrive, han er stemplet." Det kan være, at læreren også kan lære lidt om sig selv, hvis han ser, at den elev rykker. Og måske kunne det åbne op for at tænke uddannelsessystemet lidt mere alternativt i forhold til kompetencer, og hvad folk rummer inden i (*Designeren*, HV2).

Udover de konkrete skraldespande skaber skraldespandsprojektets samlet set en række nye og varige samarbejdsrelationer i lokalområdet, nye erfaringer og ændrede selvopfattelser hos de unge og et ændret og mere positivt billede af de unge som problemløsere i lokalsamfundet. Projektet afføder derudover en øget bevidsthed om affaldshåndtering generelt i boligområdet, og ejendomsfunktionærerne kan i en efterfølgende periode berette om mindre skrald. Endelig skaber og formidler projektet en positiv lokal historie om lokalsamfundet som et samarbejdende og samskabende problemløsningsfællesskab.

Beboerundersøgelsen og dens resultater

Udover at sætte fart på realiseringen af 'små, synlige succeser' og arbejdet med at få styr på den organisatoriske rekonstruktion består en af *projektkoordinatorens* opgaver i foråret 2009 i at samle op på det sidste hængeparti fra helhedsplanens opstartsfase i form af den planlagte beboerundersøgelse. Formålet med undersøgel-

sen er dels 'at tage temperaturen på kvarteret' og få et bredt og repræsentativt billede af beboernes bekymringer og ønsker, dels at benytte denne som baseline og måleredskab i forhold til helhedsplanens opfyldelse af sine succeskriterier. I planen indgår således på dette tidspunkt, at beboerundersøgelsen skal gennemføres igen, når helhedsplanens periode løber ud i 2012.

Beboerundersøgelsen udvikles i et samarbejde mellem *projektkoordinatoren* og *aktionsforskeren* med bidrag fra de øvrige medarbejdere helhedsplanen. I udarbejdelse af undersøgelsen bliver der taget udgangspunkt i den såkaldte Naboskabsundersøgelse (Rådgivende Sociologer, 2008), som bliver tilpasset den lokale situation i Charlotteager. Nogle af standardspørgsmålene fra Naboskabsundersøgelsen indgår sammen med spørgsmål formuleret med udgangspunkt i de bekymringer og drømme, der var fremkommet på fremtidsværkstedet i efteråret 2008. Endelig formuleres spørgsmålene i beboerundersøgelsen med henblik på at opnå svar på relevante emner i forhold til helhedsplanens succeskriterier og mål.

Distributionen af spørgeskemaet i Charlotteager sker via medarbejdernes lokale netværk og ved en fælles indsats på at stemme dørklokker. Efterfølgende bearbejder *projektkoordinatoren* de indsamlede skemaer og samler undersøgelsens resultater i en baseline-rapport (Bilag C). På baggrund af undersøgelsen konkluder *projektkoordinatoren*, "at beboerundersøgelsen og fremtidsseminaret viser, at Charlottekvarteret har en række ressourcer/aktiver, der kan trækkes på i forhold til det videre arbejde i kvarteret":

- Beboerne er generelt glade for at bo i kvarteret – et godt udgangspunkt, hvis beboerne skal mobiliseres til at yde en indsats for kvarteret.
- Lille fraflytningsprocent og mange har boet i kvarteret i mange år. Dette betyder, at boligområdet formodentlig af mange bliver betragtet som deres langtidsbase – hvilket giver afsæt for større engagement i kvarteret.
- Mange aktive beboere – mange foreninger/klubber, hvor folk mødes, og det vil måske være nemmere at samle folk om nye tiltag via disse allerede organiserede foreninger.
- En stor tolerance i kvarteret – en accept af forskellighed og en respekt for hinanden, hvilket blandt andet understøtter muligheden for flere møder på tværs af grupperinger og mere og bedre samarbejde i kvarteret etc.
- Store grønne områder med masser af potentialer i forhold til udvikling af mødesteder og aktivitetsmuligheder (Bilag C).

Udover disse aktiver for kvarteret peger undersøgelsen også på en række problemstillinger, som der er brug for en give særlig opmærksomhed i det fortsatte arbejde med helhedsplanen:

- Begrænset kendskab til hinanden, samarbejde og tillid i kvarteret.

- Oplevelse af, at kvarteret har et dårligt image.
- Manglende ansvar og ejerskab til kvarteret.
- Meget lidt kendskab til beboerdemokratiet.
- Utryghed – ikke altid tryg.
- Kvarterets unge, herunder voksenansvar og de unges fremtidsmuligheder (Bilag C).

Udover at pege på disse ressourcer og "opmærksomhedspunkter" rummer forevalueringen kun i meget begrænset omfang konkrete forslag til nye eller reviderede indsatser, men som vi skal se i næste kapitel bliver undersøgelsen dog i et enkelt tilfælde en del af grundlaget for en helt ny indsats i kvarteret, som kommer til at gå under navnet Tryghedsprojektet.

Tekniske uheld og politiske barrierer

"… i det her kaos af problemstillinger og i øvrigt også serviceydelser, altså fokus ryger mange gange i løbet af sådan et forløb"

BeboerTV havde været som nævnt en integreret del af skraldespandsprojektet og havde spillet en vigtig rolle i forhold til at skabe en synlighed omkring processen og formidle historien om de unge som problemløsere. BeboerTV havde dermed bidraget til at øge bevidstheden om affaldsproblemer i boligområdet og til at skabe et bredt kendskab til projektet. Samtidig havde filmoptagelserne og den efterfølgende klipning været integreret som en del af skoleklassens læringsproces, og man havde dermed udfoldet en af ambitionerne i helhedsplanen om at lære de unge at bruge nye medier ved f.eks. at udtrykke sig kreativt gennem film.

Et biprodukt af skraldespandsprojektet er dermed også, at det skaber en strategi for, hvordan BeboerTV kan fungere som integreret del af en lokalsamfundsudvikling. I praksis kommer BeboerTV således også i helhedsplanen til at fungere som redskab til i levende billeder "at formidle den gode historie eller formidle, hvad der sker" (*Projektkoordinatoren*, HV2). I foråret 2009 hersker der imidlertid stadig en del forvirring og uklarhed om, hvad projektets fokus skal være, og af en række forskellige årsager befinder projektet sig i en problematisk situation.

Med *iscenesætterens* ankomst i efteråret 2007 var der i samarbejde med *tv-teknikeren* fundet en løsning på, hvordan tv-signalet kunne modtages ude i alle stuerne i boligområdet, og i slutningen af 2008 havde BeboerTV blændet op for sin første udsendelse. Idéen om en lokal tv-kanal forekommer derfor nu ikke længere som noget abstrakt og uhåndgribeligt for beboerne. Der er således skabt en basis for at rekruttere og mobilisere en fast kerne af beboere til at producere indholdet på sendefladen og til at stå for drift af kanalen. Ved siden af at filme de

aktiviteter, der foregår i de øvrige delprojekter, tager *iscenesætteren* derfor nu hul på denne opgave, som har været sat på standby siden efteråret 2007. På trods af at BeboerTV-kanalen nu er etableret, viser det sig imidlertid, at opbygningen af en fast kerne af frivillige alligevel er en vanskelig affære.

Figur 29: BeboerTV arbejder på sendeudstyret

"… men det er ikke muligt at fastholde en kerne… "

I arbejdet med at filme aktiviteter i de øvrige delprojekter har *iscenesætteren* oplevet gode erfaringer med at mobilisere beboernes engagement i nogle facetter af tv-produktion.

> I forhold til når der så er noget action, når der sker noget, så kan man altid få nogle beboere til at stille op for at filme. Næsten alt det, der er blevet filmet, har der været en eller anden beboer til. Men det er ikke muligt at fastholde en kerne (*Iscenesætteren*, HV2).

Når kom til de øvrige facetter af filmproduktion, såsom klipning og efterbehandling af filmoptagelserne, støder *iscenesætteren* bl.a. på det problem, "at grundniveauet er ret lavt hos mange i forhold til det at bruge en computer" (*Iscenesætteren*, HV2). En måske endnu større udfordring er at få engageret frivillige til at stå for det mere løbende arbejde med drift af tv-kanalen, herunder vedligeholdelsen af

det tekniske sendeudstyr samt den løbende opdatering af informations- og programfladen.

Det store arbejde med at skabe og fastholde et engagement hos beboerne samt at opkvalificere de frivillige i forhold til helt basale computerfærdigheder er en ny og uvant opgave, som kommer bag på *iscenesætteren*.

> Jeg starter med at komme derud, og det jeg er vant til at arbejde med, det er, at jeg har lavet nogle videoprojekter for gymnasieelever, jeg har lavet projekter for unge på et spejdercenter, hvor de vælger selv at komme på et kursus, men jeg er bare ikke vant til, at jeg skal være en slavepisker. Jeg har også haft et vikariat på en folkeskole i et halvt år, så jeg ved da godt, at i en folkeskole er de jo træge, men jeg er jo ikke vant til den struktur (*Iscenesætteren*, HV2)

En anden ting, der har overrasket *iscenesætteren*, er, i hvor høj grad BeboerTV-stationen skal opbygges fra scratch, og hvor lille den eksisterende kerne af aktive beboere er.

> Min rolle har ændret sig ekstremt meget, fra jeg første gang kommer derud. Det jeg tror, jeg skal ud og lave, det er, at jeg skal lave nogle redigeringsworkshops. Jeg havde en eller anden forestilling om den der lokale station, men der jo ingenting, der jo ingen lokaler, og der er heller ikke overblik over budgettet (*Iscenesætteren,* HV2).

I praksis er arbejdet med at etablere det tekniske sendeudstyr sket i samarbejde med en enkelt meget aktiv frivillig beboer, *tv-teknikeren*, og det er også alene i samarbejde med *tv-teknikeren*, at *iscenesætteren* kommer til at stå for den efterfølgende drift af tv-kanalen frem til sommeren 2011, som vi senere skal vende tilbage til.

Ved siden af de små filmoptagelser af aktiviteter i boligområdet bliver informationen om, hvad der sker i boligområdet formidlet via en såkaldt infokanal, som består af en sløjfe af annoncer for kommende begivenheder og aktivitetsmuligheder i området. Infokanalen er et tilbud til boligområdets frivillige foreninger om at reklamere for deres aktiviteter, og tanken er, at de frivillige selv skal stå for at lave annoncerne. For at opkvalificere dem til dette arrangerer *iscenesætteren* en række kurser og har her et vist held med at uddanne og engagere en gruppe frivillige i dette arbejde.

"… det er rigtigt svært at lave et miljø omkring noget, hvor man skal pakke computeren ned hele tiden…"

Ved siden af det lave niveau af grundfærdigheder i brugen af en computer er en anden problemstilling for BeboerTV de dårlige lokalefaciliteter, som går tilbage

til det mislykkede forsøg på at få BeboerTV placeret i Aktivitetshuset, som beskrevet i kapitel 8. Det lille baglokale som BeboerTV har fået stillet til rådighed kan godt rumme sendeudstyret, men har af flere årsager vist sig ikke at fungere som redigeringsrum, til afholdelse af kurser samt som ramme for opbygning af et socialt miljø omkring tv-kanalen. Problemet består dels i, at lokalet er meget lille, dels i at det rummer en del dyrt og avanceret teknisk sendeudstyr.

> Når du har så mange funktioner, så skal du jo have et sted at sidde, og vi har ikke engang noget så basalt som et sted at sætte to computere op, hvor du ikke skal pakke dem ned hver dag. Så skal man helt over i baglokalet ikke, og der har man også noget udstyr, man ikke vil have, der skal pilles ved. De fysiske rammer spiller en meget vigtig rolle, når man ønsker at lave noget, der er tekniktungt, og det er rigtigt svært at lave et miljø omkring noget, hvor man skal pakke computeren ned hele tiden (*Iscenesætteren*, HV2).

Problemet ved ikke at have et særskilt rum til redigering og undervisning er særligt tydeligt i forhold til at inddrage de unge beboere i arbejdet med filmproduktion. I forhold til de gymnasieelever og spejdere *iscenesætteren* tidligere har arbejdet med, indebærer arbejdet med de unge i Charlotteager en større og mere krævende pædagogisk indsats, end han er vant til.

> Vi kan ikke stoppe dem ind i et lille lokale, hvor der er alt muligt andet. Folk tager ting i lommerne, folk piller, og det skal de have lov til. Men der har klubben jo en lang opdragelsestradition for, hvordan opfører du dig i de her rum. [En af klubmedarbejderne] fortalte så sent som i går, at for fem år siden fik de stjålet og smadret alle mulige ting, og så justerede de på nogle handlemønstre, og så fra da af ikke... og det er jo noget, der er rigtig svært (*Iscenesætteren*, HV2).

"…sendenettet er blevet lagt ned tusind gange.…"

Et yderligere element, der destabiliserer situation og besværliggør hverdagen for *iscenesætteren* og *tv-teknikeren,* er de vedholdende svigt i sendesignalet til beboerne i Charlottegården. Problemet har at gøre med den 'Storm P.-løsning' *iscenesætteren* og *tv-teknikeren* har fundet i forhold til problemet med at få signalet ud til alle tre boligafdelinger, som beskrevet i kapitel 8.

> Altså, det er bare virkelig ærgerligt, at man er kommet ind i en overgangsfase fra analogt til digitalt, som har gjort, at sendenettet er blevet lagt ned tusind gange. Alle lokalstationer er blevet baseret på, at man har en fast, altså en studentermedhjælper, der afvikler det, og det er alt softwaret så baseret på. Jeg har jo lavet lokal-tv, siden jeg var 15 år, så jeg synes egent-

> lig, jeg vidste noget om teknikken, og [*tv-teknikeren*] er også fuld kompetent, han har dårligt helbred, men har også alle de tekniske kompetencer, der skal til. Der er man bare ramt ind i et teknologisk vakuum, og så desværre også noget politisk i forhold til YouSee og TDC. Og der kan man sige, at der var holdningen i starten, og det kan man også sige var en fejlprioritering, at det hele tiden er blevet noget 'Storm P.'. Hverken [*tv-teknikeren*] eller jeg syntes, det var en god idé at bruge en masse penge på at investere i noget, altså så skulle vi have lagt 100.000 fra starten eller 200.000 til teknik, og så havde man nok fået noget, der virkede, det ville stadig kræve en masse frivillig bemanding, men så ville det være uddateret alligevel om 2 år. Og vi håbede på, at der kom fibernet, der gør at man også kan købe sig til nogle Internet-tjenester og sådan noget (*Iscenesætteren,* HV2).

Udover det ekstra arbejde forbundet med at håndtere de genkommende udfald i signalet, indebærer de tekniske uheld også en yderligere belastning for de to tv-folk i form af en vedholdende strøm af klager fra beboere, som ikke har den store forståelse for de tekniske besværligheder.

"Det dør på en eller måde på den konto, den der idé med at filme de forskellige politiske møder"

På det tidspunkt, hvor den nye *projektkoordinator* starter, står BeboerTV-projektet således midt i et større og sammensat problemkompleks i forhold til blot at få projektets mest beskedne målsætninger indfriet. Udsigterne til at få alle de store ambitioner i BeboerTV-projektet ført ud i livet ligger således længere ude i horisonten, og de mange ambitioner udgør i sig selv et forvirrende element for *iscenesætteren*.

> BeboerTV rækker jo over flere forskellige ambitioner, der stikker i forskellige retninger. Man skal lave noget for unge, film, og de skal udtrykke sig 'krea krea', og så har man nogle, der gerne vil lave en infokanal, og så har man [*journalisten*] i den helt anden lejr, der gerne vil lave opsøgende dokumentarisk journalistik [*Iscenesætteren*, HV2].

På trods af de mange besværligheder, der har præget BeboerTV-projektet siden dets start, lever de oprindelige ambitioner om at skabe et borgerforum og en lokalpolitisk offentlig sfære stadig på dette tidspunkt. Med *byforskerens* exit fra helhedsplanen i foråret 2008 har man mistet den person, der skulle have stået for denne del af projektet, men i starten af 2009 er tanken ikke helt aflivet endnu. At det forholder sig sådan skyldes bl.a., at netop denne del af projektet er den væsentligste motivation for den anden af de to frivillige idémænd bag BeboerTV, *journalisten*. Også her støder projektet imidlertid på en uventet forhindring.

> Oprindeligt ville vi starte blødt, og der er jo sådan set en meget god opbakning også fra [*journalisten*], han var ikke trådt ud af det der. Så ville vi filme afdelingsmøderne, fordi der er en masse beboere, der ikke dukker op til dem. Vi ville starte med at kommunikere dem ud, inden vi gik i gang med... for hvad er efterspørgslen på et borgerforum, hvis man ikke bare kommunikerer det demokrati, der allerede er etableret. Men det sætter alle afdelingsbestyrelserne sig imod, altså det kan bare ikke lade sig gøre at filme det. Det dør på en eller måde på den konto, den der idé med at filme de forskellige politiske møder (*Iscenesætteren*, HV2).

En af grundene til, at afdelingsbestyrelserne afviser, at BeboerTV kan lave reportager fra afdelingsmøderne, er ifølge *iscenesætteren*, at mange af de aktive frivillige i boligområdet, inklusive de frivillige i BeboerTV selv, er involveret i konflikter og intriger omkring beboerdemokratiet. De har derfor ikke tillid til, at BeboerTV vil lave en neutral reportage fra afdelingsmøderne, og tror, at de snarere er ude på at fremme deres egen interesser.

> En af grundene det er jo at folk er så fedtet ind i det, altså [*journalisten*] var jo fedtet ind i striden... alle de der er aktive, om det så er i BeboerTV eller i afdelingsbestyrelserne, de er jo ligesom fedtet ind i hinanden, så de kan jo ikke give lov til... de tror ikke på, at der er noget, der er uvildigt (*Iscenesætteren*, HV2).

En anden idé, der også lider skibbrud på dette tidspunkt, handler om at producere en række debatprogrammer i BeboerTVs eget regi. Baggrunden er bl.a., at Supertanker anført af *byforskeren* har udviklet et debatkoncept, det såkaldte *Fri Proces!*, der blander elementer fra en traditionel paneldebat med elementer fra en retssagsproces (Christrup et al., 2006; Kvarterløft Nørrebro Park, 2006). I foråret 2008 sideløbende med arbejdet i helhedsplanen i Charlotteager arrangerer Supertanker således en *Fri Proces!*-konference i samarbejde med Københavns Kommune netop med det formål at belyse og bearbejde sociale spændinger og konflikter i byens udsatte almene boligområder. Samtidig har *journalisten* selv nogle tanker om forskellige former for debatformater, som BeboerTV kunne eksperimentere med. Udover *byforskerens* exit er en væsentlig årsag til, at også denne idé opgives, at der i den aktuelle situation ganske enkelt ikke er ressourcer til at realisere den, dels pga. de problemer BeboerTV-projektet selv står med, dels da der på dette tidspunkt også er et stort pres på de øvrige delprojekter i forhold til at levere resultater.

> Det er jo et stort apparat, hvis man ønsker at tage hul på det. Det er jo meget fint, at [*journalisten*] tænkte i Ricki Lake shows og så videre, men det er altså meget stort at løfte, fordi det ville ende på vores skuldre. Så ville der ske det samme, som der skete med Drømmespors-processen i starten,

> at en idé sluger alle ressourcerne. Vi var fem mennesker nede på den skole for at køre den proces. Og hvis man skulle bygge sådan noget op med tovholdere, og folk skulle altså ikke gå kede af det hjem, og man skulle sørge for at folk kom. Det er en stor mundfuld, plus at det så er konfliktstof oveni (*Iscenesætteren*, HV2).

Selv om de mere ambitiøse idéer skrinlægges, opgives idéen at lave noget mere politisk orienteret lokal-tv ikke helt, og som vi skal se, tages nogle af elementerne op igen senere i Tryghedsprojektet. At den mere politiske dimension af BeboerTV-projektet alligevel i det store hele forsvinder ud, er således ikke på noget tidspunkt resultatet af en bevidst beslutning, men en effekt af den forvirrende situation som især BeboerTV befinder sig i, men som for *iscenesætteren* samtidig er et mere generelt vilkår for arbejdet med helhedsplanen.

> Men det har aldrig været taget af tapetet, det har bare på en eller anden måde i det der virvar... det må jeg så tage på mine skuldre, det er min erfaring, at i det her kaos af problemstillinger, og i øvrigt også serviceydelser, så laver man lige en tryksag ikke, altså fokus ryger mange gange i løbet af sådan et forløb. Det synes jeg, undskyld jeg siger det, er kendetegnende for arbejdet derude. Det er en del af arbejdsvilkårene (*Iscenesætteren*, HV2).

Drømmespor 2.0

"Vi var nødt til at køre med meget direkte demokrati, med afstemning, og det kunne den workshop faktisk"

Hvor BeboerTV-projektet fortsat kæmper med at få tingene til at hænge sammen, kan arbejdet med den nye fase af Drømmespors-projektet, som der tages hul på sidst i foråret 2009, ligesom skraldespandsprojektet drage nytte af den læring, der er blevet skabt gennem de første proceseksperimenter i helhedsplanens opstartsfase. Det første Drømmesporsforløb, som samlet set bestod af temaundervisningen og udstillingen på skolen, anlægget af bålpladsen på bakken, udstillingsturnéen rundt i boligområdet og endelig realiseringen af fire yderligere projekter, havde været tænkt som og haft karakter af et pilotprojekt. Med anden fase af Drømmespor startes processen fra idéudvikling til realisering forfra igen, men i en justeret form og med en række nye elementer. Det førte Drømmesporsforløb var bl.a. blevet kritiseret for, at beboerne ikke var blevet inddraget i idéudviklingen på skolen samt for, at udvælgelsen af projekter var foregået på en uigennemsigtig måde. Det nye forløb indledes derfor med en større indledende idéudviklingsworkshop i selve kvarteret samtidig med, at der udvikles et mere gennemtænkt koncept for udvælgelsen af de idéer, der skal realiseres.

Afholdelsen af den indledende workshop annonceres bredt i kvarteret med store bannere, og der bliver fra sekretariatets side gjort en særligt indsats for at få så mange beboere som muligt med. Sammen med den intensive annoncering bidrager effekten af de tidligere Drømmesporsprojekter til, at rigtigt mange beboere møder op til workshoppen, og at flere også vælger at præsentere en idé. Workshoppen bliver desuden afholdt i et stort udendørs telt, for derved at sikre en arena med en vis neutralitet i forhold til de tidligere konflikter blandt boligafdelingerne omkring f.eks. arrangementer i Aktivitetshuset.

Som led i idéudviklingsprocessen i første del af workshoppen gestalter en gruppe improvisationsskuespillere beboernes idéer i levende form med henblik på at skabe energi og åbenhed. Mange beboere har forberedt sig godt og argumenterer indgående for netop deres idé, da det samtidig er blevet annonceret, at idéerne vil blive udvalgt på selve workshoppen.

> Vi gjorde meget ud af at få signaleret ud til folk, at nu er den her workshop her. Og vi brugte mange ressourcer på limstifter og store plakater og på vægge og det ene og det andet for at få signaleret ud, at det er denne her dato, det sker, hvis nogen vil have noget at skulle have sagt. Nu vidste folk allerede, for de havde set Rød Gård, de havde set pavillonen, de havde set lys på boldbanen og snakken gik og folk forberedte sig. [En beboer] og alle de andre grupper var klar med deres ideer og alle de andre fra Rød Gård og [en anden beboers] gård, alle var klar med ideer til denne her dag. De vidste også, hvordan det ville foregå med afstemning, så de havde rekrutteret folk, så derfor så vi sådant et talstærkt opmøde af folk, fordi de vidste, at det var der, det gjaldt. På den måde kunne folk godt mobilisere sig, og det var også signaleret godt ud. På selve dagen valgte vi at gøre det i et eksternt telt, som ikke var på den ene eller den andens grund. Taget i betragtning af de to boligselskabers konflikter, så var det også neutral jord, der kom selvfølgeligt ikke nogen udefra, det var kun internt (*Orgelbyggeren,* HV2).

I den anden del af workshoppen arbejder beboerne videre i grupper med de ideer, der er kommet frem, og arrangementet afsluttes med en fælles afstemning og udvælgelse af de bedste og mest populære idéer.

Det har så efterfølgende været rigtigt nemt, altså Charlottekvarteret er jo rigtigt meget præget af det der med magt, hvem har magten til at gå ind og få pengene til en eller anden pulje. Det var egentligt også derfor, vi lavede workshoppen, fordi der var så meget kritik af, hvorfor det lige var [en beboer], der havde fået lov til at bygge en pavillon. Vi var nødt til at køre med meget direkte demokrati, med afstemning, og det kunne den workshop faktisk. Der har ikke efterfølgende været stillet spørgsmålstegn ved, om det nu var korrekt gået til og det trods af, at man godt kunne stille lidt spørgsmålstegn ved selve dagen. Men det var legitimt nok for dem. For beboerne har det været en legitim nok proces (*Projektkoordinatoren*, HV2).

Figur 30: Drømmesporsworkshoppen

Workshoppen bliver samlet set en rigtig god oplevelse for både beboere og 'cirkusvognen'. Samtidigt er det også en aktivitet, som folk i kvarteret kan samles om og er engagerede i.

Der var ophedet stemning i det telt, og folk blev hængende og så, da der skulle afstemmes, "må børn også stemme?" Nej, ja, jo og åh og det ene og det andet. Det var alt i alt en super spændende dag, synes jeg, og det med, at skuespillerne var med indover, som ligesom illustrerede, hvad der kunne ske hvor henne på de forskellige locations, det var ren 'local interac-

> tion', hvor folk kunne se dem selv spillet ud i en rolle, og det var også derfor, at de blev hevet ind i den proces (*Orgelbyggeren*, HV2).

Workshoppen bliver derudover filmet og vist i noget nær sin fulde længde på BeboerTV. Blandt de udvalgte ideer er bl.a. en svævebane og en tipi på Bakken, en aktivitets- og motionsbane, forbedring af et gårdmiljø i Charlotteager II og fælles plantning af frugttræer i Charlottegården. Som i de tidligere Drømmesporsprojekter er udgangspunktet, at beboernes initiativ også skal være bærende i realiseringsfasen, og i denne anden udgave af Drømmespor er der mindre pres på at fremvise hurtige og synlige resultater. Som vi skal vende tilbage til senere, er der derfor mere tid til, at processen kan folde sig ud, og til at beboerne kan deltage mere aktivt i byggefasen.

De frivillige kræfter

"Ude i Charlottekvarteret, der blev jeg måske lidt for involveret i en del af projekterne og endte med at bære for meget…"

I starten af 2009 går Frivilligformidlingens leder, *antropologen,* på barselsorlov. Til at videreføre hendes arbejde ansættes en barselsvikar, *frivilligformidleren*, som har en baggrund som centerchef på et frivilligcenter på Lolland. Ligesom for hovedparten af de øvrige medarbejdere i helhedsplanen indebærer ankomsten til Charlotteager for *frivilligformidleren* et møde med en ny social virkelighed.

> Jeg kom fra et vikariat som centerleder for et frivilligcenter på Lolland i Maribo, hvor jeg havde været et lille års tid, og ellers var jeg jo nyuddannet. Jeg havde selvfølgelig erfaring med at arbejde med frivillige, men det boligsociale felt kendte jeg ikke, og på den måde havde jeg heller ikke så direkte været i berøring med socialt udsatte grupper. En del af de foreninger, jeg arbejdede med og for, var nogle af de lidt mere organiserede som Kræftens Bekæmpelse, Røde Kors og Gigtforeningen – nogle som er meget formelt organiserede og er meget selvkørende. Så det var det, jeg kom med i bagagen – et kendskab til det frivillige arbejde, men ikke til det boligsociale felt. Så det har jeg skulle lære lidt hen ad vejen (*Frivilligformidleren*, HV2).

I helhedsplanen er Frivilligformidlingen, som beskrevet i kapitel 7, sammen med BeboerTV rubriceret under et indsatsområde med overskriften "Beboernes ressourcer". I begrundelsen for projektet konstaterer helhedsplanen, at Charlotteager "rummer adskillige aktiviteter, der drives frivilligt af de engagerede beboere", og at allerede organiserede frivillige udgør en betydelig ressource i boligområdet. Disse ressourcer menes imidlertid at kunne aktiveres yderligere, hvis flere af de

frivillige kan motiveres til at påtage sig et socialt ansvar i relation til hele boligområdets udvikling. Derudover hviler forsøget med Frivilligformidlingen på en hypotese om, at man gennem indførelsen af en række faciliterende metoder kan frisætte uforløste frivillige kræfter: "Gennem rigtige organisatoriske og praktiske rammer kan endnu flere ressourcer frigøres…", "[a]lt tyder på, at de også ville engagere sig i forskellige projekter i kvarteret, hvis der blev 'trykket på de rigtige knapper'." Metodisk skal der "arbejdes intensivt med at udfordre og forbedre beboernes ideer, således, at der kommer både bedre projekter og måske nogle andre gruppedannelser end ventet." Og som en motiverende faktor skal Frivilligformidlingen "råde over en mindre projektpulje, der gør det muligt at realisere 15 af projekterne" (Bilag A).

Sin første tid i Charlotteager bruger *frivilligformidleren* på at tage kontakt til eksisterende frivillige foreninger og klubber i området. Ligesom hendes forgænger, *antropologen*, og som *iscenesætteren,* er en af *frivilligformidleren* første erfaringer, at virkeligheden i Charlotteager ikke stemmer helt overens med fremstillingen i helhedsplanen. Allerede *antropologen* havde ved sin ankomst opdaget, at flere af de foreninger, der var omtalt i helhedsplanen ikke længere eksisterede, og at flere blandt dem, der fortsat var i live, levede en meget skrøbelig eksistens. Og nogle af de nye aktiviteter, som *antropologen* har haft held med at starte, er enten gået i stå, eller når det ikke har været tilfældet, har de haft brug for fortsat støtte for at overleve.

I første omgang bruger den nye *frivilligformidler* derfor en del tid på at støtte eksisterende foreninger og at genetablere nogle af de tidligere projekter, der var lukket ned. Samtidig med at hun erfarer, at flere af de frivillige aktiviteter ikke er så selvbærende som forventet, oplever hun, at der i flere af de nu indstillede projekter stadig er lyst og motivation til at fortsætte, og at der er også masser af idéer til nye aktiviteter.

> [D]et viste sig jo, at en del af min tid faktisk gik med at prøve at pleje og nurse de frivillige foreninger, der allerede eksisterede. Jeg synes egentligt, at jeg kom til et kvarter, hvor rigtigt mange lavede frivilligt arbejde, og der eksisterede en hel del, og det var jo fantastisk. Men det jeg også oplevede var, at nogle også fik lyst til mere, så det var selvfølgeligt også at være lidt fødselshjælper på nye projekter (*Frivilligformidleren*, HV2).

I forhold til ambitionerne i helhedsplanen er der således idéer og intentioner at bygge på, men som *frivilligformidleren* også må erfare i sin første tid i Charlotteager, skal der ofte mere til end blot nogle 'tryk på de rigtige knapper', hvis idéerne skal blive til noget. Det viser sig derfor at være en svær øvelse at fastholde rollen som facilitator, og i flere tilfælde må frivilligformidleren yde en endda meget aktiv fødselshjælp for at kunne indfri helhedsplanens lovede resultater.

> Dernede på Lolland kunne man i mange tilfælde nøjes med at være facilitatoren. Ude i Charlottekvarteret blev jeg måske lidt for involveret i en del af projekterne og endte med at bære for meget. Det var der behov for, hvis de skulle eksistere, fordi en del af dem, som havde lyst til at være frivillige, ikke altid havde overskuddet og ressourcerne, når det kom til stykket. Så man har ideerne og intentionerne, men det der med også at kunne bære et projekt i praksis, det kneb det måske mere med (*Frivilligformidleren*, HV2).

Som udvej af denne lidt uventede situation forsøger *frivilligformidleren* sig med at forankre nogle af de nye frivillige aktiviteter i mere etablerede organisationer med base uden for Charlotteager for at sikre projekternes videre overlevelse. En af de projekter, hun på denne måde prøver at konsolidere, er en populær ugentlig pigeklub i Aktivitetshuset, som *antropologen* har hjulpet i gang, men som nu er lukket ned, da det ikke er lykkes at fastholde en stabil kerne af frivillige.

> Der var jo nogle ting, som var gået i stå, men som nogle stadigvæk havde lysten til at prøve kræfter med. Så noget af det jeg kastede mig ind i først, det var egentligt at prøve at få de pigeklubber til rigtigt at komme til at køre, og det brugte jeg noget krudt på til en start, men det endte jo med, at de døde… Det var rigtigt ærgerligt, men der var interne stridigheder blandt de frivillige, som gjorde, at det var rigtigt svært at finde et fælles fodfæste. Det var faktisk rigtigt ærgerligt, for vi nåede så langt, at jeg egentligt havde dem med inde til møde på Ungdommens Røde Kors med henblik på at få pigeklubberne forankret under dem, som en strategi til at sikre en overlevelse og sikre, at der blev tilknyttet nogle ressourcer udefra, som også kunne hjælpe med at løfte det her. Men ja, det døde så jo desværre, inden vi nåede så langt (*Frivilligformidleren,* HV2).

Kulturnatten

"Det, der var så fedt ved Kulturnatten, det var også, [at] hun virkeligt havde forsøgt at åbne kvarteret… "

En af de frivilligt drevne aktiviteter i Charlotteager, som faktisk har overlevet helt siden byudvalgsprojektet, er den populære årlige festdag Sjov Søndag. På et tidspunkt i foråret 2009 bliver *frivilligformidleren* kontaktet af en lokal beboer, *kulturmageren*, som har en idé til en ny årlig festdag for både boligområdets beboere og udefrakommende. *Kulturmageren* er i efteråret 2008 blevet involveret i arbejdet med helhedsplanen gennem at arrangere et fotoprojekt for unge. Hun har nu fået

en idé om at arrangere en kulturnat i Charlotteager med inspiration fra de kulturnat-arrangementer, der afholdes i en række byer landet over.

> En af de ting jeg syntes, der manglede herude, det var, at man havde en fælles tradition, og kulturnatten er ikke noget, der har været før i Charlottekvarteret. Og der er så en mulighed for at sætte fokus på, at det, at man er forskellige fra hinanden, det bliver noget positivt. Fordi det er jo rigtig vigtigt til sådan et kulturarrangement, at der er en masse forskellige oplevelser, så giver det en spændstighed, en vidde, og en dynamik i det, som jo gør det interessant (*Kulturmageren*, HV3).

Idéen med kulturnatten er således at skabe en kulturoplevelse for både beboere og udefrakommende og samtidig at skabe en ny lokal tradition, der fejrer de positive sider af den kulturelle forskellighed i boligområdet. Udover opbakning fra helhedsplanen vækker idéen også interesse i det lokale erhvervsliv i Hedehusene samt hos Høje-Taastrup Kommune, som støtter projektet med sponsorater og puljemidler.

Selvom idéen om kulturnatten umiddelbart vækker positiv interesse, viser det sig alligevel at være vanskeligt at mobilisere de ressourcer, der skal bære realiseringen af idéen. For *kulturmageren* er det en ny og uvant situation at skulle lede planlægningen af et så ambitiøst arrangement, som er baseret på frivillige kræfter, og planlægningen af begivenheden bliver ikke uden problemer.

> Det var jo [*kulturmagerens*] projekt, og hun brændte jo vildt for den der nat. Det var virkeligt noget, hun gerne ville, men det gjorde, at hun også kunne være svær at samarbejde med. Hun forsøgte jo at lave en styregruppe, hvor jeg sad med, men ellers var det jo de andre frivillige beboere, som forpligtigede sig til også at yde en arbejdsmæssig indsats, være til stede på natten og være hovedansvarlige for nogle af tilbuddene på kulturnatten, hvad enten det så var gavlbio eller vise-cafeen. Det var en lang proces, og det var et stort projekt at skulle køre af, og hun havde mange høje forventninger til dem, hun arbejdede sammen med. Det havde mange svært ved at indfri, og fordi det blev så meget hendes projekt, så tror jeg heller ikke at hun følte, at folk ville det nok, og det gik hende personligt på. Jeg tror egentligt, at hun på mange måder forventede, at hun til det her projekt skulle ind og have nogle mere professionelle samarbejdsrelationer, men det har alle ikke været indstillet på (*Frivilligformidleren*, HV2).

En af de ting, der giver anledning til konflikt, er, da det viser sig, at datoen for kulturnatten falder sammen med et stort bryllupsarrangement for en af de bærende frivillige, der bl.a. er ansvarlig for en opvisning i tyrkisk dans. Situationen håndteres ved at den tyrkiske dans placeres tidligt i programmet, så den frivillige efterløbende kan deltage i brylluppet. Men sammenfaldet med brylluppet inde-

bærer også, at en stor gruppe af beboere med tyrkisk baggrund ikke kan deltage i kulturnatten, fordi de er inviteret til bryllupsarrangementet.

Figur 31: Kulturnatten

En oktober aften i 2009 afholdes Kulturnatten med en lang række aktiviteter spredt rundt i Charlotteager, og aftenen byder bl.a. på dance hall i Charlotteskolens gymnastiksal med tyrkisk dans, line dance og afrobeat, hip hop og rock for unge på fodboldbanen, visesang og karaoke i Aktivitetshuset, udendørs gavlbio, bål, snobrød og lysudsmykning på bakken, loppemarked på plejehjemmet Baldersbo, der er nabo til Charlotteager, m.m. Projektet bliver ikke et kæmpe tilløbsstykke, og nogle af aktiviteterne er ikke så velbesøgte, men blandt de fremmødte er der positiv stemning, og flere af aktiviteterne trækker et pænt publikum. Udover den bl.a. på grund af brylluppet mindre gruppe af frivillige bidrager alle medarbejdere i helhedsplanen samt flere ansatte i 5'eren med en større arbejdsindsats under afviklingen af arrangementet. Blandt deltagerne er der også en mindre gruppe af udefrakommende, som det er lykkes at tiltrække.

> Det, der var så fedt ved Kulturnatten, var også, at hun virkeligt havde forsøgt at åbne kvarteret, det var jo et af hendes hovedformål, og det endte jo faktisk med at 5'eren var med, SFO'en bidrog, plejehjemmet bidrog, borgmesteren kom herud og holdt åbningstale. Det synes jeg er cool. Det

var jo et kæmpe planlægningsarbejde, hold op, hvor hun lavede meget arbejde. Men det var fedt, at der var så meget liv, og at der var så meget forskelligt liv i kvarteret den aften. Det, man så måske kan sige, var, at i forhold til hvor mange, der rent faktisk kom som gæster, så havde man måske spredt sig for meget. Der havde det været hyggeligere, hvis man ikke havde syntes, at man skulle hele kvarteret rundt. Men for hende var det vigtigt, at man åbnede hele kvarteret op (*Frivilligformidleren*, HV2).

Selv om mange er enige om, at arrangementet er en god begyndelse, bliver Kulturnatten kun til et engangsarrangement, da der ikke synes at være tilstrækkeligt med frivillige kræfter til at bære så ambitiøst et arrangement. Idéen om at opfinde en ny tradition à la Sjov Søndag bliver derfor indtil videre skrinlagt.

Ungehaven

"Med ungehaven valgte man herimod et projekt, som kun var noget for de unge, og så clashede det med resten af kvarteret"

Et par måneder før afholdelsen af Kulturnatten har *designeren* ved skoleårets begyndelse taget hul på arbejdet med realisering af den anden af de to idéer, der var blevet udvalgt til realisering efter Street Art-udstillingen på skolen i foråret. Hvor idéen med skraldespandsprojektet var at bidrage til at løse et problem, der berørte alle beboere, er den anden udvalgte idé mere fokuseret på at imødekomme de unges egne behov. Et ofte udtrykt ønske blandt mange unge i kvarteret er et sted, de kan mødes lokalt i boligområdet i deres fritid på samme måde, som de voksne beboere mødes i områdets forskellige klubber. På baggrund af dårlige erfaringer med at lade de unge selv forvalte lokaler i boligområdet, herunder i Aktivitetshuset, er dette et ønske, der, skønt det ofte er blevet fremsat, aldrig er blevet imødekommet.

Også i arbejdet med helhedsplanen har man oplevet, hvilke problemer der kan opstå, når man overlader en nøgle til en gruppe blandt de unge. Sidst på efteråret i 2008 havde 'cirkusvognen' udleveret en nøgle til den skurvogn, der var blevet brugt til den mobile Drømmesporsudstilling, til en gruppe drenge, som sekretariatet kendte godt og havde tillid til. Tanken var, at de unge kunne mødes i skurvognen for at spille og hygge sig. Ikke længe efter nøglen var blevet udleveret, var det imidlertid nogle helt nye ansigter, der pludselig benyttede sig af gæstfriheden. For de mere erfarne ungemedarbejderne i boligområdet var dette et helt forudsigeligt forløb.

Der var et par ting, hvor I glemte at spørge os eller Gadeplan om, hvordan man gør nogle ting. F.eks. udleverede I en nøgle på et tidspunkt. Det

> var ikke så smart gjort, det var ikke så smart. De havde en nøgle til [skurvognen], og det betød meget hurtigt, at en bestemt gruppe af unge, de holdt til der, deres biler holdt rundt omkring, og der var rigtig meget salg, og det var jo fordi man giver en nøgle til de unge, og så kommer der nogle andre store unge og træder ind over (*Klubmedarbejderen*, HV3).

Det var aldrig lykkedes 'cirkusvognen' at få den udleverede nøgle tilbage igen, og efter episoden blev skurvognen aflåst igen og kort efter kørt væk og solgt.

Den anden idé, der var blevet udvalgt på Street Art-udstillingen, forekommer netop som en kreativ løsning på denne problemstilling. Idéen er kort sagt at designe og etablere et slags værested for de unge beliggende i det fri i form af en 'ungehave'. I og med at dette 'værested' placeres udendørs vil der automatisk være opsyn med unge fra de voksne naboer, samtidig med at de unge, i hvert fald i sommerhalvåret, får et sted de kan mødes, og som er deres.

Der havde ikke havde været tid og ressourcer til at realisere både skraldespandsprojektet og ungehaven i foråret, og derfor bliver en ny 8. klasse nu engageret i realiseringen af ungehaven. Design- og produktionsprocessen følger i sine grundtræk den samme skabelon som skraldespandsprojektet bortset fra kortlægnings- og idéudviklingsfaserne, som ikke er med denne gang. Faciliteret af *designeren* udvikler eleverne selv et koncept og design for haven, og efterfølgende deltager de i produktion og anlæggelse af havemøblementet i samarbejde med andre børn, unge og voksne i boligområdet. Derudover deltager også flere af de øvrige samarbejdspartnere, der har været involveret i skraldespandsprojektet. En bærende idé i designet er at skabe et sted, der indbyder til nogle alternative og ungdommelige aktivitetsmuligheder frem for at lave en have med traditionelle borde og bænke. Konceptet bliver en 'strand- og palmehave' med både mulighed for afslapning og for at bruge forskellige træningsredskaber.

Midt i november står haven klar til indvielse, og trods at det er alt andet end sommer- og strandvejr møder lokalområdet også denne gang talstærkt op med repræsentanter fra både skole, klub, institutioner, ejendomskontorer, afdelingsbestyrelser, mv. De beboere, der ikke deltager i indvielsen, kan også denne gang følge både den forudgående proces og selve festlighederne via små film, der bliver vist på BeboerTV.

Figur 32: Palmehaven

Trods det talstærke fremmøde og den gode stemning ved indvielsen skaber designprocessen denne gang ikke helt det samme ejerskab til projektet, hverken hos de unge selv eller blandt de øvrige beboere. Forklaringen herpå er bl.a. det forhold, at klassen har 'arvet' idéen fra den tidligere 8. klasse, og dermed ikke har været med i alle designprocessens faser.

> Der var f.eks. den ungehave, der var det jo samme klasse, der havde idéen, hvor de så leverede den til den næste 8. klasse. Selvom det også var en fed proces, kunne man godt mærke, at forskellen var, at det ikke lige var deres idé. De syntes, det var fedt, men man kunne godt mærke, at der manglede lige 10-15% for, at den have været helt i skabet (*Designeren*, HV2).

Samtidig har projektet heller ikke den samme brede appel til alle beboere i Charlotteager, som skraldespandsprojektet havde haft det, da projektet primært sigter sig at opfylde de unges egne behov. Undervejs i processen opstår der denne gang også uoverensstemmelser mellem de unge og afdelingsbestyrelserne omkring placeringen af haven.

> Fordi man vælger et projekt [skraldespandene], som afdelingsbestyrelserne og det mere formelle Charlottekvarter umiddelbart kan nikke ja til, så får man en ret fri proces, og det gjorde, at de unge fik rigtigt meget ejerskab. Med ungehaven valgte man derimod et projekt, som kun var noget for de

unge, og så clashede det med resten af kvarteret. Der var ikke nogen, der ville have det placeret [hos dem], og det var et bølget farvand. Til sidst endte man med at placere den et sted, som de unge måske egentligt ikke synes om, og i dag bliver den ikke brugt. Det kan måske også være en af grundene til, at ejerskabet [ryger]. En ting er, at det var en idé, der blev overleveret, men en anden ting kunne også være, at den ikke lå der, hvor de synes, den skulle ligge. Det er meget interessant, det viser måske noget om, at hvis man vælger noget, som kan gå smooth igennem det formelle system, så får man lov til at lave en friere proces. Eller det fik vi i hvert fald der (*Projektkoordinatoren*, HV2).

Genskabt sammenhæng

Den festlige indvielse af Palmehaven er det sidste større arrangement i Det Bedste i Charlottekvarteret i 2009 og markerer afslutningen på et meget intensivt år for helhedsplanen. I og med at organisationen var faldet på plads i slutningen af 2008, har medarbejderne i cirkusvognen kunnet bruge deres energi og tid udadvendt i boligområdet og lokalsamfundet samtidig med, at de har kunnet drage nytte af de erfaringer og den læring, der var blevet skabt i den vanskelige opstartsperiode. Resultat er, at 'cirkusvognen' i løbet af et års tid har fået skabt en række for beboerne synlige projekter, der har vendt stemningen omkring projektet. På det overordnede plan er situationen for helhedsplanen således stabiliseret, selv om situationen for nogle af de enkelte delprojekter, og især BeboerTV, stadig er kompliceret. De gode resultater i 2009 betyder samtidigt, at der så småt er begyndt at vokse en anerkendelse frem af, at den eksperimentelle tilgang og de konkrete procesredskaber, som Supertanker-gruppen har bragt med sig til Charlotteager, faktisk kan bidrage med noget både alternativt og positivt og vise nye veje for arbejdet i det udsatte boligområde.

I løbet af 2009 lykkes det på den måde at genskabe flere elementer af 'den samlede pakke', der var grundlaget for Supertanker-gruppens virke i København, som beskrevet i kapitel 7. *For det første* er nogle af de *idéudviklings- og designprocesser* gruppen har bragt med sig nu blevet fuldt udfoldet og er gradvist begyndt at vinde anerkendelse blandt de forskellige samarbejdspartnere. *For det andet* har gruppen, i takt med at den er begyndt at skabe resultater, genvundet noget af *autonomien,* og 'cirkusvognen' står nu stærkere i situationer, hvor der bliver rejst kritik fra afdelingsbestyrelserne eller fra øvrigt hold. *For det tredje* har 'cirkusvognen' overvundet de svære samarbejdsvanskeligheder, der prægede opstartsfasen, og en ny tværfaglig og relativt stærk *samarbejdskultur* er efterhånden blevet opbygget omkring en robust og kritisk masse af medarbejdere. Og *for det fjerde* har gruppen med indflytningen i cirkusvognen fået skabt *et anderledes sted med en alternativ identi-*

tet, der samtidigt er meget synligt, og som har en positiv virkning i forhold til at skabe kontakt til lokale beboere.

> *Rollemodellen*: Da man overvejede skurvognen, tænkte jeg, at det var en genial idé. Jeg tænkte, at det var bevidst, at I gjorde det. Det skulle være en skurvogn. Nogle tænkte, at "de bare ikke havde plads". Men jeg synes, det er genialt. Den er sjov, I kan få kontakt, de unge elsker mærkelige ting. Nogle hader kommunen. Kommunen, det er de andres. Nej, de er der for at hjælpe. Politi-personer, det kan de ikke lide. De tænker, de har en titel. Man skal være lige som dem for at tiltrække deres opmærksomhed. Sådan er det.
>
> *Aktionsforskeren*: Hvad er det så for nogle signaler, den sender?
>
> *Rollemodellen*: Den har nogle mærkelige signaler, men de føler sig trygge. Jeg har snakket med mange af børnene om, hvordan de havde det med det. De elsker det. De er normalt meget ærlige, de siger det lige ud. Jeg er en af dem, en af deres veninder. De siger alt. De kan godt lide skurvognen. Det er sjovt at hilse og gå ind og kigge lidt (*Rollemodellen*, HV3).

Kort fortalt er situationen for helhedsplan i løbet af et år vendt næsten 180 grader, og tingene er begyndt hænge sammen for medarbejderne i cirkusvognen. Omkring årsskiftet og med indgangen til 2010 viser der sig imidlertid nogle nye komplikationer for det til tider hårdt prøvede sekretariat, der i nogen grad får tingene til at falde fra hinanden igen.

Kapitel 11
Mod lokalsamfundet som samskabende problemløsningsfællesskab

Indledning

Det sidste kapitel i afhandlingens fortælling om Det Bedste i Charlottekvarteret beretter om begivenhederne fra begyndelsen af 2010 til sommeren 2011. I løbet af det foregående år er situationen for helhedsplanen vendt, stemningen er forandret og tingene er begyndt hænge sammen for medarbejderne i cirkusvognen. Omkring årsskiftet og med indgangen til 2010 viser der sig imidlertid nogle nye komplikationer, der destabiliserer situationen igen. For at få vendt situationen og sat skub i realiseringen af nogle synlige succeser har *projektkoordinatoren* i starten af 2009 fremrykket nogle af de arbejdstimer, der ellers er budgetteret med senere i helhedsplanen. Som konsekvens af dette går *designeren*, *iscenesætteren* og *orgelbyggeren* i starten af 2010 ned på kun at arbejde to dage om ugen i Charlotteager. Denne situation betyder, at tre af de centrale medarbejdere i cirkusvognen hver især må søge supplerende beskæftigelse for at få deres privatøkonomi til at hænge sammen. For helhedsplanen indebærer det, at aktivitetsniveauet og den udadvendte energi falder betragteligt, og at de øvrige medarbejderes arbejdsmiljø samtidig bliver mere presset og belastet.

Som delvis kompensation bliver der i slutningen af 2009 ansat en afløser for *miljømedarbejderen*, der havde opsagt sin stilling tilbage i foråret 2008. Den nye medarbejder er finansieret fra samme pulje, som *miljømedarbejderen* havde været, og får delvist overlappende arbejdsopgaver, dog med et større fokus på kommunikation. I starten af 2010 udgøres den daglige bemanding i cirkusvognen foruden den nytiltrådte *kommunikationsmedarbejder* således af *projektkoordinatoren* og *frivilligformidleren*. Sidstnævnte bliver i løbet af foråret afløst af *antropologen*, der vender tilbage fra endt barselsorlov. Oveni denne daglige bemanding kommer så de ugentlige besøg fra *designeren*, *iscenesætteren* og *orgelbyggeren*, og derudover lægger også *aktionsforskeren* vejen forbi et par gange om måneden. Sidst på foråret og frem

til starten af 2011 bliver dette persongalleri suppleret af *performancedesigneren,* en nyuddannet RUC'er, som ansættes i et løntilskudsjob med opgaver på tværs af de forskellige delprojekter.

Arbejdsmiljø i det mobile laboratorium

"… det var jo også fordi, vi var meget tilgængelige derude, og vi havde ikke et hegn, hvor vi kunne smide folk ud"

Som fortalt har hypotesen, at et synligt og samtidigt alternativt sted i boligområdet ville have en positiv virkning i forhold til at komme i kontakt med beboerne, vist sig at holde stik, men samtidig har denne i udgangspunktet positive egenskab ved cirkusvognen også nogle negative sider. På det mindre alvorlige plan skaber cirkusvognens popularitet blandt områdets børn og unge mange daglige forstyrrelser af arbejdsroen, idet rigtig mange børn synes, det er "sjovt at hilse og gå ind og kigge lidt" (*Rollemodellen*, HV3). På det mere alvorlige plan indebærer cirkusvognens tilgængelighed også, at nogle af helhedsplanens medarbejdere med jævne mellemrum må håndtere drillerier og i nogle tilfælde grovere krænkelser fra en mindre gruppe af udsatte unge i boligområdet.

Tilbage i efteråret 2008, da arbejdet med cirkusvognen var overstået, havde Supertanker-gruppen ikke haft en plan for, hvordan samarbejdet med *designteamet* skulle fortsætte fra det tidspunkt, hvor vognen stod færdig. Med afslutningen af ombygningsprojektet var der opstået et tomrum, da der ikke længere var den samme tid til at tage sig af drengene, og samtidig skulle der findes en ny aktivitet at mødes omkring. På dette tidspunkt var den oprindelige gruppe af 'knallertdrenge' samtidig i opløsning. Flere af drengene var kommet i gang med en uddannelse og opholdt sig ikke så meget i boligområdet. Et par af drengene færdedes dog stadig meget i området og var meget opsøgende i forhold til at fastholde kontakten med især *designeren* og *orgelbyggeren*. Som løsning på situationen startedes en fast torsdagsklub for de tilbageværende medlemmer af den oprindelige 'knallertdrenge' samt nogle yngre drenge, der nu var indlemmet i gruppen.

> Vi enten jo med at måtte tage i svømmehallen hver torsdag for bare overhovedet at få arbejdsro, og det var jo også fordi, vi var meget tilgængelige derude, og vi havde ikke et hegn, hvor vi kunne smide folk ud (*Designeren,* HV3).

Ligesom de ældre 'knallertdrenge' er de nytilkomne yngre drenge en gruppe, der har svært at finde steder, hvor de er velkomne i boligområdet, og som af forskellige årsager heller ikke kommer i 5'eren, den lokale ungdomsklub. For denne

gruppe af udsatte drenge virker cirkusvognen, med de mange aktiviteter, mulighederne for at gå til hånde samt de tilgængelige voksne, som lidt af en magnet.

> [*Designeren*] tog rigtig godt imod [*dreng*] og [dreng]. Han var god ved de to drenge. Han fik dem til at lave noget, uden at spørge. De lavede min nevøs cykel, man skulle ikke tro, det var dem, der har lavet den. Jeg ved ikke hvordan, han har taget fat i dem, men han var god ved dem (*Rollemodellen*, HV3).

Fra starten af 2010 hvor designeren, orgelbyggeren og iscenesætteren nu kun er noget nær ugentlige gæster i cirkusvognen, er der færre personer til at håndtere de negative ting, der følger med cirkusvognens som udgangspunkt positive tilgængelighed i boligområdet, og der opstår igen et tomrum i forhold til den meget ud-satte og opsøgende gruppe af yngre drenge. Udover de hyppige chikanerier opstår der også enkelte voldsommere episoder og konfrontationer med enkelte af drengene, som kulminerer med en begivenhed i sommeren 2010.

> [Kommunikationsmedarbejderen], [en beboer] der taler med [kommunikationsmedarbejderen], [performancedesigneren], og jeg er i vognen. Vi forsøger at have døren låst hele tiden, men en af os glemmer at låse efter sig, og [dreng] kommer ind i vognen. [Dreng] går rundt ude i forrummet, alle arbejder og ingen taler med ham. Det viser sig efterfølgende, at han har gået rundt og skrevet på væggene, men det er der ingen, som ser. Efter lidt tid kommer han ind i det bagerste rum, hvor han begynder at tegne voldsomt på væggen (virker som om han søger en konfrontation). Jeg beder han om at lade være, og får den sædvanlige svada i hovedet. Jeg rejser mig og beder [performancedesigneren], der sidder lige ude på den anden side, om at hjælpe mig med at få [dreng] ud af vognen. I det jeg siger dette, overfalder [dreng] mig. Jeg når at få fat i hans arme, men som vi står der, tænker jeg, at jeg måske ikke i længden vil kunne klare en magtkamp med ham. Heldigvis kommer [performancedesigneren] mig til undsætning og pacificerer [dreng] bagfra.[Performancedesigneren] bærer [dreng] ud af vognen. [...] Jeg går ind i vognen igen, men vil ikke låse døren, da [performancedesigneren] står og forsøger at få [dreng] til at falde til ro. Efter lidt tid løber [dreng] forbi [performancedesigneren] og ind i vognen igen, hvor han endnu engang bliver fysisk i forhold til mig. [Performancedesigneren] bærer ham igen ud. Episoden slutter med, at [dreng] går og kommer tilbage efter ca. 1/2 time sammen med [en ældre dreng], som beder [dreng] om at undskylde overfor os, men [dreng] er stadig meget vred og kommer forsat med trusler.

På baggrund af hændelsens voldsomme karakter vælger medarbejderne i cirkusvognen at tage kontakt til en række lokale samarbejdspartnere. Episoden anmeldes til politiet og drengens familie, boligselskabet, drengens sagsbehandler, den boligsocialt ansvarlige og det administrerende boligselskab bliver på forskellig vis involveret. Derudover stiller kommunen en psykolog til rådighed til supervision og rådgivning om, hvordan relationen til drengene kan håndteres fremad-rettet.

Problemerne med de meget udsatte yngre drenge topper omkring dette sammenstød. Herefter falder der mere ro på situationen, da en af drengene flytter med sin familie ud af kvarteret og en anden kommer på et opholdshjem uden for hjemmet.

Agerposten

"…det er den positive historie, der skal være fokus på, fordi det kan man altså ændre noget ved…"

På trods af at den kritiske masse af medarbejdere, der er nødvendig for at kunne fastholde den udadvendte samarbejdskultur og energi i helhedsplanen, nu er svækket, og selv om arbejdsmiljøet i cirkusvognen til tider er meget belastet, lyk-kes det også i løbet af 2010 at skabe gennembrud på nye områder. Efter at det første Drømmesporsforløb og den store udstilling på skolen i foråret 2008 havde affødt kritik blandt toneangivende beboere, som mente, at der blev brugt for

mange af helhedsplanen midler på projekter uden for boligområdets matrikel, har indsatsen være fokuseret på aktiviteter inden for kvarteret. Indsatsen rettet mod at forbedre relationer til naboerne i de tilstødende villakvarterer, som havde været et vigtigt delmål i den første Drømmesporsproces, har siden ligget stille.

En af de første og centrale opgaver for den nye *kommunikationsmedarbejder*, der kommer fra en stilling i et områdefornyelsesprojekt i København, er at udvikle en ny kvarteravis, der kan forbedre kommunikationen både indadtil og udadtil og medvirke til at forbedre boligområdets image. Bekymringen over boligområdets dårlige omdømme var en af de 'opmærksomhedspunkter', der var trådt tydeligst frem i beboerundersøgelsen i foråret 2009. På denne baggrund har 'cirkusvognen' nu et argument for at bruge ressourcer på også at distribuere avisen til de tilstødende villaveje. Da alle vejnavnene i de tilstødende områder ligesom Charlotteager slutter med stavelsen "-ager", bliver den nye kvarteravis døbt *Agerposten*. På den måde opfindes en ny identitet for området. Navnet Charlottekvarteret, var oprindeligt blevet brugt om hele boligbebyggelsen på de marker, der oprindeligt havde tilhørt Charlottegården (se kapitel 7), men bliver nu kun brugt med reference til Charlotteager. Som ny fælles identitet for både Charlotteager og de øvrige veje, som avisen distribueres til, introduceres navnet *Agerkvarteret*.

Figur 33: Første udgave af Agerposten

Første udgave af det, der skal blive en lang række udgaver af Agerposten, udkommer i december 2009 med en blanding af nyheder fra Det Bedste i Charlottekvarteret, en oversigt over forskellige fritidsaktiviteter i Charlotteager, små hi-

storier om renoveringen af en af VIBO-afdelingerne, en historie om 5'erens vellykkede fodboldturnering, og endelig er der en 'opslagstavle' på avisens bagside med plads til diverse opslag, postkort eller billeder fra kvarteret. Over halvdelen af artiklerne i det første nummer er skrevet af *kommunikationsmedarbejderen* selv, men på sigt er tanken, at artiklerne primært skal skrives af beboere og af folk fra kvarterets institutioner, foreninger og boligafdelinger. De kommende skribenter skal tilbydes et kursus i beboerjournalistik, og sideløbende skal der opbygges en beboerredaktion. Allerede fra første nummer oplever kommunikationsmedarbejderen, at der bliver taget godt imod den nye avis.

> Jeg synes, at den er blevet taget imod, med folk der byder ind med artikler, uhyre positivt. Den første avis var måske sådan fifty-fifty skrevet af DBC og folk udefra, altså skolen, klubben, osv. Allerede med anden udgave af Agerposten var der ret mange beboere, som bød ind med artikler, og det er løbende blevet flere og flere, som har budt ind (*Kommunikationsmedarbejderen*, HV2).

Som avisens uformelle 'chefredaktør' har *kommunikationsmedarbejderen* en klar idé om den redaktionelle linje, også selvom der blandt enkelte af avisens beboerskribenter kan være modstridende holdninger.

> Det er jo (…) den positive fortælling gennem positiv italesættelse for på sigt være med til at ændre forforståelsen om kvarteret både internt, men nu hvor Agerposten også bliver distribueret til Ageområderne, også eksternt. Det er jo noget, der tager rigtig rigtig lang tid, det er jo ikke noget, man kan gøre med en beboeravis, der kører nogle år og måske bliver forankret derude. [*Journalisten*] er rigtig ærgerlig over, at man ikke må have lov til at ytre sine holdninger og være kritisk, men det må man klare via Facebook eller nogle andre medier, eller lokalavisen, som de også rask væk bruger til at skrive ting og sager om hinanden i. Jeg synes, det er den positive historie, der skal være fokus på, fordi det kan man altså ændre noget ved også i forhold til de omkringliggende områder. Der er brug for, at man ikke kun læser om, "nå, nu har der igen været et eller andet skummelt møde ned i nr. 26A (*Kommunikationsmedarbejderen*, HV2).

Udover interessen for at bidrage til bladet oplever kommunikationsmedarbejderen også, at der tages godt imod avisen uden for Charlotteager, og der kommer flere henvendelser fra naboer, der beklager sig over ikke at være blevet taget med i distributionen.

Fodboldtricks

"Når vi arbejder i det fri, så kan alt jo ske, så er der én, der skal på hospitalet, eller det ender med et kæmpe drama"

Ved siden af de gennemsnitligt to ugentlige dage i Charlotteager bliver *designeren* og *iscenesætteren* i starten af 2010 ansat til at deltage i opstarten af en anden boligsocial helhedsplan i boligområdet Gadehavegaard i selve Høje-Taastrup by, og de lægger nu en væsentlig del af deres kræfter der. Fra næsten at have været daglig tilstede i 2009 er de nu ikke længere så synlige i Charlotteager. Der er dog en af deres aktiviteter, der løber af stablen i sommeren 2010, som skaber stor opmærksomhed.

Lige siden Supertanker-gruppen tog sine første skridt i kvarteret med ungeworkshoppen i sommeren 2007, har det været klart, at der er en stærk fodboldkultur i Charlotteager. Som led i arbejdet med at synliggøre ressourcerne og talentmassen i kvarteret og samtidig som en sommerferieaktivitet for nogle af de lidt større drenge beslutter *designeren* og *iscenesætteren* at lave en lille film med fodboldtricks i stil med nogle af de film og reklamer med kendte fodboldstjerner, der cirkulerer på Internettet op til verdensmesterskabet i Sydafrika samme sommer. Hvor de store Street Art-projekter i 2009 i højere grad har udfoldet sig inden for skolens og til dels klubbens institutionelle rammer, er det lille filmprojekt en tilbagevenden til de mere frie og kaotiske samarbejdsvilkår, som især *designeren* havde opbygget erfaring med fra projektet med istandsættelse af cirkusvognen. Dette samarbejde uden for de institutionelle rammer baserer sig i højere grad på allerede eksisterende grupperinger og interessefællesskaber blandt de unge, og *designeren* og *iscenesætteren* må tilpasse sig 'gadens regler' og de unges mere flygtige engagement for få tingene til at fungere.

> En ting er at koordinere med læreren, der ved du, at han er der, og han ved, hvad der sker. Vi havde jo nogle morgener der, da vi lavede fodboldfilmen, så stod der måske én mand, og så kom de andre dumpende halvanden til to timer efter, selv om vi havde aftalt, at vi starter kl. 9. Der overgiver du dig til den form, og så siger du bare, vi regner ikke med noget, vi er glade, hvis der kommer én, så går vi i gang. Lidt samme approach som vi havde med skraldespandene, kommer der nogle der vil være med, så rul dem ind. Men vi har ikke sådan noget med, "uha, nu er de ikke kommet, nu er der krise." Så arbejder vi med dem, der er, og så finder vi jo altid ud af, at så pludselig dukker der én op, og så kommer der én hjem fra ferie (*Designeren*, HV2).

Et af de kneb, som *designeren* og *iscenesætteren* benytter sig af for at fastholde de unges interesse, er hurtigt at præsentere de unge for en prøve på, hvordan det

færdige produkt kommer til se ud, ligesom det der i filmbranchen kaldes en 'pitch'.

> *Iscenesætteren*: Den første dag de skulle optage, så var det bare efter en time, "årh, jeg er for træt", og de havde ingen tålmodighed, hvis de ikke selv var på eller filmede.

> *Designeren*: Det der gjorde kvantespringet med det projekt, det var, at vi satte os jo og klippede halvandet minut og lavede det super fedt, og så inviterede vi dem ned i vognen dagen efter, vi havde filmet det første. Så løfter du ligesom sløret for, at det er her, vi skal hen, så kunne de jo pludselig se, "wauw, fedt mand, jeg er på", så lige pludselig var de motiverede (HV2).

Undervejs i filmoptagelserne, der foregår 'on location' i Charlotteager og varer en lille uges tid, opstår der en fysisk konfrontation mellem nogle af drengene. Før *designeren* og *iscenesætteren* når at overveje, hvordan de kan gribe ind, får nogle af de andre drenge adskilt de to slagsbrødre, og trods den voldsomme episode finder drengene en fredelig udvej af situationen, så projektet kan fortsætte. For de to filmfolk er episoden en understregning af de forskellige vilkår for samarbejde inden for og uden for institutionerne.

> Vi kan ikke gå ind i det rum overhovedet og agere pædagoger eller fortælle jer, hvad I skal gøre her. Der er så meget energi og kræfter på spil, og de kører deres ting og hormonerne kører. Hvis du overhovedet prøver at gå ind imellem det der, for det første så ryger projektet på gulvet med det samme, og for det andet så har du overhovedet ingen ret til at gå ind der og blande dig og spille pædagog og storebror. Men så fik de at vide, at hvis det der ikke stopper, og I bliver gode venner, så trækker vi projektet. På det tidspunkt ved man, at projektet betyder så meget for dem, at det bliver også et mæglingsværktøj for dem, for de har set, de vil lave det her. Når vi arbejder i det fri, så kan alt jo ske, så er der én, der skal på hospitalet, eller det ender med et kæmpe drama. Du er meget mere sårbar, men du bliver mindre og mindre sårbar, jo stærkere projektet bliver (*Designeren*, HV2).

Figur 34: Fodboldfilmen

Premieren på filmen, som får titlen Wake Up – Street Soccer Tricks and Juggle Art, bliver lagt i 5'eren og filmen bliver en umiddelbar succes ikke mindst hos de yngre drenge i kvarteret, der nu får sig nogle nye lokale fodbold-idoler.

> Vi viste den ovre i 5'eren, stuvende fuldt ovre i 5'eren. Så kom drengene der, der var sodavand og popcorn, de var halvgenerte, da de kom, og så skulle vi se filmen. Der blev klappet og hujet, og de ville se den tre gange, og der hørte jeg bare… det var sjovt bare lige at stå at høre, hvad sker der. Så kom der en af de små op til [en af fodbolddrengene], "årh, jeg vidste ikke du kunne den finte der, kan du ikke lære mig den." Så skulle han lige finde sig selv i det der, i den position (*Designeren*, HV2).

Senere blev foldboldfilmen også vist til stor begejstring i Høje-Taastup Teater, og filmen bliver den mest sete af alle filmene på BeboerTVs YouTube-kanal.

Flere drømme bliver til virkelighed

Efter den vellykkede Drømmesporsworkshop i 2009 har *orgelbyggeren* koncentreret sin energi omkring arbejdet med de idéer, der er blevet udvalgt til realisering. Udover udviklingen og udvælgelsen af idéer var der på workshoppen også blevet

nedsat arbejdsgrupper, der i samarbejde med *orgelbyggeren* skulle stå for realiseringen.

I den første runde Drømmesporsprojekter havde der været pres på processen, fordi der skulle skabes nogle hurtige og synlige resultater, og det var i flere tilfælde gået ud over ejerskabet og forankringen af projekterne. I den nye runde er der ikke det samme pres og derfor bedre tid til at sikre et større ejerskab og en bredere forankring blandt beboerne. Der var dog et projekt fra den første realiseringsrunde, det fysiske løft af 'Rød gård', der har skabt en endog meget stærk ejerskabsfølelse hos de to kvinder, der var drivkræfterne bag det. Siden indvielsen af projektet er nogle af de problemer, der kan være forbundet med gør det selv-processer blevet mere tydelige.

> Især i 'Rød gård' er det jo [de to kvinder], der ejer det bord, og de andre må jo næsten ikke sidde der, når de to sidder dernede om sommeren. De står næsten og skuler til dem, de har fået det vildeste ejerskab, og når de andre sidder dernede, så skriver de sedler til hinanden og brokker sig over, at du har glemt kaffekoppen på bordet. De har virkeligt ejerskab overfor det her produkt, som de har lavet sammen. Det er jo en positiv ting, men det er også en negativ ting, fordi så tror de, at det er deres. Vi blev ved under processen hele tiden at sige til dem, "[navnet på ene kvinde], det er ikke dit bord!" Hvor jeg prøvede at forklare hende, at "det er alles, det er også til folk, der ikke bor i Rød gård. De må gerne komme ind og sidde her. Det skal du huske og forstå, at hvis der kommer nogle en dag, så er det også deres. Det er hele kvarterets" (*Orgelbyggeren*, HV2).

Med den vellykkede workshop er der i anden runde skabt forudsætninger for en bredere forankring af projekterne, dels ved at projektet er blevet udkåret gennem en afstemning blandt den relative store gruppe af fremmødte beboerne, dels ved at hvert projekt nu har en større arbejdsgruppe tilknyttet.

Ligesom i første runde indgår der i anden runde også renovering af en af boligområdets gårde i den ene af de to VIBO-afdelinger. Med en bredere gruppe af beboere involveret i design- og byggeprocessen undgår man her den tendens til territorieafmærkning, der var opstået med projektet i Rød gård, og samtidig bliver processen en læreproces, der skaber relationer på tværs af forskellige beboergrupper.

> *Projektkoordinatoren*: Det skete ikke på samme måde nede i den anden gård, der var der flere beboergrupper inde over, som havde ejerskab til det.

> *Orgelbyggeren*: I forhold til udførelsen der synes jeg faktisk også, at det at projekterne var skabt på den her workshop, i hvert fald hvad angår gård 216, så skete der jo det, at det ikke kun var to veninder, som var enige om

det her. Der var faktisk både nogle yngre mennesker fra gården, og der var nogle ældre mennesker, og de havde hver deres idéer til, hvad de gerne ville. Så der var også en lang proces, en lang læreproces, hvor de mødtes og mødte hinanden generationer på tværs og fik diskuteret forskellige holdninger til, hvad er det egentligt er, man gerne vil på udearealerne. Det var også en god proces, som ikke var blevet skabt med de første projekter, fordi det var sådan 2-3 personer, der lige havde fået en idé (HV2).

Resultatet af møderne på tværs af generationer bliver en plan, der indeholder et nyt langbord med bænke, blomsterkasser, en pergola, et nyt stakit og en fællesgrill. Også i forhold til selve byggeprocessen får workshoppen en positiv effekt på engagementet.

Orgelbyggeren: Der var flere, der deltog i byggeprocessen nede i 216, de var flere, og deres sønner kom så en dag og var med. Så der var mange flere, som var engageret dernede.

Projektkoordinatoren: Men der tror jeg også, at de følte sig mere forpligtede, netop fordi det var et projekt, der blev besluttet på den måde og til den her store workshop. Der kunne man ikke bare bakke ud igen, "det er mit projekt, så må jeg også ligge en arbejdsindsats i det."

Orgelbyggeren: De brokkede sig også over det, og sagde "det var godt nok hårdt" og kiggede op på de andre altaner, "hvor blev de andre af?" Det var med den på. De bandede og svovlede, men nu er det nu. Jeg lod dem heller ikke sidde stille længe, de skulle jo lave noget (HV2).

To andre Drømmesporsprojekter, der også realiseres i løbet af 2010, er en svævebane og en tipi på Bakken ved siden af den bålplads, der var blevet bygget i sommeren 2008. Ved siden af den arbejdsgruppe, der er blevet nedsat på workshoppen, deltager også børn fra Charlottebo, en SFO der ligger ved foden af Bakken, i udsmykningen og designprocessen.

Figur 35: Svævebanen og tipien på Bakken.

Det sidste projekt i den anden runde af Drømmespor er en såkaldt 'aktivitetsbane' med motionsredskaber, forhindringsbane samt borde og bænke til ophold. Der kommer imidlertid til at gå to år, før dette projekt kan indvies, idet realiseringsfasen viser sig at rumme en række komplikationer. Den ene udfordring handler om, at der er ikke tilstrækkeligt med midler i helhedsplanen til at realisere tankerne, og *orgelbyggeren* må derfor i samarbejde med *projektkoordinatoren* og arbejdsgruppen søge om ekstra midler. Denne forhindring overvindes, da det lykkes at få støtte fra Lokale og Anlægsfonden. Den andet problem angår placeringen af Aktivitetsbanen, der viser sig at være særligt vanskelig af finde en løsning på.

Udover at skabe nye aktivitets- og mødesteder i de grønne områder inden for boligområdets matrikel er målet med Drømmespor også, at projekterne skal bidrage til at skabe relationer til beboerne i de omkringliggende villakvarter. Det indgår således som et succeskriterium i helhedsplanen, at nogle af projekterne skal placeres i udkanten af boligområdet med henblik på at åbne kvarteret op i forhold til naboområderne. På den baggrund foreslår *projektkoordinatoren* og *orgelbyggeren* en placering på en græsplæne mellem parkeringspladserne ud mod villaområdet nord for Charlotteager, og det lykkes at skabe opbakning til dette blandt afdelingsbestyrelserne. Netop som *orgelbyggeren* i samarbejde med arbejdsgruppen skal til at tage hul på udvikling af det nærmere design og på projektering af Aktivitetsbanen, kommer en uforudset forhindring på tværs. I forbindelse med et nyt

renoveringsprojekt i Charlottegården skal det involverede byggefirma have placeret nogle containere til materiel og mandskab, og det viser sig nu, at der ikke er andre placeringsmulighederne for disse end netop den plæne, som er udset til at rumme Aktivitetsbanen.

'Cirkusvognen' og arbejdsgruppen må derfor på ny i gang med at finde og få godkendt en placering. Efter forskellige sonderinger ender det med at blive for foden af Bakken inde midt i boligområdet.

> Vi prøvede jo med Aktivitetsbanen, den skulle jo åbne kvarteret, få åbnet op med den grønne græsplæne til kvarteret ud mod Charlotteager, men idéen er blevet opgivet nu, fordi der skulle ligge containere. Den havde været svar på det, men nu bliver den lagt midt i det hele. Så på den måde er der jo ikke noget, der fysisk kan ligge og åbne ud ad til (*Orgelbyggeren,* HV2).

En tredje og yderligere komplikation, der bidrager til at forlænge realiseringsprocessen, og som er en generel problemstilling ved alle Drømmesporsprojekterne, er, at der skal findes penge til, at ejendomsfunktionærerne kan vedligeholde anlæggene, når de først står færdige. Især for de større projekter betyder det, at afdelingsbestyrelserne og beboerne skal godkende en ganske vist meget beskeden huslejestigning. Men lige præcis huslejestigninger, som det allerede havde vist sig, da beboerne i sin tid skulle godkende helhedsplanen, er et af de mest følsomme anliggender, som også i dette tilfælde kræver en større forhandlingsindsats at nå til enighed omkring.

Som konsekvens af denne meget langtrukne proces omkring realisering af Aktivitetsbanen, tynder det efterhånden ud blandt de aktive beboere i arbejdsgruppen. Selve byggeprocessen ender derfor med at ske uden den store beboerdeltagelse, og udføres primært af *orgelbyggeren* selv med hjælp fra et par håndværkerkolleger samt lærere fra skovskolen nord for København. Ikke desto mindre bliver indvielsen af Aktivitetsbanen, da den langt om længe står færdig i sommeren 2011, som vi skal vende tilbage til, et stort tilløbsstykke.

Kulturaftenerne

Selv om det ikke i første omgang var lykkedes at opfinde en ny lokal tradition med Kulturnatten i 2009, lever *kulturmagerens* idé om at skabe en genkommende lokal kulturbegivenhed, der fejrer Charlottekvarterets kulturelle mangfoldighed og samtidig trækker gæster udefra til boligområdet, stadig. Idéen er der altså fortsat opbakning til, men det ambitionsniveau, der blev lagt for kulturnatten, havde vist sig at være for højt i forhold til, hvad de frivilligt kræfter i boligområdet kunne bære.

Efter at ideen derfor har været skrinlagt i en periode, bliver den taget op igen, nu blot i et mindre format koncentreret omkring Aktivitetshuset. I stedet for en ny kulturnat tages der nu hul på en lang række af kulturaftener med musikalske indslag, optrædener, mad og dans i Aktivitetshuset. Udgangspunktet er den lokale kulturelle mangfoldighed i Charlotteager, og overskrifterne på den første række af arrangementer er Afghansk aften, Bosnisk aften, Afrikansk aften, osv.

Figur 36: Kulturaftener i Aktivitetshuset

De nye kulturbegivenheder i Aktivitetshuset trækker ikke kun et bredt publikum fra Charlotteager selv, men også en række gæster udefra, som kommer for at høre deres yndlingsorkester eller blot at få en kulturel oplevelse. Som noget helt nyt kommer Aktivitetshuset på denne måde til at fungere som kulturhus ikke kun for Charlotteager men for hele lokalområdet.

Fra 'balademagere' til problemløsere – tryghedsprojektet

Efter at aktivitetsniveauet i helhedsplanen har været noget nedsat i første halvdel af 2010, betyder et nyt initiativ i efteråret, at cirkusvognen genvinder noget af det tabte momentum fra 2009. Samtidig kommer der hul igennem til endnu flere lo-

kale samarbejdspartnere, der skabes positiv opmærksomhed omkring boligområdets unge både inden for boligområdet selv og udover dets grænser, og der bliver skabt to nye og blivende projekter.

Det nye initiativ, som går under navnet Tryghedsprojektet, udspringer af beboerundersøgelsen fra 2009, som havde vist, at en stor gruppe af boligområdets voksne beboere følte sig utrygge. Tryghed var derfor blevet defineret som et særligt 'opmærksomhedspunkt', og i løbet af det første halvår af 2010 får *projektkoordinatoren* i samarbejde med *designeren* og *iscenesætteren* held med at skaffe midler fra bl.a. Trygfonden til at gennemføre et ambitiøst projekt, der tager fat på denne problemstilling. Udover at håndtere problemet omkring utryghed har projektet også sekundært til formål at skaffe midler til, at *designeren* og *iscenesætteren* igen kan ansættes i regulære fuldtidsstillinger i Charlotteager.

På det metodiske plan bygger projektet videre på den skabelon, der er blevet udviklet med skraldespandsprojektet året før, og ligesom dette forankres projektet i et samarbejde med en lærer og en 8. klasse på Charlotteskolen samtidig med, at det hen ad vejen forgrener sig ud i boligområdet og lokalsamfundet.

> Der sker den der 'parallelinddragelse', altså der kommer jo voksne til, der kommer alle de der børn, som ikke… skolen er jo bare fundamentet, det er for at have noget startstruktur (*Iscenesætteren*, I4).

Et andet metodisk greb, som genbruges fra skraldespandsprojektet, er det dramaturgiske 'overraskelsesmoment', der ligger i at iscenesætte en gruppe, som ofte bliver udpeget som 'balademagere', i rollen som problemløsere. Igen er hensigten at påvirke de forskellige beboergruppers opfattelser og syn på sig selv og hinanden.

"Allerede der går man jo ind og piller ved sådan en holdningsbearbejdning" – første fase

Første fase af tryghedsprojektet tilrettelægges som et 4 ugers undervisningsforløb, der løber af stablen først på efteråret 2010. I den første uge introduceres eleverne til temaet, og efter at have diskuteret det indbyrdes får de til opgave at forberede en række interviews med ældre beboere i boligområdet, som gennemføres i anden uge af forløbet.

Helt fra starten af processen bliver der arbejdet med at tage de unge ud af deres vante rammer og forsøge at ændre dynamikken blandt dem.

> *Iscenesætteren*: Vi startede med at ændre på kulturen i virkeligheden, fra hvordan de mødes overhovedet. Så alt fra bordopstilling til hvordan man arbejder med emnerne. Det er jo tilbage til 'rundkredspædagogikken', altså vi sætter os op i en cirkel, folk får taletid, og de får tid til at tjekke ind, sige hvordan man har det.

> *Designeren*: Vi introducerede i virkeligheden mange af de der redskaber med at lave om på det fysiske, ud med alle skolebordene, vi mødes i en cirkel.

> *Iscenesætteren*: Vi lavede en idégenerering, hvor man først tog det helt abstrakte op, tryghed og utryghed, folk cirkulerede mellem nogle forskellige borde og arbejdede videre i forskellige trin, så det bliver mere og mere konkret. Vi startede faktisk uden for klassen, vi startede med at rykke dem ud af deres vante miljø, for at kunne vende tilbage til klassen, og det virkede jo ifølge læreren, han evaluerede jo, at på de 4 uger, de havde været dernede, var klassedynamikken markant anderledes (I4).

Som en metode til at konkretisere temaet og samtidig forberede sig på at interviewe de ældre beboere, får eleverne til opgave at udvikle et brætspil. Det væsentlige er her ikke selve udformningen og designet af spillet, men den refleksionsproces det sætter i gang hos de unge, og samtidig den funktion spillet får i selve interviewsituationen.

> Der er også en erkendelsesproces omkring det her, spillet er jo ikke dogmatisk for os, det handler bare om, at de bliver bevidste om, at interviewsituationen har mange aspekter, og der kan være behov for en 'icebreaker'. I virkeligheden fungerede det som en 'icebreaker', det opdagede de bare ikke selv (*Iscenesætteren*, I4).

Allerede i iscenesættelsen af interviewsituationen, hvor de unge interviewer de ældre om deres bekymringer og utryghed, arbejdes der med at påvirke de ældre beboeres opfattelse af de unge som 'balademagere'.

> … de unge går lige pludseligt ud og interviewer de ældre, det er de unge, der ses som årsagen til utryghed, men de går ud og spørger de ældre, "hvorfor er du utryg?" Allerede der går man jo ind og piller ved sådan en holdningsbearbejdning i den måde, de unge møder det etablerede, der peger fingre af de unge som årsagen til utryghed. Vi kunne også bare tage en ældre gruppe beboere og sige, vi arbejder med jer, og hvorfor I er utrygge. Men her tager vi jo udgangspunkt i der, hvor problemet er og får dem til at interviewe de ældre. Så allerede der starter holdningsbearbejdningen i forhold til de unge (*Designeren,* I4).

I den tredje uge deles klassen op i to grupper. Den ene gruppe får til opgave at producere en film om tryghed, mens den anden sættes i gang med at lave en særudgave af Agerposten på baggrund af den viden, der er blevet skabt i interviewundersøgelsen. Hele klassen bliver taget med på ekskursion til Danmarks Radio, de sidder med til et redaktionsmøde på Dagbladet Information, og de undervises af journalister og filmfolk, som kommer på besøg på Charlotteskolen.

Sidste og fjerde uge går med produktion af filmen og arbejdet med særudgaven af Agerposten, og som afrunding på processen bliver der arrangeret en stor fernisering og filmpremiere på skolen.

> Det er sådan stor ramasjang, vi laver en reception, der er 500 elever med, og vi laver en biograf, og vi viser alt det her. Super fedt projekt. Og så er det ligesom slut nu (*Designeren,* I4).

Figur 37: Særudgaven af Agerposten.

Samtidig med at den fungerer som afrunding på de 4 ugers undervisningsforløb, er receptionen på skolen første trin i at brede processen ud i boligområdet. Fra sit afsæt på skolen begynder diskussionen om utryghedsproblematikken nu at brede sig ud i kvarteret og i løbet af processen forandres forståelsen af problemet gradvist. Fra at være identificeret som et problem med utilpassede unge 'balladamagere', ændres problemopfattelsen, så det det nu i højere grad ses som et problem, der handler om gensidige fordomme og myter i kvarteret.

> *Skolelederen*: Men emnet tryghed, som I kørte det, det gav jo udslag i, I fik jo lavet den film, og den blev jo vist for rigtig mange klasser, så den fik jo en undervisningsmæssig dimension, og det var en ny måde at se det på. Og jeg tror helt sikkert, at der fik man involveret mange flere end de børn, som var med i det, så det var mange flere, der kom til at tale om det her, det var noget man snakkede om i hele kvarteret, "der er jo ikke utrygt her", og så gik man ind og kiggede på tallene [fra beboerundersøgelsen], og så man fik måske afmystificeret nogle af tingene i hele området. Det var jo rigtig godt.
>
> *Klubmedarbejderen*: Jeg snakkede rigtig meget med de unge omkring det der, tryghed, og de fattede slet ikke de tal, fordi de sagde, som [*skolelederen*] siger, "der er jo ikke utrygt her". Og det var altså samtlige af de unge, der sagde, "jamen, hvem er det, der synes, der er så farligt at bo her?" Det var en fed diskussion, I havde fået sat i gang der. Jeg fortalte dem jo om tallene, og det fattede de ikke en brik af (HV3).

"Så man kan sige, det er startskuddet til at åbne en diskussion med de voksne…" – anden fase

Med receptionen på skolen er den første intensive fase af Tryghedsprojektet slut, men forløbet på skolen er i virkeligheden kun optakten til en længere proces. I den næste fase, som indledes sidst på efteråret 2010, tages der hul på udbredelsen til boligområdet uden for skolens regi. Her er diskussionen om tryghedsproblematikken som nævnt allerede i gang, men der tages nu mere systematisk fat på at diskutere problemet og finde løsninger på det. I første omgang vises tryghedsfilmen på BeboerTV, og særudgaven af Agerposten bliver del rundt i kvarteret. Herefter arrangeres en workshop i hver af de 3 boligafdelinger, hvor repræsentanter for de unge deltager, og der udvikles en række foreløbige idéer og løsningsforslag.

> Det her er jo kun optakten, det her, det er materiale, både til deres egen refleksion, og materialet bliver jo brugt, dels bliver bladet distribueret rundt i kvarteret, filmen bliver vist på BeboerTV på det tidspunkt, og de bliver brugt til workshops i hver boligafdeling, hvor vi inviterer det voksne publikum ind. Og der bliver det her brugt som et åbningsoplæg, og nogle af de unge er også repræsenteret. Så man kan sige, det er startskuddet til at åbne en diskussion med de voksne (*Iscenesætteren*, I4).

Udover at igangsætte en refleksion og diskussion om tryghedsproblematikken er det mere operationelle mål med de 3 workshops at udvikle et katalog af idéer til tryghedsskabende tiltag med henblik på udvælgelse af 2 projekter til realisering.

De idéer, der opstår på de tre møder, tages derfor med videre til en stor samlet workshop for hele boligområdet, hvor både unge og ældre beboere, bekymrede forældre, klubmedarbejdere, gadeplansmedarbejdere og politiet deltager. Alle inddrages i en dialog om tryghed og får præsenteret de udviklede idéer til nye tiltag samtidig med, at de selv får mulighed for at stille forslag.

> Fra alle tre afdelinger der kommer måske i det hele 15 idéer. De 15 idéer bliver præsenteret på et beboermøde, hvor hele kvarteret er inviteret med, og til det sidder der også et ungepanel, som var med til at udvælge de to idéer. Der var alle mulige idéer, fra knallertbane til værksted til alt muligt. De bliver så selekteret af de beboere, som er kommet, der bliver stemt ligesom på Drømmesporsworkshoppen. De har to stemmer hver, og der ender det med to idéer. Det bliver så til Fædrene på banen, og så bliver det til Lommepengeprojektet. Det er de to idéer som til allersidst er det, folk har peget på (*Designeren*, I4).

For at sikre at de idéer, der bliver udvalgt, har opbakning blandt de unge sammensættes til lejligheden et ungepanel bestående af elever fra den 8. klasse, der har været med fra starten samt elever fra en parallelklasse, der er blevet koblet på sidenhen. De unge fungerer som en slags eksperter og rådgivere, som kan formidle de unges perspektiv og behov.

> Det var jo meget møntet på de unge. De skulle jo være med til at kvalificere diskussionen, fordi i mange af projekterne, der gjorde de voksne sig tanker om, hvad de unge efterlyser, og det var jo nok i virkeligheden på baggrund af det, at indskydelsen kom, at de unge skulle med (*Iscenesætteren*, I4).

Ligesom interviewsituationen indeholder workshopsituationen på den måde også et 'overraskelsesmoment', idet der byttes om på de vante roller, og de forskellige gruppers normale og indgroede syn på sig selv og hinanden forstyrres.

> Jeg synes jo, at det var rigtig sjovt, der var jo en idéopsamling omkring hvad, der kunne laves, 2-3 projekter eller sådan noget, og der sidder nogle meget velmenende voksne og vil lave en masse fantastiske ting… Og så Det Bedste ikke, de samler lige et panel af de unge, og de siger, "det gider vi ikke". Altså jeg synes, det var sjovt. Jeg synes det var rigtigt, rigtigt sjovt, der sidder de voksne og gør det i den bedste mening, helt sikkert, at det var det, vi havde brug for, og det var måske det, vi skulle lave, og så sidder der fire unge og siger, "det gider vi ikke". Der var igen den der, som jeg snakker om mange gange, at der er nogle voksne, som har nogle gode intentioner, men som lige glemmer at spørge de unge, hvad det er de vil. De unge var slet ikke interesserede i de forkromede kæmpeprojekter,

de var interesserede i nogle meget anderledes ting, meget mere nede på jorden i virkeligheden (*Klubmedarbejderen,* HV3).

Fra tv-station til kommunikationsindsats

Selv om der har været lejlighedsvise forstyrrelser af sendesignalet, er det i foråret 2011 lykkes BeboerTV at transmittere lokalt produceret tv ud i boligområdets stuer i 2,5 år. Imidlertid gør den tekniske udvikling inden for tv-transmission det nu nødvendigt for den lille gruppe omkring BeboerTV at stilling til, om der på ny skal investeres i den tekniske infrastruktur i projektet. Baggrunden for situationen er, at BeboerTV er blevet startet op netop i en periode, hvor man er ved at overgå fra analog til digital tv-transmission. Netop dette var en af årsagerne til, at *iscenesætteren* og *tv-teknikeren* i sin tid valgte ikke at foretage en større investering i det analoge sendenet, da BeboerTV startede op. Inden for en kort årrække ville det analoge sendenet alligevel være blevet forældet.

I foråret 2011 er indfasningen af digital tv-transmission nu i fuld gang, hvilket indebærer, at flere beboere ikke længere kan modtage det analoge signal fra BeboerTV. *Iscenesætteren* og den lille gruppe frivillige skal derfor nu tage stilling til, om de skal investere i en såkaldt converter, der kan konvertere fra analogt til digitalt signal eller, om de skal udskifte hele det analoge isenkram og overgå til digital tv-produktion. Begge løsninger er imidlertid meget omkostningsfulde, og det tvinger derfor BeboerTV-gruppen til at foretage en helt grundlæggende cost-benefit analyse. Kan de hidtidige resultater fra BeboerTV retfærdiggøre en sådan investering? Eller skal man helt opgive ideen om en lokal tv-station?

Med i disse overvejelser indgår det forhold, at udviklingen på Internettet med digitale distributionskanaler som YouTube og muligheden for også at dele filmklip på Facebook i samme periode nærmest er eksploderet. En større grupper af Charlottekvarteres beboere et således også blevet vante Internet-brugere i forhold til situationen, da BeboerTV startede op.

I lyset af disse samlede forhold vælger *iscenesætteren* sammen den lille gruppe af frivillige i maj 2011 at opgive idéen om den lokale tv-station. Denne beslutning indebærer dog ikke, at arbejdet med at producere film også afbrydes. Både i den resterende periode af Det Bedste i Charlottekvarteret og i de senere helhedsplaner bygges der videre på de gode erfaringer med at formidle aktiviteter og gode historier fra Charlotteager gennem levende billeder. Men de levende billeder distribueres nu via Internettet og arbejdet med filmproduktion integreres som del af en bredere kommunikations- og imageindsats.

Lommepengeprojektet – "de aktive unge"

"… i stedet for at det er dem, der laver hærværk, så er det dem, der lige pludselig rydder op og passer på"

Efter udvælgelsen af de to projekter på den store workshop indledes henover foråret 2011 den tredje fase af Tryghedsprojektet med realisering af de nye praktiske tiltag. Lommepengeprojektet er et koncept, som kendes fra mange andre boligsociale helhedsplaner som del af forskellige former for fritidsjobindsatser rettet mod at forbedre lokale unges muligheder på arbejdsmarkedet. Som udgangspunkt retter lommepengeprojekter sig oftest mod særligt udsatte unge i alderen 13-17, der af forskellige årsager er dårligt rustede til at klare et almindeligt fritidsjob. Lommepengeprojekterne skaber en mulighed for, at de unge kan få erfaringer med fritidsarbejde under mere beskyttede forhold ofte inden for rammerne af deres eget boligområde. De unge ansættes derfor i første omgang i en boligsocial helhedsplan eller i det lokale boligselskab og udfører opgaver i samarbejde med ejendomsfunktionærerne i form af mindre vedligeholdelses- eller renoveringsopgaver, eller de løser andre mindre samfundstjenende opgaver i boligområdet. I nogle lommepengeprojekter arbejder man desuden særligt med at ansætte udsatte unge, som kan have været kilder til utryghed i boligområdet, for på dem måde at styrke deres ansvarsfølelse i forhold til stedet og dets beboere (Frederiksen, & Larsen, 2011).

Efter udvælgelsen af de to projekter på workshoppen sidst på efteråret i 2010 går der flere måneder, før der igen sker noget mere synligt. *Designeren* og *iscenesætteren* tager i denne periode på besøg hos nogle andre lommepengeprojekter for at hente inspiration og praktisk vejledning, og derudover arbejdes der på at 'smede nogle alliancer', løse en række administrative problemer, og endelig skal der ikke mindst findes en projektleder til at køre lommepengeprojektet.

I starten af foråret 2011 er en række af disse problemer løst, og realiseringen af Lommepengeprojektet kan begynde. Som et ekstra element i forhold til det typiske lommepengeprojekt, vælger *designeren* og *iscenesætteren* som led i opstarten at udvikle en identitet og et logo i samarbejde med de unge. Arbejdet med at designe en identitet indgår som et led i indsatsen rettet mod at ændre synet på unge hos både dem selv og de ældre beboere. Samtidig er inddragelsen af de unge i designprocessen et vigtigt element i at skabe ejerskab til projektet. Udover at designe logoet på projektet, som kommer til at bære navnet "De aktive unge", er det også de unge selv, der vælger det arbejdstøj, de skal bruge.

> Logoet er vigtigt, det vidste vi jo, logoet og tøjet. De ville gerne have Carhartt jo, siger de med det samme, hvis de skal gå i det her tøj, så skal det være Carhartt. De får lavet logoet, og så ringer vi til Carhartt, og de vil

gerne sponsorere. Så de unge kommer med ud på Carhartt, vi laver en tur derud, det er så håndplukkede unge fra skolen, der gør det i skoletiden, så tager vi med dem derud. Så udvælger de tøjet. Det er jo også det der med at gøre det hipt, at gøre det smart. En ting er, at vi får en kanon relation til Carhartt, og Carhartt følger med i processen, men de er også selv ude… altså den her t-shirt (peger på et billede), den vælger hun så til pigerne, og i og med at det er hende, der vælger den, så er der jo totalt ejerskab. Det er ikke bare noget tøj, de får… plus de her unge er med ude at møde de her Carhartt-folk og får selv en relation til Carhartt, som ender med at Carharrt-folkene jo kom til receptionen, så dukkede de op (*Designeren*, I4).

Figur 38: De aktive unge

Fra starten er 5'eren, som den institution der er i mest direkte kontakt med de unge, en central samarbejdspartner i projektet, og det er planen, at den nye projektleder skal ansættes i klubben for på dem måde at have direkte adgang til de unge. Af bl.a. administrative årsager må dette opgives, men til gengæld hjælper klubben med at skabe kontakt til en tidligere beboer, som har de rette kvalifikationer til at lede projektet. *Lommepengeprojektlederen* er selv vokset op i Charlotteager, og kender mange af de unge og deres familier.

> Det er jo så en anden ting, der er skide godt at få med, apropos kritisk masse når du laver sådan nogle projekter her, hun er jo vokset op her i kvarteret, har selv gået på skolen, kender de fleste af de udfordringer, de unge står med… Hun har jo vist sig at være pissehamrende god, fordi hun kender jo også mange af forældrene, ikke (*Designeren,* I4).

Udover samarbejdet med klubben er en af de andre alliancer, der skal smedes inden lommepengeprojektet kan starte, samarbejdet med de to ejendomskontorer. Ejendomsfunktionærerne er en af de lokale samarbejdspartnere, det har taget lang tid for 'cirkusvognen' at opbygge en samarbejdsrelation til. Med lommepengeprojektet indtræder dette samarbejde i en ny fase, i og med at ejendomsfunktionærerne i praksis bliver arbejdsgivere for "de aktive unge", som formelt tilknyttes et af boligselskaberne. Også for ejendomsfunktionærerne, som er vant til at tage sig af oprydningen i de tilfælde, hvor nogle af kvarterets unge har begået hærværk eller efterladt affald, indebærer projektet en mulighed for at indgå i en ny og anderledes relation til de unge.

> Så er der også det med, at boligselskaberne kan se, at "gud de unge, i stedet for at det er dem, der laver hærværk, så er det dem, der lige pludselig rydder op og passer på." Det kan jo godt være, hærværkskontiene, dem kunne man måske bruge på en anden måde (*Designeren,* I4).

Konkret består lommepengearbejdet i starten af de typiske vedligeholdelsesopgaver inden for boligområdet, men på længere sigt er tanken, at de unge også skal løse arbejdsopgaver uden for kvarteret og dermed også udadtil vise et andet og mere positivt billede af unge fra Charlotteager, end det portræt, de fleste naboer kender fra lokalpressen.

> Indtil videre har det i høj grad været let havearbejde, let affaldsarbejde, malearbejde, ophængning af opslag, men det er jo tanken, at det skal forgrene sig udover boligområdet, og der skal komme nogle… tanken er at det ikke kun skal være ejendomsfunktionærerne der skal være arbejdsgivere (*Iscenesætteren,* I4).

I organiseringen af lommepengearbejdet er der endelig lagt vægt på, at få de unge til at arbejde sammen i grupper og træne dem i at fungere i kollektive sammenhænge. Der lægges vægt på gruppedynamik og samarbejdsrelationer samtidig med, at det er meningen, at projektet skal være med til at vise alternativer for de unge i forhold til, hvad man kan bruge sin fritid på.

> Det er jo også væsentligt, de unge går jo også rundt og viser et alternativ til, hvad man kan lave som ung, fordi de går meget op i at opføre sig ordentligt. Det er meget det, det handler om. Og lige nu har de jo brandet sig selv gennem det der tøj… det handler om den gode rollemodel og et

> sammenhold også, det er ikke så vigtigt, hvad de egentlig laver. Så er der kommet nogle elementer på efterfølgende, sådan noget som deres økonomi og hvordan… så finder man ud af, at der er nogle bureaukratiske systemer, de skal have en Nemkonto, alle de der ting. Der er ikke nogen, der tager sig af det pædagogiske der, skolen beskæftiger sig ikke med den slags problemstillinger, og forældrene gider det knap nok heller. Så kommer der også lige pludseligt sådan nogle ting omkring system-Danmark, hvor de får lidt af en aha-oplevelse, ikke at de selv løser problemerne, men det er alligevel noget, der bliver mere nærværende (*Iscenesætteren*, I4).

Fædrene på banen – kvarterets nye bus

"Det er faktisk den første store mandeworkshop, hvor vi er med, hvor det er os, der er værter, og der er fuldt hus"

Ligesom lommepengeprojektet starter det andet projekt, der er blevet udvalgt på workshoppen sidst på efteråret, så småt op i starten af foråret 2011. I forhold til lommepengeprojektet er det en helt anden type af samarbejdspartner, der her skal smedes en alliance med. Hvor der i lommepengeprojektet er tale om formelle og institutionaliserede samarbejdspartnerne i form af ejendomskontorerne og klubben (udover de unges forældre), er der med Fædrene på banen tale om en mere løst organiseret gruppe, som det ikke hidtil i arbejdet med helhedsplanen er lykkes at skabe en tættere kontakt til. Helt tilbage i slutningen af 2008 havde 'cirkusvognen' i forbindelse med en intern workshop om revidering af helhedsplanens mål og succeskriterier formuleret et mål om at få etableret en fædregruppe i Charlotteager, men siden er der ikke sket afgørende fremskridt på dette område, især hvad angår fædrene med etnisk minoritetsbaggrund. Allerede i foråret 2008 havde det daværende projektsekretariatet med de mobile havekasser fået skabt kontakt til en stor gruppe af kvinder med etnisk minoritetsbaggrund, men endnu er det ikke lykkes at finde det, der skulle til for at få engageret fædrene især med henblik på at tage ansvar for gruppen af udsatte unge i boligområdet. Med Fædrene på banen i starten af 2011 kommer der skred i tingene, og sekretariatet finder ud af, 'hvilke knapper der skal trykkes på'. I første omgang er den knap, der trykkes på, indkøb og design af en ny bus til kvarteret.

> Vi har jo gennem hele helhedsplanen snakket om mobilitet, og det der med at komme ud af området. Vi tager jo kontakt til den gruppe af fædre, der egentlig er omkring noget søndagsfodbold. I virkeligheden har vi jo mange møder med dem, og der er der også en stemning for, at man skal have en bus, pga. af stemningen ved det med at tage af sted. Der er et eller

> andet omkring den der bus. Så det, der er grundtanken, det er, at fædre, også selv om det ikke er din egen far, eller for sags skyld mødre, har mulighed for at tage nogle børn med ud på nogle oplevelser (*Iscenesætteren*, I4).

Efter at *designeren* og *iscenesætteren* har vejret stemningen og besluttet, at bussen skal være omdrejningsprojektet for projektet, bliver det næste skridt at invitere boligområdets mænd og fædre til en workshop, hvor idéen kan lanceres samtidig med, at der skabes ejerskab til projektet og organiseres en gruppe omkring det. Selv om man på forhånd har stukket en finger i jorden, er der ingen garanti for, at en kritisk masse af fædre dukker op, men igen lykkes det at trykke på de rigtige knapper, og workshoppen bliver et stort tilløbsstykke.

> *Designeren*: Der ved jeg godt, hvorfor vi får så mange med til workshoppen. Vi har jo kontakt til de ældre beboere ovre i mandeklubben, og så var vi ovre til noget ramadanfest eller et eller andet, og vi ender med at spise med. Så kommer imamen ned også, og han hører lidt om det, vi laver, og vi siger, at "det er vigtigt og bla bla bla", og [*lokalpolitikeren*] er også med. Så stiller imamen sig op og siger, "prøv at hør, det er vigtigt, at I engagerer jer i forhold til de unge, og nu er der det her møde i aften, og det er vigtigt, at alle kommer og er med." Så på den måde kan man sige, at vi trækker jo også i nogle af de tråde der.
>
> *Iscenesætteren*: Men det er jo faktisk første gang, de mødes jo ofte, men det er første gang, der er noget på færde, hvor de faktisk bliver orienterede om, hvad sker der i deres kvarter omkring de unge. Det er faktisk den første store mandeworkshop, hvor vi er med, hvor det er os, der er værter, og der er fuldt hus, ikke (I4).

På workshoppen fremlægges idéen og tankerne bag bussen og organisering omkring den.

> Så vi fremlægger under overskriften "Forening, netværk og forretning". Vi har en idé med, at bussen skal blive til en forretning også. Der er idéerne faktisk blevet valgt ud, så der introducerer vi faktisk bare valget og prøver at forklare dem, hvad mulighederne også er for dem. Hvad det er for en kobling, vi snakker om her, det er ikke et eller andet stift, med at "I skal et eller andet." De skal jo se potentialet i bussen (*Iscenesætteren*, I4).

Der viser sig at være opbakning til projektet på workshoppen, og det lykkes at organisere en mindre kerne af mænd til i første omgang at stå for at varetage ansvaret for udlån og tilsyn med bussen.

Figur 39: Kvarterets nye bus

Nu hvor der er skabt opbakning blandt fædrene, og efter at der er blevet indkøbt en billig og brugt minibus, starter *designeren* og *iscenesætteren* ligesom i lommepengeprojektet med at udvikle en identitet og et logo for projektet. Ud over at skabe en visuel identitet til bussen bruges designprocessen som et redskab til at skabe ejerskab hos 'den anden part' i projektet, de lokale børn og unge. I arbejdet med logoet arbejdes der videre med det logo, der er skabt til lommepengeprojektet, men i stedet for "De aktive unge" ændres logo-teksten til "De aktive beboere".

> Det her logo, det bliver så også sat i spil i forhold til, hvordan du brander den her bus. De unge er jo med til at se, de laver en tegning, så pludselig er den her på tøjet, og den er også på den her bus. Så deres virkelighed, fra at "Gud, det er noget, vi har siddet og tegnet" til, at man ser det i det fysiske, der er ikke særlig langt. Det er jo også med til at påvirke dem i forhold til, hvordan du kan rykke ved virkeligheden. Du kan godt have en idé, og så gøre noget ved det, og så kan det sgu' blive implementeret. Så har vi jo ikke ændret særligt meget ved det andet, end at vi bare har sagt, "wauw, det kunne være fedt at forstørre det op, kæmpe stort på bussen." Og så fik vi en lokal virksomhed, hvor der sidder en dame, som er supergod, til rent praktisk at sige, "ok, det kan godt være, det ikke kan lade sig gøre, men lad mig lige prøve, vi rykker lige", og så pludselig så er den der. Så det er også en overvejelse, vi manipulerer så lidt med det som overho-

vedet muligt i forhold til, at det kan afspejles i deres virkelighed (*Designeren*, I4).

Først på sommeren står kvarterets nye bus klar, og sammen med Aktivitetsbanen og Lommepengeprojektet bliver den indviet og indgår som et vigtigt element i den store reception lige inden sommerferien.

Den store reception

Efter en længere fortælling med både op- og nedture, succeser og nederlag, fastlåste situationer og vendepunkter er vi nu tilbage ved den solbeskinnede junidag i 2011, hvor hele historien sluttede til at begynde med. Til indvielsen af Lommepengeprojektet, kvarterets nye bus og Aktivitetsbanen tropper både høj og lav fra Charlotteager og Hedehusene op, og som kransekagefigurer for hele ceremonien optræder den lokale borgmester og den daværende socialminister, som fortalt på afhandlingens første sider. Der trykkes hænder, klippes bånd og holdes taler, det hele på en scene skabt af boligområdet og lokalsamfundet i fællesskab.

> Til den reception, det er jo den reception, hvor der har været absolut flest, der er jo næsten 300 mennesker, der dukker op den junidag fra kl. 11, midt på dagen, det er helt vildt. Skolen skinner selvfølgelig også, men at der kommer så mange, det er virkelig… (*Iscenesætteren,* I4).

Figur 40: Den store reception

Her slutter fortællingen om Det Bedste i Charlottekvarteret, og dermed historien om den læreproces, der udspiller sig fra den grå oktoberdag, hvor cirkusvognen kører fast i Grønningen til den smukke junidag, hvor alt nærmer sig et fuldendt øjeblik. Hvad man kan lære af denne historie, vil jeg forsøge at give min fortolkning af i afhandlingens næste kapitel.

Epilog: De følgende helhedsplaner og hvad der siden skete

Hvor afhandlingens fortælling således slutter en junidag i 2011, lever arbejdet med helhedsplanen videre, og den samlede historie om det eksperimentelle lokalsamfundsarbejde i Charlotteager er stadig i færd med at blive skrevet. I løbet af foråret 2011 starter arbejdet med ansøgning om en ny helhedsplan (som beskrevet i kapitel 6), og i sommeren 2012 tages der hul på en ny 4-årig helhedsplan med titlen Charlottekvarteret – Mennesker i fokus, som forlænges med yderligere 4 år i 2016. Ud af det samlede persongalleri, som optræder i denne afhandlings fortælling, fortsætter *designeren*, *iscenesætteren* og *orgelbyggeren* med at spille centrale roller i den videre historie, mens de øvrige personer efterhånden og af forskellige årsager forlader arbejdet med helhedsplanerne. Efter at have udtjent sin pligt erstattes den oprindelige cirkusvogn af en mere rummelig pavillon. Cirkusvognen forsvinder imidlertid ikke ud af billedet, da den nye pavillon udsmykkes med et maleri af cirkusvognen på husgavlen, og i de lokale folkemunde fortsætter man med at titulere den boligsociale indsats som 'cirkusvognen'.

I årene efter den store reception oplever medarbejderne i 'cirkusvognen' en stigende anerkendelse. I efteråret 2011 indstilles Charlottekvarteret til det daværende Integrationsministeriums Integrationspris, og i de boligsociale fagkredse bliver *designeren*, *iscenesætteren* og *orgelbyggeren* efterhånden kendte ansigter, der optræder på boligsociale årskonferencer og underviser i samskabelse på boligsociale diplommoduler.

Inden for rammerne af de senere helhedsplaner fortsætter arbejdet med at videreudvikle og forfine den grundskabelon, der er blevet udviklet i Det Bedste i Charlottekvarteret. Som led i denne videreudvikling konceptualiseres grundskabelonen som en særlig tilgang og metode til 'urban pædagogik' og lokalsamfundsudvikling, der på hhv. engelsk og dansk benævnes *urban co-creation* og urban samskabelse (Frandsen & Pfeiffer, 2014; Hagedorn et al., 2014; Larsen et al., 2017).

De mere politiske impulser hos medlemmerne af Supertanker-gruppen, som har haft snævre rammer at udfolde sig under i helhedsplanens regi, får i de føl-

gende år afløb gennem forskellige 'aktioner' på den nationalpolitiske arena. Fra 2013-2014 deltager *aktionsforskeren* på invitation fra den daværende Minister for By, Bolig og Landdistrikter i tænketanken Byen 2025, hvis anbefalinger bidrager til at bane vej for den ændring af planloven, der giver kommuner mulighed for at stille krav om op til 24% almene boliger i en lokalplan (Tænketanken Byen 2025, 2014; Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter, 2015). Og *designeren* og *iscenesætteren* redigerer en 'coffee table book' om Charlottekvarteret, der forsøger at forandre billedet af de udsatte boligområder og deres beboere i den nationale offentlighed (Hagedorn et al., 2014).

Og mens disse ord skrives sidder der sikkert en lille håndfuld personer i 'cirkusvognen' sammen med lokale ansigter fra Charlottekvarteret og brygger på noget nyt.

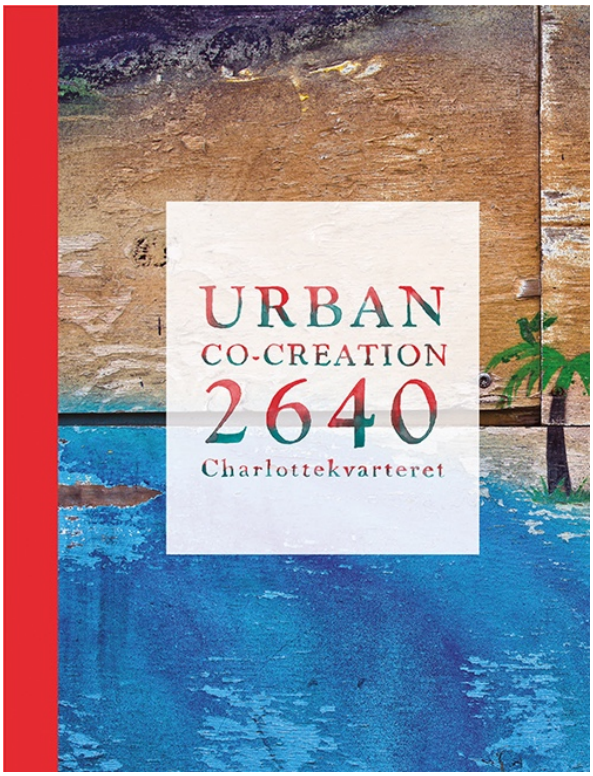

Figur 41: Urban Co-creation 2640 Charlottekvarteret

Kapitel 12
10 udsagn om samskabelse og eksperimentelle læreprocesser i boligsocialt arbejde

Indledning

Formålet med eksperimentet Det Bedste i Charlottekvarteret var at udvikle og afprøve metoder og problemløsninger, der kunne bidrage til at forbedre Charlottekvarterets situation. På det praktiske plan producerede eksperimentet en tilgang og en metode til urban samskabelse, der med tiden har vundet bred anerkendelse for sine resultater både lokalt og i det bredere boligsociale felt.

Hensigten med afhandlingen om Det Bedste i Charlottekvarteret er *for det første* at analysere eksperimentet og formidle dets praktiske resultater til et bredere publikum. Med andre ord handler det om at definere og forklare, *hvad* urban samskabelse er, og samtidig om at vurdere *hvordan* urban samskabelse på et mere generelt niveau kan bidrage til at forbedre udsatte og forsømte boligområders situation.

Som jeg har argumenteret for i det indledende kapitel er Det Bedste i Charlottekvarteret ikke kun interessant som case, fordi helhedsplanen med tiden viste sig at blive et særligt vellykket eksperiment, som kan lære os noget om, hvordan vi kan håndtere problemer i udsatte boligområder. Fortællingen om Det Bedste i Charlottekvarteret er også interessant, fordi eksperimentet i starten løb ind i store vanskeligheder og mødte stor modstand. Beretningen kan derfor lære os noget generelt om *vilkårene for eksperimenter og eksperimentelle læreprocesser i det boligsociale arbejde* i udsatte byområder. Hensigten med afhandlingen er derfor *for det andet,* at undersøge og analysere hvilke forhold, der henholdsvis hæmmer og begrænser, eller modsat fremmer og understøtter, eksperimentelle sociale læreprocesser og udvikling af evnen til kollektiv og social problemløsning i det boligsociale arbejde. Som præsenteret i det indledende kapitel lyder afhandlingens samlede problemformulering derfor: *Hvad er vilkårene for eksperimentelle læreprocesser i det boligsociale arbejde, og hvordan kan urbane samskabelsesprocesser bidrage til forbedringen af udsatte byområders situation?*

I dette kapitel vil jeg med afsæt i både afhandlingens case-fortælling og de teoretiske analyser besvare disse spørgsmål gennem 10 konkluderende udsagn.

1. Spær ikke vejen for eksperimenter

Fortællingen om Det Bedste i Charlottekvarteret er som nævnt i det store billede en historie om et vellykket eksperiment. Ikke alle dele af eksperimentet lykkedes, men den overordnede tilgang til samskabelse og den konkrete nye metode, der blev udviklet (Frandsen & Pfeiffer, 2014; Hagedorn et al., 2014; Larsen et al., 2017), har vist sig at være frugtbar og kaste gode og bredt anerkendte resultater af sig. Det er med andre ord en fortælling om værdien af forsøg og eksperimenter.

Det Bedste i Charlottekvarteret tilhørte den første generation af boligsociale helhedsplaner (Fallow, 2017), og det var karakteristisk for denne første generation, at de blev til på et tidspunkt, hvor der eksisterede et 'åbent vindue' for eksperimenter. Boligsociale helhedsplaner var på dette tidspunkt en ny opfindelse, og arbejdet med planerne var en ny og uvant opgave for Landsbyggefonden og boligselskaberne. På det tidspunkt hvor den første ansøgningsrunde om støtte til boligsociale helhedsplaner løb af stablen, fandtes der derfor ikke de detaljerede regulativer og vejledninger, som blev formuleret senere hen (Landsbyggefonden, 2015). I et vist omfang kan hele den første generation af boligsociale helhedsplaner, der blev igangsat i 2007, ses som eksperimenter, selv om mange af dem byggede delvist videre på tidligere erfaringer og etablerede boligsociale indsatser.

Det positive aspekt ved denne situation var det åbne vindue for eksperimenter og muligheden for, at nye aktører kunne prøve kræfter med, og sætte deres præg på, det boligsociale arbejde. Det negative aspekt var, at der herskede en vis portion 'glad amatørisme', og at der blev igangsat og brugt ressourcer på en række mindre velovervejede og mindre succesfulde indsatser og projekter.

Siden den første generation af helhedsplaner er der gradvist blevet opbygget en større kapacitet og professionalitet i både Landsbyggefonden og hos boligselskaberne i forhold til understøttelsen af det boligsociale arbejde. Sideløbende har Center for Boligsocial Udvikling evalueret en række forskellige projekter og metoder og dokumenteret deres resultater og effekter. Når der skal søges om midler og formuleres indsatser og projekter til nye helhedsplaner, kan man nu slå op i Center for Boligsocial Udviklings mange rapporter, håndbøger og problemløsningskataloger (se f.eks. Avlund & Kuipers, 2015) og finde velafprøvede metoder – herunder rapporter om bl.a. samarbejdet med skolen og arbejdet med børn og unge i Charlottekvarteret (Mygind et al., 2015, Foldgast et al., 2016). Og Landsbyggefonden stiller i forbindelse med ansøgninger om tilskud til boligsociale ind-

satser nu også krav om dokumentation for, at "størstedelen af de planlagte initiativer har dokumenteret effekt" (Landsbyggefonden, 2015, s. 5).

På den ene side kan dette ses som en positiv historie om social læring og opbygning og styrkelse af kollektiv problemløsningskapacitet inden for det boligsociale felt. Men på den anden side indebærer den stigende formalisering og kravet om evidens en indsnævring af muligheden for eksperimenter og for udvikling af helt nye løsninger – en begrænsning af 'undersøgelsesfriheden' som Dewey ville sige det. Det forekommer således som et paradoks, at en metode, som netop er blevet udviklet inden for rammerne et eksperimentel frirum i Charlottekvarteret, nu indgår som en af de kodificerede evidensbaserede problemløsningsmetoder, ansøgere om tilskud til nye indsatser kan vælge iblandt. En metode som altså formentlig aldrig var blevet udviklet, hvis kravet om evidens havde eksisteret, da den første helhedsplan i Charlottekvarteret i sin tid blev sat i gang. Som konsekvens hæmmes og begrænses muligheden for en fortsat udvikling og læring inden for det boligsociale arbejde, som så at sige 'stivner i sine vante former'. Frem for en *facilitering* af fortsatte eksperimentelle og sociale læreprocesser sker der en *disciplinering*, hvor det boligsociale arbejde kategoriseres og reguleres af hensyn til de øvre beslutningshierarkiers behov for at styre og 'sikre kvalitet' – noget som formentlig skaber en følelse af kontrol og tryghed i de øvre beslutningshierarkier, men som ikke nødvendigvis er til fordel for den forbedrede evne til problemløsning og den fortsatte sociale læreproces i det boligsociale praksisfelt generelt (Larsen et al., 2017).

Hvis det boligsociale arbejde ikke skal stivne i sin velkendte form, må der derfor blødes op for kravet om, at "størstedelen af de planlagte initiativer har dokumenteret effekt." Det er helt rimeligt at forlange, at ansøgere om støtte til boligsociale indsatser, skal studere den eksisterende 'vidensbase' i det boligsociale felt og sætte sig ind i, hvilke eksisterende løsninger og metoder, der allerede har vist sig at virke. Der er med andre ord ingen grund til, at opfinde en masse dybe tallerkener. Men i stedet for at kræve at hovedparten af de planlagte initiativer skal have dokumenteret effekt, kunne man nøjes med at stille krav om, at de eksisterende problemløsningskataloger skal *studeres og analyseres,* og at de projekter og problemløsningsforslag, man lokalt har udviklet og ansøger om midler til er blevet *kvalificeret og prioriteret* på baggrund af denne forundersøgelse. Selv i det omfang man på baggrund af en sådan forundersøgelse vælger at tage udgangspunkt i eksisterende problemløsningsmetoder, skal man endvidere huske, at enhver situation er unik, og at metoder altid må 'situeres' og tilpasses i forhold til den unikke problematiske situation et givent udsat boligområde står over for (Simonsen et al., 2013; Bratteteig et al., 2012, s. 118-119). Af denne årsag vil alle nye lokale projekter og initiativer i en eller udstrækning have karakter af eksperimenter.

Det kan derfor være relevant her at gentage den 'første fornuftsregel', som Peirce i sin tid opstillede som vejledende princip for filosofien og videnskaben, og som også kunne være et retningsgivende princip for det boligsociale arbejde:

> Af denne første, og i en hvis forstand denne eneste, fornuftsregel, at man for at lære må ønske at lære, og at man i kraft af dette ønske ikke stiller sig tilfreds med det, man allerede er tilbøjelig til at tænke, følger en logisk slutning, som i sig selv fortjener at blive indgraveret på filosofiens altertavler:
>
> Spær ikke vejen for eksperimentel undersøgelse (Peirce, 1965a).

Figur 42: Cirkusvognen på vej ind i Charlottekvarteret

2. Sociale eksperimenter kræver grundige forundersøgelser

Anbefalingen om ikke at spærre vejen for eksperimenter skal ikke ses som et forsvar for blind eksperimentalisme eller en naiv 'learning by doing'-tilgang. Gode problemløsningsforslag og hypoteser opstår ikke ud af det blå, men er, som vi allerede har været inde på, i det fleste tilfælde et resultat af grundige forundersøgelse og afdækninger af problemsituationer. Som Dewey skriver, er de tilfælde, hvor en mulig problemløsning viser sig som et øjeblikkeligt og spontant indfald, tilfælde, hvor der allerede foreligger tidligere erfaringer med håndtering af lignende situationer (Dewey, 1986, s. 112). I mange tilfælde vil fastlæggelse af en problemløsning imidlertid kræve en længere og mere kontrolleret proces. Et spontant indfald bliver først til "en idé, når det udforskes i forhold til dets funktionelle egnethed; dets evne som problemløsning i håndteringen af en given situation" (Dewey, 1986, s. 115).

Udvikling af et indfald til en idé kræver altså ifølge Dewey en nærmere afdækning af de praktiske omstændigheder og sagsforhold, som der må tages højde for i en enhver relevant problemløsning, der foreslås. Disse praktiske omstændigheder kan handle om f.eks. fysiske forhold, økonomi, teknologi, organisatoriske omstændigheder og sociale forhold. Er der er tale om sociale problemsituationer vil en forudsætning for en god problemløsning altid være et godt samarbejde mellem de personer, grupper og organisationer, der i et eller andet omfang skal deltage i realiseringen af løsningsforslaget, dvs. deltage i udførelsen af det sociale eksperiment. En forudsætning for et vellykket socialt eksperiment er med andre ord en grundig forundersøgelse og dialog med berørte og involverede parter med henblik på udvikling af fælles problemforståelser og løsningsforslag som grundlag for et robust samarbejde.

I historien om Det Bedste i Charlottekvarteret var en del af forklaringen på projektets store startvanskeligheder netop manglen på mere grundige forundersøgelser og en mere bredt forankret samarbejdskonstruktion omkring helhedsplanen. En række omstændigheder var således ikke klarlagt på det tidspunkt, hvor eksperimentet blev igangsat – herunder de fysiske forhold omkring etablering af det urbane laboratorium, de tekniske forudsætninger for udvikling af Beboer-TV, de organisatoriske og økonomiske rammer for den 'semi-autonome enhed' samt spørgsmålet om sammensætning af det hold, der skulle udføre eksperimentet. Samtidig havde der af forskellige årsager kun været begrænset dialog med en række lokale samarbejdspartnere.

> Så skulle man måske være startet med, inden man gik til de unge og til beboerne, så skulle man måske tage samtlige interessegrupper til et eller andet kort briefingmøde, starte med at lave et samarbejde. Hvor jeg synes

> samarbejdet sådan kom hen ad vejen. Der skulle man måske have gjort det omvendt og have startet med at sige, "vi inviterer lige skolen, klubben og institutionerne og fortæller, hvem vi er, og hvad det er." Fordi rigtig mange af mine kolleger, det var sådan noget de hørte hist og pist og rygter… og det er den hårde måde at gøre det på, fordi ligesom mig, så har rigtig mange af mine kolleger været der længe og har mange fordomme over for nye projekter og ting og sager, fordi vi har set det være så smart (*Klubmedarbejderen,* HV3).

Forundersøgelser og dialoger med berørte parter og mulige samarbejdspartere er ressourcekrævende, og det vil altid være et praktisk spørgsmål hvor meget tid og hvor mange ressourcer, man skal sætte af til denne del af en eksperimentel undersøgelse. I forhold til Det Bedste i Charlottekvarteret var der som nævnt en række faktorer, der spillede ind og betød, at forarbejdet ikke var tilstrækkeligt færdigt, da projektet blev sat i gang. Den lange række af praktiske, tekniske og organisatoriske besværligheder sammen med de personlige konflikter både på de indre og ydre linjer i helhedsplanens startfase var tæt på at aflive hele eksperimentet, og det gjorde opstarten unødvendig hård og opslidende for en række personer. Sociale eksperimenter skaber pr. definition forvirring og forstyrrelser, fordi der er tale om brud med indgroede rutiner og handlemønstre. Men et grundigt forarbejde og en bred social forankring kan forbedre mulighederne for, at eksperimenter bliver succesfulde og mindre opslidende for de personer, der udfører dem.

3. Tillid og demokratisk samarbejdskultur er en forudsætning for kollektiv problemløsning

Som redegjort for i kapitel 4 er Deweys teori om eksperimentel undersøgelse og læring i udgangspunkt en naturalistisk teori om menneskelig erfaring. Eksperimentel undersøgelse er for Dewey den måde, mennesker som tænkende organismer søger at håndtere ubalancer i relationen til deres omgivende fysiske og sociale miljø gennem mere eller mindre kontrollerede eksperimenter. Da mennesket samtidig er et socialt dyr, vil mennesker have en naturlig tilbøjelighed til at samarbejde om håndtering af de problemsituationer og konflikter, der opstår i interaktionen mellem mennesker og mellem mennesker og det fysiske miljø.

Som fortællingen om Det Bedste i Charlottekvarteret viser, kan der imidlertid være en række tilfælde, hvor mennesker af forskellige årsager *ikke* vælger at samarbejde. Planlægningsforskeren Charles Hoch hævder således, at de teorier, der baserer sig på Deweys pragmatisme, lider under en 'naturalistisk bias'.

> … mainstreamteoretikerne overvejer ikke, hvorfor nogen skulle *vælge* læring som den primære måde at planlægge på. Dette valg er blevet foregrebet gennem lokaliseringen af læring eller pragmatisk undersøgelse i selve den menneskelige erfarings struktur (Hoch, 1984, s. 341).

Idet de sætter deres lid til, at tilskyndelsen til socialt samarbejde er en grundlæggende menneskelig tilbøjelighed, overser de pragmatiske læringsteorier ifølge Hoch alle de årsager, der kan være til, at mennesker fravælger at deltage i fælles social problemløsning.

> … grænserne for pragmatisk undersøgelse viser sig hurtigt når denne tillid bryder ned; når der opstår uoverensstemmelser mellem forskellige klasser, køn, sociale lag eller sociale grupper om, hvad der kan ses som en meningsfuld konsekvens…; eller når individer på baggrund af irrationelle impulser og ønsker helt afviser relevansen af pragmatisk undersøgelse... (Hoch, 1984, s. 342).

Fortællingen om Det Bedste i Charlottekvarteret bekræfter et stykke af vejen Hochs skepsis. På den ene side viser casen, at fordomme, gensidig mistillid, uoverensstemmelser mellem forskellige sociale og kulturelle grupper, personlige konflikter samt en kultur, der ikke er orienteret mod bredt samarbejde, kan stille sig i vejen for samarbejdet om fælles læring og problemløsning. På den anden side viser fortællingen også, at det er muligt at forandre en sådan situation.

En nærmere læsning af Dewey viser da også, at han ikke nøjes med at sætte sin lid menneskers naturlige tilbøjelighed til at samarbejde. Som redegjort for i kapitel 4 er evnen til eksperimentel undersøgelse noget, der ifølge Dewey må tillæres socialt og kulturelt, og socialt samarbejde er noget, der skal kultiveres gennem uddannelse og understøttes af demokratiske institutioner – udvikling af en skabende demokratisk kultur er med Deweys ord en opgave, der ligger foran os (Dewey, 2008).

Fortællingen om Det Bedste i Charlottekvarteret viser et langt stykke af vejen, hvordan det er muligt at kultivere en fælles samarbejdskultur og overvinde mistillid gennem et vedholdende arbejde på at opbygge og vedligeholde personlige relationer og en stædig insisteren på at søge samarbejdet som vejen frem på trods af forskelle og uoverensstemmelser. I udsatte boligområder som Charlotteager, hvor tilliden til omverden, af gode årsager som dem geografen Ash Amin peger på i kapitel 3, kan være lille, er arbejdet med de personlige relationer helt afgørende for den sociale læring og for opbygning af kollektiv problemløsningskapacitet.

> Det er jo lige nøjagtig derfor, at Det Bedste har kunnet gøre nogle ting, fordi de har opbygget de der relationer. Jeg tror ikke på, at du kan arbejde på den måde i Charlotteager, hvis du ikke har de relationer. Jeg tror slet

> ikke på, det kan lade sig gøre. Man kan ikke bare komme ind og tro, at man kan forandre verden. Det kan man ikke på den måde, selv om man har gode intentioner, så er du nødt til… rigtig meget af det, er personrelateret, sådan er det. … Tilliden er ikke noget du har pr. automatik, den gør man sig fortjent til, og det tager tid, rigtig lang tid. Det er ikke noget, man får på en måned, så kan de godt synes, "[*designeren*], han er da en sjov fyr, han er da meget fin at være sammen med, men om jeg stoler på ham? Tja…" Det tager måske et år eller to (*Klubmedarbejderen*, HV3).

Overvindelse af mistillid handler altså at om opbygge relationer, og udvikling af demokratiske samarbejdsformer handler om at udvikle en kultur, som gennemsyrer det daglige liv og former den enkelte persons attituder og holdninger i mødet med andre (Dewey, 2008). Opbygning af samarbejdsrelationer og kollektiv problemløsningskapacitet er altså noget, der med klubmedarbejderens ord "tager tid, rigtig lang tid". Det er derfor afgørende at både den enkelte boligsociale medarbejder og de organisationer, der finansierer og understøtter det boligsociale arbejde – i form af Landsbyggefonden, boligselskaber og kommunerne – er indstillet på at investere og engagere sig langsigtet i udviklingen af de udsatte boligområder.

4. Læreprocesser kræver kontinuitet

I fortællingen om Det Bedste i Charlottekvarteret går der halvandet år fra helhedsplanen igangsættes, til samskabelsestilgangen for alvor bærer frugt, og det første helt igennem vellykkede projekt realiseres i form af det såkaldte 'skraldespandsprojekt'. Med dette projekt skabes der i lille skala en grundskabelon for urban og kulturel samskabelse, *urban co-creation,* som flere af de senere projekter i både denne samt de efterfølgende helhedsplaner forfiner, skalerer op og konceptualiserer (Frandsen & Pfeiffer, 2014).

At der går halvandet år, før det første helt igennem vellykkede projekt gennemføres, skyldes i dette tilfælde, at Supertanker-gruppen skal finde fodfæste i de nye og uvante rammer, have tid til at opbygge nye lokale samarbejdsrelationer og overvinde en række organisatoriske, tekniske og fysiske udfordringer, der besværliggør opstarten. Ikke desto mindre vidner tidsperspektivet om, at eksperimentelle læreprocesser tager tid og kræver kontinuitet. Udnyttelsen af mulighederne i den grundskabelon, der opfindes med 'skraldespandsprojektet', bliver således langt fra fuldt udnyttede i den første helhedsplan, og flere af potentialerne for såvel Charlotteager og det bredere lokalsamfund i Hedehusene har først vist med den anden og tredje helhedsplan (Hagedorn et al., 2014; Larsen et al., 2017).

Med Deweys ord er *kontinuitet i erfaringen* og det forhold, at "enhver erfaring både optager noget fra de erfaringer, som er gået forud og på en eller anden må-

de forandrer kvaliteten af dem, som følger efter" (Dewey, 1969, s. 204), afgørende for både individuelle og sociale læreprocesser. Kontinuitet indebærer, at der overføres noget fra en situation til en anden, og at det som tilegnes "af viden og færdigheder i én situation, bliver et redskab til forståelse og effektiv behandling af de situationer, som følger" (Dewey, 1969, s. 213).

Betydning af kontinuitet i erfaringen i forhold til menneskelige læreprocesser understreges af flere læringsteorier udover Deweys, bl.a. i de to brødre Hubert og Stuart Dreyfus' såkaldte Dreyfus-model (Flyvbjerg, 1991). I Dreyfus-brødrenes studier af læreprocesser viste det sig, at mennesker bevæger sig gennem en række trin og faser i tilegnelsen af nye færdigheder. Kun i tilfælde hvor kontinuitet i erfaringen er mulig og finder sted, kan individer og grupper nå til de øverste trin i menneskelige læreprocesser. I menneskers bevægelse fra de lavere læringstrin som *begyndere* og *kompetente udøvere* til de mere avancerede niveauer som *kyndige udøvere* og *eksperter* sker der ifølge Dreyfus-brødrene et kvalitativt spring. Hvor begynderniveauet er kendetegnet ved regelbaseret handling og bevidst efterfølgelse af formaliserede teknikker og problemløsningsmetoder, er de mere avancerede niveauer kendetegnet ved en mere spontan, erfaringsbaseret og holistisk form for problemløsning, hvor problem og løsning næsten identificeres intuitivt, og hvor "*[e]rfaring* på egen krop gennem blandt andet *trial-and-error* er … vigtigere end nogen form for kontekstuafhængige og eksplicitte, verbalt formulerede fakta og regler" (Flyvbjerg, 1991, 26).

> Den kyndige udøver er typisk dybt involveret i sine handlinger og har udviklet et *perspektiv* på grundlag af forudgående hændelser og erfaringer. Perspektivet får bestemte træk ved en situation til at stå frem og andre til at træde i baggrunden. Nye hændelser og erfaringer ændrer de fremstående træk, planer og forventninger, og dermed handlinger. Der sker ikke et objektivt valg eller en bevidst vurdering af hensigtsmæssighed, sådan som det er tilfældet for valg af elementer, regler og planer. Valget træffes bare – så meget står fast rent fænomenologisk. Og tilsyneladende sker det, fordi den kyndige udøver har oplevet tilsvarende situationer tidligere. Mindet om disse udløser via spontan fortolkning og intuitive skøn planer, som svarer til planer, der har virket tidligere. Mindet om tidligere situationer udløser desuden forventninger om hændelser, der også svarer til de, som indtraf tidligere i tilsvarende situationer (Flyvbjerg, 1991, s. 30).

Både Deweys og Dreyfus-brødrenes studier peger på, at det afgørende for læreprocesser og opbygning af kollektiv problemløsningskapacitet inden for det boligsociale praksisfelt ikke kun handler om kortlægninger af, 'hvad der virker', og indsamling og formalisering af problemløsningsmetoder i diverse problemløsningskataloger. Disse har selvfølgelig værdi især for begyndere inden for det boligsociale arbejde, og når nye indsatser og boligsociale helhedsplaner skal sættes i

gang og udvikles. Mindst ligeså afgørende for udviklingen af problemløsningskapaciteten og skabelsen af *kyndige udøvere og eksperter* indenfor boligsocialt arbejde er imidlertid muligheden for *kontinuitet i erfaring* for de boligsociale praktikere – med andre ord at de boligsociale medarbejdere har mulighed for at opbygge erfaring over længere tid som f.eks. i Charlotteager, hvor nogle af de samme personer i skrivende stund har arbejdet i snart 10 år. Det er altså afgørende, at boligselskaberne som arbejdsgivere formår at fastholde de boligsociale medarbejdere i længere karriereforløb og giver dem mulighed for at dygtiggøre sig og opbygge erfaring. Netop dette er en af udfordringerne i det boligsociale arbejde, som ofte er kendetegnet ved en fragmenteret projektkultur, hvor det ene projekt afløser det andet, og der er stor udskiftning blandt medarbejderne med en vis udbrændthed hos både de boligsociale praktikere selv samt deres lokale samarbejdspartnere til følge – som det også var kendetegnende for de første år af det boligsociale arbejde i Charlottekvarteret, inden arbejdet med helhedsplanerne blev sat i gang.

5. Social læring kræver gode arbejdsvilkår

Både af hensyn til muligheden for at opbygge tillid og samarbejdsrelationer og af hensyn til de boligsociale medarbejderes mulighed for at udvikle kundskab og ekspertise er det altså afgørende, at Landsbyggefonden, boligselskaberne, kommunerne samt andre mulige samarbejdspartnere engagerer sig i mere langsigtede indsatser og investerer i langsigtet fastholdelse af de boligsociale medarbejdere.

Som fortællingen om Det Bedste i Charlottekvarteret viser, kræver det et stort personligt engagement hos de boligsociale medarbejdere, hvis indsatserne skal have en chance for at lykkes. Det boligsociale arbejde er til tider præget af et højt konfliktniveau og kræver håndtering af mange sociale relationer, som det kræver et stort arbejde at vedligeholde. Samtidig sidder de boligsociale medarbejder ofte i prekære ansættelsessituationer med tidsbegrænsede projektansættelser uden klare strukturer for avancement og længere karriereforløb inden for boligorganisationerne. Med andre ord er det boligsociale arbejde kendetegnet af en ubalance mellem de krav og forventninger, der stilles, og de arbejdsvilkår og karrieremuligheder, der tilbydes.

Denne situationen hænger til dels sammen med, at det boligsociale arbejde på mange måder er en svagt organiseret profession. De boligsociale medarbejdere har mange forskellige uddannelsesmæssige baggrunde og sidder som nævnt ofte i midlertidige projektansættelser. Deres faglige identitet som boligsociale medarbejdere er derfor relativt svag, og der eksisterer ikke fælles faglige sammenslutninger og organisationer af lokalsamfundsarbejdere, som det kendes fra f.eks. Storbritannien (Craig et al., 2011), der kan skabe en stærkere professionsidentitet

og give medarbejdere en fælles og selvstændig stemme. En del af løsningen på problemet med de dårlige arbejdsvilkår handler derfor om det, man kunne kalde *professionsempowerment* – en mægtiggørelse af de boligsociale medarbejdere som udøvere af en specifik profession, og som både indebærer en stærkere fælles faglig identitet samt en fælles faglig organisering og styrket evne til at forhandle rimelige ansættelsesvilkår og attraktive karrieremuligheder. Bedre arbejdsvilkår og karrieremuligheder for de boligsociale medarbejdere vil samtidig ikke kun være til gavn for den enkelte ansatte men også for den sociale læring og udvikling af problemløsningskapaciteten i det boligsociale felt helt overordnet.

6. Udvikling af problemløsningskapacitet forudsætter også politisk læring

Som Lotte Jensen beskriver det, kan den enkelte boligafdeling i den almene sektor "betragtes som et minisamfund med et demokratisk politisk styresystem…" (Jensen, 1997, s. 20). I dette beboerdemokrati indgår elementer af det repræsentative og det direkte demokrati, som vi kender det fra 'det store samfund'. Afdelingsbestyrelsen er det lokale beboerdemokratis repræsentative element og afdelingsmødet er er det deltagelsesdemokratiske element, hvor beboerne indgår direkte i fælles diskussioner og beslutninger vedrørende afdelingens forhold (Jensen, 1997, s. 20-24). Det er med andre ord afdelingsmødet, der fungerer som beboerdemokratiets 'offentlige sfære' i nogle tilfælde suppleret af lokale beboerblade og andre beboerdrevne medier.

Et vigtigt del af BeboerTV-projektet i Det Bedste i Charlottekvarteret gik ud på at styrke det deltagelsesdemokratiske element i Charlottekvarterets beboerdemokrati. Dette skulle ske gennem at udvikle et såkaldt Borgerforum med tv-udsendelser og møder, der tog anliggender, der gik på tværs af Charlottekvarterets tre boligafdelinger, op til debat og diskussion. Der kunne både være tale om anliggender og konfliktspørgsmål inden for boligområdet eller spørgsmål af lokalpolitisk karakter, der vedrørte boligområdets situation i lokalsamfundet og den kommunale politik i forhold hertil. Derudover kunne der også være mulighed for at tage mere landspolitiske emner, som f.eks. de udsatte byområders situation generelt, op til fælles diskussion. Med andre ord var omdrejningspunkt det Bolette Christensen betegner som lokalsamfundsudviklingens politiske dimension, som handler om skabelse af "et fællesskab, der har påtaget sig ansvar og handlekraft i forhold til fælles anliggender, dvs. som et "myndiggjort" politisk fællesskab (Christensen, 2000, s. 89).

En sådan mere politisk orienteret tilgang til lokalsamfundsarbejde kan internationalt spores helt tilbage til det tidligste lokalsamfundsarbejde i bl.a. Hull

House-settlementet, som beskrevet i kapitel 5. I dansk sammenhæng kan den mere aktivistiske form for lokalsamfundsarbejde dateres tilbage til Vesterbro Boligaktion og perioden under Otto Krabbes ledelse af Kristeligt Studentersettlement i efterkrigsårene. Det hidtil mere filantropisk orienterede lokalsamfundsarbejde på Vesterbro tog her en politisk drejning, og gennem en række aktioner, herunder produktion af filmen *Slum*, en vandreudstillingen om boligproblemerne i bydelen og en stort anlagt boligkonference, lykkedes det at sætte det lokale boligspørgsmål på den nationale politiske dagsorden (Laneth, 2011, s. 130-147). Med Otto Krabbes ord var det således en "'en pligt og en naturlig opgave' for Settlementet at engagere sig i oplysende arbejde – for at påvirke den offentlige mening til at kræve en politisk løsning på boligproblemet" (Krabbe i Laneth, 2011, s. 133-134).

Den politiske tilgang til lokalsamfundsarbejde var også fremherskende i Ole F. Hermansens introduktion til lokalsamfundsarbejde, *Socialt arbejde i de lokale fællesskaber*, den første teoretiske indføring i lokalsamfundsarbejde på dansk. For Hermansen var det således et definerende træk ved lokalsamfundsarbejde som profession, at lokale bekymringer og problemer adresseredes i deres sammenhæng med mere overordnede samfundsforhold og politiske spørgsmål (her citeret fra 2. udgaven fra 1985):

> Man kan sige at der i samfundsarbejde ligger en protest imod blot at forklare det enkelte individs eller en gruppes problemer ud fra individuelle faktorer. Man søger i samfundsarbejde at beskrive problemerne også ud fra de faktorer i samfundet, som skaber eller fastholder problemerne, og man søger at løse disse ikke alene ved anvendelse af de individuelle ressourcer, men også ved anvendelse af de ressourcer samfundet besidder (Hermansen, 1985, s. 11).

Af flere årsager blev den politiske del af eksperimentet Det Bedste i Charlottekvarteret i form af borgerforummet aldrig realiseret. Initiativet mødte modstand fra ledende repræsentanter i det lokale beboerdemokrati, og samtidig viste projektet sig at blive for ressourcekrævende set i forhold til de mange andre opgaver, der skulle løses i helhedsplanen.

Den politiske tilgang til lokalsamfundsarbejde synes generelt at have svære vilkår inden for det boligsociale arbejde. Målsætninger om politisk mægtiggørelse går dårligt i spænd med det herskende målstyringsparadigme og kravene om, at alle indsatser skal være evidensbaserende og skal kunne påvise dokumenterbare effekter. Samtidig kan åbningen af nye politiske arenaer og politisk mobilisering af nye grupper af beboere være en udfordring for eksisterende magtbastioner og magtpositioner inden for det lokale beboerdemokrati og dermed for de personer, hvis opbakning er nødvendig for overhovedet at få godkendt en boligsocial helhedsplan i de lokale afdelinger.

Med fraværet af det politisk orienterede lokalsamfundsarbejde svækkes imidlertid vilkårene for *politiske læreprocesser* og muligheden for udvikling af politisk mægtiggjorte fællesskaber – dvs. boligområder, der er bedre i stand til at håndtere interne uenigheder og samtidig til at give områderne en samlet stemme udadtil på den lokalpolitiske arena og i forhold til byudviklingen på kommunalt niveau. Derudover svækkes endvidere også muligheden for at rekruttere politisk engagerede og kompetente repræsentanter til i første omgang de lokale afdelingsbestyrelser, dernæst videre til boligselskabernes selskabsbestyrelser og i sidste ende det øvre niveau for interessevaretagelse i den almene sektor i Boligselskabernes Landsforening.

7. Samskabelse udvikler lokalsamfundet

Med bortfaldet af den politiske del af eksperimentet blev det, som Det Bedste i Charlottekvarteret først og fremmest skabte, udviklingen af en særlig tilgang og metode til *urban og kulturel samskabelse*. Ophavskvinden til begrebet samskabelse, Elinor Ostrom, definerer samskabelse som "den proces, hvorigennem inputs, der benyttes til at fremstille et gode eller en tjenesteydelse tilvejebringes af personer, der ikke tilhører den samme organisation" (Ostrom, 1996, p. 1073). Den urbane og kulturelle form for samskabelse, der udvikles med 'cirkusvognen' som omdrejningspunkt kan i forhold hertil nærmere bestemmes ved to kendetegn.

For det første et det en *urban* tilgang, fordi samskabelsen ikke blot involverer medlemmer af enkelte organisationer, men personer fra *en række forskellige grupper, organisationer og institutioner i lokalområdet.* Og for det andet er det en *kulturel* tilgang, fordi ordet 'skabelse' skal forstås bogstaveligt som *kunstnerisk og håndværksmæssig frembringelse af noget, der ikke før var til*, eller *poesi* i ordets oprindelige betydning (Larsen et al., 2017). Der er altså tale om praktisk-sanselige skabelsesprocesser, som "gør noget med et fysisk materiale, med kroppen eller noget uden for kroppen, med eller uden brug af medierende [intervening] redskaber, og med henblik på produktion af noget synligt, hørbart eller føleligt (Dewey, 1958, s. 47).

Med denne urbane og kulturelle tilgang til samskabelse i bl.a. skraldespandsprojektet, ungehaven og tryghedsprojektet samt i lignende projekter i de senere helhedsplaner (Hagedorn et al., 2014; Foldgast, 2016; Larsen et al., 2017) er det lykkes for 'cirkusvognen' at mobilisere og opbygge samarbejdsrelationer til en lang række individer, grupper og organisationer i Charlottekvarteret og Hedehusene omkring skabelsen af mindre *urbane værker (*Larsen, 2007, s. 79-80). Denne succes hviler på to forhold. For det første har den *lokale tilstedeværelse,* og den dertil knyttede mulighed for opbygning af sociale relationer med andre *brugere af lokalområdet,* været afgørende for evnen til involvere den brede kreds af samarbejdspartnere.

> *Den boligsociale koordinator*: Det som Det Bedste også har kunnet meget bedre end nogen af de projekter, jeg ellers har set, det har været de der samarbejder både med lokale virksomheder, med skoler, altså sådan lidt utraditionelle samarbejdspartnere, hvor det ellers er meget, nå ja, man samarbejder med de kommunale forvaltninger, og det er fint, men det her giver bare noget ekstra i forhold til at få de unge lidt ud.

> *Klubmedarbejderen*: De samarbejder på gadeplan, hvor mange andre samarbejder oppe på et generelt overliggende… nu siger du forvaltningsplan, ikke, det er meget fint at samarbejde med en forvaltning om et byområde, men det er mennesker, der sidder væk fra et område, ikke. Det Bedste i Charlottekvarteret har været rigtig dygtige til at samarbejde med alt og alle hernede. Og det giver altså en helt anden ting (HV3).

For det andet hviler succesen på *den kulturelle og praktisk-sanselige tilgang*. Erfaringen fra Charlottekvarteret viser med andre ord, at samarbejdet om designprocesser og praktisk håndværk har været et godt afsæt for at opbygge samarbejdsrelationer i lokalsamfundet. Den kritisk-utopiske aktionsforskning inddrager begrebet 'sansebevidsthed' til at indfange, hvordan de sanselige erfaringer i hverdagslivet kan være udgangspunkt for opbygning af relationer på tværs af sociale og kulturelle forskelle og institutionelle identiteter.

> Sansebevidsthed baserer sig på subjektets æstetiske oplevelser af hverdagslivet, og disse rummer i sig muligheden for udvikling af indre subjektivitet i samspil med andres æstetiske oplevelser af hverdagslivet. Det er med andre ord i højre grad kroppen og kropserfaringerne, som trækkes frem som afsæt for relationer til andre, end det er de rent sproglige symboler på handlingskoordineringer (Bladt, 2010).

Samme erfaring giver *klubmedarbejderen* udtryk for i et mere ligefremt og hverdagsagtig sprog:

> Og så igen den der, man skal bestemt ikke undervurdere en hammer i hånden og relationer, og hvad det giver (*Klubmedarbejderen*, HV3).

Den tilgang til lokalsamfundsudvikling, som eksperimentet Det Bedste i Charlottekvarteret udvikler sig, vil jeg kendetegne som en kombination af det Christensen betegner som udvikling af lokalsamfundet som *socio-kulturelt fællesskab* og udvikling af lokalsamfundet som *socialt skæbnefællesskab* (se kapitel 2). Udvikling af lokalsamfundet som socio-kulturelt fællesskab retter sig mod "udvikling af fællesskabs-følelse og opbygning af lokale traditioner og 'ritualer', som søger at fremme direkte interaktion mellem brugerne af det lokale område" (Christensen, 2000, s. 89). Udvikling af lokalsamfundet som *socialt skæbnefællesskab* sigter mod "opbygningen af lokale kollektive faciliteter" som f.eks. parker, medborgerhuse,

lokale institutioner, trafiksikre gader, der er tilgængelige for alle i lokalområdet (Christensen 2000, s. 89). Den urbane samskabelsestilgang kan siges at kombinere disse to tilgange, idet den involverer *en række lokale individer, grupper og organisationer i et direkte, kropsligt-sanseligt og ritualiseret samarbejde om frembringelse af fælles urbane goder og faciliteter*.

I det første kapitel i casefortællingen (kapitel 7) beskrev jeg, hvordan Hedehusene i byens epoke som industriby havde karakter af *et produktionsfællesskab*, hvor de enkelte beboere var forbundet i et skæbnefællesskab gennem deres fælles afhængighed af de ressourcer, der blev udnyttet og skabt gennem produktionen. Med lukningen af byens store virksomheder forsvandt det sociale skæbnefællesskab, der var knyttet til produktionen og Hedehusene udviklede sig til en segregeret forstad uden den store sammenhængskraft. Med sociologen Jacques Donzelots ord forvandlede Hedehusene sig fra *et produktionssamfund* til *et samfund, der aktivt skal produceres* (Hansen, 2007).

Den urbane samskabelsestilgang, der blev udviklet med Det Bedste i Charlottekvarteret og de efterfølgende helhedsplaner, kan ses som et bidrag til at genskabe Hedehusene som lokalsamfund gennem udvikling af et *urbant skæbnefællesskab*. På trods af bortfaldet af produktionen og byens segregering er byens beboere fortsat forbundet i en fælles skæbne i og med at de i større eller mindre grad alle er *brugere af et lokalområde* og som sådan er afhængige af fælles urbane ressourcer og faciliteter:

> [D]en fælles afhængighed af lokale ressourcer (kollektive goder som det bymæssige rum, infrastruktur, boligstruktur, offentlige institutioner, kulturelle og kommercielle faciliteter mv.) [skaber] en gensidig afhængighed og henvisthed til hinanden i det lokale område (Christensen, 2000, s. 87).

Opbygning af et sådant urbant skæbnefællesskab handler dermed også om at skabe urbane goder og faciliteter, som Charlottekvarterets beboere har til fælles med beboerne i naboområderne for på denne måde at bryde Charlottekvarterets isolation. Arbejdet på at ophæve kvarterets isolation kan derudover understøttes yderligere gennem skabelse af en række lokale traditioner og 'ritualer', som søger at fremme direkte interaktion på tværs af de adskilte boligområder, hvad enten det handler om kulturaftener eller fælles design- og byggeprojekter.

8. Samskabelse motiverer og engagerer

Blandt de lokale organisationer og institutioner, som helhedsplanerne i Charlotteager har samarbejdet med, har skolen en særlig status. Helt tilbage til de indledende møder i Det Bedste i Charlottekvarterets ansøgningsfase har skolen været positivt indstillet i forhold til at samarbejde med helhedsplanen. Og set fra hel-

hedsplanernes side har skolen været en strategisk samarbejdspartner, fordi skolen både fysisk og socialt kunne fungere som brobyggende led mellem Charlottekvarteret og naboområderne.

Konkret har en række samskabelsesprojekter i helhedsplanerne taget afsæt i alternative undervisningsforløb tilrettelagt i samarbejde med Charlotteskolen. I disse forløb har forskellige skoleklasser udforsket og kortlagt områder og problemstillinger, udviklet idéer og designet problemløsningsforslag, udstillet og deltaget i udvælgelse af de bedste idéer og konstrueret prototyper samt mere permanente 'urbane værker' i samarbejde med en andre række personer og organisationer i Charlottekvarteret og Hedehusene. Fra Supertanker-gruppens side var der fra starten en idé om at arbejde med designprocesser som katalysator for social interaktion, men den mere konkrete metode til at gøre dette i samarbejde med børn og unge blev udviklet løbende og først med skraldespandsprojektet blev den skabelon skabt, som siden er blevet videreudviklet og konceptualiseret (Frandsen & Pfeiffer, 2014).

Det Bedste i Charlottekvarteret og de efterfølgende helhedsplaners samarbejde med Charlotteskolen ligger i forlængelse af en lang reformpædagogisk tradition for at arbejde med det, Dewey betegner som *aktive beskæftigelser* (Dewey, 2005, 211-222). Hypotesen hos Dewey og andre reformpædagoger er her, at praktiske beskæftigelser og undervisning uden for skolens mure forbedrer elevernes motivation for at lære, styrker deres samarbejdsevner og bidrager til at skabe sammenhæng mellem livet i og uden for skolen.

> Studiet af bevidsthedslivet har vist, at medfødte tilbøjeligheder til at udforske ting og sager, til at håndtere redskaber og materialer, til at bygge og at give udtryk for glæde osv., er af fundamental værdi. Når øvelser, der er foranlediget af sådanne instinkter, er en del af det almindelige skoleprogram, er hele eleven involveret. Den kunstige kløft mellem livet i skolen og uden for er mindsket, børnene motiveres til at rette deres opmærksomhed mod en stor mangfoldighed af materialer og processer med tydelige dannende virkninger, og der skabes forhold, der beror på samarbejde, hvilket giver erkendelsen en social forankring (Dewey, 2005, s. 211).

Resultaterne fra skoleprojekterne i Charlottekvarteret bekræfter de reformpædagiske idéer. De børn og unge, der har deltaget i skoleprojekterne, oplever øget trivsel i skolen, øget motivation for at lære og en større grad af engagement i form af personligt ejerskab og ansvarsfølelse i forhold til deres lokalområde (Frandsen & Pfeiffer, 2014; Foldgast et al., 2016). Som *klubmedarbejderen* og *rollemodellen* udtrykker det:

> Det er jo også noget, der giver ejerskab, at man er med til at lave tingene, at man kan se… i stedet for at der kommer en eller anden, jeg forestiller

> mig, der kommer en eller anden, der skal lave en legeplads, og så hyrer man et eller andet fint selskab til det, og de kommer og bygger legepladsen, og så står den der, og så kan du se de ting, de står der. Her, der er beboerne og især de unge meget med i den del af processen, og de sidder og snakker om, "nå ja, vi har ikke lige pengene til det, hvad fanden kan vi så gøre", det tror jeg er noget helt andet. Det giver meget mere ejerskab til et projekt (*Klubmedarbejderen,* HV3).

> Hvis du spørger beboerne, så vil de jo helst købe noget færdigt. Men min mening er, at de selv skal være med til at tage ansvar. De skal deles om arbejdet. De får noget socialt, noget fællesskab. Så tager de ansvar for deres hverdag. Laver man noget, så passer man også på det (*Rollemodellen*, HV3).

Udover at få øget motivation og ejerskab tilegner de unge sig også konkrete praktiske færdigheder, og de udvikler nye relationer både internt i klassen og i forhold til forskellige personer i lokalsamfundet. De sociale samarbejdsformer og de demokratiske udvælgelses- og beslutningsprocedurer, der er indlagt i design- og samskabelsesprocesserne bidrager til elevernes demokratiske dannelse. Og gennem en bevidst leg med roller og iscenesættelse af uvante sociale situationer, hvor børn og unge, der ofte opfattes som 'balademagere', optræder i rollen som 'problemløsere', ændres de unges selvopfattelse samtidig med at synet på dem i kvarteret og lokalsamfundets også forandres (Frandsen & Pfeiffer, 2012; Frandsen & Pfeiffer, 2014; Frandsen & Andersen, 2018).

Selvom det er børn og unge, der primært er i fokus i 'skoleprojekterne', er det samtidigt vigtigt at holde sig for øje, at det ikke kun er eleverne, der påvirkes og forandres. På samme måde som eleverne oplever de voksne, der deltager i samskabelsesprocesserne, en øget motivation i forhold til at deltage i udviklingen af lokalsamfundet og et større ejerskab til kvarteret og de 'værker' og faciliteter, der skabes i fællesskab. Den lyst og energi og det engagement som børnene investeringer i processerne 'smitter af' på de voksne og gør processerne mere lystbetonede og berigende også for deres vedkommende.

9. Samskabelse løser problemer

Som beskrevet oven for er det legende og lystbetonede i stor udstrækning i centrum for samskabelsesprocesserne i Charlottekvarteret. Det er populært sagt og i høj grad 'lysten, der driver værket' eller med Deweys ord, de "medfødte tilbøjeligheder til at udforske ting og sager, til at håndtere redskaber og materiale, til at bygge og at give udtryk for glæde osv." Det betyder imidlertid ikke, at samskabelsen ikke bidrager til løsninger af boligsociale problemer i mere traditionel forstand i form af hærværk, utryghed, manglende tillid beboerne imellem, dårligt

omdømme, et svagt beboerdemokrati, stigmatisering og manglende fremtidsmuligheder for børn og unge, osv. Både skraldespandsprojektet og tryghedsprojektet rettede sig mod at løse problemer med hhv. skrald og utryghed i boligområdet, og lommepengeprojektet handlede om på sigt at forbedre de unges muligheder på arbejdsmarkedet. Erfaringen fra Charlottekvarteret er imidlertid, at den mere indirekte tilgang til problemløsning, hvor problemer ikke er for meget i fokus, men træder i baggrunden i forhold til invitationen til at udforske, undersøge og deltage i en skabende leg med materialer, former og relationer i højere grad formår at motivere og engagere både børn, unge og voksne.

> [Det handler om] princippet i, at vi tager fat i en eller anden boligsocial problemstilling og via nogle kreative processer, fordi lommepengeprojektet er jo ikke bare et klassisk lommepengeprojekt, der er jo et ejerskab og også det der fællesskab med logoet, og der er jo mange anderledes facetter af det lommepengeprojekt, som er ved at blive sat i søen i Charlottekvarteret end man normalt ser i lommepengeprojekter, gængse lommepengeprojekter… det der med at man prøver at løse en problemstilling i kvarteret via nogle kreative processer og noget fællesskabstanke (*Projektkoordinatoren*, I4).

Den afsluttende resultatopgørelse for Det Bedste i Charlottekvarteret beretter således bl.a. om en væsentlig mindre grad af hærværk i både de tre boligafdelinger, på skolen og i de lokale daginstitutioner, et markant fald i antallet af politianmeldelser samt en ligeledes markant stigning i antallet af elever fra Charlotteskolen, der fortsætter på en ungdomsuddannelse i perioden (Bilag E). Selvom det er meget vanskeligt at etablere en direkte årsagssammenhæng til aktiviteterne i helhedsplanen udgør disse forhold dog en indikation på, at samskabelsestilgangen virker.

10. Den urbane samskabelseskultur har brug for sine egne institutioner

Som fortalt i første kapitel af casefortællingen var en central del af eksperimentet Det Bedste i Charlottekvarteret etablering af en 'semi-autonom enhed' med en anderledes identitet, som synligt adskilte sig fra de eksisterende beboerhuse, ejendomskontorer, klubber og institutioner i boligområdet. Idéen om den 'semi-autonome enhed' blev konkret materialiseret i form at det mere eller mindre mobile laboratorium, 'cirkusvognen'.

> Det var faktisk en af vores overvejelser, da vi startede herude, det var vi bevidste omkring, altså, hvis vi lagde os ind i et eller andet, så ville vi lyn-

> hurtigt blive… grunden til at vi kom i den her cirkusvogn, det var også meget for ikke at have den der etikette, det der lidt at komme som et eller andet underligt objekt, som man ikke kan putte i en kasse (*Designeren,* HV3).

Baseret på erfaringerne fra Supertankers arbejde i Københavns inderhavn og senere i Sydhavnen var tanken, at en semi-uafhængig enhed i højere grad ville kunne arbejde frit og som igangsættende instans mellem forskellige lokale aktører i form af lokale borgere, frivillige organisationer, offentlige institutioner, private virksomheder, mv. Med *byforskerens* ord var der tale om

> "en samlet pakke … som handler om en eller anden form for autonomi og et positivt og anderledes sted, som langsomt selv finder sin form med de fysiske omgivelser, den måde man arbejder på, når man strikker processer sammen, den måde man samarbejder på internt, og så den måde man forholder sig til den generelle politiske kontekst på …" (*Byforskeren*, HV1).

Erfaringen fra Det Bedste i Charlottekvarteret og de senere helhedsplanerne viser, at denne del af eksperimentet har båret frugt. Som vi har været inde på, har 'cirkusvognen' i høj grad fungeret som igangsætter og som det sammenbindende led mellem forskellige lokale organisationer og institutioner, som hver især har deres eget formål som hhv. forening, klub, skole og virksomhed mv. og kun sekundært har fokus på udvikling af byen og lokalsamfundet.

Med tiden er det der startede som et mobilt urbant laboratorium i både fysisk og social forstand blevet en mere fast forankret lokal kulturinstitution. Trods at der har været en lang række organisationer og institutioner involveret i de urbane samskabelsesprocesser, er det fortsat 'cirkusvognen', der er den bærende institution for den lokale samskabelseskultur, der er blevet skabt i Charlottekvarteret og Hedehusene. Selv om en række andre organisationer og institutioner altså har deltaget endda meget aktivt og engageret i samskabelsesprocesserne, kan de med andre ord ikke fungere som bærende institutioner, fordi de har noget andet som primært formål. Den form for spirende urban samskabelseskultur, der er vokset frem i Charlottekvarteret og Hedehusene, og som man også kan iagttage i andre byer og lokalsamfund rundt omkring i landet, har med andre brug for sine egne institutioner, hvis den fortsat skal udvikles, trives og sætte et mere varigt præg på den måde, vi udvikler vores udsatte boligområder, byer og lokalsamfund på.

Figur 43: En lokal kulturinstitution

Kapitel 13
Konklusion

Gennem en tæt og detaljeret fortælling om eksperimentet Det Bedste i Charlottekvarteret har denne afhandling undersøgt vilkårene for *eksperimentel social læring* og udvikling af kollektiv problemløsningskapacitet i det boligsociale arbejde. Fortællingen har samtidig dokumenteret tilblivelsen af en særlig tilgang og metode til problemløsning og lokalsamfundsudvikling i form af *urban samskabelse*.

Gennem en læsning af John Deweys teori om eksperimentel undersøgelse har jeg udviklet en definition af eksperimentel social læring som *en kontinuerlig udvikling af eksperimentelle undersøgelsesfærdigheder som forbedrer et menneskeligt fællesskabs evne til at håndtere problemsituationer på intelligent og effektiv vis gennem kommunikation og socialt samarbejde*. Samtidig har jeg med udgangspunkt i Supertankers fælles konceptualisering af urban samskabelse (Larsen et al., 2017) nærmere karakteriseret den særlige tilgang til problemløsning og lokalsamfundsudvikling, som udvikles i Det Bedste i Charlottekvarteret, som en *involvering af en række lokale individer, grupper og organisationer i et direkte, kropsligt-sanseligt og ritualiseret samarbejde om frembringelse af fælles urbane goder og faciliteter*.

På baggrund af de samlede teoretiske analyser og den konkrete empiriske fortælling har jeg afslutningsvist formuleret 10 konkluderende udsagn som svar på afhandlingens problemformulering: *Hvad er vilkårene for eksperimentelle sociale læreprocesser i det boligsociale arbejde, og hvordan kan urbane samskabelsesprocesser bidrage til forbedringen af udsatte byområders situation*?

1. Spær ikke vejen for eksperimenter

Det stigende krav om evidensbasering er en hæmsko for fortsat social læring og udvikling af problemløsningskapacitet inden for det boligsociale arbejde. Kravet om "dokumenteret effekt" af de valgte indsatser indsnævrer muligheden for eksperimenter og dermed muligheden for udvikling af helt nye løsninger.

2. Sociale eksperimenter kræver grundige forundersøgelser.

Eksperimenter skaber per definition forvirring og forstyrrelser, fordi de indebærer et brud med indgroede rutiner og handlemønstre. Men et grundigt forarbejde og forudgående dialoger med berørte parter og mulige samarbejdspartere kan

forbedre mulighederne for, at sociale eksperimenter bliver succesfulde og mindre opslidende for de personer, der udfører dem.

3. Tillid og demokratisk samarbejdskultur er en forudsætning for fælles problemløsning
Mistillid og gensidige fordomme kan stille sig i vejen for fælles læring og problemløsning. I socialt udsatte boligområder er personlige tillids- og samarbejdsrelationer helt afgørende for den sociale læring. Opbygning af personlige relationer og lokal samarbejdskultur tager tid, og det er derfor afgørende, at der investeres i længere indsatser og udviklingsforløb end de 4 år, en enkeltstående boligsocial helhedsplan er rammesat til.

4. Læreprocesser kræver kontinuitet
Kun i tilfælde hvor kontinuitet i erfaringen er mulig og finder sted, kan individer og grupper nå til de øverste trin i menneskelige læreprocesser. Udviklingen af faglig kundskab og ekspertise inden for det boligsociale arbejde kræver derfor, at medarbejderne har mulighed for at opbygge erfaring over længere tid. Boligselskabernes evne til at fastholde de boligsociale medarbejdere i længere karriereforløb er derfor mindst lige så afgørende for udviklingen af kollektiv problemløsningskapacitet som kortlægninger af 'hvad der virker' og udarbejdelse af håndbøger og problemløsningskataloger.

5. Social læring kræver gode arbejdsvilkår
Det kræver et stort personligt engagement hos de boligsociale medarbejdere, hvis indsatserne skal have en chance for at lykkes, og samtidig befinder de boligsociale medarbejdere sig ofte i prekære ansættelsessituationer uden klare strukturer for avancement og længere karriereforløb inden for boligorganisationerne. Bedre arbejdsvilkår og karrieremuligheder for de boligsociale medarbejdere vil ikke kun være til gavn for den enkelte ansatte med også for den sociale læring og for udviklingen af problemløsningskapacitet i det boligsociale felt helt overordnet.

6. Udvikling af problemløsningskapacitet indebærer også politisk læring
Den politiske tilgang til lokalsamfundsarbejde har svære vilkår inden for det boligsociale arbejde. Målsætninger om politisk mægtiggørelse går dårligt i spænd med det herskende målstyringsparadigme, og samtidig kan åbningen af nye politiske arenaer være en udfordring for eksisterende magtbastioner inden for beboerdemokratiet. Med de snævre rammer for politisk orienteret lokalsamfundsarbejde svækkes vilkårene for *politiske læreprocesser*. Dermed blokeres muligheden for udvikling af boligområder, der er bedre i stand til at håndtere interne uenigheder, som kan stå med en stærk stemme udadtil på den lokalpolitiske arena, og som kan deltage i interessevaretagelsen i den almene sektor generelt.

7. Urban samskabelse udvikler lokalsamfundet
Det direkte og praktisk-sanselige samarbejde om design og håndværksmæssig samskabelse er et godt afsæt for at opbygge relationer i lokalsamfundet. Den fælles frembringelse af urbane goder og faciliteter, som beboerne i de udsatte boligområders deler med naboområderne, kan bidrage til at bryde boligområdernes isolation og til at udvikle lokalsamfundet som et *urbant skæbnefællesskab*.

8. Samskabelse motiverer og engagerer
De praktiske beskæftigelser med design og fælles håndsværksmæssig frembringelse øger børn og unges motivation for at lære og styrker deres ejerskab til lokalområdet. Udover øget motivation og ejerskab udvikler de unge også konkrete praktiske og sociale færdigheder, og gennem iscenesættelse af uvante sociale situationer, hvor børn og unge, der ofte opfattes som 'balademagere', optræder i rollen som problemløsere, kan de unges selvopfattelse ændres samtidig med, at synet på dem i boligområdet og lokalsamfundet forandres.

9. Samskabelse løser problemer
Selv om løsningen af problemer ikke i første omgang er i fokus, kan samskabelsesprocesser bidrage til løsning af boligsociale problemer som hærværk, utrygghed, dårligt omdømme, dårlige beskæftigelsesmuligheder, osv. Den mere indirekte tilgang til problemløsning, hvor problemerne ikke er i fokus, men træder i baggrunden i forhold til invitationen til at deltage i en skabende leg med materialer, former og relationer formår samtidig ofte i højre grad at motivere og engagere både børn, unge og voksne.

10. Den urbane samskabelseskultur har brug for sine egne institutioner
Selv i tilfælde hvor de deltager meget aktivt kan etablerede lokale organisationer og institutioner oftest ikke fungere som bærende institutioner for den urbane samskabelseskultur, fordi de har fokus på noget andet som primært formål. Samskabelseskulturen har derfor brug for sine egne institutioner, hvis den fortsat skal udvikles, trives og sætte et mere varigt præg på den måde, vi udvikler vores udsatte boligområder, byer og lokalsamfund på.

Resumé af afhandlingen

Denne afhandling indeholder en tæt og detaljeret fortælling om lokal planlægning og eksperimentel lokalsamfundsudvikling i et socialt udsat boligområde. Den konkrete case er et eksperiment i skikkelse af en boligsocial helhedsplan i boligområdet Charlotteager på Københavns vestegn. Gennem fortællingen vises, hvordan eksperimentet efter en række startvanskeligheder gradvist afføder en innovativ tilgang og metode til lokalsamfundsudvikling, som i afhandlingen konceptualiseres som urban samskabelse. Med udgangspunkt i den amerikanske filosof John Deweys i dansk sammenhæng oversete teori om eksperimentel undersøgelse samt aktuel planlægningsteori og forskning i lokalsamfundsarbejde analyseres det studerende udviklingsforløb som en eksperimentel læreproces. Afhandlingens problemstilling bliver dermed for det første afdækningen af *vilkårene for eksperimentelle sociale læreprocesser i det boligsociale arbejde* og dernæst spørgsmålet om, *hvordan de urbane samskabelsesprocesser kan bidrage til forbedringen af udsatte byområders situation*. På baggrund af de teoretiske analyser og den empiriske fortælling afrundes afhandlingen med ti konkluderende udsagn, der stiller skarpt på hvilke forhold, der kan understøtte og fremme eksperimentelle sociale læreprocesser i det boligsociale arbejde, og hvad den urbane samskabelsestilgang kan bidrage med.

Afhandlingen er opbygget i to dele som er indrammet af indledningen og de konkluderende udsagn, og som kan læses relativt uafhængigt af hinanden. Kapitel 2-5 behandler afhandlingens mere generelle teoretiske og metodologiske spørgsmål, og kapitel 6-11 indeholder den empiriske casestudie samt det metodemæssige grundlag herfor.

De to første teoretiske diskussioner i kapitel 2 og 3 beskæftiger sig med to aktuelle kritikker, som er blevet rettet mod lokalsamfundsarbejdet i udsatte byområder fra en række toneangivende sociologer og geografer. Der er tale om kritikker, der helt grundlæggende stiller spørgsmål ved lokalsamfundsarbejdets legitimitet og effektivitet og dermed potentielt underminerer hele grundlaget for det eksperiment, som afhandlingen beskæftiger sig med. Gennem en nærmere læsning af 'anklagerne' mod lokalsamfundsarbejdet argumenterer jeg for, at de fremsatte kritikker ikke i tilstrækkelig grad formår at skelne mellem henholdsvis repressive og progressive former for lokalsamfundsarbejde, samtidig med at dele af kritikken hviler på en ufrugtbar dualisme mellem det tilbagestående lokalsamfund og det frigørende storbyliv. Samtidig peger jeg på de punkter, hvor kritik-

ken har sin berettigelse, og på hvordan kritikken kan bruges konstruktivt i udviklingen af en progressiv rolle for lokalsamfundsarbejdet.

Kapitel 4 er afhandlingens væsentligste teorikapitel og behandler den centrale teori om eksperimentel undersøgelse. Modsat den udbredte forståelse af John Deweys læringsteori som individorienteret og subjektcentreret, viser jeg gennem en læsning af hovedværket *Logic: The Theory of Inquiry*, hvordan Deweys pragmatiske læringsteori helt grundlæggende er en teori om *sociale læreprocesser*. Jeg argumenterer samtidig for, at teorien om eksperimentel undersøgelse er relevant for et bredere felt af samfundsvidenskabelige studier udover uddannelsesforskningen, dels som videnskabsteoretisk afsæt, dels som konkrete empirisk analyseramme.

I kapitel 5 jeg viser jeg gennem et historisk tilbageblik, hvordan Deweys ideal om en praktisk engageret og eksperimentel samfundsvidenskab, som beskrevet i *Logic,* på mange måder allerede var foregrebet i den prototypiske form for aktionsforskning, der blev udviklet i det berømte Hull House-settlement i Chicago i slutningen af 1800- og starten af 1900-tallet. Samtidig diskuterer jeg relevansen af de historiske erfaringer i forhold til den aktuelle aktionsforskning i byer og lokalsamfund i en dansk sammenhæng.

Kapitel 6 indleder afhandlingens anden og empiriske del og beskriver den aktionsforskningsmetodologi, der lå til grund for forskningsprojektet i Charlotteager, og dens fællestræk med den pragmatiske aktionsforskning i Hull House fremhæves. Jeg gør samtidig rede for de konkrete metodiske valg, jeg har foretaget, og de overvejelser jeg har gjort mig i arbejdet med især afhandlingens casefortælling. Kapitel 7-11 indeholder selve den empiriske casefortælling og de forskellige faser i Det Bedste i Charlottekvarterets historie fra helhedsplanens udarbejdelse og opstart til dens realisering og den gradvise udvikling af den særlige samskabelsestilgang. Gennem en tæt og minutiøs rekonstruktion af hele læreprocessen og udviklingsforløbet afdækkes det komplekse felt af aktører, magtstrukturer og institutionelle handlemønstre, der indgår i det boligsociale felt og tilsammen skaber vilkårene for eksperimentel læring og udvikling. Samtidig illustreres det gennem tætte beskrivelser af konkrete samskabelsesprojekter, hvordan den urbane tilgang og metode til samskabelse på positiv vis kan bidrage til lokal problemhåndtering og mere langsigtet forbedring af udsatte boligområders situation.

I kapitel 12 samler jeg op på både de teoretiske diskussioner og den empiriske casefortælling gennem 10 konkluderende udsagn om samskabelse og eksperimentelle læreprocesser i boligsocialt arbejde, som i mere kort form resumeres i konklusionen, som afrunder afhandlingen i kapitel 13.

Abstract

This dissertation consists of a thick description and detailed narrative of local planning and experimental community development in a disadvantaged housing area. The specific case is a social experiment in the shape of a community development plan in the neighbourhood of Charlotteager in the Western periphery of Copenhagen. Through the narrative it is shown how the experiment after overcoming a number of preliminary difficulties gradually develops an innovative approach to community work that in the dissertation is conceptualized as *urban co-creation*. Based on the American philosopher John Deweys theory of inquiry as well as more contemporary planning theory and research on community work the development is analysed as an experimental and social learning process. The subject of the dissertation is thus firstly *the conditions for experimental social learning in current Danish community work*, and secondly the question of, *how the urban co-creation approach can contribute to the improvement of the situation of disadvantaged neighbourhoods*. The insights from the theoretical discussions and the empirical narrative are summarized in ten concluding statements, that focus on the conditions that can support and promote experimental social learning processes in current community work and what the urban co-creation approach can contribute with.

The dissertation is structured in two parts that are framed by the introduction and the concluding statements, and which can be read relatively independently of each other. Chapters 2-5 deal with the more general theoretical and methodological questions, and chapters 6-11 contain the empirical case study as well as its methodological basis.

The theoretical discussions in Chapters 2 and 3 address two current criticisms that have been directed at community work in disadvantaged urban areas from a number of leading sociologists and geographers. The criticisms in question fundamentally question the legitimacy and effectiveness of current community development policies and thus potentially undermine the basic assumptions underlying the experiment that is the subject of the dissertation. Through a closer reading of the 'charges' against community work, I argue that the criticisms do not adequately distinguish between repressive and progressive forms of community development, and that part of the criticism rests on an untenable dualism between the supposed backwardness of local community life and the liberating quality of city life, that can be traced back to the origins of urban sociology. At the same time, I point out the places where the criticism seems justified and dis-

cuss how it can be used constructively in the development of a progressive future role for community development.

Chapter 4 is the main theoretical chapter of the dissertation and deals with the core theory of experimental inquiry. Through a reading of *Logic: The Theory of Inquiry* I show how Dewey's pragmatic learning theory is fundamentally a theory of *social learning processes*, contrary to the widespread view of John Dewey's learning theory as individualistic and subject-centred. At the same time, I argue that the theory of inquiry and learning is relevant to a broader field of social science studies in addition to educational research, as a both a philosophy of science and as a concrete theoretical framework for analysis.

In Chapter 5, I show how Dewey's ideal of a practically engaged and experimental social science, as outlined in *Logic*, was already prefigured in the prototypical form of action research developed in the famous Hull-House Settlement in Chicago in the late 1800s and early 1900s. At the same time, I discuss the relevance of these historical experiences in relation to current action research in cities and local communities in a Danish context.

Chapter 6 introduces the second and empirical part of the dissertation and describes the urban action research methodology underlying the research project in Charlotteager. I highlight the similarities between the chosen methodology and the pragmatic action research of Hull-House, and I explain the concrete methodological choices I have made and the considerations behind them, with special attention given to how I have written the dissertations narrative case study.

Chapter 7-11 contains the empirical case narrative and the various phases in the story of the community development plan from its preparation and start-up phase to its realization and the gradual development of the urban co-creation method and approach. Through a close and meticulous reconstruction of the entire learning and development process, the complex field of actors, power structures and institutionalized forms of action that shape the conditions for social learning in the field of community work is uncovered. At the same time it is illustrated how the approach and method of urban co-creation can contribute positively to local problem solving and more long-term improvement of the situation of disadvantaged housing areas.

In chapter 12 I summarize both the theoretical discussions and the empirical case study through 10 concluding statements about co-creation and experimental learning processes in community work, that are summarized in more concise form in the conclusion that closes the dissertation in chapter 13.

Kilder

Litteratur

A

Addams, J. (1899). A Function of the Social Settlement. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 13, 33-55.

Addams, J. (1990) [1910]. *Twenty Years at Hull-House*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Agger, A. & A. Tortzen (2015). *Forskningsreview om samskabelse*. University College Lillebælt, http://samskabelse.ucl.dk/files/2015/02/forskningsreview-om-co-production_samlet-udgave-at-aa-at07115-2.pdf. Besøgt 11. maj 2017.

Alford, J. (2014). The Multiple Facets of Co-Production: Building on the Work of Elinor Ostrom. *Public Management Review*, 16 (3): 299-316.

Alinsky, S. (2011). Rules for radicals: a pragmatic primer for realistic radicals. I G. Craig, M. Mayo, K. Popple, M. Shaw & M. Taylor (eds), *The community development reader. History, themes and issues*, (pp. 55-64). Bristol, UK: The Policy Press.

Amin, A. & N. Thrift (2002). *Cities: Reimagining the Urban*. Cambridge, UK: Polity.

Amin, A. (2005). Local community on trial". *Economy and Society*, 34 (4): 612-633.

Andersen, J., A.-M. T. Beck, C. Kristensen & J.E. Larsen (red.) (2003). *Empowerment i storbyens rum – et socialvidenskabeligt perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.

Andersen, J. (2005). Empowermentperspektivet – vejen frem til en kritisk handlingsorienteret socialforskning? *Social Kritik*, 101: 60-75.

Andersen, J. & F. H. Løve (2007). Social kapital og empowermentprocesser i lokalsamfund. I P. Hegedahl & S. L. Rosenmeier (red.), *Social kapital som teori og praksis*, s. 67-113. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Andersen, J. & M. Frandsen (red.) (2007). *Fra bibliotek til lokalsamfundscenter : Evaluering af Community Center Gellerup*. Research Papers fra forskningsgruppen Rum, Sted, Mobilitet & By (MOSPUS), nr. 1/07. Roskilde: Roskilde Universitetscenter.

Andersen, J. & J. Pløger (2007). The Dualism of Urban Governance in Denmark. *European Planning Studies* 15 (10), pp. 1349-1367.

Andersen, J., K. Delica & M. Frandsen (2013). From 'Book Container' to Community Centre. I F. Moulaert, D. MacCallum, A. Mehmood & A. Hamdouch (eds), *The International Handbook On Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research* (pp. 197-207). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Andersen, J., A. Bilfeldt & M. S. Jørgensen (2014). Action research and empowerment in Denmark: Experiences from three different contexts. I M. Kristiansen & J. Bloch-Poulsen (Eds.), *Participation and Power in Participatory Research and Action Research*, (pp. 99-122). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Andreotti, A., P. L. Galès & F. J. M. Fuentes (2010). Not barbarians: Transnational mobility and Rootedness of Upper Middle Classes in European Cities. *Working papers du Programme Villes & Territoires*. Paris: Sciences Po.

Aner, L. G. & B. Mazanti (2017). Indledning. I L. G. Aner & B. Mazanti (red.), *Socialt arbejde i udsatte boligområder*, s. 9-24. København: Hans Reitzels Forlag.

Argyris, C. & D. A. Schön (1996). *Organizational Learning II: Theory, Method and Practice*. Reading, Mass.: Addison-Wesley.

Avlund, N. & P. Z. Kuipers (2015). *20 løsninger til udsatte boligområder. Katalog over veldokumenterede områdefokuserede indsatser*. Hvidovre: Center for Boligsocial Udvikling

B

Brandi, U. & B. Elkjær (2013). Organisational learning: knowing in organising. red. / M. Kelemen & N. Rumens (eds): *American pragmatism and organization: issues and controversies*. Farnham, Surrey: Ashgate, pp. 147-161.

Brandt, J. & J. L. Larsen (2003). Vi folder de urbane drømmes faner ud. Kronik, juni 2003.

Bratteteig, T., K. Bødker, Y. Dittrich, P. H. Jørgensen & J. Simonsen (2012). Methods: Organizing Principles and General Guidelines for Participatory Design. I J. Simonsen & T. Robertson, *Routledge Handbook of Participatory Design*, pp. 117-144. New York, US: Routledge.

Bridge, G. (2005). *Reason in the City of Difference. Pragmatism, communicative action and contemporary urbanism*. London: Routledge.

Brinkmann, S. (2006). *John Dewey. En introduktion*. København. Hans Reitzels Forlag.

Brydon-Miller, M., D. Greenwood & P. Maguire (2003). Why Action Research?, *Action Research*, 1, 9-28.

Brydon-Miller, M. & P. Maguire (2009). Participatory action research: contributions to the development of practitioner inquiry in education. *Educational Action Research*, 17 (1), 79–93.

Bundesen, P., A. B. Christensen & T. Rasmussen (red.) (2015). *Sociale problemer*. København: Hans Reitzels Forlag.

Burawoy, M. (2005a): 2004 ASA Presidential Address – For Public Sociology. *American Sociological Review*, 70 (1), 4-28.

Burawoy, M. (2005b): The Return of the Repressed: Recovering the Public Face of U.S. Sociology, One Hundred Years On. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 600 (1), 68-85.

Burchell, G., C. Gordon & P. Miller (1991). *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. Chicago: University of Chicago Press

Burke, F. T., D. M. Hester & R. B. Talisse (2002). Editors' Introduction. I Burke, F. T., D. M. Hester & R. B. Talisse (eds), *Dewey's Logical Theory. New Studies and Interpretations*, (pp. 11-24). Nashville, Tennessee: Vanderbilt University Press.

C

Campbell, J. (1998). Dewey's conception of community. I L. A. Hickman (ed.): *Reading Dewey. Interpretations for a Postmodern Generation*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Cefaï D. & D. Trom (dir.). (2001). *Les formes de l'action collective. Mobilisations dans des arènes publiques*. Paris: Editions de l'EHESS.

Cefaï, D. (2007). De la microphysique du pouvoir à l'ethnographie coopérative: itinéraires d'un pragmatiste. I D. Cefaï (red.), *L'athlète moral et l'enquêteur modeste, Introduction à Isaac Joseph*, p. 1-45. Paris: Economica

Cefaï, D. & C. Terzi (dir.) (2012). *L'Expérience des problèmes publics*. Paris: Éditions de l'EHESS.

Christensen, B. M. (1999). Lokalitet og politisk kultur – fortællinger fra Indre Nørrebro. *Grus* 58: 41-61.

Christensen, B. M. (2000). *Fortællinger fra Indre Nørrebro. Solidaritet og handlekraft i det lokale*. København: Djøf/Jurist- og Økonomforbundet.

Christensen, A.-D. & S. Q. Jensen (2012): *Stemmer fra en bydel. Etnicitet, køn og klasse i Aaborg Øst*. Aalborg Universitetsforlag.

Christrup, T., E. S. Hey, J. L. Larsen & S. Q. Jørgensen (2006). *Hvidbog om Kroner og Kreativitet*. København: Forlaget Supertanker.

Craig, G., M. Mayo, K. Popple, M. Shaw & M. Taylor (2011). Introduction: Community Development in the United Kingdom. I G. Craig, M. Mayo, K. Popple, M. Shaw & M. Taylor (eds), *The community development reader. History, themes and issues*, (pp. 3-22). Bristol, UK: The Policy Press.

Czarniawska, B. (2004). *Narratives in social science research*. London: Sage Publications.

Czarniawska, B. (2010). Narratologi og feltstudier. I S. Brinkmann & L. Tanggaard. *Kvalitative metoder. En grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag.

D

Dahl, K. Aa. & J. Holck-Christensen (2006). *Ressourcebaseret udvikling af lokalområder – en guide til kortlægning og mobilisering af ressourcer i udsatte bydele*. København: Socialministeriet.

Dalsgaard, H. et. al. (red.) (2007). *Mennesker mødes i Sydhavnen. Et år med Supertankers Urban Task Force*. København: Forlaget Supertanker.

Dean, M. (2006). *Governmentality – Magt og styring i det moderne samfund*. Frederiksberg: Forlaget Sociologi.

DeFilippis, J. & S. Saegert (2012). Communities Develop: The Questions is, How?. I J. DeFilippis & S. Saegert, (eds), *The Community Development Reader*, Second Edition, (pp. 1-10). New York: Routledge.

DeFilippis, J. (2012). Community Control and Development. The Long View. I J. DeFilippis & S. Saegert, (eds), *The Community Development Reader*, Second Edition, (pp. 30-37). New York: Routledge.

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (2017). *Den Danske Ordbog*, http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=cliffhanger. Besøgt 13. maj 2017.

Dewey, J. (1976) [1902]. The School as Social Centre. I J. A. Boydstron (ed.): *The Collected Works of John Dewey. The Middle Works 1899-1924. Volume 2: 1902-1903*, (pp. 80-94). Carbondale, IL: Southern Illinois University Press.

Dewey, J. (2005) [1916]. *Demokrati og uddannelse*. Århus: Forlaget Klim.

Dewey, J. (1969) [1920]. Rekonstruktion i filosofien. I J. Hartnack & J. Sløk (red.), *De Store Tænkere. John Dewey*, (pp. 37-189). København: Berlingske Forlag.

Dewey, J. (1954) [1927]. *The Public and its Problems*. Athens: Swallow Press/Ohio University Press.

Dewey, J. (2009) [1933]. *Hvordan vi tænker*. Århus: Forlaget Klim.

Dewey, J. (1969) [1938]. Erfaring og opdragelse. I J. Hartnack & J. Sløk (red.): *De Store Tænkere. John Dewey*, (pp. 190-252). København: Berlingske Forlag.

Dewey, J. (1986) [1938]. Logic: The Theory of Inquiry. I J. A. Boydston (ed.): *The Collected Works of John Dewey. The Later Works, 1925-1953*, Volume 12, (pp. 1-527). Carbondale: Southern Illinois University Press.

Dewey, J. (2008). Skabende demokrati – opgaven foran os. I C. Madsen & P. Munch (red.), *Med Dewey in mente*. Århus: Forlaget Klim.

Donzelot, J., C. Mével & A. Wyvekens (2003). *Faire Societé. La politique de la ville aux États-Unis et en France*. Paris: Éditions de Seuil.

Donzelot, J. (2006): *Quand la ville se défait. Quelle politique face à la crise des banlieues?* Paris: Éditions de Seuil.

Donzelot, J. & C. Gordon (2008). Governing Liberal Societies – the Foucault Effect in the English-speaking World. *Foucault Studies*, 5, pp. 48-62.

Dorf, H. (2008). Den samfundsorienterede Dewey. I C. Madsen & P. Munch (red.), *Med Dewey in mente*, (pp. 17-38). Århus: Forlaget Klim.

E

Ejrnæs, M., B. Gamst, T. Laursen & L. Uggerhøj (2004). *Socialt miljøarbejde i lokalsamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag.

Ekegren, E., D. Hecht & S. Hansen (1979). Forskere, mellemmænd, boligaktivister: rapport om forskerrollerne i et aktionsforskningprojekt blandt fremmedarbejdere i København 1975-1979. *Nyt fra samfundsvidenskaberne*, 49.

Elkjær, B. (2005). *Når læring går på arbejde. Et pragmatisk blik på læring i arbejdslivet*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.

Elkjær, B. & M. Wiberg (2013). Pragmatismens læringssyn og pragmatiske læringsteorier. I A. Qvortrup & M. Wiberg (red.), *Læringsteori og didaktik*. København: Hans Reitzels Forlag, pp. 124-143.

F

Fallov, M. A. (2017). De boligsociale indsatser set fra tidsmaskinen og helikopteren – historiske tendenser og nutidige styringsdilemmaer. I L. G. Aner & B. Mazanti (red.), *Socialt arbejde i udsatte boligområder*, s. 25-46. København: Hans Reitzels Forlag.

Faurby, P. (2002). *Rundt om Charlotte. En mosaik i tekst og billeder om Char-lottekvarteret i Hedehusene*. Hedehusene: Byudvalgssamarbejdet i Char-lottekvarteret.

Festenstein, M. (2001). Inquiry as Critique: on the Legacy of Deweyan Pragmatism for Political Theory. *Political Studies*, 49, 730-748.

Festenstein, M. (2014). Dewey's Political Philosophy. *Stanford Encyclopedia of Philosophy, https://plato.stanford.edu/entries/dewey-political/*, besøgt 14. december 2016.

Fink, H. (1969): Indledning. I J. Hartnack & J. Sløk (red.): *De Store Tænkere. John Dewey*, (pp. 7-35). København: Berlingske Forlag.

Fisher, R., J. DeFilippis & E. Shragge (2012). History Matters: Canons, Anti-Canons and Critical Lessons from the Past. I J. DeFilippis & S. Saegert, (eds), *The Community Development Reader*, Second Edition, (pp. 191-200). New York: Routledge.

Flyvbjerg, B. (2004). Phronetic Planning Research: Theoretical and Methodological Reflections. *Planning Theory & Practice*, 5 (3), 283–306.

Flyvbjerg, B. (2008). Making Sociology Matter: Phronetic Sociology as Public Sociology. I M. H. Jacobsen (ed.): *Public Sociology*, (pp. 77-117). Aalborg: Aalborg University Press.

Flyvbjerg, B. (2009). *Samfundsvidenskab som virker*. København: Akademisk Forlag.

Flyvbjerg, B. (1991). *Rationalitet og magt. Bind 1: Det konkretes videnskab*. København: Akademisk Forlag.

Foldgast, A. M., A. M. Sonne-Frederiksen & R. E. Mygind (2016). *Bakken – En evaluering af et alternativt undervisningsforløb for børn og unge i Charlottekvarteret*. Hvidovre: Center for Boligsocial Udvikling.

Forester, J. (1999). *The Deliberative Practitioner. Encouraging Participatory Planning Processes*. Cambridge, MA: MIT Press.

Foucault, M. (2001). Nietzsche, genealogien, historien. I M. Foucault, *Talens forfatning,* (s. 57-80). København: Hans Reitzels Forlag

Foucault, M. (1994). *Viljen til viden. Seksualitetens historie 1*. Helsingør: Det lille Forlag.

Frandsen, M. & P. Triantafillou (2011). Biopower at the molar level: Liberal government and the invigoration of Danish society. *Social Theory and Health*, 9: 203–223.

Frandsen, M. S. (2011) Genopdagelsen af gadens kultur – om Isaac Joseph og den pragmatiske vending i fransk bysociologi, *Dansk Sociologi*, 22 (1): 7-26.

Frandsen, M. S. & L. P. Petersen (2012). From 'troublemakers' to problem solvers : Designing with youths in a disadvantaged neighbourhood. I J. Simonsen & K. Halskov, *Proceedings of the 12th Participatory Design Conference: Exploratory Papers, Workshop Descriptions, Industry Cases - Volume 2*, s. 105-108. Roskilde: Roskilde Universitet.

Frandsen, M. S. & L. P. Petersen (2014). Urban Co-creation. I J. Simonsen et al. (red.), *Situated Design Methods*, s. 181-199. Cambridge, MA: The MIT Press.

Frandsen, M. S. og J. Andersen (2018): Aktionsforskning og social læring i udsatte boligområder – en modfortælling til parallelsamfundsdiskursen. *Social Kritik*, 153: 41-51.

Frederiksen, N. Ø. & M. R. Larsen (2011). *Fritidsjobindsatser – inspiration til arbejdet med unge og fritidsjob*. Hvidovre: Center for Boligsocial Udvikling.

Friedmann, J. (1987): *Planning in the Public Domain*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

G

Gaardmand, A. (1993). *Dansk Byplanlægning 1938-1992*. København: Arkitektens Forlag.

Gensby, U. (2014). Assessing the Present in Perspective of the Past: Experiences from a Chronicle Workshop on Company-Level Work Disability Management. *Nordic journal of working life studies*, 4 (2), pp. 85-115.

Geertz, C. (1973). Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture. I C. Geertz, *The interpretation of cultures: selected essays*, pp. 3-30. New York: Basic Books,

Giddens, A. (1993). *New rules of sociological method* (2nd ed.). New York: Basic Books .

Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. London: Harper and Row.

Goodson I. F. & S. R. Gill (2011). The Narrative Turn in Social Research. *Counterpoints,* 386: 17-33.

Greenwood, D. J. & M. Levin (2007). *Introduction to Action* Research. *Social Research for Social Change*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Greenwood, D. J. (2007). Pragmatic Action Research. *International Journal of Action Research*, 3 (1+2), 131-148.

Gusfield, J. R. (1981): *The Culture of Public Problems*. Chicago: The University of Chicago Press.

H

Haack, S. (2003). Det 20. århundredes amerikanske pragmatisme. I P. Lübcke (red.), *Engelsk og amerikansk filosofi*, pp. 519-549. København: Politikkens Forlag.

Hagedorn, A., M. R. Madsen & A. C. Hagedorn (2014). *Urban co-creation 2640 Charlottekvarteret*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Hamington, M. (2012). Jane Addams. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, http://plato.stanford.edu/entries/addams-jane/, besøgt 15. juni 2012.

Hansen, M. (1974). *Hedehusene, Kallerup og Baldersbrønde gennem tiderne*. Hedehusene: Hedehusene Bogtrykkeri.

Hansen, J. V. (2008a). *Bypolitik og velfærdsstat: politikker overfor 'belastede' byområder i Danmark og Frankrig*. Phd-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.

Hansen, J. V. (2008b). *La notion de la mixité dans le renouvellement urbain en France et au Danemark*. Paris: Plan Urbanisme Construction Architecture (PUCA), Ministère de l'Écologie de l'Énergie du Développement Durable et de l'Aménagement du Territoire (MEEDDAT).

Harkavy, I. & J. L. Puckett (1994). Lessons from Hull House for the Contemporary Urban University. *Social Service Review* 68 (3): 299-321.

Harkavy, I. & J. Puckett (2014): John Dewey. I D. Coghlan & M. Brydon-Miller (eds): *The Sage Encyclopedia of Action Research,* (pp. 252-256). London, UK: Sage Publications.

Hausenberg & Vollsmosesekretariaret (2007). *Netværksatlas Vollsmose – en guide til bydelens sociale ressourcer, foreninger og netværk*. Odense: Odense Kommune.

Healey, P. (2009). The Pragmatic Tradition in Planning Thought. *Journal of Planning Education and Research*, 28, pp. 277-292.

Heikkinen, H. L. T., R. Huttunen & L. Syrjälä (2007). Action research as narrative: five principles for validation. *Educational Action Research*, 15 (1), pp. 5-19.

Hermansen, O. F. (1985). *Socialt arbejde i de lokale fællesskaber: en introduktion til community work*, 2. udgave. Serie: Socialpædagogisk bibliotek. København: Munksgaard

Hermansen, O. F. (2002). Får community work en renæssance? *Socialrådgiveren,* nr. 1, 2. januar 2002.

Hickman, L. A. (1998). Dewey's Theory of Inquiry. I L. A. Hickmann (ed.), *Reading Dewey: Interpretations for a Postmodern Generation*, (pp. 166-186). Bloomington, IN: Indiana University Press.

Hoch, C. (1984). Doing Good and Being Right: The Pragmatic Connection in Planning Theory. *Journal of the American Planning Association*, 50 (3), pp. 335-345.

Hoch, C. (1984). Doing Good and Being Right: The Pragmatic Connection in Planning Theory. *Journal of the American Planning Association*, 50 (3), pp. 335-345.

Honneth, A. (1998). Democracy as Reflexive Cooperation: John Dewey and the Theory of Democracy Today. *Political Theory*, 26 (6), 763-783.

Hurt, J. (1990). Introduction. I J. Addams, *Twenty Years at Hull-House*, (pp. 9-29). Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Høje-Taastrup Kommune (2006). *Boligsocial Årsrapport 2006*. Høje-Taastrup: Høje-Taastrup Kommune.

I

Illeris, K. (1998). Erfaringspædagogik og projektarbejde. I N. J. Bisgaard (red.), *Pædagogiske teorier*, 3. udgave, (s. 148-166). København: Billesø & Baltzer.

J

Jacobsen, M. H. (2008). Public Sociology – Towards a Triple Hermeneutic. I M. H. Jacobsen (ed.): *Public Sociology*, (pp. 7-55). Aalborg: Aalborg University Press.

Jensen, P. B. (1994). Femogtyve år efter. København 1969-1994. I S. E. Rasmussen, *København. Et bysamfunds særpræg og udvikling gennem tiderne*. 2. udgave. København: G.E.C. Gads Forlag.

Joas, H. (1993). Pragmatism in Amercan Sociology. I H. Joas, *Pragmatism in Social Theory*. Chicago: University of Chicago Press.

Joseph, I. (1995). Reprendre la rue. I I. Joseph (dir.), *Prendre place: Espace public et culture dramatique*. Paris: Éditions Recherches/Plan Urbain.

Joseph, I. (1998): *La ville sans qualité*. La Tour d'Aigues: Éditions de l'Aube.

Joseph, I. (2007a). *L'athlète moral et l'enquêteur modeste*. Paris: Economica.

Joseph, I. (2007b). Parcours: Simmel, l'écologie urbaine et Goffman. I D. Cefaï & C. Saturno (dir.): *Itinéraires d'un pragmatiste. Autour d'Isaac Joseph*. Paris: Economica.

Jørgensen, A. (2008). Lokale fællesskaber i den senmoderne by. *Dansk Sociologi*, 19 (3): 9-24.

Jørgensen, A. (2014). Chicago-sociologi. I M. H. Jacobsen og S. Kristiansen (red.), *Hverdagslivet. Sociologier om det upåagtede*, 2. udgave, (s. 43-74). København: Hans Reitzels Forlag.

Jungk, R. & N. R. Mûllert (1984). *Håndbog i Fremtidsværksteder*. København: Politisk Revy.

K

Karsenti, B. & L. Quéré (eds) (2005). *La croyance et l'enquête. Aux sources du pragmatisme*. Paris: Éditions de l'EHESS.

Kelley, F. (2007) [1895]. The Sweating-System. I Residents of Hull-House, *Hull-House Maps and Papers*, (pp. 63-72). Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Kesby, M. (2007). Spatialising participatory approaches: the contribution of geography to a mature debate. *Environment and Planning A*, 39, 2813-2831.

Kjær, E. (2008). Kreativ genvej til integration. *Dagbladet Politiken*, 7. juni 2008.

Kofman, E. & E. Lebas (1996). Introduction: Lost in transposition – time, space and the city. I H. Lefebvre, *Writings on Cities*. Oxford, UK: Blackwell.

Kretzman, J. P. & J. L. McKnight (1993). *Building Communities from the Inside Out: A Path Toward Finding and Mobilizing a Community's Assets*. Skokie, Ill.: ACTA Publications.

Kvale, S. (2003) Forord til den danske udgave. I J. Lave & E. Wenger, *Situeret læring*, (pp. 7-12). København: Hans Reitzels Forlag.

Kvarterløft Nørrebro Park (2006). *Mangfoldige Nørrebro – retssag og workshop*. København: Forlaget Supertanker.

L

Landsbyggefonden (2015). *Regulativ om tilskud til boligsocial indsats i udsatte almene boligafdelinger*. København: Landsbyggefonden.

Laneth, P. F. (2011). *Respekt – Historier fra Settlementet på Vesterbro*. København: Settlementet.

Larsen, J. L. (2007). *Politisk urbanitet – projekter, planer, protester og Supertanker på Krøyers Plads*. Phd-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.

Larsen, J. L., M. Frandsen & J. Brandt (2007). Urban innovation – politisk urbanitet, Supertanker og Krøyers Plads. I A. Jensen et al. (red.), *Planlægning i teori og praksis*, s. 227-245. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Larsen, J. L. & M. Frandsen (2010). Politisk-urban aktionsforskning – bystudier, borgerinddragelse og brakzoner. *Byplan* 62, (2), s. 20-27.

Larsen, J. L. (2012). Vage rum: "Kreativitet", "midlertidige byrum" og politisk urbanitet. I J. Andersen et al. (red.), *Byen i bevægelse: mobilitet – politik – performativitet*, s. 148-166. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Larsen, J. L. (2014). Lefebvrean vaguenesses: going beyond diversion in the production of new spaces. I L. Stanek, C. Schmid & A. Moravanszky (red.), *Urban Revolution Now: Henri Lefebvre in Social Research and Architecture,* s. 319-339. Aldershot, UK: Ashgate.

Larsen, J. L., A. Hagedorn, M. S. Frandsen & M. R. Madsen (2017). Samskabelse og lokalsamfundsudvikling – et urbant perspektiv. I L. G. Aner & B. Mazanti (red.), *Socialt arbejde i udsatte boligområder*, s. 223-260. København: Hans Reitzels Forlag.

Larsen, J. N. (2001). *Borgerdeltagelse i kvarterløft*. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Larsen, T. S. (2008). Udsatte boligområder og områdeprofiler. I J. Andersen (red.), *Ressourcemobiliserende beskæftigelsespolitik – strategier og erfaringer fra udsatte byområder*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Larsen, T. S. (2012). Med Bourdieu i felten – almene boligområders storhed og forsømmelse. I J. Andersen et al., *Byen i bevægelse. Mobilitet, politik, performativitet*, (s. 196-214). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Lefebvre, H. (2003). *Key Writings*. London: Bloomsbury Publishing.

Limborg, H. & H. Hvenegaard (2010). The chronicle workshop: The use of narratives to reveal the story of a work community and understand its culture. I L. Rasmussen

(red.): *Facilitating change: using interactive methods in organizations, communities and networks*. Lyngby: Polyteknisk Forlag.

M

Mattson, K. (1998). *Creating a Democratic Public. The Struggle for Urban Participatory Democracy During the Progressive Era*. University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.

Miettinen, R. (2000). The concept of experiential learning and John Dewey's theory of reflective thought and action. *International Journal of Lifelong Education*, 19 (1), 54-72.

Mills, C. W. (1966). *Sociology and Pragmatism*. New York: Oxford University Press.

Mills, C. W. (2002) [1959]. *Den sociologiske fantasi*. København: Hans Reitzels Forlag.

Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter (2015). *Bæredygtige byer – en social og grøn bæredygtig bypolitik*. København: Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.

Mygind, R. E., A. M. Foldgast & K. Larsen (2015). *Samarbejde mellem skoler og helhedsplaner – En kortlægning af problemstillinger og indsatser*. Hvidovre: Center for Boligsocial Udvikling.

N

Nagel, E. (1986). Introduction. I J. A. Boydston (ed.), *The Collected Works of John Dewey. The Later Works, 1925-1953*, Volume 12, (pp. 9-26). Carbondale: Southern Illinois University Press.

Nielsen, K. Aa. (2001). Eksperimentelle metoder og aktionsforskning – om sociale eksperimenter og aktionsforskning som kvalitativ forskningsmetode i arbejdslivsforskning. I L. D. Nielsen & K. B. Pedersen (red.), *Kvalitative metoder: Fra metateori til markarbejde*, pp. 127-149. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Nielsen, K. A. & B. S. Nielsen (2005). Kritisk-utopisk aktionsforskning. Demokratisk naturforvaltning som kollektiv dannelsesproces I J. T. Bechman & G. Christensen (red.), *Psykologiske og pædagogiske metoder*, (s. 155-181). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Nielsen, K. A. & B. S. Nielsen (2007). Planlægning og selvforvaltning i et aktionsforskningsperspektiv. I A. Jensen et al. (red.), *Planlægning i teori og praksis: et tværfagligt perspektiv* (s. 63-80). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Nielsen, B. S. & K. A. Nielsen (2010). Aktionsforskning. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder. En grundbog* (s. 97-120). København: Hans Reitzels Forlag.

Nielsen, K. A. (2012). Aktionsforskningens historie: på vej til et refleksivt akademisk selskab. I G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen & D. Tofteng (red.), *Aktionsforskning – en grundbog*, s. 19-36. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Nissen, S. & D. Lund (red.) (2006). Ressourcebaserede metoder i byplanlægningen. Temanummer. *Byplan* 01/02-2006.

O

Olsén, P., Nielsen, B. S. & K. Aa. Nielsen (1999). *Demokrati som læreproces. Industri og lykke: Et år med Dyndspringeren*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Ostrom, E., R.B. Parks, G.P. Whitaker & S.L. Perry (1978). The Public Service Production Process: A Framework for Analyzing Police Services. *Policy Studies Journal*, 7: 381-389.

Ostrom, E. (1996). Crossing the great divide: coproduction, synergy, and development. *World Development*, 24 (6), 1073–1087.

P

Park, R. E. (1925). Community Organization and the Romantic Temper. I R. E. Park & E. W. Burgess (eds). *The City. Suggestions for Investigation of Human Behaviour in the Urban Environment*. Chicago: The University of Chicago Press.

Peirce, C. S. (1965a). Notes on Scientific Philosophy. I C. Hartstone & P. Weiss (eds): *Collected Papers of Charles Sanders Peirce,* Volume 1, (pp. 50-72). Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Peirce, C. S. (1965b) [1877]. The Fixation of Belief . I C. Hartstone & P. Weiss (eds): *Collected Papers of Charles Sanders Peirce,* Volume 5, (pp. 223-247). Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Peirce, C. S. (1966). Scientific Method. I C. Hartstone & P. Weiss (eds): *Collected Papers of Charles Sanders Peirce,* Volume 7, (pp. 37-75). Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Peirce, C. S. (1994) [1878]. Hvorledes vores ideer kan gøres klare. I C. S. Peirce, *Semiotik og pragmatisme*, (pp. 179-210). København: Gyldendal.

Platon (1955). *Symposium*. København: Gyldendal.

Pløger, J. (1999) 'Det lokale' som grundlag for bypolitikken – en illusion?. *Samfundsøkonomen*, 1999 (7): 32-38.

Pløger, J. (2006). *Den porøse og hvileløse bymæssighed i kræfternes spil – forstaden som anledning til en diskussion af byplanlægning*. Working Paper. Roskilde: Roskilde Universitet.

Posborg, R. (2001). Settlements og socialt arbejde: et stykke levende socialhistorie". *Social Kritik*, 73, 7-10.

Puckett, J. & I. Harkavy (1999). The Action Research Tradition in the United States: Toward a Strategy for Revitalizing the Social Sciences, the University, and the American City. I D.J. Greenwood (ed.), *Action Research. From Practice to Writing in an International Action Research Development Program* (pp. 147-168). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

R

Rasmussen, S. E. (1994). *København. Et bysamfunds særpræg og udvikling gennem tiderne*. 2. udgave. København: G.E.C. Gads Forlag.

Regeringen (2010). *Ghettoen tilbage til samfundet. Et opgør med parallelsamfund i Danmark*. København: Socialministeriet.

Relieu, M. & C. Terzi (2003). Les politiques ordinaire de la vie urbaine. L'organisation de l'expérience publique de la ville. I D. Cefaï & D. Pasquier (dir.), *Les sens du public: Publics politiques, publics médiatiques*. Paris: Presses Universitaires de France (PUF).

Residents of Hull-House (2007) [1895]. *Hull-House Maps and Papers*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Riis, D. W. & R. F. Bæklund (red.) (2006). *Det Boligsociale Partnerskab – endelig statusrapport 2006*. Høje-Taastrup: Høje-Taastrup Kommune.

Rittel, H. W. J. & M. M. Webber (1973). Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences* 4, 155-169.

Rose, N. (1999). *Powers of Freedom. Reframing Political Thought*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Rømer, T. Aa. (2007). Læring og erfaring – en genlæsning af John Deweys uddannelsesfilosofi. I G. Green (red.), *Dewey i dag – en håndsrækning til læreruddannelsen*, (pp. 59-84). København: Forlaget Unge Pædagoger.

Rådgivende Sociologer (2008). *Naboskabsundersøgelse 2008. Testundersøgelsen*. København: Rådgivende Sociologer A/S.

S

Sandercock, L. (2003). Out of the Closet: The Importance of Stories and Storytelling in Planning Practice. *Planning Theory and Practice* 4 (1): 11-28.

Schön, D. A. (2001). *Den reflekterende praktiker*. Århus: Forlaget Klim.

Schultz, R. L. (2007). Introduction. I Residents of Hull-House, *Hull-House Maps and Papers* (pp. 1-42). Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Seigfried, C. H. (1996). *Pragmatism and Feminism. Reweaving the Social Fabric*. Chicago: The University of Chicago Press.

Simonsen, K. (2007). Rum, tid og moderne byliv. I A. Jensen et al. (red.), *Planlægning i teori og praksis: et tværfagligt perspektiv*, s. 130-145. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag

Simonsen, J. et al. (red.) (2014). *Situated Design Methods*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Snow, D. A., R. B. Rochford, Jr., S. K. Worden & R. D. Benford (1986). Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation. *American Sociological Review* 51, pp. 464-481.

Spector, M. & J. I. Kitsuse (1987): *Constructing Social Problems*. New Brunswick, USA: Transaction Publishers

Stampe, A., N. Ø. Frederiksen & M. R. Larsen (2010). *Erfaringsopsamling. Boligsociale programmer fra 1994-2004*. Hvidovre: Center for Boligsocial Udvikling.

Stavo-Debauge, J. (2003). L'indifference du passant qui se meut, les ancrages du résidant qui s'émeut. I D. Cefaï & D. Pasquier (dir.), *Les sens du public: Publics politiques, publics médiatiques*. Paris: Presses Universitaires de France (PUF).

T

Taylor, M. (2011). Community participation in the real world. I G. Craig, M. Mayo, K. Popple, M. Shaw & M. Taylor (eds), *The community development reader. History, themes and issues*, (pp. 291-300). Bristol, UK: The Policy Press.

Tilman, R. (1984). *C. Wright Mills: A Native Radical and His American Intellectual Roots*. University Park: Pennsylvania State University Press,

Trier, E. (1993). *Høje-Taastrup Kommune i fortid og nutid: en historisk rejse gennem kommunens fjorten landsbyer og tre stationsbyer*. Høje-Taastrup: Høje-Taastrup Kommune.

Tænketanken Byen 2025 (2014). *Fællesskaber i forandring*. København: Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter

W

Wacquant, L. (1998). Negative Social Capital: State Breakdown and Social Destitution in America's Urban Core. *Netherherlands Journal of Housing and the Built Environment,* 13 (1).

Westbrook, R. B. (1991). *John Dewey and American Democracy*. Ithaca: Cornell University Press.

Y

Young, I. M. (2002). *Inclusion and Democracy*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Værksteder og interviews

Fremtidsværksted november 2008
Deltagere: Se Bilag B.

Historieværksted januar 2011 (HV1)
Deltagere: *Byforskeren, designeren, iscenesætteren, aktionsforskeren og projektkoordinatoren.*

Historieværksted januar 2011 (HV2)
Deltagere: *Designeren, iscenesætteren, aktionsforskeren, projektkoordinatoren, orgelbyggeren, frivilligformidleren og kommunikationsmedarbejderen.*

Historieværksted marts 2011 (HV3)
Deltagere: Se Bilag D.

Interviews
November 2010: *Antropologen* (I1).
Oktober 2011: *Arkitekten* (I2).
Oktober 2011: *Projektkoordinatoren* (I3).
November 2011: *Designeren og iscenesætteren* (I4)

Urban Co-creation

Martin Severin Frandsen and Lene Pfeiffer Petersen

Abstract

What. Urban Co-creation is a participatory design method for use in urban pedagogy developed by the organization Supertanker. The method consists of a set of guidelines, tools and techniques through which school pupils can develop and realize an urban design in a collaborative process with inhabitants and organizations in their neighborhood. The use of the method is exemplified in a case study where youths from a disadvantaged neighborhood in the suburbs of Copenhagen designed and co-constructed colorful and imaginative dustbins to handle problems with local littering.

Why. Becoming an urban citizen and a full participant in urban life requires the development of particular skills and capabilities. The most effective way to develop these skills is through experiential and situated learning where learners participate in real world activities in the urban environment. Through Urban Co-creation school pupils learn about the urban environment by being involved in a collaborative process of urban design and construction. The result of the process is not only education of the pupils but also of their communities, who learn how children and youths can contribute to local problem solving and development.

Where. The method is intended for use in schools and educational institutions in urban neighborhoods. The most effective learning takes place in situations where the educational activities are linked to real world practices in the neighborhood like community development, local environmental work or local urban development.

How. Based on an exploration and mapping of local issues the pupils develop ideas and problem solutions, which are presented and publicized at a local exhibition. The best ideas are further developed into small-scale prototypes and one or more prototypes are realized in 1:1. The realized designs are celebrated at an inauguration followed by an evaluation of their use and functionality when put into practice.

1 Introduction

This chapter illustrates how participatory design methods can be used to educate and empower urban inhabitants. In recent years there has on an international level been a growing interest in the power of design and art as tools to improve participation and civic engagement of children, youths as well as adults. A renewed practice and theory of urban pedagogy is taking form through collaborations between designers, architects, artists, community activists and academic researchers working across traditional disciplinary boundaries. Uniting the different practitioners of urban pedagogy is a commitment to empowering others through educational programs focused on equipping people with the tools and awareness to allow them to take on urban issues themselves. Participatory design as a form of urban pedagogy is thus concerned with the development of the skills and capabilities required in participating in the design and production of the urban environment.

In the first section of this chapter we introduce the field of urban pedagogy by tracing its historical roots and highlighting some contemporary examples. We pay particular attention to how a new generation of urban educators is using design methods as pedagogical tools and to how urban pedagogy is practiced as a form of experiential education and situated learning. The second section exemplifies the use of Urban Co-creation, the design method presented in this chapter. Through a case study from a disadvantaged neighborhood in the suburbs of Copenhagen we explore in more detail the potentials of using design methods in urban pedagogy. The case study tells the story of a design process led by the urban laboratory Supertanker where youths from a local school in a disadvantaged neighborhood designed and constructed colorful and imaginative dustbins to handle problems with local littering. The project was successful in creating an increased local awareness of waste management and reducing the amount of litter in the neighborhood. The most important but less tangible product of the design process was however the skills and capabilities acquired by the youths, and the mutual learning produced between all the involved participants in the local community.

In the third section of the chapter we present the Urban Co-creation method in general terms and introduce the overall guidelines, the specific phases in the design process and the tools and techniques that can be used. To conclude we show a figure that in visual form captures the main ingredients of the presented design method, and we sum up the main potentials of using design methods in urban pedagogy exemplified in the chapter.

2 Urban pedagogy

Urban pedagogy can be defined as the educational practice concerned with equipping people for life in an urban environment. Echoing a long heritage in urban sociology Stephen Dobson argues that to live in an urban environment

requires the development of particular intellectual, social and bodily skills (Dobson, 2006, p. 100). One must learn to live in the midst of strangers, to adapt to quickly shifting situations and new environments and to work together with unfamiliar others to solve problems and create change.

Practitioners of urban pedagogy often start from the premise that these things are best learned from experience and through practical involvement in the social activities that shape the urban environment. In contrast to more traditional forms of education, a key characteristic in urban pedagogy is that the educational efforts are moved from the institutional setting of the school to the public life of the street and the community.

> Pedagogy is moved from the formal, institutionalized space of the classroom with fixed and stable teacher-pupil roles to the street and the community expressed in the life of the street, where many other shifting significant others can be figures of identification and the source of mimetic inspiration (Dobson, 2006, p. 103).

Educational activities that take place in the urban environment can take many different forms. Typically urban pedagogy combines explorations and field trips into the urban environment with practical involvement and participation in local urban design and community planning projects.

2.1 Historical roots

Though the concept may be new, the practice of an early form of urban pedagogy can be traced back to the educational experiments in the Hull House Settlement in Chicago that was founded in 1889 by Jane Addams and Ellen Gates Starr. Located in an immigrant neighborhood in the Near West Side, Hull House was a center for civic and community life. The residents in the social settlement, mostly women with a middle-class background who chose to live among the urban poor, engaged in a wide range of philanthropic and educational activities and worked to investigate and improve the conditions in the industrial districts of Chicago. An important part of the educational activities of Hull House were concerned with helping the recently arrived immigrants, Bohemians, Italians, Poles, Russians, Greeks and Arabs mostly with a peasant background, to adjust their life to the unfamiliar surroundings and life of a large city (Addams, 2002).

In her recollections from her first twenty years in Hull House Jane Addams recalls how the residents of the settlement were overwhelmed by how isolated many of the immigrants lived. She recalls how an Italian woman was surprised when she saw red roses at one of the receptions at Hull House. The woman, who had lived in Chicago for six years, would not for an instant believe that they had been grown in America, and believed that they had to have been brought fresh all the way from Italy.

> During all that time, of course, the woman had lived within ten blocks of a florist's window; she had not been more than a five-cent car ride away from the public parks; but she had never dreamed of faring forth for herself, and no

> one had taken her. Her conception of America had been the untidy street in which she lived and had made her long struggle to adapt herself to American ways (Addams, 1911, pp. 110-111).

A key issue for urban pedagogy, the isolation of urban inhabitants in segregated enclaves of the city and the need to develop their knowledge and capabilities as users of the larger urban area surrounding them, was thus already being addressed in the early settlement work at Hull House.

Another important element in urban pedagogy that can be traced back to the social settlements was, in Dobson's words, the ability "to identify, understand and interpret urban experiences" (Dobson, 2006, p. 100). An important part of the educational efforts undertaken by the residents at Hull House was the cultivation of what the sociologist C.W. Mills has termed the 'sociological imagination' (Mills, 2000). Cultivating a sociological imagination meant to develop the ability to perceive and understand how the personal and local troubles the newfound urban inhabitants experienced in their neighborhood in the Near West Side of Chicago were related to the larger public issues of the city of Chicago as a whole. As an example Addams mentions how the inhabitants learned that a local problem with unpaved streets was related to the larger politics of the city and that the issue had to be addressed at that level.

> A settlement constantly endeavors to make its neighborhood realize that it belongs to the city as a whole, and can only improve as the city improves. We, at Hull House, have undertaken to pave the streets of our ward only to find that we must agitate for an ordinance, that repaving shall be done from a general fund before we can hope to have our streets properly paved (Addams, 1899, p. 52).

Some of the first efforts at developing, through educational activities, a kind of urban citizenship similar to what the French urban philosopher Henri Lefebvre would later advocate for as "the right to the city", were thus already undertaken in the early days of the American settlement movement.

> The right to the city … should modify, concretize and make more practical the rights of the citizen as an urban dweller (*citadin)* and user of multiple services. It would affirm, on the one hand, the right of the users to make known their ideas on the space and time of their activities in the urban area; it would also cover the right to the use of the centre, a privileged place, instead of being stuck and dispersed into ghettos (for workers, immigrants, the 'marginal' and even for the 'privileged') (Lefebvre in Kofman and Lebas, 1996, p. 34).

2.2 Design methods in urban pedagogy

Moving forward to present times recent decades have seen a revitalization of urban pedagogy on a international level as a new generation of educators and activists have taken urban pedagogy to new places and in new directions. A characteristic feature of the renewed urban pedagogy is that it is practiced in transdisciplinary collaborations between artists, architects, designers, community organizers and academic researchers often based in independent civil society organizations outside of the formal educational institutions. Many of these contemporary practitioners of urban pedagogy use participatory

design methods as part of their pedagogical methodology and integrate them in creative ways with practices developed in other disciplines. Design methods can for example be combined with the psycho-geography invented by the situationist art movement, relational or social art practices, ethnographic methods from the social sciences or organizing methods from community development (Bourriaud, 2002; DiSalvo et al., 2008; Pinder, 2008; Awan et al., 2011).

A prominent example is the Center for Urban Pedagogy (CUP), a non-profit organization based in Brooklyn, New York City. Their work consists of using design methods and artistic practices to create awareness and engagement in the city. They believe that greater understanding of 'how the city works' plays a vital role in engaging citizens in issues in their community. CUP's projects are always based on the lived experiences of the people of the city. CUP works with local students or community groups in investigating the city through simple and somewhat naïve questions that arise when using the city, such as: Where does the electricity come from? Why are there no supermarkets in inner New York? Or, where is the federal government? The results of the research are then via design and art methods conveyed into understandable, illustrative and fun materials such as maps, newspapers, videos etc. that can be used to educate other members of the community. The following two examples illustrate CUP's methodology and use of design.

Bodegas Down Bronx: In trying to understand the system of grocery sale in their local community young people from a high school in the Bronx, NY City investigate the wide spread phenomena of local grocery shops called 'bodegas'. The bodegas are small businesses selling mainly snacks, alcohol, cigarettes, and a limited grocery selection. The shops are vital to the supply of groceries in the Bronx and are an integrated part of the everyday life of the area and of the students involved. CUP and the students head out to explore why their area holds so many bodegas and no supermarkets. They interview their local bodega owners, market analysts and experts and learn about supply chains and market strategies. They examine the bodega's product range and consumer habits and the consequences of the grocery structure of the Bronx on public health. CUP and the students afterwards use design methods to create a fun and educative folder that convey the knowledge and understanding the students have acquired on their local urban area (CUP, 2013).

The Internet is Serious Business: The Internet is Serious Business is a project that strives to understand how the Internet works and is distributed in New York City. Young people from a local high school and CUP set out to the city to investigate the issue asking questions such as: How does the Internet work? Why is the Internet so slow? Who owns the Internet? These questions come from the students themselves based on their own experience of using the Internet. They interview experts, big and small suppliers and have a first hand look at the large wire network under the city. The whole process is

documented and afterwards presented in an educational video that tells the story of the Internet though the eyes of an alien from outer space. The straightforward narration of the video and the simple illustrations help create awareness of a complex issue of ownership, politics and regulation in a legible and fun way (CUP, 2013).

Other contemporary examples of urban pedagogy from around the world are Asiye eTafuleni in South Africa, Arif Hassan in Pakistan, Ankur in India and, Supertanker in Copenhagen, Denmark, which we will return to in the case study. Uniting all these cases is the decision "to invest agency in empowering others through various educational programs focused on equipping people with the tools and awareness to allow them to take on spatial issues themselves" (Awan et al., 2011, p. 48).

2.3 Experiential education and situated learning

Practitioners of urban pedagogy draw mainly on the two pedagogical traditions and methodologies of experiential education and critical pedagogy (Dobson, 2006, pp. 102-103, Awan et al., 2011, pp. 45-48). Common for both methodologies is a concern with "the preparation of individuals to participate in a democratic society" and the development of "critical thinking, self-motivated, problem-solving individuals who participate actively in their communities" (Itin, 1999, p. 94).

Proponents of experiential education mostly refer to the pragmatist philosopher John Dewey as the founder of this tradition (Itin, 1999, Illeris, 2010). Dewey conceived of experience as a transaction between an individual, or a group of individuals, and their physical and social environment. Experience is the process where we act up on our surroundings and undergo the consequences of our actions.

> One the active hand, experience is *trying* – a meaning which is made explicit in the connected term experiment. On the passive, it is *undergoing*. When we experience something we act upon it, we do something with it; then we suffer or undergo the consequences (Dewey, 1966, p. 139).

Practitioners of the experiential education thus start from the premise, that the most effective way, and possibly even the only way, to learn about something is by trying to change it. We learn when we discover the relation between what we do and what happens in consequence.

> To "learn from experience" is to make a backward and forward connection between what we do to things and what we enjoy or suffer from things in consequence. Under such conditions, doing becomes a trying; an experiment with the world to find out what it is like; the undergoing becomes instruction – discovery of the connection of things (Dewey, 1966, p. 140).

Urban pedagogy as experiential education is hence a learning process that takes place through interactions and transactions with the urban environment. Pupils learn about the urban environment through trying to change it. Hence

when pupils are involved in real-world design projects in the urban environment it becomes an experiment with the city to find out what it is like – or to use the phrase of CUP, to find out "how the city works".

As Itin points out in experiential education the transactions that are taking place are however not only those between the pupils and, in this case, the urban environment, but also those between teacher and student. Not only the students but also the teacher learns something from the process.

> In a transactive model, the teacher brings information to the process, but so does the student. Teachers and students not only interact, but they exchange knowledge. Students learn from teachers, and teachers learn from students (Itin, 1999, p. 95).

What's more, a characteristic feature of urban pedagogy is, that it is not always entirely clear who are the educators and who are the students. As Dobson remarks the answers to the questions of "who does the educating in an urban pedagogy?' and "who are the pupils in such a pedagogy?" are not necessarily obvious (Dobson, 2006, p. 110). When pedagogy is moved from the classroom with fixed and stable teacher-pupil roles to the street and the community many others can assume the role of educators – local residents who convey their experiences from their life in the community, practitioners in local community development organizations, people in local businesses or in local institutions and so forth.

In such cases the learning that takes places in urban pedagogy becomes situated in a double sense. It is not only situated in the urban environment but also situated in what Jean Lave and Etienne Wenger would term local communities of practice. Like proponents of experiential education Lave and Wenger question the belief that effective learning can occur in institutions such as many schools that are separated from real-world social practice. In their theory of situated learning they instead argue that successful learning takes place through what they term legitimate peripheral participation in communities of practice. As legitimate peripheral participant the learner performs parts of the real-world activities of the community of practice and moves from initially simple to more complex task through observing and learning from the more skilled participants. For Lave and Wenger legitimate peripheral participation is thus akin to apprenticeship (Lave and Wenger 1991).

As mentioned above in urban pedagogy it is however not entirely obvious who are the educators or who are the pupils – or in the terms of Lave and Wenger, who are the apprentices and who are the skilled participants. In some case the pupils themselves can become teachers or local experts as they convey their experiences and the results of their investigations to other members of the community as illustrated in the CUP examples above. Furthermore when children and youths are involved in collaborative and real world design processes in their communities the outcome of the process is sometimes not only the situated learning of the pupils. It can also be an

educative process for the community, whose members can learn how children and youths can contribute to local problem solving and development.

To explore in more detail the learning potentials in involving children and youths in collaborative local urban design processes the next sections presents a case study from a disadvantaged neighborhood in the suburbs of Copenhagen.

3 From 'trouble makers' to problem solvers

We now turn to a case study of urban pedagogy to more fully illustrate how design methods can be used in an educational urban context. The case tells a story of how youths from a local school in a disadvantaged neighborhood in the suburbs of Copenhagen designed and constructed colorful and imaginative dustbins to handle problems with local littering. The project was successful in creating an increased local awareness of waste management and reducing the amount of litter in the neighborhood. An equally important but less tangible by-product of the design process was the skills and capabilities acquired by the participating youths and the social learning and change in social relations it produced in the neighborhood. By giving them the opportunity to work as designers, the process contributed to a shift in the image of the youths from one of 'troublemakers' to a positive image of collaborative problem solvers. The case study is based on interviews with the designer Anders Hagedorn, ethnographic field observations and documentation from the community development project.

3.1 A disadvantaged neighborhood

The neighborhood of Charlotteager is located in the former industrial town of Hedehusene, nowadays mostly a residential suburb to Copenhagen. Charlotteager consists of three non-profit housing associations that were built in three successive stages from the early 1970s to the mid-1980s. In 2007 a new 5-year experimental community development project was undertaken in neighborhood. Having recently had only modest success with engaging a broader spectrum of local residents and here among in particular local youths in the development of the community, the lead partners behind the new project wanted to try out a more asset based and participatory approach. The project was initially a partnership between the three housing associations and the municipality of Høje-Taastrup. To introduce and test new participatory methods, Supertanker, an interdisciplinary group of urbanists based in Copenhagen (Brandt et al., 2008), were subsequently brought in. For Supertanker the new community development project was an opportunity to test ideas of using design processes as catalysts for social interaction and change.

From the interdisciplinary Supertanker group, the designer Anders Hagedorn, together with the artist Martin Rosenkreutz Madsen, were put in charge of the effort to engage the local youths in the development of the neighborhood. Through his daily work in Charlotteager Hagedorn experienced that many local youths were viewed as 'troublemakers' who did not contribute positively to the community. This view included a broad group of young people, most of who were not guilty of anything but minor incivilities and occasionally noisy behavior. For Hagedorn it was thus crucial that the effort to engage the local youths would address and work with some of the perceptions in the neighborhood that put many of the adolescents in a bad light. As he had already learned, and as would become more obvious as the collaboration with the local youths progressed, the youths were often just as worried about the issues of the community as other and older residents.

3.2 Designing dustbins

The educational design project was organized in close collaboration with the local public school as well as the local youth club. The design process started in February 2009 and ran for approximately three months. It was organized as an integrated part of the curriculum of a class of 8th grade pupils.

The first stage consisted in a mapping and identification of the issues and development potentials in the neighborhood as seen from the perspective of the pupils (Figure 1). Following the mapping the pupils brainstormed and developed a range of ideas and suggestions for solutions to the identified problems that were visualized and further elaborated in sketches (Figure 1).

The results of the mapping and development of ideas were presented at an exhibition at the school open to all residents in Charlotteager (Figure 1). On the basis of the feedback and response to the exhibited ideas, two projects were chosen for realization. One of the ideas was to design and produce new dustbins for the neighborhood to handle a problem with littering in the neighborhood. This idea was chosen because it was both feasible and could help solve a problem that concerned the entire neighborhood and not only the youths themselves.

To create as much possible ownership and at the same time the highest learning outcome, it was essential for Hagedorn that the pupils were involved in all the stages of the design process from idea to construction. After the exhibition, the different design ideas were further elaborated first in sketches and later small-scale prototypes in the form of cardboard models (Figure 1). A fundamental design idea was to create some spectacular and creative designs that could bring a playful element to the use of dustbins.

Figure 1: Mapping, developing ideas, exhibiting and prototyping. Photos: Anders Hagedorn and Farokh Berenjgani. Collage: Henrique Figueira.

With the small scale prototypes the basic designs of the dustbins were ready, and the production stage could begin. This meant that the design process was now taken outside the school and neighborhood setting. To begin with Hagedorn took the students to a junkyard, where they found old barrels and other metal residues that could be reused as material for dustbins (Figure 2). Then the process continued at a production school in the nearby town of Roskilde where the pupils learned to forge dustbins out of the found recycled objects (Figure 2). Back at the school and in the neighborhood, the dustbins were then painted and decorated with stencils.

During the production stage, the group of individuals and organizations involved in the participatory process gradually expanded. To help the pupils with the forging of the bins, contact was made to a local blacksmith who would become a permanent collaborator in the community development project. The same thing happened with a teacher from the production school that later became involved in several other activities in the neighborhood.

In addition to the class of 8th grade pupils, other youths from the neighborhood also became involved. The sketches and small models of the bins were shown at an exhibition at the local youth club, and members of the club contributed by spray painting and making stencils to decorate the bins (Figure 2). Furthermore, in a more random manner and outside of school and club auspices, several other children and youths who happened to pass by while the bins were being decorated and installed in the neighborhood were invited to participate. An important element in the process was for Hagedorn the methodological rule that everyone who showed an interest and wanted to participate could become part of the process. With this openness, the design and production process was able to include and give many groups from the neighborhood a share in the project.

In addition to children and youths from the neighborhood, the design process also involved the caretakers and tenant boards of the housing associations. Collaboration with the caretakers was important because they were the ones having to empty the dustbins once they were put into service. Their feedback in relation to the functionality and the location of the dustbins was therefore needed. The question concerning the maintenance and location of the dustbins was also discussed at a meeting between the pupils and the tenant boards, who had the formal role of approving and supporting the project financially. The design process thus provided an occasion for the youths to become acquainted with and learn about the tenant democracy in the housing associations where they lived, and for the board to see the youths in a new and unaccustomed situation.

Figure 2: Co-constructing, inaugurating and testing. Photos: Anders Hagedorn and Farokh Berenjgani. Collage: Henrique Figueira.

Furthermore, the broad local ownership of the dustbin project was promoted by the fact that the whole process was continually documented and communicated by the local newspaper and on the housing associations own TV channel, where residents could view small films from the process and continuously keep themselves informed of the ongoing work. Residents who did not participate directly in the project could thus have the story of the dustbin design process conveyed, and get a positive image of the youths as people concerned with waste problems and who also contributed positively to resolving them.

Finally, an additional element that contributed to community ownership was the inauguration of the dustbins. In addition to a large group of pupils from different classes and age groups in the school, teachers, parents, residents, youth club workers, representatives from the tenant boards, caretakers, children and nursery nurses from local day care institutions, active citizens in Hedehusene and the local press participated (Figure 2). The inauguration thus also helped convey a positive image of the local youths and at the same time an image of a community cooperating in solving problems.

3.3 Products of the design process

Looking back and reflecting on the design process, an important lesson for Supertanker was that the essential thing was not so much the specific product the design process created, but the things the process triggered in the neighborhood. One of the by-products of the process was the creation of a range of new and collaborative social relations in the local area that were to endure for the remaining three years of the community development project. Another by-product was the knowledge on design processes and democratic collaboration the project created among the youths. In this process, both the youths' own sense of self and the surrounding's image of them changed. Part of the learning process consisted in that the pupils were allowed to try out new and unfamiliar situations that might challenge their perception of their abilities and skills. The project was an opportunity for students to experience themselves in new situations and challenge their own, but also their teachers' perceptions of their abilities and talents.

To sum up, the overall picture of the design process shows that it created, besides the concrete rubbish bins, a range of new and enduring social relations of collaboration in the neighborhood and extended to the surrounding towns. In addition it produced new experiences and changed self-perceptions among the participating youths and a more positive outward image. The process also generally spawned an increased awareness of waste management in the area and the caretakers could report on less litter in a subsequent period. And finally, the project created and communicated a story of the local neighborhood as a collaborative community.

4 Urban Co-creation

In this section of the chapter we present the Urban Co-creation-method exemplified in the above case study in more general terms. The method has been developed by Supertanker (including Frandsen, one of the co-authors of this chapter) on the basis of number of experimentations and collaborations with schools in the Copenhagen region. In short Urban Co-creation is a participatory design method where local school pupils develop and realize an urban design together with inhabitants and organizations in their neighborhood. University students who are interested in learning how to participatory urban design projects with children and youths can use to the method to find inspiration on how to conduct their own experiments with urban pedagogy. As going through all the phases of the design process in the case study described above took about 3 months we recommend that university students consider focusing on two or three of the phases in the design process depending on the situation at hand. In the following we will present the overall guidelines for the method, the specific phases in the design process and some of the tools and techniques that can be used in the different phases.

Following Dewey we understand methods as working hypotheses, guiding ideas or plans of action, that "are formed in one situation and are then transferred as 'programmes of behaviour' to other situations as tools of reflection, analysis and anticipation" (Miettinen, 2000, p. 69). As Bratteteig et al. points out a method must always be tailored and adapted to the unique problematic situation one is confronting. Also following Bratteteig et al. we distinguish between methods as general guidelines for how to carry out the design process and tools and techniques as the more specific instruments and 'ways of doing' that can be applied in the design process (Bratteteig et al., 2012, pp. 118-119).

Another important feature of methods in participatory design is, as Simonsen and Robertson points out that "what is being designed is both the technological product or artifact and the process that enables different participants to engage in designing this product" (Simonsen and Robertson, 2012, pp. 8-9). Participatory design thus has "a strong focus on the 'how' of designing, i.e. a focus on the process of designing and the particular participatory practices that different processes can enable". Consequently participatory design include tools and techniques "that enable the participants in the design process to propose, represent, interrogate and reflect on different aspects of the developing design continually throughout that process" (Simonsen and Robertson, 2012, p. 9).

4.1 Overall guidelines

The overall purpose of using the Urban Co-creation-method is to create and facilitate an experiential learning process for school children and youths,

where they develop new skills and learn about the urban environment through trying to change it. The most effective learning takes places when the pupils work to solve real life problem situations in their neighborhoods and cities in collaboration with local residents and organizations.

To motivate and engage the interest of the pupils the starting point for the design process should be the experiences and problematic situations that the pupils are familiar with from their own everyday life in the neighborhood as in the above mentioned cases – problems with maintenance and cleaning of streets and public space, difficulties with finding and accessing shops and stores or a slow Internet connection in the neighborhood and so forth. Furthermore an important and initial first task is to identify the local residents, organizations, businesses and institutions, that are affected by and have an interest in the chosen problem or that possess knowledge, skills or resources that can be useful in the design process.

4.2 Phases, tools and techniques

Following an initial phase of preparation the method takes the pupils through six phases or steps. Based on an exploration and mapping of local issues and opportunities the pupils develop ideas and problem solutions, which are presented and publicized at a local exhibition. The best ideas are further developed into small-scale prototypes and one or more prototypes are realized in 1:1 in collaboration with local residents and organizations. The realized designs are celebrated at an inauguration followed by an evaluation of their use and functionality when put into practice. A variety of tools and techniques from mapping, sketching, development of ideas, prototyping etc. can be applied in the different stages and steps of the design process.

Exploring and mapping. In the first phase of the design process the pupils set out to explore and investigate the problem and area at hand using techniques such as observing, taking notes, photographing and interviewing. The information gathered through the explorations is used to create maps that give an overview of the situation of an area as it is seen from different perspectives. Mapping is thus used to gather information about both pupils' own experiences of living in an area as well as the experiences of others. At the same time mapping of an area is also a way of pointing out the challenges or problems of a place and therefore the starting point for identifying possible ways of improvement and generating ideas and problem solutions. In that way mapping is a tool that can help foster relevant ideas for development that are based in the actual context of an area and not detached from the genuine circumstances (Wates, 2000, pp. 76-77).

Developing ideas. The purpose of the second phase is to develop ideas based on the knowledge and understanding of the problem or area in question produced through the first phase of exploring and mapping. In this phase techniques like brainstorming and sketching are used to stimulate imagination,

to explore ideas and visions and to communicate them in an accessible and non-technical-oriented language. Sketching is used as a way of concretizing ideas and thoughts by turning them into visualizations. In this way thoughts get tangible form and expression and make it possible for people involved in the process and to visualize possible end results. Sketching, however, mostly functions as a means to open up and create ideas rather then as a way of developing exact solutions (Brandt et al., 2012, pp. 164-170; Bratteteig et al., 2012, pp. 128-131).

Exhibiting and selecting ideas. In the third phase the developed ideas and sketches are put on public display at an exhibition. The exhibition serves as a tool to create awareness about the project or design process. The exhibition also functions as a form of evaluation and thereby helps develop the ideas further by involving other parties and listening to their views. Letting people vote about which ideas they prefer is used as a tool for choosing which ideas to realize and to create local legitimacy and ownership. Exhibiting ideas also requires the ideas to be presented in an educational and illustrative way forcing participants and designers to concretize and focus the information (Wates, 2000, pp. 70-73).

Prototyping and co-constructing. In the fourth phase the ideas and problem solutions are given physical shape and materialized into first prototypes before being realized through co-construction. Prototyping serves different means. First of all it can be seen as a way of testing a product in small scale and giving room for adjustments before constructing the final product. Prototyping is as way of considering different proposals for design solution in relation to their consequences and other proposed solutions. Secondly, with a prototype it becomes easier for the parties involved to understand and consider the consequences of a one or more design proposals and problem solutions. Prototypes are therefore a way of concretization and embodying non-figurative ideas and discussions. Furthermore, having a tangible artifact makes collective exploring possible and assists further in creating a common language for different parties in the process.

Next, the construction of the final product is a good opportunity to involve new local residents and organizations and to explore the local area anew. Finding materials and facilities for construction can be a vehicle for learning about the physical infrastructure of the city and for exploring the city as a space of production. Having pupils and local residents construct actual objects in collaboration is at the same time a way of creating a space for building new relations and creating mutual learning through sharing a concrete experience of co-realization (Brandt et al., 2012, p. 155; Bratteteig et al., 2012, p. 133).

Inaugurating and publicizing. The fifth step in the process is the celebration of the finished product in the form of a public ritual. An inauguration functions as a social ritual that enforces and strengthens the social relations that have been created in the collaborative process through a mutual celebration of

human achievement. The public inauguration combined with publicizing in local newspapers and other medias at the same time creates further awareness of the issue or problem in question thereby more or less temporarily bringing a public into being (Marres 2005).

Testing and evaluating. The final and sixth step in the design and learning process is the testing and evaluation of the functionality of the finished urban design and the problem solution once put into practice. As urban design products and artifacts are intended for use in a public space as public goods, the testing and evaluation of an urban design thus involves the involvement and the engagement of a larger public of users to decide whether a problem or an issue has been dealt with successfully. The most important part of the evaluation however concerns the learning outcome produced by the process. This can be explored through collective and retrospective reflection among the pupils and through interviews with other participants in the design process.

5 Conclusion

In this chapter we have explored the potentials of using participatory design methods in urban pedagogy through illustrative examples and a more detailed case study. We have presented a method intended for use in schools and educational institutions in urban neighborhoods where school pupils learn about the urban environment by being involved in a collaborative process of urban design and co-construction together with local residents and organizations. The primary purpose of the method is to empower and educate children and youths through an experiential and situated learning process. However when used effectively the method not only educates the pupils but also their communities, who learn how children and youths can contribute to local problem solving and development.

The six phases in the Urban Co-creation-method are illustrated in Figure 3. Although there is a logical progression and succession of steps in the design process, it should be noted that the phases cannot be absolutely distinguished from each other and overlap in many ways. Spontaneous ideas and suggestions for problem solutions often arise during the phase of exploring and mapping, but they are not explored systematically in this phase. Early prototypes are sometimes already made in the phase of idea developing, but again they are not systematically developed before the prototyping phase. Furthermore the phases in the design process are to a different degree situated in the urban environment and in local communities of practice. Idea developing may for example take place entirely inside the classroom. Meanwhile the phases of exploring and mapping and of prototyping and co-construction will typically alternate between workshop sessions in the classroom and situated activities such as explorations of the urban environment and on site collaborations with local residents and organizations. The purpose of the workshop sessions inside the classroom is to allow the pupils to reflect on their urban experiences, to

develop new ideas and problem solutions and to prepare for new explorations and activities outside the school premises.

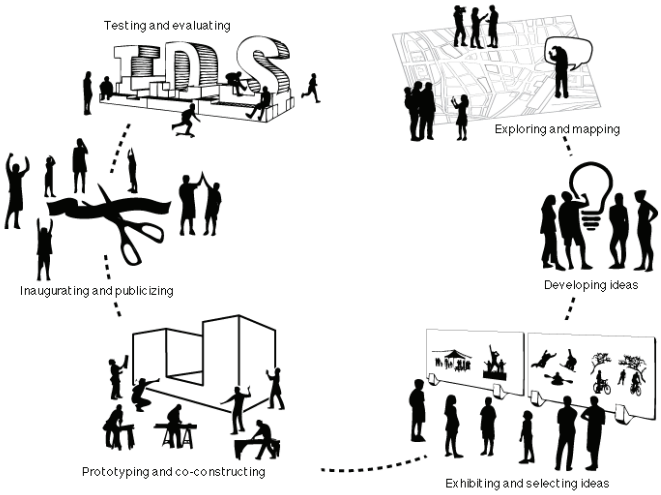

Figure 3: The six phases of the Urban Co-creation-method. Illustrations: Henrique Figueira.

References

Addams, Jane. "The Objective Value of a Social Settlement." In *The Jane Addams Reader,* edited by Jean Bethke Elshtain, 29-45, New York, US: Basic Books, 1893/2002.

Addams, Jane. "A Function of the Social Settlement." *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 13 (1899): 33-55.

Addams, Jane. *Twenty Years at Hull-House*. New York: The Macmillan Company, 1911.

Awan, Nishat, Tatjana Schneider and Jeremy Till. *Spatial Agency*. *Other Ways of Doing Architecture,* New York, NY: Routledge, 2011.

Bourriaud, Nicolas. *Relational Aesthetics*. Dijon, France: Les presses du réel, 2002.

Brandt, J., M. Frandsen and J. L. Larsen. "Supertanker: In search of urbanity". *Architectural Research Quarterly*, vol 12, no 2, (2008): 173-181.

Brandt, Eva, Thomas Binder and Elisabeth B.-N. Sanders. "Tools and Techniques: Ways to Engage Telling, Making and Enacting." In *Routledge*

International Handbook of Participatory Design, edited by Jesper Simonsen and Toni Robertson, 145-181. New York, US: Routledge, 2012.

Bratteteig, Tone, Keld Bødker, Yvonne Dittrich, Preben Holst Jørgensen and Jesper Simonsen. "Methods: Organizing Principles and General Guidelines for Participatory Design." In *Handbook of Participatory Design,* edited by Jesper Simonsen and Toni Robertson, 117-144. New York, US: Routledge, 2012.

Center for Urban Pedagogy (CUP). "Bodega Down Bronx." Accessed August 13, 2013. http://welcometocup.org/Projects/UrbanInvestigations/BodegaDownBronx.

Center for Urban Pedagogy (CUP). "The Internet is Serious Business" Accessed August 13, 2013. http://welcometocup.org/Projects/UrbanInvestigations/TheInternetIsSeriousBusiness

Dewey, John. *Democracy and Education. An Introduction to the Philosophy of Education*. Paperback Edition. New York: The Free Press, 1966.

DiSalvo, Carl, Illah Nourbakhsh, David Holstius, Ayca Akin and Marti Louw. "The Neighborhood Networks Projects: A Case Study of Critical Engagement and Creative Expression Though Participatory Design." In *Proceedings of the Tenth Anniversary Conference on Participatory Design* edited by J. Simonsen, T. Robinson, and D. Hakken, 41-50, 2008.

Dobson, Stephen. "Urban Pedagogy: A Proposal for the Twenty-First Century." *London Review of Education* 4, no. 2 (2006): 99-114.

Illeris, Knud. "Erfaringspædagogik og projektarbejde." In *Pædagogiske teorier* edited by Niels Jørgen Bisgaard and Jens Rasmussen, 148-166. 4th edition. Værløse, DK: Billesø and Baltzer, 2010.

Itin, Christian M. "Reasserting the Philosophy of Experiential Education as a Vehicle for Change in the 21st Century." *Journal of Experiential Education* 22, no. 2 (1999): 91-98.

Kofman, Eleonore and Elizabeth Lebas. "Lost in Transposition – Time, Space and the City." In *Writings on Cities* by Henri Lefebvre, 3-60. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 1996.

Lave, Jean and Etienne Wenger. *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1991.

Marres, Noortje. "Issues Spark a Public into Being. A Key But Often Forgotten Point of the Lippman-Dewey Debate". In *Makings Things Public. Atmospheres of Democracy* edited by Latour and Weibel, 208-217. Cambridge, Massachusetts.

Miettinen, Reijo. "The concept of experiental learning and John Deweys theory of reflective thought and action." *International Journal of Lifelong Education,* 19, no. 1 (2000): 54-72.

Mills, C. Wright. *The Sociological Imagination*. Fortieth Anniversary Edition, New York, NY: Oxford University Press, 1959/2000.

Pinder, David. "Interventions: Art, Politics and Pedagogy." *International Journal of Urban and Regional Research* 32, no. 3 (2008): 730–736.

Simonsen, Jesper and Toni Robertson (eds). *Routledge International Handbook of Participatory Design*. New York, US: Routledge, 2012.

Wates, Nick. *The Community Planning Handbook. How people can shape their cities, towns and villages in any part of the world*. London, UK: Earthscan, 2000.

9. Samskabelse og lokalsamfundsudvikling – et urbant perspektiv

Af Jan Lilliendahl Larsen, Anders Hagedorn, Martin Severin Frandsen og Martin Rosenkreutz Madsen

Enhver ved, hvad en mursten er. Eller enhver har i hvert fald en forestilling om, hvad det er. En klump ler brændt ved en passende temperatur i et passende stykke tid. Men der er mere i det end det. I lige præcis den nedenfor viste mursten er der ikke blot brændt ler, men også indskrevet lokalhistorie, personlige erfaringer, oplevelser, samarbejde, håb og drømme. Den er, som en urban totem, gået fra situation til situation, hånd til hånd og mund til mund. Den er blevet lavet, genfortalt og anvendt. Den har været i fokus for en lang proces – og har samtidig blot været en tilfældig, materiel undskyldning for, at en hel masse andet og meget vigtigere er blevet skabt og videreudviklet af snart nogle, snart andre byboere i det lokale samfund. Den har både været mål og middel for en lang række andre ting i en lokalsamfundsindsats, der startede, længe inden murstenen var en klump fugtig ler i en form, og som langt fra sluttede den dag, hvor den blev muret ind i én af de karakteristiske bænke i Charlottekvarteret i Hedehusene på Københavns Vestegn. Den har kort sagt været genstand for en urban samskabelsesproces.

Dette kapitel indeholder en fortælling om denne urbane samskabelsesproces. Samtidig præsenterer kapitlet, som er skrevet af medlemmer af gruppen Supertanker, et kritisk-teoretisk perspektiv på samskabelse, byen, lokalsamfundsudvikling og boligsocialt arbejde. Samlet vil vi med det praktiske eksempel og den teoretiske perspektivering fremsætte tre hovedpointer: Samskabelse forstået som kunstnerisk og håndværksmæssig

Figur 9.1. "Ceci n'est pas une brique."

frembringelse af sociale værker rummer en række potentialer for udvikling af byer og lokalsamfund og indirekte ligeledes for løsning af "boligsociale problemer". Mulighederne for at arbejde med urban samskabelse i det boligsociale arbejde er imidlertid hæmmet af den disciplinerende målstyring, der aktuelt kendetegner det boligsociale felt. Udfoldelse af menneskelige og samfundsmæssige potentialer i urban samskabelse kræver derfor en mægtiggørelse af de samskabende kulturer i forhold til det vertikale magthierarki i det boligsociale felt og en mere faciliterende, snarere end disciplinerede, styring ovenfra.

I det følgende vil vi udlægge implikationerne af vores arbejde med samskabelsesprocesser – for byen, byboerne og helt konkret for lokalsamfundet omkring Charlottekvarteret. Vores udlægning falder af formidlingsmæssige grunde først i en teoretisk og dernæst i en erfarings- og casebaseret del, men gennem de to dele løber en rød tråd, som går på tværs af teori og praksis. Den diskuterer forholdet mellem, på den ene side, det boligsociale felt som en etableret fagdisciplin, der dels søger at løse, dels, gennem rigide og instrumentelle styringshierarkier, holder fast i nogle af de dynamikker, der skaber lokale, sociale problemer, og, på den anden side, urban samskabelse som en nytænkning af det boligsociale som en del af et større, lokalt baseret arbejde med bysamfundet.

Den teoretiske del falder i tre afsnit. Vi indleder med en distinktion mellem "samskabelse", som det forstås inden for styringstænkningen i den offentlige forvaltning, og vores forståelse, der bygger på en artikulering mellem vor egen erfaring med lokalsamfundsudvikling på den ene side og filosofi og socialteori på den anden. Vi udfolder dernæst denne forståelse af "samskabelse" i forhold til teorier om hverdagsliv og byudvikling, før vi som afrunding på den teoretiske del udfolder de væsentligste aspekter i det at facilitere samskabelse i lokalsamfund. Den casebaserede del er en præsentation af, hvorledes vi med en række faser og facetter i knap ti år har arbejdet eksperimentelt i retning mod en form for samskabelse i Charlottekvarteret og Hedehusene, der gradvist har fundet sin form i forhold til mere disciplinerede praksisser. Det fremgår her, at samskabelsesprocesserne har givet helt væsentlige muligheder for kvarterets sociale udvikling, men samtidig, netop i kraft af sin modsætning til disciplineringen, har været krævende og udfordrende for samarbejdsmulighederne omkring kvarterets udvikling.

Udover kapitlets forfattere har en række personer over en årrække bidraget til arbejdet med den i kapitlet beskrevne case, herunder bl.a. Thor Salling, som har været fast tilknyttet arbejdet med helhedsplanerne i Charlottekvarteret siden opstarten i 2007.

Samskabelse: Fra styring til poesi

Samskabelse som styringsparadigme

Den gængse litteratur om samskabelse har udgangspunkt i styringstænkning og teorier i og om den offentlige sektor og dens relation til omverden. Samskabelsesbegrebet i betydningen co-production blev oprindeligt udviklet af økonomen Elinor Ostrom og hendes kolleger i 1970'erne (Ostrom m.fl. 1978; Alford 2014). Siden 00'erne er Ostroms teori blevet taget op igen og knyttet til udviklingen af et nyt paradigme for offentlig styring, der går under navnet New Public Governance (NPG) (Pestoff m.fl. 2012; Agger & Tortzen 2015). NPG handler grundlæggende om at skabe en mere innovativ, effektiv og demokratisk offentlig styring gennem ligeværdigt samarbejde om kompleks problemløsning og skabelse af fælles velfærdsgoder på tværs af den offentlige, private og frivillige sektor. NPG er vokset frem som et opgør med markedsorienteringen af såvel den offentlige som den

frivillige, eller såkaldt tredje, sektor og legitimitetskrisen for det dominerede styringsparadigme siden 1980'erne, New Public Management (NPM). NPM er kommet under stigende kritik for ikke at kunne skabe en offentlig service af høj kvalitet, for ikke at kunne håndtere den voksende mængde af komplekse samfundsudfordringer (såkaldte "wicked problems") og for at reducere aktive og engagerede medborgere til egennyttemaksimerende kunder på et marked af offentlige services (Jongh & Tortzen 2014).

Vi anerkender, at det delvise skifte fra NPM til NPG rummer demokratiserende tendenser, og at det kan nedbryde hierarkier og åbne for nye deltagelsesrum og læringsarenaer – akkurat som den tidligere bevægelse fra hierarkisk mod netværksstyring gjorde (Sehested 2003). Vi ser også flere lighedspunkter i tilgangen til problemløsning og læring og i fokusset på netværks- og relationsdannelse i forhold til det perspektiv på samskabelse, vi vil præsentere her. Men vores perspektiv på samskabelse adskiller sig fra denne gængse forståelse, idet vi ikke, som denne, tager afsæt i en anskuelse af samfundet ud fra forvaltningstænkningen. Samtidig med at vi anerkender de demokratiserende tendenser i NPG-paradigmet, vil vi fremhæve, at det, med dets forankring i styringstænkning, rummer elementer af en disciplinerende form for magtudøvelse.

Figur 9.2. Diagram over disciplineringens bevægelse gennem magt, viden og institutioner (efter Carraro 2015).

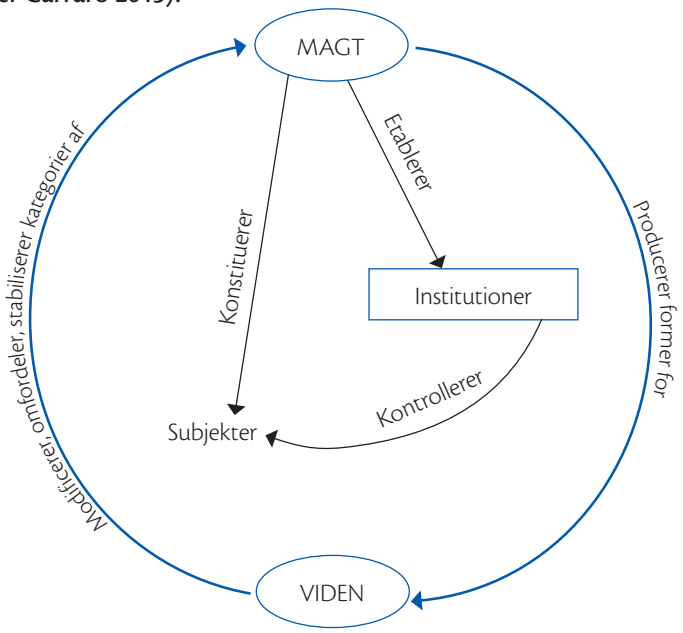

Ideen om den tværsektorielle samskabelse af velfærdsgoder er et godt eksempel herpå: Fokus er på et formål, som alle kan støtte, nemlig tilvejebringelsen af fælles velfærdsgoder og dermed reproduktionen af velfærdsstaten. I dette fokus reduceres landets civilsamfund imidlertid, som det fremgår, til den "frivillige sektor". Landets borgere tilskrives således en specifik identitet (som "frivillige"), som indgår i opretholdelsen af én form for samfundsmæssig forestilling og virkelighed, mens andre forestillinger og virkeligheder så at sige falder uden for kategori. Denne kategoriserings- og ordningsproces, som bevæger sig "vertikalt" oppe fra et overordnet samfundsniveau og ned igennem dets institutioner og rum til enkelte "subjekter", kan, med den franske filosof Michel Foucaults begreb, karakteriseres som disciplinering (Raffnsøe 2000). Disciplinering som magtudøvelsesform handler om kategorisering og ordning af mennesker og menneskelige aktiviteter i forskellige identiteter, roller og funktioner, som efterfølgende gøres til genstand for styring og (rumlig) regulering (se figur 9.2). Denne form for magtudøvelse gør sig, som vi vil komme nærmere ind på senere i kapitlet, også gældende inden for den nye praksis, som i disse år er ved at opnå status som (fag)disciplin, bl.a. i kraft af denne bog, nemlig det boligsociale arbejde.

Vores anskuelse af sammenhængen mellem skabelse og lokalsamfund er væsentligt anderledes. Den har sit udgangspunkt dels i egne, konkrete og positive erfaringer med at arbejde med samskabelse som omdrejningspunkt i udvikling af byer og lokalsamfund (Frandsen & Pedersen 2014; Hagedorn m.fl. 2014) og som modvægt til en disciplinerende styring og byplanlægning, dels i filosofi og socialteori om kunstnerisk skaben og sociale og kulturelle dannelsesprocesser i byen, hvor vi som byboere er aktive deltagere i udviklingen af hverdagslivets og civilsamfundets praksis, sprog og selvopfattelse (Larsen 2014; Frandsen u.u.). Den har et vist slægtskab med empowerment-traditionens fokus på myndig- og mægtiggørelse (kvalificering af henholdsvis indsigt og handlingskompetence; Christensen 1999; Andersen m.fl. 2003), men har i kraft af vort afsæt i samskabelse og byen (som præsenteret nedenfor) et andet syn på samfund og politik.

Samskabelse som poesi

For oldtidens grækere blev skabende kunst og håndværk i bred forstand indfanget af ordene "poesi" eller "poiesis". Ord på versform var kun en lille del af poiesis (Garrison 1997). I en af dialogerne i Platons *Symposium* for-

tæller en kvindelig profet ved navn Diotema om, hvordan poesi kan siges at være "[e]nhver frembringe af noget der ikke før var til" (Platon 1955: 61).

Filosoffen John Dewey, der var toneangivende inden for den amerikanske pragmatisme, betegner på samme vis såvel finkulturel som håndværksmæssig kunst som "en handlings- og frembringelsesproces" i bred forstand:

> Hver kunstart gør noget med et fysisk materiale, med kroppen eller noget uden for kroppen, med eller uden brug af medierende redskaber, og med henblik på produktion af noget synligt, hørbart eller føleligt (Dewey [1934] 1958: 47).

I ældre civilisationer, inden kunst blev indkapslet i særlige institutioner adskilt fra hverdagslivet, spillede den ifølge Dewey en central rolle i dannelsen og opretholdelsen af de kulturelle og sociale fællesskaber. De kunstneriske udtryksformer var, som sanselige totemmer, tæt integrerede i kollektive ritualer og ceremonier, der festligholdt og overleverede fællesskabets sædvaner og kulturelle institutioner.

> Skuespil blev opført på helligdage; fremmøde havde karakter af medborgerlig andagt. Arkitektur i alle dens væsentlige former var offentlig, ikke privat, i langt mindre grad viet til industri, bankvirksomhed eller handel (ibid.: 328).

De fælles ritualer og ceremonier "forenede det praktiske, det sociale og det opdragende i et sammenhængende hele med æstetisk form" (ibid.: 327). Poesi havde altså i den antikke græske civilisation en helt central rolle for den kulturelle sammenhæng og selvforståelse i hverdagslivet. Denne rolle har gennem historien imidlertid varieret på godt og ondt. Den franske filosof Henri Lefebvre, der var en toneangivende marxist og bytænker, baserede store dele af sit forfatterskab på denne problemstilling i det moderne samfund.

Ligesom Dewey var Lefebvre kritisk over for den moderne tids adskillelse af kunstnerisk skaben og hverdagsliv, og ligesom Dewey greb han tilbage til oldtidens Grækenland for at hente et modbillede til både kunstens aktuelt inddæmmede rolle og samfundets og hverdagslivets forarmelse. For Lefebvre betegner poiesis det moment af praksis, hvor mennesket fuldstændigt tilegner sig såvel den indre som den ydre natur i skabelsen af

værker (jf. kunstværker; oeuvres) (Lefebvre 2016 [1965]: 27), eller, som han formulerer det i Marx' sociologi, hvor mennesket "giver det sanselige menneskelig form" (Lefebvre 1972 [1966]: 42). Poiesis er dog netop differentieret i ydre (beherskelse) og indre (tilegnelse) aspekter, og det er denne differentiering, der i moderniteten er kommet ud af balance.

For Lefebvre er det netop gennem de moderne samfunds dominerende tekniske beherskelse, at mennesket bliver fremmedgjort fra denne beherskelses komplementære side, tilegnelsen – i modsætning til antikkens Grækenland (ibid.: 47). Han formulerer direkte hverdagslivets tilbagestående karakter ud fra denne vinkel: Mens menneskets beherskelse af den ydre natur gennem rå teknisk fremskridt accelererer, står udviklingen af relationerne mellem mennesker og deres selvforståelse i stampe og kvæles i et klima af rå beherskelse (Lefebvre 1995 [1962]: 230).

Lefebvre så byen som både det ypperste produkt af menneskelig skaben gennem historien og (i sin moderne form) det værste eksempel på konsekvenserne af det rå, tekniske fremskridt. Samtidig så han byen som selve mediet for en nødvendig udvikling mod et andet og mere retfærdigt og meningsfuldt samfund. I dette paradoks ligger en helt grundliggende erkendelse i forhold til forståelsen af samskabelse i en generel, urban såvel som mere specifikt boligsocial kontekst.

Byen som værk og aktuelt problem

Urbane værker

I Lefebvres samtidskritik spiller byudviklingen en særdeles fremtrædende rolle. Han definerer grundlæggende byen og urbaniteten som mødet mellem og projektionen af forskellige sociale gruppers praksisser og forestillinger (Lefebvre 1996). I forlængelse af sine græskinspirerede tanker ser Lefebvre forskellige historiske byformer som samfundsmæssige værker, der hver især er vigtige udtryk for en civilisations skabelseshistorie eller poiesis. Blandt de urbane værker gennem historien nævner han landsbyen, byen som sådan, den græske polis, den romerske urbs samt middelalderbyen som skelsættende (Lefebvre 2016 [1965]: 8-9).

Mens disse historiske urbane værker i stadig højere grad handlede om udfoldelse af politiske (f.eks. den græske bys agora) og økonomiske (middelalderbyens markedsplads) dynamikker, ser Lefebvre den stadig mere

tekniske og videnskabeliggjorte moderne byplanlægning som kulminationen på splittelsen mellem beherskelse og tilegnelse, hvorved byen som værk også falder fra hinanden. I vor higen efter at opretholde materiel velfærd og velstand er byen blevet et væsentligt middel i, hvad der, i forlængelse af Foucaults begreb, der blev præsenteret ovenfor, kan karakteriseres som en disciplinering af hverdagslivet gennem funktionel og kommerciel opsplitning og ordning og derfor også en væsentlig barriere for udfoldelsen af byboeres egne behov og drifter. Byerne er i dag domineret af en række forskellige former for disciplinerede og disciplinerende rum og områder, fra de centralt beliggende forretningsområder til forstædernes storcentre og stærkt opdelte kvarterer, der hver især udgør en særlig ordning af sociale praksisser uden disses aktive, demokratiske deltagelse.

Det tydeligste billede på disciplinerede rum er netop de store, homogene og funktionalistisk udformede, industri- og boligområder i forstæderne. Disse områder er udviklet i en tid med en overflod af ressourcer, fuld beskæftigelse og social homogenitet, men viser sig som store udfordringer i dag, bl.a. i kraft af koncentrationen af socioøkonomisk marginaliserede grupper i boligområderne, der sammen med områdernes arkitektoniske minimalisme og geografiske isolation er medvirkende til en øget territoriel stigmatisering som "ghettoer" (Wacquant 2007; Larsen, T.S. 2012). Det er både globale økonomiske, sociale og kulturelle forandringer og lokale historiske faktorer, der har skabt denne situation (Jensen 1997). Den danske bypolitik bliver lige nu udformet som svar på bl.a. netop disse udfordringer.

Byens aktuelle problem

Den storstilede, funktionalistiske byplanlægning, som skabte de homogene områder i bl.a. forstæderne, er så at sige blevet "politiseret". På ministerielt og kommunalt plan er bypolitikken nu udspændt i et spektrum mellem en vækst- og en velfærdsorientering. Vækstpolitikken søger, gennem såkaldt urban entrepreneuralisme (Harvey 1989), at genfinde byernes økonomiske vækst, som nu ikke længere kommer per automatik som i efterkrigstiden. Man søger at skabe væksten ved dels at tiltrække mere velstående skatteydere gennem boligbyggeri, dels at tiltrække investeringer gennem erhvervszoner som Ørestaden, og dels at skabe nye, kreative og oplevelsesorienterede former for økonomi. Velfærdspolitikken søger at løse de socioøkonomiske og kulturelle problemer, som både økonomisk krise og globalisering, men også det særlige, danske boligmarked, har været med til

at skabe. Historisk set var 1990'ernes kvarterløftforsøg – forgængerne for de aktuelle områdefornyelsesprojekter – en vigtig og stort anlagt milepæl i denne "blødere" form for bypolitik. I dag udgør det boligsociale arbejde i det, der i daglig tale karakteriseres som ghettoer eller "særligt udsatte boligområder", en væsentlig del af velfærdspolitikken.

Samtidig med at være hinandens værdipolitiske modsætninger er de to former for politik imidlertid også blot to sider af samme generelle problemstilling for byernes udvikling. De kritiseres således for, dels, gennem deres selektive fokuspunkter, ikke at kunne håndtere de overordnede problemer, byerne står over for, dels at udgøre en cirkel af selvskabte problemer (vækstfokusset revitaliserer blot nogle, ofte centralt beliggende, områder, men skaber sociale problemer, som velfærdspolitikken må løse, i andre, f.eks. i ghettoerne)(Andersen & Pløger 2007), dels at videreføre en disciplinerende styringstænkning, der fremmedgør byboerne yderligere snarere end at bringe dem tættere på hinanden og deres by (Larsen & Frandsen 2014). Den aktuelle byudvikling repræsenterer derfor et af tidens "wicked problems", som den eksisterende styringstænkning, den være sig vækst- eller velfærdsorienteret, har store problemer med at løse.

Man kan med Lefebvre sige, at vi har glemt kunsten at skabe tidssvarende, urbane værker. Vi har brug for værker, der gør op med splittelsen mellem beherskelse og tilegnelse; hvor vi kommer til udtryk personligt og kollektivt, og hvor vi, herigennem, genopdager urbaniteten i mødet mellem byens forskelligheder. Vi har glemt kunsten at skabe et både meningsfuldt og retfærdigt bysamfund. Kunsten dukker kun op i små lommer af tid og rum, langt fra disciplineringen, hvor vi formår at være medskabere af de sociale rum og relationer, vi indgår i, ud fra lyst, leg, drømme og fællesskab. Det sker i fritiden og på ferier (ofte som en del af oplevelsesøkonomien). Det sker også i det, som vi i dag vil karakterisere som vage rum; byens efterladte tomrum, hvor nye former for social, kulturel og økonomisk virksomhed udvikler sig (ofte i form af mere autonome subkulturer). Særligt disse vage rum indeholder potentialer for genopdagelsen af den urbane kunst, Lefebvre plæderer for under sin parole om retten til byen (Lefebvre 1996). De er præget af dels fraværet af klare og etablerede forestillinger og funktioner (disciplineringer), dels nærværet mellem den umiddelbare, kropslige oplevelse og rumlige omgivelser muliggjort af fraværet (oplevelsen er ikke allerede defineret, men "vag" og åben), dels samværet i form af tilstedeværelsen af mange forskellige forestillinger i/om rummet (det er aldrig helt

tomt, men "vagt") (Larsen, J.L. 2011, 2012, 2014). Her kan relationen mellem mennesker, samfund og rum derfor genopdages; byen og det urbane kan opdages og tilegnes. En "horisontal" genopdagelse i øjenhøjde med hinanden, byen og dens forskelligheder, som kan udfordre den "vertikale" disciplinering, der præger øvrige dele af byen.

Spændingen mellem byens disciplinerede og vage rum er helt central for en forståelse af byudvikling og bypolitik i Danmark lige nu. En forståelse af den udgør en mulig vej til ophævelse af byen som et "wicked problem". Den er i vore øjne helt nødvendig for at forstå boligsocialt arbejde i dets lokale kontekst, og den udgør endelig også en vej til andre former for boligsocialt arbejde end dem, der foreskrives inden for det sociale arbejdes og byplanlægningens disciplin. En samskabelsens vej, der både udvikler og udfordrer vores sans for by og politik, og som udvider domænet for deltagelse til nye sider og grupper af samfundet.

Den urbane samskabelses dramaturgi

Boligsocial disciplinering eller empowerment

Efter at have gjort rede for vort syn på samskabelse og den nødvendige, urbane perspektivering heraf, vil vi nu præsentere mere metodiske overvejelser i forbindelse med facilitering af samskabelse i byens konkrete lokalsamfund. De udspringer af en særlig form for urbanisme, udviklet i byernes vage rum uden for planlægningens overordnede disciplineringer. Denne disciplinering slår igennem både i problemdefinitionen, organiseringen og i de konkrete indsatser, som defineres ud fra og vurderes som målbare størrelser.

Mens der inden for den vækstorienterede indsats i bypolitikken fokuseres meget på den økonomiske vækstrate som en sammenlignelig størrelse i forhold til konkurrerende bysamfund nationalt og internationalt, er den velfærdsorienterede indsats meget fokuseret på statistiske opgørelser om byboeres tilknytning til arbejdsmarkedet, etnicitet, kriminalitet, uddannelse og indkomst, som det f.eks. ses på den årligt ajourførte "ghettoliste" (Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet 2015). Ansporet af den kvantificerende liste bliver løsningen at reducere antallet af boligområder, hvis beboersammensætning definerer dem som "ghettoer" (Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter 2013). Den således definerede konstellation af

problem og løsning organiseres siden i et styringshierarki fra det nationale, ministerielle niveau over de almennyttige boligorganisationer, "Landsbyggefonden" (de almene boligområders fælles fond for fysisk istandsættelse, hvoraf dele i det seneste tiår er blevet udloddet til boligsociale indsatser) samt kommunerne, til de lokale boligafdelinger, boligsociale sekretariater og endelig beboerne, hvis arbejde støttes i den grad, det lever op til den definerede problemløsning, der bl.a. underbygges og legitimeres af vidensarbejdet i ministerier, kommuner og centrale, boligsociale organisationer.

Der foregår således en betydelig disciplinering af det boligsociale arbejde, hvis praktiske og udførende niveau ikke tilskrives særlig stor betydning i forhold til hverken problem- og løsningsdefinition eller viden generelt. Arbejdet på dette niveau foregår ofte i et limbo mellem de udstukne rammer, der kræves dokumenterbart efterlevet, og de konkrete lokalsamfund af personer og grupperinger, hvis interne ofte "tab eller vind"-orienterede dynamik i sig selv er særdeles afgørende for arbejdets virkning, men som ikke anerkendes i nævneværdig grad af den boligsociale disciplinering. De menneskelige fokuspunkter, der rent faktisk ligger som centrale formål i det boligsociale arbejde, bliver altså til instrumentaliserede og målbare størrel-

Figur 9.3. Diagram over to aspekter af empowerment: vertikal (styrkelse udad og opad) og horisontal (styrkelse indad og nedad).

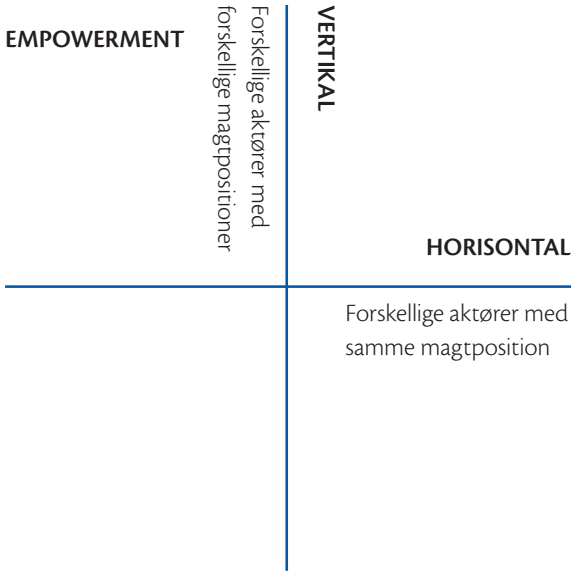

ser i en forvaltning, der i højere og højere grad fungerer og ser samfundet som en maskine, hvor medborgere defineres som problemer (arbejdsløse, ikke-danskere, uuddannede, fattige, kriminelle). Et seriøst arbejde med udsatte lokalsamfund må tage denne disciplinerings negative konsekvenser for lokale sociale relationer og kulturel udvikling alvorligt.

Et teoretisk modtræk til disciplineringen kan findes i begrebet empowerment, der "er processer, hvorigennem underprivilegerede sociale grupper og lokalområder forbedrer deres evne til at skabe, overskue og kontrollere materielle, sociale, kulturelle og symbolske ressourcer" (Andersen m.fl. 2003: 14). Det er i denne forbindelse vigtigt at skelne mellem henholdsvis vertikal empowerment (styrkelsen af aktørers og lokalområders magtposition opadtil og udadtil) og horisontal empowerment (mobilisering og styrkelse indadtil og nedadtil) (figur 9.3). Vertikal empowerment kan altså ses som et modtræk til disciplineringens mulige afmægtiggørelse af lokalsamfund, mens den horisontale kan ses som udviklingen af lokale relationer, kultur og selvopfattelse – akkurat som de subkulturelle tilegnelser af vage rum har vist sig at give grobund for.

En faciliterende urbanisme

En lang række kunstneriske, filosofiske og civilsamfundsaktivistiske grupper i København har i tidens løb taget deres erfaringer fra byens vage rum og institutionelle frirum som Kunstakademiet og brugt dem i mægtiggørende arbejde for og med byen. Fra tidligere tiders settlementer (Laneth 2011) har små grupper som Christianias "Solvognen" og Nørrebros "Sjakket" til Nordvests "Bureau Detours" og Christianshavns "Supertanker" taget deres personlige erfaringer med ud i arbejdet med byen (Larsen m.fl. 2014). Allerede i slutningen af 1960'erne arbejdede kunstnere som Palle Nielsen og Kanonklubben med kortere forløb af, hvad vi i dag ville kalde urban samskabelse i datidens nyopførte boligkomplekser i hhv. Høje Gladsaxe og Urban Planen (Kjær 2009; Gether m.fl. 2015). Også internationalt findes en række lignende eksempler.

Den italienske gruppe af urbanister, Stalker, har meget rammende beskrevet den bevægelse ud af faglige discipliners favntag, som længere og praktisk samarbejdende tilstedeværelse i vage rum kan bevirke. De bliver vage. De bliver blot én blandt andre i en smeltedigel af kulturer, hvor grænsen mellem faciliterende urbanister og andre byboere udviskes. En tilstedeværelsens poiesis eller poesi vokser frem. I stedet for de, for fagdisciplinerne,

vanlige objekter og projekter kommer samskabelsen af relationer, "stier" og forestillinger om den lokale virkelighed i fokus (Careri & Romito 2005). En anden og vigtig gruppe er belgiske City Mine(d), der gennem små, lokale projekter aktivt søger at mobilisere byens potentialer, samtidig med at de med deres urbane værker, i en form for horisontal empowerment, opbygger civilsamfundsnetværk på tværs af byen. Måske endnu vigtigere udvikler City Mine(d) en taktik for vertikal empowerment i forhandlinger mellem civilsamfundsgrupper på den ene side og økonomiske og politiske aktører på et højere niveau i byregionen på den anden side (Moyersoen 2010).

Supertankers arbejde med samskabelse er meget beslægtet med denne kultur rettet mod at skabe relationer og kultur for samskabelse og kan sammenfattes i en tilgang med tre momenter i, hvad der kan kaldes en urban samskabelses dramaturgi. Den kombinerer æstetiske og videnskabelige discipliner med praktisk håndværk i lokale interventioner blandt byboere og udgøres af etnografiske møder, praktiske kollaborationer og demokratiske dialoger, der hver især udgør momenter i samskabelsen af byen som urbant værk. Der er med andre ord tale om urban samskabelse (figur 9.4).

Figur 9.4. Tre momenter i den urbane samskabelses dramaturgi.

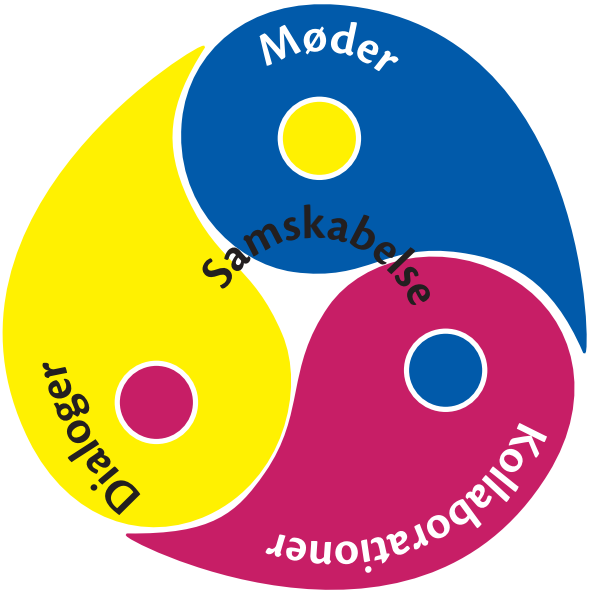

De etnografiske møder skal ses som de første skridt i en udforskning og skabelse af byen som potentielt samarbejdsfelt og "et fælles tredje" – et fælles anliggende, man kan mødes om som ligeværdige byboere hinsides mere private særinteresser. Møderne kan tage form af personlige oplevelsesture i byens rum, uformelle samtaler og interviews. Disse møder kan gradvist bevæge sig over i mere interagerende udforskninger af byen i fællesskab og skabe fælles erfaringer gennem brug af sanser, fortælling af personlige og lokale historier og aktivering af social forestillingsevne. Møderne handler om at genopdage vores umiddelbare relation til hinanden og til byen som et fælles erfaringsrum, der ligger forud for dets kategoriseringer og inddelinger i abstrakte funktioner, administrative områder og territorielle enklaver.

Kollaborationerne udgør næste moment i udforskningen af byen som et fælles tredje. Den fælles erfaringsdannelse får et ekstra lag gennem konkrete samarbejder om produktion af håndfaste urbane værker en miniature og "frembringelse af noget, der ikke før var til" – det være sig objekter eller sociale og kreative processer. Det fælles tredje får dermed en konkret og materiel eller immateriel form og et æstetisk udtryk, der kan fungere som totemmer i efterfølgende faser af den urbane samskabelse. Nye relationer skabes, og nye roller afprøves med den kunstneriske og håndværksmæssige skabelse som omdrejningspunkt. Gennem ritualer og ceremonier såsom indvielser, rejsegilder og lokale fester styrkes de lokale, sociale bånd, der vokser frem omkring samskabelsen.

De demokratiske dialoger er det moment, hvor de horisontale relationer og den lokale kultur, der er vokset frem omkring samskabelsen, møder det vertikale niveau i form af aktører på et højere niveau i magthierarkiet og den styring og disciplinering, der udøves herfra. Det er i dette moment, at den lokalt udviklede kultur står sin prøve i forhold til at bevare sin sammenhæng og integritet i mødet med systemiske forestillinger og praksisser – ved offentlige møder, høringer eller boligsociale inddragelsesprocesser udviklet fra neden. Inspireret af processerne i de vage rum er målet eksplicit at undgå reduktionen af de gradvist udviklede erfaringer, oplevelser og forestillinger i den lokale kultur i mødet med den omgivende disciplinering og snarere skabe en ny, praktisk baseret position, der kan forhandle med disciplineringen på et bevidst og verbalt plan.

Disse tre momenter kredser alle om forestillingen om den kollektive skabelse af byen som et urbant værk, der er en mere utopisk end en specifik og

operationel del af samskabelsen som praksis. Denne forestilling, baseret på Lefebvres tanker om retten til byen, betegner den gradvise udvikling af helt nye æstetiske udtryk og selvstændige kulturer, der med baggrund i de øvrige erfarings-, samarbejds- og dialogbaserede momenter har deres afsæt i livet i byen. På den måde kan alle de mindre urbane værkers konkrete udtryk indgå i gradvise indkredsninger af nye fælles, sammenhængende kulturer, hvor sprog, billede, lyd, fysik og handling hænger organisk sammen. Ud af alle disse aspekter vokser fortløbende små, kulturelle sammenhænge frem – og nye former for samskabelse af byen som urbant værk bliver mulige.

En mere autonom udfoldelse af byens og byboernes potentialer kræver en særlig slags urbanisme, der balancerer på æggen mellem den aktive katalysering af andre former for forhandling, dialog, interaktion og udvikling og den tilbageholdne facilitering af disse processers udfoldelse på deres egne præmisser. Momenterne i den urbane samskabelses dramaturgi skal fra et vagt udgangspunkt, gennem intuitiv sanselighed, improvisation og relationsopbygning, gradvist etablere en selvstændig meningsmæssig og praktisk sammenhæng, der, qua selvbevidst og sammenhængende kulturelt udtryk, evner at forhandle med det eksisterende samfunds allerede etablerede og magtfulde, dvs. disciplinerende, praksisser og forestillinger.

Case: Samskabelse og lokalhistorie i Charlottekvarteret

Vi har nu fået udfoldet nogle af de teoretiske og metodiske implikationer i at arbejde med samskabelse i lokalsamfund inden for det boligsociale felt. I den næste del af kapitlet vil vi fortælle om, hvordan samskabelse som proces, arena og produkt gradvist har udfoldet sig på tværs af tid, rum og sociale grupper i et lokalområde. Det vil fremgå, hvordan der i det konkrete er blevet navigeret i forhold til en lokal, kommunal og boligsocial disciplinering, samtidig med at mulighederne for udviklingen af en samskabende kultur konstant er blevet sonderet. Dette er sket ved, i det konkrete samarbejde i projekter og i den daglige drift, hele tiden at have opmærksomhed på relationer og deltagelse i den vage zone for improvisation og udvikling, som konstant er blevet opretholdt. Vigtige spørgsmål er så, om det eksperimenterende arbejde frem mod en samskabende kultur indebærer for store barrierer, i kraft af modsætningen til mere disciplinerede arbejdsformer, og derfor også for store omkostninger. Derudover er spørgsmålet mere gene-

relt, hvordan magtbalancen mellem disciplinering og samskabelseskultur udvikler sig gennem knap ti års lokalt arbejde.

Charlottekvarteret, "projektet" og samskabelseskulturens forhistorie

Casen, som vi neden for vil bruge til at anskueliggøre vores forståelse af "samskabelse", er som udgangspunkt blot et lille led i en meget udbredt planlægningstilgang til områder, der italesættes som "almennyttige", "udsatte", "marginaliserede", "forsømte" eller slet og ret som ghettoer, nemlig en boligsocial indsats. Indsatsen har foldet sig ud over en årrække i et område med sin helt egen historie: Charlottekvarteret i Hedehusene (se figur 9.5).

Hedehusene og Charlottekvarteret

Navnet Hedehusene stammer fra tre kroer (huse), der lå langs den gamle kongevej mellem København og Roskilde, men byen udvikler sig først for alvor i slutningen af 1800-tallet omkring den nye jernbanestation og en række industrivirksomheder: Madsens Grusgrav (1892) i det område, der nu rummer det rekreative område Hedeland, Nymølle Skærvefabrik og Grusgrav (1894) lidt vest herfor og Hedehus Teglværket (1896). Omkring disse opfører arbejderne – mange af dem indvandrere fra landet – små huse i mursten fra teglværket, der også leverer sten til byens kirke. Som industriby er Hedehusene på den ene side et klassesamfund med klare, sociale skel, men på den anden side er der samtidig tale om et lokalsamfund, hvor flertallet har en funktion i arbejdsdelingen omkring produktionen (Hansen 1974; Trier 1993).

I efterkrigstiden starter en ny udvikling, der grundlæggende kommer til at forandre byens karakter fra tæt socialt integreret industriby til forstad i en funktionelt opsplittet storby. En række af byens virksomheder, herunder teglværket, lukker, samtidig med at der udstykkes nye områder til boliger, og Hedehusene vokser sammen med de omkringliggende landsbyer, Fløng, Kallerup og Baldersbrønde. Udbygningen af det regionale trafiksystem i hovedstadsområdet gør, at mange af tilflytterne til byens nye boligområder ikke som tidligere kommer til byen for at finde beskæftigelse, men blot for at bo (Trier 1993).

Et af byens nye boligområder, Charlotteager, opføres på den såkaldte Charlottegårds marker i den østlige udkant af Hedehusene. Området bliver

udstykket til 800 almene etageboliger og 200 parcelhuse, en ny skole samt en række daginstitutioner og etableres gradvist fra starten af 1970'erne. Lige som andre almene boligområder på Vestegnen opført i samme periode (Larsen, T.S. 2012) løber Charlotteager, pga. en relativt høj husleje, fra starten ind i store udlejningsvanskeligheder. I en situation med stigende arbejdsløshed betyder den lette adgang til boliger gennem kommunal anvisning, at det bliver dårligt stillede familier, der kommer til at bo i området. Blandt de første beboere i Charlotteager er også en med tiden voksende gruppe af gæstearbejdere fra hovedsageligt mindre landsbyer i Tyrkiet. Senere ankommer en række mindre flygtningegrupper fra det tidligere Jugoslavien, Pakistan, Marokko, Afghanistan, Iran og Irak (Riis & Bæklund 2006).

Modsat hvad der gjaldt for den kulturelt homogene industriby Hedehusene, kan man nu ikke længere tale om lokalsamfundet som noget givet. Trods et mindre dramatisk tab af lokale industriarbejdspladser end andre steder i landet er tabet markant for lokalsamfundets praktiske stabilitet og kulturelle sammenhæng, der hverken styrker eller styrkes af de nye etniske grupper, som i sig selv er bærere af en sammensat identitet og stedstilknytning. Med den franske sociolog Jacques Donzelots ord kan man således tale om en forandring af byen fra "et produktionssamfund" til "et samfund, der aktivt skal produceres" (Hansen 2008: 89).

Figur 9.5. Charlottekvarteret og Hedehusene (tegning af Annette Carlsen).

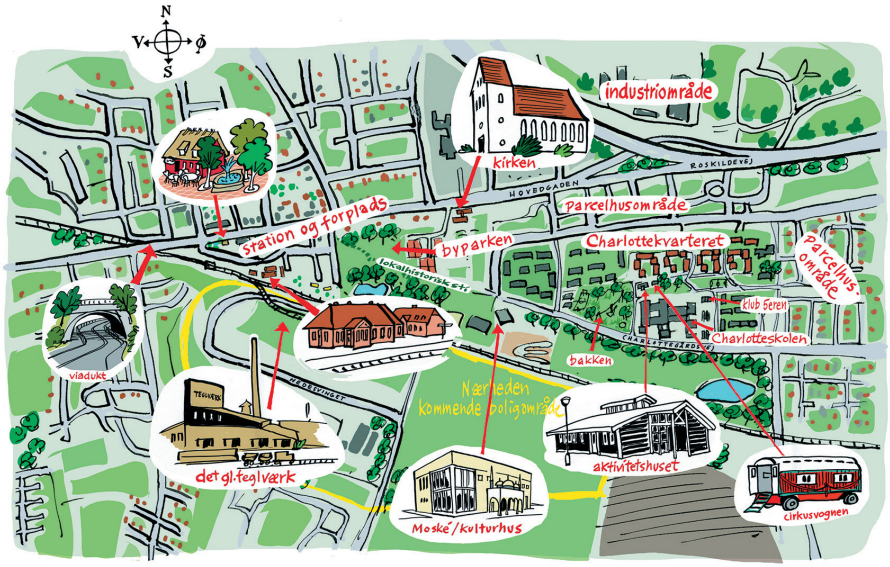

På det bymæssige plan viser denne forandring eller svækkelse af lokalsamfundet sig gennem en tendens til stigende social segregering og dannelse af en række enklaver, der mere eller mindre lukker sig om sig selv. Tendensen til social segregering forstærkes af den funktionalistiske og opdelende arkitektur og planlægning, der præger efterkrigstidens udbygning af Hedehusene. Charlotteager er således opført som monofunktionelt boligområde med parkeringspladser, jordvolde og beplantninger, der afgrænser området fra de omkringliggende parcelhusområder – et disciplineret og forsømt boligområde (Larsen, T.S. 2012).

Den boligsociale indsats og Supertanker

Det er i forlængelse af denne historie, at boligselskaberne Vibo og DFB i 1994 tager initiativ til at søge om støtte til en boligsocial indsats, og de første år frem mod årtusindskiftet bliver en pionertid for det boligsociale arbejde, hvor de første kim til en lokal samskabelseskultur sås (Faurby 2002). I starten af det nye årtusinde, og bl.a. som resultat af VK-regeringens ændrede politik og prioritering i forhold til de udsatte boligområder, stagnerer det boligsociale arbejde, og der følger en periode med hyppige udskiftninger af kvarterets boligsociale miljømedarbejder.

I 2006 opstår imidlertid en ny situation for det boligsociale arbejde i kvarteret, da regeringen indgår en boligpolitisk aftale for perioden 2007-2010. Med den boligpolitiske aftale introduceres den boligsociale helhedsplan, som har sin helt særlige institutionelle konstruktion i et spillerum mellem Landsbyggefonden, kommunerne samt de berørte boligorganisationer og -afdelinger. Helhedsplanen for Charlotteager bliver til i samarbejde mellem Høje-Taastrup Kommune, de lokale boligafdelinger hos Danske Funktionærers Boligselskab og Vibo samt Supertanker, en gruppe af urbanister, der har deres rødder i ét af den københavnske inderhavns vage rum (Frandsen u.u.).

Ligesom i 1990'ernes "projektverden", hvor urbane aktivister tog springet til socialpolitiske projekter (Christensen 1999), bevæger denne boligsocialt uprøvede, men i forhold til byudvikling og deltagelsesprocesser særdeles erfarne gruppe sig i sommeren 2007 ind i området med en helhedsplan og et nyt navn for kvarteret under armen ("Charlottekvarteret" frem for den daglige tales "Charlotteager" – en disciplinerende form for identitetsskabelse, som helhedsplanen deler med de fleste andre områdeindsatser i landet). Med ordene fra den sidste direktør i Hedehus Teglværket kan udfordringen

for den boligsociale indsats siges at være at rykke perspektivet "fra ler til mennesker som råstof" for lokalsamfundsudviklingen; at fortsætte udviklingen fra det industrielle, udsatte og disciplinerede til et i fremtiden, samskabende lokalsamfund.

Figur 9.6. Cirkusvognen bliver den første totem for samskabelsesprocessen.

Afsættet og de etnografiske møder

I den nye boligsociale helhedsplans første sociale og fysiske møde med lokalområdet er der en klar kontrast mellem relativt formelle og uformelle tilgange. Noget af det første, den stærkt sammentømrede gruppe i det nye sekretariat foretager sig, er at afholde en workshop med overskriften "Local Interaction" med deltagelse af urbanister, designere og kunstnere fra ind- og udland, som i opslåede telte ved siden af kvarterets fælles aktivitetshus skal udvikle forslag til en mobil sekretariatsenhed. Det ret så konceptualiserede og æstetiserede workshopforløb inddrager også de lokale afdelingsbestyrelser, som imidlertid bliver ret så fremmedgjorte. Selvom en løsning på sekretariatets kontorbehov kommer nærmere og finder en afgørelse ved en offentlig afstemning på den årlige festdag i kvarteret, er processen med til at understrege de kulturelle modsætninger mellem sekretariatet og kvarteret snarere end at opbløde dem og skabe vejen for samskabelse.

Helt anderledes bliver det, da den endeligt vedtagne løsning, en cirkusvogn, ankommer til kvarteret i forbindelse med en åbningsceremoni for helhedsplanen i aktivitetshuset i oktober 2007. Cirkusvognen (figur 9.6) pløjer sig dybt ned i det fine, men regnvåde, græstæppe uden for aktivitetshuset og skaber herigennem en del postyr – men også en anledning til i samarbejde at løse det meget praktiske og presserende problem. Det samme bliver tilfældet, da vognen allerede efter første nat bliver udsat for indbrud. I stedet for advarsler og politianmeldelse bliver indbruddet anledning til at invitere nogle af de lokale drenge med i processen omkring redesignet af cirkusvognen. Cirkusvognen bliver i en periode en fast base for drengenes uforpligtende deltagelse i nedrivning og opbygning af noget fælles. Noget der er i området. Noget der har et konkret mål. Noget de kan se frem til. At samarbejde praktisk om noget, der også er for dem. Fra den indledningsvist noget fremmedgørende ankomst bliver der omkring cirkusvognen som et "fælles tredje" på denne måde åbnet for en arbejdsmåde, hvor processen og ikke produktet er i fokus (Hagedorn m.fl. 2014; Frandsen u.u.).

Kollaboration og nye samskabelsesarenaer

Samarbejdskulturens artikulering med det lokale

Med cirkusvognen som den skinbarlige totem for såvel den praktiske og umiddelbare ankomst som den selvstændige og inviterende samarbejdskultur omkring sekretariatet udvikler der sig gradvist en særlig praksis omkring projektet. Det er en proces på flere år, hvor en relation af gensidig accept og udfordring over for den lokale kulturs disciplinering (bestyrelserne i lokale boligafdelinger samt aktivitetsforeninger, etnisk, socialt, generationsbaserede opsplitninger, lokale institutioner) konstant forhandles.

Ordet "Cirkusvognen", der henviser til de fysiske rammers historie, men givetvis også til den ret så eksperimenterende og legende samarbejdsform, den huser, bliver gradvist måden at henvise til både sekretariatet og helhedsplanen som sådan. Ud over den faste drift med relativt formelle møder og aktiviteter, der i lang tid er præget af manglende forståelse mellem cirkusvognen og forskellige lag af aktører i den boligsociale disciplin, er luften i cirkusvognen til daglig tæt af de vage ideer, tanker og åbninger, som de konstant nye og mulige projekter og relationer, der løbende popper op, byder på. Som en medarbejder i ungdomsklubben, der følger processen, be-

mærker: "Cirkusvognen samarbejder på gadeplan, hvor andre samarbejder på forvaltningsniveau, og det giver noget helt andet."

Nogle af de mulige projekter realiseres. Ikke mindst den lange række af workshops, som cirkusvognen udvikler og afvikler i stadig tættere samarbejde med den lokale skole. Hver workshop, der løber over flere uger eller måneder, har sin egen tilgang, målgruppe og målsætning. Om det er "Drømmespors" fokus på de yngre årgange og deres uderum gennem kreativ kortlægning, "Street arts" fokus på ældre årganges kreativitet gennem modelbygning og en i løbet af processen stigende deltagelse af andre børn eller "Byg og lær" og "Bakkeworkshoppens" fokus på mellemtrinnene og muligheden for at smelte skolens og lokalområdets uderum såvel som læring og håndværk sammen i én udviklingsproces, så udvikler der sig i et eksperimenterende rum, imellem disciplinerede størrelser som undervisningsinstitution og socialt projekt, gradvist en rutine og en arbejdsmåde lærere og cirkusvogn imellem. Ud over at øge trivsel, sammenhængskraft, motivation og læring har især de senere workshops været med til at give børnene en oplevelse af "at blive set på en anden måde" (af andre fagligheder og andre voksne) som "demokratiske medborgere" og "medskabere" (Center for Boligsocial Udvikling 2016) af de fysiske spor, der manifesterer sig som kollektive værker i lokalområdet i form af specialdesignede skraldespande, ungehaver og legepladser.

Ud over at udvikle og forankre samarbejdskulturen i faste rutiner med skolen er skoleprojekterne med til at rykke samskabelsen på en anden front. Alene det at afholde disse forløb er således genstand for betydelig lokal forhandling, da skolen strengt taget er placeret og har elever, der bor uden for de matrikler, som cirkusvognen er udset til at agere inden og over for. Med de over en årrække gennemførte forløb, som dels har deltagelse af elever bosat i lokalområdet, dels både inddrager lokale beboere generelt og manifesterer sig i det lokale byrum, udvikler der sig imidlertid en vis accept af dem og forståelse for deres lokale nytte. Skoleprojekterne er således nogle af de første vigtige, praktiske skridt i retning af en urbanisering og horisontal mægtiggørelse omkring projektet – både gennem den stigende involvering af lokale erhverv og ved overskridelsen af de ellers snævert definerede grænser for projektets aktiviteter.

Støttet af denne overskridelse begynder projektets berøringsflade med lokale aktører at udvide sig både i omfang og i kvalitet. Fra blot at deltage

sporadisk i diverse formelle såvel drifts- som udviklingsorienterede møder med kommunale, kulturelle, økonomiske og civilsamfundsaktører i nærområdet og kommunen i øvrigt begynder cirkusvognen nu at indgå i gradvist dybere, mere uformelt, praktisk og erfaringsbaserede netværk ud fra en intuitiv og indfølende tilgang, hvor den første ankomsts metoder forlænges ud i kommunen som helhed.

Det handler om at udvikle en fornemmelse for lokalsamfundsaktører og for deres "lyster". Tilgangen italesættes på mange tangerende måder i form af en "psykogeografisk drift" (Larsen m.fl. 2014) igennem lokale niveauer, netværk, relationer og samskabelsesmuligheder, hvor det vante netværk udvides, man byder sig til for tilfældighederne, og der lyttes til de forskellige, lokale melodier i disse netværk. Opgaven for cirkusvognen bliver at lære disse melodier, fløjte med på dem og gradvist selv begynde at skabe melodierne i form af både samarbejdsform og de "lyster" og ideer, der driver værket. Det hele med afsæt i den udviklede opfattelse af lokale drømme og drivkræfter, men også behov og problemer i Charlottekvarteret (herunder ikke mindst en stadig mere tydelig rod- og identitetsløshed blandt de unge). På denne måde, og mange gange også i egen person, er kvarterets beboere med "cirkusfolket" rundt på disse sonderende ture i den omgivende by med det implicitte fokus, gennem møderne og projekterne, på et dybere niveau at facilitere relationer og deltagelse på tværs af personer, netværk, kulturer og geografi. En løbende facilitering af en urban form for samskabelse.

En vigtig tematik i disse netværk bliver faktisk slået an tidligt i ét af de utallige møder med aktører og embedsmænd: tematikken omkring kommunens kulturliv. Mødedeltagernes varierende fokus på at få kulturlivet ud af institutionerne, at sætte spot på Hedehusenes særlige identitet og at gøre det i et lokalt samarbejde, der også involverer civilsamfundet, udkrystalliserer langsomt et fokuspunkt omkring Hedehusenes industrielle kulturarv. Dette resulterer i de følgende år i en større, borgerinddragende undersøgelse (Supertanker ved Jens Brandt 2013) og senere en lokal områdefornyelse med netop dette fokus. Det lokale områdefornyelsesprojekt, igangsat i 2011, bliver samtidig en vigtig platform for udvikling af vilkårene for, og udvidelse af kredsen omkring, samskabelse i lokalsamfundet. Cirkusvognen deltager i styregruppen for områdefornyelsen og får også andre fra det lokale netværk inkluderet. Mens "den lokale melodi" i dette projekt handler om industrikulturarven med dens grusgrav, teglværk og kaffesurrogatfabrik, er projektet stærkt præget af den arkitektoniske fagdisciplin i

form af fysiske akser i byen, der ikke har så meget med lokale folk at gøre. Det bliver Cirkusvognens bidrag til det strategiske arbejde at få lokale byboere integreret, og på den måde begynder cirkusfolket nu aktivt at være medskabere af den lokale melodi – cirkusfolket bliver med andre ord mere magtfulde. Tilgangen bemærkes af den boligsociale koordinator i kommunen, der noterer sig, hvordan "Cirkusvognen vendte processen" i forhold til mere usynlige og uinvolverende projekter og begyndte at inddrage "de ressourcer, der er her i kvarteret".

Konkrete netværk og ideer ud af overordnet, samskabt kultur, prototyper og totemmer

Gruppen, der sammen med det øvrige sekretariat nu har arbejdet knap syv år i kvarteret, indgår nu i en række personlige, lokale og professionelle relationer i området og har udviklet en stadig klarere kreativ, kaotisk og kontant identitet omkring sit arbejde og en tilsvarende kultur i samarbejdsfladerne. En af disse samarbejdsflader begynder for alvor at konkretisere sig omkring et fælles projekt i foråret 2014, nemlig "Læring og lokalhistorie". I forlængelse af den udviklede samarbejdskultur klikker projektet ind og ud af lokale behov, ønsker og samskabelsesmuligheder. Kommunens og områdefornyelsens generelle interesse for industriens kulturarv er medvirkende til fastsættelsen af temaet for projektet som et "fælles tredje", mens de tre initierende aktører repræsenterer hver sin særlige interesse: Erhvervsnetværket har meget fokus på byen Hedehusene, det lokale museum ønsker at udvikle nye måder at formidle lokalhistorie på, mens cirkusvognen er fokuseret på at skabe ny lokal identitet for beboere og afsøge nye platforme og situationer for en bredere funderet, lokal samskabelse med det formål at gøre Charlottekvarteret til en del af et mere sammenhængende lokalsamfund.

Med afsæt i den mest betydningsfulde, industrielle kulturarv i Hedehusene, nemlig teglværket, konkretiserer de forskellige perspektiver på byen og projektet sig hurtigt om murstenen som genstand for lokalhistorie, identitet, arbejdsprocesser og læring. Og det er netop murstenen, der bliver den centrale rekvisit, da den lille gruppe i forsøget på at sprede budskabet om projektet entrer lærerværelset på den lokale skole for at lave et åbent kald. Det bliver en meget definerende situation for projektet. Alle tre aktører i gruppen giver over for de forsamlede lærere deres bud på mulighederne i et samarbejde. Herved konsolideres deres samarbejde yderligere, samtidig med at kulturen omkring projektet åbner sig for en ny kreds

af samskabere. Der er en opløftet stemning, og flere lærere viser ved lejligheden interesse – også for at være med til at udvikle projektet yderligere. Snart bliver også det lokale bibliotek, flere lokale ildsjæle og håndværkere draget ind i projektet.

I denne større kreds fortsætter udviklingsarbejdet de kommende måneder. Mens få elementer hurtigt ligger ret fast, såsom navnet, den overordnede retning og tidspunktet for projektet, er det generelt et åbent spørgsmål, hvad indholdet skal være. Det kunne for nogen virke ustruktureret og kaotisk – hvilket det måske også var – men samtidig var dette en del af pointen. Med cirkusvognens ord:

> Vi improviserer os frem. Vores program er ikke alt for tight her, men vi ved, at vi har faglighederne og en retning. Der skal ikke være for meget styr på det. Så kan man slå det ihjel.

Projektet skulle handle om samskabelse og ikke om uengageret deltagelse i "andres" allerede definerede og derved disciplinerende projekt. Det handlede om at parkere vante arbejdsvaner og -roller og lade nye udvikle sig. Forskellige "mestre" med hvert deres fag og tilhørende organisatoriske disciplinering (lærere, urbanister, kultur- og erhvervsfolk, landskabsfolk, håndværkere) skulle træde ind i projektet ud fra samme devise: Giv slip på disciplinen, giv plads socialt og kreativt, og giv kulturen videre.

Set fra et atter mere begrebsligt plan er denne periode, fra da den lille gruppe laver det åbne kald, til de sidste brikker i "Læring og lokalhistorie" begynder at falde på plads, karakteriseret ved et dobbelt fokus: på den ene side selve projektets gradvise definition og på den anden side de muligheder, der, gennem organiseringens ubestemthed eller vaghed, åbner sig for samskabelse i en større kreds gennem personligt initiativ og ud fra egen intuition. En deltager fra det lokale museum, som normalt kun interagerer med offentligheden gennem korte oplæg, kalder projektet "ekstremt provokerende" og udtaler senere: "Det, med at vi selv har været med i processen, har gjort hele forskellen." Processen, som cirkusvognen, i kraft af sin nu mere magtfulde, lokale rolle, er bærende ikke blot facilitator af, men også katalysator for, viser dog også tegn på nu ikke blot at være "provokerende", men også at afkræve deltagere en vis (samskabende) adfærd. Den udvikler altså sin egen disciplin, som til en vis grad står i modsætning til arbejdsformen i de deltagende institutioner (skole, museum, bibliotek m.fl.), og som

afkræver en ekstra, personlig arbejdsindsats fra alle deltagere, uden at de får tilstrækkelig mulighed for at være medskabere af processen. Ud over at stå i kontrast til ønsket om samskabelse betyder dette, at enkelte lokale aktører bevæger sig ud i periferien af projektet.

Læring og lokalhistorie

Overordnet indhold og pædagogisk greb

Efter forårets og sommerens udviklingsproces og nogle sidste ugers koncentreret forberedelse åbnes dørene for det, som er blevet det eksplicitte mål i det hele: et to ugers alternativt læringsforløb for eleverne i to 6. klasser på Charlotteskolen om Hedehusenes landbo-, industri- og aktuelle historie. Det udgjorde på alle måder en forlængelse af de forudgående års arbejde i cirkusvognen, både i forhold til de enkelte samarbejdspartnere og i forhold til arbejdsmåden som helhed. Det hele flettet ind i noget, der på overfladen var et læringsforløb med alternativ og urban pædagogik (Frandsen & Petersen 2014).

Eleverne blev transporteret ud af skolens vante, disciplinerede rammer og ned i den lokale, forladte og derved vage stationsbygning, som til lejligheden var indrettet som et klasselokale fra omkring 1900 med originalt inventar (inkl. spanskrør!) fra det lokalhistoriske museum. Deres læring skete i direkte berøring med "materien", "en nærhed til tingene", som direktøren for Hedeland i forbindelse med workshoppen begejstret kaldte for "det fundamentale ved livet simpelthen!" Det var tilgangen, både når det handlede om den del af Hedehus-historien, eleverne selv skabte ved på et Europa-kort fra 1900 at trække røde snore fra de dele af verden, hvor deres bedsteforældre kom fra, deres visuelle forståelse af den historiske forandring ved at indfange motiverne fra gamle, lokale billeder i nye, taget med deres smartphones, eller deres læring om lokale, historiske håndværk ved selv at blive oplært i smede-, mine- og teglværkshåndværket med fingrene dybt begravet i ler og jern. Alt sammen på en måde, så bogligt udfordrede elever også kom med i læringsprocessen med stolthed.

Figur 9.7. Mesteren lærer borgmesteren og eleverne håndværket, mens gadens folk ser på.

Ydermere foregik al denne praktiske og sanselige læring i direkte relation til "mestre" udi de forskellige håndværk (ud over de ovennævnte også læreren, museumsinspektøren, landskabsarkitekten, designeren, arkitekten, naturvejlederen, lokale ildsjæle og selvfølgelig "cirkus"-urbanisterne fra helhedsplanen). Den direkte fornemmelse for "materien" blev således medieret af billedet af andre ekvilibristiske "mestre" i aktion end blot de lærere og den pædagogik, de kendte til i forvejen.

Endelig var det en væsentlig del af projektet, at eleverne, i forbindelse med den lokale kulturfestival, skulle videreformidle deres viden om håndværk og lokalhistorie ved boder, som de selv bemandede i det offentlige rum på stationsforpladsen. De fik ikke blot stoltheden gennem anerkendelsen fra forældre og byboere generelt, men fik også bundfældet deres læring ved nu at videreformidle den med de tavler, installationer og præsentationer, de selv havde udviklet (se figur 9.7 og 9.8).

Figur 9.8. Mor under oplæring hos datter.

Det samskabende lag

Læringsforløbet får ifølge en forælder "brudt de vante roller", mens det også har en fin effekt på relationerne internt og imellem de deltagende klasser og lærerne. Forløbet smitter også positivt af på selve læringen. En lærer, der til en start i det hektiske projekt tænkte, at det "var for meget for eleverne", noterer, at de "har lært mere i disse to uger end flere måneder på skolen", mens en anden ser positivt på, hvorledes "undervisningen bliver relateret til virkeligheden, og den praktiske læring kan integreres i den efterfølgende skoleundervisning". Begge læreres udsagn støttes af en elev, der har været glad for den gode "blanding af bøger, udflugter og værksteder". Men de pædagogiske elementer er samtidig blot et greb til at introducere eleverne til lokalområdet og den samskabende kultur. Gennem kortlægningsøvelsen og de mange oplevelser og møder med "en masse nye mennesker" (elev i 6. klasse) bliver eleverne selv indskrevet som lokale borgere i, og får deres personlige identitet relateret til, en fælles historie. Samtidig får de skabt konstruktive, faglige og sociale relationer i nutiden – det hele symboliseret ved den mursten, som de hver især, med en lokal mesters hjælp, former, dekorerer og sender til brænding.

Mens børnene kun lige er blevet introduceret til den samskabende arena, igennem den alternative pædagogik og det gennem ugerne stadig mere delte værtskab, uddybes den samskabende kultur også på andre måder. Den urbanisering, som skolearbejdet i sig selv havde været tidligere i forhold til de formelle grænser for det boligsociale arbejde, blev rykket yderligere en tand. Ikke nok med at cirkusvognen indgik et tættere samarbejde med skolen, det samarbejde blev nu også rykket geografisk ud af skolens vante rammer til stationsbygningen tæt på byens hovedgade og den urbanitet og de mulige, nye relationer til og imellem lokale interessenter, som kan katalyseres her. Gennem det fælles værtskab i disse rammer bliver den samskabende organisationsgruppe både udvidet og etableret yderligere.

Figur 9.9. Urbant håndtryk mellem borgmester og beboer.

Ved kulturfestivalen, der i sig selv udgør en zone af frugtbar vaghed, er det derfor heller ikke kun traditionelle håndværk og aktive elever, som livet omkring hovedgaden bliver eksponeret for, men også denne konsoliderede kultur af samskabelse. Flere bliver trukket til, kendskabet bliver udvidet, og manden på gaden går ind og giver sit besyv med. Når borgmesteren kigger ned ved den lejlighed, er hans hårde dyst om, under kyndig vejledning fra eleverne, at lave den flotteste mursten i konkurrence med direktøren for det kommunale byudviklingsselskab og direktøren for Hedeland, heller ikke blot en kærkommen fotomulighed for ham, men samtidig en lejlig-

hed for samskabelseskulturen til at komme i berøring med og påvirke en aktør. Borgmesteren lægger således mærke til den på dagen særlige "fælles ramme for engagement og læring", der både repræsenterer en meget vigtig institution i den boligsociale disciplinering og samtidig udgør en mulighed for vertikal empowerment. Håndtryk og mursten fra den dag vil leve videre som totemmer, der med tiden kan blive referencer for italesættelsen af en ny og selvstændig, samskabende kultur i lokalsamfundet (se figur 9.9 og 9.10).

Figur 9.10. Samskabelse på tværs i en urban kontekst.

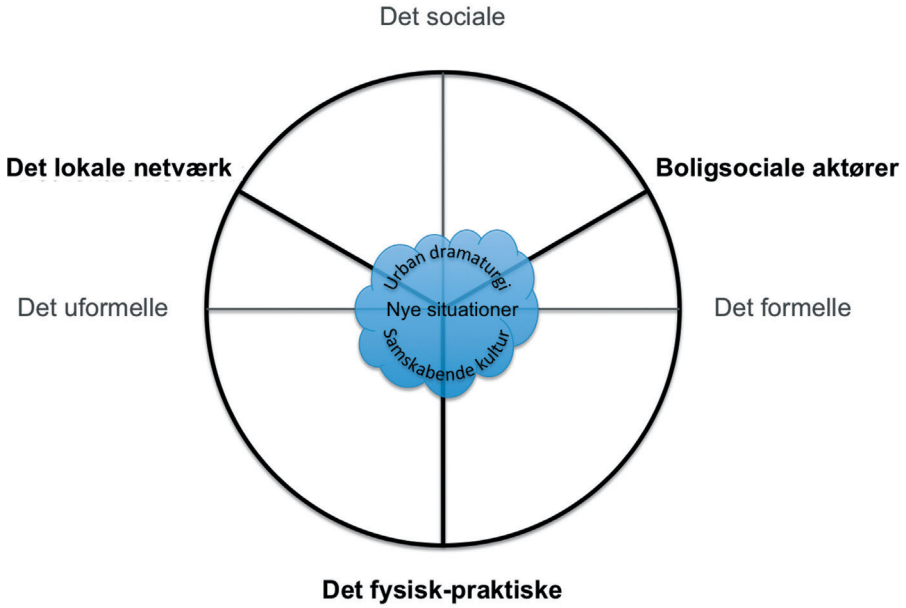

Den samskabende kultur, som muligvis er på vej i lokalområdet, giver dog allerede sin egen magt til kende over for de aktører, der ad horisontal vej er blevet integreret i projektet. Ikke mindst de deltagende lærere bærer en stor byrde i projektet, idet de i projektet står lige i midten mellem to forskellige kulturer: projektets samskabelseskultur og skolens mere etablerede og skemalagte arbejdskultur. Det er især lærerne, det påhviler at gentænke en vanlig rolle i forhold til læring, elever og det generelle bagland på skolen. Samskabelsens egen disciplinering har med andre ord i sig udtalte krav til at udfordre de mere rammesatte institutioner såsom skolen. I et eksperimentelt projekt som "Læring og lokalhistorie" er det derfor den enkelte lærer, der bærer byrden. Og det kommer til udtryk både i form af pres i pro-

cessen, men også efterfølgende, hvor lærerne atter skal indgå i og indhente det tabte i det normale skolearbejde – med unødig stress til følge. Lærernes vilkår er derfor på den ene side udtryk for såvel personlige som institutionelle konsekvenser af de eksplicitte modsætninger mellem disciplin og samskabelse og på den anden side udtryk for samskabelseskulturens egne implicitte tendenser til disciplinering.

Mod en ny kultur?

I den anden ende af industrikulturarvens "oplevelsessti", der med områdefornyelsens indsats nu forbinder bymidten ved stationen og hovedgaden med Charlottekvarteret, arbejdes der efterfølgende videre med indtrykkene, produkterne og relationerne fra "Læring og lokalhistorie", mens børnenes, og borgmesterens, færdigbrændte mursten ligger opmagasineret i cirkusvognen.

Murstenenes videre færd mod murstensbænken

Helt konkret har børnene fra workshoppen deltaget i en ny designworkshop, hvor ideer til opførelse af nye, lokalhistorisk tematiserede bænke i kvarteret har skullet udvikles. Den særlige historie omkring de jorde, hvor Charlottekvarteret er opført, er blevet udfoldet yderligere, og de personligt udformede mursten har fået anskueliggjort en endelig anvendelse. Ideerne til de forskellige bænke (herunder en murstensbænk) er taget videre fra børnenes papmodeller til en mere anerkendt visualiseringsform i et samarbejde mellem en lokal pige med designerdrømme og en udlært arkitekt. Således forankret både socialt og i et visualiseret og myndiggørende magtsprog indarbejdes de lokale ideer nu i et konkret byggeprojekt med afsæt i de i skoleworkshopperne "Byg og lær" og "Bakkeworkshoppen" opbyggede samarbejdsrelationer mellem elever, lærere og lokale håndværkere. Bænken bliver opført bl.a. med mursten, som den nye, lokale vækst- og genbrugsvirksomhed, Gamle mursten, sponsorerer, og siden indviet og fejret lige ved siden af aktivitetshuset, hvor cirkusvognen pløjede de første furer i græsset næsten ti år tidligere (se figur 9.11 og 9.12).

Figur 9.11. Stolte "lærlinge" murer deres mursten ind i det urbane værk.

Lokal og national anerkendelse – yderligere empowerment og kulturkonsolidering

Virksomheden Gamle mursten kommer, i forlængelse af projektet, også på banen på en anden måde. Den er blevet bevidst om Hedehusenes fortælling og historie, som den fremadrettet bruger til at skærpe sin identitet i forhold til sit kerneprodukt, mursten. Herudover bliver den symptom på, hvordan det samskabende lokalsamfund langsomt toner frem, idet én af skoleelevernes far, gennem de relationer, der opbygges i projektet, bliver ansat i virksomheden. Og der sker mere på erhvervsfronten, hvor den store, etablerede nedrivningsvirksomhed Tscherning bliver mobiliseret gennem de opbyggede relationer og træder ind i det lokale erhvervsnetværk, hvilket ifølge netværkets formand uden tvivl vil tiltrække endnu flere virksomheder. Formanden for erhvervsnetværket er desuden med i en lokal loge, der, på baggrund af de seneste års urbane projekter, nominerer cirkusvognen til logens årlige erhvervspris. Formanden anerkender cirkusfolkets tilgang med ordene:

> Nogle gange skal man kaste sig ud i kaos for at lave noget innovativt. Vi skal kunne improvisere i kaos. Det er grundlaget for alt iværksætteri.

Der er således betydelig lokal anerkendelse af værdien i det arbejde, cirkusvognen udfører – og måden, det udføres på. Dels på skolen og hos kommunen, der roser sekretariatet for de "gode og unikke resultater", og dels i det faglige miljø omkring det boligsociale arbejde, der ofte besøger, ønsker oplæg om og anvender nogle af cirkusfolkets projekter – ikke mindst dem, der er rettet mod skolen – som "best practice" inden for disciplinen. For spørgsmålet er nu, hvor langt i processen mod en egentlig samskabende lokalsamfundskultur, Charlottekvarteret og Hedehusene er nået.

"Dialog" og selvstændig, samskabende kultur?

Kultur er en langsom størrelse, og den samskabende kultur omkring Hedehusene er stadig under udvikling. Den horisontale empowerment er, som det fremgår, rigtig godt på vej, men den bevidste og begrebslige konsolidering, som gør kulturen til en ligeværdig spiller i det disciplinerede, boligsociale felt, er kun i sin begyndelse. For så vidt at nogle af de enkelte aktiviteter, i processen mod skabelsen af en samskabende kultur, indgår som "best practice" i det legitimerende, boligsociale vidensarbejde, sker det uden for den samskabende kontekst i forhold til mere instrumentelle fokusområder omkring trivsel, tryghed, kriminalpræventiv indsats, beskæftigelse og uddannelse, forebyggelse af videregivelse af negativ social arv samt styrkelse af forældreansvar. Overordnede kategorier, der er udstukket af Landsbyggefonden. Forhandlingen om rammerne for videreførelsen af arbejdet sker stadig på den etablerede boligsociale disciplins betingelser, hvor organiseringen af arbejdet konstrueres og valueres i henhold til instrumentaliserede elementer af de overordnede sociale formål, hvis opnåelse igen vurderes i forhold til de statistiske måltal, som er med til at placere diverse almennyttige boligområder på regeringens ghettoliste. Charlottekvarteret er stadig en ghetto, og samskabelseskulturen balancerer lige nu på kanten mellem selvstændig bæredygtighed og en skæbne som "best practice" i de støvede, boligsociale løsningskataloger – måske bl.a. fordi samskabelseskulturen, akkurat som i tilfældet med lærerne, stadig ikke har magtet at tage ansvar for de kulturelle modsætninger i forhold til den boligsociale disciplin som helhed.

Men hvad er nu det, der sker, alt imens vi skriver disse ord? Er det ikke

hende pigen, der havde hænderne dybt begravet i ler under workshoppen, der står midt i cirkusvognen? Hun står der pga. den sms, der blev sendt rundt til kvarterets børn om bibliotekets behov for frivillige hjælpere til fastelavn. Hun vil bare høre, hvad man skal gøre, hvis man vil hjælpe …

Figur 9.12. Borgmester Michael Ziegler sætter den sidste sten. Han instrueres af den lokale murer Steen Møller Larsen.

Konklusion

Samskabelse i lokalsamfund inden for en boligsocial kontekst byder på helt specifikke udfordringer og muligheder. Den måde, som samskabelse i dette kapitel forstås, står i nogen grad i kontrast til den vante forestilling inden for f.eks. teorier om offentlig forvaltning. Den udlægges her som en kulturskabende, social, praktisk, sanselig og sproglig proces baseret på relationer, samarbejde, intuition og improvisation inden for vage rammer på neutral eller urban grund. Det boligsociale arbejde udføres inden for specifikke, udstukne rammer og konkrete kriterier for målopfyldelse, der skal efterleves. Arbejdet udføres med andre ord inden for et disciplineret felt,

som i en vis grad modvirker det mere intuitive arbejde med samskabelse i lokalsamfund. Set fra de lokale samskabelsesaktørers perspektiv og blandt udøvere af den boligsociale profession er det derfor nødvendigt at indtænke dels strategiske tanker om byudvikling (ikke mindst modsætningen mellem disciplinerede og vage rum) og (vertikal og horisontal) empowerment, dels konkrete tanker om de metodiske implikationer heraf i det daglige, boligsociale arbejde, hvis en samskabende tilgang fortsat skal muliggøres. Set fra forvaltningens perspektiv er det nødvendigt i højere grad at give slip på disciplinen og give plads til, at den lokale samskabelse i højere grad kan udfolde sig på egne og selvstændige præmisser. Det handler med andre ord om at tage et skridt yderlige i retning af den ligeværdighed, som fortalerne for NPG-paradigmet fremhæver og i retning af en mindre displinerende og mere faciliterende form for styring.

Den konkrete case fra Charlottekvarteret viser både mulighederne og udfordringerne i dette problemkompleks. Projektet er født ud af en disciplinerende tænkning og har skullet realiseres i et allerede disciplineret lokalt rum og løbende vurderes i henhold til definerede målopfyldelser. Med tiden har den inkarnerede samarbejdskultur i sekretariatet (hentet i erfaringer med projekter i nogle af byens vage rum) gradvist fundet sit lokale udtryk i en vekselvirkning mellem, på den ene side, et eksplicit fokus på varierende projekter med hvert deres tema, form og formål og, på den anden side, et implicit fokus på at facilitere såvel relationer som deltagelse i den spirende samskabelseskultur gennem disse projekter. En facet ved faciliteringen har bestået af navigering i balancen mellem tilstedeværende disciplinering (den være sig lokal eller kommunal) og tilvejebringelsen af en front af vage udviklingszoner, hvor nye samskabelsesmuligheder på eget initiativ og ud fra egen intuition kan udfolde sig.

Efter 10 års arbejde med urban samskabelse i Charlottekvarteret og Hedehusene er der udviklet et vidt forgrenet net af erfaringer, "totemmer" og relationer. Den samskabende tilgang er blevet stadig mere lokalt forankret og har været instrumentel og til en vis grad disciplinerende i en horisontal empowerment, men i forhold til den boligsociale disciplin generelt er det en anden sag. Her viser den boligsociale forvaltning og det opstøttende vidensarbejde, at kulturen kun er så og så udviklet, selvstændig og bæredygtig. Den eksisterer inden for disciplinen. I forlængelse af murstenens vandring fra situation til situation, hånd til hånd og mund til mund, fra ler til bænk, udgør dette kapitel et næste begrebsliggørende skridt i arbejdet

med udviklingen af den selvstændige kultur, der kan danne grundlag for en vertikal empowerment. Det er således en helt naturlig del i det urbane greb på boligsocialt arbejde, som her er præsenteret.

Litteratur

Agger, A. & A. Tortzen (2015). *Forskningsreview om samskabelse*. Tilgået 13. oktober 2015 via samskabelse.ucl.dk/files/2015/02/forskningsreview-om-co-production_samlet-udgave-at-aa-at07115-2.pdf.

Alford, J. (2014). The Multiple Facets of Co-Production: Building on the Work of Elinor Ostrom. *Public Management Review*, 16(3): 299-316.

Andersen, J., A.-M.T. Beck, C. Kristensen & J.E. Larsen (red.) (2003). *Empowerment i storbyens rum – et socialvidenskabeligt perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.

Andersen, J. & J. Pløger (2007). The Dualism of Urban Governance in Denmark. *European Planning Studies*, 15(10): 1349-1369.

Careri, F. & L. Romito (2005). Stalker and the big game of Campo Boario. I: P.B. Jones, D. Petrescu & J. Till (red.). *Architecture and Participation*, s. 226-233. London: Routledge.

Carraro, V. (2015). Spivak – a few horrifying notes. Tilgået 18. april 2016 via linesonland.wordpress.com/2015/07/24/spivak-a-few-horrifying-notes.

Center for Boligsocial Udvikling (2016). *Bakken – En evaluering af et alternativt undervisningsforløb for børn og unge i Charlottekvarteret*. København: Center for Boligsocial Udvikling.

Christensen, B. (1999). Lokalitet og politisk kultur – fortællinger fra Indre Nørrebro. *GRUS*, 58: 41-61.

Dewey, J. (1958 [1934]). *Art as Experience*. New York, NY: G.P. Putnam's.

Frandsen, M.S. (under udarbejdelse). *Samskabelse som eksperimentel læreproces. En fortælling om et urbant laboratorium og en boligsocial helhedsplan*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.

Frandsen, M.S. & L.P. Petersen (2014). Urban Co-creation. I: J. Simonsen m.fl. (red.). *Situated Design Methods*, s. 181-199. Cambridge, MA: MIT Press.

Faurby, P. (2002). *Rundt om Charlotte. En mosaik i tekst og billeder om Charlottekvarteret i Hedehusene*. Hedehusene: Byudvalgssamarbejdet i Charlottekvarteret.

Garrison, J. (1997). *Dewey and Eros: Wisdom and Desire in the Art of Teaching*. New York, NY & London: Teachers College Press.

Gether, C., S. Høholt, D.J. Rugaard & C. Jalving (red.) (2015). *Modellen: Palle Nielsen*. Ishøj: Arken.

Hagedorn, A., M.R. Madsen & A.C. Hagedorn (2014). *Urban co-creation 2640 Charlottekvarteret*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Hansen, J.V. (2008). *Bypolitik og velfærdsstat: politikker overfor "belastede" byområder i Danmark og Frankrig*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitetscenter.

Hansen, M. (1974). *Hedehusene, Kallerup og Baldersbrønde gennem tiderne*. Hedehusene: Hedehusene Bogtrykkeri.

Harvey, D. (1989). From Managerialism to Entrepreneurialism. *Geografiska Annaler*, 71(1): 3-17.

Jensen, L. (1997). *Demokratiforestillinger i den almene sektor*. Licentiatserien 1997, nr. 7. København: Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.

Jongh, M. & A. Tortzen (2014). Magt og afmagt i borgerinddragelse. I: M.K. Fogsgaard & C. Elmholdt (red.). *Magt i organisationer*, s. 213-239. Aarhus: Klim.

Kjær, L. (2009). Haven og skrammelpladsen. Selvorganisering og socialkunstpraksis. I: M.B. Yde (red.). *SOUP – et midlertidigt kunst- og arkitekturprojekt i Urbanplanen*, s. 37-49. København: Forlaget Vandkunsten.

Laneth, P.F. (2011). *Respekt – Historier fra Settlementet på Vesterbro*. København: Settlementet.

Larsen, J.L. (2007). *Politisk urbanitet. Projekter, planer, protester og Supertanker på Krøyers Plads*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitetscenter.

Larsen, J.L. (2011). En urban kritik: Bidrag fra Lefebvre og nyere urbanister. *Dansk Sociologi*, 22(1): 87-106.

Larsen, J.L. (2012). Vage rum: "Kreativitet", "midlertidige byrum" og politisk urbanitet. I: J. Andersen m.fl. (red.). *Byen i bevægelse: mobilitet, politik, performativitet*, s. 148-166. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Larsen, J.L. (2014). Lefebvrean vaguenesses: going beyond diversion in the production of new spaces. I: L. Stanek, C. Schmid & Á. Moravánszky (red.). *Urban Revolution Now: Henri Lefebvre in Social Research and Architecture*, s. 319-339. Aldershot: Ashgate.

Larsen, J.L., M.S. Frandsen & Supertanker (2014). Situationens urbanisme. *Kultur & Klasse*, 43(118): 155-173.

Larsen, T.S. (2012). Med Bourdieu i felten – almene boligområders storhed og fald. I: J. Andersen m.fl. (red.). *Byen i bevægelse: mobilitet, politik, performativitet*, s. 198-216. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Lefebvre, H. (1972 [1966]). *Marx' sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.

Lefebvre, H. (1995 [1962]). *Introduction to Modernity*. New York, NY: Verso.

Lefebvre, H. (1996). *Writings on Cities*. Oxford: Blackwell.

Lefebvre, H. (2016 [1965]). *Metaphilosophy*. London: Verso.

Moyersoen, J. (2010). Autonomy and inclusive urban governance. A case of glocal action. City Mine(d) in Brussels. I: F. Moulart m.fl. (red.). *Can Neighborhoods Save the City?*, s. 153-167. London: Routledge.

Ostrom, E., R.B. Parks, G.P. Whitaker & S.L. Perry (1978). The Public Service Production Process: A Framework for Analyzing Police Services. *Policy Studies Journal*, 7: 381-389.

Pestoff, V., T. Brandsen & B. Verschuere (red.) (2012). *New Public Governance, the Third Sector and Co-Production*. London: Routledge.

Platon (1955). *Symposium*. København: Gyldendal.

Raffnsøe, S. (2000). Michel Foucaults dispositionelle magtanalytik. *GRUS*, 59: 45-70.

Riis, D.W. & R.F. Bæklund (red.) (2006). *Det Boligsociale Partnerskab – endelig statusrapport 2006*. Høje-Taastrup: Høje-Taastrup Kommune.

Sehested, K. (red.) (2003). *Bypolitik – mellem hierarki og netværk*. København: Akademisk Forlag.

Supertanker ved J. Brandt (2013). *Model 2: Etnografisk kortlægning af industrikulturarv. Industrikulturens grænseløse kulturarv i byfornyelsen*. København: Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.

Trier, E. (1993). *Høje-Taastrup kommune i fortid og nutid: en historisk rejse gennem kommunens fjorten landsbyer og tre stationsbyer*. Høje-Taastrup: Høje-Taastrup Kommune.

Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet (2015). *Liste over ghettoområder pr. 1. december 2015*. København: Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet.

Wacquant. L. (2007). Territorial stigmatization in the age of advanced marginality. *Thesis 11*, 91: 66-77.

AT FÅ

DET BEDSTE

FREM I MENNESKER

I CHARLOTTEKVARTERET

Helhedsplan for Charlottekvarteret 2007 - 2011. Ansøgning til Landsbyggefonden om tilskud til sociale og forebyggende indsatser i problemramte afdelinger

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indholdsfortegnelse	2
Sammenfatning	2
Introduktion	3
Charlottekvarteret	3
De tre boligafdelinger	4
Problemområder	6
Ressourcer	9
Udviklingspotentialer	10
Igangværende indsats	11
Mulige nye indsatser	12
Metoder og proces	17
Organisering	18
Succeskriterier	19
Budget	20
Tidsplan	21

Sammenfatning

På baggrund af nærværende helhedsplan ansøges der om tilskud til nye boligsociale indsatser i Charlottekvarteret. Hovedformålet med samtlige projekter er at inddrage beboerne i projekter, der fokuserer på udviklingen af kvarterets ressourcer. Projekterne gennemføres i løbet af en 5 årig periode mellem 2007 og 2011 og opdeles på følgende måde:

Projekter med børn og unge - Projekt Street Art

Inddragelse af børn og unges kreativitet og projektkonkurrencer med og for de unge, med henblik på at skabe bæredygtige projekter, der svarer til de unges ønsker og forventninger.

Projekter med "det grønne" - Projekt Drømmespor

Beboerne i alle aldre involveres i udviklingen af kvarterets grønne områder, der skal udgøre mødesteder og rekreative steder. Der bliver arbejdet med projektkonkurrencer, så der kan opstå projekter, som beboerne ønsker at se forankret i deres kvarter.

Projekt Frivillighedsformidling

Grundig bearbejdning af beboerinddragelse med fokus på kommunikation mellem de forskellige grupper frivillige i kvarteret og kommunikation udadtil. Der bliver ligeledes lagt vægt på en kobling mellem Charlottekvarteret og resten af Hedehusene.

Projekt Beboer TV

Projektet om etablering af et beboer TV fokuserer på udviklingen af samarbejdet mellem borgere på tværs af boligafdelinger og kulturelle baggrunde. Der arbejdes for skabelsen af et repræsentativt beboerdemokrati.

Områdesekretariat

Der ansøges ligeledes om et områdesekretariat i Charlottekvarteret, der står for koordineringen af ovenstående projekter.

INTRODUKTION

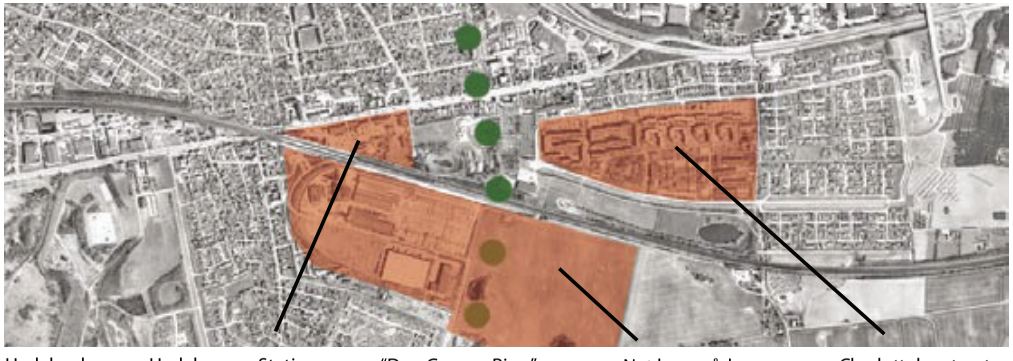

På trods af en omfattende og ofte succesfuld boligsocial indsats i Charlottekvarteret de sidste 10 år er der fortsat problemer. En gennemgang af de seneste KÅS tabeller viser, at der over de senste 10 år, er sket en forværring på en række parametre, der kendetegner et problemramt boligområde. Således er der stadig en stor gennemstrømning i de tre boligafdelingers lejligheder, og der er stadig en klar tendens til, at det er de ressourcestærke, der flytter ud af området. Kvarteret er ligeledes præget af problemer omkring beboerdemokratiet og uhensigtsmæssig adfærd blandt den store gruppe unge, der bor i kvarteret.

Det har været kendetegnet for den hidtidige boligsociale indsats i Charlottekvarteret, at den har fokuseret på at løse de akutte problemer, og i mindre grad at udvikle områdets ressourcer. Med denne helhedsplan vil fokus i højere grad være på de potentialer, der er i og omkring kvarteret. Forventningen er, at det vil engagere flere beboere, give området et bedre image og tiltrække nye beboere.

At "få det bedste frem i mennesker" er også overskriften på de nye metoder, som boligorganisationerne DFB, VIBO og Høje Tåstrup Kommune i samarbejde med Urban Task Force vil introducere med henblik på at skabe en helhedsplan, der satser på ressource baseret udvikling for at give Charlottekvarteret et socialløft. Denne metode er baseret på et princip om borgerne som aktive medskabere, også kaldet "borgerdreven innovation". Urban Task Force er en forsknings- og projekt NGO, der har erfaring med at skabe de rette rammer for inddragelse af andre og flere borgere. Dermed skabes bæredygtige projekter gennem en konstruktiv dialog mellem borgere, myndigheder, virksomheder og uddannelsesinstitutioner. En af de helt store udfordringer i Charlottekvarteret er at knytte en positiv udvikling i kvarteret til de mange overordnede planer, der findes for Hedehusene. Lige syd for Charlottekvarteret kommer et helt nyt kvarter til at opstå med 7 – 8000 nye naboer. Der er endvidere store planer om at lade en grøn strækning forbinde både Charlottekvarteret og det nye byområde med Hedeland, og videre mod både nord og syd via planerne for den "Grønne Ring" omkring hovedstaden.

Der er således gode muligheder for især at bryde den isolation, som i dag præger området, og tilføre nogle helt nye kvaliteter gennem arbejdet med det grønne element. For at arbejde med en delvist åben proces er det vigtigt, at helhedsplanen er godt forankret. Gennem rækken af fokusgruppemøder har det, udover beboernes positive input, også vist sig, at der er stor vilje til at samarbejde omkring realiseringen af procesforløbene. Omdrejningspunktet vil være Charlotteskolen, men de fleste kommunale forvaltninger, det lokale erhvervsliv og uddannelsesinstitutioner som eksempelvis RUC bakker også op omkring helhedsplanen. Mange af disse samarbejdspartnere er samlet i styregruppen, "Kvarterpartnerskabet", der fungerer som rygraden i det femårige projektforløb, som helhedsplanen lægger op til. HedelandHedehusene Station"Den Grønne Ring"CharlottekvarteretNyt byområde

CHARLOTTEKVARTERET

Udbygningen af Charlottekvarteret startede i begyndelsen af 1970'erne og blev fuldendt i midten af 1980'erne. Der er pt. 1834 beboere i Charlottekvarteret, der rummer tre store almennyttige etagebebyggelser med et fælles beboerhus, en folkeskole, en ungdomsklub og en række andre kommunale daginstitutioner, samlet omkring en stor fælles grønning. Mod syd grænser Charlottekvarteret op til det åbne land, i et område hvor Høje-Taastrup Kommune, ifølge forslag til kommuneplanen 2006, agter at udvikle boligarealer. Kvarteret er på de øvrige sider omgivet af parcelhuse opført i samme periode.

Området ligger 1,5 km fra centrum af det gamle Hedehusene. Området var indtil 70'erne marker til Charlottegården, som har lagt navn til kvarteret. Charlottekvarteret og de omkringliggende parcelhusområder blev planlagt som et rent boligområde uden andre bymæssige funktioner – en 'soveby'. Det indeholder ingen kulturelle funktioner, ingen kommercielle forlystelser, ingen arbejdspladser udover skolen og daginstitutionerne og ingen butikker. Charlottekvarteret er et produkt af 60'ernes industrielle vækst. Høje Tåstrups bymæssige vækst skulle ske omkring den planlagte stationsby i Høje-Taastrup, i Taastrup og i Hedehusene. Men 70'ernes økonomiske krise udgjorde en bremseklods for udviklingsplanerne i regionen. Helt lokalt gik den økonomiske nedtur ud over den gamle industriby Hedehusene. Mange af byens arbejdspladser måtte dreje nøglen om. DFB opførte afdeling Charlottegården i 1973-74, mens Charlotteager I og II (Vibo afdelingerne 21 og 35) blev opført af Vibo i henholdsvis 1978-79 og 1980-81.

De tre afdelinger var fra starten karakteriseret ved en skæv beboersammensætning og en fraflytning af de økonomisk stærke beboere samt udlejningsvanskeligheder. På trods af en konstant boligsocial indsats siden 1990'erne er det stadig de samme tendenser, der præger kvarteret, dog er der ikke længere udlejningsvanskeligheder. Denne nye udlejningssituation skyldes de forholdsvis billige huslejer, som næsten ikke er steget de sidste 10 år. Huslejen i Charlottekvarteret er blandt kommunens billigste, undtagen i Charlotteager II, hvor de ligger lige over gennemsnittet. Derfor bliver der ikke søgt om huslejenedsættelse i nærværende ansøgning til Landsbyggefonden.

De tre boligafdelinger

Charlottegården

Charlottegården er den ældste af de almennyttige boligafdelinger i Charlottekvarteret opført i 1974-75. Bebyggelsen rummer 405 lejemål. I hver ende af bebyggelsen er der placeret et fælleshus med to større rum og toiletter. Det ene fælleshus anvendes som selskabslokale og er derfor også udstyret med køkkenfaciliteter. Det andet benyttes dels af afdelingsbestyrelsen som kontor og møderum og dels af 3 beboerklubber. Der er større og mindre grønne arealer mellem blokkene, men der er en række

grundlæggende problemer i den måde, man har disponeret bebyggelsens fællesarealer. Man har ikke ved den fysiske udformning af området knyttet fællesarealerne til den enkelte blok/opgang. Derfor ligger de grønne plæner mellem boligblokkene som en slags ingenmandsland. Der mangler opholdspladser, der kan stimulere spontane nabokontakter og uformelle fællesskaber mellem beboerne i den enkelte opgang/blok, og frem for alt mangler bebyggelsen lege- og aktivitetsmuligheder for børn og unge. I de senere år er der konstateret, at Charlottegården trænger til en renovering. Renoveringer af facader, tage og vinduer forventes påbegyndter i oktobermarts 20076.

Charlotteager I

Charlotteager-bebyggelsen er en typisk repræsentant for etageboligbyggeriet fra slutningen af 70'erne - en tæt og koncentreret bebyggelse. Bebyggelsen rummer 182 lejemål. Allerede i helhedsplanen fra 1994 blev der peget på en række problemer angående den fysiske planlægning, som stadigvæk er gældende. Opholds- og legearealerne er sparsomt indrettede, fremtræder generelt nedslidte og synes kun at blive brugt i meget begrænset omfang. Overdreven brug af flisebeklædning kombineret med en ligegyldig, ensartet beplantning giver bebyggelsens indre stræder et trist og monotont præg, som yderligere forstærkes af meget høje og helt lukkede plankeværker ind til stuelejlighedernes forhaver. Fællesarealerne mangler generelt den variation i udformning og materialevalg, som kan give de enkelte områder i bebyggelsen en egen identitet.

Afdelingen råder over en festsal, der udlejes til private fester og benyttes til beboermøder. Herudover er der etableret et værested, som består af to sammenhængende beboerlokaler med tilhørende køkken- og toiletfaciliteter, som benyttes af en kulturforening drevet af ældre mænd med indvandrerbaggrund. Endelig benyttes en række kælderlokaler som klublokaler. Afdelingen gennemgår p.t. en renovering af facade, tag og vinduespartier. Renoveringen forventes afsluttet ved udgangen af 2006

Charlotteager II

Charlotteager II er i grundopbygning identisk med Charlotteager I, men færdiggjort et par år tidligere. De to afdelinger udgør et sammenhængende boligområde forbundet af et indre hovedstræde. Charlotteager II rummer 186 lejemål. Også i denne afdeling blev der påpeget de sparsomt indrettede opholds- og legearealer, overdreven brug af flisebeklædning, en ensartet, ligegyldig beplantning, manglende variation i udformning og materialevalg osv.

Afdelingen råder kun over en festsal, som benyttes til beboermøder og udlejes til private fester, og en kælder men træningsudstyr, der benyttes af Motionsklubben. Afdelingens beboere organiserer fællesspisninger i festsalen. Afdelingen har netop gennemgået en renovering af facade, tag og vinduespartier. Bygningerne fremstår nu væsentligt pænere med en isoleret murstensbeklædning på den nederste del af facaderne, og de flade tage er blevet erstattet af teglstenlignende spidstage.

PROBLEMOMRÅDER

Fælles for hele kvarteret er en række problemer, der vil kræve en omfattende social indsats i løbet af de kommende år.

Utilpassede unge

I Charlottekvarteret er 31% af beboerne unge i alderen 0-18 år. Netop denne gruppe udgør en stor bekymring for de øvrige beboere i området. Især drenge i alderen 10-18, der ikke er medlemmer af de lokale ungdomsklubber eller andre ressourcekrævende fritidsaktiviteter, er problematiske for andre unge og for kvarteret generelt. Nærpolitiet oplyser, at der pt. er børn mellem 8 og 10 år, der er involveret i hærværk på biler på parkeringspladsen. Unge teenagere fra 12-års alderen er involveret i tyveri og trusler mod jævnaldrende. Især de såkaldte 'dummebøder', hvor unge tvinger mindreårige til at stjæle for dem, er udbredte i Charlottekvarteret. Unge mellem 12 og 16 år samles i små grupper og truer andre unge til at aflevere deres penge og mobiltelefon. Disse handlinger bekræftes af skolen, Gadeplans medarbejdere og ungdomsklubben. Disse kriminelle handlinger bliver sjældent registreret i politiets statistikker, fordi de unge, der bliver truet, frygter repressalier. Nærpolitiet oplyser, at flere unge i alderen 15-18 år fra Charlottekvarteret pt. er anbragt i andre dele af landet, mens nogle er blevet dømt for vold og røveri og skal i fængsel i løbet af de kommende måneder.

Derudover begås der kriminalitet af mindre grov karakter såsom hashrygning og indbrud i kældrene. Udover kældrene er de områder, der er belastet af unges særlige form for "tidsfordriv", områderne omkring Hedehusene station og omkring "Klub In" i Hovedgaden. De unge har pt. intet opholdssted i kvarteret, og der er ikke mulighed for spontane aktiviteter udover fodbold, idet fællesområderne ikke er udstyret med tilstrækkelige faciliteter. De unge, der deltog i beboerundersøgelsen, udtrykker utilfredshed over de manglende sportsfaciliteter i området. Multibanen på grønningen bliver brugt meget om sommeren. Ungdomsklubben 5'eren anvender også banen i dagtimerne, og pædagogerne melder om hyppige konflikter vedrørende brugen af banen mellem kvarterets unge. Dem der kan spille med armmusklerne får ret til at bruge banen.

Integrationsproblemer

Andelen af indvandrere og efterkommere i Charlottekvarteret er de seneste 10 år steget fra 38 % til 50 % i 2005. I Høje-Tåstrup Kommune er andelen af indvandrere og efterkommere på 16,5 % i 2005. I Charlottekvarteret er der primært tale om indvandrere og deres efterkommere fra en kurdisk enklave i Tyrkiet, der kom til Danmark for at arbejde på områdets industrivirksomheder som f.eks. Rockwool i Hedehusene. Mange af disse indvandreres arbejdskraft er i mellemtiden blevet overflødiggjort på grund af ny teknologi, og indvandrerne har med deres begrænsede uddannelse og sprogkundskaber en ringe chance for igen at komme i arbejde.

Det mest iøjnefaldende ved Charlottekvarteret er imidlertid de mange børn og unge med en anden etnisk baggrund end dansk. Charlottekvarterets andel af børn og unge mellem 0 og 18 år udgjorde 31 % i 2004, mens gennemsnittet for Tåstrup Kommune er på 23 %. Heraf var andelen af børn og unge med en anden etnisk baggrund end dansk på 71 % mod 22 % i resten af kommunen.

Der mangler generelt i kvarteret nogle forhold og aktiviteter, der fremmer mødet mellem beboere på tværs af de forskellige kulturelle grupper. Beboerne med tyrkisk baggrund har en tendens til at holde sig for sig selv, og det samme gælder etnisk danske beboere. Derudover er der små grupper af folk med bosnisk, pakistansk og arabisk baggrund, men kvarterets multikulturelle særpræg afspejler sig ikke i de sociale forbindelser, der opstår beboerne imellem. Langt de fleste klubaktiviteter i kvarteret er etnisk opdelte. FC 2000, Værestedet og Kvindeforeningen Regnbuen består næsten udelukkende af borgere med tyrkisk baggrund, og de fleste aftenklubber har næsten kun medlemmer med dansk baggrund.

Integrationskonsulenten i Høje-Taastrup Kommune bemærker, at beboerne i Charlottekvarteret generelt har for lidt kontakt med det omkringliggende samfund. Det er især bemærkelsesværdigt med de unge. Projektlederen for et fodboldprojekt i 2002-2004 fremhæver, at ca. 1/3 af de unge deltagere ikke var klar over, at der var en idrætsklub i Hedehusene med gode faciliteter tæt på deres bopæl. Integrationskonsulenten peger også på det manglende engagement hos nogle forældre med anden etnisk baggrund i forbindelse med sportsaktiviteter. Der er endvidere ofte sprogbarrierer, der vanskeliggør et godt samarbejde med forældrene.

Et svagt beboerdemokrati

Mens Charlotteager I og II har haft stabile afdelingsbestyrelser gennem mange år, har Charlottegården ikke haft nogen afdelingsbestyrelse mellem november 2004 og maj 2006. Der er dog generelt for de 3 afdelinger en manglende deltagelse i beboerdemokratiet. Beboerundersøgelsen foretaget hos 50 husstande på tværs af afdelingerne viser, at ingen af de adspurgte nogensinde har været medlem af en afdelingsbestyrelse. Især de yngre voksne engagerer sig ikke i bestyrelsesarbejdet. Derudover er samarbejdet mellem afdelingerne vanskeliggjort af den komplicerede organisation med 3 boligafdelinger, 2 boligorganisationer, et fælles beboerhus og en bestyrelse for det boligsociale partnerskab i samme kvarter. Der er generelt uklare kompetenceområder mellem de forskellige parter, der nemt kan komme til at konkurrere i stedet for at samarbejde. Der er især problemer med samarbejdet omkring det fælles Aktivitetshus, der bruges af beboerne fra de forskellige afdelinger eller de forskellige klubber og foreninger. Der er ofte konflikter omkring brugen af Aktivitetshuset og driften af de forskellige fællesaktiviteter. Også omkring aktiviteterne i Aktivitetshuset er der en generel mangel på deltagelse og engagement fra beboernes side. Der er for eksempel for få beboere i frivillige aktiviteter som morgencafeen, og der er generelt meget lidt interesse for at tage sig af det praktiske arbejde, der er en del af husets daglige drift.
Det manglende engagement i beboerdemokratiet og sociale aktiviteter er et udtryk for, at beboerne har svært ved at føle ejerskab i forhold til fælles faciliteter, og at de har et ringe tilhørsforhold til kvarteret.

Dårligt image

Charlottekvarteret har overordnet et dårligt ry i omegnen. Det skyldes blandt andet de historier om kriminalitet, der lejlighedsvis fylder spalterne i de lokale aviser. Kvarteret er generelt præget af et dårligt image og lav status, hvilket også skyldes en skæv beboersammensætning og kvarterets fysiske udformning samt dets isolation i forhold til resten af byen. Dette kan illustreres med afgående politimester Jørgen Bros ord i Ekstra Bladet om Taastrupgård og Charlotteager: "Det er deprimerende steder - ja, det synes jeg, det er. - Jeg synes altså, at når man bygger for ressourcesvage mennesker, skal man gøre det på en måde, som kalder på det bedste i dem". At der samtidig mangler økonomisk stærke tilflyttere er med til at fremkalde kvarterets dårlige image. De renoveringer, der pt. gennemføres i Charlotteager I og II, og som starter i Charlottegården i oktober, vil uden tvivl afhjælpe kvarterets image problemer, men der skal samtidig ydes en særlig indsats på det sociale område for at få vendt det dårlig ry, der præger f. eks de unge i kvarteret. Det er således vigtigt, at der skabes positive historier om Charlottekvarterets beboere.

Isoleret beliggenhed

Charlottekvarterets beliggenhed og ensartede funktion som boligområde gør det til et isoleret område. I modsætning til spændende byområder, der gennem deres komplicerede og multifunktionelle fysiske udformning lægger op til mødet mellem mennesker, fremstår Charlottekvarteret som et kedeligt rum, der har bolig som eneste funktion. De beboere, der ikke bor i kvarteret, har ingen grund til at besøge kvarteret, da der f.eks. ikke findes forretninger eller offentlige services osv. De fysiske karakteristika er med til at påvirke de sociale forhold i kvarteret. Det gælder for eksempel den dårlige integration og manglen på møder mellem forskellige mennesker, kedsomhed blandt unge og ensomhed blandt ældre og midaldrende. Den boligsociale indsats tænkes ofte for lokalt. I stedet bør der udarbejdes metoder, der systematisk skaber netværk mellem kvarteret og den omkringliggende verden.

Kedelige fællesarealer

De fælles arealer mellem bygningerne har siden opførelsen af bygningerne været dårligt udnyttet. De lægger ikke op til, at beboerne skal bruge dem som opholdssteder. De fælles arealer er præget af slidte møbler og ringe legemuligheder for børn. Det er netop disse arealer, der skal fremme mødet mellem de mange forskellige mennesker, der bor i kvarteret. Som det fremgår af beboerundersøgelsen og af mødet med de aktive beboere i kvarteret, har indretning af fællesarealerne - især de grønne arealer - høj prioritet blandt beboerne. Naturen er tæt på Charlottekvarteret, og det bør kunne mærkes i højere grad, når man færdes mellem bygningerne.

RESSOURCER

Charlotteskolen

Skolen er blandt kvarterets største potentialer, når det gælder social udvikling. Det er det sted, der tiltrækker fleste borgere udefra. Charlotteskolen er også et sted, hvor der arbejdes med integration. Elever med forskellige baggrunde mødes her, og skoleledelsen er meget opmærksom på at udvikle lærernes interkulturelle kompetencer, så de bliver bedre rustet til at undervise de 26% af skolens elever, der har en anden baggrund end dansk. Men også forældrene får mulighed for at lære hinanden at kende gennem skolen. Kvarterets ungdomsklub, klub 5'eren, står for koordineringen af SSP-samarbejdet i kvarteret.

Aktivitetshuset

I 2001 blev Aktivitetshuset opført som et fælles beboerhus for Charlottekvarteret. Huset er et produkt af et længerevarende samarbejde mellem Vibo og DFB, der har finansieret huset i fællesskab. Huset indeholder et køkken, et stort cafelokale, 2 mødelokaler, et Pc-lokale og et kontor, der huser beboerrådgiveren og en kommunal medarbejder på kvindeintegrationsområdet. Dette er et meget funktionelt hus, som kunne være kvarterets nerve og centrum for beboeraktiviteter.

Beboeraktiviteter

Kvarteret rummer adskillige aktiviteter, der drives frivilligt af de engagerede beboere: Morgencafe, Frokostcafe, Lektiecafe, Aktivitetsklub, Hyggeklub, Samværscafe, Pc-værksted, fodboldklubben FC 2000, kvindeforeningen Regnbuen, Kræmmerklub, Stavgangsklub, Multiværksted, Tøjcafeen, Billard og Dartklub, Fiskeklub, Akvarievenner, Moskeen, Værestedet og Vinklubben. Hvert år samles de frivillige fra de forskellige klubber for at arrangere Sjov Søndag - en fælles festdag for kvarteret. De beboere, der er engagerede i aktiviteterne, udgør en betydelig ressource for kvarteret, men der findes også et potentiale i de 'usynlige beboere', der endnu ikke engagerer sig i aktiviteterne og beboerdemokratiet. At de udgør et potentiale kan udledes af beboerundersøgelsen, der viser, at disse beboere også har en mening om, hvordan deres boligområde skal fungere. Alt tyder på, at de også ville engagere sig i forskellige projekter i kvarteret, hvis der blev 'trykket på de rigtige knapper'.

UDVIKLINGSPOTENTIALER

Ny bydel syd for Charlottekvarteret

Syd for Charlottekvarteret er det planen, at en hel ny bydel skal opstå på markerne, der i dag er ejet af kommunen, og på arealer, der i dag rummer forskellige industrivirksomheder tæt på Hedehusene station. Et tillæg til kommuneplanen ventes vedtaget sommeren 2006, og en rammeplan ventes vedtaget i foråret 2007. Bydelen, som i dag betegnes som Hedehusene sydøst, kan omfatte et antal boliger på op til 2.500 svarende til 7 – 8.000 nye borgere, og det er dermed et af hovedstadsregionens store byudviklingsområder. På skoleområdet vil der fra starten være en mulighed for at tænke de to områder sammen, idet Charlotteskolen skal fungere som skole for børnene i det nye byområde, indtil der er basis for at bygge en ny skole. Der er derfor mulighed for at tilføre nye ressourcer eller funktioner til Charlotteskolen og dermed give området et løft og derved igen bryde områdets isolation.
I et længere tidsperspektiv vil Charlotteskolen og skolen i det nye område kunne samarbejde og skabe en form for arbejdsdeling, der understreger ønsket om at integrere Charlottekvarteret med det nye byområde.

Den grønne struktur

Charlottekvarteret kan kobles til den "grønne ring", der i dag er under planlægning. Tanken er her, at et regionalt sammenhængende stisystem skal forbinde områder fra Køge Bugt Strandpark til Hedeland og Vestskoven og videre op til Hareskoven for at afsluttes ved Øresund. Dette stiforløb kommer til at passere Hedehusene gennem det nye byområde og muligvis også Charlottekvarteret. Gennem opkoblingen til den grønne ring vil der ligeledes være mulighed for at bryde den isolation, som præger Charlottekvarteret. Der vil i den sammenhæng være basis for at etablere aktiviteter i Charlottehaven, der også henvender sig til brugerne af den "grønne ring", og haven vil dermed kunne fungere som en magnetaktivitet i området.

Projektet skal ses i forhold til, at beboerne sætter stor pris på det grønne som en kvalitet i området. Beboerundersøgelsen viser, at det sted i området, hvor beboerne mest nyder at opholde sig eller går tur, er det grønne område syd for Charlotteskolen langs jernbanen. Beboerne nævner ligeledes ofte grønningen i den sydlige del af kvarteret som et godt opholdssted. Disse områder kunne blive udviklet som opholdssteder og mødesteder, hvis de var udstyret med fælles faciliteter og møbler.

Bystruktur

Charlottekvarteret kan blive bedre koblet til Hedehusenes bycentrum omkring stationen. Der er i den nye udviklingsstrategi lagt op til at skabe yderligere fortætning omkring stationsområdet, dels i kraft af den øgede befolkning i det nye byområde syd for Charlottekvarteret, dels i kraft af en renovering af selve området omkring stationen. Der er i samme strategi også lagt op til at medtænke Charlottekvarteret og gøre noget ved områdets isolation og lave status. Også her er det muligt at påvirke udformningen af de konkrete planer i foråret 2007 og igen skabe aktiviteter og fysiske forbindelser til Charlottekvarteret , der skal medtænkes i den overordnede bystruktur.

IGANGVÆRENDE INDSATSER

Beboerrådgiver

Vibo afdelingerne Charlotteager I og Charlotteager II, DFB afdelingen Charlottegården og Høje Taastrup Kommune søgte i 2003 under byudvalget midler til en beboerrådgiver i Charlottekvarteret. Den nuværende beboerrådgiverordning varer til udgangen af 2008. Beboerrådgiverfunktionen er et godt redskab, når det gælder koordineringen af det boligsociale arbejde i Charlottekvarteret. Det har desværre været vanskeligt at få kontinuitet i beboerrådgiverarbejdet siden opførelsen af Aktivitetshuset i 2001. Stillingen har været præget af hyppig udskiftning. Dette skyldes delvist, at konflikter mellem beboere eller grupper af beboere har vanskeliggjort et bæredygtigt samarbejde omkring Aktivitetshuset. Beboerrådgiverfunktionen er ekstra udsat i Charlottekvarteret, hvor tre boligafdelinger og en bestyrelse for Aktivitetshuset skal enes om det boligsociale arbejde, og hvor de regler og aftaler, der er blevet lavet til at styre brugen af Aktivitetshuset, har været utydelige og svære at implementere fra starten.

Boliganvisning

Høje-Taastrup Kommune har indgået aftaler om fleksibel anvisning både med VIBO i forhold til Charlotteager I og II samt med DFB angående Charlottegården. Formålet er at skabe en mere afbalanceret beboersammensætning. Ifølge aftalerne udlejes en del af boligerne efter kriterier, der giver personer i arbejde, personer under uddannelse og personer over 50 år fortrinsret til boligerne

Særlig indsats overfor utilpassede unge

Hovedparten af de børn og unge, som er i risiko for at blive kriminelle eller allerede har haft deres debut, kommer fra de socialt belastede boligområder. Kommunen har flere indsatsområder, som skal begrænse antallet af børn og unge i det kriminelle miljø, og som gør en særlig indsats for, at disse børn og unge kommer ud af kriminalitet og får sunde interesser og en fornuftig uddannelse eller job. Høje-Taastrup Kommune har ansat 5 gadeplansmedarbejdere til at være opsøgende i boligområderne i aftentimerne og i weekenderne. Disse medarbejdere skaber kontakt til utilpassede børn og unge og støtter dem til en positiv udvikling, bl.a. via inddragelse af kommunens Familiecentre, som anvender mange økonomiske ressourcer på etablering af foranstaltninger efter servicelovens § 40 stk. 2 til disse børn og unge. Endvidere har kommunen etableret et fast støtte/kontaktpersonkorps med 5 fuldtidsmedarbejdere, som arbejder med disse børn og unge og reelt overtager forældrekompetencen på de punkter, hvor deres egne forældre ikke magter det. Der afholdes mange aktiviteter i korpset, som bl.a. råder over et go-cart-værksted, hvor de reparerer go-carts og kører løb. Mere end 90 % af de 50 unge, som korpset har plads til, kommer fra de socialt belastede boligområder.

Integration i foreningslivet

Høje Taastrup Kommune har ansat to integrationskonsulenter, som har til hovedopgave at bygge bro mellem foreningslivet og etniske minoriteter. Dette arbejde tager udgangspunkt i de frivillige foreninger, der primært findes i boligområderne. De to konsulenter har sat flere initiativer i gang i boligområderne både for børn og voksne. Byrådet afsætter årligt en pulje til frivilligt integrationsarbejde. Puljen støtter integrationsprojekter, der bl.a. sigter på at øge etniske minoriteters interesse for og deltagelse i den danske foreningskultur. Der lægges særlig vægt at integrere børn og unge i idrætslivet. Pengene fordeles efter ansøgning fra foreningerne, som med støtte fra de to konsulenter sætter initiativerne i gang. De unge rekrutteres i boligområderne, og puljen skal dermed være med til at sikre, at de unge har sunde fritidsinteresser.

Det boligsociale partnerskab

Høje-Taastrup Kommune har med støtte fra Integrationsministeriet etableret et 4-årigt (2003-2006) boligsocialt partnerskab med særlig vægt på integration af flygtninge og indvandrere gennem øget beskæftigelse. Ud over Charlottekvarteret deltager to andre boligområder, Torstorp og Taastrupgård. I de tre boligområder er der etableret lokale partnerskaber med repræsentanter fra boligselskaber og lokale virksomheder, institutioner, foreninger og Høje-Taastrup Kommune. De boligsociale partnerskaber har igangsat en række projekter. I Charlottekvarteret drejer det sig om et hashmisbrugsprojekt, en lokal jobformidling, et iværksætterprojekt rettet mod unge og et integrationsprojekt rettet mod piger og kvinder med anden etnisk baggrund.

MULIGE NYE INDSATSER

Forud for udarbejdelsen af nærværende helhedsplan er der foretaget en række møder med de forskellige aktører i kvarteret: skole og børneinstitutioner, socialarbejdere på integrations-, misbrugs- og børn- og unge området. De beboere, der er engagerede i beboerdemokratiet, samt de lokale foreninger er blevet inviteret til diskussionsaften med en workshop. Der er ligeledes blevet lavet en beboerundersøgelse med henblik på også at give ordet til de beboere, der hverken engagerer sig i beboerdemokratiet eller i klubaktiviteter. Deres meninger og ønsker tages i betragtning i følgende skitsering over de projekter, der udgør den næste 5-årige sociale indsats i Charlottekvarteret. For at afhjælpe de problemer, der gør Charlottekvarteret til et socialt belastet område, skal der igangsættes en række projekter.

Fokus på børn og unge. "Uden at indtænke børn og unge fra starten kan vi godt glemme alt om nyttehaver osv." Så kontant blev det formuleret på workshoppen med beboerne i kvarteret. Børn og unge vil fungere som hovedfokus for at forstærke deres tilhørsforhold til og ansvar for deres kvarter. Indsatsen overfor Børn og unge koncentreres i projektet "Street Art"

Fokus på beboernes ressourcer. Kvarteret rummer en stor rigdom af menneskelige ressourcer, der allerede i dag gør stor gavn i Charlottekvarteret. Gennem bl.a. de rigtige organisatoriske og praktiske rammer kan endnu flere ressourcer frigøres og gøre livet i kvarteret endnu bedre. Beboernes ressourcer rummer to projekter: BeboerTV og Projekt Frivillighedsformidlingen. BeboerTV har en vigtig funktion der rækker ud over selve TV produktionen nemlig at tilføje et nærdemokratisk arena - et borgerforum.

Fokus på "det grønne". Beboerundersøgelsen viser, at en af de primære kvaliteter, som beboerne sætter pris på er de grønne områder og naturen i området. Og som det også fremgår af især beboernes fokusgruppemøde, så er idérigdommen på dette felt stor. Set i forhold til de nye muligheder, som både byudviklingen syd for Charlottekvarteret og planerne om "Den grønne ring" rummer dette fokusområde muligheden for at tilføre kvarteret helt nye kvaliteter. Arbejdet med "det grønne" finder sted i projektet "Drømmespor"

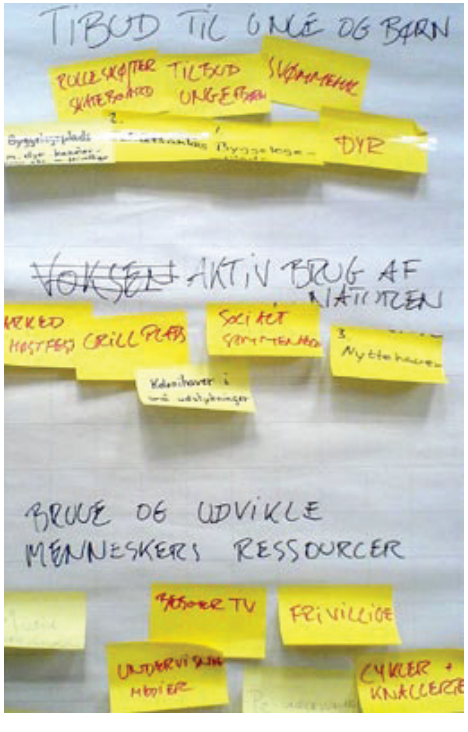

BØRN OG UNGE

Målet med dette projekt er at bruge de unge aktivt for at presse kreativiteten til det yderste og dermed skabe projekter, der giver områdets unge en mere meningsfyldt hverdag. Gennem brugen af den nyeste teknologi inden for mobiltelefoner og forløb, der anvender filmen og rollespillet som en måde at slippe fantasien løs, sikres at så mange forskellige unge som muligt kan være med. Gennem et samarbejde med Charlotteskolen introduceres der metoder inden for ideégenerering og projektudvikling, der som udgangspunkt har de unges lokalområde som arbejdsfelt, men som også fungerer som en generel opkvalificering af områdets unge. I denne del af forløbet suppleres de unges kreative proces af idéer fra studerende ved bl.a. RUC og DDS (Danmarks Designskole)

Projekt Street Art

Projekt Street Art tager udgangspunkt i de unges syn på deres kvarter, og der arbejdes i projektet med fremtidsvisioner for kvarteret og områdets identitet og image.

Projektet løbes i gang ved, at de steder i byen, som har en særlig betydning, markeres med en helt ny kommunikationsteknologi, der er baseret på brugen af de unges mobiltelefoner. På denne måde kortlægges området på en uformel og mere præcis måde, end det ellers ville være muligt. Videoklip fra de udvalgte steder oploades på et website, hvor Charlottekvarteret bliver en del af et internationalt "Street Art" projekt. Selve forløbet med at kortlægge området afsluttes med en fest, hvor billederne og teksterne indgår som et visuelt og musikalsk udtryk for kvarterets "sjæl".

Herefter arbejdes der med kvarterets fremtid på forskellige måder, som involverer de unge. I samarbejde med rollespilsgruppen Opus opføres en fremtidsvision for Charlottekvarteret, og der etableres et filmforløb i samarbejde med Station Next, der har base i Filmbyen i Hvidovre, og som har specialiseret sig i at arbejde med film og unge. Endelig indarbejdes projektet i skolens undervisning som en konkret indføring i kreative metoder og samarbejdsformer. Der vil blive arbejdet med modeller, tekster og billeder for derigennem at stimulere de unges fantasi mest muligt. Fremtidsvisionerne præsenteres ved en event, hvor film og rollespil også indgår.

På baggrund af projekt Street Art" vil der blive arbejdet med udvikling af konkrete projekter, hvor eleverne fra kvarteret samarbejder med studerende fra RUC og Danmarks Design Skole. Målet er konkrete projekter, som de studerende selv er med til at realisere/bygge sammen med lokale unge. Også de unges forældre, lokale institutioner osv. inddrages aktivt med at udvikle konkrete projekter. Projektideerne indgår i en projektkonkurrence, hvor ialt 15 projekter bliver udvalgt og tilføres midler eller ressourcer, der gør det muligt at realisere projekterne. For at sikre så god en lokal forankring og relevans af projekterne er det kvarterpartnerskabet, der fastlægger udvælgelseskriterierne og det lokale borgerforum der foretager selve udvælgelsen. Alle projekterne skal leve op til projektets formål - at skabe en mere meningsfuld hverdag for de unge i Charlottekvarteret - kriterierne kan være kompetenceudvikling, samarbejde på tværs at sociale og etniske barrierer. Projektkonkurrencen afgøres ved en event, hvor selve afgørelsen har karakter af en prisuddeling, man kender fra film og musikbranchen.

Forventede effekter
Det forventes, at inddragelsen af børn og unge i den sociale indsats i kvarteret vil:
1. Styrke de unges positive indflydelse på deres kvarter
2. Gøre de unge ftilfredse og stolte over deres kvarter
3. Udvikle de unges netværk ved at øge deres kontakt til udefrakommende
4. Stimulere mødet mellem unge med forskellige kulturelle baggrunde
5. Udvikle de unges kompetencer og jobmuligheder indenfor bl.a. nye medier, kommunikation.

DET GRØNNE CHARLOTTEKVARTER

Indenfor dette fokusområde arbejdes med de sociale kvaliteter i de grønne områder, der kan fungere som mødesteder både for kvarterets beboere, men også for kvarterets naboer. Der fokuseres på skolebørnene først og siden deres forældre for til sidst at rette fokus mod alle i Charlottekvarteret og kvarterets naboer. Der tages udgangspunkt i børnenes oplevelse af kvarteret i samarbejde med Charlotteskolen. Børnenes oplevelser vil danne udgangspunkt for forældrenes og siden samtlige beboeres formulering af deres ideer til "Det grønne Charlottekvarter". I løbet af processen trækkes der på eksterne ressourcer, der udvikler og kvalificerer idéerne og fører dem frem mod de endelige projekter. Processen vil gå fra at fokusere på selve Charlottekvarteret til også at omfatte naboområdernes grønne arealer - ikke mindst i forbindelse med udviklingen af et nyt byområde syd for Charlottekvarteret. Her kunne beboerne f.eks. bidrage til lidt "social og kulturel byggemodning" i form af midlertidige nyttehaver.

Projekt Drømmespor

Skoleklasser arbejder med kunstnere/arkitekter for at lave "drømmespor" i deres kvarter. Gennem forskellige former for bearbejdning – tegninger, små film, papmodeller – visualiseres deres hverdag i Charlottekvarteret og de udendørs (og især grønne) omgivelser. Der tilføjes et lag mere, hvor børnene arbejder sammen om at beskrive, hvor de bedst kan lide at være, og hvor det kunne være sjovt at bygge huler, klatre i træer, spille bold osv.

Præsentationen af børnenes arbejde bruges som anledning til at gennemføre små og uformelle workshops med børnenes forældre og få dem til at kommentere børnenes forslag og komme med deres egne ideer. Disse workshops bruges som udgangspunkt for et samarbejde med landskabsstuderende fra Landbohøjskolen og Arkitektskolen i København i et tværfagligt samarbejde med RUC. Ud af hver skoleklasse kommer der 3 eller flere projekter, som de studerende arbejder videre med, mens elever og forældre fungerer som rådgivere/opdragsgivere.

Projekterne fra Drømmespor udstilles på Charlotteskolen og fungerer som inspiration for potentielle projektmagere, idet udstillingen også markerer udskrivelse af en projektkonkurrence, hvor der efterlyses konkrete og gennemarbejdede projekter for de grønne områder i og omkring Charlottekvarteret. For at sikre så god en lokal forankring og relevans af projekterne er det kvarterpartnerskabet, der fastlægger udvælgelseskriterierne og det lokale borgerforum, der foretager selve udvælgelsen. Alle projekterne skal leve op til projektets formål - at skabe en bedre brug af de grønne områder i Charlottekvarteret - kriterierne kan være mødesteder, samarbejde på tværs at sociale og etniske barrierer. Projektkonkurrencen afgøres med en event på grønningen "Grill i det Grønne" - hvor de forskellige projektforslag er slået op som boder, og hvor folk kan gå rundt til og diskutere med projektmagerne. Der vil givet være en del af projekterne, hvis størrelse ligger langt ud over, hvad projektkonkurrencen kan støtte. Her vil der blive søgt om midler fra eksterne puljer og fonde.

Forventede effekter
Inddragelsen af kvarterets beboere i alle aldre til udvikling af de grønne områder i om omkring kvarteret vil:
1. Bidrage til en øget kontakt mellem beboerne fra forskellige generationer og med forskellige kulturelle baggrunde
2. Tiltrække finansiering til udvikling af kvarterets grønne områder
3. Give beboerne mulighed for at sætte deres præg på de fælles arealer og dermed fremme brugen af disse arealer
4. Bidrage til forankringen af bæredygtige aktiviteter relateret til friluftslivet i og udenfor kvarteret
5. Skabe kontaktflader mellem Charlottekvarteret og de omkringliggende områder ved at skabe spændende grønne arealer i udkanten af kvarteret

BEBOERNES RESSOURCER

Dette projekt retter sig primært mod den voksne del af kvarterets beboere. Målet er at aktivere og udvikle de ressourcer kvarteret rummer og styrke samarbejdet på tværs af kvarterets tre afdelinger. Oprettelsen af en Frivillighedsformidling vil blive brugt som anledning til en række aktiviteter, der styrker kvarteret og med tiden bygger bro til det omgivende byområde.

Projekt Frivillighedsformidlingen

En af de første opgaver for frivillighedsformidlingen er, at inddrage de frivillige foreninger i det boligsociale arbejde i Charlottekvarteret. Som opstart til dette arbejdes kortlægges de frivillige foreninger i Hedehusene, og foreningerne inviteres til et seminar, hvor man bl.a. kan drøfte den service foreningerne har brug for. Frivillighedsformidlingens opgave er desuden, at fortælle borgere om muligheden for at udføre frivilligt arbejde i Charlottekvarteret, samt formidle kontakten mellem borgere og allerede eksisterende initiativer. Der skal bl.a. etableres en hjemmeside for det frivillige arbejde, hvor der kan formidles frivillige job og kontakt til selvhjælpsgrupper.

Endvidere skal frivillighedsformidlingen hjælpe med at iværksætte nye initiativer i kvarteret. Mens frivillige projekter tager udgangspunkt i en bestemt målgruppe vil koblingen til det boligsociale give mulighed for at tænke den frivillige indsats mere områdebaseret. Det kunne f.eks. handle om:

- At skabe integrationsfremmende aktiviteter, f.eks. venskabsfamilier, nabohjælp, og netværk der hjælper nye beboere på plads i boligområdet.
- At inddrage beboerne i vedligeholdelsen og renholdelsen af boligområdet.
- At skabe et trygt boligområde, hvor man tager hensyn til hinanden
- At arrangere fælles kulturelle og sportslige aktiviteter i området.
- At introducere til og inddrage flere beboere i beboerdemokratiet.
- At etablere selvhjælpsgrupper for udsatte beboere i kvarteret.

Frivillighedsformidlingen skal endvidere genoptage en lokal tradition for Nabotræf, hvor man spiser sammen for at lære hinanden at kende på tværs af etnicitet og generationer. Nabotræf bliver således til omdrejningspunktet for det frivillige arbejde i kvarteret for dermed at tiltrække flere og andre mennesker.

Med Charlottekvarteret som base udvides det geografiske område for frivillighedsformidlingen til at omfatte Hedehusene. Der skal i den sammenhæng skabes et samarbejde med de eksisterende frivillighedsprojekter, der findes i Høje-Taastrup Kommune.

Med udgangspunkt i frivillighedsformidlingens arbejde igangsættes endvidere et forløb omkring formulering af nye frivilligprojekter. Der arbejdes intensivt med at udfordre og forbedre beboernes ideer, således, at der kommer både bedre projekter og måske nogle andre gruppedannelser end ventet. Frivillighedsformidlingen skal i den forbindelse råde over en mindre projektpulje, der gør det muligt at realisere 15 af projekterne. Det skal sikre hurtige og synlige succeser, der kan være med til at fastholde beboernes engagement.

Forventede effekter

1. Flytter fokus fra de problemer, der har præget de frivillige aktiviteter de sidste tre år, for i stedet at kunne koncentrere sig om de muligheder, som kvarteret rummer
2. Bæredygtige frivillige aktiviteter, der opstår på baggrund af beboernes interesser
3. Inddragelse af de frivillige foreninger i det boligsociale område
4. Synliggøre det frivillige arbejde over for etniske minoritetsgrupper
5. Skabe et foreningsliv, der afspejler kvarteret multikulturelle særpræg.

BEBOERNES RESSOURCER

Målet for projektet er at forbedre kommunikationen og interaktionen i Charlottekvarteret ved at skabe nye mødesteder, organisationsformer og kommunikationsformer. BeboerTV har allerede en bred opbakning, og det er tanken, at der gennem en satsning på det organisatoriske aspekt kan skabes en brugerstyrelse for BeboerTV og et borgerforum, der fungerer som et forum for ideudvikling og konfliktløsning. Målet er derfor gennem et projekt som BeboerTV at skabe et repræsentativt beboerdemokrati, som arbejder med en mere fleksibel og dynamisk struktur.

Projekt BeboerTV

Med etableringen af BeboerTV udarbejdes en serie portrætter af kvarterets beboere efter devisen 'TV om beboerne for beboerne'. En videokunstner/instruktør flytter ind i området og skal fungere som den drivende kraft heri. Det er meningen, at beboerne selv filmer så meget som muligt, og at kunstneren/instruktøren har en neutral rolle. Dette skal også fungere som den første og afgørende kontakt til beboerne, der således bliver opmærksom på projektet.

Resultaterne fra "Street Art" projektet med kvarterets unge og "Drømmespor" med kvarterets børn indarbejdes i denne serie af portrætter/stemningsbilleder fra området. Gennem en ugentlig aktivitets kalender sætter fokus på aktiviteter i området. BeboerTVs indslag skal både kunne ses på TV og et website. Der informeres løbende til de lokale medier, og der er mulighed for, at projektets indledende portrætter af kvarterets beboere kan blive klippet sammen og sendt på nationalt TV.

I forbindelse med forankringen af BeboerTV afholdes et inspirationsmøde, hvor andre typer beboerTV vil blive præsenteret, herunder kunstnergruppen Superflex og projektet Superchannel, som har været med til at starte et beboerTV i Liverpool, der nu har eksisteret med stor succes i 5 år. Gennem en workshop udvikles den fremtidige organisation for BeboerTV. Målet her er, at BeboerTV bliver forankret på tværs af de tre afdelinger, og at det vil bygge på frivillige kræfter, hvor både danskere og etniske minoriteter er repræsenteret.

BeboerTV arrangerer Nabotræf i samarbejde med Frivillighedsformidlingen for dermed at tiltrække flere og andre mennesker til det organisatoriske arbejde i Charlottekvarteret. Nabotræf bliver en del af de faste udsendelser i BeboerTV, hvor der udover et bedre kendskab til områdets beboere også bliver formidlet dels opskrifter, tilberedning og en stemningsrapport fra det fælles måltid.

Når BeboerTV er blevet etableret, og bestyrelsen fungerer, startes et forløb der arbejder med de demokratiske strukturer. Hvordan skaber vi bedre kontakt til områdets beboere og således giver dem mulighed for at deltage aktivt i områdets liv og demokrati. Det etablerede borgerforum gives fra start en konkret rolle i udvælgelsen af projekter i de øvrige projekter i helhedsplanen. Der afprøves en række metoder som børnepasning, der skal gøre de demokratiske processer mere attraktive for beboere med anden etnisk baggrund.

Forventede effekter
1. Større og mere repræsentativ deltagelse i lokale beslutningsprocesser
2. Større kompetencer og jobmuligheder inden for medier og kommunikation
3. Større kompetencer inden for organisation og demokrati
4. Større indsigt i beboernes hverdagsliv og områdets kvaliteter – bedre image både indadtil og udadtil

METODER OG PROCES

Borgerinddragelse eller – "at få det bedste frem i mennesker"

Der skal arbejdes med en række proaktive og opsøgende metoder, der understøtter og opmuntrer til borgerinddragelse. Målet er at skabe mulighed for, at aktive borgere kan blive medskabere af det liv, der skal udfolde sig inden for helhedsplanens rammer – det liv som giver kvarteret identitet og sjæl.

En forudsætning for dette arbejde er at være tæt på der hvor tingene sker – i Charlottekvarteret. Det skal både forstås i en helt konkret at der etableres en lokal projektbasebase med kontor, udstilling etc. og det skal forstås i retning af at der gøres et stort indledende arbejde med at lære området at kende. Det sker både i form af interviews og spørgeskemaer, der fungerer som en "baseline" for fremtidige evalueringer. De mange kvalitative interviews skal i lige så høj grad være en form for anerkendelse af det lokale og skabe "street credebility". I de fire projekter i Helhedsplanen startes der altid ud med en sådan "anerkendende" fase som f.eks. er tilfældet med den omfattende dokumentar, der udarbejdes som optakten til BeboerTV projektet.

Område sekretariatet består af et tværfagligt team, der i sin sammensætning dækker både rumlig, sociale og politiske aspekter i byudvikling. For at forøge muligheden for at arbejde frit og som igangsættende instans mellem forskellige netværk (lokale borgere, offentlige institutioner, private virksomheder, mm.) "udliciteres" denne indsats til en semi-uafhængig enhed. Dette "armslængdeprincip" sikrer en bedre kontakt til især de uformelle og ressourcesvage befolkningsgrupper, der kan være afvisende over for samarbejde med myndigheder. Den lokale "projektbase" i kvarteret skal være et åbent sted der også kan rumme nogen af helhedsplanens projekter som haver eller en lille udendørs cafe. I tilknytning til projektbasen etableres et udstillings/informationscenter, der dels informerer om planerne for området, men som også udstiller de idéer og projekter, der vokser ud af basens aktiviteter.

For at styrke den politisk/demokratiske deltagelse i områdets udvikling oprettes der et borgerforum i forbindelse med BeboerTV projektet. Dette forum skal dels ses som et sted hvor man kan mødes for at løse konflikter eller diskutere mulige ideer og tiltag. Der afsættes midler til at deltagelsen i dette forum bliver så attraktiv som mulig gennem børnepasning, Nabotræf med fællesspisning og andre tiltag. Og der arbejdes med at coache de diskussioner i forumet, der kan være vanskelige og konfliktfyldt for at tilføre kompetencer indenfor konstruktive dialogprocesser. Det er her den lokal dagsorden kan sættes og for at der allerede til en start er en konkret opgave med betydning for kvarteret fungerer borgerforummet som dommerkomite for de projektkonkurrencer, der ligger i Helhedsplanens to projekter: Street Art og Drømmespor. Ud fra kriterier der er godkendt at Kvarterpartnerskabet vælger de lokal borgere de bedste projekter ud. Dette sikrer en makismal lokal forankring og relevans – noget man med succes har brugt i "Quartiers Management" i Berlin.

Der arbejdes målrettet på at skabe forbindelser mellem lokale netværk og netværk/ressourcer uden for lokalområdet. Især er der et stort potentiale i at involvere studerende og uddannelsesinstitutioner, der kan tilføre nye idéer (RUC og Danmarks Designskole). Der involveres desuden professionelle inden for byudvikling på nationalt og internationalt niveau for at udveksle ny viden og nye idéer. Det vurderes løbende hvilke former for opsøgende metoder og processer, der egner sig i en given situation. Der arbejdes grundlæggende med strukturerede idé- og projektudviklingsforløb i form af workshops og events med fokus på byliv.

Et væsentligt element er at tilstræbe maksimal åbenhed ved både at skabe en uhøjtidelig stemning og sørge for, at alle har mulighed for at blive hørt gennem en veltilrettelagt proces. Det er samtidigt væsentligt med en vilje til at støtte de idéer og projekter, der opstår fra de involverede parter. Denne støtte kan være af finansiel karakter, men kan også handle om åbenhed og fleksibilitet i forhold til midlertidig anvendelse af byrum og byanlæg. En central metode er at benytte projektkonkurrencer til at tiltrække (lokale og ikke lokale) borgere eller urbane entreprenører med gode idéer og med evnerne til at realisere dem. Dette kan fungere som et alternativ til en planlægning, der forsøger at tænke sig frem til, hvad det er, som folk brænder for. Med andre ord en metode, der skaber plads til det uforudsete. Modellen er især blevet brugt i Amsterdam med gode resultater.

ORGANISATION

Organisering af indsatsen

Organisationen af indsatsen består af fem dele: Projektejerne (styregruppe), Kvarterpartnerskabet (lokal forankring), Områdesekretariatet (udførelse) en faglig følgegruppe (koordinering med øvrige indsatser i området) og et borgerforum (lokale beslutninger) .

Projektejerne

Boligorganisationerne Vibo og Domea samt to repræsentanter fra Byrådet i Høje Taastrup Kommune udgør styregruppen for gennemførelsen af helhedsplanen. Projektejerne indgår med rådgivning fra kvarterpartnerskabet en resultatkontrakt med områdesekretariatet, der er baseret på en detaljeret række tidsfrister og succeskriterier for gennemførelsen af projekterne i helhedsplanen. Domea s.m.b.a. vil på vegne af Projektejerne indgå resultatkontrakten med områdesekretariatet.

Projektejerne mødes årligt med kvarterpartnerskabet og områdesekretariatet for at gøre status på projekterne og opfyldelsen af resultatkontrakten. Ved en midtvejsevaluering efter 2 år, bliver kontrakten revurderet og justeret i forhold til hidtil opnåde resultater. Projektejerne kan også i tilfælde af konflikter eller uenigheder mellem kvarterpartnerskabet og områdesekretariatet træffe en afgørelse.

Kvarterpartnerskabet

Et kvarterpartnerskab skal sikre en lokal forankring af helhedsplanen. Kvarterpartnerskabet baseres på den nuværende partnerskabsbestyrelse for den boligsociale indsats i Charlottekvarteret. Kvarterpartnerskabet har en rådgivende funktion i forhold til både projektejerne og områdesekretariatet. Der afholdes møder hvert kvartal og på et årligt møde vurderes resultaterne og målene i resultatkontrakten med områdesekretariatet og der udformes en evaluering til projektejerne.

I Kvarterpartnerskabet skal følgende grupper repræsenteres: Høje-Tåstrup Kommune, koordinatoren fra områdesekretariat, de 3 formænd for afdelingsbestyrelserne i Charlottekvarteret, 2 repræsentanter fra det lokale erhvervsliv (fagbevægelsen og erhvervsrådet) samt beboerrådgiveren. Det vil ligeledes blive forsøgt at inddrage aktører, der er med til at planlægge eller opbygge det nye boligområde syd for kvarteret, så der bliver etableret naturlige kontakter mellem de to områder. Den boligsociale koordinator (beboerrådgiveren) i Charlottekvarteret fungerer som sekretær for Kvarterpartnerskabet.

Områdesekretariatet

Områdesekretariatet drives af Urban Task Force og etableres som en fysisk base i området. Resultatkontrakten med klart definerede mål og succeskriterier skal sikre den nødvendige balance mellem styring og handlefrihed. Sekretariatet har følgende hovedfunktioner:

1. Ansvarlig for koordinering af de fire projekter: "Street Art", "Boligsocial Frivilighedsformidling", "BeboerTV" og "Drømmespor". Områdesekretariatet står for hyring af eksterne partnere til projekterne og ansættelse af projektledere, med undtagelse af frivillighedsformidlingen, som lanceres af Høje-Taastrup Kommune. Områdesekretariatet skal sørge for, at den ønskede synergi mellem de mange forskellige aktiviteter i helhedsplanen opstår. Områdesekretariatet fungerer som bindeled til de overordnede samarbejdspartnere, som er knyttet til de enkelte projekter.

2. Ansvarlig for opfølgning af de mange midlertidige projekter, som er resultatet af de ovennævnte projekter. De bedste af projekterne skal gøres permanente. I denne forbindelse skal der også arbejdes med at finansiere projekterne gennem andre kanaler som f.eks. Lokal- og Anlægsfonden.

3. Gennemførelse af en løbende evaluering af det femårige forløb. Ved starten af det 5-årige forløb udføres en "Baseline" evaluering af området gennem interviews og spørgeskemaer med lokale beboere. Denne baseline skal både bruges til at skabe en god kontakt til lokale beboere men også bruges som et redskab til løbende at måle effekten af projekterne i helhedsplanen. Målingerne foretages årligt og bruges bl.a. til at diskutere og evaluere resultatkontrakten. Det indsamlede materiale er muligt at anvende i forbindelse med forskningsprojekter m.m.

Faglig følgegruppe

For at sikre en koordinering af helhedsplanens projekter med andre, der er involveret i socialt arbejde i Charlottekvarteret, etableres en faglig følgegruppe med repræsentanter fra bl.a. skole- og institutionsområdet, integrationsområdet, frivillighedsområdet, det boligsociale område. Herudover sidder en repræsentant fra områdesekretariatet og projektledere for de fire projekter under helhedsplanen.

Borgere, brugere og beboere.

Der i forbindelse med helhedsplanen for Charlottekvarteret tale om to former for borgerinddragelse: dels den direkte deltagelse i et eller flere af projekterne og ikke mindst de aktive borgere, der udvælges til at realisere mindre midlertidige projekter gennem aktivitetspuljer og dels den indirekte deltagelse i det lokale borgerforum, der oprettes i forbindelse med projektet BeboerTV. Borgerforum skal bl.a. varetage tildelingen af støtte til midlertidige projekter i helhedsplanens øvrige projekter ud fra nogle overordnede kriterier, som kvarterpartnerskabet har fastlagt.

Ved at henvende sig på mange forskellige måder og med mange forskellige former for deltagelse er det muligt at involvere de grupper, som sjældent deltager i f.eks. beboerdemokratiet: Beboere med anden etnisk baggrund end dansk, børn og unge, kvinder etc.

MÅL OG SUCCESKRITERIER

Projekt	Mål	Succeskriterier
Street Art	Styrke de unges tilhørsforhold til deres kvarter	Tilbagegang i registrering af hærværk
	Styrke de unges ansvarsfølelse over for deres skole og deres kvarter	Mindst 15 projekter gennemføres over en 5-årig periode
	Udvikle de unges netværk ved at øge deres kontakt til udefrakommende	10 skoleklasser deltager aktivt i projektet
	Stimulere mødet mellem unge med forskellige kulturelle baggrunde	Skoleledelsen konstaterer netværk på tværs af kulturelle grupperinger
	Udvikle de unges bevidsthed om fritidstilbudene i kommunen	Mindst 4 projekter bliver forankret og får permanent status
	Stimulere opstart af bæredygtige aktiviteter i kvarteret	Produktion af 10 film om Charlottekvarteret set gennem unges øjne
	Bidrag til kvarterets image	Mindst 4 højt placerede positive historier i nationale medier
Drømmespor	Øget socialt samvær på tværs af generationer og kulturelle grupperinger	4 skoleklasser deltager og 40% af kvarterets voksne og 30% af børn og unge deltager aktivt eller passivt i projektet
	Tiltrækning af finansiering til udvikling af kvarterets grønne områder	Mindst 15 projekter gennemføres over en 5-årig periode
	Øget brug af fælles arealer i kvarteret og i grænseområder	Mindst 4 projekter får permanent status
	Bæredygtig indretning af fælles arealer med beboernes deltagelse	2 permanente projekter indeholder aktiviteter på tværs af generationerne
	Forankring af aktiviteter relateret til friluftslivet	2 permanente projekter har deltagere både i og uden for Charlottekvarteret
	Bryde kvarterets isolering ved udvikling grænseområderne	Mindst 3 højt placerede positive historier i nationale medier
Frivillighedsformidling	At skabe et positivt samarbejde omkring Aktivitetshuset	50% af den voksne befolkning i kvarteret kender til projektet og 15 % deltager aktivt i projektet
	At forankre bæredygtige aktiviteter, der svarer til de frivilliges ønsker og forventninger	Mindst 40 nye frivillige i Charlottekvarteret
	At sætte fokus på de mulige samarbejdsalliancer i stedet for problemerne mellem de frivillige	Mindst 15 projekter gennemføres med hjælp fra FF
	At udvide det frivillige arbejde geografisk så beboerne i kvarteret blandes med beboere fra omkringliggende områder	4 projekter bliver forankret og får permanent status
		2 permanente projekter har deltagere fra hele Hedehusene
Projekt beboer TV	At skabe et positivt samarbejde blandt de forskellige grupperinger af beboere	20 beboere deltager i bestyrelses arbejde og 10 deltager i beboerforum.
	At give et positivt input til kvarterets beboerdemokrati	Der skabes 25 historier om kvarteret og beboerne
	At fremme positiv kommunikation i kvarteret	5 af dem bliver omtalt i nationale medier
	At forbedre kvarterets image	25% større deltagelse i lokale aktiviteter og 10% deltager aktivt i TV produktion
	At gøre brugen af de fælles faciliteter nemmere for fællesskabet	5 aktiviteter relateret til beboer TV får permanent status

Se endvidere bilag med forandringsteorier for hvert af de fire projekter

BUDGET

Budget for den sociale indsats i Charlottekvarteret fra 2007-2011

Projekter- og organisationsomkostninger omfattede af ansøgningen		
	Områdesekretariat	3.295.000,00
	Projekt Street Art	2.967.500,00
	Projekt Drømmespor	1.725.000,00
	Projekt Beboer TV	1.990.000,00
	Projekt Frivillighedsformidling	1.900.000,00
Budget i alt		11.877.500,00[1]

Finansiering		
	Landsbyggefonden	7.777.500,00
	Høje Taastrup Kommune	1.300.000,00
	Vibo og Domea	1.300.000,00
	Integrationsministeriet	1.500.000,00
I alt		11.877.500,00

[1] Se bilag ang. detaljeret budget for projekterne

TIDSPLAN

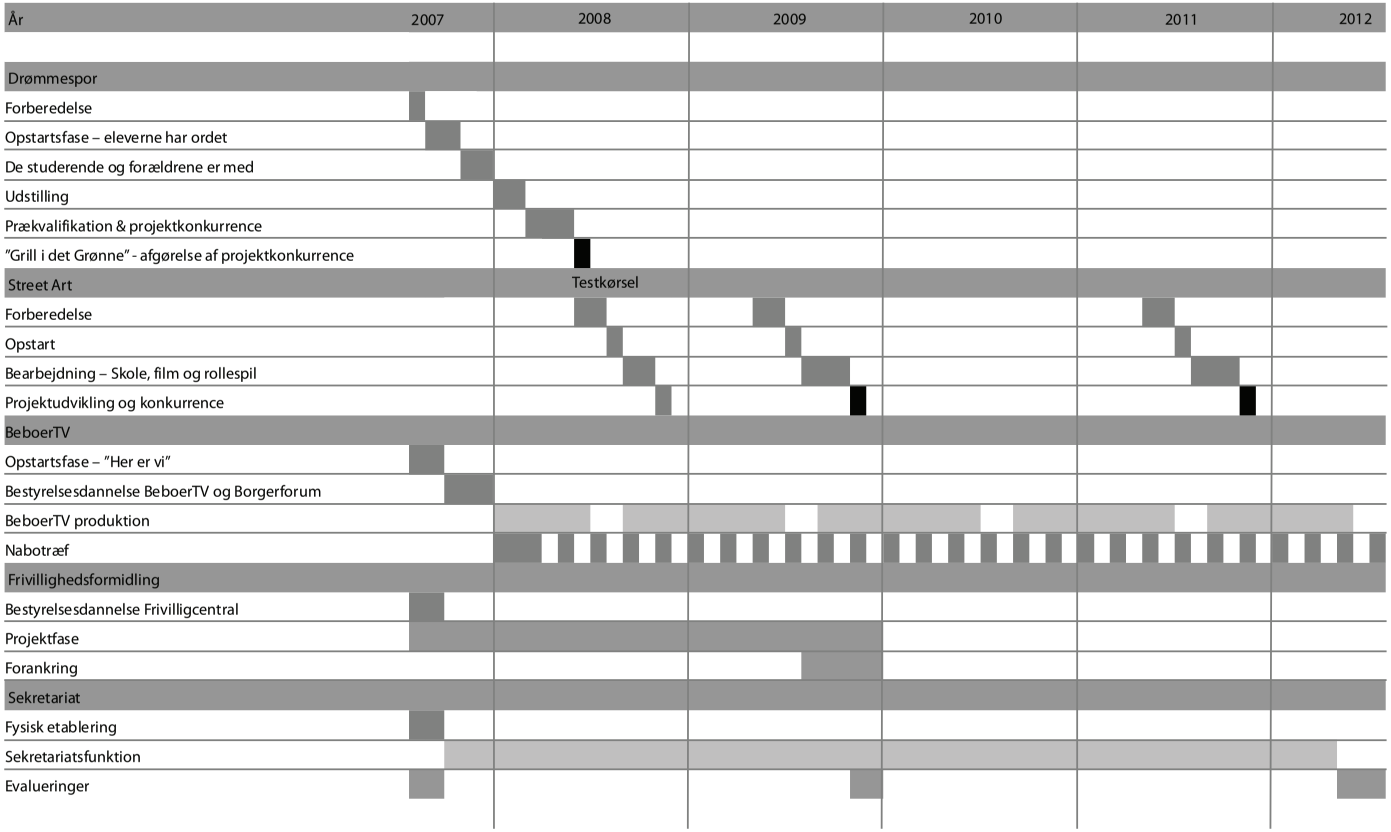
År
2007
2008
2009
2010
2011
2012
Drømmespor
Forberedelse
Opstartsfase – eleverne har ordet
De studerende og forældrene er med
Udstilling
Prækvalifikation & projektkonkurrence
"Grill i det Grønne" - afgørelse af projektkonkurrence
Street Art
Testkørsel
Forberedelse
Opstart
Bearbejdning – Skole, film og rollespil
Projektudvikling og konkurrence
BeboerTV
Opstartsfase – "Her er vi"
Bestyrelsesdannelse BeboerTV og Borgerforum
BeboerTV produktion
Nabotræf
Frivillighedsformidling
Bestyrelsesdannelse Frivilligcentral
Projektfase
Forankring
Sekretariat
Fysisk etablering
Sekretariatsfunktion
Evalueringer

Referat fra seminar mandag d. 24 november 2008

CHARLOTTEKVARTERET OM 10 ÅR

– hvordan skal kvarteret udvikle sig i samspil med Hedehusene?

Charlottekvarteret og Hedehusene om 10 år

I vores samarbejde om at skabe positive forandringer i Charlottekvarteret har vi hverdagen som enten beboere, frivillige eller professionelle ofte blikket rettet mod daglige gøremål og pligter i kvarteret. Der er ikke plads til at se længere ud i fremtiden eller ud i byen omkring os. Vi bærer rundt på både bekymringer, drømme og håb, men der er oftest ikke tid til eller mulighed for at sætte ord på dem. Derfor var overskriften på seminaret den 24. november *Charlottekvarteret om 10 år* , og formålet var kort fortalt at kaste blikket ud over hverdagshorisonten og invitere beboere, frivillige og professionelle i kvarteret til et seminar med fokus på Charlottekvarterets fremtid. Hvor er det egentlig, vi gerne vil hen på længere sigt? Hvilke bekymringer men også drømme og håb har vi for fremtiden? Og hvad kan vi gøre for at virkeliggøre vore håb og drømme?

Det bedste i Charlottekvarteret
Charlotte semti içinde en iyisi
الاحسن والافضل في حي شارلوته

Metoden

Seminarets form byggede på principperne fra Fremtidsværksteds-metoden sammen med inspiration fra ABCD-metoden.[1] I metoden indgik fire faser: En første fase med fokus på bekymringer for fremtiden. En anden fase med fokus på håb og drømme for fremtiden En tredje fase med fokus på nye aktiviteter, der kunne virkeliggøre håbene og drømmene. Og en fjerde fase med fokus på kortlægning af ressourcer og netværk, som kunne fremme virkeliggørelsen. Som opsamling på processen var en forsker fra RUC inviteret til formulere nogle gode råd med på vejen.

[1] ABCD er en forkortelse af Asset Based Community Development, som kan oversættes til Ressourcebaseret Lokalsamfundsudvikling.

Bekymringer for fremtiden

Spørgsmålet i seminarets første fase var: *Hvilke bekymringer har vi for kvarterets fremtid?* Fasen byggede desuden på et sæt procesregler: *korte udsagn*, *ingen diskussion* og *alle udsagn er gyldige.*

Resultat af fasen var følgende udsagn:

”Manglende helhedssyn i kommunen.”

”Svært at få Hedehusene til Charlottekvarteret – og omvendt.”

”Får dem som har brug for det den rette hjælp?”

”Manglende opbakning fra beboernes side i forhold til projekter for børn.”

”Får Charlotteskolen ‘lov’ til at blive?”

”Hvordan får vi vendt negative fordomme om Charlottekvarteret?”

”Manglende vejledning og uddannelse af de unge.”

”Manglende information fra Høje-Taastrup Kommune om fremtidsplaner for Gammelsø.”

”Manglende fremtidsplaner og mål hos de unge.”

”Manglende forældredeltagelse.”

”Manglende tryghed pga. knallerter og løse (kamp)hunde.”

”Utryghed hos lærere på Charlotteskolen ved at færdes i Charlottekvarteret, når det er mørkt.”

”Det er ikke lykkedes at udvikle forældre og børns kompetencer.”

”Hvad sker der med Gammelsø området - skolen kan spille en rolle.”

”Ødelægger Gammelsø-projektet et vigtigt stykke natur?”

” Hvad sker der for ‘lillebror-gruppen’ – de 14-18 årige?”

”Barrierer og forhindringer for beboere med nye idéer.”

”Bekymring for skolens rygte i forhold til skolevalg hos nye beboere i Gammelsø.”

”Black Cobra.”

Som opsummering var temaerne i første fasen: Bekymringer for kvarterets og skolens omdømme og for kvarterets isolation. Bekymringer omkring udvikling af Gammelsø og manglende helhedssyn i kommunen. Bekymringer for de unges fremtid og for manglende forældre- og beboerbeboerdeltagelse. Utryghed. Og bekymringer for om dem, der har behov, får den rette hjælp og vejledning.

Håb og drømme for fremtiden

Spørgsmålet i seminarets anden fase var: *Hvilke drømme og håb har vi for kvarterets fremtid?* Fasen byggede desuden på et sæt procesregler: *korte udsagn, ingen diskussion, alle udsagn er gyldige, virkeligheden er sat ud af kraft* og *alt er muligt*

Resultat af fasen var følgende udsagn:

"At de mange projekter gør en forskel."

"At vi på tværs af alle grænser i vestegnen af Høje-Taastrup Kommune kan mødes om alle mulige aktiviteter."

"At vi har mere viden om hinanden på tværs."

"At både 'ny-' og 'gammeldanskere' der bor i kvarteret er aktive i lokale foreninger."

"Flere bænke."

"At forældre tager ansvar i forhold til de unge."

"At der blev lavet et kæmpe aktivitetsrum (en bemandet legeplads, en grill) nede ved søen, som kunne være samlingssted for den nye og den gamle bydel."

"At der var en bro over Brandhøjgårdsvej, så man kunne komme sikkert til Hedeland."

"Ungdomshus som bakkes op af aktive forældre."

"Te-have med deltagelse af de unge."

"Hårde stoffer sælges ikke i Charlottekvarteret."

"Information om eksisterende aktiviteter og tiltag i området - plus støtte til disse."

"At der ikke er mere 'fnidder-fnadder' i Charlottekvarteret."

"Fælles deltagelse fra både beboere og institutioner om f.eks. Sjov Søndag."

"Styrket samarbejde mellem alle ressourcer i området – som tidligere (f.eks. Nabotræf)."

"Sommervandaktiviteter i kvarteret."

"Træer (plant en skov) + ørredå ved Gammelsø."

"Bedre offentlig transport i Høje-Taastrup."

"Hurtig og relevant hjælp til dem, som har brug for det."

”Mere liv for både børn og voksne – lys i øjnene.”
”Fælles opbakning til kulturnatten.”
”Bred deltagelse i kvarterets arrangementer og aktiviteter.”
”Fælles opbakning og deltagelse i Kul’touren i uge 24.”
”Toget under jorden – minus støj og grænse.”
”Styrke lokale kompetencer og ressourcer.”
”Styrke den brede dialog.”

Som opsummering var temaerne i håb- og drømmefasen: Mødesteder, aktiviteter og viden på tværs af områderne i Hedehusene og vestegnen af HTK. Nye fysiske forbindelser mellem områderne. Bred deltagelse fra både ‘ny-’ og ‘gammeldanskere’ i kvarterets aktiviteter og foreninger. Styrket samarbejde mellem alle ressourcer i kvarteret – ingen ‘fnidder-fnadder’. Aktive forældre, der tager ansvar for de børn og unge. Et nyt ungdomshus eller værested eller for de unge. Ingen hårde stoffer i kvarteret. Hurtig og relevant hjælp til dem, som har brug for det.

Gruppering og stemmeafgivning

Efter håb- og drømmefasen afgav hver deltager i alt 2 stemmer på de drømme og visioner, de gerne vil arbejde videre med. Stemmerne blev herefter optalt, og de håb og drømme der havde fået flest stemmer blev tematiseret i fire grupper, som blev fordelt ved fire borde med max 7 personer ved hvert bord.

Virkeliggørelse af drømmene

I tredje fase var spørgsmålet: *Hvilke muligheder har vi for at virkeliggøre drømmene?* Der blev nu arbejdet i grupper med anbefalinger og idéer til nye aktiviteter eller forbedring af eksisterende aktiviteter, der kunne realisere drømmene. Også denne fase byggede på et sæt procesregler: *vi er tilbage i realiteternes verden og de idéer I foreslår er ikke forpligtigende – vi lover ikke hinanden noget.*

De fire grupper arbejde med følgende håb og drømme:

Gruppe 1: Hurtig og relevant hjælp til dem som har brug for det. Styrket samarbejde mellem alle aktører i området (institutioner, professionelle, boligselskaber, projekter, ressourcepersoner, etc.).

Gruppe 2: Aktivitetsrum/bemandet legeplads ved søen. Te-have. Sommervandaktiviteter i kvarteret. Flere bænke.

Gruppe 3: Ungdomshus som bakkes op af aktive forældre. At forældre tager ansvar i forhold til de unge.

Gruppe 4: Bred deltagelse i kvarterets arrangementer og aktiviteter. At både 'ny-' og 'gammeldanskere' er aktive i lokale foreninger. At vi kan mødes på tværs af alle grænser i Hedehusene om forskellige aktiviteter. Mere viden om hinanden på tværs.

Kortlægning af ressourcer og netværk

I fjerde fase var fokus på kortlægningen af ressourcer og netværk, som kunne bruges til at fremme virkeliggørelsen af idéer og drømme. Hver gruppe skulle nu på 2 minutter præsentere 1-2 forslag til nye aktiviteter. Hver idé blev skrevet ned på en stor vægavis. Efter hver gruppes præsentation fik resten af deltagerne til opgave, at pege på personer i deres netværk eller på andre ressourcer (f.eks. puljer, fysiske lokaliteter etc.), som kunne bruges i realiseringen af idéen. De foreslåede netværk og ressource blev også noteret på vægavisen.

De fire grupper præsenterede følgende idéer:

Gruppe 1: Trivselshus. Med konsulenter, f.eks. en misbrugskonsulent, sundhedsplejersker, konfliktmæglere og sprogkonsulenter, med et samtalerum som drager omsorg for de unge, som mangler nogle at tale med, med et socialt samværsrum, samt med hjælp til forældre og kontakt til kommunen.

Gruppe 2: Tehave. Om sommeren med borde og stole, hvor der skal kunne købes the, kaffe og måske sandwich eller toast. Med skiftende dansk og anden etnisk musik som unge står for, i aldersgruppen mellem 16-20 år. Hvor man kan spare penge op til f.eks. sjov søndag.

Netværk og ressourcer: Trivselshus

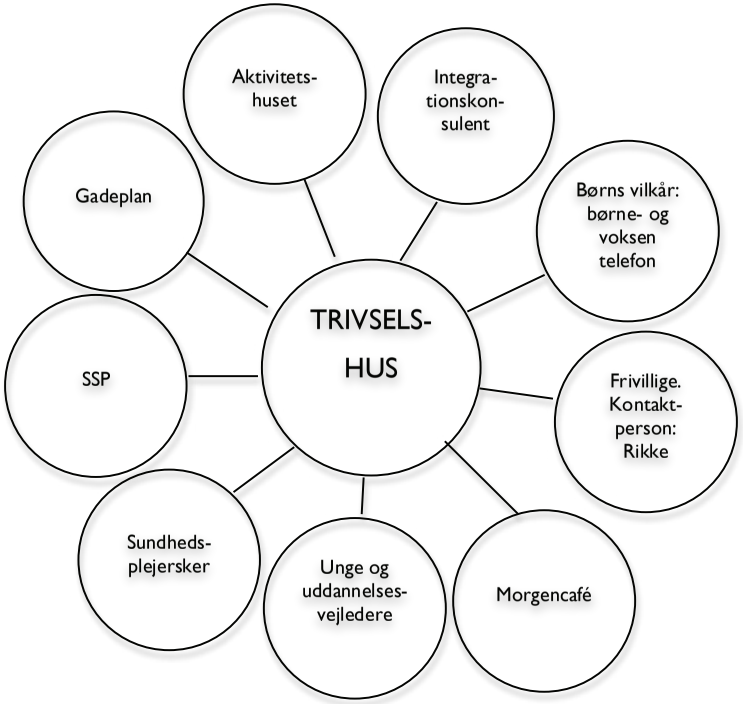

Netværk og ressourcer: Tehave

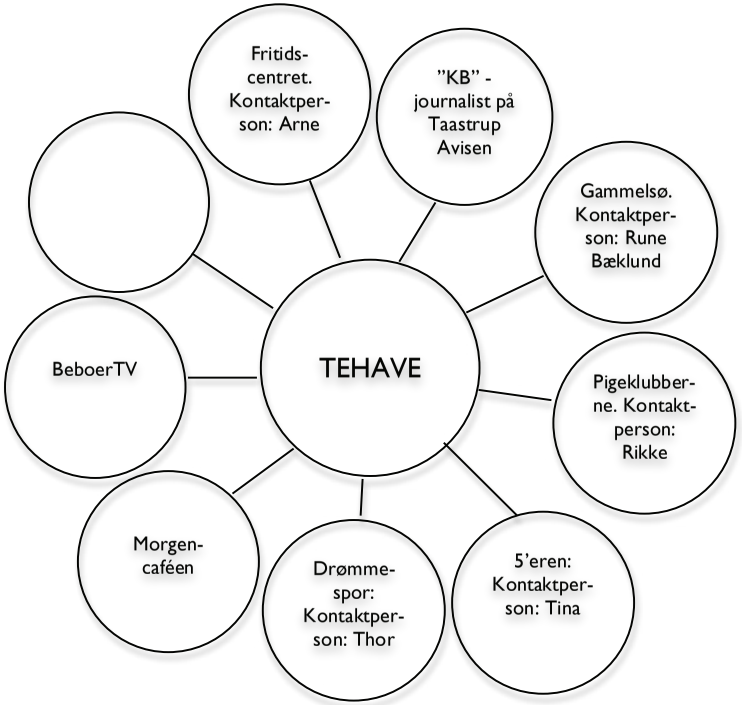

Gruppe 2: Motionsdag for Charlottekvarteret. Arrangeres i samarbejde mellem lokale institutioner, foreninger og frivillige beboere.

Gruppe 3: Værested for unge på deres egne præmisser. Aldersgruppe på enten 13-18 årige eller 18-25 årige. Som svar på et problem for hele HTK Vest.

Gruppe 4: Flere Hedehus-sider i Taastrup-avisen.

Netværk og ressourcer: Motionsdag

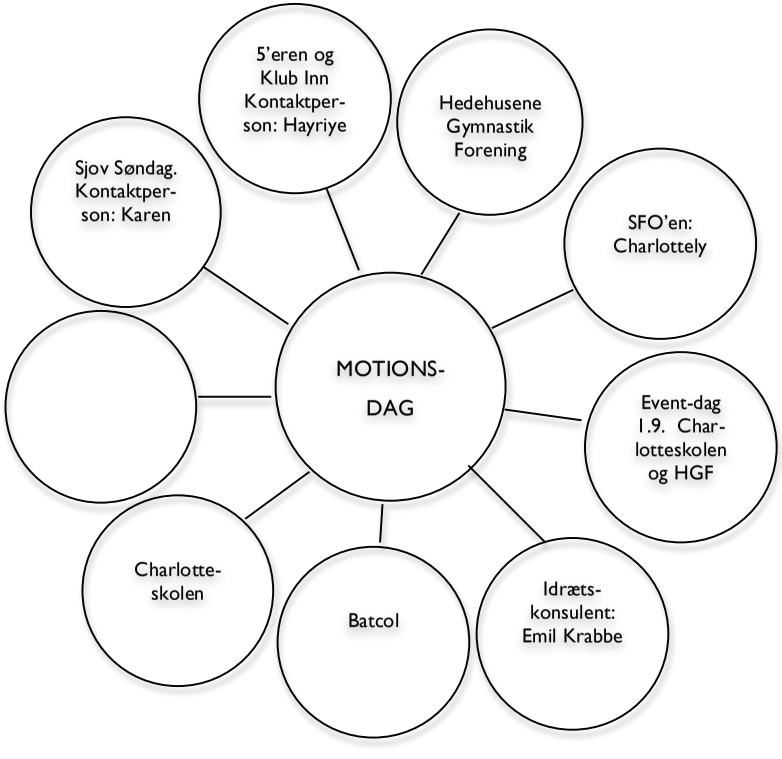

Netværk og ressourcer: Værested for unge

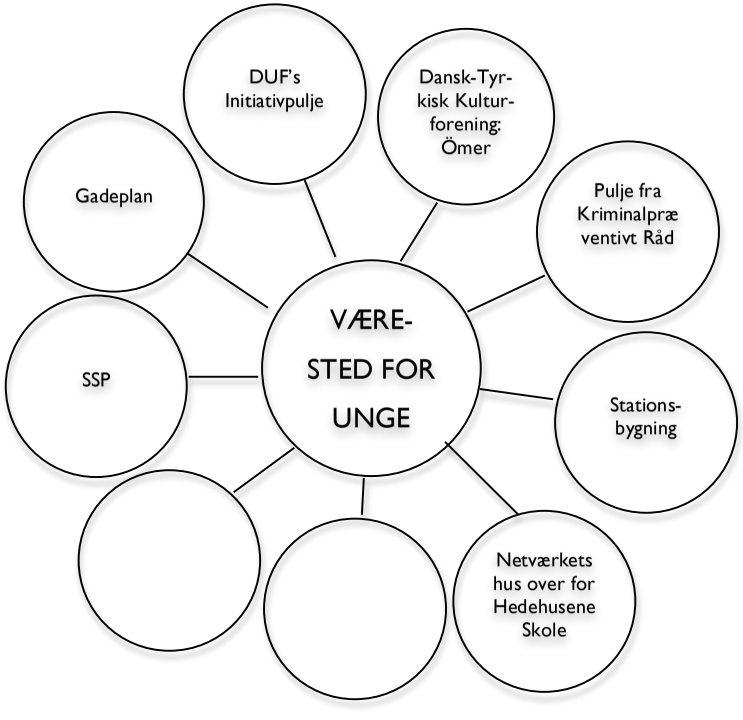

Netværk og ressourcer: Flere Hedehus-sider i Tåstrup-Avisen

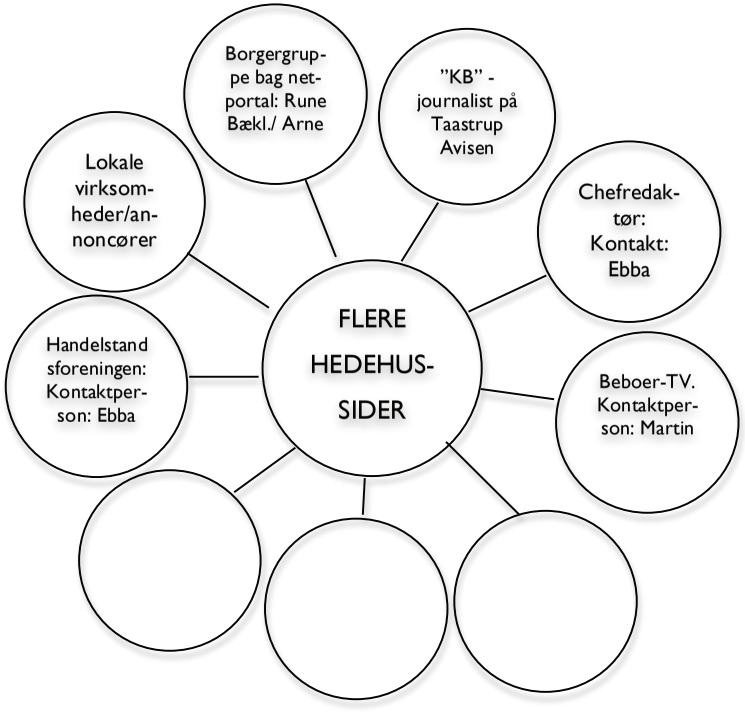

Jesper Visti Hansen – 10 gode råde fra 'professoren'

Som opsamling på processen var en forsker fra RUC inviteret til formulere nogle gode råd med på vejen. Jesper Visti Hansen er ekstern lektor RUC og har forsket i almene boliger områder i Danmark og Frankrig samt i forandringer i velfærdsstaten. Jespers rolle var at lytte plus at åbne horisonten med nogle bredere samfundsmæssige sammenhænge og mod erfaringer fra andre steder

"Jeg vil ikke kommentere og gentage alt, hvad der er blevet sagt, men måske snarere sige noget af det, jeg ikke har hørt, og som kan være mit lille inspirationsindspark."

Promovering af kvaliteterne i den almene sektor – beboerdemokrati som mulighed og multikulturalisme

"Som et første punkt, en af mine kongstanker – noget af det, der var tidligt oppe, handlende om image, om fordomme om kvarteret, Charlotteager. Fordomme der gælder helt generelt i Danmark og mange andre steder omkring den almene sektor. I virkeligheden er der noget ved den almene sektor i Danmark, som er noget helt unikt. Der er et demokrati, som der ikke findes andre steder i verden. Det kan så godt være, at man ikke synes det fungerer, og at der kan være problemer i det, men det, at det overhovedet findes, at der er et demokrati at kritisere, at det findes som en mulighed og som en udfordring, det er noget unikt. Så jeg synes, man skulle have en langt mere offensiv holdning til at promovere kvaliteterne ved det almene og et sted som Charlotteager. Det er unikt, og det har en masse kvaliteter, og nogle af disse kvaliteter, illustreres jo i øjeblikket via finanskrisen, hvor folk risikerer at skulle gå fra hus og hjem. Jeg har selv venner, som skulle flytte, og nu tør de ikke, fordi de ikke kan komme af med den lejlighed, de bor i nu, og de er bange for, at de ikke kan sælge den – der har den almene sektor jo nogle fantastiske kvaliteter. Nu sidder vi her i [Aktivitets]huset, og det er jo et af de andre eksempler. Vi lever i en globaliseret verden. Globalisering er et af plus-ordene i dag, jamen, der er stort set ikke noget, der er mere globaliseret i Danmark end den almene sektor. Det kunne jeg også forestille mig gjaldt her. Det er jo her, at man snakker om det multikulturelle som en realitet, med både problemer, men også de utallige fordele som f.eks. tehaven for

nu at nævne den. Og … hvis man har sagt tehave, så bør man vel også sige kaffehus, eller hvorfor ikke en restaurant et sted i kvarteret, som en måde at åbne både udadtil men i virkeligheden også indadtil. Noget af det, der er spændende ved andre kulturer, det ved alle de 'gammeldanske' charterturister, det er jo maden. De spiser jo bedre stort set bedre de fleste andre steder i verden – det er så en af mine egne fordomme ;-)"

Opbygning af projekter nedefra – beboerdrevet mobilisering

"I stedet for at det handler om problemerne, så er det selvfølgelig meget mere interessant at snakke om visionerne, og der er I jo selv inde på, at det helt afgørende er, at man får forankret tingene i noget, der har en basis uagtet om kommunale forvaltninger, projekter og fonde vil skyde penge i. Det er nødvendigt at tingene bygges op nedefra. Det er det eneste, der rigtig er noget fremtid i, og det viser historien også. Da jeg læste beskrivelserne i Helhedsplanen for et par dage siden, var jeg lige ved at sige, at den kunne formodentlig ligeså godt være skrevet for ti år siden. Der er et eller andet dér, som skurrer. Og det er noget om at få projekterne bygget op på en anden måde. Og det vil sige, at tage udgangspunkt i noget som virkelig er en egen, eller som det hedder [i Helhedsplanen], en 'beboer- eller borgerdrevet mobilisering'. Og det handler også om at få gravet de der gode historier frem, igen i forhold til image-spørgsmålet."

Kompetenceopbygning i den kommunale forvaltning

"Der er en anden ting, som jeg har hentet i Frankrig, det handler om kompetenceopbygning. I Danmark taler man altid om, at det er beboerne, der i en eller anden forstand mangler kompetencer. Og for så vidt vi alle sammen mangler kompetencer, så gør beboere det givetvis også på forskellige måder. Men ét sted man glemmer at tænke på, og hvor der burde kompetenceopbygges, det er hele forvaltningssystemet. Altså hvordan fungerer hele forvaltningssystemet, hvordan får man fat i dem, hvordan reagerer de, hvad for en lydhørhed besidder de, kan de overhovedet tale med de borgere, hvis forvaltning de jo rettelig skulle være? Indimellem har man fornemmelsen af, at det er den anden vej rundt, at borgerne er til for forvaltningens skyld, men principielt burde det jo være anderledes."

Involvering af det regionale system - Hovedstadsområdet

"Et niveau omfatter beboerne selv. Andre niveauer handler om det kommunale system eller det regionale system eller det statslige regionale system. Hvis vi taler byplanlægning, hvorfor ikke udvide hele det regionale perspektiv for Høje-Taastrup, og sige, at det her handler i virkeligheden om Hovedstadsområdet. Før grinede vi af, at der blev sagt Vestegnen [af Høje-Taastrup Kommune], men mange af de problemer, der er her, findes jo lige præcis også alle mulige andre steder i Hovedstadsområdet, I finder dem i Hillerød, I finder dem i Helsingør. og mange andre steder, hvor man har helt parallelle problemer."

Nedgravning af jernbanen

"På det statslige niveau, så jeg synes I for hurtigt slap ideen om at toget skulle graves ned. For det er jo faktisk en rigtig god idé, og det eneste, der en fremtid i, og det er langt fra umuligt. På Amager har de lagt noget af motorvejen i en tunnel. Et af mine yndlingssteder i Paris er faktisk en stor motorvej, som er blevet overdækket. Og det er fantastisk at have set den som motorvej, og så pludselig at se den overdækket, et grønt område med buske, bænke og legepladser. Og lige præcis i forhold til det med grænser, så kan folk faktisk gå henover, det er en utrolig forvandling, som sådan overdækning kan give."

Samarbejde med andre boligområder på beboerinitiativ i Danmark og internationalt

"Det næste jeg vil nævne, til det med niveauerne, det er at historien om almene og udsatte boligområder, det er en lang historie, og der findes lige præcis også masser af områder, der ligner dette. Derfor synes jeg, at det er vigtigt med et samarbejde og en erfaringsopsamling, igen på beboerinitiativ, mellem forskellige områder i Danmark, og hvorfor ikke internationalt. I forhold til fundraising, og til at skaffe penge, har I ikke snakket om EU-projekter, eller EU-kasser, eller om muligheden for at lave noget tvær-europæisk. Der har I jo en kommunal forvaltning som burde kunne hjælpe. Samarbejde med områder i andre lande, det kunne der sagtens være nogle store perspektiver i."

Områdebaseret forvaltning

"På et tidspunkt i begyndelsen blev der talt om hele området, ikke bare Charlotteager, men i løbet af samtalen, så kom det op at nærpoliti, og forskellige offentlige myndigheder i virkeligheden var blevet trukket væk. En af de ting man kan argumentere for, det er lige præcis nødvendigheden af, at få flyttet forvaltningen tættere på borgerne. Områdebaseret forvaltning er noget, der findes andre steder, og det er ikke nødvendigvis dyrere, og slet ikke, som der var en der sagde, hvis man tænker lidt langsigtet på, hvad det kommer til at koste ad åre, at nogle opgaver tabes, fordi der simpelthen er for langt til forvaltningen. Jeg synes, I er kommet med en masse eksempler på omkostninger ved, at forvaltningen er blevet trukket væk. Der mangler et sted, et lokalt Rådhus, borgerservice etc., det findes i mange forskellige udgaver. Du nævnte et kulturcenter, og der kunne jo ligge en masse opgaver i et kulturcenter. Skolerne har man andre steder forsøgt at inddrage i kvarteret på en mere vidtgående måde, hvor man faktisk bruger skolen som kulturcenter. Og for så vidt skolens lokaler ikke allerede bruges hele tiden, så er der i hvert fald en teoretisk mulighed for, at man kunne få lov til at bruge nogle af skolens lokaler, og udnytte dem til forskellige former for aktiviteter, og ikke mindst i et samarbejde med skolen."

Mobilisering mod 'storebrorkulturen'

"En af jer nævnte "storebrorkulturen". Og det er noget, der er talt og skrevet meget om i Frankrig. Du nævnte det begyndende heroinsalg, som

et eksempel på problemer, der kommer til udefra. Uagtet hvad man selv gør, så kommer problemerne til kvarteret. Det mangler en mobilisering, for det er en form for politisk kamp, der skal til, og som kræver et samarbejde mellem lignende områder. Der er jo fire Helhedsplaner i Høje-Taastrup Kommune. De her problemer er jo ikke Charlotteagers, det er faktisk landsproblemer, Man kan finde mange eksempler fra Frankrig på, at hvis det får lov til at fortsætte, så går det grueligt galt, og regningen bliver menneskeligt og økonomisk endnu større som tiden den går."

Kommunale intentioner for eksisterende kvarterer på højde med intentioner for Gammelsø

"En anden ting, jeg vil nævne, er Gammelsø-projektet, som her mest syntes at give anledning til bekymringer. To studerende på RUC har skrevet speciale om planlægningsprocessen i forbindelse med Gammelsø. Og der er, om man så må sige, næsten ingen ende på kommunens gode intentioner for, hvad det skal blive til. Det skal være bæredygtigt og grønt, det skal være i international topklasse, så kommunen sætter målet ret højt. Der må være noget i den energi, og det kommunen vil med Gammelsø, som man kan trække på. Man kunne spørge: Hvorfor er det ikke det I tilstræber for hele kommunen, og hvorfor er det ikke det, I tilstræber for det kvarter, der ligger lige ved siden af?"

Visioner om fysiske forandringer

"Når nu I har fået togbanen overdækket, så der bliver talrige forbindelseslinjer til Gammelsø og videre, så kan man, og det vil jeg slutte med, også overveje andre fysiske forandringer. I Frankrig er det en stor industri, det at rive huse ned, og man kan få nogle utrolige dvd'er, hvor man ser store huse sprænges væk og falde sammen som korthuse. Det er ikke dét, jeg tænker på, men derfor kan man jo godt overveje hvilke fysiske forandringer, som kunne være visioner, hvis vi snakker over ti år. Det at overveje fysiske forandringer i kvarteret, det kan også være nede i en lille målestok, og det kan have funktioner og effekter både indadtil og udadtil."[2]

[2] Jesper Visti Hansens oplæg er gengivet i en redigeret udgave baseret på en transskription af oplægget.

Deltagere

Helen, Kræmmerklubben

Ekrem, Værestedet

Flemming, Beboer-TV

Razzak, Mandæisk forening

Ebba, Batcol

Axel, Kvarterpartnerskabet

Erik, HGF

Helle, HGF

Karen, Aktivitetsklubben, Afdelingsbestyrelsen Vibo afd. 21

Elizabeth, Aktivitetsklubben, Afdelingsbestyrelsen Vibo afd. 35

Leif, Beboer-TV

Rita, Morgencafeen

Hacer, Kvindeklubben

Gülsem, Kvindeklubben

Kevser, Kvindeklubben

Hayriye, Kvindeklubben

Filiz, Kvindeklubben

Julie, Charlotteskolen

Tina, Klub 5'eren

Alex, SFO'en Charlottely

Birgitte, Agerhønen

Ömer, Værestedet

Rasmus Hall, Hedehusene Bibliotek

Arne, Fritidscentret

Arrangører:

Martin F, Rikke E, Martin R og Thor (Det Bedste i Charlottekvarteret)

Oplægsholder

Jesper Visti Hansen, RUC

Hvordan har Charlottekvarteret det?

vinter 2008 – sommer 2009

Rapportens Indhold

Kap. 1. Indledning	side 3
Kap. 2. Charlottekvarteret i tal	side 4-6
Kap. 3. Fremtidsseminar vinteren 2008	side 7-8
Kap. 4. Beboerundersøgelse forår 2009	side 9-28
Kap. 5. Hvordan har Charlottekvarteret det så?	side 29

Kap. 1: Indledning

Nærværende rapport tager temperaturen på Charlottekvarteret vinteren 2008- forår 2009.

Formålet med rapporten
Nærværende rapport kan bruges af beboerdemokrater såvel som Helhedsplanen Det Bedste, til at skabe et overblik over hvilke indsatsområder, der bør sættes ind på de kommende år.

Samtidig hermed er rapporten og beboerundersøgelsen ligeledes et måleværktøj for Det Bedste. Rapporten tager her halvvejs i helhedsplanen ”pulsen” på de mål helhedsplanen ønsker er opfyldt ved projektets afslutning i 2012.

Beskrivende indholdsfortegnelse
Rapporten viser i kapitel 2 kvarterets statistiske data vedr. beboersammensætning, arbejdsløshed, nationalitet etc. De statistiske data er interessante men kan ikke stå alene, når man skal forsøge at begribe hvordan ”et kvarter har det”.

For at forstå et kvarter rigtigt, må man nødvendigvis også spørge beboerne, hvordan de synes det er at bo i kvarteret – dvs. spørge ind til deres forståelser, følelser og praksis i hverdagen. Det gjorde vi med beboerundersøgelsen i sommeren 2009. Resultaterne vises i kapitel 4.

Slutteligt kan de professionelles og de frivilliges erfaringer og forståelser og meninger om kvarteret give en god pejling af kvarterets aktuelle situation. De professionelle og beboerne blev hørt på fremtidsseminaret, vinteren 2008, og resultaterne præsenteres i denne rapports kapitel 3.

Kapitel 5 opsummerer og sammenholder de resultater, der er præsenteret ved de forskellige undersøgelser samt giver bud på de indsatsområder, der aktuelt bør tages initiativer på.

Kap. 2. Charlottekvarteret i tal - 2008

I dette kapitel finder du udvalgt taldata om Charlottekvarteret fra 2008. Det statestik der er medtaget er de indikatorer, der normalt bruges til at måle graden af et boligområdes segregering. Statistikken kan vise én side af kvarteret, men statistikken kan ikke stå alene. Sammenholdt med beboernes og de professionelles forståelser, kan det være med til at vise "hvordan kvarteret har det".

Det statistiske materiale kan sætte fingeren på de problemer kvarteret har, men det er vigtigt at understrege, at kvarteret skal bygge videre på de ressourcer, der findes, og som kommer til udtryk på både fremtidsseminaret og i beboerundersøgelsen.

ANTAL BEBOERE

Antal beboere i alt	1774
- i % af antal beboere	
Beboere 0 – 7 år	13%
Beboere 8 -17 år	17%
Beboere 18 - 24 år	10%
Beboere 25 – 39 år	23%
Beboere 40 – 49 år	14%
Beboere 50 – 59 år	11%
Beboere 60 – 69 år	7%
Beboere 70 –	5%

Kide HT-kom boligsociale årsrapport 2008

FORSØRGELSE
- i % af beboere over 18 år

Kontanthjælp	12%
A-kasse	4%
Sygedagpenge	3%
Førtidspension	16%
Folkepension	10%

Kilde HT-kom boligsociale årsrapport 2008

FRAFLYTNING
fraflyttere i % af antal beboere

Fraflytningsfrekvens	5%

Kilde HT-kom boligsociale årsrapport 2008

SOCIALE FORHOLD
- andel i % af antal husstande

Kommunalt anviste	Ca. 25%
Enlige forsørgere	9%
Øko. friplads i inst.	12%
Soc. pæd. friplads	0%
Børn og ungesager	7%

Kilde: HT-kom boligsociale årsrapport 2008.
Kilde kommunalt anviste: boligselskaberne VIBO og Domea.

NATIONALITET
- andel i % af antal beboere

DKstatsborgerskab	70%
Flygtninge	7%
Indvandrere	22%
Vesterlændinge	1%

Kilde HT-kom boligsociale årsrapport 2008

INDV. OG EFTERKOM.
- i % af samlet antal beboere

Indv. og efterkommere	51%

Kilde HT-kom boligsociale årsrapport 2008

Hvad siger statistikken?

Statistikken viser, at Charlottekvarteret har 40 % unge under 24 år, hvilket er 10 % flere unge under 24 år end der i gennemsnittet bor i de ikke almene byggerier i Høje Tåstrup kommune (Høje Tåstrup Kommune, Boligsocial årsrapport 2008:3).

Unge skaber mere liv i boligområderne, men slider dermed også mere på fællesarealerne, hvilket kan være med til at forklare, at Charlottekvarterets grønne områder nogle steder fremstår lidt brugte.

Andelen af personer på overførselsindkomst er høj i Charlotteager hvis man sammenligner med andelen af personer på overførselsindkomst i Høje Tåstrup kommune generelt. I Charlotteager er andelen er personer i den arbejdsdygtige alder, som er uden for arbejdsmarkedet helt oppe på 34 %. Dertil kommer at 10 % af beboerne er folkepensionister. Dvs. at 44 % af beboerne over 18 år ikke er i arbejde. Til sammenligning er andelen af personer i den arbejdsdygtige alder, som er uden for arbejdsmarkedet 12 % i gennemsnit for hele Høje Tåstrup Kommune. Tager man ikke almene bebyggelser er denne procentsats helt nede på 6 %.

I en sammenhæng med ovenstående skal måske påpeges, at statistikken samtidig viser, at ca. 25 % af boligerne i kvarteret benyttes af Høje Tåstrup kommune til sociale anvisninger.

Charlottekvarteret er et etnisk blandet boligområde, hvor 51 % af beboerne har anden etnisk herkomst end

dansk. Statistikken viser ikke, hvor beboerne har deres etniske oprindelse og ej heller om der er tale om indvandrere eller efterkommere, - dvs. hvor længe beboerne har været i Danmark.

Troels Schultz Larsen, cand.scient.adm; Ph.d. stipendiat, RUC, der arbejder med klasifikation af udsatte almene boligområder betegner Charlotte-kvarteret som et metropolt randområde (Schultz Larsen, arbejdspapir ”Forskelle og ligheder i forsømte boligområder”, 2009). De metropole randområder definerer Schultz Larsen blandt andet ved at 70 % af beboerne med anden etnisk oprindelse har boet mere end 10 år i Danmark.

Samtidig viser Schultz Larsens undersøgelse, at af de minoritetsetniske beboere i Charlottekvarteret er under 20 % flygtninge.

Statistikken fra Høje Tåstrup Kommunes bolig sociale årsrapport viser også, at fraflytningsprocenten i Charlottekvarteret ligger under gennemsnittet for almene afdelinger i Høje Tåstrup Kommune.

Statistikken kan ikke vise os hvad der ligger til grund for den relativt lave fraflytningsprocent i kvarteret. Der kan f.eks. være tale om en lille beboergruppe, der benytter området som transit og en stor gruppe, der bor i kvarteret i mange år, eller om udskiftningen er fordelt generelt over alle lejemålene.

Kap. 3. Fremtidsseminar, vinteren 2008

I november 2008 blev der holdt et fremtidsseminar i Charlottekvarteret. På seminaret deltog 24 personer med tilknytning til kvarteret, herunder repræsentanter fra områdets forskellige institutioner, repræsentanter fra det almene beboerdemokrati samt frivillige og engagerede beboere.

Mange professionelle og frivillige ligger en stor indsats i kvarteret – og hverdagen er ofte fyldt op med gøremål. Seminarets formål var at skabe rum for at kigge lidt ud i fremtiden – samt kigge lidt ud i byen og verden omkring Charlottekvarteret. Hvad er bekymringerne og hvad er drømmene og håbene for kvarteret?

Med seminaret var det ønsket at komme ud til en bredere gruppe i kvarteret end da man lavede helhedsplanen. Det var ønsket at høre flere stemmer i kvarteret samt at få markante personer i kvarteret til at skabe en fælles fremtidshorisont.

Seminarets deltagere udtrykte opsummeret følgende bekymringer:

- Negative fordomme om kvarteret – hvordan får vi vendt dem?
- De unge – uddannelse og vejledning, manglende fremtidsplaner
- Manglende opbakning til projekter for børn – manglende forældreinddragelse
- Utryghed
- Gammelsø – projektets indvirkning på kvarteret og naturen omkring. Manglende information.

Deltagere udtrykte opsummeret følgende drømme og håb:

Mere samarbejde internt i kvarteret
Bredere deltagelse i kvarterets arrangementer. Alle beboere aktive i foreninger – både ”ny” og ”gammel” dansker. Ikke mere fnidder/fnadder i kvarteret. Styrket samarbejde mellem alle ressourcer i kvarteret – f.eks. via nabotræf.

De unge i kvarteret
Mere opbakning til ungeaktiviteter i kvarteret. Mere forældreansvar og ingen stoffer i Charlottekvarteret. Etablering af en te-have med deltagelse af de unge.

Information
Mere information om eksisterende aktiviteter i kvarteret.

Mødet mellem kvarteret og resten af kommunen
Flere aktiviteter på tværs i Høje Tåstrup Kommune. Flere møder på tværs af grænser i Hedehusene – mere viden på tværs.

Flere møder og aktivitetssteder i kvarteret
En stor bemandet legeplads med grill og bænke

Styrket indsats overfor dem, der har brug for det
At institutioner, projekter, boligselskaber, professionelle samarbejder for en styrket indsats og relevant hjælp til dem der har behov.

Seminarets resultater og den øvrige rapport

Fremtidsseminarets resultater vil blive sammenholdt med beboerundersøgelsens resultater sidst i denne rapport, hvor der også vil blive givet forslag til fremtidige indsatsområder.

Kap. 4. Beboerundersøgelse, forår 2009

I dette kapitel vises resultaterne af den beboer-undersøgelse der blev gennemført i kvarteret i sommeren 2009.

Formål

Beboerundersøgelsen er gennemført som et to-strenget formål. Dels har det været meningen "at tage temperaturen på kvarteret". Det har været ønsket at få kendskab til hvilke ressourcer, der er i kvarteret og opnå kendskab til hvilke indsatsområder, der bør arbejdes med i forhold til at gøre Charlottekvarteret til et endnu bedre sted at bo.

Det andet formål med undersøgelsen har været, at benytte denne som måleredskab i forhold til om man med helhedsplanen opnår de ønskedes effekter og virkninger af de indsatser, der gennemføres. Beboerundersøgelsen skal således gennemføres igen ved slutningen af helhedsplanindsatsen i 2012.

Udarbejdelse af spørgeskema

Ved udarbejdelse af beboerundersøgelsen i Charlottekvarteret er der taget udgangspunkt i KABs NaboSkabsværktøj. NaboSkabets spørgeskema er tilpasset Charlottekvarteret og den viden og de indsatser man kender herude fra. Spørgsmålene i beboerundersøgelsen er ligeledes formuleret og stillet i henhold til at opnå svar på relevante emner i forhold til helhedsplanens succeskriterier og mål.

Slutteligt har vi i udarbejdelsen af beboerundersøgelsen medtaget de betragtninger, de drømme og bekymringer, der fremkom på fremtidsseminaret, vinteren 2008. Herigennem er det forsøgt at opnå viden om beboernes oplevelser af de bekymringer og drømme, der fremkom på seminaret.

Undersøgelsens validitet og reliabilitet

Vi har forsøgt at give undersøgelsen troværdighed, gyldighed og pålidelighed ved i spørgsmålsformuleringerne og svarmulighederne at lade undersøgelsen tage afsæt i NaboSkabets spørgeskema.

Ved gennemførelse af spørgeskemaundersøgelser i multietniske boligområder er det altid en afvejning om skemaet skal oversættes til andre sprog for at sikre, at spørgsmålene bliver forstået som vi ønsker, de skal forstås.

Spørgeskemaet i Charlottekvarterets beboer-undersøgelse har ikke været oversat til andre sprog end dansk.

Dette skyldes, at størsteparten af beboerne med anden etnisk oprindelse end dansk (jf. Schultz Larsens undersøgelse) har boet i Danmark i mere end 10 år, og må derfor formodes at kunne tale/læse dansk.

Derudover fik vi af beboere med anden etnisk baggrund end dansk oplyst, at størstedelen af de beboere i kvarteret, som ikke kan læse dansk heller ikke kan læse på deres modersmål.

For at sikre, at vi opnåede svar fra nogle af de minoritetsetniske beboere, der ikke taler dansk, fik vi i stedet for en oversættelse sprogskolelæren i kvarteret til at inddrage spørgeskemaet i danskundervisningen.

Rapportens resultater er ikke sammenlignet med beboerundersøgelser fra andre boligområder. Tolkningerne og vurderingerne i denne rapport af hvornår noget er "godt eller skidt" er "Det Bedstes". Disse tolkninger er foretaget udfra det kendskab vi har til kvarteret.

Rapporten skal i høj grad ses som et procesredskab, hvorudfra kvarteret kan danne deres egne fortolkninger af resultaterne – og dermed sætte deres egne opmærksomhedspunkter op.

Repræsentativitet

Ca. 17 ,5% af beboerne over 14 år i Charlottekvarteret har svaret på spørgeskemaet til beboerundersøgelsen. Når NaboSkabet gennemfører beboerundersøgelser vurderes det, at omkring 20 % af beboerne i store boligområder skal have svaret for at sikre repræsentativitet. Charlottekvarteret er sammensat af tre almene boligområder og kan dermed karakteriseres som et meget stort boligområde. En besvarelses-procent på 17,5 må derfor siges at være en acceptabel procentandel i henhold til repræsentativitet.

I forbindelse med gennemførelse af spørgeskema-undersøgelser har man som regel stærke formodninger om, at der vil være forskelle i besvarelser mellem forskellige betydningsfulde grupper af respondenter;

f.eks. forskelle mellem mænd og kvinder, forskelle imellem aldersgrupperne, mellem folk der har forskellige personlige erfaringer, beboere der deltager meget i kvarteret og beboere der ikke deltager etc. Jo flere af de mest udbredte træk man sikrer repræsentativitet hos i sin afprøvningsgruppe, desto større sikkerhed er der for at resultatet er undersøgelsen er repræsentativ.

Som udgangspunkt for gennemførelse af undersøgelsen blev der lavet en liste med de vigtigste træk, der evt. kan betyde noget for beboernes besvarelser.

Vi har gennemført undersøgelsen med fokus på en statistisk repræsentativ fordeling på aldersgrupperne i kvarteret. Dvs. vi

sikrede i forbindelse med gennemførelsen, at besvarelserne er fordelt repræsentativt rent aldersmæssigt i kvarteret.

Derudover har vi forsøgt, hvor vi har kendt de statistiske tal – f.eks. med bosted og etnicitet - at tilstræbe en fordeling af svarene for disse faktorer er i overensstemmelse med de statistiske data for kvarteret.

Andre faktorer, som kan have betydning for svarene, som f.eks. kendskab til projektet "Det Bedste", aktiv deltagelse i kvarteret eller botid i kvarteret, er ikke faktorer vi har haft kendskab til via den Høje Tåstrup Kommunes boligsociale årsrapport, og vi har således ikke haft mulighed for sikre, at undersøgelsen blev repræsentativ i henhold til de faktorer.

Undersøgelsens emner

Spørgsmålene i beboerundersøgelsen er inddelt i følgende 10 kategorier:

1. Hvem har svaret på beboerundersøgelsen?
2. Beboernes oplevelse af at have indflydelse på egen hverdag? - Empowerment
3. Sociale relationer
4. Forståelsen af kriminalitet og hærværk
5. De grønne områder
6. Naboområder
7. Information
8. Image
9. Foreningsaktiv
10. Kvarterets tolerance

HVEM HAR SVARET?

1: HVOR BOR DU?

Beboerne i Charlottekvarteret er fordelt næsten ligeligt mellem de to boligselskaber DFB og VIBO. Af figuren ses det, at fordelingen blandt dem der har svaret på undersøgelsen er lidt skævt i forhold til den faktiske procentvise fordeling.

DFB har mange 1-vær. lejligheder med stor udskiftning. Disse beboere bruger boligområdet som et transit og svarfordelingen kan blandt andet skyldes, at undersøgelsen muligvis ikke har appelleret til denne gruppe.

2: HVOR MANGE ÅR I CHARLOTTEKVARTERET?

Af svarene ses det, at 65 % af dem der har svaret har boet i Charlottekvarteret i over 10 år.
For den videre fortolkning af besvarelserne, bør det bemærkes, at undersøgelsen som skrevet i forbindelse med spørgsmål 1 muligvis ikke har opnået svar fra de beboere, der bor meget kort tid i Charlottekvarteret.

Statistikken for Charlottekvarteret viser, at fraflytnings-procenten er lav i kvarteret, hvilket stemmer fint overens med svaret på dette spørgsmål. Resultatet af dette spørgsmål kan dog muligvis alligevel være en smule misvisende, da undersøgelsen måske ikke i så stor udstrækning har appelleret til dem som har boet i kvarteret kort tid.

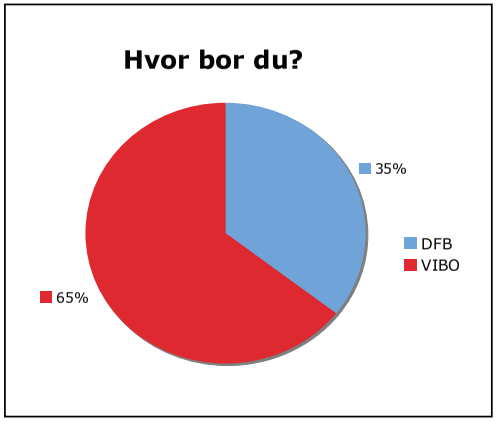

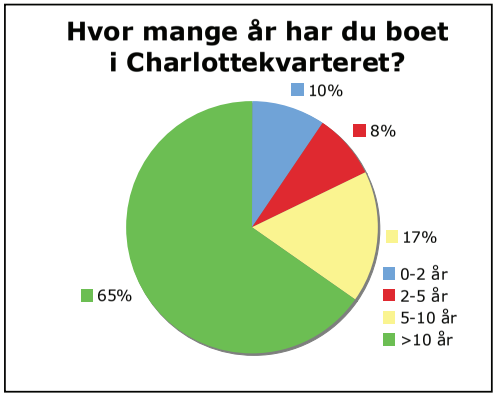

3. ETNISK BAGGRUND?

På spørgsmålet om beboerne har dansk eller anden etnisk baggrund end dansk er fordelingen blandt respondenterne i overensstemmelse med de faktiske statistiske tal for Charlottekvarteret (i boligsocial årsrapport 2008), der viser, at ca. halvdelen af beboerne i Charlottekvarteret har anden etnisk baggrund end dansk.

Ses der generelt på hvem der har svaret på undersøgelsen - fordelt på "antal år i CK, etnisk oprindelse og bosted", i forhold til de kendte statistiske data for området, da må undersøgelsen siges at være repræsentativ.

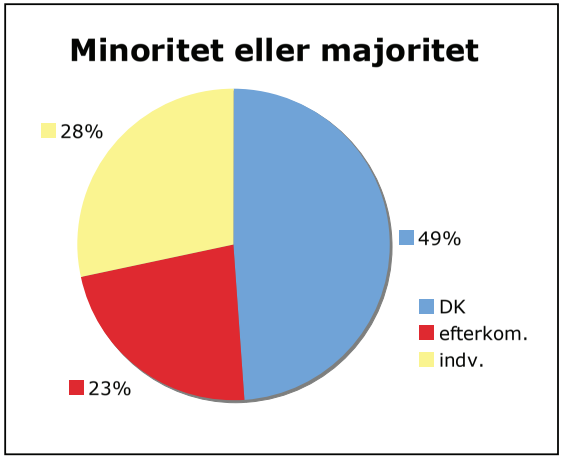

OPFATTELSE AF CK

4. OPFATTELSE AF CHARLOTTEKVARTERET?

På det generelle spørgsmål vedr. Charlottekvarteret udtrykker 46 % af beboerne, at de er meget glade eller glade for at bo i kvarteret. 38 % finder, at det er et okay bosted.

Kun 16 % af beboerne er ikke så glade eller vil gerne flytte. Det må altid forventes, at der er beboere som er på vej videre fra et bosted til et andet, og det vurderes ikke at være en høj procentandel, der ikke er glad for kvarteret.

På de følgende sider ses svar på mere uddybende spørgsmål vedr. beboernes forståelser af Charlottekvarteret, herunder spørgsmål vedr. tillid, sociale relationer, tryghed etc.

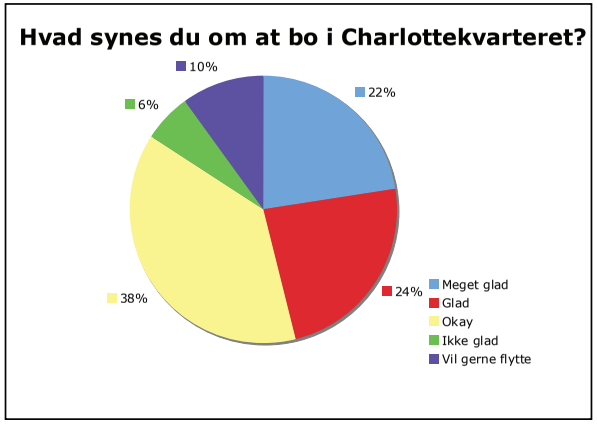

EMPOVERMENT

Besvarelserne i forhold til empowerment – eller med andre ord spørgsmålene i forhold til følelsen af at have styrke til at tage initiativer, viser, at der er forskel på følelsen af egen mulighed for at igangsætte initiativer og opfattelsen af hvor mange initiativer, der bliver taget i kvarteret.

Undersøgelsen viser, at 58 % af beboerne synes at mange eller nogle igangsætter initiativer i kvarteret. Kun 26 % synes, at de generelt har mulighed for at igangsætte aktiviteter.

Denne forskel skal muligvis ses i forhold til tid som en ressource, da egen mulighed for at igangsætte projekter i kvarteret har en sammenhæng med tid.

Forskellen mellem opfattelsen af "egen mulighed" og andres aktivitet kan således skyldes, at beboerne har arbejde og eller at mange er børnefamilier. Det må forventes, at disse forhold begrænser den tid der er til at igangsætte initiativer i kvarteret.

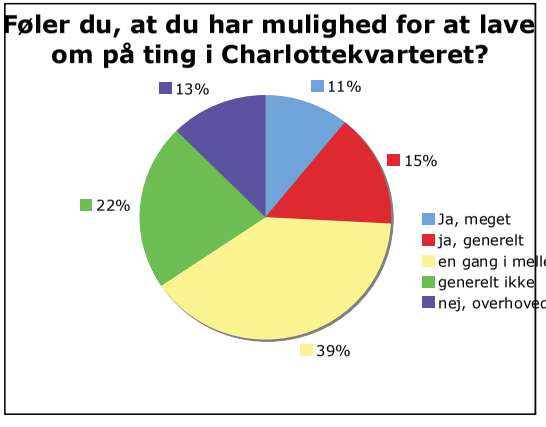

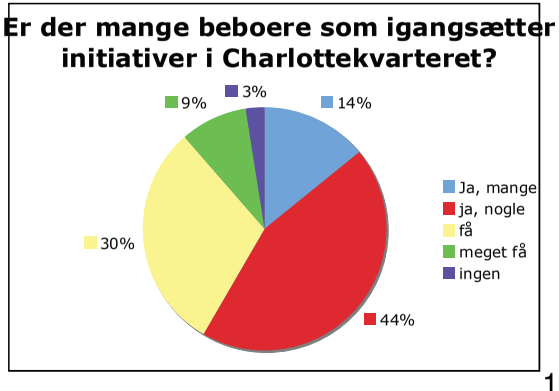

SOCIALE RELATIONER

Spørgsmålene til de sociale relationer i kvarteret viser, at 37 % af beboerne taler med få, meget få eller ingen med anden etnisk baggrund end dem selv.

I et multietnisk boligområde som Charlottekvarteret, hvor 65 % har boet i området over 10 år, kan det ærge, at integrationen ikke er mere udpræget, også set i forhold til at næsten halvdelen af beboerne er aktive i foreninger eller klubber i kvarteret og derigennem – hvis disse var etnisk blandede - havde mulighed for at møde naboer med anden etnisk baggrund.

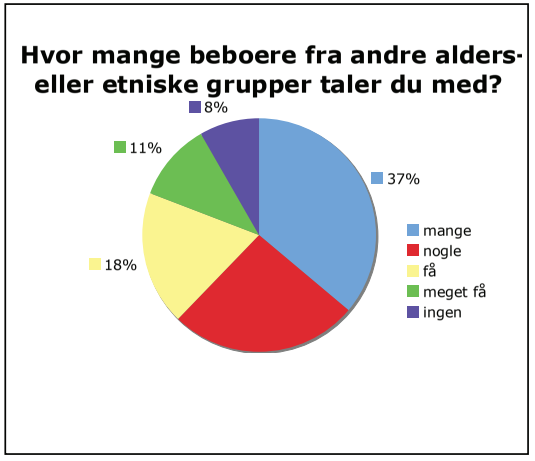

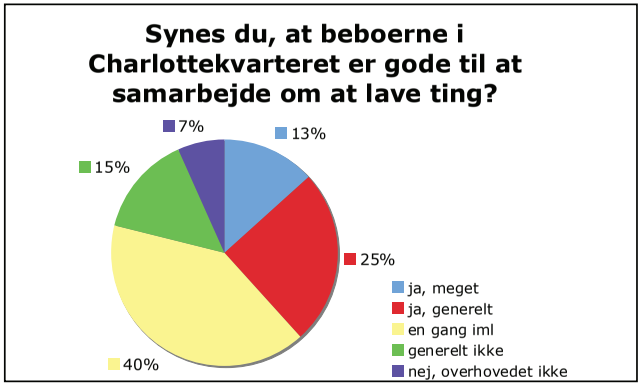

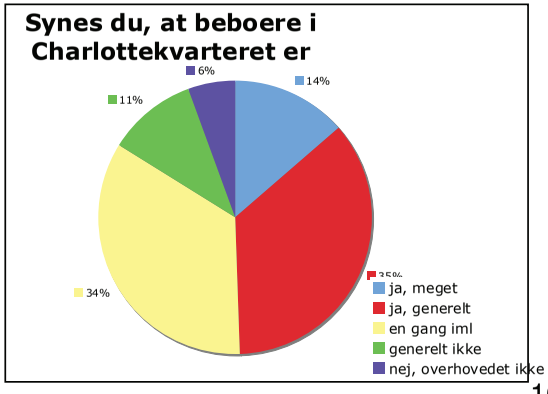

SOCIALE RELATIONER - FORSAT

På forrige side var der også et resultat, der viser hvilken forståelse beboerne har af samarbejdet i Charlottekvarteret. Dette resultat viser, at der godt kunne arbejdes på at skabe et bedre samarbejdet, da kun 38 % af beboerne har en forståelse af, at man generelt er gode til at samarbejde.

De sociale relationer handler udover samarbejde og hvem man taler med, også om følelsen af respekt og tillid.

Undersøgelsen viser, at der er 40 % af beboerne som kun vil låne ting ud til meget få eller ingen andre end deres venner. Dette resultat bør sættes i relation til, at over halvdelen har boet i kvarteret i mere end 10 år, hvorfor det kan ærge at ikke flere har mere tillid.

Ser man derimod på spørgsmålet vedr. respekt, viser resultater, at der kun er 15 % som generelt ikke eller slet ikke føler sig respekteret af de andre beboere i kvarteret. Der er således 85 % som føler sig respekteret i kvarteret, hvilket måske skal ses i sammenhæng med, at der i kvarteret er en høj tolerance (se senere i denne rapport).

Samlet set for sociale relationer kan man sige, at det ville være godt at arbejde med at skabe flere relationer på tværs af grupperinger, mere samarbejde og en opbyggelse af øget tillid i kvarteret.

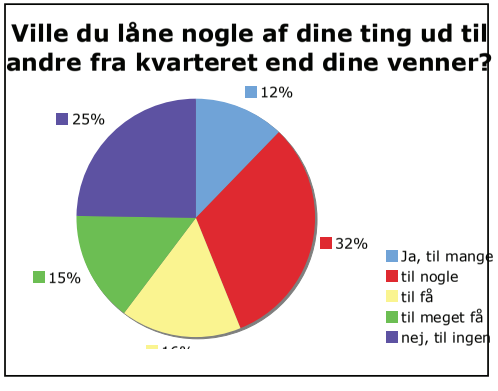

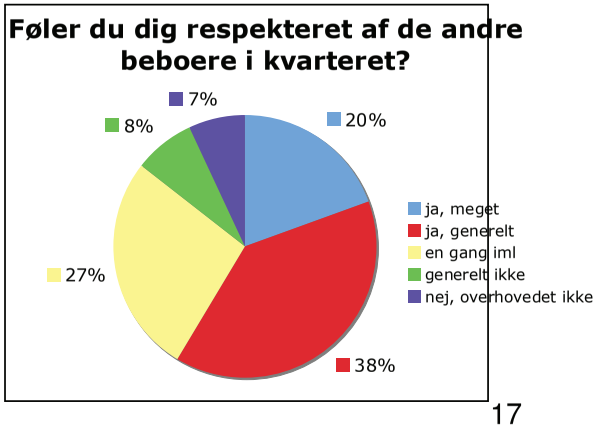

TRYGHED OG KRIMINALITET

Undersøgelsen viser, at 39 % har en forståelse af, at der er meget mere eller lidt mere kriminalitet i Charlotte-kvarteret sammenlignet med andre steder. 63 % mener, at kriminalitetsniveauet er det samme eller mindre i Charlottekvarteret.

Det har desværre ikke været muligt at få kriminalitets-statistik for Charlottekvarteret sammenlignet med Hedehusene eller Høje Tåstrup Kommune generelt, for dermed at kunne se om forståelserne af kriminalitet er i overensstemmelse med de faktiske forhold.

Ens bosted er basen for hverdagslivet og det skal gerne være her, hvor man kan lade op til livets udfordringer. Følelsen af tryghed er derfor essentiel.

Undersøgelsen viser, at 27 % ikke altid føler sig trygge og at 12 % for det meste ikke eller overhovedet ikke føler sig trygge i kvarteret.

Undersøgelsen kan ikke vise, hvad det er som gør folk utrygge i kvarteret. Der kan dog muligvis ses en sammenhæng mellem forståelsen af kriminalitet og utryghed, da andelen som mener der er mere kriminalitet er ca. lige så stor som den andel der ikke - eller ikke altid føler sig trygge.

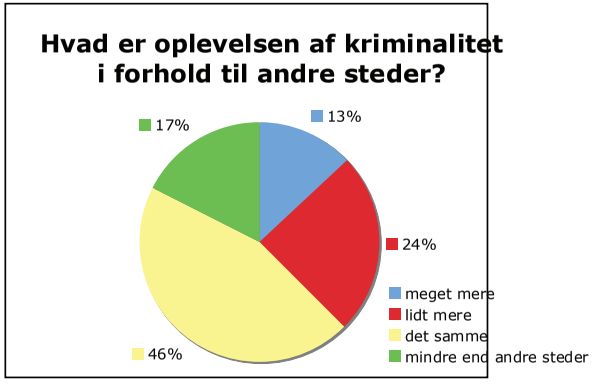

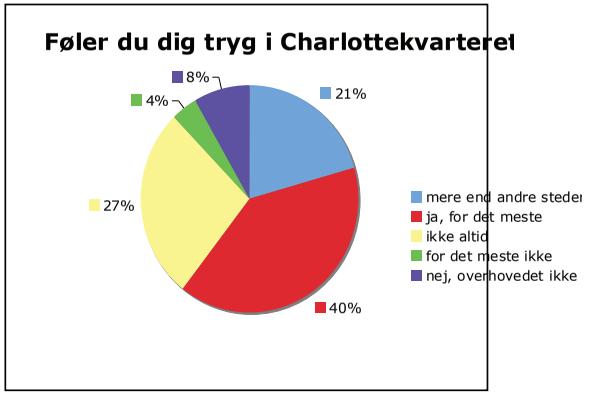

DE GRØNNE OMRÅDER

Charlottekvareret er bygget som led i 70érnes og 80érnes udbygning af vestegnen, hvor store monofunktionelle almene boligområder med tilknyttede grønne områder skulle give familier lys og luft. De almene bebyggelsers grønne områder var ofte tænkt som visuelle objekter, som beboerne kunne kigge ud på fra deres vinduer, uden de store aktivitets-muligheder.

Charlottekvarteret har som bekendt store grønne områder i tilknytning til boligblokkene og på disse grønne områder findes der masser af potentialer. 37 % af beboerne mener, at de grønne områder er gode eller rigtig gode. 63 % mener, at forbedringer er kærkomne - og Drømmespor må derfor siges stadig at være relevant.

71 % ønsker sig, at beboerne passer bedre på kvarterets udeområder, hvilket viser at der er et behov for at arbejde med ejerskab og ansvarsfølelse i forhold til kvarterets udearelaer.

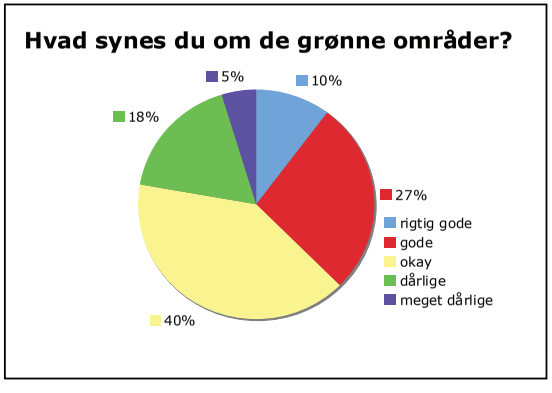

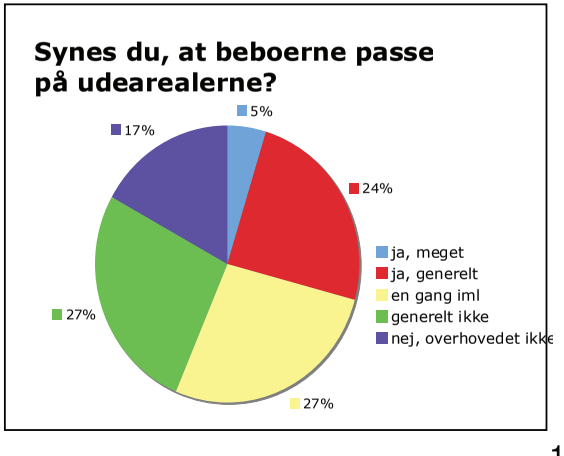

GRØNNE OMRÅDER - FORSAT

44 % bruger kvarterets grønne områder meget eller rigtig meget, 28 % bruger dem kun lidt eller slet ikke.

De store grønne områder i Charlottekvarteret er oplagte rammer for møder mellem beboerne, der kan bidrage til integration og tillidsrelationer.

39 % føler, at der er gode muligheder for at mødes i kvarteret, 42 % mener der er plads til forbedringer og 19 % oplever mulighederne for at mødes som dårlige.

Undersøgelsen viser, at der er flere beboere som bruger udearealerne meget eller rigtig meget end der er beboere som finder at udearealerne har rigtig gode eller blot gode mødesteder. Der må således være en gruppe af beboere, som benytter udearealerne trods de ikke finder, at disse har gode mødesteder. Igen her udtrykkes behovet for Drømmesporsindsatsen.

Hvor meget bruger du udearealerne i Charlottekvarteret?

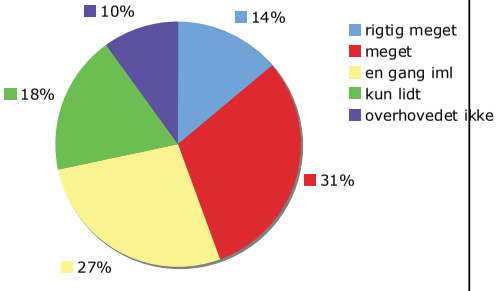

Hvordan synes du mulighederne er for at møde med andre beboere på de grønne områder i Charlottekvarteret?

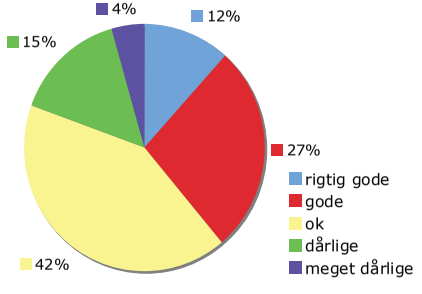

IMAGE

Trods det at hele 46 % tilkendegiver, at de er glade eller rigtig glade for at bo i Charlottekvarteret, så mener hele 56 %, at kvarteret bliver opfattet som et dårligt sted, af folk der ikke bor her. Samtidig mener 63 %, at der er det samme eller et mindre kriminalitetsniveau i Charlottekvarteret end andre steder.

Beboerne i Charlottekvarteret har således generelt og også i forhold til kriminalitetsniveaet en bedre forståelse af deres kvarter, end de tror, at naboerne har.

Denne forskel mellem egen forståelse af stedet og oplevelsen af andres forståelse er tankevækkende, og viser et stadigt behov for at "markedsføre" Charlottekvarteret positivt.

I forhold til image har vi medtaget et særskilt resultat for unge, der viser, at færre unge end voksne har et billede af, at Charlottekvarteret har et dårligt image.

Børn og unges mobilitet er begrænset og de opholder sig generelt mere på stedet end voksne, og har derfor også ofte en større stedstilknytning. I dette lys er det positivt at færre børn og unge har en opfattelse af, at Charlotte-kvarteret har et dårligt image - selvom det stadig er 34 % af de unge, der oplever, at Charlottekvarteret har et dårligt image.

Hvordan tror du, at Charlottekvarteret bliver opfattet af personer, der bor andre steder?

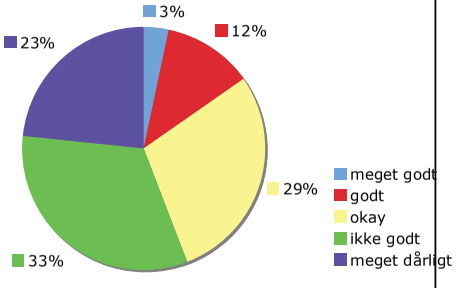

Unge: Hvordan tror du, at Charlottekvarteret bliver opfattet af personer, der ikke bor i Charlottekvarteret?

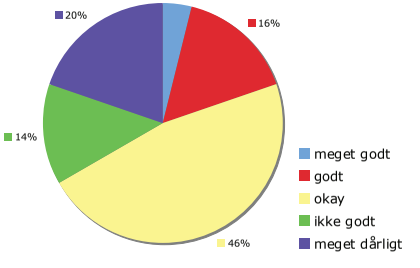

INFORMATION

31 % mener, at der er et passende informationsniveau i kvarteret og 16 % føler ikke, at de får nok information om de ting, der foregår i kvarteret. Informationer til beboere gives ved opslag i opgangene, sedler i brevsprækker samt via beboerTV. Kan der tænkes alternative informationskanaler?

Trods det, at 65 % har boet i Charlottekvarteret i mere end 10 år er der 72 % der føler, at de ikke kender nok, meget lidt eller slet ingenting til beboerdemokratiet – og dermed muligheden for indflydelse på udvikling af eget boligområde.

Empowerment spørgsmålet viste, at 35 % ikke føler, at de havde stor mulighed for at igangsætte aktiviteter i kvarteret. Dette kan som skrevet tidligere have noget at gøre med, at beboerne ikke har tiden til at være aktive, men en del af forklaringen kan muligvis også ses i forhold til, at så stor en andel føler, at de ikke ved nok, meget lidt eller slet ingenting om beboerdemokratiet i kvarteret.

Får du nok information om de ting der foregår i Charlottekvarteret?

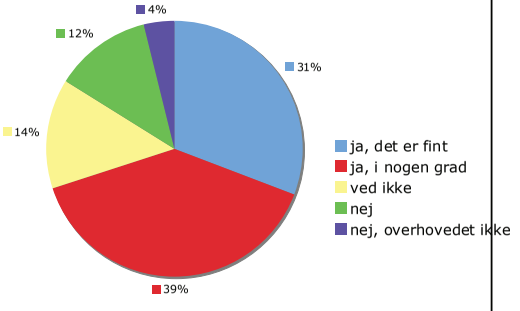

Hvor meget kender du til beboer-demokratiet og den almene sektor?

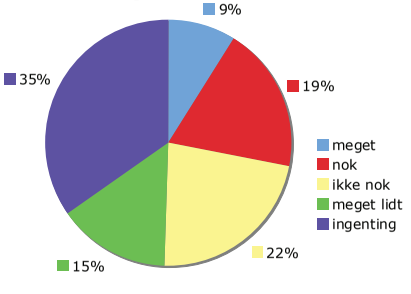

INFORMATION - FORSAT

Ved undersøgelsens gennemførelse i sommeren 2009, så 30 % dagligt eller ugentligt beboerTV og 37% af beboerne så aldrig beboerTV.

I foråret 2009 kom der styr på de sidste tekniske forhold vedr.sendeflader etc. I efterårsperioden 2009 har beboerTV således haft tid/mulighed for at højne aktivitetsniveauet og der har været sendt flere udsendelser end i foråret 2009. Det må derfor forventes at seertallet er steget siden undersøgelsen blev gennemført.

BeboerTV gennemfører en kanalindstillingskampagne i forbindelse med overgangen til det digitale signal, hvor det er håbet, at endnu flere husstande vil indstillle TVét til beboerTV.

Hjemmesiden www.detbedste.net benyttes som forventet af meget få beboere, og har også fra projektet "Det Bedstes" side kun været benyttet som en sandkasse.

I 2010 vil der blive arbejdet på at lave en hjemmeside til Charlottekvarteret – www.charlottekvarteret.dk.

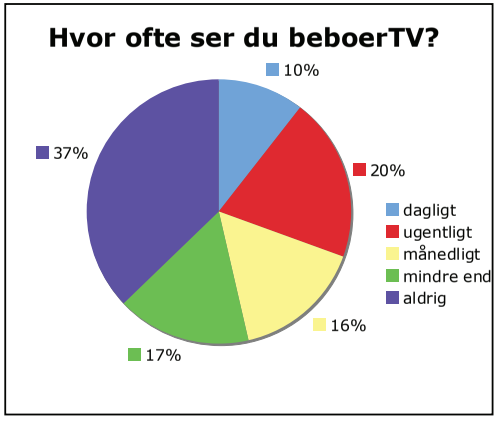

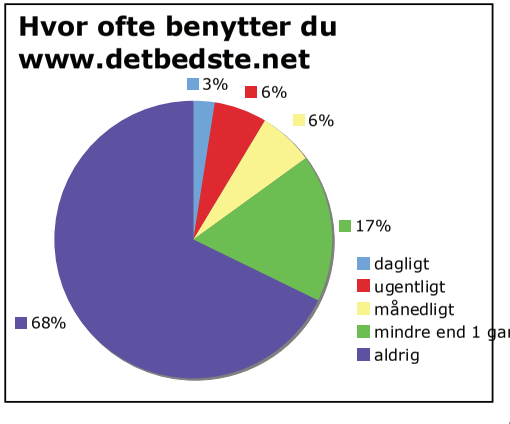

NABOERNE

72 % af beboerne benytter de grønne områder omkring Charlottekvarteret en gang imellem, meget eller rigtig meget. Samtidig synes 84 %, at områderne er okay eller gode rigtig gode.

I 2010 vil drømmespor spørge beboerne i Charlottekvarteret samt naboerne om områderne kan blive endnu bedre – f.eks. i forhold til aktivitet. Denne event og de efterfølgende forbedringer af de grønne område skal bidrage til imageforbedring samt at endnu flere kommer i dialog med naboerne.

Hvor meget bruger du de grønne områder rundt om

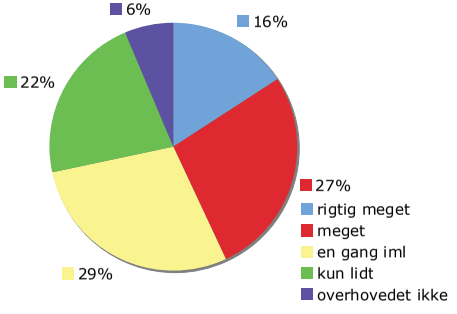

Hvor mange fra Charlottekvarterets naboområder taler du med?

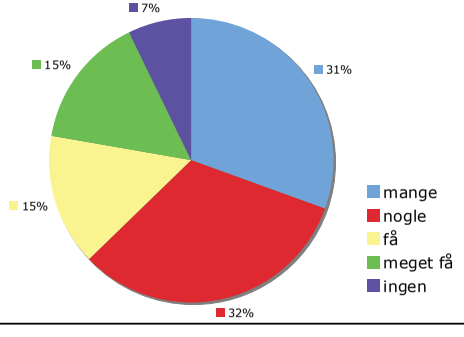

Hvad synes du om de grønne områder rundt om

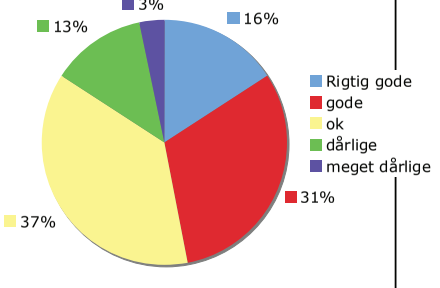

FORENINGSAKTIVITET

Undersøgelsen viser, at rigtig mange er aktive i foreninger eller aktiviteter i Charlottekvarteret. Resultatet af dette undersøgelsesspørgsmål skal muligvis sammenholdes med, at undersøgelsen nok ikke har appelleret til beboerne, der kun bor kort tid i kvarteret, og det må forventes at disse beboere ikke er så aktive i kvarteret. Det generelle billede for foreningsaktivitetsniveauet i kvarteret må således skønnes at være lidt lavere end hvad undersøgelsen viser.

Trods det ovenstående forbehold kan vi dog nok konkludere, at der er markant mange, der er aktive i kvarteret, hvilket måske kan ses i sammenhæng med, at 45 % af beboerne over 18 % er uden for arbejdsmarkedet.

Denne foreningsaktivitet bør ses som en ressource, der kan benyttes i forhold til oparbejdelse af flere og mere stærke multietniske sociale relationer. Det er ligeledes en ressource, der kan bruges i forhold til et videre arbejde med kvarterets udvikling generelt.

Anderledes ser det ud, når der spørges til foreningsaktivitet uden for kvarteret, hvor kun 26% er aktive. Dette viser, at beboerne er forholdsvis stedstilknyttede, hvilket igen kan benyttes positivt i forhold til at styrke kvarteret.

Er du medlem af klubber eller med i aktiviteter i Charlottekvarteret?

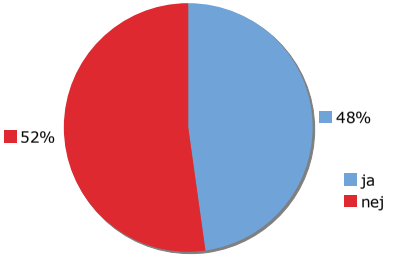

Er du medlem af klub/foreninger uden for Charlottekvarteret?

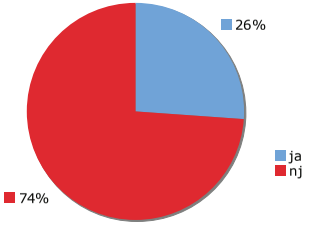

BØRN, UNGE OG VOKSNE

Af beboerundersøgelsen kan det ses, at 25% af beboerne mener, at forholdet mellem unge og voksne er dårligt eller meget dårligt. Tager man den gruppe med som mener, at forholdet kun er nogenlunde kommer procentsatsen helt op på 69%.

En af forklaringerne på dette kan være, at det samtidig af beboerundersøgelsen ses, at de voksne i Charlottekvarteret oplever, at forældrene ikke tager et stort nok ansvar for deres børn. Hele 69% mener, at forældrene kun tager lidt, ikke nok eller overhovedet intet ansvar.

Hvordan synes du forholdet er mellem unge og voksne i Charlottekvarteret?

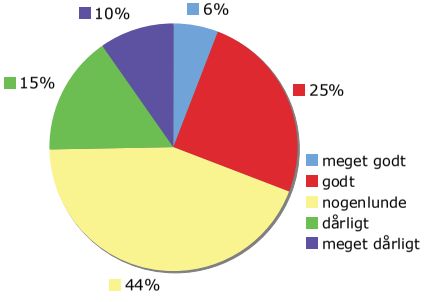

Oplever du, at forældrene tager ansvar for deres børn?

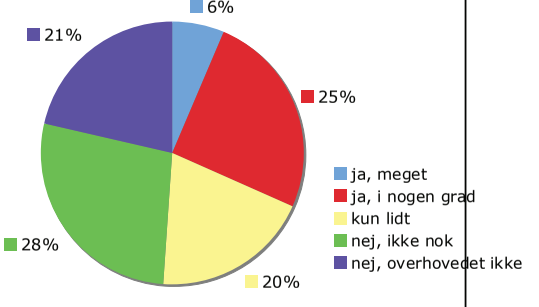

BØRN, UNGE OG VOKSNE - FORSAT

Det er tydeligt, at der er en bekymring vedr. de unge fra Charlottekvarteret, og kun 25 % mener, at de unge har gode eller meget gode fremtidsmuligheder.

Som med de andre spørgsmål vedr. forholdet mellem de unge og voksne er det svært at vide, om der er tænkt på en bestemt gruppe af unge i besvarelserne.

Qua det, at dette er en spørgeskemaundersøgelse kan det ikke vides om respondenterne har tænkt på en lille gruppe af de unge eller unge generelt i kvarteret. En bekymring vedr. de unges fremtidsmuligheder er også noget af det, som kom tydeligt frem på fremtidsseminaret i vinteren 2008, - her udtrykt af de professionelle i kvarteret.

Men undersøgelsen og fremtidsseminaret understreger i hvert fald, at der er et behov for en yderligere diskussion af emnet samt at igangsætte initiativer i kvarteret, der kan støtte op om de unge.

Hvordan oplever du Charlottekvarterets unges fremtidsmuligheder?

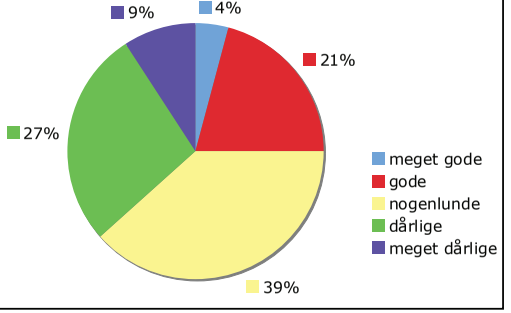

TOLERANCEN I CK

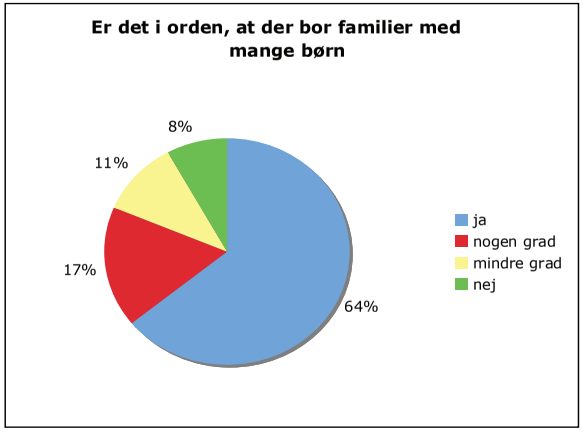

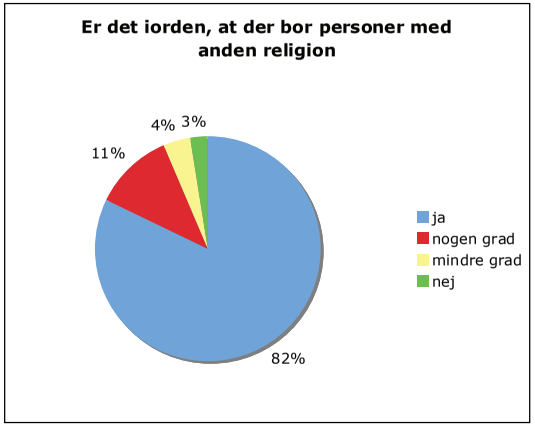

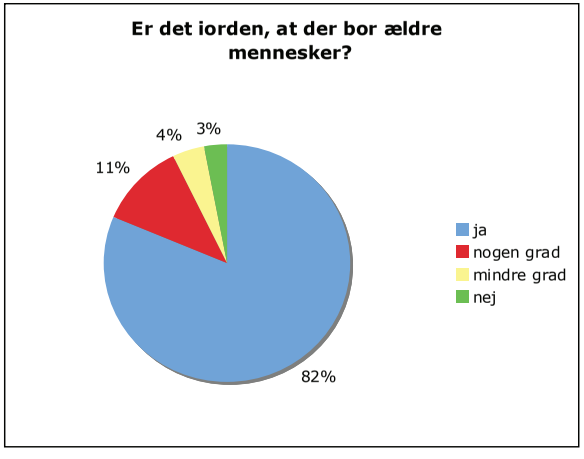

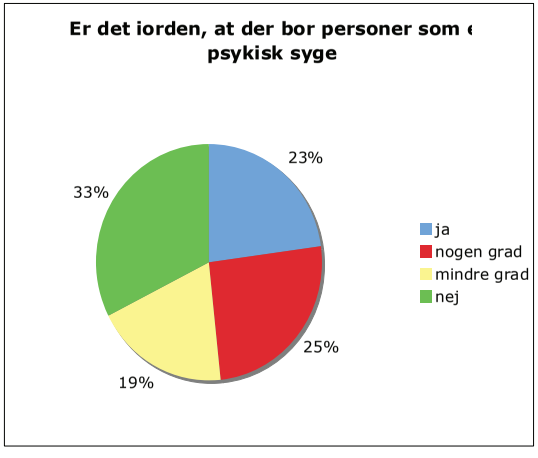

28

TOLERANCEN I CK -

Af beboerundersøgelsen ses det, at tolerancen i Charlottekvarteret generel er rigtig høj, og at langt størsteparten af beboerne er positivt indstillet overfor, blandt andet at der bor personer med anden etnisk baggrund eller som har anden politisk indstilling.

Undersøgelsen viser, at to beboergrupper skiller sig ud nemlig beboere med kriminel baggrund og beboere med psykiske problemer, da der er markant mindre tolerance overfor disse to grupper.

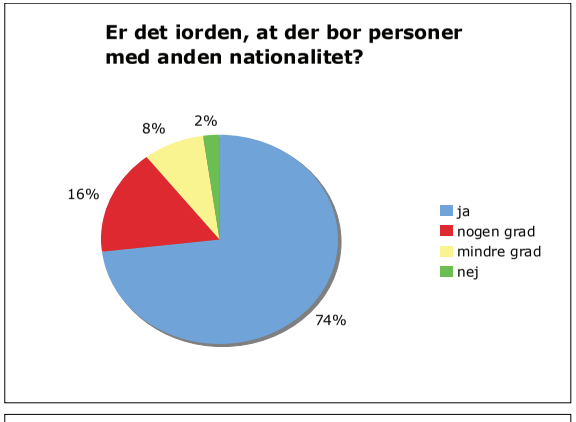

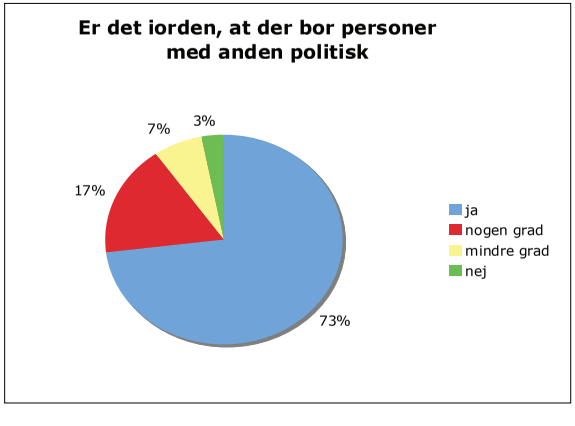

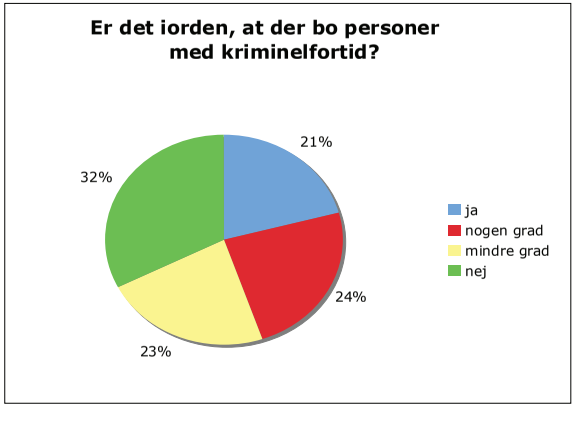

Kap. 5 Hvordan har Charlottekvarteret det så?

I løbet af rapporten er der nedfældet betragtninger om, hvorledes der muligvis kan ses sammenhænge mellem undersøgelsens forskellige resultater. Dette er gjort der hvor det vurderes, at det kunne være interessant at kigge nærmere på disse sammenhænge. Samtidig er der også flere steder i løbet af rapporten givet bud på mulige årsagsforklaringer.

Rapportens resultater er ikke sammenlignet med beboerundersøgelser fra andre boligområder og tolkningerne og vurderingerne i rapporten af hvornår noget er ”godt eller skidt” er således ”DBCs”, udfra det kendskab vi har til kvarteret.

Samlet set mener vi, at beboerundersøgelsen og fremtidsseminaret viser, at Charlottekvarteret har en række ressourcer/aktiver, der kan trækkes på i forhold til det videre arbejde i kvarteret. Disse ressourcer/aktiver er:

- Beboerne generelt glade for at bo i kvarteret – et godt udgangspunkt, hvis beboerne skal mobiliseres til at yde en indsats for kvarteret.
- Lille fraflytningsprocent og mange har boet i kvarteret i mange år. Dette betyder, at boligområdet formodentlig af mange bliver betragtet som deres langtidsbase – hvilket giver afsæt for større engagement i kvarteret.
- Mange aktive beboere – mange foreninger/klubber, hvor folk mødes, og det vil måske være nemmere at samle folk om nye tiltag via disse allerede organiserede foreninger
- En stor tolerance i kvarteret – en accept af forskellighed og en respekt for hinanden, hvilket blandt andet understøtter muligheden for flere møder på tværs af grupperinger og mere og bedre samarbejde i kvarteret etc.
- Store grønne områder med masser af potentialer i forhold til udvikling af mødesteder og aktivitetsmuligheder.

Når vi ser på beboerundersøgelse og fremtidsseminaret vurderer vi, at der viste sig følgende opmærksomhedspunkter for kvarteret. Dvs. en række områder, hvor der med fordel kan gøres en indsats.

- Begrænset kendskab til hinanden, samarbejde og tillid i kvarteret
- Oplevelse af, at kvarteret har dårligt image
- Manglende ansvar og ejerskab til kvarteret
- Meget lidt kendskab til beboerdemokratiet
- Utryghed – ikke altid tryg
- Kvarterets unge, herunder voksenansvar og de unges fremtidsmuligheder.

I denne rapport er nedskrevet ”Det Bedstes” vurderinger af resultaterne, men det er op til kvarterets beboere og beboerdemokrati ud fra jeres fortolkning og personlige betragtninger – og lave jeres egen vurdering.

Dette forstået således, at det kan være, at denne opsummerings opmærksomhedspunkter ikke er de samme som dem kvarterets beboere og beboerdemokrati oplever.

Af samme grund er der også i rapporten kun i meget begrænset omfang fremsat reelle forslag til indsatser el.lign.,

Dette arbejde ligger forude i et samarbejde med kvarteret ☺

ERFARINGSOPSAMLING DET BEDSTE I CHARLOTTEKVARTERET

Protokol fra værksted for beboere, frivillige og ansatte 2. marts 2011

Denne protokol opsamler konklusioner fra værkstedet om erfaringer fra de første tre et halv års samarbejde om Det Bedste i Charlottekvarteret (DBC). Formålet med værkstedet var at samle op på ***hvad vi har lært*** og at udpege 'det bedste af det bedste' – ***det vi skal forankre*** og kan ***bygge videre på*** i en ny helhedsplan.

Der kom mange forskellige erfaringer og holdninger til udtryk på værkstedet, og der er ikke tale om et referat af, hvad deltagerne blev enige om. Protokollen er et forsøg på at sammenfatte de forskellige erfaringer og holdninger til de temaer, der blev taget op i og på tværs af grupperne på værkstedet.

ERFARINGER FRA STREET ART

En eksperimentel tilgang Street Art-projektet har bygget på en eksperimentel tilgang. Helhedsplanen indeholdte ambitioner om at "**nytænke det boligsociale arbejde**", som en deltager udtrykker det, og samtidig havde de fleste af medarbejderne i DBC **ikke forudgående erfaringer** med boligsocialt arbejde. Deltagerne i gruppen om erfaringer fra Street Art peger både på **styrker og svagheder** ved projektets eksperimentelle karakter. Flere af deltagerne var **skeptiske** i det første møde med helhedsplanen – her var "endnu et projekt der ville rede verden", der var tvivl om det "så virker i det store perspektiv" og der var problemer med organiseringen. Og der er begået **mange fejl**, som kunne have været undgået, hvis man f.eks. havde rådført sig mere med klubben fra starten. Samtidig fremhæver deltager også at DBC har **lært undervejs**, og flere er blevet **positivt overrasket** senere hen. En deltager fremhæver, at det ikke nødvendigvis var den forkerte måde man startede på, for "nogle gange skal man kaste sig ud i **kaos** for at lave **noget innovativt**". Det kan være godt "at komme som uskyldig", men

"en vigtigt hovedregel er, at man ikke lover de unge noget, man ikke kan holde". Og det er et problem, hvis for mange **projekter kommer og går**, uden at der er nogen, der samler op.

Samarbejde fra gadeplan Repræsentanter for skolen og klubben mener, at den **uformelle** måde at **møde de unge** på har virket. Det har været en styrke at DBC "ikke blevet fedtet ind i de officielle systemer", som nogle unge har anstrengt forhold til. Skolens souschef mener, at DBC har givet en gruppe af unge, "som ikke har så meget at byde ind med erfaringsmæssigt og tryghedsmæssigt fra deres egne hjem, noget de kan være **stolte** af". Og de unge har fået nogle **voksne**, de har kunnet bruge som **sparringspartnere**. DBC må derfor "aldrig blive en del af det etablerede, de er en del af **de unges privatliv**." Den boligsociale koordinator fra Vibo fremhæver, at DBC bedre end mange andre helhedsplaner har kunnet inddrage **utraditionelle samarbejdspartnere** som f.eks. lokale **virksomheder** og produktionsskoler. Forklaringen på dette er ifølge klubbens repræsentant, at DBC "samarbejder på **gadeplan**, hvor andre samarbejder på **forvaltningsniveau**, og det giver noget helt andet."

Deltagelse frem for tilbud Den boligsociale koordinator peger på, at DBC ikke nogle har de samme problemer, som ellers præger andre helhedsplaner. Det kan skyldes, "at man **ikke tilbyder** de unge en hel masse, men **inviterer dem til at deltage** i at udvikle og lave projekter. Det virker rigtig godt." Skolens souschef mener, at Street Art-projekterne har bidraget til at give de unge "en **øget bevidsthed** om **hvor de bor**, og om at de selv kan have **indflydelse** på det."

Godt samarbejde med skole og klub Repræsentanterne for skolen fortæller, at alle de klasser der har deltaget har været meget begejstrede. Det har været givende, fordi DBC "kom med **noget andet** end de kunne **tilbyde i skoleverdenen**". Så det har været et løft for skolen, men skolen har også selv lagt timer i det. Skolelederen mener, at der er faldet mere **ro på kvarteret**, og at projekterne har betydet, at man **passer mere på området**.

CHARLOTTE KVARTERET

På skolen er der aktuelt næsten ikke noget hærværk. En anden deltager fremhæver dog at der stadig f.eks. har været containerbrande i kvarteret. Repræsentanten for **klubben** er også tilfreds med det samarbejde, som har udviklet sig hen ad vejen. Klubbens **netværk** er blevet **udvidet,** og DBC er blevet samlingspunkt for mange interesser i Charlotteager. Klubben oplever, at de unge har været **glade** for at **deltage**, og for enkelte har det betydet meget.

Tryghedsprojektet som 'det bedste' Flere beboere fremhæver tryghedsprojektet og lommepengeprojektet som **de bedste Street Art projekter.** En enkelt beboer er kritisk overfor skraldespandsprojekter, og mener, at det indblander skolen for meget.

BYGGESTEN I FREMTIDIGT ARBEJDE MED UNGE

Byg videre på det, der er i gang Holdningen hos deltagerne er, at man skal bygge videre på det **samarbejde**, de **metoder** og de **projekter**, som er i gang, Der må gerne skabes flere partnerskaber. **Lommepengeprojektet** er det første projekt som klubben laver sammen med DBC, og hvor en person bliver hyret i fællesskab. Desuden deltager også gårdmændene i lommepenge-projektet.

Forældrekontakt Skolelederen fremhæver, at det er "spændende med den tætte forældrekontakt". Det er **vigtigt** i forhold til **uddannelse**, hvor flere af de tosprogede ikke får en uddannelse. De **boligsociale projekter** har ifølge skolens souschef en anden mulighed for at **indfange forældrene** end skolen. DBC har været gode til at **samle fædrene**, dog pointerer flere at gruppen af fædre er ikke repræsentativ for beboer-sammensætningen.

Indsats for særligt udsatte unge Flere deltagere på tværs af temagrupperne peger på et behov for **en indsats** over for gruppen **af særligt udsatte unge**, der ikke kommer i 5'eren. Nogle deltagerne fremhæver, at der **mest** er **problemer med drengene**. En anden deltager peger på, at pigerne på 13-15 år

deltager i mange aktiviteter, men "**pigerne på 16-18 år** hænger meget ud" og har et **kæmpe behov**. Mange af dem er **tokulturelle**, og der er ikke så mange aktiviteter for dem. Pigerne skal inddrages gennem at man laver **konkrete ting** sammen med dem, ligesom DBC har inddraget drengene, men der skal være mere fokus på f.eks. 'blødt håndværk', dans, musik etc. I arbejdet med de unge, både piger og drenge, er det vigtigt **at fange de unges interesse**.

Bedre videndeling mellem skolen og det boligsociale Et konkret forslag er at bruge **udfordringsretten** i forhold til at lempe på **tavshedspligten** for lærere og skabe mere videndeling mellem skolen og de boligsociale medarbejderne. Et andet forslag er, at **fælles kurser** på tværs af skole, klub og det boligsociale sekretariat tænkes ind i ny helhedsplan.

Behov for fortsat tilførsel af ressourcer udefra
Flere deltagere pegede desuden på, at selvom der er mange ressourcer, kan lokalsamfundet ikke kan løfte det hele selv. Der er stadig brug for **lønkroner udefra** og folk som kan bære tiltag og skabe **kontinuitet**.

Familieindsatser, iværksætteri og jobskabelse er hovedoverskrifterne for det nye der ønskes indført i en ny helhedsplan.

ERFARINGER FRA FRIVILLIGFORMIDLINGEN

Frivillige som vigtig ressource Den boligsocialt ansvarlige fra HTK fremhæver, ligesom flere af beboerne, at "der er **mange frivillige**, som gør et **kæmpe arbejde**" i Charlotteager.

Frivilligformidlingens opgaveløsning Det har været Frivilligformidlingens opgave at støtte disse frivillige. Deltagerne har **forskellige holdninger** til, hvor **godt** Frivilligformidlingen har løst denne opgave. Nogle deltagere mener, at "beboerne **ikke får** den **rådgivning**, de efterlyser." Andre deltagere fremhæver, at Frivilligformidlingen har **hjulpet mange** og har været en stor hjælp. Integrationskoordinatoren oplever, at der har været flere

udfordringer i samarbejdet med Frivilligformidlingen – "når projektet starter op, skal medarbejdernes ind i projekterne, og det tager tid. Samarbejdet er **blevet nemmere**, men der var **gnidninger** i de første år."

Behov for synlighed Flere beboere peger samtidig på et behov for en **klarere rollefordeling** og ansvarsfordeling i DBC. Der efterlyses mere synlighed og **kommunikation** om, hvad Frivilligformidlingen kan **hjælpe med**, og hvad man kan bruge Frivilligformidlingen til. En deltager foreslår at der laves en ny kommunikationsplan for Frivilligformidlingen. Flere beboere efterlyser desuden **faste træffetider** og **aftenåbent** i cirkusvognen.

Behov for konfliktløsning Flere beboere peger på, at det frivillige arbejde og beboerdemokratiet i kvarteret ofte er **præget af konflikter** mellem forskellige grupperinger, bl.a. mellem afdelingsbestyrelserne. Konflikterne betyder, at nogle frivillige holder sig tilbage, og **nye frivillige** bliver ofte trætte, fordi de **gamle frivillige** tager al pladsen. Mange oplever desuden, at de forskellige klubber og foreninger som **lukkede**. F.eks. oplever nogle aktuelt gruppen omkring aktivitetshuset som ikke-inkluderende. Den boligsocialt ansvarlige fremhæver, at det frivillige arbejde "**ikke er gnidningsfrit**, men det er ikke et argument for ikke at gøre noget." Men der er behov for at arbejde med **at løse konflikter**.

Fremtid for blomsterkasser? Flere beboere peger på, at der er nogle aktuelle problemer omkring blomsterkasserne og behov for **afklare fremtiden** for dette projekt. En beboer mener at **urtehaver** ville have været bedre end blomsterkasser.

BYGGESTEN I FREMTIDIGT ARBEJDE MED FRIVILLIGE

Behov for fortsat støtte til frivilligt arbejde Den boligsocialt ansvarlige mener, at der fremover skal satses mere på frivilligt arbejde, fordi **den offentlige sektor** er **under pres**. Selv om de frivillige gør et stort arbejde i Charlotteager, mener

flere deltagere samtidig, at der er behov for fortsat at støtte **de frivillige** i kvarteret. En beboer hævder, at hvis der ikke havde været en helhedsplan, "ville der ikke være 47 foreninger, så ville der være 3".

Sekretariatet som facilitator En beboer mener, at "nu skal man satse på projekter, der kan **overleve** efter cirkusvognen." Den boligsocialt ansvarlige fremhæver, at "sekretariatet skal hjælpe i gang IKKE gennemføre det hele. **Faciliterings-processen** skal være det **primære** for sekretariatet."

ERFARINGER FRA KOMMUNIKATIONS- OG IMAGEARBEJDET

Tekniske udfordringer for BeboerTV

Flere beboere nævner, at BeboerTV-projektet har haft en lang række **tekniske udfordringer,** og at projektet har manglet et **ordentligt lokale**. Af den grund har der **ikke** været **et stabilt signal** og en stabil sendeflade, og en beboer fortæller, at hun er holdt op med at se BeboerTV af den årsag. Flere beboere fortæller at "**problemerne** nu er ved at blive **løst"**, der er kommet nogle **nye tekniske muligheder** og **nye lokaler** i den gamle vinklub. Der arbejdes med at få det til at køre godt fremover og få etableret **en ny redaktion** gerne med et bredt udsnit af beboere.

TV for Charlotteager og/eller Agerkvarteret?

En af de muligheder de nye tekniske løsninger har skabt er at udvide **signalet** til at omfatte **hele Agerområdet**. Der er dog både fordele og ulemper ved at udvide signalet og forskellige holdning til dette spørgsmål blandt de frivillige i BeboerTV. Der er derfor behov for at afklare, om BeboerTV fortsat skal være **lokal kanal** i Charlotteager, eller om det skal åbne op og **udbredes** til Agerområdet.

Agerposten og kulturaftener som 'det bedste'

Flere beboere fremhæver Agerposten og kulturaftener som vellykkede projekter. Beboerne mener at "**Agerposten skiller sig ud**", at "Agerposten er lækker og rigtig god" og at

kommunikationen ud af kvarteret er helt central. En beboer mener, at Agerposten skal være "**et talerør**" for folk, og bladet skal være "den centrale ting" i kommunikationsindsatsen. Der skal ikke være så mange opslag men "**flere faste ting**". På samme måde fremhæver flere beboere **kulturaftenerne** som en succes, som har tiltrukket mange besøgende uden for Charlotteager – "hver gang der er kulturaften, er det **helt perfekt**". En beboer nævner dog også, at der til en af kulturaftenerne "**kun var danskere**". "Målet må være, at **alle skal være med** til kulturaftener, så man møder hinanden og skaber mere sammenhæng."

Forankringsstrategier Flere beboere nævner **forankring** som en central **udfordring** for både Agerposten, BeboerTV og hjemmesiden – "tiltagene er fine, men de skal også kunne holde frem over". Der er forskellige meninger i forhold til om **frivillige kan stå for driften,** eller om der skal der **ansatte** til? En beboer mener, "at der ikke er **beboere nok** til at køre Agerposten", og en anden beboer mener at "alle artikler skal skrives af medarbejdere". En tredje beboer peger på, at der tidligere har været **et velfungerende blad** med en redaktion i bestyrelsen til at køre det. Men begrænsningen er når det er baseret på **frivillige**, er at der ofte så kommer der **mudderkastning**. Flertallet synes at være enige om, at der formodentlig skal professionelle til. Det skal desuden **afklares** hvilke dele af indsatsen, der kan **baseres på frivillighed**, og endelig skal der laves **forankringsstrategier**.

Kritisk journalistisk eller positive historier?
Blandt beboere var der også en diskussion af, hvilken **form for journalistik** kommunikationsindsatsen skulle baseres på. En beboer mener, at indslag uden holdninger er "ok til en vis grad", men stillede spørgsmålet om "hjemmesiden skal have en blogger eller **en holdning**?" En anden beboer peger på, faren for at **kritik** udvikler sig til **mudderkastning** – "det er et stort arbejde at holde sammen på folk, og når der kommer en kritisk artikel, skal man være forberedt på det." En tredje beboer mener, at der skal være nogle **talerør** for folk, men samtidigt nogle

etiske regler for kommunikationen. Et andet problem der blev taget op, var at ikke alle er interesserede i, at der er en åben kommunikation og gennemsigtighed om alt, hvad der foregår – "**kommunikation åbner op**, men der er mange, der prøver **at lukke det ned**".

BYGGESTEN I FREMTIDIGT KOMMUNIKATIONS- OG IMAGEARBEJDE

Kommunikation ud af kvarteret

Flere beboere nævner, at kommunikation ud af kvarteret til Hedehusene er vigtig og "kan være med til at give kvarteret **et godt ry**" og et godt ansigt udadtil. **Agerposten** er her "**helt central**", og en beboer mener, at man skal åbne bladet mere for **folk udefra**. En anden beboer peger på, at der har været et **stort fald** i antallet af **positive historier** fra Charlotteager i **lokalavisen**, efter der er kommet en ny journalist til bladet. En mulighed her er **selv at skrive artikler** til lokalavisen, men en deltager mener, at **niveauet falder** hvis man selv skriver gratis artikler.

Aktiviteter i kvarteret Den boligsocialt ansvarlige mener, at **begivenheder i kvarteret** er **vigtige**, og man skal ikke bruge helhedsplanen til ture uden for kvarteret. Flere deltagere peger på, at **kulturaftenerne** er er **rigtig vigtige** og skal **videreføres**. Kulturaftenerne og andre begivenheder skal fortsat være **åbne** for **folk udefra**, og en beboer mener, at "det er DBC's arbejde, der skal trække folk til kvarteret."

Videreførelse af BeboerTV. Flere af deltagerne ønsker en videreførelse af BeboerTV, men "det skal være **noget der fungerer**". En beboer mener, at "der er kastet så **mange ressourcer** i BeboerTV, at det ville være synd at opgive". En anden mener, at TV stadig er "den **letteste måde** at **få information** ud til beboerne på." Flere peger på, at BeboerTV må **gentænkes**, der skal bygges en redaktion op, og det skal afklares, om det skal **bredes ud** eller **fastholdes lokalt** i Charlotteager.

ERFARINGER FRA DRØMMESPOR*

En beboer fremhæver som noget positivt at Drømmespors-projekterne har været "baseret på **beboerne** og deres **ønsker**". Beboerne har kunnet "**få indflydelse** og være med i kvarteret". En anden beboer fremhæver Volleyball-banen som et meget populært projekt, som det desværre har været svært at vedligeholde.

BYGGESTEN I FREMTIDIGT ARBEJDE MED GRØNNE OMRÅDER

Flere beboere mener, at man skal bygge videre på erfaringer fra Drømmespor, og projekter der **bygger på beboernes ønsker**. Ellers foreslås en række konkrete initiativer: **nyttehaver** i kvarteret, frugttræer, bedre **stisystemer** mellem Charlotteager og byen, flere **fysiske adgange** til og fra området, "noget der er **attraktivt** for folk uden for kvarteret", flottere grønne områder og **flere funktioner** og butikker.

GENERELLE ERFARINGER OG BYGGESTENE I ARBEJDET MED HELHEDSPLANER

Ved siden af erfaringerne fra de enkelte delprojekter kom deltagerne i de 3 grupper også ind på nogle mere generelle erfaringer fra arbejdet med helhedsplaner.

Byg på ressourcer i kvarteret Den boligsocialt ansvarlige fra HTK fortæller: "Jeg har lært, at før DBC var der andre sociale projekter **styret af kommunen**, ovenfra og ned, med manglende synlighed og som ikke involverede beboere. **DBC vendte processen** og nu bruges de **ressourcer** der er her **i kvarteret**. Det har givet mange gode og unikke resultater."

Samarbejde om problemløsning Flere deltagere nævner samarbejde og netværk som noget meget vigtigt. En beboer fortæller: "Jeg har lært, at der skal **arbejdes sammen om at**

* Erfaringerne fra Drømmespors-projektet blev ikke udvekslet på værkstedet, da der ikke dukkede nok deltagere op til at danne en gruppe om dette tema. Her er derfor medtaget de bemærkninger deltagere fra andre grupper havde til Drømmespor og de grønne områder generelt.

løse problemerne – også på tværs af nationer." En anden deltager peger på "**netværksdannelse** som noget utroligt vigtigt – at få informationer, så man kan være en del af det."

Fokus på kulturmødet Flere beboere på tværs af grupperne nævner kulturmødet som en fortsat udfordring for kvarteret. En beboer mener, at "DBC **ikke har** fået **samlet kvarteret** godt nok – der er ikke blevet arbejdet med de **kulturelle forskelle** og problemer." Flere andre beboere nævner, at der "stadig er behov for at samle kvarteret", at det er "**svært at blande** danske og udenlandske beboere" og at "vi gør for lidt for at blande de forskellige etniske grupper". Samtidig oplever en beboer, at "der er skabt **større forståelse** gennem **fælles samarbejde.**" Også tilgangen er blevet anderledes. Min egen tilgang kan ikke altid bruges – f.eks. er øjenkontakt meget dansk, men ikke tyrkisk. **Erfaringerne** skal skabe **grobund** for det videre arbejde – tolerance, rummelighed og **frem for alt respekt!**". Flere beboere peger på at gensidig forståelse som noget helt afgørende: "Den **gensidige forståelse** er **helt grundlæggende**, og det skal der arbejdes meget mere med. Der er brug for en **forståelse** af **de verdener**, der bliver arbejdet med i projektet." En anden beboer fortæller: "At rumme er ikke det samme som at forstå. Man skal kunne **rumme folk**, som man **ikke nødvendigvis kan forstå**. Man skal kunne rumme alle. Det er vigtigt at man åbner sig op for alle. Det med tørklæder og arrangerede ægteskaber er ikke noget, man kan løse i en helhedsplan."

De ældre bliver overset En beboer mener, at de ældre er blevet overset i DBC. De ældre "sidder derhjemme og **tør ikke gå ud**. Det er vigtigt, at de bliver **inkluderet** i langt højere grad." Der skal skabes mere **tryghed** og **aktiviteter** for de ældre. Der kunne f.eks. laves en klub, der fulgte de ældre frem og tilbage til Aktivitetshuset, og måske kunne de unge fra lommepengeprojektet bruges.

HVORDAN SKAL UDARBEJDELSEN AF DEN NYE HELHEDSPLAN ORGANISERES?

Samarbejde i formuleringsfasen Flere deltagere peger på, at det er vigtigt, at "de **folk** der skal **udføre projekter**, skal **med i formuleringsfasen**". Der skal være **formøder,** før man planlægger noget nyt, og "det er vigtigt **at cleare** de ting, der skal sættes i gang mellem alle samarbejdspartnere og **alle, der har en aktie** i det." De **omkringliggende institutioner** skal integreres i udarbejdelsesfasen. **Relationerne** mellem DBC og institutionerne er kommet hen af vejen og "skal **formaliseres** mere og gøres **endnu tættere**, fordi alle får noget ud af det." Både klubben og skolen mener, at det er vigtigt at have **en aktør som ikke er kommunal** og en del af de etablerede institutioner, fordi det skabe en anden **kontakt til de unge**. Desuden skal **boligorganisationerne inddrages** mere. Boligorganisationer er blevet **mere gearet** til at deltage i det boligsociale arbejde, fordi der er kommet større fokus på det. En konkret forslag er at følge den samme proces som i **Taastrupgaard**, hvor kommune og boligorganisationer holdt **et fælles visionsseminar**.

En demokratisk proces Flere beboere på tværs af grupperne understreger, at det er "vigtigt at det er en demokratisk proces". Dem, der styrer processen, "skal have **en føling med kvarteret**". "Der skal identificeres de problemer, der er i kvarteret". "Er der nogle ting, som ikke er blevet løst, og derfor skal kigges på nu." "Men det er også vigtigt, at det er realistisk at løse i projektet".

Et repræsentativt udsnit af beboere Det er også vigtigt, at et repræsentativt udsnit af beboere, også '**det tavse flertal**', inddrages. I forbindelse med udarbejdelsen af den nuværende helhedsplan blev der f.eks. gennemført en række **interviews**. I nogle tilfælde kan det her være nødvendigt at bruge **en tolk**, hvis man f.eks. vil interviewe nogle af de ældre beboere med udenlandsk baggrund. Flere beboere foreslår desuden et **åbent beboermøde**, f.eks. i et telt som DBC har prøvet det før med

succes. På mødet kan beboere generere ideer evt. **på grundlag af et udkast** skrevet af sekretariatet.

Samarbejde med andre udviklingsprojekter Flere deltagere peger på, at det er vigtigt at inddrage **andre udviklingsprojekter** i Hedehusene, bl.a. Områdefornyelsen. Desuden kan man samarbejde med andre boligområder i Høje-Taastrup Kommune, f.eks. Blåkildegaard og Taastrupgaard.

DELTAGERE

Bettina	Beboer/Frivillig	Bestyrelsen Vibo Afd. 121
Gitte	Beboer/Frivillig	Kulturprojekter
Farokh	Beboer/Frivillig	BeboerTV
Flemming	Beboer/Frivillig	BeboerTV/Lyd- og billedrum
Hamsa	Beboer/Ung frivillig	Street Art
Hayriye	Beboer/Frivillig	Drømmespor/HGF
Karen	Beboer/Frivillig	Bestyrelsen Vibo Afd. 135
Kasim	Beboer/Frivillig	Kulturaftener
Leif Vehl	Beboer/Frivillig	BeboerTV/PC-Rummet
Margit	Beboer/Frivillig	Charlottekvarterets Venner
Maria	Beboer/Frivillig	Kvindeklubben
Rita	Beboer/Frivillig	Morgencaféen
Susanne	Beboer/Frivillig	Bestyrelsen Charlottegården
Ebba Hestbæk	Frivillig	Kultur på Heden/Stationen
Kim	Souschef	Klub 5'eren
Aksel Hartmann	Erhvervsmand	Integrationsrådet, HTK
Birgitte Nielsen	Souschef	Agerhønen m.fl.
John Severin	Skoleleder	Charlotteskolen
Minna	Souschef	Charlotteskolen
Peter Gendrup	Gartner	Roskilde Produktionsskole
Benthe	Sundhedsplejerske	
Charlotte Sommer	Boligsocial Koordinator	Vibo
Annette H. Hansen	Boligsocialt Områdesekr.	HTK
Eva	Evaluator	Rambøll
Baris Atak	Integrationskoordinator	HTK
Rune Fløe Bæklund	Boligsocial Ansvarlig	HTK
Morten B. Madsen	Praktikant	HTK
Martin Frandsen	Phd-studerende	RUC/DBC

Jesper Langebæk	Projektleder	DBC
Anders Hagedorn	Projektmedarbejder	DBC
Charlotte Brøndum	Kommunikationsmedarb.	DBC
Katarina Berg	Projektmedarbejder	DBC

Referater af Annette, Morten & Katarina

*Resumé af Martin Frandsen, RUC**

* Resuméet er lavet ud fra referaterne fra de enkelte grupper.

Opnåede resultater – Det bedste i Charlottekvarteret 2007-2011

Område: Charlotteager, Hedehusene, Høje Taastrup

Driftsorganisation: Domea

Antal lejemål: 773

Projektperiode: juli 2007 – juli 2012

Projektets navn: Det bedste i Charlottekvarteret

Mål: Oplist projektets overordnede mål

- Styrke alle beboeres indflydelse på deres kvarter
- Stimulere mødet mellem beboere på tværs af kulturer og generationer
- Udvikle de unges jobmuligheder
- Skabe kontaktflader mellem Charlottekvarteret og lokalområde
- Større og mere repræsentativ deltagelse i lokale beslutningsprocesser, herunder større kompetencer inden for organisation og demokrati
- Bedre image både indadtil og udadtil

Overordnede mål – dokumenterede opnåede resultater

Den boligsocialt ansvarlige fra Høje Tåstrup Kommune fortæller: "Jeg har lært, at før DBC var der andre sociale projekter styret af kommunen, ovenfra og ned, med manglende synlighed og som ikke involverede beboere. DBC vendte processen og nu bruges de ressourcer, der er her i kvarteret. Det har givet mange gode og unikke resultater."

Kilde: Erfaringsopsamling, marts 2011 (se vedhæftet bilag)
Ansvarlig: Sekretariatet

Den boligsociale koordinator fra Vibo fremhæver, at DBC bedre end mange andre helhedsplaner har kunnet inddrage utraditionelle samarbejdspartnere som f.eks. lokale virksomheder og produktionsskoler.

Kilde: Erfaringsopsamling, marts 2011 (se vedhæftet bilag)
Ansvarlig: Sekretariatet

Baseline undersøgelse

Der blev foretaget en omfattende baseline-undersøgelse i perioden 2008 til sommeren 2009 med henblik på at skabe et overblik over hvilke indsatser, der burde sættes ind med i resten af indsatsens periode. *Baseline-rapporten er vedlagt som pdf-bilag*. Rapporten konkluderer bl.a. at der var behov for en indsats rettet mod den udprægede utryghed i kvarteret. Der peges på de unge som en del af årsagen til utrygheden. På den baggrund blev der i 2010 indledt et omfattende forløb i samarbejde med Charlotteskolen, de 3 afdelingsbestyrelser, det lokale politi, den lokale fritidsklub og engagede lokale borgere fra kvarteret og Hedehusene. Forløbet tog udgangspunkt i et skoleprojekt styret af den boligsociale helhedsplan, hvor 8. Klasse kortlagde omfanget af utryghed og italesatte problemet igennem beboerbladet og BeboerTV. På baggrund af de unges kampagne blev der afholdt 3 stort anlagte workshops med henblik på at finde konkrete løsninger. De 2 forslag, som der var størst tilslutning til blandt deltagerne, var et lommepenge-projekt og "forældrene på banen". Lommepenge - projektet tog udgangspunkt i de unge som synlige rollemodeller, aktivering på en positiv måde og at lære at tage ansvar for området og for et arbejde som sådan. Forældrene på banen tog udgangspunkt i arbejdet med tættere relationer mellem forældrene og de unge i kvarteret. Symbolet for indsatsen er blevet en udflugtsbus, som er finansieret af Trygfonden. Tryghedsindsatsen var ligeledes støttet af en pulje under Integrationsministeriet i forbindelse med EU-fattigdoms år.

Se evt. Afrapporteringsrapport fra maj 2011 vedlagt

- Mere end 60 unikke børn og unge har deltaget aktivt i lommepenge-projektet i perioden forår 2011 til sommeren 2012
- Projektet har fokuseret på at nå børn/unge, der ikke deltager i foreninger eller andre fritidstilbud. Projektet har taget sig af børn, som de lokale institutioner ikke har kunne magte.
- lommepengeprojektet er ved at blive finansielt forankret, da beboere i og uden for Charlottekvarteret er begyndt at købe arbejdsydelser eks. havearbejde og oprydning. Samtidig bryder lommepenge-projektet med myten om kvarterets unge efter at de unge er kommet i kontakt med naboområdernes beboere gennem arbejdet.

Læs vedhæftede artiklen: Lommepenge til Unge skaber tryghed.

Hærværk ***- kilde: Ejendomskontor Vibo og Domea***

I perioden 2008-2011: Gennemsnitlig tilbagegang i hærværksudgifter med 15-20 % for boligafdelingerne Vibo 121 & 135 med undtagelse af 2010/11, hvor der er en enkelt hærværksskade begået af en enkelt person, hvor de ikke er noget fald i den specifikke afdeling.
DFB (afdeling Charlottegården) har registreret et markant fald i hærværk. Inden for de seneste 10 måneder har der ikke været noget hærværk overhovedet ifølge ejendomsmesteren for Charlottegården. Charlottegården fører ikke særskilt regnskab for udgifter til hærværk.

Institutionerne: *(Kilde: Skoleleder John Severin , Charlotteskolen & klubleder Per, klub 5'eren)*

Charlotteskolen & klub'5eren har oplevet et markant fald i hærværk over de seneste 10 år. Fra udgifter på 800.000 kr. årligt til nærmest ingen (i størrelsesorden 2.000 – 5000 kr. årligt)

Daginstitutionerne Børnehuset ABC har ligeledes oplevet et markant fald de seneste år. Det seneste år har der ikke været udgifter pga. hærkværk ifølge institutionsleder Birgitte Nielsen

Institutionerne peger selv på, at årsagen til det markante fald dels skyldes et øget fokus på ejeskab i forhold til brugerne, og dels det tætte samarbejde på tværs af institutioner og boligområdet, hvor den boligsociale helhedsplan har spillet en central rolle i bindeleddet til boligområdet.

Til -/ fraflytning og udsættelser *(kilde: Vibo & Domea)*

Vibo. Afd. 135:
2008: 10, 8%, 2009: 12,4% , 2010: 17,2%, 2011: 16,1 %
VIbo afd. 121:
2008: 9,9 %, 2009 12,6 %, 2010: 14,3%, 2011: 12,6%

DFB (charlottegården)
1. værs: 2008: 29,89%, 2009: 20,69%, 2010: 28,74%, 2011: 18,39%,
2. værs: 2008: 13,79%, 2009: 12,64%, 2010: 11,49%, 2011: 14,94%,
3. værs: 2008:13,64%, 2009: 9,09%, 2010: 11,36%, 2011: 10,23%,
4. værs: 2008: 4,2%, 2009: 6,29%, 2010: 4,9%, 2011: 2,8% ,
2008: 15,38%, 2009: 10,29%, 2010: 8,9% 2011: 6,8 %,

Udsættelser

DFB Charlottegården 2008: 5 stk., 2009: 4 stk., 2010: 9 stk., 2011: 6 stk., 2012: 7 stk.

Uddannelsesstatistik

Elever med bopælstilknytning (dec. 2011) i Høje-Taastrup kommune og afgangsstatus fra Charlotteskolen, som er i gang med eller har færdiggjort en kompetencegivende ungdomsuddannelse i perioden 2007 -2011
2007: 82 % (44 elever)
2008: 88 % (26 elever)
2009: 98 % (49 elever)
2010: 92 % (62 elever)
2011: 100 % (26 elever)
Elever der er flyttet fra kommunen er ikke med i statistikken , hvorfor antallet af elever er så varierende fra år til år. Der er dog en markant stigning i elever der fortsætter på en ungdomsuddannelse i perioden.

Karakterudviklingen for afgangsklasserne på Charlotteskolen i perioden 2009 – 2012. (kilde: Charlotteskolen)

	Dansk Skrift/mundt	Matematik Færdig/problem	Engelsk mundtlig	fysik mundtlig
09/10 Drenge	5,2/5,1	6,3/4,7	5,6	4,7
Piger	6,7/6,2	5,3/4,4	5,6	4,4

10/11 Drenge	3,4/5,8	5/ 3,5	6	5,7
Piger	5,1/5,6	4,3/3,3	4,8	5,2
11/12 drenge	4,3/6,6	7,8/6	5,6	7
piger	5/8,4	4,7/4,1	6,1	4,7

Politi anmeldelser – *http://www.politistatistik.dk/*

Det er kun muligt at finde nærområde oplysninger for kategorien anmeldelser – ikke for sigtelse og afgørelse.

I perioden 2007 – 2011 falder antallet af anmeldelser fra 145 til 94 anmeldelser i 2011. I 1. halvår af 2012 er antallet af anmeldelser på 25. Der er altså tale om et markant fald i anmeldelser i perioden.

Politiet bekræfter faldet i kriminalitet generelt i Hedehusene og Charlottekvarteret i en artikel i lokalavisen Taastrup d. 17. januar 2012. Se vedlagte artikel

Bilag for kriminalstatistik indsat herunder:

Hele 2007

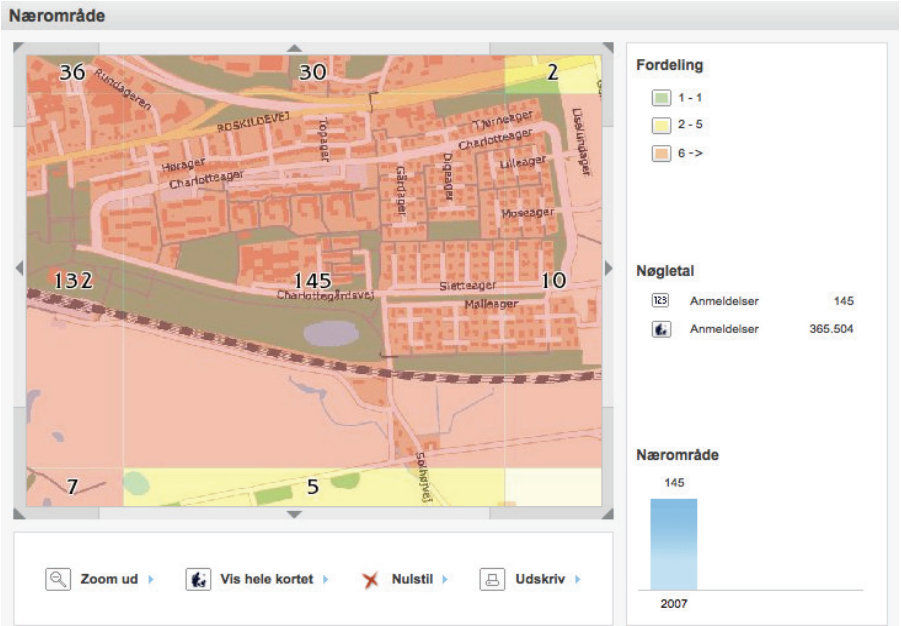

2009 - 2011

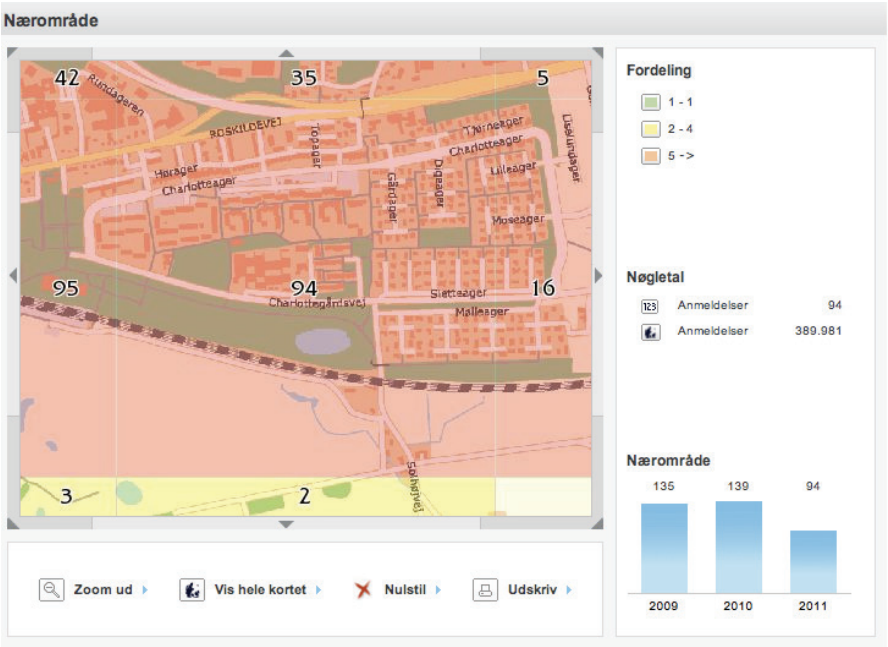

2011 – hele året & 2012 – 1. halve år

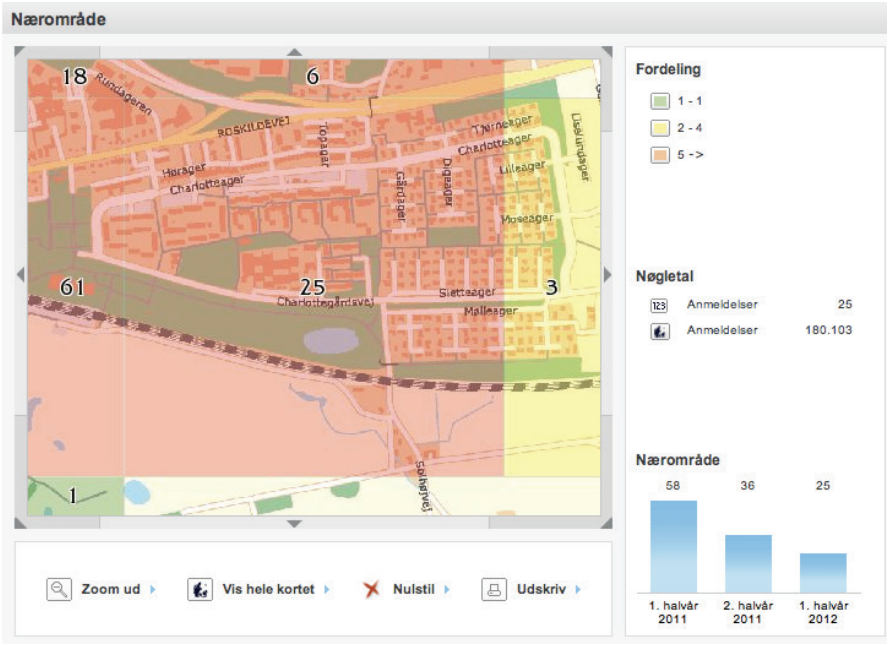

Indsatsområde: Street art

Indsatsområdets hovedfokus var at forstærke børn og unges tilhørsforhold til og ansvar for deres kvarter.

Dokumenteret målbart slutresultat:

Skolens souschef mener, at Street Art-projekterne har bidraget til at give de unge "en øget bevidsthed om hvor de bor, og om at de selv kan have indflydelse på det."

Kilde: Erfaringsopsamling, marts 2011
Ansvarlig: Sekretariatet

Skolelederen mener, at der er faldet mere ro på kvarteret, og at projekterne har betydet, at man passer mere på området.

Kilde: Erfaringsopsamling, marts 2011
Ansvarlig: Sekretariatet

Repræsentanten for klubben er også tilfreds med det samarbejde, som har udviklet sig hen ad vejen. Klubbens netværk er blevet udvidet, og DBC er blevet samlingspunkt for mange interesser i Charlotteager. Klubben oplever, at de unge har været glade for at deltage, og for enkelte har det betydet meget.

Kilde: Erfaringsopsamling, marts 2011
Ansvarlig: Sekretariatet

De boligsociale projekter har ifølge skolens souschef en anden mulighed for at indfange forældrene end skolen. DBC har været gode til at samle fædrene, dog pointerer flere at gruppen af fædre er ikke repræsentativ for beboer-sammensætningen.

Kilde: Erfaringsopsamling, marts 2011
Ansvarlig: Sekretariatet

Repræsentanter for skolen og klubben mener, at den uformelle måde at møde de unge på har virket. Det har været en styrke at DBC "ikke blevet fedtet ind i de officielle systemer", som nogle unge har anstrengt forhold til. Skolens souschef mener, at DBC har givet en gruppe af unge, "som ikke har så meget at byde ind med erfaringsmæssigt og tryghedsmæssigt fra deres egne hjem, noget de kan være stolte af". Og de unge har fået nogle voksne, de har kunnet bruge som sparringspartnere.

Kilde: Erfaringsopsamling, marts 2011

Ansvarlig: Sekretariatet

50-60% af kvarterets børn har deltaget har deltaget i forskellige aktiviteter
Kilde: Ved tælling i forbindelse med afholdte aktiviteter og arrangementer
Ansvarlig: Sekretariatet

En klasse per årgang siden 2008 har dannet rammen for samarbejdet - i alt fire klasser. Herudover har 7. + 8. klasserne i hver årgang været involveret siden 2008, samt løst tilknyttede elever fra 3. – 9- klasser. Over 200 unikke børn har været involveret.
Kilde: Charlotteskolen
Ansvarlig: Sekretariatet

Skoleledelsen og forældre har udtrykt at de oplever styrkelse af sammenhold på tværs af kulturelle grupperinger og klasserne i skolen.
Kilde: Charlotteskolen
Ansvarlig: Sekretariatet

Aktiviteter der er gennemført

Voksenkontakt:
Istandsættelse og design af cirkusvogn m unge
Stjernetegn – opgangsforskønnelse
Graffiti dekoration af legeskur
Charlottekvarterets aktivitetsbus – design m de unge

Brobygning til kvarterets skole og klub:
Kortlægningsproces med de unge
Street skraldespand projekt
Ungehave
Tryghedsforløb

Hobbyaktivitet:
'Roller disco' – de unge var medarrangører for 'roller disco' event
Motionskælder

Lommepengeprojekt

Samarbejde med Charlotteskolen

En klasse per årgang siden 2008 har dannet rammen for samarbejdet. I alt fire klasser. Herudover har 7. + 8. klasserne i hver årgang været involveret siden 2008, samt løst tilknyttede elever fra 3. – 9- klasser. Over 200 unikke børn har været involveret.

Skoleledelsen og forældre har udtrykt at de oplever styrkelse af sammenhold på tværs af kulturelle grupperinger og klasser i skolen.

Forankrede aktiviteter

Lommepengeprojekt
Charlottekvarterets aktivitetsbus
Samarbejdet med skolen og klubben
Unge ser muligheder i deres kvarter (eks kortlægning, skraldespand, rollerdisco)

Film produceret i samarbejde med børn og unge:

Tryghedssangen
Det varme brød
Wake up – street soccer
Invitation til strandhaven
Indvielse af strandhaven
Street art skraldespande film
Etnisk madskole 1
Etnisk madskole 2
Mohamed free style
Tyrkisk dans
Taastrup go-cart klub

Positive historier i nationale medie

Integrationsprisen 2011
Radio P4 – indvielse af aktivitetsbus og fejring af lommepengeprojekt

Indsatsområde: Drømmespor

Fokus på de sociale kvaliteter i de grønne områder, der kan fungere som mødesteder både for kvarterets beboere, men også for kvarterets naboer. Udgangspunktet var børnenes oplevelse af kvarteret i samarbejde med kvarterets skole (Charlotteskolen).

Dokumenteret målbart slutresultat:

Samtlige 3. Klasser (=3 klasser) i 2008 er involveret i kortlægningen af brugen af kvarterets fællesarealer
Kilde: Charlotteskolen
Ansvarlig: Sekretariatet

Fra opstart i juli 2007 til evalueringen i maj 2012 har mindste 40% af samtlige beboere deltaget i minimum et fællesarrangement/aktivitet arrangeret af den boligsociale helhedsplan

Kilde: Løbende persontælling i forbindelse med aktiviteter og arrangementer
Ansvarlig: Sekretariatet

25% af voksne har deltaget i workshops, byggearbejde eller events
Kilde: Løbende persontælling i forbindelse med aktiviteter og arrangementer
Ansvarlig: Sekretariatet

Aktiviteter der er gennemført

Brobygning til kvarterets daginstitution:
Tippi

Brobygning til kvarterets skole og klub:

Volleybal
Lys på fodboldsbanen

Brobygning mellem kulturer og generationer:
Samværspavillon
Hygge i Rødegård
Bålområde på bakken
Svævebane
Aktivitetsbane
Udekøkken
Bål hus
Mikro-legepladser (igangsat ikke slutført)
Legeskur
Urtekasser
Fællesbord og pergola i en enkelt gård
Motionspavillon

Forankrede aktiviteter

Volleybal
Samværspavillon
Hygge i Rødegård
Bålområde på bakken
Svævebane
Aktivitetsbane
Udekøkken
Bål hus
Legeskur
Urtekasser
Fællesbord og pergola i en enkelt gård
Motionspavillon
Tippi (samarbejde m daginstitutionerne)

Aktiviteter med deltagere fra både kvarteret og lokalområdet

Aktivitetsbanen (bruges i skoler og institutioner)
Motionspavillon
Svævebanen
Tippie

Positive historier i medier

Youtube – eks pergola gårdrenovering og indvielse af volleybold banen

Følgende har jævnligt artikler om helhedsplanens projekter:
Boligbladet – 30.000 modtagere
Lokalavisen

Aktive i formidling om vores arbejde eks RUC, Human Rights, Boligsocial årskonferance, Tååtsrup teaters arrangement for boligselskaber

Indsatsområde: Frivilligformidlingen

Fokus på at inddrage de frivillige foreninger i det boligsociale arbejde i Charlottekvarteret, samt at informere beboerne om muligheden for at udføre frivilligt arbejde i Charlottekvarteret, samt formidle kontakten mellem borgere og allerede eksisterende initiativer. Endvidere har frivillighedsformidlingen hjulpet med at iværksætte nye initiativer i kvarteret.

Dokumenteret målbart slutresultat:

Den boligsocialt ansvarlige fra HTK (kommunen) fremhæver, ligesom flere af beboerne, at "der er mange frivillige, som gør et kæmpe arbejde" i Charlotteager.

Kilde: Erfaringsopsamling, marts 2011
Ansvarlig: Sekretariatet

Nogle deltagere mener, at "beboerne ikke får den rådgivning, de efterlyser." Andre deltagere fremhæver, at Frivilligformidlingen har hjulpet mange og har været en stor hjælp. … En beboer hævder, at hvis der ikke havde været en helhedsplan, "ville der ikke være 47 foreninger, så ville der være 3".

Kilde: Erfaringsopsamling, marts 2011
Ansvarlig: Sekretariatet

Flere beboere fremhæver Agerposten (beboerbladet/kvarteravisen) og kulturaftener(kulturmøder) som vellykkede projekter. På samme måde fremhæver flere beboere kulturaftenerne som en succes, som har tiltrukket mange besøgende uden for Charlotteager – "hver gang der er kulturaften, er det helt perfekt".

Kilde: Erfaringsopsamling, marts 2011
Ansvarlig: Sekretariatet

Til kulturmøderne har der været over 40 unikke frivillige med til at arrangere og afvikle.
Kilde: persontælling
Ansvarlig: sekretariatet

Fra opstart i juli 2007 til evalueringen i maj 2012 har mindste 40% af samtlige beboere deltaget i minimum et fællesarrangement/aktivitet arrangeret af den boligsociale helhedsplan
Kilde: Løbende persontælling i forbindelse med aktiviteter og arrangementer
Ansvarlig: Sekretariatet

Aktiviteter der er gennemført

Læring til unge og voksne:
Første hjælps kursus
Støtte & vejledning omkring puljer
Støtte & vejledning omkring foreningsdannelse
Support af eksisterende foreninger
Støtte til beboernes egne initiativer til forskønnelse af fællesarealer

Retshjælps tjeneste
Rekrutteringshjælp

Arrangementer på tværs af kulturer:
Kulturnat
Eidfest
Julefest
6 x Kulturmøder
20 x Netværksture ud af kvarteret

Hobby/fritidsaktiviteter:
Sjov søndag (op startet af frivillige i kvarteret)
Støtte omkring drift af motionsklub
Tyrkisk dans
Blæksprutten – frivillig bemandet legeskur

Forankrede aktiviteter
Drift af motionsklub
Foreningsdannelse Urtekasser
Øget kendskab blandt beboerne omkring foreninger, puljer etc.
Beboere tager selv initiativer til forskønnelse af fællesarealer

Forankrede aktiviteter med deltager både fra kvarteret og fra lokalområdet
Kulturmøder
Blæksprutten - frivillig bemandet legeskur

Indsatsområde: Beboer-tv og kommunikation:

Dokumenteret målbart slutresultat:
75% svarer i en beboerundersøgelse, at de har set beboer-tv
Kilde: Opgangsundersøgelse maj 2012
Ansvarlig: Sekretariatet

90% ser opslag fra projektet
Kilde: Opgangsundersøgelse maj 2012
Ansvarlig: Sekretariatet

10 unikke voksne har været aktive i driften af beboer-tv og et ukendt antal unge og voksne har filmet og bidraget på anden vis, dog mindst 60 personer.
Kilde: persontælling, youtube
Ansvarlig: sekretariatet

Over 50 unikke børn og unge har deltaget i filmproduktionen
Kilde: persontælling, youtube
Ansvarlig: sekretariatet

Offentlige film

En del af filmene kan ses på kan ses på Youtube 'detbedstekvarter'
Over 30 film, blandt andet tyrkisk dans, instruktionsfilm til skydedøre, kulturnat, urtekasser, skraldespande procesfilm, fodboldfilm, kulturmøder, byggeprojekt etc.

Dokumenteret målbart slutresultat:

Den meste sete film (tyrkisk dans) har fået over 4600 unikke visninger
Kilde: Youtube.com/detbedstekvarter
Ansvarlig: sekretariatet

Film produceret i samarbejde med børn og unge:
Tryghedssangen
Det varme brød
Wake up – street soccer
Invitation til strandhaven
Indvielse af strandhaven
Street art skraldespande film
Etnisk madskole 1
Etnisk madskole 2
Mohamed free style
Tyrkisk dans
Taastrup go-cart klub

Kvarteravis - Agerposten

Der udgives en kvarteravis, der er skrevet sammen med beboeren. Der har udkommet 3-4 aviser per år.

Dokumenteret målbart slutresultat:

Flere beboere fremhæver Agerposten og kulturaftener som vellykkede projekter. Beboerne mener at "Agerposten skiller sig ud", at "Agerposten er lækker og rigtig god.

Kilde: Erfaringsopsamling, marts 2011

Ansvarlig: Sekretariatet

50% læser Agerposten (kvarterets avis)
Kilde: Opgangsundersøgelse maj 2012
Ansvarlig: Sekretariatet

20-30% viser interesse for hjemmesiden
Kilde: Opgangsundersøgelse maj 2012
Ansvarlig: Sekretariatet

Følgende har jævnligt artikler om helhedsplanens projekter:

Charlottekvarteret d. 12.09.2012
Boligbladet – 30.000 modtagere
Lokalavisen
Kilde: se bilag

Projektsekretariatet har været formidlet metoder og resultater til/via blandt andet RUC, Human Rights, Boligsocial årskonference, Taastrups teaters arrangement for boligselskaber

Bilag vedhæftet

Baseline-rapport
Erfaringsopsamlings – protokol 2011
Afrapportering: Tryghedsforløb
Diverse artikler:
Politiet ind i udsatte boligområder
Lommepenge til unge der skaber tryghed
Integrationsprisen 2011
Artikler samlet

Denne afhandling indeholder en tæt og detaljeret fortælling om lokal planlægning og eksperimentel lokalsamfundsudvikling i et socialt udsat boligområde. Den konkrete case er en boligsocial helhedsplan i boligområdet Charlotteager på Københavns vestegn. Gennem fortællingen vises, hvordan eksperimentet efter en række startvanskeligheder gradvist afføder en innovativ tilgang og metode til lokalsamfundsudvikling som i afhandlingen konceptualiseres som urban samskabelse.

Med udgangspunkt i den amerikanske filosof John Deweys teori om eksperimentel undersøgelse samt aktuel planlægningsteori og forskning i lokalsamfundsarbejde analyseres det studerende udviklingsforløb som en social læreproces. Afhandlingen afrundes med ti konkluderende udsagn, der stiller skarpt på hvilke forhold, der kan understøtte og fremme eksperimentelle sociale læreprocesser i det boligsociale arbejde, og hvad den urbane samskabelsestilgang kan bidrage med.

ISBN 978-87-7349-989-4